R G B WH GR BL

Grey Scale #13

C M Y K

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

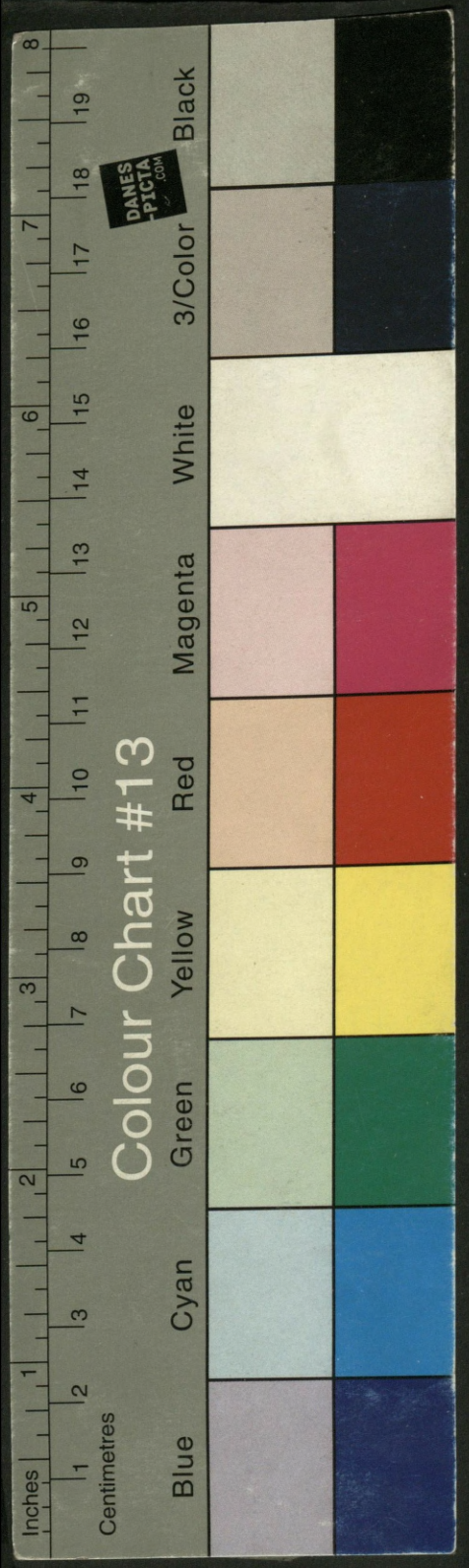

AKTY

POWSTANIA KOŚCIUSZKI

WYDALI

SZYMON ASKENAZY I WŁODZ. DZWONKOWSKI

TOM I

KRAKÓW
NAKŁADEM AKADEMJI UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI G. GEBETHNERA I SPÓŁKI W KRAKOWIE,
GEBETHNERA I WOLFFA W WARSZAWIE
1918.

12857.

PROTOKÓŁY I DZIENNIKI

RADY ZASTĘPCZEJ TYMCZASOWEJ I RADY NAJWYŻSZEJ NARODOWEJ

CZĘŚĆ I

dop/3
jest 1 komplet

KRAKÓW
NAKŁADEM AKADEMJI UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI G. GEBETHNERA I SPÓŁKI W KRAKOWIE,
GEBETHNERA I WOLFFA W WARSZAWIE
1918.

93(438)8

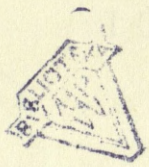

32646/2

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie pod zarządem J. Filipowskiego.

PRZEDMOWA.

Insurekcya Kościuszki nie mogła uratować państwa, lecz w pewnem znaczeniu ocaliła naród polski. Ocaliła mianowicie od biernego rozkładu i do dalszego czynnego uzdatniła rozwoju pratwórczy instynkt zbiorowej jednoty, odrębności, niepodległości. Z rumowisk Rzpltej uniosła, wcieliła i przekazała tę samozachowawczą moc odporną, którą naród w stuletniej odtąd twardej wyżył walce i żyć będzie wiecznie. Bez sprawy insurekcyjnej nie byłoby legionowej, książęco-warszawskiej, rewolucyjno-listopadowej. Bez naczelnika Kościuszki nie byłoby pełnego ks. Józefa, Dąbrowskiego, Czartoryskiego, ani nawet Mickiewicza. To byłyby braki wręcz nie do pomyślenia. Insurekcya, bez której nie jest do pomyślenia wzrost porozbiorowy, ani byt dzisiejszy i przyszły narodu, winna zapewne ulegać ścisłej krytyce w szczegółach, lecz w samej swej istocie musi być uznaną za rdzenny pierwiastek genetyczny, za nieodbity, niewzruszony, nietykalny składnik dziejów narodowych.

Powstanie Kościuszki pod względem organizacyjnym zgoła swoistą poszło drogą. Związek barski ku wyzwoleniu od Rosyi, jak niegdyś tyszowiecki od Szweda, poszedł utartym szlakiem konfederackim. Ale odtąd konfederacye, zniesione zresztą przez konfederacyjny sejm wielki, zupełnym stały się anachronizmem. Wprawdzie później jeszcze spróbuje emigracya tworzyć konfederacyę krakowską 1796, albo wołoską 1797 r. Spróbuje Dąbrowski pomocniczej konfederacyi wojskowej w powstaniu wielkopolskiem 1806, a władze warszawskie — walnej konfederacyi politycznej za wyprawy moskiewskiej 1812 r. Jednak wszystkie te próby chybią, gdyż sama forma czysto szlachecka już się doszczętnie przeżyła. Zasługą jest insurekcyi ominięcie tego przeżytku.

Była, poza konfederacką, inna, bliższa powstania, droga sejmowa. Obierze ją w następstwie rząd powstańczy listopadowy, który, wedle wyrażenia Lelewela, »zwołał sejm dla odgadnienia rewolucyi«, t. j. dla orzeczenia, w trzy tygodnie po jej wybuchu, czy jest narodową,

dla nadania jej ex post sankcyi. Choć nie okaże się to wtedy w skutkach szczęśliwem, będzie przecie praktycznie o tyle dogodnem, że ówczesny sejm przedrewolucyjny 1830 r., w osobie głównych swych przywódców, był anticipative w zgodzie z rewolucyą. Owóż w r. 1794 położenie było inne. Sejm wielki nie utożsamiał się z insurekcyą, ani ona z nim. Marszałek Małachowski wprost odmówił w niej udziału. Większość posłów, o ile podobnież nie uchyliła się od niej całkowicie, uczestniczyła w niej tylko połowicznie, nie kierowniczo. Nawet Czartoryscy, popierając Kościuszkę przeważnie pod kątem taktycznym i głównie przez kobiety, sami pozostali na uboczu; powstrzymali też od udziału w insurekcyi wydzierającego się do niej młodego ks. Adama, późniejszą głowę powstania listopadowego. Wpływały tu ujemnie, dzieląco, pewne zasadnicze różnice między reformatorskiem dziełem sejmowem a rewolucyjnem kościuszkowskiem. Wpływał również odstraszająco spółczesny widok wielkiej rewolucyi francuskiej, jeszcze militarnie nie skonsolidowanej bynajmniej stanowczem nazewnątrz zwycięstwem, a już tymczasem politycznie i społecznie skroś wywrotowej nawewnątrz, w dziedzinie stanowej i agrarnej, jednej ledwo tkniętej, drugiej zgoła nietkniętej w Polsce przez sejm czteroletni.

Ze swej strony Kościuszko, pomimo przeciwnych pozorów, w gruncie rzeczy nie solidaryzował się spełna z tym sejmem, tak bardzo z ducha i konieczności kompromisowym. Nie poprzestając też na sejmowym kompromisie, chciał on dużo więcej uczynić dla dobrobytu, wolności i równości ludu polskiego. Był pod silnym wpływem znanych sobie z dawniejszych postrzeżeń wzorów ludowładczych amerykańskich, a w pewnej mierze również oglądanych świeżo przez siebie wzorów rewolucyjnych francuskich. Ustawę majową, choć sam bronił jej orężnie, uznawał przecie za niedostateczną i nie chciał wznawiać jej insurekcyjnie. Liczył się też poniekąd z nieprzychylnym do niej stosunkiem rewolucyi francuskiej. Liczył się także z dekretem konwencyi paryskiej, uzależniającym posiłki francuskie od istotnego wyzwolenia prostego ludu, a nawet przepisującym z góry formę republikańsko-demokratyczną rządów tymczasowych każdej, posiłkowanej przez Francyę, rewolucyi obcej, tedy i polskiej. Podejmując nowożytną, powszechną insurekcyę narodową, wyrzekał się Kościuszko reasumcyi szlacheckiego sejmu. Pomijał on też ów sejm nietylko na czas powstania, lecz na zawsze, uznając go zasadniczo nie za odroczony, lecz za zgasły. W akcie powstańczym i w urządzeniu rady najwyższej narodowej przewidywał, po ostatecznem wyzwoleniu kraju, zwołanie nowego walnego sejmu ustawodawczego, opartego na całkiem nowej, niezawodnie szerszej bez porównania, podstawie wyborczej.

W tym punkcie wytycznym, w zerwaniu z prawno-politycznym cenzusem szlacheckiej Rzpltej, było piętno rewolucyjne negatywnej postawy Kościuszki względem sejmu wielkiego. Podobnież i w następnej jeszcze dobie emigracyjno-legionowej, gdy umiarkowańsze żywioły wychodźcze będą powracały do myśli zwołania tegoż sejmu czteroletniego, jako jedynej, wciąż prawnie istniejącej, reprezentacyi narodowej, choćby do Włoch i w ułamkowym bodaj składzie, żywioły skrajniejsze będą natomiast stanowczo tej myśli przeciwne, a wraz z niemi sam były naczelnik, emigrant Kościuszko.

Uchylenie sejmu stwarzało jednak dla insurekcyi warunki pod pewnym względem wyjątkowo trudne. W powstaniu amerykańskiem kongres drugiego powołania, który obrał Washingtona wodzem naczelnym, i trzeciego powołania, który ogłosił deklaracyę niepodległości, praktycznie i ustawowo łącząc skonfederowane stany, były źródłem i wcieleniem zwierzchniczej władzy powstańczej. Nawet w spółczesnej Francyi rewolucyjnej dyktatorski w istocie komitet ocalenia publicznego był bądźcobądź tylko komisyą parlamentarną, jedną z dwudziestu paru komisyi sejmowych konwencyi, był jej emanacyą. Takie oparcie o wielkie, wyszłe z wyborów narodowych, ciała reprezentacyjne umacniało znakomicie władzę naczelniczą w czynnej walce wyzwoleńczej. Kościuszko był takiego oparcia pozbawionym. Był on natomiast w położeniu tem trudniejszem, wziąwszy zrazu naczelnictwo nie tyle spisku i związku obywatelskiego, ile wojskowego. Insurekcya, jak potem powstanie listopadowe, była w swem poczęciu i akcyi ruchem przedewszystkiem wojskowym. W obu wypadkach szło nasamprzód o naglące uratowanie wojska, zagrożonego w 1794 r. redukcyą, jak w 1830 wyprawą przeciw Francyi. Lecz właśnie dlatego Kościuszko, nierównie mniej jeszcze wówczas znany śród cywilności, niż w wojsku, a mając akcyę wojskową podnieść do miary narodowej, nie mógł jąć się poprostu absolutnej dyktatury osobistej. Nie odpowiadałoby to zresztą, ze względów zarówno rzeczowych jak osobistych, intencyom Potockiego i Kołłątaja, głównych jego doradców a właściwie kierowników. Ostatecznie, pod bezpośrednim naciskiem wypadków, obrano sposobem środkującym formę tymczasowej rady narodowej. Tkwiły w tem pewne echa rad konfederackich, a nawet byłej rady nieustającej, która, jak projektowano na sejmie grodzieńskim, miała zostać wznowioną pod nazwą rady najwyższej narodowej (conseil suprême national). Tkwiły także skądinąd pewne odgłosy instytucyi, zaprowadzonej we Francyi wnet po obaleniu tronu, a z którą miał do czynienia Kościuszko za swego ówczesnego w rewolucyjnym Paryżu pobytu, rady wykonawczej tymczasowej (conseil executif provisoire). Ten system

rad insurekcyjnych, wraz podrzędnych i spółrzędnych władzy naczelniczej, okazał w praktyce niedogodności poważne. Był też w następstwie uznany za niewłaściwy przez samego Kościuszkę. Kiedy były naczelnik, w kilka lat po upadku insurekcyi, planować będzie nowe powszechne powstanie, umyśli on tym razem stanąć na czele wprost z pełną, wzorem rzymskim, dyktaturą, mając pod sobą rząd tymczasowy, ulepszony wzorem amerykańskim, w kształcie i pod nazwą kongresu.

Zarówno rola naczelna Kościuszki, jak i całe dzieło insurekcyjne, zależnie od stosowanego kryteryum porównawczego, rozlicznej podlegało ocenie. Co się osoby Kościuszki jako naczelnika tycze, to w niejakim stopniu musiał on oczywiście tracić na porównaniu z potężnemi postaciami wodzów dawnej Polski, Żółkiewskich czy Batorych, albo znów spółczesnej Francyi, Hochów czy Napoleonów. Rzeczą też jest krytyki przedmiotowej ustrzedz narodową dla naczelnika czułość od przesadnego zaślepienia, od przecenienia psychicznych granic jego indywidualności dziejowej. Ale i nie doceniać go nie należy. Pomimo zawisłości swojej od wpływów postronnych, od magnackiej życzliwości Czartoryskich lub Zamoyskich, od przeważających natchnień Kołłątaja lub Potockiego, zawszeć, nawet ulegając im, Kościuszko głębokie in petto chował zastrzeżenia osobiste, z reguły zaś, daleko częściej niż możnaby sądzić, swoją własną wobec nich, indywidualną, warował linię wytyczną myśli i czynu. W rzeczy samej, niezawiśle od skroś samorzutnej, choć niezawsze szczęśliwej, jego inicyatywy militarnej, osobisty jego udział w dziedzinie czysto politycznej, w najcelniejszych aktach powstańczych, pod względem merytorycznym, a nawet redakcyjnym, był dużo większy, niżby napozór wydawać się mogło. W portfelu Kościuszki, zabranym mu przez Rosyan pod Maciejowicami, wedle relacyi naocznego świadka, który te papiery jeńca miał w ręku, prócz wielu innych ciekawych pism własnoręcznych naczelnika znalazły się też autograficzne bruliony niektórych jego odezw do narodu (les brouillons de quelques-uns de ses manifestes qu'il avait publiés, tout de sa main). Podobnież z dochowanych późniejszych, emigracyjnych jego konceptów własnoręcznych, albo dyktand jego ręką poprawianych, wynika niewątpliwie daleko wyższa, niż się zwykle przypuszcza, osobista inicyatywa polityczna Kościuszki.

Co się z kolei samego powstania jako całości tycze, to złamany tak rychło i doszczętnie półroczny wysiłek insurekcyjny zapewne również traci w zestawieniu z rozpaczną grozą chwili, z wysokością stawki bytu lub niebytu, jak i z jednoczesnym skutecznym impetem obronnym rewolucyi francuskiej. To też »nieczułość i niedbałość samego

narodu« wyrzucaną była insurekcyi przez zgoryczonego jej sternika, Kołłątaja, zaś przez porywczego jej świadka, Sułkowskiego, albo surowego epigona, Machnickiego, wytykane były naprzemiany słabość Kościuszki i niedołęstwo jego otoczenia. Aliści inną, przychylniejszą miarę porównawczą nastręczają dwa poprzednie wysiłki pokrewne, podjęte śród okoliczności nierównie pomyślniejszych, i to przeciw jednemu tylko frontowi rosyjskiemu: bezpłodna, rozpylona ruchawka barska, mająca wszak pod sobą jeszcze pełną podwalinę przestrzenną i ludnościową niepodzielnej Rzpltej, oraz bierna, odwrotowa kampania ukrainnolitewska, rozrządzająca jeszcze dwiema trzeciemi państwowego obszaru i nienaruszonym pełnym aparatem militarnym. W zestawieniu z takiemi precedensami insurekcya Kościuszki, wsparta na nikłym ułomku terytoryalnym i przeważnie improwizacyjnej sile zbrojnej, mając nadto do czynienia naraz z frontem rosyjskim i pruskim, wykazała niezawodnie znakomity, poprostu niespółmierny z przeszłością, torujący nowe drogi przyszłości, postęp energii narodowej.

Jakkolwiekbądź, zjawisko tej dziejowo-politycznej dla narodu doniosłości wymaga wszechstronnego, wyczerpującego ubezpieczenia, utrwalenia narodowego. Nie doczekała się go insurekcya, ani w zakresie konstrukcyjnym, ani, tem mniej, edytorskim. Pod pierwszym względem wiele, najwięcej uczynił ś. p. Korzon, lecz był w swem opracowaniu mocno skrępowany brakiem ogłoszonych źródeł. Najważniejsze i najobfitsze źródła insurekcyjne, pochowane po archiwach rosyjskich, były do niedawna mało przystępne lub zgoła niedostępne. Systematyczna ich publikacya była też dotychczas prawie niepodobieństwem. Wydawnictwo obecne jest pierwszem w tym kierunku usiłowaniem. Opóźnione z powodu wojny, opiera się głównie na materyałach, wydobytych przez p. Dzwonkowskiego z archiwów moskiewskich. Stamtąd mianowicie pochodzą ogłoszone w ofiarowanych obecnie dwóch tomach protokóły czynności i uchwał rady zastępczej tymczasowej warszawskiej, od wyzwolenia stolicy w kwietniu, jakoteż najwyższej narodowej, od końca maja 1794 r., wraz z ich dziennikami. W tomie trzecim, również i z krajowych, warszawskich, krakowskich i lwowskich archiwów, podane będą, sposobem speciminów, niektóre wybitniejsze wyjątki korespondencyi insurekcyjnej, oraz protokóły patentów wojskowych i akces warszawski, obok przypisów i indeksu do całości dzieła. O wyczerpaniu materyałów rękopisemnych, dotyczących insurekcyi, rozrzuconych po zbiorach krajowych, zwłaszcza zaś nagromadzonych w moskiewskiem archiwum państwa i petersburskiem archiwum sztabu, nie mogło być mowy. Czyni się tu, jak powiedziano, krok pierwszy, za którym oby corychlej poszły dalsze. Oby też wy-

dawnictwo niniejsze, przychodząc nazajutrz po setnej rocznicy pamiątkowej zgonu Kościuszki, nie pozostało wyłącznie w zakiętem kole uczonych, lecz trafiło także do szerszych kół czytelniczych polskiego ogółu, wnosząc tam autentyczne świadectwo jednego z najwznioślejszych porywów duszy narodowej, nauczające i krzepiące szczególniej w przeżywanej dziś ciężkiej dobie przełomu i próby.

Warszawa, w czerwcu 1918.

Szymon Askenazy.

WSTĘP.

Rada Najwyższa Narodowa, której akta poniżej ogłoszone zostają, przewidziana była w pierwotnym Akcie powstańczym krakowskim, który w części drugiej, dyspozycyjnej, zawierał organizacyę rządu powstańczego. Obierał on Kościuszkę za Najwyższego Naczelnika powstania i zalecał mu »złożyć zaraz« Najwyższą Radę Narodową, wybrać osoby do niej i przepisać jej organizacyę. Naczelnik stał nad Radą, i podczas gdy władza jego pochodziła bezpośrednio z woli narodu, Rada jedynie z decyzyi i nominacyi Naczelnika czerpała swą władzę, przyczem w zakresie wojskowego dowództwa miała tylko wypełniać rozkazy i urządzenia jego, bez przeszkody i opóźnienia. W razie choroby wodza sam on winien był mianować zastępcę swego, zniósłszy się z Radą. Gdyby zaś śmierć lub inna przyczyna pozbawiła nagle naród Naczelnika, pierwszy z porządku w korpusie Kościuszki oficer miał objąć doraźnie najwyższą komendę. Rada zaś nowego naczelnika nominować przez ten czas obowiązana była. Akt krakowski przepisywał funkcye i zadania Rady. Winna ona była opatrzyć skarb publiczny na utrzymanie wojska i opędzenie wszystkich niezbędnych wydatków, ustanowić podatki, zarząd mieć nad dobrami narodowemi, zabiegać o pożyczkę krajową lub zagraniczną. Do niej należał pobór rekruta, opatrzenie potrzeb wojennych (broni, amunicyi, odzienia), zapewnienie narodowi i wojsku żywności, czuwanie nad porządkiem i bezpieczeństwem w kraju. Miała ona doglądać sprawiedliwości, starać się o wsparcie i pomoc obcych narodów, zatrudniać się prostowaniem opinii publicznej i rozkrzewianiem ducha narodowego. Do jej atrybucyi należało przepisać organizacyę i zasady postępowania komisyom porządkowym, jako jedynym lokalnym władzom wykonawczym Naczelnika i Rady, sądom kryminalnym wojewódzkim i Najwyższemu Sądowi kryminalnemu. Ale przy Naczelniku pozostało prawo ustanawiania sądów wojennych i polowych. Akt zastrzegał, że wszystkie te władze są »doczesne« czyli tymczasowe i ani oddzielnie ani łącznie nie mają prawa uchwalać konstytucyi narodowej, albowiem władza

ich jest legalną jedynie do czasu uwolnienia kraju od nieprzyjaciół i zabezpieczenia samowładztwa narodowego. Gdy cel powstania zostanie dopełniony, głosił Akt, Naczelnik z Radą obowiązani będą zawiadomić naród pod odpowiedzialnością »z osób i majątków«. Wtedy zebranie przedstawicieli narodu »odbierze sprawę z dzieł i postępków władz doczesnych«. Naczelnik i Rada obowiązani byli przez częste odezwy do narodu nauczać go o prawdziwym stanie interesów jego, nie tając, ani łagodząc najnieszczęśliwszych wypadków. »Zaklinamy« brzmiał ustęp końcowy, Naczelnika... i Radę... na miłość Ojczyzny, aby wszystkich używali środków do oswobodzenia narodu i ocalenia ziemi jego. Składając w ich ręku użycie osób i majątków naszych przez ten czas walki wolności z despotyzmem, sprawiedliwości z przemocą i tyranią, chcemy, aby zawsze przytomną mieli tę wielką prawdę, że ocalenie ludu jest najwyższem prawem«.

Jak widzimy, Akt krakowski obiecywał niezwłoczną organizacyę Rady Najwyższej Narodowej i Sądu Najwyższego kryminalnego. W rzeczywistości jednak nie sposób było dorywczo organizować naczelne instytucye. Kościuszko wszczynał Insurekcyę w szczupłem gronie kilku ludzi, Linowskiego, Dmochowskiego, Moszyńskiego, Czackiego, Wodzickiego, przeważnie nie nadających się na naczelne stanowiska. Niektórzy z przywódców Insurekcyi przebywali na emigracyi, ale i ich nominacyi nie można było ogłaszać przedwcześnie, by nie narażać wybrańców i nie utrudniać im przyjazdu do kraju. Główny jednak skład członków magistratur złożyć musiano z działaczy miejscowych. Skompletowanie więc tych instytucyi trzeba było uzależnić od przebiegu wstępnych poczynań insurekcyjnych, od tego, kto się zasłuży, kto ocaleje, kto ujmie w dłonie ster wypadków i wpływy lokalne. Siłą rzeczy utworzenie Rady mogło nastąpić dopiero po uwolnieniu stolic, a ponieważ na przeszkodzie stało jeszcze odgrodzenie Kościuszki, więc dopiero 10 maja podpisał Naczelnik dekret organizacyjny najwyższej magistratury, odezwę, obwieszczającą o tem, 21 maja, a zaledwie w tydzień potem, po przyjeździe Ignacego Potockiego i Kołłątaja do Warszawy, mogła się odbyć jej instalacya. Na przeszkodzie wcześniejszej nominacyi Rady stała też sama kompetencya w tej mierze Naczelnika, który, mając sobie powierzoną dyktaturę jedynie przez grono spiskowców krajowych i na emigracyi, musiał wyczekiwać na aprobatę całego narodu, wyrażoną drogą akcesu do Aktu krakowskiego. Tak też tłumaczy Kościuszko zwłokę w proklamacyi do obywatelów Polski i Litwy z dnia 21 maja 1794: »Czekałem«, powiada, »póki ten Akt (krakowski) od większej części narodu zatwierdzony nie będzie. Bo nie chciałem Rady dawać narodowi z woli jednego województwa, lecz z woli całej, a przynajmniej większej części Polski i Litwy...«

To też, jak twierdzi, wolał na początku w zrewoltowanych województwach sam dawać rozkazy i czynić urządzenia, aniżeli Radę stanowić wprzód, nim go do tego wyraźnie powoła głos innych województw.

Jednak bezpośrednie kierownictwo w powstających województwach, o którem Kościuszko wspomina, wykonalne było jedynie na wązkiej południowej połaci kraju, z którą utrzymywał kontakt po krakowskim wybuchu powstania. Od Mazowsza, a tembardziej dalekiej Litwy, odcięty był oddziałami wojsk nieprzyjacielskich. To też gdy powstały stolice, Warszawa, a potem Wilno, musiały się zorganizować dorywczo, na własną rękę, musiały komuś powierzyć kierownictwo rozporządzalnej siły zbrojnej i zarząd zawisłych od nich bezpośrednio dużych obszarów kraju. W ten sposób bez wpływu Naczelnika i kierowniczych osób z emigracyi powstać musiały zarodki centralnych instytucyi. A skoro uwolnienie stolic nastąpiło pod postacią walki rewolucyjnej, to i poczęcie pierwszych tego rodzaju instytucyi musiało przedstawiać znaczne trudności zasadnicze i techniczne.

Główna trudność tkwiła w tem, że odrazu wyłoniły się dwie odrębne dążności do zorganizowania Rady prowizorycznej. Z jednej strony organizacya odruchowa, samorzutna niejako, z pośród samychże żywiołów walki i zwycięstwa kwietniowego. Zrodziła ją »ulica«, żywioły skrajne, ale te, które krwawiły. Z drugiej strony ujawniły dążność do ujęcia steru wypadków żywioły rozważne, które chciały utrzymać kraj i stolicę w pewnych karbach spokoju i równowagi, a to zarówno ze względów natury wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Wewnętrznej, bo były już przed oczami przykłady Paryża, a zewnętrznej, gdyż powodzenie rewolucyi było założone w znacznej mierze na rachubach politycznych, mających na widoku oparcie się przedewszystkiem na Austryi, a po części i na Prusach.

Sieci spisku w Koronie ześrodkowały się głównie w stolicy, ale, już po krakowskiem wystąpieniu Kościuszki, nastąpiły w Warszawie liczne aresztowania, które zmusiły głównych inspiratorów i kierowników roboty spiskowej do ucieczki. Niezadługo jednak spisek się odrodził, dzięki głównie niezłomnej energii i sprężystej działalności emisaryusza kołłątajowskiego Tomasza Maruszewskiego, krańcowego jakobina. Oblicze polityczne głównego organizatora nadało odpowiednie zabarwienie radykalne organizacyi spiskowej w ostatniej jej fazie: składali się na nią przeważnie najjaskrawsi czerwieńcy zarówno z pośród cywilnych, jak i z młodych oficerów artyleryi, a przedstawiciele cechów, z szewcem Kilińskim, rzeźnikiem Sierakowskim i kupcem Kriegerem na czele, stanowili w niej żywioł najbardziej umiarkowany,

ale w gruncie rzeczy społecznie niezdecydowany i na wszelkie wpływy podatny.

Rewolucyę w Warszawie przeprowadziło przedewszystkiem wojsko, ale lud warszawski czynnie ją wsparł i sukces przyśpieszył. Był w tym ludzie zapał wielki, samozaparcie i poświęcenie, a według świadectwa Zakrzewskiego straty w cywilnych były znacznie większe, aniżeli w wojskowych. W walce jednak ulicznej brało udział niemal wyłącznie samo pospólstwo, a więc czeladź rzemieślnicza, wyrobnicy, służba wszelaka. Warstwy zaś zamożne, oświecone, patrycyat miejski, oczekiwały z niepokojem na przebieg walki, zaryglowawszy się w mieszkaniach swych, i dopiero gdy szale przeważyły się stanowczo na stronę polską, strzały cichły lub zogniskowały się w pewnych punktach, i niebezpieczeństwo minęło, wyłoniły się na ulicę, by opanować sytuacyę i wziąć udział w rządzie.

Jedną z najpopularniejszych postaci w Warszawie był wówczas Zakrzewski, prezydent miasta z końcowej doby Sejmu Wielkiego. Liberalny umiarkowaniec, potrafił zaskarbić sobie zaufanie zarówno Dworu, jak i pospólstwa. Próbowano go wciągnąć do organizacyi spiskowej, on jednak, legalista z usposobienia, udziału swego odmówił. »W trzynastej godzinie insurekcyi warszawskiej wezwał go król do zamku przez szambelana Strzembosza, by wpływu swego użył i lud uspokoił«. W swoich zeznaniach petersburskich powiada, że »sam wtedy nic nie wiedział, co począć, do kogo się zwrócić, i nawet chwilę namyślał się, czy nie szukać dla siebie schronienia«. Ale trwało to krótko. Zaledwie go spostrzeżono, tłum wziął go na ręce i wśród szumnych owacyi ogłosił prezydentem. Nawiązywał ten lud do tradycyi, wskrzeszał, o ile mógł, dawny porządek z doby sejmowej. W tym dniu 17 kwietnia znaleźli się obok Zakrzewskiego na ratuszu inspiratorzy ruchu, prowodyrzy walk ulicznych, ludzie szerszemu ogółowi mało znani, i sformowali rząd tymczasowy. Wybrańcy jednak rewolucyjnego pospólstwa, młodzi jacyś czerwieńcy, nie potrafili zapanować nad sytuacyą i nawet imiona ich nie przechowały się w pamięci potomnych. W zamian poczęły się organizować żywioły umiarkowane i w samym Zakrzewskim znalazły najgorliwszego sprzymierzeńca. Na wezwanie prezydenta, rozesłane 18 kwietnia, zjawił się nazajutrz na ratuszu szereg bardziej znanych osobistości i utworzył Radę Zastępczą Tymczasową Księstwa Mazowieckiego, aby ta kierowała operacyami tak cywilnemi, jako i wojskowemi, nim Kościuszko przystąpi do ustanowienia Rady Narodowej. Przedstawiciele rewolucyjnego pospólstwa ustąpić musieli przed opinią szerokich, ale biernych dotąd mas, podlegających autorytetowi znanych nazwisk, często zupełnie nieodpowie-

dnich na kierownicze stanowiska, często przyjmujących je z obawy, to znów dla dogodzenia ambicyi, a nie w poczuciu swej zdatności. Zasiedli w Radzie przedstawiciele zamożnego oportunistycznego mieszczaństwa i liberalizującej szlachty. Dużą rolę odegrały też cechy, których główny przedstawiciel, Kiliński, aczkolwiek wyzyskiwany niekiedy przez żywioły radykalne, częściej jednak poddawał się wpływom z Dworu idącym.

Głowa Rządu, prezes RZT, sam prezydent Zakrzewski, niezbyt pochlebne, jakeśmy widzieli, swemu zapałowi rewolucyjnemu wystawił świadectwo. Za największą zasługę poczytywał później opiekę, roztaczaną nad Targowiczanami, że »jednych od rzezi i rabunku ratował, innym powrozy na szyjach przerzynał«; niezmiernie pracowity i nieskazitelnie prawy, ale zbyt miękki i na wpływy żywiołów oportunistycznych podatny, obcy przytem wszelkim gwałtownym metodom taktyki rewolucyjnej i mało wiary posiadający w sukces przedsięwzięcia, a przytem dziwnie nieznający się na ludziach, nadawał się jak nikt inny do kierownictwa jakimś możliwie najbardziej apolitycznym wydziałem, np. Wydziałem żywności, ale jako prezydent rewolucyjnej stolicy, jako organizator »municypalności«, będącej *sui generis* gwardyą narodową, jako wreszcie chwilowy sternik całej nawy rządowej, »Naczelnik«, jak go początkowo nazywano, nie dorastał miary nadzwyczajnych okoliczności, śród jakich działać mu wypadło. Przewodnik rządu, od którego zawisł w znacznej mierze początkowy rozmach powstania, wyjednywał zapomogi rządowe dla rodzin więźniów stanu, wstrzymywał sekwestry i konfiskaty, przewlekał wymiar sprawiedliwości. Człowiek dobry a słaby, nie chciał bez litości łamać wszystkiego, co krępowało istotne siły powstającego narodu. Jako tymczasowy organizator rządu i 40-dniowy niemal dyktator w stolicy, wywarł Zakrzewski wpływ decydujący a nader ujemny na wybór członków RZT, deputacyi rządowych i komisyi porządkowych. Dzięki niemu przedostali się do Rady i na inne stanowiska wpływowe, do przeróżnych komisyi i deputacyi, ludzie nieodpowiedni, bierni, nieraz wręcz szkodliwi.

Tak, z członków RZT, komendant siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, generał Mokronowski, był szwagrem królewskim i należał do zdecydowanych opozycyonistów, pozbawionych wiary w celowość powstańczego przedsięwzięcia i doszukujących się wszędzie znienawidzonego francuskiego radykalizmu. Deboli, żonaty z Rosyanką, ks. Golicynówną, i od Rosyi materyalnie zależny, miał sobie poruczane najdrażliwsze funkcye, a do jakiego stopnia było to nieoględne, dowiodło tego późniejsze jego zachowanie, gdy w pierwszej połowie września wyjechał do Galicyi, skąd przemknął się na Wołyń i tam złożył przed gubernatorem Sze-

remietiewem wyczerpujące zeznanie o najtajniejszych zabiegach rządu polskiego oraz liczebności i rozkładzie wojsk insurekcyjnych. Działyński i Dzieduszycki, posesyonowani w dzielnicy pruskiej i austryackiej, udali się w kordon pruski do dóbr swoich, gdzie zostali niezwłocznie aresztowani i pociągnięci do zeznań. Jan Nepomucen Małachowski stronił od wszelkich stanowisk drażliwych, wymówił się od udziału w Deputacyi indagacyjnej i w Sądzie kryminalnym, a niezadługo usunął się od udziału w rządzie i w samej insurekcyi i wyjechał za kordon. Wulfersa, szwagra Linowskiego, przyłapano na porozumiewaniu się z jeńcami Rosyanami i usuwaniu z archiwum misyi rosyjskiej papierów, kompromitujących króla, za co wyłączony został z grona RZT a potem stracony przez pospólstwo. Horain był opieszały z natury, a mając nadomiar słabość do trunku, przyczynił się później do klęski korpusu generała Sierakowskiego. Węgierski, aresztowany przez Igelströma przed wybuchem powstania, złożył już wtedy zeznania wysoce kompromitujące spisek, o czem nie mógł nie wiedzieć rząd polski, gdyż zeznania te przychwycone zostały wśród papierów ambasady rosyjskiej. Z pomiędzy dwóch radykałów, jacy się przecisnęli do Rady, Ignacy Zajączek okazał się w następstwie pospolitym karyerowiczem, z jednej strony polecając uniżenie swe usługi Czartoryskiemu, a z drugiej wysługując się władzom francuskim jako dyrektor poczt i gwałciciel tajemnicy listowej za Księstwa warszawskiego. Aloe, syn byłego agenta dyplomatycznego rządu rosyjskiego, sam w następstwie dostarczał raportów policyjnych rezydentowi francuskiemu w Warszawie, a później informował Nowosilcowa w sprawach masońskich Królestwa. Wreszcie Szymon Szydłowski, kasztelan żarnowski, był do niedawna jednym z ruchliwszych targowiczan, aczkolwiek później należał do opozycyjnych posłów sejmu grodzieńskiego.

Prócz Wulfersa wybrano pięciu mieszczan: Fr. Makarowicza, Fr. Tykiela, St. Rafałowicza, Fr. Gautier, Jana Kilińskiego. Z nich pierwsi czterej należeli do patrycyatu miejskiego, do sfer radzieckich, podatnych na wpływy dworskie, i tylko Kiliński, jako przedstawiciel cechów, radykalizował niekiedy, ale, przy braku charakteru i ukształcenia, nie mógł odgrywać samodzielnej roli kierowniczej.

Z pozostałych radców Andrzej Ciemniewski był opozycyjnym posłem sejmu grodzieńskiego, a trzej inni potrafili i w czasach późniejszych utrzymać przodujące w narodzie stanowiska (Mostowski, Wybicki, Kochanowski; dodać jeszcze do nich należy już wzmiankowanego Ksawerego Działyńskiego). Z czterech później dobranych radców trzej należeli do magnateryi, zachowującej się wogóle z rezerwą względem powstania, czwarty zaś, Stan. Wasilewski, był siódmym

w Radzie mieszczaninem, należącym również do najzamożniejszej warstwy warszawskiego mieszczaństwa.

Aczkolwiek Rada swą kompetencyą obejmowała w założeniu tylko Księstwo Mazowieckie, jednak ona właśnie stworzyć musiała szereg instytucyi pomocniczych, które po 40 dniach rządów Rady Zastępczej, po przybyciu Ignacego Potockiego i Kołłątaja i uformowaniu się Rady Najwyższej, pozostały na stanowisku, rozszerzając swe funkcye i tylko nieznacznie zmieniając swój skład. W ciągu 40 dni swego istnienia RZT wyłoniła blisko 30 komisyi i deputacyi centralnych oraz 10 komisyi porządkowych lokalnych, do których nominowała ogółem około 600 osób. Powołano do życia ogólną komisyę porządkową ziemi warszawskiej, a właściwie Księstwa Mazowieckiego, zwierzchnią nad innemi komisyami (57 nominacyi), Sąd kryminalny (34 nominacye), Komisaryat wojskowy (28 nominacyi), Deputacyę do dozoru nad więźniami (34 nominacye). Żywioł bierny, jaki się do tych wszystkich instytucyi dostał, osłabił w zarodku rewolucyjny impet. Wytworzyła się w instytucyach naczelnych opozycya zachowawcza, która paraliżowała sprężystość i jednolitość władzy wykonawczej. Chwiejność znowu rządu, przy ówczesnej trudności położenia, zrodziła rozdwojenie w samem społeczeństwie. Knowali tajnie zwolennicy Prus i Moskwy, a z drugiej strony, z łona żywiołów radykalnych, wyrastał i wciąż potężniał prąd jakobiński, pragnący wtoczyć powstanie na tory francuskie. To też już 8 maja pisał N. Naczelnik do RZT, że życzy sobie »użycia osób pewnych, wolnych od plamy podejrzenia... dlatego z Deputacyi żywności niektóre osoby chce mieć rugowane«.

Niezawodnie była w Radzie pewna ilość ludzi zacnych, ale brakło tej sprężyny, któraby zdolna była wynieść rząd całkowicie ponad poziom tego kunktatorstwa w działaniu, które cechowało Sejm Czteroletni i mimo najlepszej jego woli do tak opłakanych w kampanii 1792 roku doprowadziło wyników.

Kościuszko, obok ciążących na nim najnaglejszych obowiązków natury wojskowej, musiał pod względem politycznym przedewszystkiem dbać o utrzymanie nienaruszonej jedności reprezentowanej przez się naczelnej władzy powstania. Na tem też tle wynikł konflikt pomiędzy nim a wyłonioną na Litwie z inicyatywy Jasińskiego magistraturą centralną. Naczelnik ujawnił mocne nieukontentowanie, że akt wileński odbiegał w brzmieniu swojem od Aktu krakowskiego i nie wymieniał jego naczelnictwa; oburzony też był do żywego, że magistratura wileńska nazwała się Radą Najwyższą Narodową. Podejrzewał w tem dążenie do litewskiego separatyzmu, zaś, jak wyżej już zaznaczono, przykładał wiele wagi do poszczególnych lokalnych za-

twierdzeń swego naczelnictwa w aktach powstańczych. Podnieść należy, że analogiczny zatarg, o mniejszem tylko napięciu, miał również miejsce pomiędzy Naczelnikiem a Radą warszawską. Otrzymawszy bowiem pierwszą odezwę RZT o dokonanem powstaniu w stolicy i uformowanym rządzie, przysłaną przez kuryera Oyrzanowskiego, Kościuszko nie uznał przyjętej przez Radę nomenklatury i pierwszy swój list do Rady zaadresował »Do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego« z obozu pod Igołomią 25 kwietnia. W tem piśmie, wyraziwszy swą radość z otrzymanych wiadomości, potwierdził »jak najsolenniej wybór osób do Rady Zastępczej Tymczasowej warszawskiej, które sobie w tak ważnej dla narodu chwili na ufność publiczną zasłużyły«, dalej jednak dodał: »chcę tylko, aby to szanowne zgromadzenie wzięło dla jednostajności rządu dzisiejszego imię Komisyi Porządkowej Stolicy i Księstwa Mazowieckiego. Stanowię też Komisyę jedyną władzą w Warszawie i w całem Księstwie Mazowieckiem, którejto władzy prawidła i granice w trzech... zamykają się przepisach: 1-o dopełniać wszystkie zalecenia moje; 2-o uskutecznić to wszystko, co Komisya Porządkowa województwa krakowskiego już uskuteczniła; 3-o czynić to wszystko, co... przyśpieszyć może ogólne powstanie Narodu...« Jednakowoż na trzeci już dzień Kościuszko, ze względu na niezbędność magistratury centralnej w wyzwolonej stolicy, poprzednią decyzyę zmienił w liście 27 kwietnia, adresowanym do »Narodowej Rady Zastępczej Tymczasowej warszawskiej.« Pisał w nim: »Gdy z powtórnej odezwy przez pułkownika Sokolnickiego widzę, iż oprócz RZT ustanowiona jest oddzielnie Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego, a z chwalebnych tej Rady czynności lepiej poznaję zamiary, dla których ona ufność swą wzięła, chętnie cofam pierwsze żądanie moje i nie tylko zgadzam się na denominacyę, pod jaką już jest znana, ale na rozkład jej i sposób postępowania przyjęty...«

W ten sposób siłą rzeczy stolica, dzierżąca arsenał i skarb, stała się ośrodkiem insurekcyi. Powstanie szerzyło się szybko, ale był to prąd, wymagający pomocy i regulacyi. Chodziło o to, aby prowincya trzymała się ściśle postanowień krakowskich, żeby nie dopuścić do wyłamywania się od uchwalonych norm co do rekruta, milicyi, pospolitego ruszenia, podatków i innych ciężarów. I tu słaba ręka kierownicza RZT niezdolna była w kraju zaszczepić ducha energicznej egzekutywy. Ochraniała przytem nadmiernie interesy możnych, główny ciężar powstania zwalając na barki ludu, który przeciwnie należało zachęcić i wciągnąć do powstania w imię własnego jego interesu.

W swej polityce finansowej RZT jako główny podatek powstań-

czy ustanowiła t. zw. pobór, rodzaj postępowego podatku dochodowego, który obciążał przedewszystkiem budżet warstw biedniejszych. Pobór ten gwałtownie krytykowali radykali: »Podatki, mówili oni, jakie nałożono na Warszawę, wydają się tak przesadzonymi, jak gdyby chciano ukarać ten lud za jego bohaterstwo.« I Kościuszko przychylił się do tego stanowiska i kazał skreślić cały szereg niższych pozycyi tego podatku: »Ostudza się zapał ludu«, pisał do Rady 8 maja, »gdy zbyt uciążliwe podatki nakładają się na klasę ubogich, a taki właśnie pobór w uchwale na miasto Warszawę postrzegam... Pobór... uchwalony... tak chcę mieć umiarkowany, aby lud ubogi lekko dotykał, a potem szedł w progresyę majątku każdego obywatela«. A potem, 30 czerwca, raz jeszcze powtarzał: »...Trzeba ubogiemu ludowi uczynić ulgę w tem, na co się najbardziej uskarża i co go najbardziej dolega, trzeba zmniejszyć powinności i warty, które go od rzemiosł odrywają i odejmują mu sposób wyżywienia się, trzeba mu zmniejszyć podatki, na które sarka i które opłacać nie jest może w stanie...«.

Dla ministrów cudzoziemskich zalecał Kościuszko Radzie Zastępczej Tymczasowej »dostrzeganie bezpieczeństwa... wyjąwszy dworów wojnę z nami toczących« (ten zwrot w liczbie mnogiej świadczy, że Kościuszko już wtedy zdawał sobie sprawę, że wojny z Prusami nie da się uniknąć), zastrzegał jednak, że »traktowanie z nimi bez referencyi do mnie następować nie powinno,« i »żaden układ z żadnym ministrem interesów zagranicznych, w rzeczach zwłaszcza większej wagi, *definitive* czyniony nie będzie bez mojej wiadomości i rezolucyi«. Pomimo takiego zastrzeżenia Rada prowadziła politykę na własną rękę i z Rosyą np. gotowała walkę podobnie ospale, jak w roku 1792, z góry nie wykluczając możności układów. To też już 8 maja »dziwował« się Kościuszko w liście do RZT, że Departament interesów zagranicznych nie donosi mu o swoich czynnościach i Naczelnik dowiaduje się o nich jedynie z ogólnikowych wzmianek w raportach Zakrzewskiego.

W stosunku do Prusaków, aczkolwiek sam Kościuszko nie doceniał współdziałania ich z Rosyą i łudził się dobrym skutkiem swojej medyacyi francusko-pruskiej oraz propozycyi współdziałania, nawiązujących do przymierza z 1790 r., a wysuniętych za pośrednictwem Dzieduszyckiego i Buchholza, co w ostateczności doprowadziło do fatalnej samozłudy pod Szczekocinami, Rada jednak szła znacznie dalej, z początku chciała nawet wydawać Prusakom ich dezerterów, i ufnem uchem przysłuchiwała się podstępnym podszeptom medyacyi polsko-rosyjskiej, wysuwanej przez Buchholza.

Jeńców rosyjskich traktowano lepiej, aniżeli własnych żołnierzy, i wydawano na nich sumy z ubogiej szkatuły powstańczej, szlachetną zapewne powodując się intencyą, lecz także poniekąd nie chcąc, podobnie jak w r. 1792, pomimo wojny, zrywać z Rosyą ostatnich mostów, a do dozorowania tych jeńców wyznaczono ludzi tak niepewnych, jak zruszczonego Debołego lub dawnego bankiera poselstwa rosyjskiego, Meyznera.

Również w tymsamym celu umożliwienia układów z Rosyą, a zarazem ratowania dobrych stosunków z Austryą i Prusami, RZT pragnęła za wszelką cenę uniknąć oskarżeń o tendencye antydynastyczne lub antyreligijne, o naśladowanie wzorów rewolucyi francuskiej. To też, z tych względów, usiłowano nawiązać z królem dobre stosunki, opierano się aresztowaniom i egzekucyom, pozwolono wielu skompromitowanym zbiedz, aresztowano tylko na wyraźne żądanie Naczelnika. Starała się Rada możliwie najdłużej odwlekać sądy i wyroki, to też sprawy o zdradę stanu odsyłała do nieistniejącego Najwyższego Sądu kryminalnego. Napróżno Kościuszko zalecał, aby »żal przeciw zdrajcom Ojczyzny dla próżnych formalności tępiony nie był«, albowiem »ostudza się zapał ludu..., gdy więźniowie..., o zdradę... osądzeni, mają pobłażanie, wygody i łatwą ze złymi komunikacyę«; napróżno dowodził, że niezadowolenie ludowe podnosi się wtedy, »kiedy go ziębi zbytnie rządu umiarkowanie i opóźnienie sprawiedliwości na złych«; napróżno nakazywał, żeby wszyscy więźniowie osobno trzymani byli, i dziwił się, że »na tak ważną sprawę nie dosyć dawano dotąd ostrożności«. W ciągu pierwszych zaraz po powstaniu dni wydano w Warszawie taką moc paszportów z podpisem Wilhelma Horalika, że nawet RZT uznała w tak łatwem wydawaniu paszportów »wielką nieprzyzwoitość«, a Kościuszko pisał do niej, że »jeżeli w pozwalaniu wyjazdu dla ludzi złych i oziębłych« dozór paszportowy »pokazał się łatwym, tego chwalić nie mogę«. Nie przeszkodziło to jednak, że tenże Horalik otrzymał niezadługo nominacyę na zastępcę w RNN. Badanie przychwyconych papierów ambasady rosyjskiej, mimo nieustannych publicznych zapewnień, nie posuwało się jakoś naprzód, pozwalano na usuwanie najbardziej kompromitujących, nie wszczynano, na podstawie osiągniętych z nich danych żadnego śledztwa ani procesu. Dozór więźniów politycznych był fatalny: korespondowali oni z kim chcieli, a niekiedy wysyłali nawet swych zaufanych do opieczętowanych mieszkań w celu usunięcia stamtąd kompromitujących papierów.

»Siła nasza rządowa jest dosyć wątła,« pisał Zakrzewski do Kościuszki, i Warszawa doskonale odczuwała słabość tego rządu i jego bierność. Lud i wojsko dokonali rewolucyi. Należało ten lud spo-

żytkować, dopuścić do współczynu. Ale Rada nie dowierzała prądom demokratycznym, obawiała się ich sama i wszelkimi sposobami miarkowała inicyatywę i dążność do czynu żywiołów ludowych, odejmując powstaniu charakter rewolucyjny i wszechstanowy.

Ostrą krytykę stosunków panujących za RZT dał namiętny czerwieniec, Joachim Moszyński, w nocie z dnia 10 maja 1794 r.: »1, Lud, który rewolucyę tak sławną uskutecznił, jest z najwyższą pogardą traktowany. 2, Mokronowski i na liście naznaczeni duszą i ciałem królowi poświęceni i przez tych król dużą ma influencyę, i znać oczywiście, że partya jego co dzień się powiększa. 3. Rada wojenna, złożona z oficerów wszystkich korpusów, zawsze na ustęp wychodzi, przy każdej decyzyi, a Mokronowski w liczbie dwóch lub trzech widzi mi się decyduje i stanowi, a w liczbie tych zawsze Cichocki. 4, Mokronowski bezustannie miewa konferencye z królem i całą familią. 5, W zamku *comme dans un asile sacré* jest banda łotrów, a powiadają, że i kilku jest tam oficerów moskiewskich. 6, Sesye król zawsze miewa ze swymi adherentami. 7, Cichocki równie zawsze w Komisaryacie, a sam jestem świadkiem, że na płótno, którego dość ma w magazynie, jeden pułk trzy tygodnie czekał a on zawsze pod różnemi pozorami zwłóczył wydania. N. b. Dwóch oficerów moskiewskich przechowanych znaleziono u niego dwa dni po rewolucyi. Złożył on tę winę na swego adjutanta, lecz powiadają, że ten jest niewinny. 8, Aresztanci, tak polscy, jako i moskiewscy, tak są źle strzeżeni, że komunikacyę między sobą łatwą i z zewnętrznymi mieć mogą. 9, Subsellia są napełnione ludźmi podejrzanymi, nawet i szpiegami dawniej od Moskalów płatnymi. Za moją instancyą Płoński z Deputacyi do aresztu wzięty, Rylski, redaktor praw grodzieńskich, oddalony, Meyzner, bankier moskiewski, oddalony od pieczy nad niewolnikami moskiewskimi, która mu była powierzona. 10, Sposób traktowania z ministrami zagranicznymi jeden dla wszystkich, i z równą oziębłością szwedzki, duński, jak i pruski. 11, Sądy kryminalne obiecują, że wszyscy kryminaliści będą uznani niewinnymi, bo już i o Rogozińskim mówią, że nie masz go czego sądzić. 12, Paszportów co niemiara wydają, a wielu takim, którzyby raczej do aresztu być brani powinni. 13, Według zeznania złapanego oficera rosyjskiego na szpiegowaniu ten wyznał, że codzienny raport Igelström ma z Warszawy. Nasi zaś przeciwnie żadnych swoich nie mają szpiegów. 14, Oficerom rosyjskim stół na osobę po 9 fl. rachują i ekspens na ich utrzymanie bardzo wiele kosztuje. 15, Rada wojenna okrutnie pieniędzmi szasta i dużo, jak słyszę, wyekspensowali; Sierpińskiemu na przykład na drogę do Naczelnika dano 150 czerw. zł. i wszystko w tej proporcyi płacą.

16, Dzieduszycki na czele dyplomatyki, a wiadome jego sentymenta; miał sobie już pozwolić dać rezolucyę dyplomatyczną bez opowiedzi Radzie. 17, Słowem mówiąc, w całych robotach zdaje się być, jak gdyby arystokracya i zupełna anarchia była jedynym celem. 18, Podatki zaś na Warszawę włożone zdają się być tak przesadzone, jak gdyby chciano ten lud karać za jego bohaterstwo. Litwa zaś, która aktem swoim i listem pisanym do Naczelnika dowodzi duch nieczysty, lecz podobno tylko przez pana Chlewińskiego inspirowany, potrzebowałaby gwałtem przysłania tam generała z Korony, bo straszne rozróżnienia między litewskimi panują. 10 maja 1794. Moszyński«.

Kościuszko, opierając się na wzorach amerykańskich i rewolucyjnych francuskich, otworzył drogę do szarż dla wszystkich, bez względu na pochodzenie, i zaawansował wielu podoficerów i szeregowców na oficerów za walkę warszawską, co oczywiście podniosło znakomicie zapał w armii, ale z realizacyą tej decyzyi zwłóczono i w szerszym zakresie nigdy jej nie wykonano.

Szerokie warstwy stolicy, niezmiernie podniecone i zaniepokojone, przez cały czas rządów RZT nie tylko do niej, ale i do najpopularniejszego z jej przedstawicieli, prezydenta Zakrzewskiego, nie miały jednak w gruncie rzeczy nieograniczonego zaufania i w dniu 8 maja, gdy w karecie prezydenta wysłano paru członków RZT dla sprowadzenia króla z Pragi, tłum nie puszczał ich, krzycząc, że to Zakrzewski ucieka z Warszawy w ślad za królem. Ten ferment ludowy wyzyskały kluby, zorganizowane przez żywioły radykalne jeszcze w dniu 19 kwietnia, w tym celu, aby, »udzielając sobie wzajemnie światła i wiadomości, rząd i zwierzchność poczciwem zdaniem, dobrą radą i zbawiennymi projektami zasilać«. Należeli do nich niedawni przedinsurekcyjni spiskowcy odłamu radykalnego, mający duże zasługi z doby przygotowań i walk kwietniowych, późniejsi inspiratorzy i czynni działacze Komitetu weneckiego i kierunku »deputacyjnego« w dobie emigracyi poinsurekcyjnej, w dobie Legionów. A więc najczynniejsi z organizatorów spiskowych: Jan Kiliński, Józef Pawlikowski, Tomasz Maruszewski, Maciej Mierosławski, Piotrowski, Grossmani, ks. Józef Meier i ks. Floryan Jelski; późniejsi dzielni oficerowie legionowi i napoleońscy: najzaufańszy potem adjutant Dąbrowskiego Eliasz Tremo, Jan Dembowski, Kazimierz Konopka; ówcześni radykalni oficerowie insurekcyjni, szczególniej z pomiędzy artylerzystów, z poległym niezadługo pod Chełmem dzielnym majorem Chomentowskim na czele; publicyści, po części przyszli wybitni działacze Deputacyi paryskiej: ks. Dmochowski, Taszycki, Kalasanty Szaniawski, Alojzy Orchowski, Karol Eisbach; uczeni Szulecki i Samuel Linde; wreszcie z generalicyi

generał Zajączek i bohater insurekcyi wileńskiej Jakób Jasiński. Kręciło się coprawda pomiędzy nimi, jak zwykle w obozach skrajnych, również niemało ludzi podejrzanych lub wręcz agentów-prowokatorów, starających się wyzyskać dla swych niecnych celów gwałtowny nastrój klubów i ich działalność.

Dopiero 19 kwietnia kluby się ujawniły i tem jakby ulegalizowały, ale istniały one i przedtem, w formie radykalnych kół spiskowych. Jeszcze w listopadzie 1793 roku Sievers zalecał z Grodna jaknajmocniej szpiegowi ambasady rosyjskiej w Warszawie, Aubertowi, »aby wyszukiwał kluby, nie szczędząc na to ekspensy«; w tym zamiarze obiecał już przedtem czerw. zł. 500 Rogozińskiemu, a »w razie odkrytych przez tegoż takowych zgromadzeń, aby natychmiast aresztowane zostały osoby, bądź Francuzi czyli Polacy, oraz papiery ich zabrane«. Później, w tych dniach, w których panowała ulica, żywiołowość górowała nad organizacyą i kluby z trudem podążały za biegiem wypadków, bądź biernie je obserwując, bądź też napróżno starając się ująć w dłonie ster zdarzeń. Zauważyły to żywioły umiarkowane, a nie mogąc dostatecznie wytłumaczyć postawy i akcyi tłumu kierownictwem klubowem, starały się tłumaczyć zachodzące wypadki działalnością innych jeszcze klubów, ukrytych, zakonspirowanych. Stąd poszukiwano ich wszędzie, nawet w kolegium i w szkole ks. Pijarów, na co RZT otrzymała takie zapewnienie: »Niżej na podpisie wyrażeni Rector Collegii Regii i drugi prefekt szkół oświadczamy przed Radą Zastępczą Tymczasową, jako w naszem kollegium żadnych klubów niemasz i nie było. Dan w Warszawie dn. 23 kwietnia 1794. X. Konstantyn Kłopocki Rector Collegii Scholarii Piarum, X. Ostrowski S. P. Prefekt szkół. My niżej podpisani rektor konwiktu i prefekt tożsamo zaświadczamy tegoż dnia i roku. X. Walerya Wąsowski rektor mp. X. Kajetan Kamieński prefekt mp.«

Kluby występowały przeciwko Radzie, że nie umie wyzyskać zapału ludowego, że traktuje lud, który rewolucyę uskutecznił, z najwyższą pogardą, że niższe urzędy napełnione są ludźmi podejrzanymi, a nawet spiegami rosyjskimi; żądały zerwania z Prusami, uwięzienia Buchholza, usunięcia z Wydziału Dyplomatycznego królewczyka Dzieduszyckiego. Pod ich presyą Rada zmuszona była do przeprowadzenia formalnej rewizyi w zamku i dozorowania króla. Zgodnie z aktem krakowskim domagały się kluby uwięzienia i przykładnego ukarania uczestników Targowicy i sejmu grodzieńskiego; żądały aresztowania szeregu osób, znanych ze swej poprzedniej zdradzieckiej działalności, nie wypuszczania nikogo z Warszawy, najśpieszniejszej rewizyi papierów, zabranych w ambasadzie rosyjskiej, w obecności delegatów od

ludu. Ale, domagając się surowego traktowania »wyrodnych Polaków«, uniemożliwienia im ucieczki i porozumiewania się między sobą, były kluby zwolennikami łagodnego obchodzenia się z jeńcami wojennymi, iżby »człowiek, w niewoli zostający u ludu o wolność walczącego, poznał, że słodsza niewola« taka, aniżeli wolność pod knutem caratu.

Pod presyą klubów usunięto z deputacyi Rylskiego, Płońskiego i Meyznera. Przez Maruszewskiego, Dembowskiego, ks. Dmochowskiego, Zajączka, utrzymywały kluby pewien wpływ na Kościuszkę, na Ignacego Potockiego i wreszcie na najbliższego sobie duchem Kołłątaja. Przesyłał też Kościuszko ciągłe napomnienia do Rady, domagając się dozorowania króla, odsunięcia go od wszelkich wpływów, kontrolowania jego korespondencyi, i ganił zwłokę w rewizyi papierów ambasady rosyjskiej, niedbalstwo w dozorze więźniów, łatwość wydawania paszportów; polecał ograniczyć wpływ Dzieduszyckiego, ulżyć przeciążeniu podatkowemu biedniejszej ludności. »Nieukontentowanie Twoje, gdyby przeszło do ludu, już nie osłabić (władzę naszą rządową), ale ją roznieść może«, odpisał Zakrzewski Kościuszce 22 maja. Rada »wdzięcznie przyjmowała napomnienia«, zbywała je czczemi obietnicami, nie przyznawała się do win, ale ani charakteru swego zmienić nie była w stanie, ani nadać większej sprężystości i przezorności egzekutywie.

21 kwietnia nastąpiła pierwsza demonstracya ludowa, zorganizowana przez kluby, które przedstawiły Radzie Zastępczej tymczasowej »żądania obywatelskie«, złożone z 23 punktów. Rada częściowo ustąpiła, starając się ratować pozory. Członkowie Rady, odznaczeni chustką ponsową, przewiązaną na lewej ręce, mieli odtąd wysłuchiwać skarg ludu. Ograniczono wydawanie paszportów, zorganizowano dozór nad pocztą, nakazano rewizyę papierów rosyjskich, obostrzono dozór nad więźniami, utworzono Sąd kryminalny, cofnięto nakaz zwrócenia broni, rozchwytanej przez lud, uwięziono biskupa Kossakowskiego, Ożarowskiego, Ankwicza, Czetwertyńskiego i Boscampa. Ale w gruncie rzeczy Rada nie zmieniła swych przekonań, oględności i łagodnej praktyki.

Błagała Rada o spokój. Ale ustępstwa ani groźby nie pomogły. Klubiści czuli za sobą poparcie ludności. »Zgiełk ich« — pisał Zakrzewski do Kościuszki — »częstokroć imponować nam zaczyna«. »Sądowi kryminalnemu (klub) aż do ulęknienia zagroził«. Klubiści aresztowali z powrotem i osadzali w więzieniu ludzi, których Rada poleciła wypuścić. Owo »zagrożenie« przez klub Sądowi kryminalnemu polegało na tem, że członek klubu, Jan Kiliński, mianujący się »naczelnikiem ludu«, podał w jego imieniu żądanie treści następującej: »Oddani zdrajcy pod Sąd kryminalny całą uwagę przez nich unieszczęśliwionego ludu zwra-

cają, ale tembardziej, kiedy już kilka dni upłynęło, a żaden z tych obmierzłych wyrodków nie padł ofiarą sprawiedliwości. Prosi zatem lud i żąda od Sądu kryminalnego, w którym całe swoje zaufanie złożył, aby przed niedzielą przynajmniej jeden ze zdrajców słuszną odebrał karę. Znękany wielą nieszczęściami i długiemi doświadczeniami lud, baczny jest na bezpieczeństwo ogólne, troskliwym jest, aby amnestya dla zdrajców wspominaną nie była. Żąda przykładu surowości Sądu, a przeto doprasza się o zaspokojenie słusznej swej obawy, której skutkiem mogłyby być sprawiedliwe ze strony ludu inkonweniencye, czyli, jaśniej mówiąc, lud przymuszonymby się widział, puściwszy mimo sąd sprawiedliwość zwłóczący, jednego po drugim wyprowadzać i zabijać zdrajców. Takie jest przełożenie ludu, na które stosownej czeka w skutku rezolucyi. Jan Kiliński, naczelnik ludu«.

W tym czasie Sąd kryminalny Księstwa Mazowieckiego zbadał właśnie, »w jakiem rozlokowaniu i pod jakową strażą« znajdują się aresztowani, i 24 kwietnia złożył w tej sprawie raport Radzie Zastępczej Tymczasowej, poczem, wyprowadziwszy naprędce indagacye z niektórych aresztowanych, przesłał je nazajutrz Radzie wraz z nowym raportem, podpisanym przez prezydenta Karola Wodzińskiego. W tym raporcie, wyjaśniwszy pokrótce, o co oskarżeni są więźniowie stanu — biskup Kossakowski, Ożarowski, Zabiełło, Ankwicz, Boscamp, Oborski, Rogoziński, Aubert, Woyniłłowicz, Kontrym, Breja, Wilamowski, Roguski, Polanowski, Piętka, Szulc, Łukasz Hreczyna, Górski kamerdyner i Bartłomiej Stankonowicz cukiernik ks. biskupa Kossakowskiego, księża Tiener i Naramowski, Wincenty Dzięciołowski, Katarzyna Kobylańska, Mieleszko, Milewski, ksiądz karmelita Ladych, Szweykowski, Tomatys i Soldenhoff — Sąd prosił, by RZT rozgatunkowała aresztowanych, którzy z nich oddani być winni pod Sąd Najwyższy kryminalny, a którzy pod Sąd kryminalny Księstwa Mazowieckiego, i dała Sądowi kryminalnemu odpowiednie pełnomocnictwa do ich sądzenia, »uspokajając troskliwość ludu, który o sądzenie wszystkich bez wyłączenia winowajców aresztowanych jak najmocniej na tenże sąd nalega«. Dodawał przy tem Sąd w raporcie swoim do Rady, że poza wzmiankowanymi wielu aresztowanych zostało z powodu hałasów, pijaństwa lub niesłusznych podejrzeń, Sąd jednak nie ośmielił się wypuścić ich na własną rękę, »w obawie, aby lud, który sądu na obwinionych woła, nie poczytał Sądowi kryminalnemu za winę, iż nie od sądu, lecz od uwolnienia aresztowanych zaczyna«.

1 maja demonstracya się powtórzyła. Przed ratuszem zebrały się tłumy i w ich imieniu deputacya »mniej przyzwoicie« przełożyła Zakrzewskiemu żądanie aresztowania Fryderyka Moszyńskiego i bisku-

pów Massalskiego i Skarszewskiego. Żądanie to zbiegło się z nakazem Kościuszki aresztowania tych samych osób. 8 maja powstał fałszywy alarm, który wstrząsnął do głębi Warszawą. Nienawiść tłumu skierowała się przeciwko królowi, którego nawet Rada posądziła o zamiar ucieczki. Potem ta nieufność skierowała się i przeciwko Radzie. Doszło do »fermentacyi i zgromadzania się w różne miejsca ludu«, do »nieskończonych to na króla, to na komendanta (Mokronowskiego), a wreszcie i na mnie i na Radę suppozycyów«, pisał Zakrzewski do Naczelnika. Mokronowski chciał użyć wojska, ale nie mógł liczyć na oficerów, z których wielu brało udział w demonstracyi. Wysłano skaptowanego Kilińskiego, ale przemówienia jego nie przyniosły skutku, a sam on znów przechylił się na stronę tłumu. Nazajutrz tłum wdarł się do ratusza i Rada musiała uledz żądaniu ludu ukarania winnych. Starano się już tylko o to, żeby traceniu zdrajców nadać formę legalną. Rozszerzono kompetencyę Sądu Kryminalnego, a śledztwo, proces i egzekucya zajęły wszystkiego 4 godziny czasu. Tylko Wulfers i Wybicki starali się opierać takiej decyzyi Rady, Dzieduszycki, Działyński i Radziwiłł przybyli dopiero pod koniec sesyi, Ledóchowski nie zjawił się wcale. Kluby tryumfowały.

Rada ustępowała presyi ludu: wbrew aktowi krakowskiemu rozszerzyła kompetencyę Sądu Kryminalnego do spraw i po 24 marca, aresztowała Ostroroga, Tęgoborskiego, Staniszewskiego i Cernera, straciła 15 maja intendenta policyi Rogozińskiego, zajęła się rewizyą papierów moskiewskich, wzmocniła nadzór nad więźniami.

Zrażało to coraz bardziej do insurekcyi sfery dworskie, a także szlachtę posesyonatów i bogate mieszczaństwo, t. j. te warstwy, na których się Rada dotąd opierała. »Miałem takie wrażenie, jakby mnie kto z klatki na wolność wypuścił«, pisał czynny działacz insurekcyjny, Michał Starzeński, wyjeżdżając w tym czasie z Warszawy, przyczem chwali się, że przemycił z sobą »pewną osobistość zupełnie oddaną królowi..., (której) nie chciano wydać paszportu«. A w innem miejscu twierdzi, jakoby »Kościuszko, zamiast ująć silną ręką szaleńców i intrygantów, zrzekł się części swej władzy, ustanawiając Radę rewolucyjną, do której weszli generałowie i oficerowie, jedni stronni, drudzy zapłaceni, inni oszukani, i przyjęli system rewolucyi francuskiej... Nieustanne były aresztowania... Ta okoliczność zmroziła serca, ostudziła zapał najlepszych patryotów. Bano się nieledwie mniej Rosyan i Prusaków, jak wybuchu nowej rewolucyi. Już przyszłe ofiary były przeznaczone. Wszyscy ci, co mieli jakiekolwiek stosunki z królem..., mieli zginąć na szubienicy w dziedzińcu zamkowym..., królem... być miał Ignacy Potocki..., każdy wyrachowywał, jak uniknąć grożącego nie-

bezpieczeństwa...«. Że taki nastrój nie ograniczał się do jednostek świadczy chociażby nieustanne usuwanie się ludzi od obowiązków pod różnymi pretekstami. Zgłaszano dymisye z godności sędziów w Sądzie kryminalnym, członków komisyi porządkowych, członków Deputacyi Litewskiej, pełnomocników Rady etc., a niezadługo zaczęto masowo wyjeżdżać z Warszawy (Dzieduszycki Antoni, Działyński Ksawery, Małachowski Jan Nepomucen, Deboli Augustyn, Maciej Radziwiłł, Kasper Hurtig itd.) Ponieważ zaś żywioły drobno-mieszczańskie w takiem nieuprzemysłowionem środowisku jakiem była wówczas Warszawa, przedstawiały materyał podatny do agitacyi nie tylko radykalnej, ale i kontrrewolucyjnej, (co zresztą miało miejsce i w Paryżu, gdzie niezadługo na zmianę ruchom jakobińskim ulica stała się narzędziem rojalistów), więc też żywioły zachowawcze, zatrwożone widmem dalszych radykalnych przewrotów, starały się opanować ulicę i tłum skierować przeciwko radykalniejszym jednostkom z pośród Rady. Gnębiła je nieustanna obawa przyjazdu Potockiego, »naszego Filipa Orleańskiego«, i Kołłątaja, »polskiego Robespiera«. Joachim Moszyński w »uwagach«, przesłanych 31 maja Kołłąta jowi wskazywał, że agitacya w tłumie szła nietylko od klubowców ale i ze sfer dworskich:

»1mo, Insynuacye, burzące część ludu, pochodzą z zamku a insynuowane kanałem adjutantów municypalnych, królowi przydanych. Z tych najmocniej zapalają Koch, Makarowicz i Lignan, przyjaciel Wulfersa. 2do, Stankiewiczowa, dawniej metresa ks. eks-podkomorzego, a dotychczas wstęp do niego mająca, jest znowu kanałem do Kilińskiego, ta zawsze u niego, częstuje go i karesuje. 3tio, Przez tak zwanych Węgrzynów robią się także insynuacye różne. 4to, Trzeba Uniwersałem wstrzymać organizacyę siły zbrojnej warszawskiej. Co do municypalnej, aby komendanci byli nominowani przez N. Naczelnika, bo ostrzegam, że się z nominacyami uwijają, a zły wybór dużo zrobi złego. 5to, Gdy każdy cyrkuł będzie miał wybranego od N. Naczelnika komendanta i przysięgę wypełni na wierność Narodowi a posłuszeństwo N. Naczelnikowi, na ten czas zapobiedz można będzie schadzkom, skoro wysunięci zostaną z pod naczelnictwa cechowych, którzy sami w całym rygorze praw wojskowych pójdą pod subordynacyę komendantów cyrkułowych. 6to, Garnizon cały musi być zluzowany nowym, a teraz będący zaprowadzonym w karność nie zostanie, chyba gdy N. Naczelnik go do swojej armii zainkorporuje. 7mo, Pismo, któreby mocno wytłómaczyło, że jak przezorność i oko dozorcze ludu francuskiego sprawiedliwie się tym objektem zatrudnia, kiedy ten naród razem i bije się i rząd stanowi, tak imitacya tego ludu przez rząd polski

jest zdrożna, kiedy Polak przyrzekł sobie Aktem rządu nie stanowić, póki się bić będzie. 8o, Proklamacya od N. Naczelnika, któraby wyraźne obowiązki oznaczała każdym mieszkańcom, jako to posesorom dóbr i ich włościanom, armować się i w polu łącznie z wojskiem bronić kraj a mieszkańcom miast armować się i bronić swych siedlisk z wojskiem pod komendantami od N. Naczelnika naznaczonymi, z zupełnym zakazem zatrudnienia się innemi objektami, pod karą najsurowszą, możeby zaintymidowała burzycielów«.

Ustępstwa Rady nie przejednały wszakże radykałów, zrażonych aresztowaniami i śledztwem z powodu zajść 8 i 9 maja, które Sąd kryminalny, wbrew swej dotychczasowej praktyce, prowadził energicznie. Mszcząc się, klubiści utrącili, następnie aresztowali, a wreszcie — później już, w czerwcu — stracili znienawidzonego członka Rady, Wulfersa, który zdecydował się na nielegalną wizytę u więźniów politycznych a pozatem oskarżany był, że z papierów poselstwa rosyjskiego usunął dokumenty kompromitujące Stanisława Augusta.

Kościuszko raz wreszcie postanowił skończyć z tak szkodliwym dla powstania stanem rzeczy i, korzystając z tego, że już od 10 kwietnia przebywał u jego boku Ignacy Potocki a od 17 Kołłątaj, potrzebni mu dotychczas jako współredaktorzy jego uniwersałów i odezw, postanowił utworzyć Radę Najwyższą Narodową, przepisać jej organizacyę i wysłać niezwłocznie Potockiego i Kołłątaja do Warszawy, ażeby ujęli ster rządu cywilnego w swoje wypróbowane dłonie i nadali żywszy impuls inicyatywy i czynu centralnej magistraturze krajowej. Obok Potockiego i Kołłątaja w skład Rady mieli wejść: dwaj przedstawiciele Litwy — Tomasz Wawrzecki i Alojzy Sulistrowski, dwaj obywatele z Krakowa, Franciszek Myszkowski, prezydent krakowski, i Jan Jaśkiewicz, profesor Akademii krakowskiej, wreszcie ze stolicy Ignacy Zakrzewski jako prezydent miasta i prezes RZT, a z Ukrainy generał-major Stanisław Wielowieyski.

Nominacye powoływały w połowie ludzi mało znanych, których zdolności organizacyjne i administracyjne na szerszej widowni nie były wypróbowane. Zdają się one wskazywać ogromny wówczas niedobór jednostek zdatnych i odpowiednich, a przytem brak u Kościuszki zaufania do tych, którzy się wysunęli na czoło w dobie spiskowej lub przy wybuchu powstania. Powołując przedstawicieli Litwy, N. Naczelnik pominął Prozora, Jasińskiego, Sołtana i Niesiołowskiego, wybrał mniej zasłużonych, skłaniając się do mężów pokroju raczej umiarkowanego. Z Ukrainy wybrał Wielowieyskiego, najbliższego towarzysza broni z kampanii 1792 roku, snać żywiąc zaufanie do jego zdolności militarno-organizacyjnych; ale popełniał

nieostrożność, gdyż Wielowieyski objęty był kordonem rosyjskim; ujawnił też słabą znajomość ludzi, stary generał bowiem, legalista i służbista, do powstania nie przystąpił i okazał dużą energię w dostarczaniu pomocy władzom rosyjskim przy tłumieniu wyłamywań się brygad polskich z Ukrainy do Kościuszki. Myszkowski był człowiekiem mało znanym, zarówno przedtem, jak i potem; Jaśkiewicz zaś, zasłużony lekarz nadworny, kończył medycynę w Akademii paryskiej, był profesorem Akademii krakowskiej (1780—1787), potem dyrektorem kopalni węgla, założycielem uniwersyteckiej pracowni chemicznej, ogrodu botanicznego i gabinetu historyi naturalnej.

Pomimo że nominacya na urzędy radcowskie, odpowiadające ministeryalnym, ominęła, z wyjątkiem Kołłątaja, żywioły zdecydowanie radykalne, przez Linowskiego jednak oraz innych zachowawców, znajdujących się przy boku Kościuszki (gdzie stale przebywał nawet szpieg rosyjski Fryderyk Glave), dowiedziały się w Warszawie sfery dworskie i prawicowe o nominacyi Rady wpierw, nim ona została urzędownie ogłoszona. Drżąc z obawy przed radykalizmem niektórych jej członków, dwór »uderzał na reputacyę patryotów, lecz szczególniej starał się poniżyć Ignacego Potockiego, a bardziej jeszcze Kołłątaja«. To też królewszczycy rozsiewali wszędzie niesłuszne zarzuty, że Kołłątaj uważał szlachtę za tyranów, pragnął ją wywłaszczyć i ziemię uczynić wspólną własnością, że gotuje się on do odegrania w Polsce roli Robespiera. »Pierwsze osoby z obywateli warszawskich« uczuły się obrażone arbitralnością Naczelnika, dokonaniem nominacyi bez zasięgnięcia ich zdania, a przedewszystkiem pominięciem ich przy wyborze. »Posłali nawet deputowanych ze swemi przełożeniami do Kościuszki i przyłączyli listę osób, które chcieli mieć członkami Rady«. Sprawiło to niemało kłopotu Kościuszce: pominięcie protestu wywołałoby niezadowolenie i skargi na despotyzm dyktatora, ustąpienie mogłoby poderwać autorytet Naczelnika i narazić na szwank sprawę publiczną. Rozwiązał więc sprawę kompromisowo, »przydając do liczby nominowanych już od niego radców tych, których mu proponowano ze strony mieszkańców warszawskich«.

Istotnie, jeśli porównamy listę 32 zastępców RNN z 25 członkami RZT (21 mianowanych 19 kwietnia i 4—22 kwietnia), to się okaże, że 14 członków RZT mianowanych zostało przez Kościuszkę zastępcami w RNN, piętnasty zaś, prezydent Zakrzewski, już uprzednio wyznaczony został radcą, prezesem wydziału żywności. Mokronowskiego użył Kościuszko w linii i wyeliminował go z Rady, podobnie jak i innych generałów. Wulfers już 18 maja aresztowany został za komunikowanie się z przestępcami stanu. Zaledwie więc względem 8 kon-

syliarzy RZT powstrzymał się Kościuszko z nominacyą. Byli to: Makarowicz, na którego skarżył się J. Moszyński, Rafałowicz Stanisław, brat targowickiego prezydenta Warszawy, Ciemniewski i Szydłowski, targowiczanie, którzy się jednak później zrehabilitowali jako opozycyjni posłowie sejmu grodzieńskiego, i wreszcie czterej, później kooptowani do RZT, Piotr Potocki, Stanisław Ledóchowski, Mikołaj Radziwiłł i Józef Wasilewski, z których trzech pierwszych nie chciał zapewne Naczelnik nominować ze względu na Francyę jakobińską i na polskich radykałów. Z nich jeden tylko Stanisław Ledóchowski uzyskał później (5 października) nominacyę na zastępcę w RNN.

Nowych ludzi mianował Kościuszko na zastępców w RNN — 18, a mianowicie: Józefa Weyssenhoffa, który jednak do stolicy nie przybył, ks. Mikołaja Tomaszewskiego, Wilhelma Jana Horalika, Aleksandra Linowskiego (przysięgę złożył dopiero 20 czerwca), Franciszka Wasilewskiego, Józefa Sierakowskiego, Jana Buchowieckiego, ks. Fr. Dmochowskiego, Daniela Buczyńskiego, Jędrzeja Kapostasa, Piotra Billinga (przysięgę złożył 21 czerwca), Franciszka Friebesa (zasiadł w RNN dopiero 13 lipca), Tomasza Umiastowskiego, Krzysztofa Medeckiego, prezydenta łuckiego, Józefa Dziarkowskiego, Józefa Szymanowskiego, Tadeusza Matuszewicza i ks. Sabbę Palmowskiego, prezesa konsystorza grecko-orientalnego, który czasu wybuchu powstania omal nie padł ofiarą tłumu.

Pozatem później Kościuszko dodał kolejno w różnym czasie, bądź z własnej inicyatywy, bądź na propozycyę RNN, 12 nowych zastępców, a wraz z Ledóchowskim 13: ks. Karpowicza (29 IX), Wosidłę Wawrzyńca (16 VIII), Gutakowskiego Ludwika (5 X), gen.-maj. Taszyckiego Gabryela (12 VIII), Dembowskiego Tadeusza (18 VI, na miejsce Ksaw. Działyńskiego), gen. Cichockiego (11 VIII), Prozora Karola (zasiadał od 18 VII), Czecha Józefa, komis. porz. wojew. krakow. (16 VIII), Jelskiego Franciszka (16 VIII), Kociełła, Moszyńskiego Joachima (30 VI), Antoniego Chevaliera (18 VI, na miejsce Medeckiego), który jednak nigdy potem w Radzie nie zasiadał. Nowomianowani wypełniali luki w zespole Rady, powodowane wyjazdem z Warszawy poszczególnych członków Rady, czy to ze względów »osobistych« (Deboli, Dzieduszycki, Ksawery Działyński, Małachowski, Radziwiłł), czy też w charakterze pełnomocników Naczelnika i Rady, przydzielanych na wzór francuskich *représentants en mission* do poszczególnych korpusów wojsk lub do nadzoru nad organizacyą poszczególnych komisyi porządkowych (Prozor, Horain, ks. Tomaszewski, Linowski, Wybicki, Sulistrowski, Kociełł), czy też z powodu ich mianowania na dowódców wojsk i kierowników ważniejszych instytucyi rządowych (gen. Cichocki, Józef

Zajączek). Już po wzięciu do niewoli Kościuszki, w końcu października, obywatele wielkopolscy zażądali przyjęcia w poczet członków RNN ich przedstawicieli, Hipolita Rogalińskiego i Antoniego Gliszczyńskiego, ale Rada zaakceptować tego już nie zdążyła.

Rozpatrzmy teraz zmiany w ustosunkowaniu stanowem członków RZT i RNN. W Radzie Zastępczej na 21, ewentualnie 25 członków (czterech nowych przydano 22 kwietnia), było 6, ewentualnie 7 mieszczan: Michał Franciszek Wulfers, Franciszek Makarowicz, Franciszek Tykiel, Stanisław Rafałowicz, Franciszek Gautier, Jan Kiliński i wreszcie Józef Wasilewski. W Radzie Najwyższej Narodowej na 8 mianowanych początkowo radców i 32 zastępców otrzymało nominacyę 9 mieszczan na zastępców. Później przydał Kościuszko w różnym czasie 13 zastępców, a między nimi tylko 2 mieszczan. Z członków RZT mieszczan pozostali Tykiel Franciszek Antoni, Gautier Franciszek, Kiliński Jan; pozostałych czterech nie uwzględniono. Nowe zaś nominacye obejmowały mieszczan: Wilhelma Jana Horalika, Franciszka Wasilewskiego, Józefa Sierakowskiego, Jędrzeja Kapostasa, Franciszka Friebesa, Józefa Dziarkowskiego; później dodał Kościuszko Wawrzyńca Wosidłę i Antoniego Chevaliera. Stosunek więc w RZT mieszczan do ogółu członków był 7 : 25 (czyli 28%), przy mianowaniu zaś RNN — 9 : 40 (czyli $22^1/_2$%). Zdawaćby się mogło, że Kościuszko powstrzymał dopływ do rządu żywiołu mieszczańskiego i instytucyę centralną oddemokratyzował. W rzeczywistości jednak wszyscy ci mieszczanie kompletowali się z patrycyatu miejskiego, mocno konserwatywnego, po większej części przywiązanego do króla i będącego żywiołem najbardziej zachowawczym. To też Kościuszko dokonał tej epuracyi jedynie na skutek małej zdatności osobistej tych ludzi. Z pomiędzy owych mieszczan, członków rad, kilku było uszlachconych na sejmach ostatnich (Wulfers, Kapostas, Friebes, Wosidło, Rafałowicz, Chevalier, Wasilewscy), niemal wszyscy byli bardzo wpływowi, zamożni, skoligaceni z szlachtą dziedziczną. Tak więc adwokat i syndyk m. Starej Warszawy Michał Wulfers był synem profesora szkoły rycerskiej i żonaty był z córką dyrektora szkoły Hubego, siostrą Aleksandrowej Linowskiej; czasu Sejmu Wielkiego domagał się odsunięcia żydów od wolności i swobód miejskich. Makarowicz, ławnik Starej Warszawy, był właścicielem domów na Krakowskiem i na Bednarskiej; Joachim Moszyński uważał go za królewskiego adherenta i agitatora. Tykiel, wójt m. Starej Warszawy, był delegatem stolicy na sejm grodzieński. Rafałowicz Stanisław, brat przedinsurekcyjnego prezydenta stolicy, kupiec korzenny i sędzia apelacyjny, był ławnikiem oraz właścicielem pałacu Szczyt na Danielewiczowskiej i Skopowskiego

na Żytnej. Ławnik Gautier, kupiec sukienny, wspólnik Chevaliera, był właścicielem domu na ul. Ślepej. Horalik, mydlarz pochodzący z czeskiego Kolina, exburmistrz Grzybowa, skompromitował się uprzednio, jako wydawca paszportów, masowem wypuszczaniem ludzi podejrzanych. Bardziej radykalni i do Kołłątają zbliżeni byli: Wasilewscy, Józef aptekarz i Franciszek lekarz, właściciel siedmiu domów w Warszawie oraz dóbr Michrów w ziemi warszawskiej i czerskiej, ludzi ustosunkowani; Józef żonaty był ze Straszewską, siostrą przyjaciela Kołłątaja, córkę zaś wydał za radcę RNN Michała Kochanowskiego, dając jej w posagu 100.000 złp.; w kamienicy Wasilewskich na Krakowskiem Przedmieściu Nr. 372 mieszkał Kołłątaj przez czas pobytu swego w stolicy podczas insurekcyi, a i później, za czasów Księstwa Warszawskiego, bywał u Wasilewskich. Wreszcie mianowani zostali zastępcami trzej nader czynni i zasłużeni w robocie spiskowej, bądź przy powstaniu kwietniowem, Józef Sierakowski, starszy cechu rzeźniczego, Józef Dziarkowski, właściciel kawiarni na ul. Mostowej, zwanej »Na górce«, głównego ongi miejsca zebrań spiskowców, i najzasłużeńszy, ofiarny bankier Andrzej Kapostas. Obok niego zasiadał w Radzie bankier wileński Franciszek Friebes.

Znacznie obficiej reprezentowani byli mieszczanie w deputacyach i komisyach. Władze centralne koncentrowały się w stolicy, brak było ludzi, więc wypadło wyzyskać wszystkie inteligentne siły miejskie.

Fakt, że radcami zostali sami szlachcice a udział ogólny mieszczan w naczelnej magistraturze został procentowo uszczuplony, wywołał rozgoryczenie wśród żywiołów mieszczańskich, i to nie radykalnych, klubowych, lecz przedewszystkiem zamożnych, umiarkowanych. Przewodził Dyonizy Mikorski, były poseł grodzieński i jurgieltnik rosyjski. Przyłączył się zaś do protestu nawet Kapostas z Kilińskim. Zorganizowano mityngi w ogrodzie klasztoru kapucyńskiego na ul. Miodowej, gdzie w gwałtownych przemówieniach dano wyraz niezadowoleniu. Ulegaliśmy rządom szlachty, głoszono na nich, skutki tego okazały się straszne. Mamyż powierzyć ster rządu samej szlachcie? Myśmy dokonali rewolucyi kosztem własnego życia; wypędziliśmy Moskali ze stolic; żądamy przeto udziału w rządzie rewolucyjnym.

Na ostatniem posiedzeniu RZT w Ratuszu, 28 maja, gdy Zakrzewski odczytał Organizacyę RNN i proklamacyę, wydaną z tego powodu przez Kościuszkę do obywateli Polski i Litwy, Kiliński zabrał głos i przekładał potrzebę zgłoszenia się do N. Naczelnika, ażeby w tym czasie, kiedy wszyscy wspólnie życie i mienie dla sprawy ofiarują, »wspólnie też do zaradzenia o potrzebach publicznych mieli prawo, dlaczego żądał mieć przełożenie temuż N. Naczelnikowi, ażeby

obywatele stanu miejskiego do RNN w równej liczbie z obywatelami stanu szlacheckiego domieszczonymi zostali, w którem żądaniu był przez ob. Jędrzeja Kapostasa poparty«. Na co Zakrzewski odpowiedział, że »oświadczający żądania swoje nie mają przeciętej drogi udania się z niemi do N. Naczelnika«. Wysłano więc delegacyę do N. Naczelnika ze skargą na krzywdę mieszczan i z prośbą o dopuszczenie ich do władzy w większej ilości. Kościuszko postępek mieszczan poczytał za »krok nieregularny« i dał im odprawę w piśmie z dnia 7 czerwca z obozu pod Małogoszczą: »...Odebrałem przełożenie wasze przez zacnych delegatów... Odpowiedź moja jest krótka... Rząd tymczasowy nie może w tym momencie podpadać odmianie. Nie mylcie się na tem: składają go obywatele cnotliwi, zatem przyjaciele ludu, a kiedy ich nominowałem, chciałem nie pamiętać o tem, czy to byli włościanie, czyli mieszczanie, czyli szlachta«...

W RNN praca poszła gładziej, ale w ogólnym swym charakterze Rada ta była dalszym ciągiem Rady Zastępczej. Tesame niemal cechowały ją zalety i wady. Opozycya też względem niej miała tensam podwójny charakter i obejmowała szerokie warstwy opinii publicznej. Ruch jednak opozycyjny nie dojrzał, do gwałtowniejszego rozłamu nie doszło, na przesunięcie się władzy do rąk opozycyjnych żywiołów zabrakło wprost czasu. Paromiesięczne oblężenie odciągało myśl od walk wewnętrznych, namiętności tłumu wyładowywały się w kierunku współdziałania z wojskami w obronie miasta od nieprzyjaciela; sprawy wojenne wygórowały ponad inne i w listach Naczelnika do Rady panuje niepodzielnie sprawa obrony i zaspokojenia potrzeb wojskowych. Jedynie w początkach rządów RNN, w dniach czerwcowych, wzburzyła się stolica i swe nieukontentowanie z opieszałości rządu i jego umiarkowania wylała w formie samosądów ulicy i wieszań arbitralnych, swego rodzaju septembriady w miniaturze, wzorowanej na wypadkach rewolucyi francuskiej. Różne wpływy się krzyżowały i starały się owładnąć ulicą.

Początkowo reakcya starała się utopić niezadowolenie pospólstwa w pogromach żydowskich. Pod koniec maja O. jezuita Kostecki pisał podburzające pisma a Niewiarowski namawiał lud do tępienia neofitów.

Przeważyły jednak wpływy radykalne. W czerwcu powtórzyły się parokrotnie rozruchy, aż doprowadziły do katastrofy 27-28 czerwca. Zdaniem króla »w mieszczanach, cośkolwiek mających, dobry jest umysł, ale wszystko to skutkować nie może na poskromienie nic wcale nieposiadających, a nadto ciemnych, do których poduszczenia złośliwe trafiają najłatwiej«. Klęski pod Szczekocinami i Chełmem, kapitulacya

Krakowa, zaogniły umysły. Były one przedmiotem roztrząsań tłumów, które zbrojnie wystąpiły 27 czerwca po raz pierwszy ku okopom dla wykonania przysięgi i odbycia musztry. Tłumy te wiedziały o adresie klubistów, podanym 24 czerwca do RNN z żądaniem ukarania więźniów stanu. Wiedziały również o zamierzonej ucieczce króla, co do której Joachim Moszyński uprzedził Kochanowskiego, jako szefa Wydziału Bezpieczeństwa, »że wszelka jest gotowość w zamku do wyjazdu Króla i że tenże dał rozkaz, żeby tak i konie i wszystko było przygotowane, aby w jednym kwadransie wszystko zaprzężone było. Co donoszę końcem zapobieżenia, by się to bez woli rządu nie wyegzekwowało. Dzisiejsza noc ma być momentem naznaczonym«.

Do okopów przybył Konopka, i zobaczywszy bosego żołnierza, jął sarkać na koszty żywienia zdrajców i uzasadniał potrzebę najrychlejszego sądu na więźniów. Tłum rozlał się po mieście z piosnką na ustach: »My, Krakowiacy, nosim guz u pasa, powiesim sobie króla i prymasa«. Agitowali klubiści. Przed ratuszem Konopka przemawiał powtórnie, wymieniając więźniów z nazwiska i zbrodni. Przy biciu w bębny na alarm w noc późną przy pochodniach postawiono szubienice. Gdy nazajutrz rano Rada kazała je wywrócić, tłum porąbał wykonawców rozkazu, rzucił się do więzień, wywlókł i powiesił: ks. Czetwertyńskiego, biskupa Massalskiego, szambelana Grabowskiego, Boscampa, Roguskiego, Piętkę, Wulfersa i Majewskiego. Marszałka Moszyńskiego z trudem wyratował z rąk rozszalałego tłumu prezydent Zakrzewski. Przewódcami tłumu w tych dniach czerwcowych byli: Kazimierz Konopka, prawnik, dawny sekretarz pieczęci mniejszej, Jan Dembowski, neofita, sekretarz Ignacego Potockiego, ksiądz Jelski i ksiądz Meier, Kalasanty Szaniawski, Linde, Regulski, mieszkający w pałacu Mennicznym wyrabiacz stempli do brzęczącej monety, rzemieślnik Brzozowski, za którego później ręczył cech i cyrkuł, dalej żołnierz z pułku Morawskiego, który niegdyś służył za huzara w ambasadzie rosyjskiej przy boku Bühlera, wreszcie wojskowy Józef Piotrowski, — po większej części ludzie zasłużeni w robocie spiskowej i w walkach kwietniowych.

Konopka jednak w liście do Wydziału Bezpieczeństwa z dnia 1 lipca zaprzeczał inscenizacyi wypadków czerwcowych: »Niżej podpisany, dowiedziawszy się, jakoby wiele osób obwiniać go miało o smutną i każdego dobrze myślącego przerażającą scenę na dniu 28 m. czerwca zdarzoną, nie może jak tylko śpieszyć się z daniem wiernego co do jego osoby tłumaczenia, aby (wyprowadzić) z błędnego o nim rozumienia przez niewiadomość rzeczy uprzedzoną publiczność...« Chciał on jedynie wywrzeć presyę na rząd w celu przyśpieszenia

sprawiedliwości, żywiołowość, jak zwykle bywa, zapanowała nad organizacyą i kierownictwem ideowem.

Protestował również gwałtownie Jan Dembowski, były emisaryusz spiskowy, późniejszy oficer legionowy i napoleoński, prosząc komendanta gen. Orłowskiego o uwolnienie go z więzienia do wojska: »Obywatelu Komendancie! Każdy obywatel, przejęty miłością Ojczyzny, ratować ją powinien. Aresztowałem się dobrowolnie, daję Ci słowo honoru, że wrócę, jeżeli nie zginę. Zaklinam Cię na honor, na miłość Ojczyzny, na powstanie narodu, wypuść na parol, za tę łaskę do śmierci wdzięczen Ci będę«. Na co gen. Orłowski odpowiedział: »Nie mogę tego uczynić żadną miarą bez dyspozycyi Wydziału Bezpieczeństwa«.

Zakrzewski, Orłowski, Kochanowski podczas wypadków czerwcowych wykazali zupełny brak energii, »nie przedsiębrali niczego, jak gdyby głowy potracili«. Szczególnie winni byli dwaj pierwsi, albowiem według urządzenia RNN z dn. 3 czerwca p. t. »Uzbrojenie miasta Warszawy« komenda generalna uzbrojonych mieszkańców Warszawy należała w czasie spokojności do prezydenta m. Warszawy, podczas zaś alarmu część wychodząca na okopy podlegała komendzie komendanta garnizonu, część zaś druga, pozostała w mieście, zależała od ordynansów prezydenta miasta, któremu komendanci cyrkułowi, tysiącznicy i setnicy obowiązani byli przesyłać raporta. Tymczasem uzbrojone mieszczaństwo, którego Zakrzewski wewnątrz miasta był komendantem, bratało się z tłumem i brało czynny udział w wypadkach. Policya, licząca 150 ludzi, okazała się niewystarczająca. Komendant garnizonu, gen. Orłowski, pokłócony z Zakrzewskim, odmówił mu pomocy.

O odpowiedzialności za wypadki Kołłątaja, jako członka rządu, nie może być mowy. Po pierwsze zarządzał on jedynie wydziałem skarbu, a powtóre pilnowanie porządku w mieście nie mogło spoczywać na barkach najwyższej władzy krajowej, zajętej całym kompleksem innych, ważniejszych spraw.

Król i inni, bezwzględni przeciwnicy Kołłątaja, wskazywali podkanclerzego jako ukrytego inicyatora wieszań. Kalumnia to oczywista. W rzeczywistości Kołłątaja cechował zawsze trzeźwy realizm. Jadąc do Warszawy i po drodze w Sandomierzu organizując tamtejszą Komisyę Porządkową, wzywał już wtedy do powagi, umiaru i jedności. A później w stolicy zerwał bezpośrednie stosunki z klubowcami, starając się, jako członek rządu, być bezpartyjnym. Słusznie też zeznaje w testamencie, że »wszystkie porywczości zapalonych umysłów naganiał i, ile się zdało, tłumił«. Stąd płynęło rozżalenie klubowców na niego. Tłum zwrócił się nawet przeciwko niemu,

wystawił jedną z szubienic przed jego domem, a on zjawił się na widowni wypadków z ostrem wezwaniem do wieszających na ustach. Rzecz inna, że widząc brak stanowczości Naczelnika, chwiejność rządu, Kołłątaj uznawał motywy ruchu, był przeciwnikiem surowego karania winnych i, o ile mógł, ratował ich od kary śmierci. Nie tylko dlatego, że to byli bliscy mu ludzie, ale przedewszystkiem, że uważał ten krok na niepolityczny zarówno w stosunku do rewolucyjnej Francyi, jak i rodzimych żywiołów ludowych i radykalnych.

Kościuszko, wbrew zwykłej sympatyi do żywiołów radykalnych, bardzo silnie zareagował na wypadki. Oceniał je nawet słusznie, jako po części prowokacyę prusko-moskiewską, dopiero później ten pogląd zmienił: »Dembowski doniósł mi o zaburzeniach i gwałtach«, pisał 29 czerwca z obozu pod Gołkowem, »...szerzyć się tak niebezpiecznemu zgorszeniu nie należy przez wszelkie sposoby. Rzecz widoczna, że to jest robota Prusaków i Moskalów, którzy orężem i zdradą chcą nas... zniszczyć. Zalecam RNN..., by wyśledziła sprawców rozruchów i gwałtów; obce pieniądze muszą się do tego przykładać; potrzeba ludowi jawnie okazać czarność winowajców, by nie tylko ukaraniu onych nie sprzeciwiał się, ale nawet żądał onego...« A nazajutrz pisał do Rady: »Przysłaną mi odezwę do ludu podpisuję, lubo artykuł, dający... prawo ludowi zgromadzania się tłumnie, nie bardzo mi się podoba; strzedz się trzeba rządowi okazywać swą słabość, bo przez to ośmiela bardziej zuchwałość burzycielów. Należy tych starać się odkryć, przekonać, surowie i przykładnie ukarać«... Generałowi Orłowskiemu zaś donosił: »O tych panach, o których mnie piszesz, że byli początkiem tego buntu, będę pamiętnym«. W parę dni potem, 2 lipca, pisał znów do Rady, z obozu pod Prącką Wólką: »Król JMć pisze do mnie, że lud odkazuje się na jego życie, że lud knuje nowe zaburzenia. Wysłałem silną dość komendę, która stoi o ćwierć lub pół mili od Warszawy, gotowa na wszystkie rozkazy generała Orłowskiego; potrzeba tęgości i prędkości w uspokojeniu i przytłumieniu burzy, opieszałość i nierezolucya doda jej, nowych sił i im więcej stracimy czasu, tem potem trudniej będzie zapobiedz złemu i miastu spokojność przywrócić... Zleciłem wczoraj ob. Linowskiemu, iż kiedy okoliczności wymagają koniecznie przybycia mego do Warszawy, uczynić to gotów jestem; żądam, by RNN ułożyła sposób, w jakim przyjazd mój nastąpić ma...« Piotrowskiego, który zdołał ujść z Warszawy, przychwycono w obozie i Kościuszko odesłał go do Sądu kryminalnego pod strażą, zakutego w łańcuchy. Tegoż 5 lipca pisał do Rady: »Zleciłem na dniu wczorajszym ob. Mostowskiemu, aby ustnie powtórzył Radzie zalecenie moje przyśpieszenia sprawiedliwości przytrzymanym więźniom...

lud czuje zgryzotę i żal za popełnione okrucieństwa, wyroki sprawiedliwości i ludzkości przyjmuje bez szemrania; jeśli są jeszcze zuchwali, liczne hufce żołnierza Rzplitej wstrzymają ich...« Jednocześnie występował Naczelnik i przeciwko prasie radykalnej: »Bardzo zalecam, aby redaktor gazet obserwacyi swoich nie pisał przeciw celowi naszemu. Jakubiny niech nie mają miejsca preferencyi, ale uszczęśliwienie całego narodu«.

Te dyrektywy Naczelnika i napominanie nieustanne zrodziły ten skutek, że w sprawie zaburzeń aresztowano 800 osób a RNN postanowiła sprawy rozruchów czerwcowych sądzić przed wszystkiemi z skróconą formalnością, dla gazet zaś ustanowiła cenzurę.

Pomimo to Kościuszko w dalszym ciągu nastawał o pośpiech w sądzeniu wichrzycieli: »Od fatalnego i bodaj nigdy nie wznowionego dnia 28 czerwca nie było prawie ekspedycyi«, pisał z obozu pod Mokotowem 12 lipca, »w którejbym nie przypominał Radzie potrzeby egzaminowania i ukarania hersztów, którzy lud do gwałtów i występków poduszczyli; dotąd widzę zamiast pilności naganną opieszałość, zewsząd o to przychodzą do mnie skargi i oskarżeni powinni być sądzeni... niech obcy poznają, że jeśli byli zapalacze, co lud do okrucieństwa przywiedli, błąd ludu był krótki, kredyt hersztów jego przemijający..., powaga rządu wyższa nad jedno i drugie. Spodziewam się, że ostatni raz daję to zlecenie Radzie... Formalności... usunąć«.

Kościuszce chodziło o to, żeby Insurekcyę osłonić od zarzutu opierania się na wzorach francuskich; wchodziła tu w grę przedewszystkiem Austrya, której przystąpienie do koalicyi antypolskiej podważyłoby ostatnie widoki na sukces Insurekcyi. A wszak specyalnie była ona czułą na pozory chociażby wpływów radykalizmu francuskiego, i poseł austryacki De Caché po wypadkach czerwcowych ostentacyjnie opuścił Warszawę.

Naokół losu głównych »zapalaczy« wieszań czerwcowych gorąca toczyła się walka. Bronił ich Kołłątaj i zapewne Potocki. Nastawali zaś zawzięcie na życie głównych oskarżonych szef policyi Joachim Moszyński i wpływowy były sekretarz przyboczny Naczelnika Linowski, wróg nieubłagany Kołłątaja, urażony do żywego śmiercią szwagra swego Wulfersa na szubienicy. »Ogołocony ze sposobów... utrzymania policyi«, pisał Moszyński do Linowskiego 21 lipca, »wyśledziłem... autorów i egzekwujących ten rozruch, zostałem celem najsroższych pocisków od tych..., których faworytów a współzbrodniarzów tej akcyi ważyłem się aresztować... Każdy obywatel, gdy zobaczy tego wolnym, który wieszać kazał i był słuchany..., będzie się wiązał z tymi, którzy z powodu kredytu pokazują się być mocniejszymi od praw, od spra-

wiedliwości, nareszcie i od woli N. Naczelnika... Dziś dekret..., więc przed południem trzeba mówić z Naczelnikiem..., jeżeli Konopka będzie wolny, to scena się powtórzy«. Do tego dodawał Linowski, występujący w przeddzień na Radzie w sposób najgwałtowniejszy przeciwko Konopce i towarzyszom jego: »...większe jest staranie o wysławienie i uniewinnienie jakiegoś Konopki, niż o uczynienie sprawiedliwości obrażonej społeczności..., to tylko mi zostaje, abym sobie u ciebie (tj. u Naczelnika) uprosił wymazanie mnie z liczby zastępców Rady«. Pod naciskiem Linowskiego Naczelnik znów wywarł presyę na Radę i sąd: »Chcę... sprawiedliwości, to jest kary na tych, którzy lud do porwania się do broni i niezłożenia jej, póki mimo rządu swego celu nie dopnie, tudzież tych, co tenże lud do wieszania zagrzewali i pieniądze mu dawali...« Ostatecznie jednak pogłoska o »pruskich talarach« okazała się mylną i w odezwie do RNN Kościuszko sam musiał przyznać, że »obce intrygi i przekupstwo nie powodowały ludźmi na dniu 28 czerwca obłąkanymi«. W sądzie przeważyły wpływy Kołłątaja i Potockiego: Dembowskiego skazano tylko na pół roku wieży, Konopkę na więzienie do końca insurekcyi a potem na banicyę z kraju, obydwom życie uratowano; ocaleli i inni; ofiarą padł jedynie Piotrowski, najbardziej skompromitowany, jako organizator powieszenia niewinnego urzędnika Rady Majewskiego, oraz ludzie z pospólstwa, bezpośrednie ślepe narzędzia wykonawcze. Miękką była ręka sprawiedliwości polskiej, a jednak w zestawieniu z zupełną bezkarnością Targowiczan i innych zdrajców stanu wydawała się paryskiemu Komitetowi Ocalenia Publicznego przepojoną duchem »arystokratyzmu«: »Jak się to dzieje«, zapytywał Komitet Barssa, że »Kościuszko sroży się niemiłosiernie przeciwko tym, którzy, mając być rozstrzelani za dzień 28 czerwca, nie chowali się i spokojnie odpowiadali, że, mordując prawdziwych winowajców, mniemali służyć interesom Ojczyzny?«

Obawa zachodziła, ażeby, podobnie jak we Francyi, przykład stolicy nie podziałał na prowincyę i ażeby tam podniecone pospólstwo nie powtórzyło samosądu nad bezbronnymi więźniami. To też już 3 lipca Wydział Bezpieczeństwa w RNN przesłał następujące zalecenie do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego: »Okropne zdarzenie, którego na dniu zeszłej soboty doświadczyła Warszawa, przeraziwszy do gruntu serca cnotliwie myślących obywatelów, dało wraz uczuć konieczność wyszukiwania środków w zapobieżeniu, aby podobne zgorszenia naśladowanemi nie były. Nie lud, bo zgraja gwałtowników tego szanownego nazwiska plamić nie może, ale kupa ludzi luźnych, swawolnych i bez pewnego do życia sposobu będących, pobudzona duchem przewrotnych, a, co może straszniejsza, zapłaconych od obcej intrygi

dowódców, zdeptawszy wszystkie związki społeczeństwa i winnego władzy rządowej uszanowania i podległosci, mimo największą RNN usilność, pod pozorem niby, że sprawiedliwość dla zdrajców Ojczyzny aż nadto wolnym jest wymierzana krokiem, obległszy miejsce obrad Najwyższej Rady, gdy na powtarzane z wrzaskiem w tumulcie nalegania gwałtownych a z prawem i ludzkością niezgodnych wyjednać na niej nie mogła wyroków, sama stawszy się sędzią nieprzekonanych, domierzyła przedsięwziętej niegodziwości dopełnieniem krwawych i haniebnych na osobach siedmiu aresztowanych i ósmego od sądu wysłanego instygatora morderstw. Już RNN przedsiębierze środki, któreby, karząc zbrodniarzy, powściągały nadal źle myśleć mogących od podobnych okrucieństw; żeby wszelako fałszywe a może złośliwe doniesienia nie uczyniły szkodliwego po prowincyach, a szczególniej w Wilnie, gdzie takoż więzienia licznych a o zdradę Ojczyzny posądzonych obejmują jeńców, wrażenia, Wydział Bezpieczeństwa w RNN śpieszy z przełożeniem Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, aby przez troskliwość obywatelską i przez winną w utrzymaniu spokojności staranność nie omieszkała wszelkimi siłami zapobiegać, iżby złość przewrotnych burzycielów, lub obca intryga, nie mogąc nas pokonać w boju, nie użyła straszniejszego, bo w wewnętrznem zamieszaniu i nieufności, na zniszczenie nasze oręża. W odwróceniu przeto tak niebezpiecznych dla kraju wypadków Wydział Bezpieczeństwa na miłość wspólnej Ojczyzny zaklina Deputacyę Centralną, iżby, korzystając z powierzonej sobie w całej zupełności mocy, użyła niebawem skutecznych środków w przytłumieniu wybuchać mogącej najmniejszej zaburzenia iskierki, komunikując swoich w tej mierze układów Wydziałowi Bezpieczeństwa w RNN«.

Kościuszko surowem ukaraniem winnych samowoli położył kres teroryzmowi. Gorliwsi rewolucyoniści zostali uwięzieni, bądź poukrywali się lub wynieśli cichaczem z Warszawy. Zresztą nastąpiło oblężenie Warszawy i municypalność, czyli miejska gwardya narodowa, rywalizowała z wojskiem liniowem odwagą. Wewnątrz jednak RNN rozłam pogłębił się jeszcze, aczkolwiek, utajony, uwydatnił się jaskrawo dopiero po upadku Kościuszki, przy wyborze nowego Naczelnika, w przeddzień Pragi.

Kościuszkę pochłaniały całkowicie sprawy wojskowe, zarówno strategiczno-taktyczne, jak organizacyjne i potrzeb wojskowych, to też innemi rzeczami mało się zajmował, sprawy zarządu przekazując Radzie.

A zadanie miał ciężkie. W rzeczy samej, obok wyzwolonej przezeń aktem insurekcyjnym niepożytej, nieśmiertelnej potęgi poświęcenia za ideę wolności, niepodległości i całości, musiał też borykać się z bier-

nością niedość jeszcze uświadomionej narodowo większości społeczeństwa a częstokroć nawet ze złą wolą.

Obok znanej odezwy N. Naczelnika do szlachty sandomierskiej, w której bezlitośnie chłoszcze obojętność jej dla powstania i masową dezercyę do Galicyi w celu uwolnienia się od ciężarów wojny osobistych i majątkowych, dowiadujemy się znów z listu Kościuszki do Rady z dn. 1 sierpnia, że cała szlachta ziemi chełmskiej, z wyjątkiem jednego człowieka, uciekła do Galicyi, nie chcąc w niczem przyczyniać się do obrony powszechnej. »Takie nieobywatelstwo, taka obojętność o losy Ojczyzny, uwalniać powinny rząd od wszystkich względów, i owszem prowadzić go do surowego postąpienia z tymi niegodnymi imienia Polaków ludźmi«, zaleca więc Naczelnik wybranie wszystkiego, co należy się od tej ziemi, prędkie i surowe wykonanie. Dlatego też 1. VIII wysłano list do pełnomocnika RNN, ks. Tomaszewskiego, »ażeby tak z komisarzami, jako i z innymi obywatelami chełmskimi, oziębłymi i od ratunku Ojczyzny usuwającymi się, postąpił podług prawideł jemu danych«. Bywało i gorzej: Piotr Potocki, generał milicyi lubelskiej, zmuszony był aresztować ob. Józefa Rulikowskiego za dopomaganie wojskom moskiewskim. We wrześniu zniewolony był Kościuszko do ogłoszenia w odezwach publicznych kar na »rodaków, którzy, w wojskach zagranicznych zostając, przeciw własnej Ojczyźnie walczyć nie wzdrygają się«.

Zdarzali się niekiedy przeciwnicy insurekcyi i pomiędzy księżmi. Jeszcze w maju zmuszona była RZT aresztować ks. Bohomolca, proboszcza na Pradze, iż »przeciwko teraźniejszemu powstaniu miał naukę w kościele«. W lipcu znów ks. Malinowski, proboszcz kościoła Panny Maryi na Nowem Mieście, nie tylko rezolucyi Rady z dn. 16 VII o zabraniu sreber kościelnych stał się opornym, ale i przysięgi nie chciał wykonać«. Ks. Buynowski znów, mansyonarz łomżyński, oskarżony był o porozumiewanie się z Prusakami, stojącymi nad Narwią, i tajemne przesyłanie im listów informacyjnych przez zbiegłego Floryana Drewnowskiego, oraz przez Hermana, pisarza żupy solnej pruskiej.

22 czerwca zmuszony był N. Naczelnik wezwać Radę, by »starała się ożywić mdlejącą energię«, a 23 znów pisał do niej: »Odebrałem raporta od wydziałów RNN... Buduję się z gorliwości i pracy, które członki składające wydziały łożą około dobra Rzpltej... Pisałem tylekroć do RNN o przyśpieszenie pospolitego ruszenia i przystawienie.. kantonistów; pewien jestem, że Rada zalecenie to wydała, ale widać po opieszałości i nieczułości komisyów, że niedosyć jest zalecać, trzeba surowo nakazywać i nieposłusznych karać, trzeba przymuszać ludzi, żeby byli wolnymi, kiedy dobrowolnie być nimi nie chcą. Robimy rewo-

lucyę, półsposobami jej robić nie można, trzeba dzielnych i surowych używać; doświadczenie uczy, że łagodność nie skutkuje. Dochodzi mię wiadomość, że w ziemi stężyckiej i w garwolińskim powiecie pościnano słupy alarmowe, pochowano kosy i piki, rozpuszczono po lasach chłopów. Niech Rada występne nieobywatelstwo, spełnione pod okiem swojem, ukarze, a strach padnie na wszystkich i egzekucya rozkazów stanie się pilniejszą i prędszą«. »We wszystkich tak cywilnych urządzeniach, jakoteż i przygotowaniach wojennych, zechce RNN podwoić energii swej i pośpiechu, pamiętna, iż w chwili dzisiejszej od tych całość i pomyślność nasza zależy«.

RNN dzieliła się na wydziały: Porządku (radca czyli prezes Alojzy Sulistrowski, zastępczo przez czerwiec Kapostas Andrzej, z powodu wyjazdu Sulistrowskiego na Litwę w charakterze pełnomocnika RNN), Bezpieczeństwa (radca nominalny Tomasz Wawrzecki, faktycznie zastępował go przez cały czas Michał Kochanowski), Sprawiedliwości (nominalny radca Franciszek Myszkowski, faktyczny kierownik Józef Szymanowski), Skarbu (Ks. Hugo Kołłątaj), Żywności (Ignacy Zakrzewski), Potrzeb wojskowych (nominalnie gen. Stanisław Wielowiejski, którego zastąpił od początku Tadeusz Matuszewicz, usunięty jednak 18 czerwca i zastąpiony przez Tadeusza Dembowskiego), Interesów zagranicznych (Ignacy Potocki), Instrukcyi narodowej (Jan Jaśkiewicz, zastępczo przez cały czas ks. Franciszek Dmochowski). Kościuszko mianował do kierownictwa wydziałami ośmiu radców, ale, »zważając, że niektóre osoby nominowane do Rady nie tak prędko z odległych granic Polski i Litwy do Warszawy zjechać mogą«, wezwał czterech zastępców — Kochanowskiego, Matuszewicza, Szymanowskiego i Dmochowskiego — do zasiadania na miejsce nieprzytomnych radców; radcowie ci do końca insurekcyi w stolicy się nie zjawili. 18 czerwca usunął N. Naczelnik Matuszewicza i zastąpił go przez Dembowskiego. Ten skład Rady pozostał już do końca powstania. Oryginalne, że do końca powstania tylko pierwotnie nominowani zwali się radcami, ci zaś, co na ich miejsce faktycznie kierowali wydziałami, zwali się tylko zastępcami. Każdy wydział składał się początkowo z radcy i czterech zastępców. Później liczbę zastępców stopniowo zwiększono.

Z pomiędzy tych wydziałów największa oczywiście praca wrzała w Wydziale Potrzeb wojskowych i na nim największa ciążyła odpowiedzialność. Podobnież jak we Francyi rewolucyjnej, tak samo i we współczesnej insurekcyjnej Polsce od sprężystego wyzyskania zdolności gospodarczych krajowych w kierunku zaspokojenia wszelkich potrzeb armii w najwalniejszej mierze zależał sukces. To też subalterni kancelaryi wojskowej konstatują (18 lipca), że »ze wszy-

stkich magistratur krajowych zawsze była i jest najczynniejszą magistratura wojskowa«; skarżą się, że są zapracowani, płaca mała, a w Warszawie panuje szalona drożyzna. Wydział ten też największe miał wydatki, tak np. przez lipiec Komisaryat Generalny Wojenny miał 621.981 złp. dochodu, wydatków zaś 596.204 złp.

Wydziałem kierował początkowo Matuszewicz, w zastępstwie nieobecnego gen. Wielowiejskiego, ale już 18 czerwca pisał Kościuszko do RNN z obozu pod Jedlińskiem, że »ob. Tadeusz Dembowski odbierze aż do przybycia gen. Wielowiejskiego prezydencyę w Wydziale Potrzeb wojskowych, z której prezydencyi, dla przyczyn odemnie uznanych chcę mieć uwolnionego ob. Matuszewicza«. Dembowski też przewodniczył w Wydziale do końca insurekcyi. Nader liczne sprawy, skoncentrowane w tym Wydziale, porozdzielane zostały pomiędzy zastępców: Wasilewskiego, Tykla, Wybickiego i Piotra Billinga. Do zastępcy Wasilewskiego należał dozór fabryk i warsztatów odzienia, broni, amunicyi, dalej składów wojennych, zbrojowni i opatrzenie miejsc obronnych. Do zastępcy Tykla dozór nad miejscowemi ćwiczeniami wojskowemi, zakup broni, odzienia, amunicyi, koni. Do zastępcy Wybickiego rekwizycya ludzi do wojska, dozór uzbrojenia i ćwiczenia obywateli po wsiach, miasteczkach i miastach, dostarczenie dla wojska wszelkich potrzeb na żądanie Naczelnika. 11 sierpnia przydzielony został do Wydziału w charakterze zastępcy gen.-maj. Cichocki, a 14 sierpnia gen.-maj. ziemiański Gabryel Taszycki. W zamian Wybicki podążył 9 września do dywizyi Dąbrowskiego, jako pełnomocnik Rady.

Wydział Potrzeb wojskowych wykonywał swe zadanie za pośrednictwem Komisaryatu, założonego już przez RZT, przez Radę zaś Najwyższą Narodową zreorganizowanego 4 czerwca. Komisaryat ten dzielił się na Dyrekcyę centralną i cztery departamenty: 1) uzbrojenia i lazaretów, 2) umundurowania i polowych rekwizytów, 3) żywności i furażu, 4) koni i zaprzęgu wojskowego. Do Dyrekcyi centralnej Komisaryatu należał cały Wydział Potrzeb wojskowych, tudzież gen. maj. Cichocki, major Orłowski, obywatel Czyżewski i po jednej osobie delegowanej z każdego departamentu. Komplet Dyrekcyi centralnej składał się z osób pięciu, między któremi obowiązany był zasiadać przynajmniej jeden z zastępców w Wydziale. W każdym zaś departamencie zasiadało osób sześć. Do departamentu uzbrojenia mianowani zostali: Halman, major artyleryi, Münckenbek, Jędrzej Monfrel, Schadel, Ajgner, Czołhański. Do departamentu umundurowania: Michler, Friebes starszy, kapitan Antony, kapitan Bauman, porucznik kawaleryi narodowej Molski, Szultz. Do departamentu żywności: major Grzymała, Łyszkiewicz, Szultz, Stejnert, Jasiński, Wittoff. Do departamentu koni

i zaprzęgów: major gwardyi konnej Frejer, Królikiewicz, kapitan Gaszyński, pułkownik Golejewski, Wejbek, Dangel.

22 sierpnia mianował Kościuszko generał-majora Bielińskiego komisarzem generalnym wojsk Rzpltej, a do pomocy w »uprowidowaniu wojska« przydzielił mu, w charakterze kwatermistrza generalnego, pułkownika Cichockiego.

Wydział Potrzeb wojskowych robił, co mógł, ale warunki były niesłychanie ciężkie i stąd stan wojsk opłakany.

20 czerwca skarżył się Kościuszko, że żołnierze jego są »goli«, bez koszul, butów i »czechczerów«; 13 sierpnia znów pisał, że mimo pory zupełnie jesiennej i słoty wojsko nie ma namiotów i odpowiedniej odzieży; »od czterech miesięcy piszę nieustannie o płaszcze, dotąd ich wojsko nie ma«, wzywał więc Radę do uczynienia odezwy do mieszkańców o składkę płaszczów, choćby noszonych i starych. »Zgroza patrzeć na tylu ludzi walecznych, wystawionych na wszystkie odmiany najsroższe powietrza, bez okrycia prawie żadnego« (18 sierpnia). Nieco później (14 września) Zajączek, wysyłając korpusik pod komendą Kniaziewicza na pomoc Sierakowskiemu, donosił N. Naczelnikowi: »...Komenda gen. Kniaziewicza ruszyła o północy z obozu mego; przysłane buty, płaszcze i sukmany całkiem na nią rozdałem, lecz to nie wystarczyło do opatrzenia onej: w reimencie Działyńskich jeszcze 500 brakuje sukman czyli płaszczów, które N. Naczelnik zadysponuje, aby ich doszły, bo inaczej mnóstwo chorych mieć będziemy. Wozów pod namioty i kociołki ta komenda przy ruszeniu nie dostała, mimo starania i biegania, raczy N. Naczelnik tak zaradzić, aby resztę komendki mojej było zawczasu opatrzone... najwięcej upraszam o buty, bo strzelce Ossowskiego dotąd bosą nogą odbywają kampanię. O złączeniu się reimentu 7-go, choć już z uprzykrzeniem, ponawiam przecie moje prośby, bo reiment ten dotąd nie urządzony i bez żadnego zostaje porządku«. Nawet podczas oblężenia stolicy »żołnierzowi nieregularnie dostarczano chleba i mięsa, a przez to był często po dni kilka bez żywności« (Mokronowski do Kościuszki, pod Marymontem, 16 lipca). A jeszcze gorzej się działo w armii litewskiej; 18 sierpnia pisał gen. Mokronowski do Kościuszki, że »wojsko niepłatne zniechęca się i mocną mamy dezercyę; na te zimna w płótna tylko ubrane, bez płaszczów i namiotów, a do tego głodne, warte jest politowania; niewiele pewno po takowym żołnierzu Ojczyzna spodziewać się może...« Poprzednio zaś, 16 lipca, donosił, że »żołnierzowi nieregularnie dostarczano chleba i mięsa, a przez to był często po dni kilka bez żywności«. 27 września znów pisał: »Pieniędzy wcale nie mam, na ten miesiąc jeszcze żołnierz całkiem jest płatny, na przyszły

trzeba mi będzie do 800.000... Wielkie tu percepty są wybranych pieniędzy przez korpusy; gdy przychodzi do kalkulacyi i likwidacyi, każdy się składa tem, że książki i papiery przepadłe w Wilnie«.

Brakowało amunicyi i ustawicznie wszystkie korpusy się jej domagały; brakowało ołowiu, który Kościuszko nakazywał zakupywać, gdzie się da, zbierać z dachów, rynien, figur po pałacach i kościołach (Kościuszko do WPW, 5 września); brakowało surowego żelaza i blachy białej, które nakazywał po sklepach zarekwirować wszystkie i nie oszczędzać ani pilności, ani wydatków, ani surowości w wyszukaniu utajonego po kupcach (Kościuszko do RNN 25 czerwca, 1 sierpnia, 7 sierpnia; rekwizycya RNN z dn. 25 czerwca). »Zmiłuj się o kule«, pisał do Orłowskiego 1 sierpnia, w czasie oblężenia Warszawy, »na miłość Boską zaklinam, żeby nie wiedzieć co kosztowało«. A 20 sierpnia zaklinał gen. Orłowskiego, by przygotował amunicyę dla dywizyi Sierakowskiego, »bo ma tylko na jedną potyczkę amunicyi do armat«; działo się to w przeddzień walnych bitew korpusu Sierakowskiego z Suworowem. W początkach czerwca postanowiono dwie jedyne na prowincyi fabryki broni — w Końskich i w Kozienicach — przenieść do Warszawy, ale kozienicka już była zniszczona przez wojska rosyjskie Apraksyna. 10 czerwca postanowiono wystawić ludwisarnię w Warszawie za miastem, ale warsztaty warszawskie zajęte były przedewszystkiem reparacyą broni. Głównie zaś korzystano z zapasów dawnych. Stan arsenału na początku powstania podał T. Korzon. W przeddzień zaś szturmu Pragi, 3 listopada, znajdowało się w arsenale: 32-funtowych bomb 163, fajerbali 19, karkasów 2; 24-funtowych granatów 32, karkasów 18, kartaczy ślepych 25, puków 92; 8-funtowych granatów 40, fajerbali 8, kartaczy ślepych 33, puków 365; 12-funtowych ładunków z kulami 5.253, palących 508, kartaczy 412; 6-funtowych ładunków z kulami 3.802, palących 238, kartaczy 330; 3-funtowych ładunków z kulami 4.590, palących 588, kartaczy 467; 12-funtowych kartaczy jednorożców 112; 4-funtowych kartaczy jednorożców 172; 4-funtowych ładunków z kulami 110; 4-funtowych granatów 398, wieńce szturmowe 3, drągów alarmowych 12, brantek 5.600, świeczek 2.960, ładunków dla piechoty 426.660, dla kawaleryi 413.480, prochu kamieni 106, ołowiu centnarów 55, papieru do naboi ryz 330, skałek beczek $25^1/_2$; amunicyi ślepej: 32-funt. bomb 120, 24-funt. granatów 130, 8-funt. 300, 12-funt. 2.052, 6-funt. 736, 3-funt. 24.428, kul dla piechoty i kawaleryi 400.000. W dniu szturmu Pragi, 4 listopada, wydano podczas kanonady: 24-funt. kartaczy 25, 24-funt. puków 60, 8 funt. kartaczy 33, 8 funt. puków 100, 12 funt. ładunków z kulmi 450, 12-funt. kartaczy 200, 6-funt. ładunków z kulami 800, kartaczy 130, 3 funt.

ładunków z kulami 400, kartaczy 160, ładunków dla piechoty 3.400, prochu kamieni 7. Z parkiem zaś artyleryi wyszło ku Radoszycom 6 listopada: 8-funt. granatów 40, puków 100, fajerbali 8, 12-funt. ładunków z kulami 300, palących 40, kartaczy 160, 6-funt. ładunków z kulami 400, palących 60, kartaczy 200, 3-funt. ładunków z kulami 300, palących 40, kartaczy 200, ładunków dla piechoty 12.400, dla kawaleryi 80.000, prochu kamieni 20, papieru ryz 20. Jeżeli porównamy pierwszą pozycyę z drugą i trzecią, łatwo się przekonać, że jednak olbrzymia większość zapasów arsenału pozostała w Warszawie niezużytkowana, na pastwę najazdu.

W pewnej mierze jednak, obok korzystania z dawnych zapasów, przygotowywano nową broń oraz armaty. Tak 3 sierpnia nakazuje Kościuszko Orłowskiemu armaty dzień i noc wykończać, nie skąpiąc pracy i nagród. Jak widzimy z listów jego do WPW i do gen. Orłowskiego z dnia 29 sierpnia, proch w tym czasie wyrabiało 70 aresztantów i 15 najętych robotników, ale N. Naczelnik skarżył się, że robota idzie pomału i niedbale i zamiast 100 stęp wyrabia się go 66 stęp dziennie, wzywał więc, by donająć robotników. 18 września znów zalecał wystawienie dwóch nowych młynów prochowych, przyczem obiecywał, że kto pierwszy młyn postawi, otrzyma upominek. Zdarzył się też podczas powstania wypadek wylecenia w powietrze małego składu prochu, obok prochowni. Podejrzywano machinacyę wrogów, ale śledztwo wykazało niewinność aresztowanych osób, oraz że »zapalenie prochów rozsypanych stało się przypadkowo, bez żadnego złośliwego zamiaru«. 8 sierpnia doniósł Kościuszko gen. Orłowskiemu, że przysłane »fajerbale« są do niczego i że »wczorajszej nocy ani jeden pocisk się nie udał. 21 sierpnia skarży się znów, że »w klasztorze Kapucynów wielka w robieniu amunicyi jest nieostrożność, kule na kamieniach toczą i kto chce wchodzi«, zaleca więc zmianę młodego nieodpowiedniego oficera i niewpuszczanie tam nikogo. 5 września znów skarży się, że kulbaki zostały wadliwie wykonane, bez olster, i puśliska idą nadto w tył i tak są krótkie, że na najmniejszego człeka nie zdadzą się. Ażeby ogarnąć nieco wojsko, 12 sierpnia zalecił RNN, aby zażądała od obywateli m. Warszawy, wyłączając ubogich, po parze butów i po parę koszul, tytułem ofiary. Często daje Kościuszko surowe admonicye Wydziałowi, np. 15 czerwca za nieporządek przy transportowaniu armat do jego obozu, bez kół zapasowych, bez dostatecznej ilości ludzi i rekwizytów, i nakazuje aresztować na dwa tygodnie oficera wysyłającego transport. 2 lipca zaś znów daje admonicyę za nieprzysłanie regestru rzeczy dostarczonych i nakazuje zachowanie porządku w transportach. 9 lipca zapytuje Wydział, dlaczego

rozkaz jego sprowadzenia siana do Warszawy, od miesiąca wydany, nie został uskuteczniony. 1 sierpnia oświadcza Wydziałowi, że, nie odbierając raportu od Wydziału i nie widząc uskutecznionych zaleceń, »tę nieczynność niektórych osób w Wydziale do druku podać każe«. 13 sierpnia skarży się, że »broni nie reperują«, to znów, że »dyabli wiedzą, gdzie się (ona) dziewa« (16 VIII). 17 sierpnia pisze, że »tylekroć upominany przezemnie Wydział Potrzeb wojskowych o niepośpiech w dostarczaniu rekwizytów do obozu usprawiedliwia się dzisiaj, składając winę na Magistrat i rzemieślników...«

Opieka lekarska nad wojskiem wiele pozostawiała do życzenia. Gdy Kościuszko w lipcu zbliżał się do Warszawy, to obok urządzonego w końcu maja lazaretu głównego na 600 osób w pałacu Branickich przeznaczono dodatkowo na szpitale wojskowe pałace Radziwiłłowski i Ogińskiego, folwark misyonarski, teatr i sale redutowe. W końcu września przeznaczono również na lazaret koszary ujazdowskie. 17 września jednak skarżył się Kościuszko, że sam widział »nieporządne utrzymanie i niedostatek wielki w lazaretach, tak co do wygód, okrycia, mieszkania, jako też i do apteki«. Zaleca też obrócić na lazaret dom Potkańskich oraz dom »sławnego z egoizmu« Franciszka Krasickiego na ul. Mazowieckiej nr. 1315 (18 września). Jaki był brak pomocy lekarskiej, dość powiedzieć, że 23 czerwca prosił Kościuszko Radę, by wyszukała dobrego doktora, któryby był wraz i chirurgiem, i przysłała go do obozu, gdyż »zbywa nam dotąd na człeku tak dla wojska potrzebnym«.

Przy werbunku, który pod troskliwym o dobro ludu kierunkiem Kościuszki uskuteczniany był przez oficerów dobrej woli, w sposobie naogół prawidłowym i ludzkim, nie odbywało się jednak niejednokroć bez dotkliwych gwałtów i nadużyć. Tak np. 8 maja »z nieukontentowaniem« dowiedział się Kościuszko, »że przy rekrutowaniu w Warszawie popełniają się gwałtowności«. »Nie mogę rozumieć, pisał, aby lud tak gorliwy i tak rycerski potrzeba było gwałtem przymuszać lub z obelgą zabierać. Żądam, aby odtąd nie dopuszczać się więcej podobnych nieprzyzwoitości. Umiejcie lud zachęcić a dość będziecie mieli obrońców Ojczyzny«. 13 maja daje zlecenie werbującemu w Kielcach rotmistrzowi Radońskiemu, aby jak najskromniej i jak najprzyzwoiciej z obywatelami obchodził się, żadnej przykrości ani musu nikomu nie wyrządzając, i aby w jak największej karności podkomendnych swoich utrzymywał. Mimo takich dyrektyw gwałty nie ustawały. 15 września np. odesłał Kościuszko RNN raport Komisyi Porządkowej drohickiej, skarżący się na »bezprawia, których się komendy werbunkowe dopuszczają«, i nakazał zaprzestanie werbunku i powrót do korpusów ofi-

cerom Frankowskiemu, Wieliczce, Sadowskiemu, Świderskiemu i Szczygielskiemu.

Uświadomienienie narodowe było jeszcze bardzo słabo rozwinięte, walka o wolność nie objęła całego narodu, wszystkich jego warstw, a i czynni działacze insurekcyjni aż nazbyt często połowę tylko duszy oddawali sprawie ojczystej. Brak było nieraz zapału i pomiędzy przystawianymi rekrutami. Tak np. 12 września pisze Kościuszko do WPW, że »z przeznaczonych 500 rekrutów do obozu mego z województwa brzeskiego-litewskiego dostawiono... tylko 372, resztę w drodze uciekło«. A w dwa tygodnie potem (27 września) raportował gen. Orłowski: »podpułkownik Bronikowski z przydanymi czterema oficerami miał sobie oddanych w (tymże) Brześciu 380 kantonistów do transportowania do Warszawy, z których wczoraj 160 tylko przyprowadził, stracił więc 220 w marszu, nie widziawszy nieprzyjaciela, za co kazałem go aresztować wraz z oficerami i komisyę wykomenderowałem«. Tegoż dnia pisał znów Mokronowski do N. Naczelnika; »Względem pięciudymowych, których tu mam znaczną liczbę, dokompletowawszy ile możności bataliony dawne, myślą moją jest przesłać N. Naczelnikowi, gdyż tu oni, blisko swoich, ustawicznie uciekają...« 6 października zaś donosił Zajączek, że »Orłowski gen.-lejt. odesłał do obozu N. Naczelnika kantonistów z lubelskiego przysłanych 290, których podług raportu gen. Potockiego być powinno 454. Z tych Kwaśniewski wziął 41, a reszta uciekła«. »Dezercyę wielką« stwierdza gen.-maj. Frankowski z Brześcia, 3 lipca, »lubo obywatele gorliwi łapią i przystawiają«. Niekiedy działo się gorzej jeszcze. Tak np. 28 września raportował wicebrygadyer Rożniecki, że »byłbym dziś schwytał... patrol kozacki..., gdybym od chłopa nie był zdradzony. Czterech szpiegów moskiewskich, chłopów naszych, i do tego dezerterów, złapałem i jutro odeszlę«.

Oczywiście jednak z reguły bywało zgoła inaczej. Tak np. Jerzy Grabowski, objąwszy 3 października komendę nad dywizyą nadnarwianą, świadczy w trzy dni potem, że w żołnierzach znalazł chęć i zapał, a kurpie i cały kraj zanarwiański zupełnie przygotowani są do insurekcyi. Mokronowski chwalił się do Kościuszki, 9 września, że komenderuje »tym korpusem, którego od oficerów aż do gemeinów każdy pała chęcią poświęcenia się dla sławy i dobra kraju«. Pełnomocnik Tomaszewski raportował z Lublina, że »Lublanie podali z Komisyi projekt, aby podnieść pospolite ruszenie przeciw Austryakom, którzy im się naprzykrzyli«. Pełnomocnik radomski Stanisław Kochanowski donosił z pod Warki 6 lipca o »zapale i świetnem utrzymywaniu się niektórych obywateli i włościan, mianowicie w okolicy wsi

Gorynia, zagrożonych przez kozaków Fersena, exorbitujących w okolicach Radomia« itd.

Zawiódł się Naczelnik na pospolitem ruszeniu jako sile zbrojnej. Przekonawszy się, że więcej straty, jak korzyści, przynosiła krajowi (Kościuszko do RNN 11 i 13 IX), zalecił Radzie, aby »na jego miejsce nakazała ona przystawienie rekruta z dziesiątego dymu, nie zapominając i o tem, aby rekrut pierwszej rekwizycyi z piątego dymu był wszędzie do skutku przyprowadzony«.

Pomimo ciężkich przeciwieństw, pomimo że piętrzyły się przed Kościuszką trudności nie do przezwyciężenia, a na każdym kroku natykał się on na brak środków, surowca, organizacyi, warsztatów, i na gorszą od wszystkiego obojętność ludzką, jego serce miękkie i rzetelnie demokratyczne nie zapominało jednak o ochronie upośledzonych i poniewieranych. Tak 3 maia, posyłając Uniwersał Połaniecki »względem ulżenia ludowi wiejskiemu, idącemu bić się za Ojczyznę«, zalecał Kościuszko »łagodność i uprzejmość dla włościanów«; 6 sierpnia skarżył się do Rady, że w dyecezyi poznańskiej i innych »dwory wkładają na wieśniaków dostawienie furażu do obozu«, a 30 sierpnia posłał do Rady niejakiego pana Dunina, aby »wysłuchała jego relacyi, jaka jest uciążliwość dla wieśniaków od dworów i że żadnej egzekucyi niema dla ulżenia tej klasie ludzi od ciężaru podatków, owszem większe na nich narzucane są od dworów; zechce Rada do druku podać swoje zalecenie najsurowsze do osłodzenia stanowi wieśniackiemu«. A już poprzednio, 23 maja, RZT wydała była uniwersał z tego powodu, że »dziedzice i posesorowie dóbr, tak z świeckiego, jak i... z duchownego... stanu,... pobór na własne ich ustanowiony dochody rozkładają na włościan; czego zakazała pod odpowiedzialnością w sądach kryminalnych«.

Troska N. Naczelnika o warstwy biedniejsze i upośledzone obejmowała ogół mieszkańców kraju, bez względu na stan i wyznanie, zarówno mieszczan, jak i włościan, zarówno katolików, jak dysydentów i dysunitów, zarówno chrześcian, jak żydów i mahometan. Nie znał przesądów stanowych ani wyznaniowych, jednego jedynie wymagając, by wszyscy byli dobrymi Polakami, o jedno zabiegając, by jednako wszystkich ciepłem matczynem ogarniająca Rzplta miała tym większy walor w oczach swych synów i pasierbów, tem większą racyę umiłowania nieprzymuszonego. To też 18 września powtarza »dawniej już RNN czynione przezemnie przełożenia i zalecenia względem żydów: po dwakroć oni podawali do mnie prośby i skargi swe na uciążliwości, któremi są obarczeni, zwłaszcza w opłacie biletów; za dawniejszego rządu, że przy tylu nieprawościach i ta cierpianą była, dziwić się nie należy, ale dziś, gdy Ojczyzna wszystkim zarówno pokazuje się być

matką, gdy wszystkim jednakową udzielać powinna sprawiedliwość, nie przystoi ani należy, by klasa mieszkańców równie z drugiemi pożyteczna, równie nawet z drugiemi do obrony publicznej przykładać się chcąca, od względów rządu oddaloną być miała«. Zabiega też o to, ażeby w komisyach porządkowych na Rusi zasiadali w odpowiednim stosunku dyzunici, aby w RNN mieli swego przedstawiciela, aby wreszcie w Warszawie zarówno jeńcy-prawosławni, jak i protestanci, mieli co niedziela i święto zapewnioną służbę Bożą (Kościuszko do RNN, 15. września).

Nawet znajdował czas Naczelnik na wstawiennictwo do Rady za królem, do którego miał piekącą urazę osobistą i publiczną: 23. sierpnia, na skutek rekryminacyi Stanisława-Augusta, poleca Radzie wypłacić mu zaległą pensyę dwumiesięczną i komunikować wiadomości, jakie do Rady przychodzą; 26 sierpnia, dowiedziawszy się o »nieprzyzwoitem ze wszechmiar« umieszczeniu imienia królewskiego w *Gazecie Rządowej* na liście pensyonaryuszów ambasady rosyjskiej, zaleca Radzie, aby inkryminowany numer gazety wydawany nie był i aby poczta nie wysyłała go na prowincyę; żąda zarazem umieszczenia w gazecie tłumaczenia królewskiego.

Przez czas Insurekcyi król otrzymał według własnego świadectwa do 6 listopada 460.000 złp., z tego w gotówce z ekonomii królewskich: 24 czerwca od Sokołowskiego z Olity 75.971 zł. $19^{3}/_{4}$ gr. 2 lipca od Bastiana w Grodnie 59.150 złp. 15 gr., 14 lipca od tegoż 28.112 złp., 18 sierpnia 30.000 złp., 27 września z kasy ekonomii brzeskiej 18.000. Reszta wpłacona została do kasy królewskiej przez rząd kościuszkowski w asygnatach, które w znacznej mierze pozostały niewydane w kasie królewskiej. Na zasadzie układu między Mennicą a Kickim, prezesem kamery królewskiej, miał być wypłacony królowi remanent menniczy złp. 356.916 gr. 10 den. $2^{26}/_{32}$, jednak Rada Zastępcza Tymczasowa 26 maja rozłożyła tę sumę na raty, obiecując co miesiąc spłacać każdego pierwszego po 50.000 złp. 30 października na rachunek poboru z dóbr ekonomicznych wypłaciła RNN królowi złp. 100.000 w biletach skarbowych; pod dniem zaś 17 września on sam notuje w rachunkach swoich, że na rachunek grodzieńskiej fabryki sukna otrzymał 97.982 złp. $1^{3}/_{4}$ gr.

Pomimo jednak, że dochody miał nieco uszczuplone, król dosyć był hojnym i ofiarnym, czy z dobrego serca, czy też w celach asekuracyi. Tak np. dał place pod fabrykę saletry; 15 września wymienił posiadaną gotowiznę w summie 48.000 złp. na bilety skarbowe i ofiarował 180 medali srebrnych i 50 złotych, każdy po czerw. zł. 12; 28 września znowuż

Gorynia, zagrożonych przez kozaków Fersena, exorbitujących w okolicach Radomia« itd.

Zawiódł się Naczelnik na pospolitem ruszeniu jako sile zbrojnej. Przekonawszy się, że więcej straty, jak korzyści, przynosiła krajowi (Kościuszko do RNN 11 i 13 IX), zalecił Radzie, aby »na jego miejsce nakazała ona przystawienie rekruta z dziesiątego dymu, nie zapominając i o tem, aby rekrut pierwszej rekwizycyi z piątego dymu był wszędzie do skutku przyprowadzony«.

Pomimo ciężkich przeciwieństw, pomimo że piętrzyły się przed Kościuszką trudności nie do przezwyciężenia, a na każdym kroku natykał się on na brak środków, surowca, organizacyi, warsztatów, i na gorszą od wszystkiego obojętność ludzką, jego serce miękkie i rzetelnie demokratyczne nie zapominało jednak o ochronie upośledzonych i poniewieranych. Tak 3 maia, posyłając Uniwersał Połaniecki »względem ulżenia ludowi wiejskiemu, idącemu bić się za Ojczyznę«, zalecał Kościuszko »łagodność i uprzejmość dla włościanów«; 6 sierpnia skarżył się do Rady, że w dyecezyi poznańskiej i innych »dwory wkładają na wieśniaków dostawienie furażu do obozu«, a 30 sierpnia posłał do Rady niejakiego pana Dunina, aby »wysłuchała jego relacyi, jaka jest uciążliwość dla wieśniaków od dworów i że żadnej egzekucyi niema dla ulżenia tej klasie ludzi od ciężaru podatków, owszem większe na nich narzucane są od dworów; zechce Rada do druku podać swoje zalecenie najsurowsze do osłodzenia stanowi wieśniackiemu«. A już poprzednio, 23 maja, RZT wydała była uniwersał z tego powodu, że »dziedzice i posesorowie dóbr, tak z świeckiego, jak i... z duchownego... stanu,... pobór na własne ich ustanowiony dochody rozkładają na włościan; czego zakazała pod odpowiedzialnością w sądach kryminalnych«.

Troska N. Naczelnika o warstwy biedniejsze i upośledzone obejmowała ogół mieszkańców kraju, bez względu na stan i wyznanie, zarówno mieszczan, jak i włościan, zarówno katolików, jak dysydentów i dysunitów, zarówno chrześcian, jak żydów i mahometan. Nie znał przesądów stanowych ani wyznaniowych, jednego jedynie wymagając, by wszyscy byli dobrymi Polakami, o jedno zabiegając, by jednako wszystkich ciepłem matczynem ogarniająca Rzplta miała tym większy walor w oczach swych synów i pasierbów, tem większą racyę umiłowania nieprzymuszonego. To też 18 września powtarza »dawniej już RNN czynione przezemnie przełożenia i zalecenia względem żydów: po dwakroć oni podawali do mnie prośby i skargi swe na uciążliwości, któremi są obarczeni, zwłaszcza w opłacie biletów; za dawniejszego rządu, że przy tylu nieprawościach i ta cierpianą była, dziwić się nie należy, ale dziś, gdy Ojczyzna wszystkim zarówno pokazuje się być

matką, gdy wszystkim jednakową udzielać powinna sprawiedliwość, nie przystoi ani należy, by klasa mieszkańców równie z drugiemi pożyteczna, równie nawet z drugiemi do obrony publicznej przykładać się chcąca, od względów rządu oddaloną być miała«. Zabiega też o to, ażeby w komisyach porządkowych na Rusi zasiadali w odpowiednim stosunku dyzunici, aby w RNN mieli swego przedstawiciela, aby wreszcie w Warszawie zarówno jeńcy-prawosławni, jak i protestanci, mieli co niedziela i święto zapewnioną służbę Bożą (Kościuszko do RNN, 15. września).

Nawet znajdował czas Naczelnik na wstawiennictwo do Rady za królem, do którego miał piekącą urazę osobistą i publiczną: 23. sierpnia, na skutek rekryminacyi Stanisława-Augusta, poleca Radzie wypłacić mu zaległą pensyę dwumiesięczną i komunikować wiadomości, jakie do Rady przychodzą; 26 sierpnia, dowiedziawszy się o »nieprzyzwoitem ze wszechmiar« umieszczeniu imienia królewskiego w *Gazecie Rządowej* na liście pensyonaryuszów ambasady rosyjskiej, zaleca Radzie, aby inkryminowany numer gazety wydawany nie był i aby poczta nie wysyłała go na prowincyę; żąda zarazem umieszczenia w gazecie tłumaczenia królewskiego.

Przez czas Insurekcyi król otrzymał według własnego świadectwa do 6 listopada 460.000 złp., z tego w gotówce z ekonomii królewskich: 24 czerwca od Sokołowskiego z Olity 75.971 zł. 19$^{3}/_{4}$ gr. 2 lipca od Bastiana w Grodnie 59.150 złp. 15 gr., 14 lipca od tegoż 28.112 złp., 18 sierpnia 30.000 złp., 27 września z kasy ekonomii brzeskiej 18.000. Reszta wpłacona została do kasy królewskiej przez rząd kościuszkowski w asygnatach, które w znacznej mierze pozostały niewydane w kasie królewskiej. Na zasadzie układu między Mennicą a Kickim, prezesem kamery królewskiej, miał być wypłacony królowi remanent menniczny złp. 356.916 gr. 10 den. $2^{26}/_{33}$, jednak Rada Zastępcza Tymczasowa 26 maja rozłożyła tę sumę na raty, obiecując co miesiąc spłacać każdego pierwszego po 50.000 złp. 30 października na rachunek poboru z dóbr ekonomicznych wypłaciła RNN królowi złp. 100.000 w biletach skarbowych; pod dniem zaś 17 września on sam notuje w rachunkach swoich, że na rachunek grodzieńskiej fabryki sukna otrzymał 97.982 złp. 1$^{3}/_{4}$ gr.

Pomimo jednak, że dochody miał nieco uszczuplone, król dosyć był hojnym i ofiarnym, czy z dobrego serca, czy też w celach asekuracyi. Tak np. dał place pod fabrykę saletry; 15 września wymienił posiadaną gotowiznę w summie 48.000 złp. na bilety skarbowe i ofiarował 180 medali srebrnych i 50 złotych, każdy po czerw. zł. 12; 28 września znowuż

ofiarował sukna czerwonego łokci 144, mosiądzu funtów 1.173, ołowiu funtów 1.288, cegły 60.000 i wapna łasztów 3.

Obok Wydziału Potrzeb wojskowych najbardziej czynne były Wydział Żywności, kierowany przez prezydenta Zakrzewskiego, Wydział Skarbu, pod sprężystym zarządem Kołłątaja, oraz Wydział Bezpieczeństwa, prowadzony przez Michała Kochanowskiego.

Zaiste podziwiać należy ten ogrom pracy, jakiemu podołał nasz »przyjaciel ludzkości«, prezydent Ignacy Zakrzewski, polski Robert Lindet. Stanowczo najpracowitszy z radców, był on człowiekiem o dużych zdolnościach organizacyjno-gospodarczych, zbyt miękkim jednak niestety i za mało sprężystym w egzekutywie. Zarządzał miastem i jego siłą zbrojną, milicyą miejską, czyli t. zw. municypalnością, *sui generis* gwardyą narodową, a przytem żywił miasto i wojsko w warunkach najcięższych. Obok tych rozległych czynności obarczony był korespondencyą w imieniu RNN z N. Naczelnikiem. Ta wielorakość obowiązków odbiła się ujemnie na ich wykonaniu i z pewnością z pożytkiem byłoby dla Insurekcyi, gdyby Zakrzewski ograniczył się był do najodpowiedniejszego dla siebie zadania — kierownictwa Wydziałem Żywności. A jak znaczne napotykał trudności w zaprowiantowaniu stolicy i armii, dość wskazać, że podczas oblężenia Warszawy i po jego zdjęciu stolica czerpała żywność wyłącznie z Podlasia i z Lubelskiego, zajętego w dodatku w przeważnej swej części przez wojska austryackie, tak, że w połowie września Kościuszko przechylał się już do projektu gen. Jasińskiego, by teatr wojny przenieść do Prus, jedynie w celu zapewnienia wojsku i stolicy niezbędnego wyżywienia (Kościuszko do Jasińskiego, 15 września).

»Brak chleba, niemożność kupowania ani mięsa, ani niczego za bilety, dyskredytowanie powszechne tychże biletów skarbowych, niedowóz furażów dla wojska..., są to środki... do poddania nieprzyjacielowi miasta«, pisał 3 listopada w memoryale do RNN Teodor Dembowski, sędzia Sądów Najwyższych Kryminalnych, były członek Wydziału Bezpieczeństwa w Komisyi Porządkowej krakowskiej: »Trudno wmówić w takiego obronę swej wolności, który, dzień cały o głodzie siedząc, sił niema do utrzymania broni w ręku... Chleba i wódki do okopów dowóz dostateczny nakażcie, i to pod najsurowszą odpowiedzialnością, nie spuszczając się na to, co wam fałszywie kto zaraportować może... a na rozsiewców trwożliwych wieści karę śmierci zadecydujcie...«

Z powodu nader ograniczonego obszaru, ocalałego od pożogi wojennej, skąd czerpano środki spożywcze, a dalej skutkiem trudności dowozu, drożyzna panowała wielka, a ci szczęśliwcy, którzy znaleźli się w posiadaniu pewnych zapasów, przystosowywali ich cenę sprzedażną

do cen rynkowych. Napróżno starano się znaleść sposób na stanienie produktów pierwszej potrzeby. »Przyjeżdżający z różnemi produktami na targ, z przyczyny ścieśnienia miasta... i dowozu skąpego profitując, za cenę nadzwyczajną, przedrożną, też produkta przedają...«, raportuje magistratowi Józef Łukaszewicz, wiceprezydent wolnego miasta Warszawy, i takowy »sposób zabieżenia temu« przekłada: »ażeby Wydział Żywności RNN do niejakiego czasu z magazynów i składów publicznych z produktów różnych, jako to żyta, jęczmienia, owsa, krupów, jagieł, po kilkadziesiąt korcy, siana także po kilkanaście fur, do przedawania na targu ceną przyzwoitą obywatelstwu, osobom, które przez Magistrat z zaręczeniem za ich pewność przystawiane będą, powierzyć rozkazał. Tym sposobem przyjeżdżający do ceny ustanowionej przez Wydział Żywności zapewne stosować się i produkta swe sprzedawać nie omieszkają«.

Gdy jednakże celowa konkurencya zniżkowa miasta nie na wiele się przydała, zainicyował Wydział Żywności szerszą akcyę i w celu »zabieżenia... niedostatku pierwszych do życia potrzeb, albo też takowych przedrożenia« wydał dwa uniwersały pod dniem 19 lipca, nakazujące magistratowi urządzić jaknajprędzej »taksy chleba, mięsa, ryb, okrasy, nabiałów, legumin i piwa ordynaryjnego« i przepisał »kary na przestępujących urządzenia w uniwersałach wyrażone, oraz na pobłażających przestępującym«. Taksa miała być zmieniana co miesiąc, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności, mogących wpłynąć na koszt własny.

Zboże z magazynów rządowych Komisaryatu sprzedawano piekarzom po cenie 17 złp. za korzeć żyta i 24 złp. za korzec pszenicy. Pieniądze za zboże piekarze wnosili niezwłocznie na ręce ob. Szulca. Stosownie do komisaryatowej ceny zboża, a nie targowej, polecił Wydział ustanowić Magistratowi obowiązkową taksę na chleb, który odtąd wolno było wypiekać jedynie określonej wagi, ceny i ze znakami piekarni. Do zasad powyższych winni się byli stosować i piernikarze. Pozatem zagrożono, że o ile piekarze nie będą dostarczać takiej ilości chleba, jakiej zawsze w czasie pokoju dostarczać zwykli byli, to w takim razie Wydział zarekwiruje młyny, wyznaczy specyalnych urzędników do zarządu nad nimi i ogłosi wolność mlewa we wszystkich młynach wodnych, wiatrakach oraz młynach konnych w Warszawie i jej okolicach, a to za przystawieniem swych koni i opłatą młynarzowi zwyczajną, pozatem zaś zboże i mąka z magazynów rządowych, przeznaczone na sprzedaż piekarzom, będą sprzedawane obywatelom gospodarzom, mającym zaświadczenie od policyi o sposobności i możności wypiekania chleba. W związku z tem planowano rządową sprzedaż

mąki zamiast chleba. Jakoż 30 października ogłosiła RNN wolność pieczenia i rzezi dla wszystkich obywatelów, tudzież przedawania chleba i mięsa nie drożej, jak za cenę przez Magistrat ustanowioną, a wraz zawiesiła na miesiąc podatek konsumpcyjny od rzezi i opłatę od niego ustanowioną.

Jednakże organizacya rządowa działała snać nieskładnie, gdyż zamiast wyasygnowanych 6.000 korcy zboża do 6 sierpnia piekarze otrzymali z magazynów rządowych zaledwie 2.067 korcy żyta i 400 fas mąki. Środki przedsiębrane nie były skuteczne, brak chleba w mieście i w obozach odczuwać się dawał, a 18 sierpnia wiceprezydent Łukaszewicz donosił Wydziałowi, że »niema tych sposobów, którychby magistrat nie używał względem piekarzy«, nie może jednak nic poradzić »z przyczyny niedostatku żyta i mąki, którym się piekarze składają, a końcem przeświadczenia o tej prawdzie pod najsurowszą i najostrzejszą poddają się rewizyę«. Chciał Magistrat wyznaczyć część piekarzy do specyalnej obsługi wojska, zaniechano tego jednak, gdy »z czegoby wypiekać mogli, nie mają sposobności i jeszcze dotąd dla obywateli w tej wielości, jaką ludność miasta wymaga, chleba dostarczać nie mogą«. Przyznawał przytem Magistrat, że »początki wszelkiej egzekucyi są przytrudne, dlaczego... jeszcze zupełnie dotąd urządzenia względem piekarzy i młynarzy nie są uskutecznione«.

Narzucając taksę przymusową na produkty spożywcze pierwszej potrzeby, wyznaczono również cenę piwa, na co wpłynął do Wydziału w początkach sierpnia memoryał piwowarów, dowodzący, że, biorąc korzec jęczmienia na trzy beczki piwa, nie są oni w stanie warzyć go po przepisanej cenie, chyba ze swoją stratą. Do memoryału piwowarów przychylił się i Magistrat z tem zastrzeżeniem, że piwowarzy w motywach swych podają cenę jęczmienia według cen targowych obecnych, tymczasem »zapewne bez zapasów nie zostają«, należałoby więc obliczać koszt jęczmienia na wyrób po cenach dawnych, oraz że »gdzie cztery konie są trzymane, (tam) woły nie są potrzebne« i koszt ich oraz utrzymanie nie mogą wpływać na podniesienie taksy na piwo. W rezultacie Wydział polecił magistratowi, zgodnie z poprzednim uniwersałem, taksować co miesiąc zarówno wiktuały; jak i piwa.

Bardziej jeszcze, niż chleb i piwo, zdrożały towary korzenne, to też 20 sierpnia przesłał Wydział Żywności zalecenie Magistratowi ustalenia taksy na cukier, kawę i korzenie. Magistrat jednak, upatrując z wielu miar trudność wielką i niemożność uskutecznienia w tak krótkim czasie owej taksy, zamiast niej uczynił »upomnienie i rozrządzenie do Konfraternii kupieckiej względem kupców, handle i składy korzenne mających«.

W owem »upomnieniu«, wystosowanem 20 sierpnia do Konfraternii kupieckiej, Magistrat zawiadamia, że »zażalenia na niektóre osoby tejże Konfraternii, handle i składy korzenne mające, a jeszcze od zwierzchności czynione, są aż nadto dla Magistratu bolesne«. »Ciężko się przeświadczyć, ażeby tak gorliwi obywatele... z okoliczności ucisku i niedostatku... korzystać chcieli i ze swych współobywateli zysków prawdziwie nagannych szukali«. »Cena aż nader przedrożona i podwyższona... cukru, kawy i innych korzeni jest temu przyczyną... To, co handlujący dla wygody publicznej dawniej sprowadzili, to, co tejże publiczności z zyskiem swym choć miernym sprzedawali, czyż można pomyśleć, ażeby dlatego, że ciężkość teraz sprowadzenia tego upatrują, lub że braknienia spodziewają się, we dwójnasób drożej sprzedawali i w tym publiczności tak uciążliwymi byli, każąc im potrzeby swe tak drogo sobie przepłacać?«. »Nie chce Magistrat w tej mierze to, nad czem publiczność ubolewa, a zwierzchność zastanawia, rozszerzać się. Spodziewa się, że to przełożenie Magistratu znajdzie miejsce w sercach obywatelskich i skutek, któren sobie Magistrat obiecuje, sprawi«. »To jest, chce Magistrat i tego od obywateli Konfraternii kupieckiej, handle i składy korzenne mających, żąda, ażeby kawę, cukier i inne korzenie nie drożej, jak w rozpoczęciu czasu rewolucyi przedawali. Jeżeli wtenczas ten zysk, któren w przedaży znajdowali, był dla nich dostatecznym, nie wątpi, ażeby i teraz dla nich mógł być niedogodnym. Nie chce Magistrat inaczej wierzyć, jak tylko, że to obywatele kupcy korzennicy chętnie uczynią... Nie rozumie Magistrat, ażeby w tej mierze upór jakowy mógł się znaleść, żeby to... kupcy korzennicy pod jakowemi pozorami i wymyślonemi sposobami dopełnić nie chcieli, i, nie chcąc ulegać... ojcowskiemu napomnieniu, albo towar... sprzedawać... wzbraniali się, albo... w spekulacyi przechowywać i zatajać go chcieli. Zwłaszcza gdy Magistrat... to upomnienie i to żądanie tymczasowo zamiast taksy, którą od zwierzchności uczynić sobie ma zaleconą, czyni, i chciałby zagrożenia karami, rewizyą, a w końcu konfiskatą..., uniknąć«. Snać jednak napomnienie nie pomogło, gdyż 3 września RNN znów powtarza zalecenie swoje do Magistratu, by sprawę zdrożenia kawy i cukru rozstrząsnął i uregulował.

W związku z przeprowadzonemi lub zaprojektowanemi zarządzeniami już w końcu lipca dokonano lustracyi zapasów żywności, znajdujących się w Warszawie, widocznie jednak bez szczegółowej rewizyi.

Bydła znajdowało się w mieście sporo i było ono stosunkowo tanie, pomimo to jednak ceny mięsa wzrastały; to też dla poskromienia lichwy rzeźniczej projektowano ogłosić na pewien czas wolność rze-

zania bydła. W rozumnej zaś trosce o przyszłość 13 września wydano zakaz bicia i dowożenia na rzeź cieląt. Dbano też w pewnej mierze o to, ażeby mięso było zdrowe, i w początkach sierpnia Wydział rekwirował Magistrat o zapobieżenie sprzedaży mięsa z bydła zarażonego na ul. Aleksandryi.

Działalność ogólna Wydziału Żywności podzielona była na cztery działy: 1) rolniczy i produktów surowych, 2) produktów przerobionych, 3) magazynów narodowych i wojskowych, 4) handlu. Zakres czynności Wydziału stykał się i często kolidował z czynnościami Wydziału żywności w Komisaryacie, podległym Wydziałowi Potrzeb wojskowych. Agentami wydziałów na prowincyi byli komisarze żywnościowi. Niejednokrotnie ta sama osoba figurowała w charakterze przedstawiciela obydwóch wydziałów. Takim był dzielny komisarz Antoni Giżycki, który nietylko swe funkcye pełnił bezpłatnie i wydatki podróżne z własnej kieszeni pokrywał, ale jeszcze 100 koszul, 100 sukman i 100 par butów w ofierze krajowi przystawił.

Każda komisya porządkowa w ziemi czy powiecie obowiązana była mieć specyfikacyę wszelkich produktów, znajdujących się na zarządzanem terytoryum. Wykomenderowani wojskowi wraz z komisarzami porządkowymi sprawdzali te produkty i spisywali je. Żywność, furaże, zaprzęgi, konie i materyały wojenne winny były być zawsze przygotowane w określonych punktach. Obywatele obowiązani byli do dwukrotnej w ciągu roku zsypki i do bezpłatnego jej odwiezienia na wskazany punkt. Inne produkty były opłacane. Wydziały Żywności i Potrzeb wojskowych w RNN obowiązane były utrzymywać przy każdej dywizyi wojska liniowego swego komisarza wydziałowego; przy dywizyach zaś funkcyonował komisaryat polowy, mający zawsze wiedzieć, ile i na jaki czas dywizya potrzebuje żywności i furażu. Obywatel, któryby produkty taił, ulegał karze. Rekwizycye dokonywane były częściowo za pieniądze, częściowo zaś na kwity. Dopiero 30 sierpnia RNN wyznaczyła specyalne komisye pięcioosobowe z łona poszczególnych komisyi porządkowych do rozpoznania kwitów i obrachowania należytości obywatelom za wydane wojsku polskiemu furaże.

Rewolucya francuska zainicyowała rekwizycye na wielką skalę, które w znacznej mierze pokryły zapotrzebowania wojska na ubranie, żywność i furaże. Historycy francuscy z dumą wspominają, jak Barras w Marsylii zażądał nagle od 20.000 obywateli po dwie koszule, jak Fouché w Lyonie a Saint-Just w Strasburgu w ciągu jednej nocy rozzuli ludność cywilną, by obuć żołnierza, jak wreszcie dekret 10 lipca 1794 r. zarekwirował na rzecz wojska »ósmą część trzody chlewnej w Rzeczypospolitej« francuskiej. Insurekcya kościuszkowska zastosowała rekwizycyę na równie

szeroką skalę: 6 lipca zalecono Zakrzewskiemu, aby nakazał rzeźnikom wstrzymać sprzedaż skór baranich na prywatne użycie i wszystkie te skóry, dobrze wysuszone, oddawać do Komisaryatu Wojskowego. Policya miała nakaz dokładnie tego dopilnować. 1 sierpnia zaleciła Rada Wydziałowi Skarbu konskrypcyę żelaza, miedzi i wszelkich materyałów amunicyjnych, »tak w handlach i sklepach, jako w domach i schowaniach prywatnych znajdującego się«, tudzież »sukna ordynaryjnego wszelkiego koloru, płótna na kòszule, czechczery i podszewki zdatnego«, i takowe opłacić »przez ugodę lub... podług położonego waloru«. Na opłatę wziętego wtedy od kupców warszawskich »sukna, rasy, szalonu i innych efektów« wyasygnowano potem ogółem 10 i 14 września 466.079 złp. 1 sierpnia wydała RNN »przepis«, że »każdy kantonista, z dymów piątego lub pięćdziesiątego dostawiony, ma dostać kożuch dobry, który najdalej na dzień 15 września z tychże dymów« do miejscowej komisyi porządkowej za jej kwitem oddany być ma; obiecywała Rada zapłacić za sztukę po 20 złp. i groziła, że kto nie da kożucha, ten zapłaci w dwójnasób. 15 sierpnia zastąpiono żądanie długich kożuchów na krótkie, w kroju kurtkowym, a wraz obniżono cenę za nie do złp. 14. 12 sierpnia zwróciła się Rada z odezwą do wszystkich obywateli Warszawy oraz ziem i powiatów, by każde gospodarstwo złożyło po parę butów i parę koszul, gdy »zbliża się jesień, ostrość powietrza w nocach coraz więcej czuć się daje, a bracia nasi są w znacznej części bez koszul i butów«. Nazajutrz zaś, w tym samym celu, wezwała »obywateli warszawskich i ziemiańskich« do składania siermięg chłopskich, der od koni, koców, wreszcie płaszczy noszonych i starych, gdy płaszczy gotowych nie było, a fabryki sukna grodzieńska i nowodworska nie mogły podołać zamówieniom. 18 sierpnia wyasygnowała Rada Deputacyi Centralnej Litewskiej 100.000 złp. na pobrane z dymów kożuchy, siermięgi i buty. Magistrat Warszawy prosił, by rekwizycyę koszul, butów, sukman i kożuchów zamienić na składkę pieniężną, ale Rada zgadzała się na tę prośbę o tyle tylko, o ile Magistrat znajdzie dostawcę, któryby za tę składkę zgodził się dostarczyć niezwłocznie odpowiedniej ilości potrzebnych rzeczy. 22 września Rada zaleca w instrukcyi pełnomocnikowi na województwo podlaskie, Krupińskiemu, starać się o przystawienie kożuchów, gdzie jeszcze dostawionymi nie były, i wziąć w rekwizycyę żywność i furaże, konie, płótna, cynę, miedź i to wszystko, co do potrzeb wojskowych przydatnem być może.

W projekcie obliczano komput dymów, z których można było rekwirować, na całej przestrzeni objętej powstaniem a niezajętej przez nieprzyjaciela, na 324.000 (powiat garwoliński 6.596, warszawski 6.626,

błoński 1.154, wiski 1.677, wąsowski 1.896, radziłowski 1.246, łomżyński 3.164, zambrowski 2.429, koliński wolny w połowie 1.505, ostrołęcki również w połowie 2.043, ziemia liwska 3.521, powiat nurski 2.905, ostrowski 2.135, kamieńczykowski 4.103, ziemia stężycka 5.931, łukowska 8.370, drohicka 15.493, mielnicka 8.037, bielska 23.809, miasto Warszawa 14.587, ziemia chełmska 18.085, powiat krasnostawski 4.653, województwo bełzkie 1.296, ziemia lubelska 33.680, powiat grodzieński 33.444, kowieński 12.708, upicki 11.237, księstwo żmudzkie 29.377, powiat wiłkomirski 19.752, województwo brzeskie z powiatem kobryńskim 42.640).

Ten niewielki obszar ziemi, straszliwie zniszczony, musiał wyżywić stolicę i wojsko. Litwa żywiła armię litewską. Część wschodnia ziemi warszawskiej tudzież ziemie nurska, łomżyńska i wiska, zarezerwowane były dla dywizyi nadnarewskiej i nadgranicznej Prus Wschodnich; ziemia bielska dla dywizyi gen. Sierakowskiego; pozostała część ziemi warszawskiej, najbliższa Warszawy, na codzienne przypadkowe potrzeby obozów i garnizonu warszawskiego. Magazyny zaś warszawskie kompletowały się wyłącznie z powiatu garwolińskiego oraz ziem stężyckiej, łukowskiej, mielnickiej, drohickiej i liwskiej.

Przy obliczaniu rekwizycyi koszul, kożuchów, sukman i spodni dla wojska, sporządzono również rozkład rekwizycyi na kahały żydowskie. Na całym terenie, zajętym powstaniem, liczono wtedy, z wyjątkiem Warszawy, 24.233 głów rodzin żydowskich, a mianowicie kahały: Smłodów 893 głowy, Jabłonna 124, Zawady 110, Lipniki 180, Zaremby 125, Ostrów 138, Walewo 78, Wólka Brzezińska 50, Jaworowo 51, Stawiska 1.155, Zambrów 245, Czyżew 217, Szczucin 699, Grajewo 535, Karczew 253, Stoczek 46, Łuków 1.372, Kock 299, Siedlce 375, Radzyń 464, Zbuczyn 38, Żelechów 1.166, Rachów 85, Włostowice 115, Ciechanów 1.070, Kosów 140, Mąkobody 143, Mordy 278, Rudka 158, Siemiatycze 1.374, Sokołów 1.176, Węgrów 3.430, Sarnaki 252, Niemierów 48, Międzyrzec 862, Konstantynów 345, Łosice 257, Boćki 671, Sokoły 195, Wyszonki 92, Białystok 927, Tykocin 2317, Orla 612, Jasionówka 150, Augustynów 249, Goniądz 310, Rajgród 365. Rachowano, że od tych 24.233 głów w kahałach da się uzyskać 44.000 koszul i po 22.000 kożuchów, sukman, spodni i butów. Przy odbiorze rzeczy płacono 10% szacunku, resztę rozkładano na raty.

Ponieważ ogólne obliczenie nakazanych dostaw z całego obszaru przekraczało chwilowe potrzeby, ograniczano się początkowo do poczucia obywatelskiego mieszkańców i dobrowolnego zaofiarowania. Rada dziękowała za liczne ofiary, ale gdy okazały się one niedostateczne, 27 września nakazała już bezwzględnie dać z pięciu dymów, zarówno

wiejskich, jak i miejskich, po dwie koszule z prostego płótna za darmo, »bo na płótnie wam nie schodzi«, po jednej parze dobrych butów za złp. 6 i po jednej nowej siermiędze po złp. 10. Komisye Porządkowe miały ściśle dopilnować, by w ciągu 12 dni od ogłoszenia tego uniwersału w każdej poszczególnej okolicy buty, koszule i sukmany były wyegzekwowane.

11 sierpnia na przełożenie Wydziału Żywności Rada nakazała dostarczenie w całym kraju podwód na potrzeby prowiantowe, po dwa konie mocne z zaprzęgiem i wozem drabiastym lub bryczką na każde 200 dymów.

Kościoły nie były oszczędzane. 6 sierpnia nakazana została konskrypcya i rekwizycya »żelazki, miedzi, cyny i ołowiu kościelnych«, 16 sierpnia sukna, do przybierania kościołów znajdującego się, a 26 sierpnia dzwonów kościelnych, »nie zostawując przy kościele każdym, jak tylko sygnaturkę i dzwon jeden średni«.

Poza Wydziałem Żywności w RNN Zakrzewski był prezydentem miasta, najwyższym komendantem milicyi municypalnej i szefem policyi. Jako komendant milicyi miał sobie dodanych do pomocy w organizacyi tej milicyi pułk. Irowskiego i podpułk. Bedlińskiego. Milicya była podzielona na cyrkuły, znajdowała się pod zarządem komendantów cyrkułowych, tysięczników, setników i dziesiętników. Po zaburzeniach 28 czerwca zastąpiono warty municypalne wojskiem regularnem i zaprowadzono patrole nocne, konne i piesze. Korpus policyi miejskiej składał się początkowo zaledwie ze 150 ludzi, 30 czerwca został powiększony do 400 głów. Wydział egzekwujący policyi mieścił się w pałacu Brylowskim. Tak przynajmniej było za RZT.

Jako prezydent Warszawy, Zakrzewski, obok licznych prac związanych z zarządem stolicy, w czem zresztą wyręczał go przeważnie wiceprezydent Józef Łukaszewicz, przeprowadził konskrypcyę ludności miasta.

Wydział Skarbowy, na czele którego stał Kołłątaj, zawiadywał kasą narodową, przychodami stałymi i nadzwyczajnymi, wydatkami krajowymi, mennicą i administracyą dóbr narodowych.

Trudno będzie kiedykolwiek ściśle obliczyć całokształt dochodów i wydatków krajowych Insurekcyi. W pierwszym okresie powstania koncentrowały się one w obozie N. Naczelnika, a i później znaczna ich część przypadała na Deputacyę Centralną Litewską, poszczególne komisye porządkowe oraz dywizye wojsk, które znaczną część swych potrzeb zaspokajały z doraźnych rekwizycyi. Ale bądźcobądź ośrodkiem działalności skarbowej rządu insurekcyjnego pozostawała Warszawa. Kasa narodowa powstała z remanentu, przejętego przez Radę Zastępczą

z kas Komisyi Skarbowej w sumie 966.077 złp. 1 gr. 17 3/4 den. Wprawdzie podczas walk kwietniowych pałac Krasińskich, w którym znajdowała się Kasa Generalna, uległ zniszczeniu, ale pieniądze ocalały i rozkazem Rady z dnia 24 kwietnia Kasa przeniesiona została do zamku królewskiego. Wszak moralność tłumu zbrojnego była tak wielką, że gdy podczas walk w domach poszczególnych kasa tepperowska dostała się do rąk tłumu, to następnych dni pieniądze, przez tłum zabrane, powrócone zostały władzom, tak, iż do znacznej sumy jednego tylko niedostawało dukata. Rotmistrz Wojciechowski ocalił kasę Rzpltej w Nowym Dworze, przeszło 300.000 florenów wynoszącą, i do Warszawy odesłał; znaczne też pieniądze przechwycono w Wilnie. Jedynie w Grodnie gen. rosyjski Cycyanow zrabował, jak sam podaje, przeszło 100.000 rubli, a według świadectw polskich 720.000 złp. pieniędzy skarbowych i 120.000 złp. kontrybucyi. W zamian w Warszawie pieniędzy po nieprzyjacielu znaczna ilość poszła w ręce ludu i żołnierzy, pozatem jednak wzmocniły one jeszcze skarb narodowy. Po uwolnieniu Warszawy zaczęto zbierać składki dobrowolne; król dał 1.000 czerw. zł., prymas część sreber swoich i pewną liczbę koni, a lista ofiarodawców była bardzo długa. Zmuszano też Targowiczan do zwracania darów rosyjskich, więc Massalski złożył krzyż szmaragdowy a Sułkowski tabakierę z portretem carycy, brylantami wysadzaną. Pozatem już RZT uchwaliła pobory nadzwyczajne, przez bankierów starała się o zaciągnięcie pożyczki prywatnej, wreszcie poczyniła zabiegi o zgodę duchowieństwa na wydanie tytułem pożyczki krajowi sreber kościelnych. Mennica, przerobiwszy stemple, zatrudniała się przemienianiem sreber, w ofierze złożonych, na pieniądze. Przy swem pierwotnem urządzeniu mogła ona wybijać w drobniejszej monecie zaledwie 100.000 zł. na tydzień, zaś w dwuzłotówkach najwyżej do 200.000.

Pieniędzy na potrzeby powstania wystarczyć nie mogło, mimo ofiar, rekwizycyi sreber kościelnych, ściągania podatków zwyczajnych i wyznaczenia poboru nadzwyczajnego, mimo wreszcie ustanowienia Deputacyi menniczej i powiększenia produkcyi menniczej. Rewolucya francuska znalazła środki, przekształcając skonfiskowane dobra emigrantów na skarb wojenny i wypuszczając miliony asygnat. Za tym przykładem poszła Insurekcya. Uchwałą 8 czerwca postanowiono wypuścić za 60 milionów asygnat, zwanych biletami skarbowymi lub mincetlami, wartości nominalnej od 5 do 1.000 złp. W celu wykonania tej decyzyi zorganizowano 2 sierpnia Dyrekcyę biletów skarbowych pod kierunkiem 7 dyrektorów bezpłatnych (Antoni ks. Lubomirski, Karp, Franciszek Sapieha, Bog. Mirski, Antoni Lanckoroński, Ksawery Działyński, Antoni Dzieduszycki), których walor majątkowy wzmacniałby zaufanie do biletów, oraz 7 dyrektorów fakty-

cznych płatnych (Kapostas, Trzaskowski, Billing, Sarlicki, Poths, Karski, Küssel). Pozatem 13 sierpnia postanowiono wydrukować jeszcze na 6 milionów biletów zdawkowych, a 4 i 25 września na 8 milionów biletów czterozłotowych. Bilety fabrykowano w domu Leonhardego na Pólkowie. Zniszczone wymieniano na świeże w pałacu Krasińskich. Dyrekcya biletowa od połowy września zasiadała w domu Raczyńskich. Asygnaty zagwarantowane były na dobrach narodowych. Celem stopniowego umorzenia biletów sprzedawane być miały naprzód dobra, pozostające w administracyi skarbowej, a potem i starostwa, pozostające w rękach prywatnych, drogą losowania. Rocznie miano sprzedawać dóbr za 10—20 milionów. Licytacye projektowano początkowo urządzać co pół roku, potem co 3 miesiące. Pierwsza miała się odbyć 1 grudnia 1794 w Warszawie, przyczem miano wystawić na przetarg więcej dającemu dóbr narodowych na sumę 5 milionów. Druga licytacya projektowana była w Wilnie na dzień 1 marca 1795. Następnie licytacye miały się odbywać alternatą.

Obok biletów skarbowych wypuszczono również zaręczenia skarbowe na większe sumy. Podobnie jak i asygnaty, miały one mieć obieg na równi z monetą brzęczącą. Był to rodzaj weksli rządowych imiennych, które można było przekazywać z adnotacyą o tem na odwrotnej stronie. Przynosiły one 4%, miały kurs monety krajowej i za pomnożeniem tej monety miały być wymienione na pieniądze (uchwała 15 czerwca). Do 15 września wydano zaręczeń skarbowych na sumę 2,200.480 złp. 10 gr.; w dniu tym postanowiono je wymienić na bilety skarbowe i wstrzymać dalsze wydawanie zaręczeń, ale wydawano je i później (23 września na 20.000 czerw. złp., 27 września na 20.000 złp. i t. d.). Nieprzyjmujący biletów skarbowych uważani byli za przeciwnych powstaniu, odsyłani do sądów kryminalnych i karani po raz pierwszy 6-tygodniowym aresztem, rozprzedażą towaru za bilety skarbowe i karą 20% od kwoty, jakiej w papierach przyjąć nie chcieli, w razie zaś powtórzenia się przestępstwa 6-miesięcznem więzieniem i konfiskatą towarów na skarb (uchwała 20 września). Pomimo to nikt nie chciał ich brać. Nawet instytucye rządowe molestowały o pieniądze metalowe. Rada zmuszona była wydać 15 września odezwę do ludu względem brania biletów: »Cóż to«, pisała w niej, »Moskwa papierami, nie mającymi żadnego funduszu, opłaca wojsko na nasz ucisk, a my ich nie użyjemy na wybicie się z niewoli? Zdrajcą jest Ojczyzny, kto ich przyjmować nie chce«.

Już w liście do RZT z dn. 3 maja zalecił Kościuszko Radzie uformowanie Dyrektoryatu menniczego i zalecił, aby »moneta w swym szacunku zniżona była co do próby dla zapobieżenia wychodowi jej

z kraju«, oraz aby tylko złotówki, półzłotki i srebrne grosze bito; większej zaś monety jedynie na pamiątkę pewną ilość wybić polecił. Zalecił też Naczelnik tegoż dnia, aby wszelkie bogactwa w kościołach, tak świeckich jak i zakonnych, które pobożność na ozdobę świątyń oddała i które są w rzeczywistości skarbem powszechności, były zarekwirowane na potrzeby powstania, z wyjątkiem tych, które są niezbędne do wypełnienia obrządków religijnych; gwarantował zwrot kościołom ekwiwalentu, po oswobodzeniu ojczyzny, przyczem bogactwa w cerkwiach greckich, unickich i protestanckich zwalniał od rekwizycyi, by nie dawać karmu złośliwym oskarżeniom o nietolerancyę religijną. Rekwizycya sprzętów kościelnych miała być dokonana sekretnie i bez rozgłosu. W rzeczywistości napotkała ona na bierny opór duchowieństwa i przeprowadzona została w nader drobnych rozmiarach, ujawniając brak sprężystości w egzekutywie rządowej.

1 czerwca zalecił Kościuszko Radzie »przyśpieszenie monety papierowej a zachowanie złotej i srebrnej na użycie tam, gdzie papierowej użyć nie można«, a 11 sierpnia zalecił, aby przy drukowaniu biletów skarbowych były przedewszystkiem uwzględniane bilety zdawkowe, od 3 groszy miedzianych począwszy, a jeśli można i od grosza jednego; »inaczej najszkodliwszych lękaćby się przychodziło konsekwencyi, tak dla cyrkulacyi tychże biletów, jako też dla podrożenia artykułów najtańszych i najpotrzebniejszych do życia«. Pieniędzy jednak zawsze brakowało i 8 września przesłał Kościuszko Radzie naglącą prośbę »o wyszukanie w Warszawie sumy kilku tysięcy czerw. złotych i przystawienie jej jaknajprędzej na nagłe i nieuniknione potrzeby wojskowe. W odpowiedzi Rada niezwłocznie wydelegowała Zakrzewskiego, Potockiego, Mostowskiego i Sulistrowskiego, by wspólnie z bankierami i kupcami majętniejszymi omówili sprawę pożyczki. W dwa dni potem na życzenie Naczelnika ogłoszona została rekwizycya wszystkich przedmiotów srebrnych i złotych, oraz wszystkich w całym kraju sum depozytowych, przechowywanych w magistratach, kancelaryach ziemiańskich, kapitułach, kollegiatach, kościołach, klasztorach, u syndyków, a nawet i w prywatnem posiadaniu, o ile przenoszą sumę 1.000 czerw. złotych. W zamian za depozyty oraz złoto i srebro, rząd wydawał 5-procentowe dokumenty obligacyjne. Delatorzy ukrytych depozytów otrzymywali piątą część depozytu z majątku depozytaryusza. Pozatem ogłoszona została dobrowolna 6% pożyczka publiczna pod zabezpieczeniem dóbr narodowych, mających pójść na licytacyę 1 grudnia. Zrealizować jednak tych planów już Kościuszko nie zdążył. Podobnie jedynie w charakterze elaboratów pozostały szerokie pomysły rejestracyi szkód, poniesionych czasu powstania, i ich pokrycia,

pożyczki na dobra ziemskie celem wzmocnienia gospodarstw rolnych, wreszcie hojnych nagród dla żołnierzy w postaci gospodarstw rolnych, inwentarza, kapitału zakładowego etc., których wzory zaczerpnął Kościuszko z Ameryki. Rada jednak, już po wzięciu Kościuszki do niewoli, znacznie jeszcze jego inicyatywę rozszerzyła, nie wierząc już zapewne zbytnio w projektów tych realizacyę.

Ogólna suma dochodów i wydatków skarbowej kasy generalnej za czas powstania kościuszkowskiego wynosiła, prócz wzmiankowanego remanentu Komisyi Skarbowej (966.077 zł. 1 gr. $17^3/_4$ den.), w gotowiźnie 11,655.285 złp. 2 gr. $11^1/_4$ den., oraz w biletach skarbowych 10,883.397 złp. 10 gr., razem 22,538.682 złp. 12 gr. $11^1/_4$ den. Gotówka była wydana w Warszawie co do grosza. Całą pozostałość Kasy Generalnej w postaci biletów skarbowych na sumę 459.085 złp. i mincetlów menniczych na 170.628 złp. kazał Zakrzewski 6 listopada wydać do kasy wojennej. Pozatem gen.-gub. rosyjski Buxhövden zabrał z kasy biletów skarbowych za 3,110.788 zł. 15 gr. i zaręczeń skarbowych za 679.672 złp. 5 gr. Snać papiery te wpłynęły do Kasy generalnej między 5 a 9 listopada z innych instytucyi i kas rządowych. Oczywiście waloru żadnego już nie przedstawiały.

Wydział Bezpieczeństwa dozorował Deputacyę Indagacyjną, Deputacyę rewizyjną (do rewizyi papierów przechwyconych), wydawał paszporty, śledził i aresztował podejrzanych, żywił więźniów. Działalność jego została już dość wyczerpująco opracowana.

Na największe niezadowolenie Naczelnika zasłużył Wydział Sprawiedliwości, który ujawnił karygodną bezczynność, starając się przeciągać sprawy i oszczędzać winowajców. Próżne były skargi Naczelnika i jego nieustanne napomnienia. Już 8 maja pisał z tego powodu Naczelnik do RZT, że nie widzi większego niebezpieczeństwa, jak w gaszeniu świętego zapału. Zalecał też. żeby wszyscy więźniowie osobno trzymani byli. 30 czerwca znów pisał Naczelnik do Rady, aby niezwłocznie zaleciła »Sądowi kryminalnemu, aby ten tak dawno rozpoczęte procesa osób, w więzieniach zostających, jak najrychlej do końca przyprowadził, a to by winni i przekonani dowodami, nie podejrzeniem, zasłużoną odebrali karę, by niewinni nie cierpieli daremnie i byli wypuszczeni«. 1 lipca znów powtarzał: »Przyśpieszenie inkwizycyów, indagacyów, słowem zupełnego ukończenia przytrzymanych więźniów, raz jeszcze powtarzam i zalecam...« Wszystkie te rekryminacye pozostawały jednak bez skutku. Wydział Sprawiedliwości był na pozór bardzo czynny, równie jak i sądy ale sprawy nie posuwały się naprzód, wyroki nie zapadały. Nemezis insurekcyjna jawnie ochraniała zdrajców dawnych i obecnych. Wreszcie Naczelnik, snać pod wpływem Kołłątaja, Zajączka i całej lewicy

rządowej, zdecydował się na zawieszenie Sądu Kryminalnego Ks. Mazowieckiego i ustanowienie w zamian Sądu Kryminalnego wojskowego, w skład którego weszli wyłącznie zdecydowani radykali, znani ze swego skrajnego jakóbinizmu w dobie spiskowej i insurekcyjnej, późniejsi członkowie i zwolennicy kierunku »Deputacyjnego« na emigracyi: generałowie Zajączek, Madaliński, Taszycki, Łaźniński, wicebrygadyer Suszkowski vel Gorzkowski, spiskowiec major Maruszewski, rotmistrz Rafał Kołłątaj, pułkownicy Górski i Gandzicki, major Bembnowski. Snać pierwotna redakcya tej uchwały zredagowana była w słowach nadzwyczaj ostrych i potępiających poprzedni Sąd Kryminalny, gdyż u Naczelnika zjawiła się deputacya sędziów dawniejszych i przełożyła mu krzywdę, jaką im czynił wstęp nowej ustawy. »Nie chcąc bez sądu pisać na nich wyroku«, Kościuszko wstęp, pierwotnie przesłany Radzie, wstrzymał i odmienił, chociaż i w nowej redakcyi brzmiał on dość ostro. Konstatował w nim Kościuszko, że za najpierwszy swój obowiązek uważał zawsze, by »z wytępieniem obcej przemocy wytępiać przedajność, zdradziectwo i wszelkie przeciw Ojczyźnie zbrodnie«, Sąd zaś, »ustanowiony do ukarania winowajców, przez zbyt długie prawnictwa formy nie mógł okazać tak potrzebnego w czasie rewolucyi pośpiechu«. Równie naganiał Kościuszko i Sąd Najwyższy. Jeszcze 22 września, na parę tygodni przed swoim upadkiem, pisał: »Przychodzą mi na myśl zuchwali buntu targowickiego hersztowie. RNN zechce mi donieść, jeżeli Sąd Najwyższy zatrudnia się pilnie ich procesem i jak prędko tenże ukończonym zostanie: zgubiona przez nich Ojczyzna woła o jak najprędszy przykład i jak najprędszą z nich sprawiedliwość«.

Wydziałem Interesów Zagranicznych zajmował się Kościuszko jedynie na początku Insurekcyi, kiedy Wydział ten należał do składu RZT. Później, gdy na czele Wydziału stanął Ignacy Potocki, Naczelnik nie wtrącał się do jego prac, a w sprawach Wydziału informował się ustnie, tajemnic jego nie powierzając korespondencyi. Pobudzał tylko RNN (1 czerwca), aby »raczyła nie zwłóczyć czynnych z zagranicznymi relacyi w momencie, w którym powszechny ruch gabinetów wiele nowych wypadków, baczności naszej godnych, zdarzać może«.

Protokół Wydziału Interesów zagranicznych wraz z wyciągami jego korespondencyi urzędowej oraz urywkami tajnej podajemy w III tomie *exempli modo*; protokóły innych Wydziałów nie nadają się do wyczerpującej publikacyi jako nazbyt obszerne. Raczej należałoby podjąć z czasem publikacyę tygodniowych raportów wydziałów do RNN i Naczelnika; wyczerpują one treść ich działalności w formie bardziej skondensowanej. A następnie należałoby zapewne podjąć publikacyę rapor-

tów pełnomocników, wysyłanych do armii i do poszczególnych komisyi porządkowych, Akta Deputacyi Centralnej Litewskiej, wreszcie wyciągi z tygodniowych raportów komisyi porządkowych oraz z korespondencyi wojskowej. Dopiero wówczas ogarnąć będzie można całokształt insurekcyjnych wysiłków narodu, oraz zobrazować dokładnie akcyę wojenną w całej jej rozciągłości.

Najmniej do roboty miały Wydziały Porządku i Instrukcyi Narodowej.

Wydział Porządku, pod kierunkiem Sulistrowskiego, zarządzał pocztą, transportami i gońcami, oraz zajmował się przesyłką decyzyi N. Naczelnika i RNN do poszczególnych komisyi porządkowych.

Wydział Instrukcyi Narodowej, pod kierunkiem ks. Dmochowskiego, zarządzał szkołami, wydawał gazety i druki rządowe, agitował w duchu rządowym i administrował funduszem edukacyjnym. Sekretarzem jego był Franciszek Zabłocki. W budżecie Wydziału Instrukcyi główne miejsce zajmuje administracya funduszu pojezuickiego, na edukacyę przeznaczonego. Właściwe jednak wydatki Wydziału z funduszu tego od 13 czerwca do 1 października obejmują skromną sumkę 40.290 złp. $6^1/_2$ gr., a mianowicie na szkoły, t. j. pensye rektorów i profesorów, 26.975, na utrzymanie »szkół i domów akademickich« 1.240 złp., na podatki z domów pojezuickich 823 zł. $26^1/_2$ gr., na oficyalistów Wydziału Instrukcyi 5.323 złp. 10 gr., na wydatek prawny 20 złp. i na wydatek ekstraordynaryjny 1.883 złp. W liście 19 września do Zakrzewskiego Dmochowski, wyjaśniając, że »dzień 1 października jest czasem zwyczajnym otwarcia szkół publicznych« i że odtąd »profesorowie winni są codzień z rana i po południu po kilka godzin lekcye uczniom w klasach dawać«, prosił prezydenta o uwolnienie ich od wart obywatelskich. 15 września zaś Dmochowski, »w zamiarze... pomnożenia szkółek w Warszawie«, udał się do Zakrzewskiego z prośbą o zlecenie komendantom cyrkułowym spisania dzieci obojej płci, oddzielnie męskiej i oddzielnie żeńskiej, od roku 7 do 14. Główną jednak czynnością ks. Dmochowskiego było redagowanie i wydawanie »Gazety Rządowej«, oraz obwieszczeń rządowych. Z otrzymanej na to ze skarbu sumy 22.000 złp. wydał do 27 października drukarniom warszawskim i introligatorniom 20.452 złp. 23 gr. 26 października RNN znów wyasygnowała na druki 8.000 złp. Trzecią wreszcie rubrykę budżetu Wydziału Instrukcyi stanowiło 4.700 złp., wydanych ze skarbu Rzpltej na potrzeby konsystorza grecko-oryentalnego. Z sumy tej jednak nie wydatkował Wydział ani grosza; działalność konsystorska pozostała fikcyjną.

Radykalizmem swoim w »Gazecie Rządowej« narażał Dmochowski rząd na przykrości. To znów użalał się, że mu nie nadsyłają re-

widowanych papierów ambasady rosyjskiej, dowodząc, iż przerwanie tej komunikacyi mogłoby rzucić na rząd podejrzenie, że ukrywa to przed wiadomością publiczną, co podług prawideł republikańskiego rządu sekretem dla niej być nie powinno (31 sierpnia). Musiał również Dmochowski rozpatrywać różne projekty uszczęśliwienia ludzkości, jakimi, podobnie jak i Komitet Ocalenia Publicznego, zasypywali Radę różni przemyślni ludziska. Tak np. niejaki Marszałkiewicz twierdził, że »posiada wiadomości pomnożenia dwa razy urodzajów z umniejszeniem na to kosztów«, a zarazem prosił RNN: »niech dobroczynnie funkcyę jaką tymczasową albo pensyjkę dla utrzymania życia naznaczyć mi łaskawie raczy. Nie najwięcej Naród utraci na utrzymaniu mnie przy życiu..., a korzyść, choć w przyszłości stąd wynikająca, wiekopomną sławę i wdzięczność od rodzaju ludzkiego Najwyższej Radzie sprawiedliwie zjedna, że za jej urzędowania tak pożyteczny nie zaginie wraz ze mną wynalazca«.

Rozkład zajęć w Radzie Zastępczej Tymczasowej ustalony został na posiedzeniu 21 kwietnia. Posiedzenia zwyczajne postanowiono odbywać od godziny 7 rano do 1 po południu i od 3 po południu do 7 wieczorem. Posiedzenie nadzwyczajne zwoływać miał prezydent w razie potrzeby. Komplet Rady miał się składać z 9 radców. Czynności Rady podzielono na cztery Wydziały: dyplomatyczny, wojskowy, skarbowy i policyjny. Pozatem utworzono Deputacyę do rewizyi papierów zagranicznych. Do Wydziału Dyplomatycznego przydzielono 8 radców: Dzieduszyckiego, Debolego, Małachowskiego, Mostowskiego, Kochanowskiego, Działyńskiego, Aloego i Wulfersa; do Wojskowego 6 radców: Mokronowskiego, Węgierskiego, Wybickiego, Horaina, Makarowicza i Tykla, ale 22 kwietnia dodano dwóch jeszcze: Mikołaja Radziwiłła i Józefa Wasilewskiego; do skarbowego początkowo 6 radców: Zajączka, Ciemniewskiego, Szydłowskiego, Rafałowicza, Gautiera i Kilińskiego, ale nazajutrz dodano do kompletu dwóch nowych: Piotra Potockiego i Stanisława Ledóchowskiego. W ten sposób każdy z wydziałów składał się z ośmiu członków. Wydział policyjny poruczono całkowicie prezydentowi Zakrzewskiemu. Wszystkie sprawy załatwiane być miały wprzód przez Wydziały i dopiero gotowe ich rezolucye wnoszone na *plenum* Rady do ostatecznej decyzyi. Sesye wydziałowe odbywać postanowiono w godzinach rannych i to dla wspólnej wygody wszystkie w jednej sali; sesye plenarne zaś po południu. Każdy Wydział obowiązany był mieć swój własny protokół, Rada zaś pozatem oddzielny. Obrani rejenci kancelaryi Rady, Czech i Borakowski, obowiązani byli wpisywać rezolucye Rady do protokółów, czterej zaś sekretarze kancelaryi mieli odbierać od interesantów sprawy i prze-

kazywać je Wydziałom. Ponieważ jednak niezadługo rozkład zajęć okazał się w praktyce niedogodny, albowiem radcowie, zasiadając w rozlicznych deputacyach, nie mieli dość czasu, przeto od 7 maja wszelkie posiedzenia Rady skupiono w godzinach od 9 rano do 2 po południu, sesye zaś deputackie wyznaczono na poobiedzie, od godziny czwartej. Wyjątek stanowiła Komisya Porządkowa, obowiązana odbywać swoje sesye zarówno w godzinach rannych, jak i popołudniowych.

W Radzie Najwyższej Narodowej komplet Rady składał się z pięciu osób. Rądcy prezydowali kolejno przez tydzień, porządkiem starszeństwa wieku. W razie nieobecności radcy zastępował go najstarszy zastępca z danego Wydziału. W rzeczywistości prezydowali kolejno: Zakrzewski, Kołłątaj, Potocki, Szymanowski, Dembowski w zastępstwie Matuszewicza, Kapostas w zastępstwie Sulistrowskiego, Sulistrowski, Kochanowski, Dmochowski, Mostowski w zastępstwie Dmochowskiego, wymawiającego się dozorem pism publicznych, J. Zajączek w zastępstwie chorego Kołłątaja, Dembowski, S. Wasilewski w zastępstwie chorego Dembowskiego, znów Dembowski, Potocki, Szymanowski, Kochanowski, Dmochowski, Zakrzewski, Sulistrowski, Wosidło jako zastępca chorego Kołłątaja, Dembowski, Tykiel jako zastępca Dembowskiego, Ignacy Potocki i wreszcie Kochanowski.

Sekretarz Rady obowiązany był prowadzić dziennik czynności Rady (brulion dziennika), a także »protokół takowego dziennika porządnie, z podpisami każdej sesyi przez prezydującego utrzymywać« (kopiarz dziennika), i zdanie radców w każdej materyi w dzienniku zapisywać. Niestety do tego postanowienia regenci się nie zastosowali i dyskusye oraz wyrażone przez radców opinie w poszczególnych sprawach nie znalazły w dzienniku uwzględnienia. W tym kopiarzu dziennika, czyli, jak go też niekiedy nazywają, »protokóle ogólnym«, krótko treść wszystkich dyspozycyi i rezolucyi Rady *in pleno* miała być wnoszona, z wyszczególnieniem radców przytomnych na każdej sesyi. Prócz tego sekretarz obowiązany był formować rezolucye Rady i zapisywać je w sposób obszerniejszy »w protokóle osobnym«. Pozatem osobny rejent do odbierania memoryałów obowiązany był w specyalnym własnym protokóle wciągać treść tych memoryałów. Drugi znów rejent do odbierania raportów obowiązany był odbierać raporty od komisyi porządkowych, sądów kryminalnych i innych miejsc, i wciągać je do specyalnego protokółu, wyjąwszy ekspedycye od Najwyższego Naczelnika i raporty wojskowe, które szły bez odpieczętowania, pierwsze do RNN, a drugie do Wydziału Potrzeb wojskowych. Archiwista Rady zapisywał w swoim znów protokóle wszystkie anneksy i raporty, bądź przez wy-

działy Rady, bądź też przez jej sekretarza sobie oddawane do przechowania. Wreszcie specyalny sekretarz, przydzielony do boku Zakrzewskiego, utrzymywał protokół korespondencyi N. Naczelnika z radcą Zakrzewskim, mającym specyalne polecenie prowadzenia tej korespondencyi w imieniu Rady.

Załatwiano w Radzie naprzód sprawy pilne, niecierpiące zwłoki, a potem rzeczy bieżące: z Wydziału Skarbu i Potrzeb wojskowych w niedziele i środy, z Wydziału Żywności i Bezpieczeństwa w poniedziałki i czwartki, z Wydziału Interesów zagranicznych i sprawiedliwości we wtorki i piątki, z Wydziału Instrukcyi Narodowej i Porządku we wtorki i soboty. Rano radcowie pracowali razem z zastępcami w wydziałach, przygotowując projekty do rezolucyi Rady. Od 1 do 2 słuchali przełożeń obywateli i odbierali od nich pisma. Każdy radca obowiązany był co tydzień przesyłać raport od swego wydziału do Naczelnika. Raport taki przed wysłaniem winien był być czytany na ogólnem posiedzeniu Rady. W wydziałach obok protokółu prowadzony miał być przez sekretarza dziennik, w którym każdy z zastępców, zaliczonych do danego wydziału, miał prawo zapisać swoje odrębne zdanie w rozpatrywanej sprawie. Do protokółu obowiązany był sekretarz po każdej sesyi wciągać w sposób obszerniejszy sprawy, zapisane w dzienniku.

Sesye Wydziału Potrzeb wojskowych odbywały się codziennie, nie wyłączając świąt, od 9 z rana do 2 po południu. Wydział prowadził pięć protokółów. Do pierwszego wciągane były rezolucye na rekwizycye N. Naczelnika, raporta do niego i korespondencya z nim oraz rezolucye na rekwizycye komendantów korpusów; do drugiego odpowiedzi na zalecenia RNN i opinii do decyzyi Rady; do trzeciego korespondencya z siedmioma wydziałami; do czwartego korespondencya z Dyrekcyą centralną Komisaryatu Wojennego i jego departamentami; do piątego rezolucye i zalecenia do Deputacyi Centralnej Litewskiej i komisyi porządkowych w Koronie oraz cała z niemi korespondencya.

Sesye Wydziału Spraw zagranicznych odbywały się w poniedziałki, wtorki, czwartki i piątki od godziny 10 z rana. Niedziele, środy i soboty były dniami ekspedycyi depesz za granicę. Sekretarz Wydziału prowadził dziennik i protokół spraw Wydziału (ordynacya z dnia 6 czerwca).

Sesye Wydziału Sprawiedliwości odbywały się codziennie, prócz niedziel, od godziny 9 z rana, a Wydziału Skarbu podobnież, od 8 z rana. Rozkład zajęć w Wydziale Skarbu był taki, że w poniedziałek załatwiano interesy przychodów stałych, we wtorek przychodów niestałych, w środę Dyrekcyi papierów krajowych i interesy kasowe, w czwartek administracyę dóbr narodowych, w piątek interesy menniczne, w sobotę znów

interesy kasowe. Protokół czyli kopiarz z manuału, tj. brulionu dziennika każdego Wydziału, prowadził jeden z zastępców RNN. przyczem do tego dziennika każdemu z zastępców wolno było zdanie swoje własną ręką zapisać, a to mu odmówionem nie mogło być. Prócz dziennika w każdym z tych wydziałów prowadzony był protokół z dosłownemi rezolucyami. Wszystkie asygnacye Skarbu narodowego podpisywał sam prezydujący Wydziału po zapisaniu ich do dziennika (ordynacya Wydziału Skarbu 31 maja, Wydziału Sprawiedliwości 10 czerwca).

Sesye ogólne Wydziału Bezpieczeństwa odbywały się codzień, nie wyłączając w razie potrzeby i niedzieli, od godziny 10 z rana do 1 po południu. Pierwszy sekretarz Wydziału prowadził dziennik (manuał) czynności wydziałowych, następnie zaś sporządzał »protokół« tego dziennika (kopiarz) z podpisami każdej sesyi przez prezydującego, wreszcie do osobnego protokółu wciągał rezolucye Wydziału oraz opinie przynoszone przez deputacye wydziałowe a przez Wydział przyjęte. Pozatem Wydział przesyłał RNN raport czynności tygodniowych. Drugi sekretarz prowadził protokół przełożeń i memoryałów od osób partykularnych, notując ich treść. Trzeci sekretarz prowadził protokół ekspedycyi od Rady, jej wydziałów, Deputacyi Centralnej, komisyi porządkowych oraz innych instytucyi rządowych. Wreszcie archiwista notował w swoim znowuż protokóle memoryały, aneksy i raporty otrzymane na skład. Wydział dzielił się na cztery deputacye: indagacyjną, dozorczą pocztową i paszportową. Deputacya indagacyjna składała się z osób 25, pod prezydencyą zastępcy RNN Joachima Moszyńskiego, i dzieliła się na dwa oddziały, z których pierwszy indagował osoby aresztowane lub przez aresztowanych powołane, drugi zaś dochodził obwinienia osób z papierów, od Deputacyi rewizyjnej sobie przesłanych. Oddziały odbywały swoje sesye dwa razy na dzień, nie wyłączając niedziel i świąt, z rana od 8 do 12, po południu od 4 do 7, nie licząc sesyi nadzwyczajnych; z czynności swych tygodniowe raporty przesyłały do prezesa Wydziału Bezpieczeństwa. Deputacya dozorcza składała się z osób 20 pod prezydencyą zastępcy RNN, Jana Buchowieckiego. Sesye odbywała dwa razy na dzień, z rana od 8 do 12 i po południu od 3 do 6. Do dozoru jej należeli jeńcy wojenni i aresztanci krajowi, prócz osób dyplomacyi rosyjskiej. Deputacya winna była przedstawić Wydziałowi listę generalną jeńców i aresztantów, a potem o przybyciu onych lub ubyciu co tydzień Wydziałowi raportować. Deputacya pocztowa składała się z 6 osób. Odbywając sesye swoje codziennie na generalnym pocztamcie w osobnych izbach, obowiązana była przeglądać wszelkie ekspedycye pocztowe, z wyjątkiem korespondencyi N. Naczelnika, RNN, jej wydziałów i członków, jakoteż magistratur, wreszcie ministrów

dworów zagranicznych, i śledzić, coby Powstaniu mogło być szkodliwem. Korespondencya w języku greckim i hebrajskim zupełnie była wzbroniona. Deputacya obowiązana była dwa razy na tydzień przedstawiać raporty prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa. Deputacya paszportowa składała się z 4 osób pod prezydencyą zastępcy w RNN, Józefa Dziarkowskiego. Sesye jej odbywały się dwa razy na dzień, nie wyłączając dni świątecznych, z rana od 8 do 11 i po południu od 4 do 6. Obowiązana ona była przepisać instrukcye intendantom i rewizorom wszystkich wjazdów warszawskich (organizacya Wydziału Bezpieczeństwa 17 lipca).

Wydział Żywności był podzielony na cztery regestratury: 1) rolniczą i produktów surowych, 2)produktów przerobionych, 3) magazynów narodowych i wojskowych, 4) handlu. W wydziale te cztery regestratury ekspedyowane były przez dwie regencye wydziałowe. Do pierwszej regencyi należały ekspedycye w rzeczach rolniczych i wszelkich produktów, bądź surowych, bądź przerobionych; do drugiej ekspedycye w rzeczach magazynów i handlu; każdy z dwu regentów treść przychodzących ekspedycyi zbierał do swego dziennika i do rezolucyi Wydziału z gotowym już projektem podawał; następnie zaś wpisywał decyzye Wydziału do swego protokółu *per extensum* (organizacya 5 lipca).

Sesye zwyczajne Wydziału Instrukcyi odbywały się codzień, oprócz niedzieli, od godziny 10 z rana. Jeden z zastępców obowiązany był prowadzić sentencyónarz czyli dziennik Wydziału Instrukcyi. Poza tem druga księga była przeznaczona na protokół rezolucyi, wciąganych *per extensum* (ordynacya 20 lipca).

Wydziałem Porządku zarządzał prezydent Zakrzewski, który nie przedstawił nawet Radzie ordynacyi swego wydziału. Działalność tego wydziału wiązała się dość ściśle z działalnością Magistratu m. Warszawy oraz Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego.

Organizacya całej machiny rządowej przedstawiała w układzie dość duże braki a sam zakres czynności do końca powstania nie był dość wyraźnie rozgraniczony. Szczególnie kolidowały z sobą działalność Wydziału Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa a działalność Wydziału Porządku, Magistratu, Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego i Komendy Ks. Mazowieckiego. Na szczęście ster spraw w Wydziale Porządku i Magistracie spoczywał w jednym ręku, prezydenta Zakrzewskiego, ale już bardzo silnie się akcentował i fatalny był w skutkach rozdźwięk, a nawet antagonizm, jaki panował pomiędzy nim a gen. Orłowskim, komendantem Księstwa Mazowieckiego. Snać sprawa ustosunkowania kompetencyi i zależności poszczególnych in-

stytucyi do końca powstania pozostała niedostatecznie sprecyzowaną, skoro jeszcze 5 października zastępca w RNN, Aleksander Linowski, przyniósł na posiedzenie Rady projekt względem »ustalenia związków między wydziałami a deputacyami od nich zależącemi zachodzić powinnych, i względem odpowiedzialności wydziałów za nie, do którego projektu roztrząśnienia« wyznaczeni zostali Potocki, Mostowski, Buczyński, Linowski.

Jawność działalności rządu była nadmierna. Obawiając się zarzutów z jednej strony wstępowania na tory rewolucyi francuskiej, z drugiej zaś zbytniego oportunizmu lub bezczynności, rząd starał się działać jakby na otwartej scenie, puszczając nieraz zanadto opinię publiczną za kulisy swej działalności. W postępowaniu tem uwidoczniały się raczej wpływy amerykańskie, niż francuskie. Już w »Obwieszczeniu Narodu o rozpoczęciu się RNN« z dn. 30 maja obwieszczała Rada, że »donosić będzie regularnie publiczności o sprawach i uchwałach swoich, jako też o obrotach siły zbrojnej, których jej N. Naczelnik udzielać będzie, bo, będąc odpowiedzialną narodowi, chce go mieć świadkiem i sędzią wszystkiego, co dla uskutecznienia celów powstania wewnątrz i zewnątrz przedsięweźmie«. Stosownie do tego oświadczenia zaleciła RNN 29 czerwca kancelaryi swojej, aby dyaryusz czyli dziennik każdej sesyi Rady, jako i rezolucye swoje, wpisane do protokółu, prócz sekretnych, tudzież raporta, przychodzące od Deputacyi Centralnej, komisyi Porządkowych i sądów kryminalnych, codzień regularnie dostarczała ks. Franciszkowi Dmochowskiemu, prezesowi Wydziału Instrukcyi i redaktorowi wydawanej przez ten wydział »Gazety Rządowej«. Podobnież zleciła Rada wydziałom swoim, wszystkim magistraturom w wydziałach pracującym, oraz Magistratowi warszawskiemu, aby komunikowały redakcyi niezwłocznie wszystko, co tylko godne się okaże wiadomości publicznej. Pomijając jednak, że pewna część materyału zakwalifikowana została jako sekretna, szczupłe ramy wydawnictwa stanęły na przeszkodzie wyczerpującemu opublikowaniu nawału materyału, dostarczonego przez magistratury rządowe.

Zgodnie z art. 6 Aktu Powstania krakowskiego jedyną władzą wykonawczą N. Naczelnika i RNN w poszczególnych województwach, ziemiach i powiatach były komisye porządkowe. Komisya porządkowa była zarazem jednostką samorządu lokalnego oraz ekspozyturą władzy centralnej na dany okręg. Składała się ona z osób 21, a mianowicie ośmiu z pośród właścicieli ziemskich, ośmiu z pośród właścicieli miejskich, pięciu z duchowieństwa. Ordynacya wyborcza nie została wcale sprecyzowaną. Chłopi byli pozbawieni przedstawicielstwa. »Organizacya« komisyi porządkowych z dnia 30 maja podkreślała, że gdzie znajdują się

obywatele wyznania unickiego lub greko-oryentalnego, tam muszą oni być reprezentowani w komisyi porządkowej. Każda komisya porządkowa dzieliła się na siedem wydziałów: porządku, bezpieczeństwa, sprawiedliwości, skarbowy, żywności, potrzeb wojskowych i instrukcyi narodowej. W każdym wydziale zasiadało trzech komisarzów. Województwo lub powiat podzielone były na dozory, obejmujące 1.000—1.200 gospodarzów. Na czele dozorów stali odpowiedzialni dozorcy. Zarówno komisya *in gremio*, jak i poszczególne jej wydziały, obowiązane były przesyłać RNN raporty. Każdy wydział poowadził osobny protokół. Nadto prowadzony był jeden protokół ogólny, w którym krótko treść dyspozycyi i rezolucyi zapisywana była, z zaznaczeniem obecności poszczególnych komisarzy na sesyi oraz zdań ich w każdej materyi. Komisye porządkowe litewskie zależne były od Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego i dopiero ta przesyłała sprawozdanie o ich działalności do RNN. Bezpośrednio zawisłe od RNN były jedynie komisye koronne.

Kościuszko zaraz na wstępie powstania zorganizował osobiście Komisyę Porządkową krakowską, Rada zaś Zastępcza Tymczasowa, po wybuchu powstania w Warszawie, Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, zwierzchnią potem nad dziesięcioma komisyami ziem Mazowsza: czerską, warszawską, nurską, liwską, wiską, różańską, łomżyńską, wyszogrodzką, zakroczymską, ciechanowską. Działalność trzech ostatnich była nader nikła. Pozatem w aktach rządowych przechowały się ślady działalności następujących komisyi koronnych: województwa sandomierskiego, powiatu radomskiego, ziemi stężyckiej z powiatem garwolińskim, powiatu opoczyńskiego, powiatu chęcińskiego, ziemi drohickiej, ziemi bielskiej, ziemi mielnickiej, województwa lubelskiego, ziemi łukowskiej, ziemi chełmskiej z powiatem krasnostawskim, powiatu mszczonowskiego, województwa sieradzkiego z ziemią wieluńską. Prócz tych 28 komisyi musiały istnieć w stanie zalążkowym i inne, szczególnie w Wielkopolsce, ale działalności swojej nie zdołały rozszerzyć ani utrwalić. Na Litwie znane są z akt komisye: województwa wileńskiego, powiatu oszmiańskiego, zawilejskiego w Świrze, wiłkomierskiego, grodzieńskiego, lidzkiego, ejszyskiego, brasławskiego, upickiego, mereckiego, trockiego, kowieńskiego, preńskiego, województwa brzesko-litewskiego, powiatu kobryńskiego, pińskiego, nowogródzkiego, słuchorzewskiego, wołkowyskiego, słonimskiego, rosieńskiego, szawelskiego, telszewskiego, starodubowskiego. Oryginalne, że istniały komisye takich powiatów, jakie nie notowane są w kalendarzach współczesnych, jak merecki, preński, kobryński, szawelski obok telszewskiego, zawilejski i ejszyski.

W każdej ziemi lub powiecie obok komisyi porządkowej czynny

był generał ziemiański jako »generał milicyi« danej ziemi. Niezawodnie ilość komisyi odpowiadała ilości generałów ziemiańskich, gdyż według Aktu krakowskiego w każdej ziemi i powiecie, wolnym od nieprzyjaciela, należało tworzyć komisyę porządkową i nominować generała ziemiańskiego. Stosując się do tego zalecenia, już RZT przepisała 9 maja ordynacyę dla generałów ziemiańskich i wydała patent na generalstwo ziemi czerskiej Karolowi Wodzińskiemu, staroście nurskiemu. Obok tego wyznaczyła podwładnych mu komendantów powiatu czerskiego Piotra Komierowskiego, powiatu grójeckiego Antoniego Montrezora i garwolińskiego Adama Skilskiego. 1 czerwca zaś, dogadzając nagłej potrzebie przyśpieszenia obrony Księstwa Mazowieckiego, RZT umocowała komendanta Ks. Mazowieckiego do tymczasowego patentowania generałów ziemiańskich. Patenty te, wydane w nagłej potrzebie, wymagały potwierdzenia N. Naczelnika, to też opinie względem nominowanych przez RZT generałów przesłał Kościuszce komendant Ks. Mazowieckiego, a osobno RNN przez Zakrzewskiego go o tem powiadomiła. Z chwilą nominacyi RNN i zbliżenia się Kościuszki nominacye na generałów ziemiańskich pozostały wyłącznym przywilejem N. Naczelnika. Znamy imiennie blizko sześćdziesięciu generałów ziemiańskich: Gabryela Taszyckiego, gen. maj. woj. krakowskiego, powiatów krakowskiego, lelowskiego i Ks. Siewierskiego; Jana Slaskiego, gen.-maj. woj. krakowskiego na powiaty ksiąski i proszowski, dziewięciu generał-majorów milicyi woj. sandomierskiego: Adama Piotrowskiego, Adama Parysa, Toczyskiego, Wojciecha Strasza, Rzążewskiego, Rocha Chrzanowskiego, Stanisława Wodzickiego, Antoniego Stadnickiego i Stanisława Zgliczyńskiego (Stadnicki był na powiat radomski, a Zgliczyński na ziemię stężycką w pow. garwolińskim); w Księstwie Mazowieckiem byli generał-majorami milicyi: Poniński, Młocki (ziemi warszawskiej), Karol Wodziński (ziemi czerskiej), Ignacy Hryniewicz (ziemi liwskiej), Chryzostom Opacki (ziemi wiskiej), Aleksander Zieliński (ziemi nurskiej), Franciszek Wiszowaty (ziemi łomżyńskiej), Jan Zieliński (ziemi ciechanowskiej, a potem łomżyńskiej); w województwie płockiem było dwóch generał-majorów milicyi: Jezierski (na powiaty płocki, bialski, raciąski, sierpski i płoński), oraz Józef Zieliński, a po nim Jeżewski (na ziemię zawskrzeńską, powiaty szreński, niedzborski i mławski); w województwie rawskiem dwóch: Stanisław Wojczyński i Leon Bielicki (na ziemię sochaczewską); na Podlasiu trzech: Andrzej Karwowski, rywalizując z Michałem Starzeńskim (ziemia bielska), Jan Krasnodębski, potem Urbański (ziemia drohicka) i Jan Niemira (ziemia mielnicka); w województwie lubelskiem dwóch: Piotr Potocki i Trzciński (zapewne na ziemię łukowską); gen.-majorem ziemi chełmskiej i pow. krasnostaw-

skiego był Tomasz Wydżga; na województwo wołyńskie było mianowanych trzech gen.-majorów: Dominik Czacki, Józef Wyleżyński i Józef Walewski, odpowiednio do trzech powiatów: łuckiego, włodzimierskiego i krzemienieckiego, ale wzniecić powstania na Wołyniu nie zdołali; gen.-majorem województwa kaliskiego był Franciszek Stadnicki, potem Paweł Skórzewski; województwa sieradzkiego Ksawery Turno i Leonardowicz (na powiat wieluński); województwa gnieźnieńskiego Lipski; poznańskiego Niemojewski; kujawskiego Dyonizy Mniewski; pomorskiego Kruszyński i Wybicki. Byli też gen.-majorami w Koronie: Radzimiński (gdzieś w pobliżu ziemi stężyckiej), Wojciechowski (walczył nad Narwią w pobliżu Ostrołęki). Na Litwie generał-majorami województwa wileńskiego byli: Tadeusz Korsak i Józef Stokowski; powiatu wiłkomirskiego tegoż województwa Morykoni; brasławskiego Kazimierz Bielikiewicz; oszmiańskiego Kazimierz Kociełł; lidzkiego Józef Narbutt. W województwie brzesko-litewskim byli generał-majorami Maciej Frankowski, Konstanty Jelski (pow. grodzieński), Andrzej Kazanowski (pow. grodzieński), Kazimierz Ruszczyc (pow. kobryński) i Roch Chrzanowski (pow. piński). Na Żmudzi gen.-majorami byli Wawrzecki, Jan Nagórski, Michał Stetkiewicz (na pow. szawelski), Antoni Wojtkiewicz (na pow. telszewski) i Janusz Tyszkiewicz (na pow. rosieński); gen.-majorem województwa trockiego był Franciszek de Raess, pow. kowieńskiego Ignacy Prozor, preńskiego Nikodem Midleson, zawilejskiego Jan Zienkowicz; wreszcie kurlandzkim generałem ziemiańskim był Henryk Mirbach.

Obok wymienionych instytucyi Kościuszko, wzorując się na *représentants en mission* Rewolucyi francuskiej, ustanowił zastępców »pełnomocników« N. Naczelnika i RNN przy poszczególnych komisyach, oraz przy dywizyach wojsk. Byli nawet pełnomocnicy na całą Litwę lub przy wszystkich dywizyach, czynnych na znacznym obszarze kraju. Zakres jednak ich władzy był znacznie mniejszy, aniżeli francuskich inspiratorów ducha rewolucyjnego. Tamci mieli dyktatorską pełnię władzy, której podlegali nawet wodzowie naczelni. Ci raczej przeciwnie byli na usługach generałów liniowych. W zamian zakres ich władzy nad magistraturami rządowemi cywilnemi był dość znaczny. Tak 2 czerwca mianowani byli pełnomocnikami na Litwę Alojzy Sulistrowski i Józef Kociełł, 18 lipca Karol Prozor zastępcą-pełnomocnikiem przy wszystkich dywizyach wojsk W. Ks. Litewskiego celem wezwania i urządzenia pospolitego ruszenia na posiłek wymienionym dywizyom wojsk Rzpltej, tudzież rozporządzania wszelkich czynności rządowych, do odparcia sił nieprzyjacielskich stosować się mających, z prawem zawieszania komenderujących dywizyami pospolitego ruszenia oraz komisarzy porządkowych, mianowania na ich miejsce

innych a winnych oddawania pod sąd, z tem jednak, że dekrety śmierci podlegały zatwierdzeniu N. Naczelnika. Deputacya Centralna W. Ks. Litewskiego miała im dawać posłuch, oni zaś prócz doniesień nadzwyczajnych mieli co tydzień składać raporty N. Naczelnikowi i Radzie o skutkach swojej delegacyi. 5 lipca Jan Horain otrzymał nominacyę na zastępcę-pełnomocnika przy dywizyach generałów Cichockiego, Sierakowskiego i wszystkich innych od Warszawy do granicy grodzieńskiej, włącznie z województwem brzesko-litewskiem i powiatem kobryńskim. 9 września takim samym zastępcą-pełnomocnikiem przy dywizyi gen. Dąbrowskiego został Józef Wybicki. Miał on w województwach rawskiem, łęczyckiem, sieradzkiem i kujawskiem wzniecać powstanie, organizować komisye porządkowe, zbierać podatki, rekwirować, tworzyć siłę zbrojną. Jeszcze wcześniej, 6 września, podobnymi zastępcami-pełnomocnikami zostali: na województwo poznańskie Hipolit Rogaliński, na województwo kaliskie Hiacynt Zakrzewski, na województwo gnieźnieńskie Nicefor Gołzewski. Wielkopolska bowiem świeżo powstała i należało w niej dopiero tworzyć władze powstańcze. W innych ziemiach Korony komisarzy-pełnomocników przydzielano wprost jako kontrolerów rządowych do poszczególnych komisyi porządkowych. Jeszcze RZT zainicyowała wysyłanie do poszczególnych ziem pełnomocników którzyby głosili różne pisma i urządzenia Rady, przepisała prawidła dla nich, i w tym celu wyznaczyła 6 maja Augustyna Karskiego do ziemi łomżyńskiej i różańskiej, Świniarskiego do liwskiej, dla przyśpieszenia w tych stronach akcesu do powstania; na Litwę zaś dla nawiązania kontaktu wysłani byli gen. Gorzeński i radca Horain, którzy powrócili już 21 maja. 2 czerwca RNN wysłała Piotra Potockiego, kasztelana lubelskiego, do Komisyi porządkowej lubelskiej z ziemią łukowską, Krzuckiego do komisyi porządkowej chełmskiej; 10 czerwca Tadeusza Morskiego do komisyi stężyckiej w pow. garwolińskim, Zielińskiego, podkomorzego nurskiego, do ziemi łomżyńskiej, różańskiej i nurskiej, Józefa Grzybowskiego do ziemi liwskiej, Józefa Wybickiego do ziemi warszawskiej i czerskiej; 12 czerwca Onufrego Popiela do Komisyi porządkowej powiatu sandomierskiego i wiślickiego, Ignacego Gosławskiego do Komisyi porządkowej pow. chęcińskiego i opoczyńskiego, Stanisława Kochanowskiego do Komisyi porządkowej radomskiej; Józefa Orsettiego do Komisyi porządkowej bielskiej, Ignacego Bądzyńskiego do Komisyi porządkowej mielnickiej, Feliksa Kuczyńskiego do Komisyi porządkowej drohickiej, 25 czerwca Karola Sosnowskiego do Komisyi porządkowej stężyckiej (na miejsce T. Morskiego). Tegoż dnia przesłała Rada instrukcye dla pełnomocników do Deputacyi Centralnej Wielkiego Księstwa Litewskiego i poleciła onej rozesłać

zastępców-pełnomocników do poszczególnych ziem litewskich celem dopilnowania wykonania zaleceń rządowych, oraz pokierowania pospolitem ruszeniem. 26 lipca Mikołaja Tomaszewskiego, zastępcę RNN, mianował Kościuszko pełnomocnikiem przy wszystkich dywizyach wojsk w województwie lubelskiem, wołyńskiem i ziemi chełmskiej; 18 września Franciszka Leszczyńskiego pełnomocnikiem w ziemi rawskiej, powiecie bielskim; 22 września Jana Krupińskiego pełnomocnikiem do pomocy Horainowi, ale na samo tylko województwo podlaskie; 29 września Melchiora Szajowskiego pełnomocnikiem w ziemi sochaczewskiej i pow. mszczonowskim.

Protokóły Rady Zastępczej Tymczasowej i Rady Najwyższej Narodowej, oraz Dziennik Rady Najwyższej Narodowej, przechowują się w Metryce Litewskiej, włączonej do Archiwum rosyjskiego Ministeryum Sprawiedliwości w Moskwie, w dziale VII, pod numerami archiwalnymi VII—110, VII—111, VII—112 i VII—113. Numery te figurują na nalepkach, przyklejonych na grzbietach u dołu. Oznaczone one zostały w r. 1836 przez Komisyę, ustanowioną do rozsegregowania zawartości archiwów polskich, wywiezionych do Rosyi. Pozatem w katalogu figuruje druga numeracya, wcześniejsza, ale również rosyjska, tychsamych tomów: 117 (odpowiada nr. 110), 119 (nr. 111) i 120 (nr. 113). Wreszcie na grzbietach tomów u góry pozostały dawne nalepki z numeracyą polską: C 159 (na VII—110), C 161 (na VII—111), C 160 (na VII—112) C 162 (na VII—113).

Tomy oprawne są w grubą tekturę, grzbiety i narożniki z jasnożółtej skóry. Tektura okładki oklejona cienkim żółtym papierem, upstrzonym czarnem nieregularnem kropkowaniem. Papier wszystkich tomów jednakowy, z wodnymi znakami, prążkowany (prążki gęste wszerz, wzdłuż zaś linie 2·9 cm); na jednej stronie arkusza napis »Jeziorna«, na drugiej orzeł jednogłowy polski. Wymiary papieru: 20·3 cm (20·2) × 34·9 cm (34·7).

Tom VII—$^{110}/_{117}$ (C 159) ma na wierzchu okładki przyklejoną kartkę pośrodku w górnej połowie, z napisem: »Protokuł Czynności y Rezolucyi Rady Zastępczey tymczasowey pod Naczelnictwem Tadeusza Kościuszki Siły Zbroyney Narodowej Naczelnika in Pleno zapadłych 1794«. U dołu, w rogu nalepki, temsamem pismem, co górna nalepka grzbietowa, dopisane: Nr 4-to. Pierwsza karta wewnątrz nienumerowana i niezapisana, następuje potem 301 stron numerowanych i zapisanych; pod ostatnią stroną numerowaną u dołu podpisy rejentów Borakowskiego i Czecha. 302-a strona zapełniona jest poświadczeniem senackiem: »Въ сей книгѣ номерованныхъ и запечатанныхъ 151 листъ, сто пятьдесятъ одинъ, за подписаніемъ коммиссіи учрежденной Господиномъ Министромъ

Юсмиціи для разсмотрѣнія и приведенія въ порядокъ Метрическихъ книгъ находящихся въ польской метрикѣ, состоящей при 3 Департаментѣ Правительствующаго Сената. Оберъ Прокуроръ Владиславлевъ Статскій Совѣтникъ Г. Пиршевъ. Коллежскій Ассесоръ Петръ Бабліевъ«. Strony zapisane przesznurowane zostały czerwonym jedwabnym sznurkiem, którego końce pod podpisami przypieczętowane czerwoną lakową pieczęcią z orłem dwugłowym i napisem w otoku »Канц. Правител. Сената 3-го Департ. Отдѣленія II«. Pozatem pozostały w tomie 124 kartki niezapisane i nieponumerowane.

Tom VII—$^{111}/_{119}$ (C 161). Z wierzchu okładki tytuł na nalepce: »Protokuł Rezolucyi y innych czynności w Radzie Naywyższej Narodowey, zapadłych od Dnia 28 Maja 1794-o«. Pierwsza karta wewnątrz niezapisana. Dalej następuje 540 stron numerowanych i zapisanych. Tekst kończy się na str. 540, ostatniej w tym tomie. Na tej stronie pod tekstem podpisany: »Tomasz Czech Rady Naj. Nar. sekretarz«. Na tej samej stronie poświadczenie Komisyi: »Въ сей книгѣ номерованныхъ и запечатанныхъ листовъ 270 двѣсти семьдесятъ, за подписаніемъ...« (dalej, jak poprzednio).

Tom VII—112 (C 160). Z wierzchu na okładce tytuł na przyklejonej kartce: »Protokuł Drugi Rezolucyi y Urządzeń Rady Naywyższey Narodowey od Dnia 24-go M-ca Lipca, Roku 1794-o«. U dołu, w rogu nalepki, dopisane: »Nr 3-tio«. Pierwsza karta pusta. Dalej następuje numerowanych i zapisanych stron 484; numer na stronie 484 przekreślony, zaczęte na niej: »Rada etc.«, i na tem tekst się urywa. Str. 482-a numerowana, na niej późniejszy senacki dopisek: „Въ сей книгѣ номерованныхъ запечатанныхъ листовъ 242 двѣсти сорокъ два, за подписаніемъ Коммиссіи...“ (dalej, jak poprzednio); tesame podpisy i pieczęć. W tomie pozostało jeszcze 38 kartek pustych. Na wewnętrznej stronie końcowej okładki z boku adnotacya atramentem: »L. 6 f. 12.« Protokóły Rady Zastępczej Tymczasowej pisane były, zdaje się, w całości przez Borakowskiego, obydwa zaś tomy protokółów Rady Najwyższej Narodowej przez Tomasza Czecha.

Tom VII—113/120 (C 162). Z wierzchu na okładce tytuł na przyklejonej kartce: »Dziennik Rady Naywyższey Narodowey pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki. Nr. 40.« Nienumerowanych i zapisanych stron w tomie tym 541. Na str. 542 adnotacya Komisyi: »Въ сей книгѣ номерованныхъ и запечатанныхъ листовъ 271 двѣсти семьдесятъ одинъ за подписанемъ Коммиссіи...« (dalej, jak poprzednio); tasama pieczęć i podpisy. Pierwsza karta i dwie ostatnie nie zapisane i nie wciągnięte do numeracyi. Dzienniki poszczególnych sesyi podpi-

sane własnoręcznie tylko dwa razy: »Ignacy Zakrzewski Prezydujący«, przy końcu pierwszej sesyi i przy końcu drugiej.

W Metryce Litewskiej Archiwum rosyjskiego Ministeryum Sprawiedliwości w Moskwie brakowało jednak dziennika Rady Zastępczej Tymczasowej. Znalazł się on w Archiwum Królestwa Polskiego, będącem składową częścią Moskiewskiego Głównego Archiwum rosyjskiego Ministeryum Spraw Zagranicznych. Zatytułowany on jest: »Dziennik Rady Zastępczej«, zaopatrzony w podpisy członków RZT (Zakrzewskiego, Mostowskiego, Wybickiego, Zajączka, Kilińskiego, Gautiera i innych) i zakatalogowany w Archiwum jako księga nr. 305. Zawiera on 24 kart ponumerowanych, zapisanych i poświadczonych.

Dziennik Rady Najwyższej Narodowej, skopiowany z egzemplarza, przechowanego w Metryce Litewskiej Archiwum rosyjskiego Ministeryum Sprawiedliwości, sprawdzony został z brulionem tegoż dziennika (»brouillon dziennika«) od 30 maja do 14 sierpnia i z kopiarzem dziennika od 28 maja do 2 listopada, objętymi księgą nr. 243 Archiwum Królestwa Polskiego w Moskiewskiem Głównem Archiwum rosyjskiego Ministeryum Spraw Zagranicznych. Księga ta zawiera zapisanych, ponumerowanych, przesznurowanych i opieczętowanych kart 403. Kopiarz dziennika opatrzony jest podpisami członków i zastępców RNN (Zakrzewskiego, Kołłątaja, Ign. Potockiego, Szymanowskiego, Kapostasa. Sulistrowskiego i t. d.).

Protokół Rady Najwyższej Narodowej kończy się z dniem 30 października, dziennik z dniem 2 listopada 1794 r. Pozatem luźnie, nie wciągnięty ani do księgi protokółów RNN, ani do żadnej z trzech ksiąg dziennika (dziennik, kopiarz dziennika i brulion dziennika), przechowały się w księdze nr. 202 Archiwum Królestwa Polskiego w Moskiewskiem Głównem Archiwum rosyjskiego Ministeryum Spraw Zagranicznych: »Diaryusz sessyi Rady Najw. Nar. w dniu 4 novembr. 1794, o godz. 8 zrana extraordynaryjnie zebranej pod prezydencyą ob. Mich. Kochanowskiego, radcy«, oraz »Opinie Rady«, w tym dniu wyrażone. Dyaryusz tej sesyi wraz z opiniami wyrażonemi na niej, znaleziony już po wydrukowaniu dwóch tomów niniejszego wydawnictwa, umieszczony zostanie w tomie III »Aktów Rządu Powstania Tadeusza Kościuszki«, w przypisach.

Tom III obejmie około 300 listów, rozkazów, instrukcyi i dekretacyi obu Najwyższych Naczelników; Protokół patentów dla wojsk liniowych koronnych i litewskich (ks. 328 Archiwum Królestwa Polskiego w Moskiewskiem Głównem Archiwum rosyjskiego Ministeryum Spraw Zagranicznych); Protokół patentów dla milicyi wojewódzkich (ks. 332 w temże Archiwum); Akces do powstania narodowego pod naczel-

nictwem Tadeusza Kościuszki, najwyższego siły zbrojnej narodowej naczelnika, d. 19 kwietnia 1794 r., z podpisami mieszkańców Warszawy (ks. 325 w temże Archiwum).

Po aktach RZT i RNN, jak zaznaczono, nadawałyby się do wydania przedewszystkiem najważniejsze akty wydziałów obydwóch Rad, a dalej korespondencya wojskowa i cywilna naczelnych władz Insurekcyi. Dla zapoczątkowania takiej publikacyi umieścimy w III tomie niniejszych »Aktów«: »Protokół czynności Wydziału interessów zagranicznych w Radzie Najwyższej Narodowej« od 31 maja do 22 listopada, podpisany przez Ignacego Potockiego, a obejmujący stron 100 (ks. 160 w Archiwum Królestwa Polskiego przy Moskiewskiem Głównem Archiwum rosyjskiego Ministeryum Spraw Zagranicznych.), dalej instrukcye przesyłane przez Ignacego Potockiegu jako kierownika Wydziału do poszczególnych posłów Rzeczypospolitej w Sztokholmie, Kopenhadze, Hadze, Londynie, Berlinie i Wiedniu; urzędowe relacye posłów Rzeczypospolitej do Najwyższej Rady Narodowej, jakoteż kilkanaście listów z tajnej korespondencyi Naczelnika, dla wykazania, że obok urzędowej korespondencyi Wydziału istniała korespondencya tajna, kierowana do specyalnych konfidentów w Sztokholmie, Londynie, Kopenhadze, Hamburgu, Altonie, Dreźnie, Lipsku, Paryżu, Wiedniu, Jassach i Konstantynopolu. Korespondencya ta, o ile dochodziła do adresatów, była niszczona. Nie przechowywano też brulionów wysyłanych listów tej kategoryi. Stąd przechowała się ona najczęściej w interceptach, częstokroć nieodcyfrowanych, i przedstawia nieraz zagadki trudne do wyjaśnienia.

Na zakończenie tomu III pójdą: przypisy, zestawienie oryginałów protokółów i dzienników z podawanymi we współczesnych pismach streszczeniami i cytatami wyjątków, dane biograficzne o członkach i zastępcach w obydwóch Radach (Zastępczej Tymczasowej i Najwyższej Narodowej), wreszcie indeks rzeczowy i osobowy. Dołączone też będą portrety członków i zastępców RZT i RNN, oraz główniejszych wodzów militarnych Insurekcyi, przeważnie niepublikowane jeszcze, a pochodzące z prywatnych zbiorów rodzinnych.

Włodzimierz Dzwonkowski.

AKTY POWSTANIA KOŚCIUSZKI

TOM I.

TREŚĆ TOMU I.

	Str.
I. Wstęp	V
II. Protokół czynności i rezolucyi Rady Zastępczej Tymczasowej od 19 kwietnia do 27 maja 1794	1
III. Protokół czynności i rezolucyi Rady Najwyższej Narodowej od 28 maja do 23 lipca 1794	197

Protokół czynności i rezolucyi

Rady Zastępczej Tymczasowej

pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, siły zbrojnej narodowej Naczelnika, in pleno zapadłych

1794 roku.

I

Działo się w ratuszu miasta Warszawy dnia dziewiętnastego miesiąca kwietnia Roku Pańskiego tysiącznego siedmsetnego dziewięćdziesiątego czwartego.

Po szczęśliwym oswobodzeniu miasta niniejszego od przemocy, ucisku i, już zgubą majątków i życia wszystkim obywatelom zagrażającego, nieprzyjaciela, za dzielną pomocą Wszechmocnej ręki, przy waleczności tak garnizonu jakoteż obywateli miasta tego, w dniu siedmnastym miesiąca i roku bieżących, po wezwaniu tegoż samego dnia jednogłośnym przez wszystkich obywateli szacownego dla nich i powszechnie wielbionego na urząd prezydenta miasta tego JW. Ignacego Zakrzewskiego, dawniej z ukontentowaniem całej powszechności obywatelstwa ten urząd piastującego, w dniu zaś ośmnastym miesiąca i roku bieżących, po zupełnym tegoż nieprzyjaciela z miasta wyparowaniu i obywatelów uspokojeniu, obywatele, chcąc wspólnie z innymi obywatelami Rzeczypospolitej, równyż cel odzyskania wolności, całości i niepodległości mającymi, być połączonymi, i zjednoczonymi siłami pierwszą świetność odzyskać, zgromadziwszy się na dniu dzisiejszym, w akcie wyrażonym akces do Aktu Powstania obywatelów mieszkańców województwa krakowskiego, w dniu dwudziestym czwartym miesiąca marca roku bieżącego w Krakowie utworzonego i zdziałanego, uczynili w następującej osnowie:

[Akces, w tym Rada, prezydent Rady, komendant siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego i osoby do Rady nomi nowane zostały]

Akces obywatelów i mieszkańców Księstwa Mazowieckiego do Aktu Powstania Narodowego pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, Naczelnika siły zbrojnej narodowej, uczyniony w Warszawie, dnia 19 miesiąca kwietnia 1794 roku:

„Zagrzani chwalebnym przykładem gorliwych obywateli województwa krakowskiego, oswobodzeni od obcej przemocy dzielnością ludu i wojska w tutejszej stolicy zgromadzonego, najświętszym znamy być obowiązkiem łączyć się uroczyście do Aktu Powstania Narodowego przez obywatelów krakowskich w dniu 24 marca 1794 pod naczelnictwem niezwyciężonego Ta-

deusza Kościuszki rozpoczętego, którego za Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej uznajemy, Jemuż i Najwyższej Radzie Narodowej, od Niegoż przybranej, posłuszeństwo zupełne przyrzekamy, dopóki zamiar chwalebny powstania narodowego osiągniony nie będzie. Nim zaś osobę pożądaną tegoż Naczelnika lub dyspozycyę jego na tym miejscu ujrzymy, do naczelnictwa tymczasowego w Warszawie i w pobliższych okolicach Radę Zastępczą, z osób niżej wyrażonych, za powszechną zgodą, nominujemy. Prezydent miasta i jeden radny, komendant siły zbrojnej tutejszej, zasiadać w tejże Radzie i nakazom jej posłusznymi być powinni. Obowiązki tymczasowe tejże Rady też same być mają, jakie powierzone zostały Najwyższemu powstania Naczelnikowi i Radzie Najwyższej Narodowej; nominacyę i wybór osób do magistratur, w Akcie Krakowskim wymienionych, Tymczasowej Radzie tutejszej polecamy. Dan w Warszawie, dnia 19 miesiąca kwietnia 1794 roku, na ratuszu miasta Warszawy.“ — Tu następują liczne podpisy, które przy oryginalnym Akcie znajdują się.

Osoby do Rady Zastępczej: Zakrzewski, prezydent; Mokronowski, komendant. Do Wydziału Dyplomatycznego: Dzieduszycki, Deboli, Małachowski, Mostowski, Kochanowski, Działyński, Aloe, Wulfers. Do Wydziału Wojskowego: Mokronowski, Węgierski, Wybicki, Horain, Makarowicz, Tykiel. Do Wydziału Skarbowego: Zajączek, Ciemniewski, Szydłowski, Rafałowicz, Gautier, Kiliński.

Rota przysięgi dla komendanta: »Przysięgam w obliczu Boga całemu narodowi polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, we wszystkiem posłuszny będę ordynansom Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, Tadeusza Kościuszki, a w przypadku, Aktem Powstania Narodu ostrzeżonym, Rady Narodowej Najwyższej, niemniej nakazom Tymczasowej Rady Zastępczej, przez zgromadzonych obywateli na ratuszu miasta Warszawy wybranej. Tak mi Boże dopomóż«.

[Zniszczenie magistratur i sądownictwa.]

Rada Zastępcza Tymczasowa pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki. Znajdując w Akcie Powstania Narodowego, przez Naczelnika najwyższej krajowej siły ogłoszonym, wszelkie urządzenia i magistratury, narzutem obcej przemocy utworzone, w swym zatracone jestestwie, nie chcąc bynajmniej od myśli i zamiaru Aktu powyższego, ile tymczasowo władzę najwyższą zastępująca, usuwać się, nim wspólne porozumienie się dokonania tego, co rząd skarbu i wymiar sprawiedliwości oraz jej odbywania sposób wymaga, wszelkie, ustawą przemocnego Grodzieńskiego zjazdu narzucone, magistratury i sądownictwa zniszczonymi mieć chce i stanowi. Mając wszakże wzgląd na nieuchronną potrzebę zawiadywania objektami policyi w mieście Warszawie, takową, w całym swym obrębie władzy, urzędowi prezydenta miasta Warszawy, wolą ludu obranego, to jest JW Zakrzewskiemu, porucza i onemuż nominacyi oficyalistów i subalternów policyjnych dozwala.

[Odezwa z doniesieniem o akcesie i zachęceniem do dołączenia się i obrony]

RZT miasta wolnego Warszawy pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki. Równie z całym krajem cierpiący ciągłe uciski, ani wolnych obywateli zdobiące, ani przez nas zasłużone, i tym przykrzejsze, że z tego jedynie powodu wymierzone, iż na wolnej ziemi zrodzeni, do praw ojczystych powracać i z pod przemocy dźwigać się przedsięwzięliśmy, zagrzani przytem patryotycznym Tadeusza Kościuszki, Naczelnika siły zbrojnej narodowej, powstaniem, przykładną województwa Krakowskiego gorliwością wsparci, wzięliśmy się do oręża w ten właśnie czas, kiedy przemoc, tyle i tak długo nad nami przewodząca, już nam nawet zamierzała odebrać gwałtem to, co nie tylko prawem własności niezaprzeczonej do nas należało, ale co, składając ostatnią nadzieję uciśnionych, wystawiało przynajmniej sposób dźwignienia się kiedyśkolwiek z pod coraz bardziej tłoczących nas więzów. Tak jest, Współobywatele! szło w tym momencie nie tylko o wspólną wolność naszą, ale nawet o sposoby utrzymania jej kiedyśkolwiek, bo ten arsenał, ta zbrojownia, którą własnymi majątkami waszymi przysporzyliście, miała się stać łupem chciwych chęci, na zniszczenie nawet jestestwa naszego dążących.

Był moment krytyczny, ale Bóg, który tyle klęsk na doświadczenie zapewne cierpliwości naszej przepuszczał, wejrzał nakoniec na tak unieszczęśliwiony naród, pobłogosławił cnotliwym zamiarom; obywatelski zapał odpowiedział gorliwym chęciom. Już niemasz w mieście naszem ani tych niewolniczych ukazów, które wkładały jarzmo na najcnotliwsze serca, zabraniając im nawet z tem się wyjawiać, co najpoczciwiej czuć obowiązano i miło było; już nie masz zbrojnej ręki, która je popierała; wszystko to padło ofiarą cnoty, która, na tyle prześladowań będąc wystawioną, chwyciła na ostatek moment, który jej same nawet dotąd uciski, tak ciągle doświadczane, podały. Jedna część nieprzyjaciół naszych padła trupem, reszta wzięta w niewolę, na dowód, że naród, co tyle klęsk wycierpiał, umiał się litować nad tymi, co tylko groźnych ukazów wykonawcami byli, na dowód, że w przedsięwzięciu naszym żadnych krwawych zamiarów, ale tylko samo święte hasło odzyskania wolności przed sobą mieliśmy. Reszta, w małych częściach uciekająca, co siedliska nasze opuściła, śpiesząc się do oddalonych od miasta komend swoich, będzie ich zapewne zapalała do powetowania swej straty. Jest to moment, Współobywatele, który nie tylko całą baczność naszą zwraca na ustrzeżenie się powrócić mogącej do nas przemocy, ale który nam się staje powodem nie tylko do ogłoszenia Wam tego, cośmy zrobili, ale szczególniej do wezwania Was, ażebyście siły wasze połączyli z gorliwością naszą. Zrobiliśmy, cośmy mogli, zrobiliśmy nawet więcej cobyśmy mogli, bo w przedsięwzięciu naszym, wyznajemy Wam Obywatele

iż nam pobłogosławiła Opatrzność, nad niedolą cierpiących litując się. Spieszymy więc z doniesieniem Wam o tem Współobywatele, śpieszymy z tą ufnością, która nam nigdy o równej gorliwości Waszej wątpić nie kazała. Idzie tu nie tylko o danie pomyślnego bytu Wam samym, ale idzie i o uszczęśliwienie pokoleń Waszych, które Wam błogosławić będą, wspominając z uwielbieniem czyny Wasze, że na nich odrodziła się kochana a dotąd tak uciemiężona ojczyzna nasza. Same tylko siły złączone mogą tak wielkie uskutecznić przedsięwzięcia, sama jedność może nas do żądanego doprowadzić celu, który chcąc Wam mieć, Współobywatele, zupełnie wiadomym, a razem nasze usprawiedliwić kroki, donosimy Wam naprzód: Przystąpilismy do Aktu Powstania Narodowego, przez który Tadeusz Kościuszko, znany Wam wszystkim z cnotliwych swych chęci i usilności o dobro ojczyzny, za Naczelnika siły zbrojnej narodowej obrany został. Powtóre: za naczelnika siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego obraliśmy Stanisława Mokronowskiego, równąż chęcią służenia ojczyźnie pałającego, a za prezydenta miasta wolnego Warszawy Ignacego Zakrzewskiego, dawniej na ten urząd jednostajnie od ludu życzonego i obranego, przywróciliśmy. Wybór ten przekonać Was najwięcej może, iż w powstaniu naszym szukamy osób, o których obywatelskich przymiotach publiczne zaręcza zaufanie. Potrzecie: utworzyliśmy Radę Zastępczą, którąby tymczasowie potrzebami publicznemi zarządzała i one stosownie do okoliczności wynikających kierowała dopóty, dopóki Tadeusz Kościuszko z Najwyższą swą Radą do nas nie przybędzie, a to stosownie do Aktu Powstania Narodowego, w Krakowie sporządzonego.

Wzywamy was więc, Współobywatele, do poparcia kroków naszych. Nie chcemy zagrzewać gorliwości Waszej, bo ta na tyle doznanych ucisków zajęła zapewne całe uczucia Wasze; idzie tylko o danie prędkiej i skutecznej pomocy, ażeby dzieło tak wielkie pomyślnie do skutku doprowadzone zostało. Czekamy Was i tych wszyskich, których Wam gorliwość Wasza za towarzyszów wskaże. Znajdziecie nas zawsze jednych, to jest zawsze dobra swej ojczyzny szukających. Niech hasłem czynności Waszych będzie słodkie imię ojczyzny, a przy niej śmierć albo pokonanie nieprzyjaciół naszych; mało tam bowiem ważyć należy życie, gdzieby go ciągłej i siebie samego i pokoleń swoich niewoli oddać wypadło.

[Raport do Kościuszki o akcesie uczynionym]

Najwyższemu Naczelnikowi siły zbrojnej narodowej, Tadeuszowi Kościuszce, od Rady Zastępczej Tymczasowej Warszawskiej: Zagrzani szanownym wzorem województwa Krakowskiego obywatelów, kiedy męstwem ludu i odwagą wojska z nieprzyjaciela oswobodzeni, miejscowego skutkiem szczęśliwym przedsięwzięcia naszego Bóg wszechmocny cieszyć się mieszkańcom tej stolicy dozwolił, za najpierwszą uznali powinność wcielić się do związku tego, który,

istność przywróciwszy narodową, ducha wolnemu ludowi wrodzonego ożywił. Dnia 19 miesiąca kwietnia, w mnogiej mieszkańców miasta zebrawszy się liczbie, Najwyższym siły zbrojnej narodowej Naczelnikiem osobę WPana jednomyślnym ogłosili okrzykiem, a tymczasowo komendantem siły naszej powołanego do przywodu Mokronowskiego ustanowiwszy, onego przez wykonaną przysięgę pod komendę WP. i posłuszeństwo Najwyższej krajowej Rady poddali. Tak siłę wojskową obostrzywszy, a ufność ludu przez wezwanie na urząd prezydenta miasta obywatela Zakrzewskiego zapewniwszy, przystąpili do związku, jak tu przyłączona onego zaświadcza kopia. Toż, w myśl i przepis Aktu postępując, Radę Zastępczą Tymczasową w osobach: Ignacego Zakrzewskiego prezydenta, Stanisława Mokronowskiego komendanta, Ksawerego Działyńskiego, Szymona Szydłowskiego, Józefa Wybickiego, Eljasza Aloe, Ignacego Zajączka, Jędrzeja Ciemniewskiego, Jana Horain, Stanisława Rafałowicza, Franciszka Makarowicza, Michała Wulfersa, Franciszka Tykla, Franciszka Gautier, Jana Kilińskiego obrali i ustanowili, onę do ulegania rozporządzeniom Najwyższej Rady i posłuszeństwa zobowiązawszy. Już przeto w tem postawieni znaczeniu, gdy wolność znajdujem odzyskaną, nasamprzód WPana o skutku naszego przedsięwzięcia uwiadomić, a dalej Jego oczekiwać rozkazów najistotniejszą sądzimy być potrzebą. Jako zaś zabezpieczenie losu naszego od wsparcia WPana najszczególniej zależy i takowe nam, ile siłą nieprzyjacielską w pobliżu otoczonym, jest bardzo żądanym, tak, opiece WP. siebie poruczając, jaknajrychlejszej oczekujemy odpowiedzi. Nie omieszkamy tymczasowo, z gorliwości ludu walecznego korzystając, przedsiębrać takich ku obronie kroków, któreby, za zbliżeniem się, daj Boże, WP. ku nam niebawnym, Jego i narodu całego odpowiedziały zamiarom.

[Zalecenie przeprowadzenia więźniów i pilnego strzeżenia Baura i Kossakowskiego biskupa]

RZT pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, mając sobie doniesione, iż WP. Sierakowski, pułkownik inżynierów, już od JW. Zakrzewskiego, prezydenta miasta Warszawy, szczególne dyspozycye względem przewiezienia więźniów do pałacu Rzeczypospolitej i klasztoru księży Dominikanów i do innych miejsc ma sobie udzielone, rekwiruje W. Sierakowskiego o uwiadomienie przez raport, czyli dyspozycye takowe już są uskutecznione lub nie, a tymczasem szczególniejszej straży i dozorowi osoby Baura, Kossakowskiego biskupa poleca, aby najmniejszego z nikim porozumienia onymże nie dopuszczał.

[Zalecenie względem niewypuszczania nikogo bez paszportu z Warszawy]

RZT..., mając na szczególniejszej baczności całość i bezpieczeństwo stolicy, zaleca i nakazuje wszystkim komendantom wojskowym, przy szlakach dozorcom, oraz straż nad przewozem mającym, ażeby nikogo, bądź własnym pojazdem, bądź pocztą, bądź furmanem lub pieszo ze stolicy wy-

jechać i uchodzić chcącego, bez paszportu od Rady wydanego wypuszczać nie ważyli się i owszem, wszystkich, bez paszportu wyjeżdżać usiłujących, przytrzymywali i o tym Radzie przez raporty donosili.

[Deputacya do rewizyi poczty]

RZT..., odpowiadając na wniesienie JW Antoniego Dzieduszyckiego, dyrektora poczty, oświadcza, że nominuje osoby przysięgłe ur.: Tańskiego, Andrzeja Platha i Wyszkowskiego, którzy niezwłocznie na pocztamt warszawski zejdą i rewizyę wszystkich sztafet i pism przedsięwezmą.

[Obowiązki i przysięga tejże deputacyi przepisane]

RZT... do wszelkich ekspedycyi, pocztą, sztafetami lub kuryerami przychodzących albo odchodzących, rewidowania z miasta Warszawy nominuje: WW Ignacego Tańskiego, Andrzeja Platha, Michała Wyszkowskiego, którzy, po wykonanej już przysiędze, rewizyę tychże ekspedycyi rozpoczynać będą. — Przysięga: »Ja NN. przysięgam Panu Bogu w Trójcy Świętej Jedynemu, iż w danem mi powierzeniu przeglądania listów i ekspedycyi, pocztą, sztafetami i przez kuryerów przychodzących i wychodzących, podejrzane i interesujące listy, powstaniu narodu naszego przeciwne, zatrzymywać i one RZT oddawać będę«.

[Odezwa względem czynienia ofiar]

RZT... Do Ludu Wolnego: Męstwo, z którym oswobodziliśmy stolicę od nieprzyjaciela, wyprowadziło nas już z tej hańby, w której hańbie świat cały Polaka uznał waleczność, którą obcego pokonaliśmy żołnierza, nauczyło nas, co człowiek wolny uczynić może, gdy siły swe pozna i tych użyje. Odwaga nasza dała przykład współbraciom, jak równie, gdy zechcą, haniebnej niewoli skruszą jarzmo. Dzielność ta dała światu i nam samym nas poznać, dzielność ta grunt założyła naszej przyszłej szczęśliwości, ale krok ten pierwszy, jakkolwiek jest wielki do naszego powstania, tak równie bliski ostatniej naszej zguby, jeżeli, wsparty republikanina gorliwością, w dokonaniu dzieła dopełnionym nie będzie. Tak jest, Współbracia, wiecie, coście uczynili; do nas należy Wam przełożyć, co Wam uczynić pozostaje, do nas należy zaklinać Was na miłość sławy i całości ojczyzny, na miłość co najdroższego być może człowiekowi, do nas należy Was przestrzedz, że obca przemoc, przyuczona nam panować, podwoi wszystkie zamachy i siły swoje, aby nas w głębiej niż przeszłą potrąciła przepaść, wytraciła imię i plemię Polaka, ale razem do nas należy Was zapewnić, że niema już siły i zemsty, którejbyśmy ofiarą padli, gdy tylko gorliwość nasza, a miłość ojczyzny, miłość nas samych zachwiać nie potrafi. Nie przestawajmy więc w gorliwości naszej, łączmy się, jednoczmy się, poświęcajmy wszystko dla dobra publicznego, a zostaniemy ludem wolnym, nikt nas nie pokona, nikt nas jarzmem obarczyć nie odważy się. W takim to duchu i zamiarze odzywa się, obowiązana czuwać o całość narodu i swobód jego, Rada do Was, ludu

wolnego, iż jak siłą zbrojną powstaliśmy, tak przez tę wzrost tylko mieć możemy. Zaklinamy Was nasamprzód, ażeby każdy, gdy sam się pod zbrojne chorągwie zaciągnąć nie może, oświadczył się, przez subskrypcyę w protokóle do Rady naszej złożonym, wiele chce ludzi do tej siły zbrojnej przystawić, którzy natychmiast do regimentów oddawani będą; przy tej subskrypcyi zostawia się każdego gorliwości i możności, czy dać może broń, mundur i lenung. Powtóre, jest protokół subskrypcyi ofiar, na jaką kto zdobyć się może; czekamy więc ofiar takich, Współobywatele; dajmy część na obronę wszystkiego, dajmy część, bo nam wszystko, aż do życia, nieprzyjaciel pełen zemsty odbierze; wszak miasto Kraków, które jak nam dało przykład powstania tak i ofiar czynienia. Pozostaje nam jeszcze odzywać się do Was, Współbracia, iżby każdy do obrony był gotowy, starał się po całym kraju udzielać tego ducha gorliwości; nakoniec, gdyby kto, pałający miłością kraju, chciał osobną chorągiew konną zaciągnąć, tego zapraszamy na miłość ojczyzny, aby się do Rady odezwać raczył.

[Odebranie kasy likwidacyjnej]

RZT..., mając sobie doniesione przez Ignacego Ośmiałowskiego, regenta likwidacyjnego, iż kasa ekstraordynaryjna, złotych polskich 60731 wynosząca, z pałacu Rzeczypospolitej przywiezioną została, tymczasowo kasę pod zarządzenie swe odbiera i skład onej w ratuszu miasta Warszawy determinuje.

[Wyznaczenie Andrychowicza do odebrania tej kasy]

RZT... JP. Andrychowicz sumę zł. 60731 polskich od W. Ignacego Ośmiałowskiego odbierze i skład onej na ratuszu miasta Starej Warszawy ubezpieczy.

[Rewers na odebrane ekspedycye od kuryerów rosyjskich]

RZT... daje niniejszy rewers cyrkułowi siódmemu miasta Warszawy, iż ekspedycye dwie, od kuryerów rosyjskich przejęte, do tejże Rady są oddane.

[Rekwizycya do Szadla i Dahla względem wydania broni]

RZT... JPP. Szadel i Dahl raczą dla powiększenia zbrojnej siły broń swoją, jaką w sklepie swoim mają, wydać na ratusz miasta Starej Warszawy, a to za uczynioną tejże broni konsygnacyą, wiele jej wydają.

[Asygnacya dla pułku wirtemberskiego na 100 korcy owsa]

RZT... Pułk pod imieniem księcia Wirtemberskiego zyskuje pozwolenie od RZT, aby pan burmistrz miasta wolnego Pragi sto korcy owsa ze składu tamże byłego wydał temuż pułkowi.

II.

Działo się ... dnia dwudziestego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Komisya Porządkowa]

RZT..., znajdując w obmowie Aktu Powstania Narodowego, przez województwo Krakowskie przedsięwziętego, do którego i obywatele ziemi Warszawskiej wraz z mieszkańcami stolicy już przez uroczysty wcielili się związek, ustanowienie komisyi wojewódzkiej porządkowej w celu zaradzenia ogólnego około pierwszych i nieuchronnych potrzeb wojska narodowego, sposobów powiększenia uzbrojenia onego, oraz zabezpieczenia dla niewolników i więźniów lokacyi, i tak onych jako i wojska narodowego w wszelkie potrzeby opatrywania, Komisyę Porządkową ziemi Warszawskiej z osób cywilnych: Kochanowskiego, Świętorzeckiego, Dembowskiego, Karskiego, Sapalskiego, Mędrzeckiego, Platha, Jędrzeja Rafałowicza, Moradowicza, Sierakowskiego i Horalika, tudzież wojskowych: Molskiego porucznika kawaleryi narodowej, Antonego kapitana gwardyi pieszej koronnej, Freyera kapitana gwardyi konnej koronnej i Baumana kapitana regimentu pierwszego, postanawiamy, która to Komisya, za odebraniem niniejszej rezolucyi naszej, niezwłocznie, w komplecie najmniej osób trzech (między któremi zawsze jedna z wojskowych znajdować się ma), w ratuszu miasta głównego Warszawy, swoją zafundowawszy jurysdykcyę, nadewszystko, za zniesieniem się z komendantem siły zbrojnej narodowej, o potrzebie pomnożenia siły tejże ku obronie i zabezpieczeniu powszechnemu porozumie się, o wielości broni i amunicyi, sile zbrojnej odpowiadającej, i wczesnem przysposobieniu żywności, tak dla wojska narodowego, jako i mieszkańców stolicy, zaradzi i skuteczne środki przedsięweźmie, jeńców tymczasowo w różnych lokowanych miejscach na bezpieczne przeniesie, lub w tych, w których się teraz znajdują, zabezpieczy, wyżywieniem onych zatrudni się i do robót obronnych, jakie przez komendanta wskazywanemi będą, użyje.

[Ostrożność względem Pragi]

RZT... Zaradzając bezpieczeństwu miasta Warszawy, po szczęśliwym wyswobodzeniu tegoż od nieprzyjaciela, różne z JP. Mokronowskim, komendantem, względem Pragi urządzone zostały ostrożności i tych wykonanie JP. Mokronowskiemu, komendantowi, zaleca.

[Przysięga wojska]

RZT... odebranie przysięgi od garnizonu, tu w Warszawie będącego, za potrzebne uznaje, dla której odebrania rotą przepisaną, przy JP. komendancie, JPP. Horaina i Działyńskiego, konsyliarzów Rady, oznacza.

[Odmówienie paszportu JP. Gesnitz]

RZT..., żądanie JP. Gesnitza, interesa Dworu Saskiego sprawującego,

na piśmie względem wydania temuż paszportu podane, rezolwując, że takowego dla okoliczności teraźniejszych zyskać nie może, kancelaryi swej odpowiedzieć nakazuje.

[Przeprowadzenie nakazane magazynów moskiewskich z Pragi]

RZT..., powziąwszy wiadomość o będących i pozostałych magazynach na Pradze, pod dozorem i liwrancyą Szmula zostających, ażeby takowe tu do Warszawy sprowadzone były, JP. Gislerowi, pułkownikowi pontynyerów, zaleca.

[Urządzenie korpusów wolentaryuszów]

RZT... Mając na szczególniejszej baczności bezpieczeństwo majątków obywatelskich i spokojność miasta, gdy smutnym już zdarzeniem doznać nam przyszło tłumy ludzi, żadnymi obowiązkami nie zajętych, które, do powstania narodowego raz z siłą zbrojną wojska krajowego złączone, broń przeciw nieprzyjacielowi podniósłszy, onej, mimo wyparcia onegoż z stolicy, nie składając, tejże broni na najścia i rabunki domów obywatelskich użyć ważyły się, przeto, celem rozróżnienia gorliwej chęci w obronie i nagłej potrzebie ojczyzny od zamiarów szkodliwych pod tym pozorem ukrytych, jakoteż urządzenia z klasy ludu luźnego rządnych korpusów wolentaryuszów, następne względem egzekucyi onych stanowimy urządzenie. A jako korpusy takowe wolentaryuszów z klasy ludzi istotnie luźnych, w skład zgromadzeń i cechów nie wchodzących, złożonymi mieć chcemy, tak stanowimy, iż pod zaciąg ten z klasy rzemieślniczej lub ludzi służbą obowiązanych nikt gwałtownie być podciąganym nie będzie mógł, chybaby z woli i ochoty własnej tę z siebie uczynił ofiarę. Tych wolentaryuszów trzy korpusy konne i trzy piesze determinujemy, pod oddzielnych komendantów przywodem. Komendantami korpusów konnych mianujemy obywatelów: Walentego Kwaśniewskiego, ... Pągowskiego, ... Piotrowskiego, korpusów zaś pieszych obywateli Franciszka Rottenburga, Jana Rafałowicza i... .... Nominowani komendanci, zaciąg ten ogłosiwszy, jaknajusilniejszego dołożą starania, iżby przez kroki zachęcenia każdy swój skompletował w czasie jak najprędszym korpus czyli batalion. Korpus każdy składać się będzie z głów pięćset, już to w to licząc komendanta i oficerów.

Broń wolentaryuszów pieszych będzie karabin z bagnetem i pałasz, konnych zaś karabin, pałasz, pika i para pistoletów. Umundurowanie dalszemu zostawia się czasowi; lenung zwykle regularnemu żołnierzowi płacony. Fortragowanie zostawia się przy komendantach i patentowanie przy Radzie. Konsystencya, względnie na rozległość miasta i potrzebę zabezpieczenia onego okolic, będzie w miejscach następujących, to jest: przy szlaku Szuleckim, Wolskim i Marymonckim, a to w domach i posesyach położeniu temu przyległych, potrzebie i wygodzie odpowiadających, kosztem narodowego

skarbu nająć się mających. A jako urządzenie siły tej zbrojnej, onej w potrzeby wszelkie opatrzenie i bezpieczeństwu stolicy przywrócenie Komisyi Porządkowej ziemi Warszawskiej poruczyliśmy, tak dopełnienie tego niezwłoczne Komisyi tejże polecamy.

[Aresztowanie Greka Johana, Dernera i Dymistrowicza]

RZT..., na doniesienie ur. Krajewskiego, iż znajdują się osoby na Pradze podejrzane o rekrut ludzi i oddawanie ich nieprzyjacielowi, obliguje ur. Grabowskiego, aby też osoby, to jest Grek Johan, handlujący wołami, Derner, pod Bernardynkami mieszkający, i Dymistrowicz, bez czynienia im żadnej krzywdy, na ratusz miasta Warszawy do eksplikacyi przyprowadzone były, a domy ich od rabunku i napaści wolne zostały.

[Względem armat i amunicyi dostawienia na Pragę]

RZT..., na doniesienie ur. Grabowskiego, iż gwałtowna wymaga potrzeba, aby na Pragę być mogły posłane armaty, amunicya z ludźmi, obliguje JW. komendanta Mokronowskiego, aby, stosownie do żądania tego, raczył wydać potrzebne dyspozycye.

III.

Działo się... dnia dwudziestego pierwszego miesiąca kwietnia roku 1794.

[Uporządkowanie czynności Rady i podział tejże na wydziały]

RZT..., powierzone sobie przez naród obowiązki pragnąc jaknajporządniej dopełnić, takowe, końcem skutecznego ich ułatwienia, stanowi odtąd dla siebie urządzenie:

1° Sesye swoje codzienne ordynaryjne z rana od godziny siódmej do pierwszej z południa i znowu od trzeciej po południu aż do ósmej wieczornej trzymać będzie, ekstraordynaryjne zaś za każdym pilnym wypadkiem przez JW. prezydenta zwoływane być mają.

2° Komplet Rady całej najmniej z osób dziewięciu konsyliarskich składać się powinien.

3° Rada czynności swe pomiędzy siebie rozdziela na wydziały: dyplomatyczny, wojskowy, skarbowy, policyjny, nie zajmując deputacyi do rewizyi papierów zagranicznych, która, stosownie do opisów swoich, w okolicznościach, któreby tego wymagały, z RZT znosić się będzie.

4° Do Wydziału Dyplomatycznego z pomiędzy siebie: Dzieduszyckiego, Debolego, Małachowskiego, Mostowskiego, Kochanowskiego, Działyńskiego, Aloego i Wulfersa; do Wojskowego: Mokronowskiego, Węgierskiego, Wybickiego, Horaina, Makarowicza i Tykla; do Skarbowego: Zajączka, Ciem-

niewskiego, Szydłowskiego, Rafałowicza, Gautiera i Kilińskiego, wybiera; Wydział zaś Policyjny zupełnie przy JW. prezydencie, nie naruszając opisów Komisyi Porządkowej, zostawia, z tym warunkiem, iżby taż Komisya czynności swoje Radzie komunikowała. Rada również urządzeń swoich tejże Komisyi komunikować w objektach, jej dotyczących się, nie omieszka.

5° Wszystkie zatem interesy przychodzące pod rezolucyę Rady Zastępczej wprzód przez wydziały, do którychby z materyi swej należały, roztrząsane i dopiero ad plenum pod ostateczną rezolucyę wnoszone będą.

6° Dla prędszej jednak i skuteczniejszej komunikacyi wszystkie te wydziały w jednej sali interesy swoje ułatwiać będą.

7° Każdy wydział, komplet z trzech przynajmniej osób formować mający, będzie miał jeden protokół przez konsyliarza trzymany, w którym interesy przychodzące porządkiem podania ich notować i opinie swoje pod nimi wpisywać i podpisywać będzie.

8° Rada zaś Zastępcza in pleno mieć będzie także protokół, w którym interesy respective swoich wydziałów wpisywane i podpisywane przez nią zostaną.

9° Tak w wydziałach interesy porządkiem podania, jako i w Radzie Zastępczej porządkiem wydziałów wyżej wyznaczonych ułatwiane będą, wywyjąwszy iż, czyliby sam JW. prezydent, czyli którykolwiek wydział przełożył potrzebę pilną i gwałtowną ułatwienia zachodzącego interesu, takowy przed wszystkimi innymi pod rezolucyę wzięty zostanie.

10° Dla czego sesye wydziałowe zawsze z rana, a Rady Zastępczej zawsze po południu odbywane będą, pilne zaś interesy bądź na ranniejszych, bądź i na popołudniowych sesyach proponowane być mogą.

11° W każdym interesie, pod rezolucyę bądź wydziału, bądź Rady in pleno przychodzącym, każdy z członków nie więcej jak raz uwagi swoje przełożyć, a po przełożeniu ich zaraz do wotowania głośnego przystąpić będzie powinien. Równość kresek JW. prezydent rozwiązywać ma.

12° Rada Zastępcza, tak dla powzięcia potrzebnych wiadomości o wydarzających się przypadkach, jako i dla rozsyłania i komunikacyi swych rezolucyi, mieć zawsze przy boku swoim będzie dwóch podkomendnych wojskowych i czterech obywatelów, wszystkich konno.

13° Mieć będzie dwóch regentów kancelaryi swojej, których obowiązkiem będzie rezolucye wypadające pisać, oneż w protokóły wpisywać i na ekstrakty wypisywać, bądź przez siebie, bądź przez swego subalterna.

14° Mieć będzie też Rada czterech sekretarzów, którzy, dla niezatrudniania całej Rady Zastępczej, od przychodzących do niej interesy odbierać i oneż podług gatunków materyi swoim respective wydziałom nieodstępnie oddawać będą. Do tych także sekretarzów należeć ma ułatwienie ekspedycyi, które im przez Radę powierzone zostaną.

15° Będzie nakoniec przy tejże Radzie dwóch woźnych, którzy izby ustępowej, ażeby do niej nikt oprócz składających Radę i oficyalistów jej nie wchodził, pilnować, a do przybywających z interesami sekretarzów wywoływać będą.

Kancelarya Rady: 1° Regenci — Czech, Borakowski; 2° Sekretarze — Walenty Lalewicz, Szczepan Świniarski, Ignacy Malczewski, Wawrzyniec Dorau.

[Moc dana Wydziałowi Dyplomatycznemu traktowania z ministrami zagranicznymi]

RZT... Gdy w czasie powstania narodu w Warszawie ministrowie zagraniczni tutaj rezydujący potrzebują składu osób, do których w żądaniach swoich udawaćby się mogli, a razem wynikać mogą okoliczności, w których do nich odezwy potrzeba wypadać może, przeto, tymczasowie i do przybycia Tadeusza Kościuszki, Naczelnika siły zbrojnej narodowej, Rada Zastępcza do interesów zagranicznych wyznacza: Dzieduszyckiego Debolego, Małachowskiego, Mostowskiego, Kochanowskiego, Działyńskiego, Aloego i Wulfersa, którzy w okolicznościach zagranicznych interesów, Rady Zastępczej rezolucyi potrzebować mogących, o podobnych przypadkach tejże donosić i jej rezolucyę ministrom zagranicznym ogłaszać, tudzież z ministrami naszymi u Dworów zagranicznych korespondować będą, z użyciem do tych korespondencyi osób najzdolniejszych.

[Urządzenie względem wart, przez obywateli odprawiać się mających]

RZT..., chcąc tak siłę zbrojną narodową powiększyć, jako i bezpieczeństwo obywatelów i mieszkańców miasta Warszawy zapewnić, obliguje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego:

1° Ażeby natychmiast raczyła zwołać wójtów ze wszystkich cyrkułów, którym zaleci, ażeby ci niezwłocznie z każdego domu, w cyrkule ich respective znajdującego się, gospodarza zbrojnego lub innego człowieka przez tegoż stawionego i zaręczonego nakazali. Wszystkim tym obywatelom zbrojnym wójci cyrkułowi przed dom swój na jedną godzinę stawić się zalecą, gdzie oddani będą pod komendę tych osób, którzy na to od Rady nominowani zostaną. Obywatele ci, uzbrojeni, pilnować mają jaknajściślej i pod odpowiedzialnością z osób swoich, porządku i bezpieczeństwa wszystkich obywatelów w swoim respective cyrkule znajdujących się. Gdyby zaś zdarzyć się miało, że który z wyręczników gospodarskich nie tylko spokojności i bezpieczeństwa publicznego nie pilnował, ale owszem one burzyć przedsięwziął, natenczas gospodarz za stawionego człowieka, a przez siebie zaręczonego, w odpowiedzi będzie. Ci zaś wszyscy zbrojni obywatele mieć będą znaki szczególniejsze z oznakiem cyrkułu od wójtów cyrkułowych wydane.

2° Obywatele tak z konfraternii jako i cechów, niemający posesyi

majstrowie i ochocza czeladź do chorągwi starszych swoich zgromadzić się mają, skąd przed ratusz wraz z starszymi swymi udadzą się i tam dalszych zaleceń oczekiwać będą; którzy to obywatele równie znakami cyrkułowymi oznaczeni zostaną. Wójci cyrkułowi ułożyć mają raport znajdujących się obywatelów zbrojnych w mieście Warszawie, tak z posesyi stawionych, jako cechów i konfraternii bez posesyi zostających, i ten Radzie oddać powinni będą.

3° Gdy zaś prócz wyż wspomnianych obywatelów, tak z posesyi jako konfraternii i cechów, znajdują się jeszcze w cyrkułach obywatele w komornem mieszkający, którzy równie należeć do obrony ojczyzny żądają, przeto, nie chcąc tych od tak szlachetnej usługi oddalać, zaleci Komisya Porządkowa, aby każden z wspomnionych obywateli opatrzonym został zaświadczeniem autentycznem gospodarza swojego, które przed wójtem cyrkułowym złożywszy, znak cyrkułowy od tegoż odbierze. Takowi obywatele zgromadzać i łączyć się mają wraz z uzbrojonymi obywatelami z posesyi przystawionymi.

4° Cechy piekarski i kominiarski od obowiązków, w punkcie drugim innym cechom przepisanych, pierwszy z powodu dostarczania żywności, drugi dla bezpieczeństwa ognia, uwolnione być mają.

5° Ponieważ zaś, prócz zamieszkałych w mieście Warszawie obywateli, znajdują się obywatele przejeżdżający z ludźmi swoimi, którzy niemniej do obrony powszechnej należeć zechcą, przeto tacy nie wprzód do liczby zbrojnych obywateli połączeni być mają, aż póki nie zyszczą zaświadczenia od Komisyi Porządkowej, w którem dodane być powinno, do którego cyrkułu toż zaświadczenie należeć ma, a to wójtowi cyrkułu oddane być powinno, który natenczas znak cyrkułowy żądającemu wyda. Gdyby zaś obywatel przejeżdżający nie sam do liczby zbrojnych obywateli należeć chciał, lecz tylko służących swoich do tej chlubnej usługi przeznaczyć zamyślał, natenczas, po okazanym przed wójtem zaświadczeniu Komisyi Porządkowej, mocen będzie sam dać zaświadczenie własne służącym swoim, które wójt cyrkułowy odebrawszy, znaku cyrkułowego służącym obywatelskim nie będzie mógł odmówić, którzy wraz z zbrojnymi obywatelami, z posesyi przystawionymi, zgromadzać się i do nich należeć powinni będą.

6° Wszyscy zaś inni obywatele, znaków cyrkułowych nie mający, do liczby zbrojnych obywateli pod żadnym pretekstem należeć nie mają i będą wolentaryuszami do kompletu korpusów przeznaczonymi.

7° Takowe urządzenie ażeby w godzin dwanaście od momentu zalecenia przez Komisyę Porządkową skutek swój odebrało, Rada jaknajusilniej Komisyę Porządkową obliguje.

[Względem koni na nieprzyjacielu zdobytych]

RZT... ogłasza do całej publiczności, aby ktokolwiek ma konie w osta-

tniej akcyi wzięte, dnia dzisiejszego o godzinie czwartej po obiedzie przed pałac Rzeczypospolitej one stawił, które otaksowane zostaną i zaraz zapłacone, a to w zamiarze rozdania ich między kawaleryę wolentaryuszów. Zaleca powtóre i obliguje każdego, aby przez miłość dobra powszechnego zataić żadnego konia nie chciał.

[Względem wydania broni w Górze będącej]

RZT ... zaleca magistratowi miasta Góry, czyli Nowej Jerozolimy, ażeby broń i rekwizyta pułku lekkiej straży księcia Wirtemberskiego wydał natychmiast Franciszkowi Raunacher, burmistrzowi miasta Piaseczna, jakie tylko znajdują się, z brykami, i gdzie tylko będzie mógł zasięgnąć wiadomości po innych wsiach pozostałej broni, aby mu była wydana z mocy niniejszego zalecenia.

[Względem niedawania koni na poczcie niemającym paszportu]

RZT... rekwiruje pocztamt warszawski, aby nikomu, chcącemu wyjeżdżać z Warszawy, konie na poczcie wydawane nie były, którenby paszportu od Komisyi Porządkowej i Deputacyi do ekspedycyi pocztowej zaświadczenia nie miał.

[Urzędnikom, oficyalistom i milicyi marszałkowskiej referencya do Rady nakazana]

RZT . . . daje niniejsze zalecenie urzędnikom, oficyalistom i milicyi jurysdykcyi marszałkowskiej, ażeby wszystkie swe raporty odtąd do Rady oddawała i czynności swe nie inaczej jak z jej wolą i za jej rozkazem dopełniała.

[Rekwizycya względem zbiegłego Tyla]

RZT..., odebrawszy opisanie zbiega Tyla, z służby pruskiej dezertera, i rekwizycyę w tymże objekcie JW. Mokronowskiego, komunikuje takowe Komisyi Porządkowej Warszawskiej końcem przyspieszenia przyzwoitego zaradzenia.

[Nakaz wojskowym stawienia się do ich korpusów]

RZT..., odebrawszy notę od JW. Mokronowskiego, generała komendanta garnizonu warszawskiego, z rekwizycyą o potrzebie ogłoszenia osobom wojskowym, w mieście wolnem Warszawie bawiącym się, aby do korpusów swoich niezwłocznie udały się, sądzi być koniecznością dogodzić takowemu żądaniu i, w celu uskutecznienia onego, wydaje nakaz ogólny, ażeby każdy wojskowy, w aktualnej służbie zostający, do korpusu swego w przeciągu dwudziestu czterech godzin powrócił i komendantowi swemu meldował się; ktoby zaś pomienionemu ordynansowi zadosyć nie uczynił, takowy za dezertera poczytany będzie i podług artykułów wojskowych ukaranym zostanie, którą rezolucyę dla publicznej wiadomości przez trąbę i woźnego po całem mieście publikować rozkazuje.

[Zalecenie druku wszelkich czynności]

RZT... zaleca kancelaryi swojej, ażeby wszelkie czynności, publiczności dotyczące się, drukować kazała i oneż Komisyi Porządkowej do publikacyi w Warszawie i rozesłania po Księstwie Mazowieckiem odsyłała.

[Wydanie chleba, owsa i siana dla pułku Kwaśniewskiego zlecone]

RZT..., odebrawszy z największem ukontentowaniem od JP. Walentego Kwaśniewskiego, pułkownika batalionu drugiego wolentaryuszów konnych, wiadomość, iż ma już kilkuset ochoczych obywateli, najchętniej usługi swoje poświęcających dla obrony ojczyzny, chcąc mu skutecznie pomódz do tak patryotycznego czynu, zaleca JP. Denertowi, wójtowi cyrkułu 6-go, iżby się zniósł natychmiast z tymże gorliwym pułkownikiem względem żywności dla wolentaryuszów jego i przystawił mu siana, owsa i chleba, a to z pozostałych magazynów rosyjskich.

[Wstrzymanie paszportów]

RZT... dla ważnych okoliczności teraźniejszych obliguje Komisyę Porządkową, aby się wstrzymała z wydawaniem wszelkich paszportów do dalszego rozrządzenia tejże.

[Mikulski kuryerem nominowany]

RZT... uznanego przez Komisyę Porządkową za zdatnego na kuryera i ochoczo się ofiarującego JP. Kazimierza Mikulskiego, zaleciwszy wiadomość mieszkania jego, na kuryera akceptuje i nominuje.

[Dembowski kuryerem nominowany]

RZT... uznanego przez Komisyę Porządkową za zdatnego na kuryera i ochoczo się ofiarującego JP. Joachima Dembowskiego, zaleciwszy wiadomość mieszkania jego, na kuryera akceptuje i nominuje.

[Śmietanka kuryerem nominowany]

RZT... uznanego przez Komisyę Porządkową za zdatnego na kuryera i ochoczo się ofiarującego JP. Jana Śmietankę, wiadomość jego mieszkania zaleciwszy, na kuryera akceptuje i nominuje.

[Krajewski kuryerem nominowany]

RZT... uznanego przez Komisyę Porządkową za zdatnego na kuryera i ochoczo się ofiarującego JP. Stanisława Krajewskiego, wiadomość jego mieszkania zaleciwszy, na kuryera akceptuje i nominuje.

IV.

Działo się ... dnia dwudziestego drugiego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Ustanowienie Sądu Kryminalnego]

RZT..., przedsięwziąwszy wszystkie środki do ugruntowania dzieła Powstania Narodowego stosowne, w liczbie ich znajduje urządzenie sprawie-

dliwości, a nie tykając tej, która do wydziału Najwyższego Sądu Kryminalnego należy, chce ją mieć jak najprędzej ustanowioną do zabieżenia i poskromienia wszelkich złośliwych zamachów i czynów, przeciwko wyżej nadmienionemu dziełu Powstania Narodowego, jako też przeciwko spokojności publicznej i bezpieczeństwu osób i majątków, przez kogokolwiek przedsięwziętych, a tem więcej wykonanych. Tym końcem ustanawia w tem mieście i na całe Księstwo Mazowieckie Sąd Kryminalny, bez wszelkiej apelacyi, pod który podpadać będą sprawy:

1° o występki i czyny przeciwko świętemu celowi Powstania Narodowego;

2° o wszelkie gwałty i wzruszenia publicznej spokojności;

3° o występki i zbrodnie przeciwko bezpieczeństwu osób i majątków.

Sprawy pod liczbą pierwszą wytknięte nie mogą być wprowadzone do tego sądu, tylko za poprzedzającą rezolucyą RZT. i danym przez nią zleceniem oskarżycielowi publicznemu czynienia przeciwko komuśkolwiek, zaś inne wszystkie mogą być prosto w nim popierane, na instancye oskarżyciela publicznego lub strony pokrzywdzonej. Co się tyczy występków i zbrodni przeciwko narodowi, w rozsądzenie tych, jako należących do Najwyższego Sądu Kryminalnego, sąd teraz ustanowiony wdawać się niema, lecz szczególnie na wniesienie i oskarżenie przez osobę osiadłą lub pewność odpowiedzi za sobą dającą, na piśmie podane i przez nią podpisane, osoby zaskarżone, dla przyszłej w Sądzie Najwyższym Kryminalnym odpowiedzi, zabezpieczyć wolen i mocen będzie. Sąd takowy składać się będzie z sędziów 20, których RZT. nominuje, jako to: Jana Nepomucena Małachowskiego referendarza koronnego, Kazimierza Krasińskiego obożnego koronnego, Tarnowskiego hrabię, Ignacego Zapolskiego, Józefa Szymanowskiego, Wodzińskiego starostę, Krasnodębskiego, Krzuckiego, Józefa Łukaszewicza, Franciszka Dulfusa, Ignacego Andrychiewicza, Placyda Izbińskiego, Stanisława Baczyńskiego, Cypryana Sowińskiego, Karola Morawskiego, Pluskwińskiego, Przybyłowskiego, Antoniego Muradowicza, Antoniego Krügera, Fryderyka Dahlen i Jana Drohojowskiego. Wyżej wymienieni sędziowie, wykonawszy nieodwłocznie w RZT przysięgi — jako wszystkie sprawy do tego sądu wprowadzone i wniesienia do niego czynione podług prawa krajowego i dowodów przed sobą złożonych, bez żadnego względu na bogatego i ubogiego, krewnego, przyjaciela i nieprzyjaznego, obcego i domowego, lecz samego Boga i świętą Jego sprawiedliwość przed oczyma mając, sądzić będą, żadnych od kogośkolwiek czynionych ofiar przyjmować i darowizn, pod jakimkolwiek pozorem dawanych, brać i sekretu izby wydawać nie będą, — jurysdykcyę swoją zaraz w tem mieście, na ratuszu Starej Warszawy, rozpoczną, pisarza, regenta i oskarżyciela publicznego obiorą i obowiązki ich opiszą, przysięgi do ich urzędów stosowne odbiorą, wielość regentów i ich porządek ustanowią. Ciż sędziowie wspomnianą jurysdykcyę

ciągle i nieprzerwanie każdego dnia wyjąwszy święta i niedziele, z rana od godziny dziewiątej do godziny pierwszej z południa, a gdyby nacisk spraw i interesów wyciągał, nawet po południu od czwartej do ósmej godziny, sprawować, a w tej sprawowaniu tym porządkiem, jak są nominowani, zasiadać będą. Komplet w tym sądzie z osób jedenastu składać się będzie, a decyzya, tak w sprawach jako i na wniesienia, większością zdań czyli kresek, lecz jednych tylko i to głośno dawanych, następować ma, wolność jednak zapisania w sentencyonarzu zdania większości przeciwnego każdemu sędziemu, byle zaraz i nie wychodząc z izby sądowej, zostawuje się, z ostrzeżeniem, iż to w najmniejszy sposób egzekucyi decyzyi, z większości zdań wypadłej, przeszkadzać niema. W przypadku równości zdań prezydujący rozwiązywać one mocen będzie.

Pozwy do tego sądu wychodzić będą pod tytułem: »My sędziowie Sądu Kryminalnego Księstwa Mazowieckiego«. Zamykać powinny całą osnowę oskarżenia i zapisane na blankietach, pieczęcią sądu oznaczonych, być mogą przez woźnych przysięgłych albo do rąk oskarżonym oddane, albo na dobrach kładzione, zaś na miejsce używanych dotąd relacyi, druga kopia tegoż oskarżenia z podpisem i zaświadczeniem woźnego, kiedy, komu i gdzie oddaną została, ma być w protokół Sądu Kryminalnego, na to umyślnie uformowany, wpisana, a potem, z podpisem regenta, stronie do popierania sprawy wydana, od którego to wpisania kopii pozwu w nadmieniony protokół, termin stawienia się stronom przed sądem w takowy sposób, to jest przeciwko więźniom i aresztowanym zaraz nazajutrz, zaś przeciwko osobom niearesztowanym, a do tego sądu pozwanym i w miejscu jurysdykcyi przytomnym dnia trzeciego, nakoniec przeciwko nieprzytomnym tygodnia jednego, postanawia się. Strona skarżąca, wprowadzając sprawę, ma przeczytać akt oskarżenia przeciwko stronie oskarżonej, na który zaraz strona oskarżona, jako z pozwu i osnowy w nim wyrażonej o oskarżeniu uwiadomiona, odpowiedź swoją na piśmie złożyć i przeczytać powinna, poczem replika i duplika, gdy tego strony żądać będą, pozwolone być mogą, lecz zaraz i bez żadnej przewłoki czasu, a po skończonych w tym sposobie obronach sprawy decyzya jej nieodstępnie następować powinna. Gdyby w sprawie wyprowadzenie egzaminów i inkwizycyi wypadało, tedy do ich słuchania po dwóch sędziów z kolei, jak są nominowani, wyznaczeni być mają, i te egzaminy i inkwizycye nie gdzieindziej, tylko w miejscu jurysdykcyi, wyprowadzane być powinny. Moc aresztowania osób nieosiadłych, a osiadłych na świeżym uczynku przytrzymanych, w przypadkach temu sądowi do rozsądzenia poleconych, na wniesienie strony oskarżającej, na piśmie podane i sądownie oświadczone, temuż sądowi zostawuje się, który to sąd, dla przecięcia wszelkiej przewłoki w popieraniu sprawy, zaraz po aresztowaniu osobom przytrzymanym, jeżeliby ci swoich obrońców nie mieli, takowych obrońców, z palestry w innych sądach

już przysięgłej, a w tym Sądzie Kryminalnym stawać mogącej, dodawać powinien. Wszystkie ekscepcye w tym sądzie, jako na przypadki wzwyż wyrażone, przeciwko wszystkim bez wyłączenia osobom ustanowionym, przecinają się, a dylacye nie inne, tylko inkwizycyi (o której wyżej) i choroby, lecz jedynie w ten czas, gdyby sprawa koniecznie osobistości wymagała, pozwalają się.

[Znoszenie papierów rosyjskich nakazane]

RZT..., gdy Deputacya przez Radę do przejrzenia papierów nieprzyjacielowi zabranych wiele już ważnych okoliczności, zamach zniszczenia aktu Powstania Narodowego wyjaśniających, odkryła, do których zupełnego wyśledzenia jeszcze wiele papiery, między obywatelami rozrzucone, posłużyć mogą, przeto obwieszcza wszystkich tej stolicy i jej okolic obywatelów, bądź cywilnego bądź wojskowego stanu, ażeby papiery wszelakie zabrane, do dyplomatyki lub wojskowości należące, bądź potoczne, jak najrychlej do Rady oddać raczyli, którą to rezolucyę przez woźnego, dla każdego wiadomości, przy odgłosie trąby, po wszystkich ulicach i miejscach publicznych publikować zaleca.

[Proklamacya względem zachowania spokojności, uszanowania osób w Radzie zasiadających, i tym znaków oznaczenie]

Proklamacya RZT...

Obywatele, mieszkańcy Warszawy! powstaliście wszyscy, a wnet obca tyrania padła i wolność swoją odzyskała ziemię; ten zapęd nagły woli powszechnej unieśmiertelnił was, okazał, iż godni jesteście być ludem samowładnym, godni dawnego imienia Polaków! Wielbmy więc i szanujmy dzieło wasze: niech wielka pamięć jego nieskalana do potomności przejdzie; ta wspaniała rewolucya, sprawiona w nieporządku rozpaczy, odtąd porządkiem jedynie utrzymana i dalej prowadzona nim być powinna. Zamieszania, najścia nie mogą być dziełem zwycięskiego ludu. Okażcie, iż według potrzeby umiemy być zarówno mężnymi odporcami przemocy i spokojnymi obywatelami. Ufajcie pieczołowitości i nieustannemu staraniu Rady, wybranej przez was. Tym sposobem dzieło, chwalebnie zaczęte, chwalebnie zakończone będzie. Obywatele! zwyciężymy do końca.

Z tych powodów Rada nasza, nim się z ogółu czynności swoich dla dobra publicznego podjętych i dopełnionych wymierzy, uwiadamia publiczność tymczasowo, iż przez organizacyę cechów i cyrkułów starała się zabezpieczyć wewnętrzne miasta Warszawy bezpieczeństwo i spokojność, a zaś do powiększenia siły zbrojnej narodowej różne wolentaryuszów korpusy uformować przedsięwzięła i pułkowników tym końcem upatentowała, a gdy bez sprawiedliwości pewnej i dzielnej żadna spokojność i bezpieczeństwo zaręczone być nie może, dla czego Rada już Sąd Kryminalny ustanowiła, uroczystą przysięgą zobowiązała, aby uzbrojony szalą i mieczem sprawiedliwości karał

zbrodnie, występki, kto prawa, kto spokojność, kto bezpieczeństwo wolnego ludu obrażać ośmieli się. Uczyniwszy tyle dla zapewnienia własności obywatelskiej, Rada ma prawo nawzajem dopominać się od ludu, aby prócz wojska regularnego, milicyi miejskiej i wolentaryuszów, żaden obywatel w chwilach spokojnych z bronią dobytą ani ze strzelbą po ulicach i miejscach publicznych okazywać się nie chciał, inaczej zalecenie takie przestępujący, przez runty i obwachy do oddania broni przymuszony zostanie; ażeby zaś w czasie uderzenia na alarm każdy obywatel, bronić publiczności chcący, skuteczne odwagi swojej mógł dać dowody, ustanowieni będą komendanci, którzy w czasie alarmu, odebrawszy rozkaz od Rady, lud zbrojny w miejsca obrony potrzebne wprowadzą. A lubo po spokojnym obywatela duchu Rada spodziewać się nie może, żeby kto bezsądownie na dom, własność i osobę drugiego napadał, pod pozorami rewizyi spokojność uświęconą właśnika domu obrażał i na osobę się jego bez sądu woli, bez przekonania rzucał, gdyby przecie umysł kiedy burzliwy tego przestępstwa dopuścić się ważył, naówczas, jako spokojności i bezpieczeństwa publicznego wzruszyciel, ukarany będzie. Wypadają zdarzenia, iż lud, skupiony będąc na odgłos jakiej nowiny, bądź z okoliczności jakiej wynikłej, czeka oświecenia lub uwiadomienia rzetelnego w tłoku nacisków; w takowym przypadku powinnością będzie każdego urzędnika ludu, najbliżej znajdującego się lub uwiadomionego, stanąć w gronie ludu, żądania jego wysłuchać, zapytania rozwiązać, umysły oświecić, a po takowym oświeceniu lud, za rekwizycyą przez urzędnika swego uczynioną, nieodwłocznie uspokajać i rozchodzić się będzie. Dlatego każdego urzędnika ludu, jako zastępcy sprawującego interesy jego, osoba jest święta i nienaruszona, a popełnione przeciwko niej przestępstwo kryminalnie sądzone będzie. Gdyby zaś tenże lud urzędników swoich w każdym zdarzeniu, zgiełku i tłumie poznawał, każdy zasiadający w Najwyższej Radzie Zastępczej jako konsyliarz będzie miał na lewej ręce chustkę ponsową zawiązaną, który, gdyby, po uczynionych przełożeniach lub z wyroku Rady ogłoszonych urządzeniach, przez chytrych, złośliwych lub namownych burzycieli słuchany nie był, rekwirować będzie pierwszą najbliższą komendę o pomoc wojskową, która mu nieodwłocznie dana zostanie. Jeżeliby zaś ktokolwiek dla uwiedzenia ludu, nie będąc urzędnikiem w Radzie, ważył się przybrać w znak urzędnikom tylko właściwy, takowy kryminalnie sądzony będzie.

[Wybór osób do rewizyi papierów oznaczony]

RZT..., znajdując konieczną potrzebę nie tylko zebrania w jedno miejsce papierów w różnych kancelaryach rosyjskich znalezionych, ale też rozgatunkowania i wyegzaminowania onychże, poleca Wydziałowi Dyplomatycznemu, ażeby niezwłocznie wybrał do ułatwienia powyższych czynności osoby

zdatne i ufności godne, z zaleceniem onymże, iżby takoweż dzieło, za poprzedzającem wykonaniem przysięgi, jak najdokładniej i najśpieszniej sporządzili.

[Odezwa do ludu względem znoszenia sreber zdobytych do mennicy końcem przemiany na gotowiznę]

Obywatele! męstwo i dzielność ducha patryotycznego, którym w momencie walki między tyranią a wolnością pałaliście, pokonało nieprzyjaciół waszych; majątki i zbiory ich waszą stały się własnością, używajcie ich z tą słodyczą, która towarzyszy dziełom wspaniałym. Lecz, by tym skuteczniej zamiar gorliwości waszej do celu wam i Radzie waszej najulubieńszego, to jest dobra i szczęśliwości powszechnej, zwrócony został, niech łup nieprzyjacielski stanie się nowym źródłem do przytłumienia upokorzonych nieprzyjaciół waszych. Tym przeto celem zagrzani, zaklinamy was, cnotliwi i mężni obywatele, zwróćcie srebra i inne drogie sprzęty do mennicy, tam odbierzecie w gotowiźnie walor za własność waszą, na nieprzyjacielu zdobytą, a ten krok wasz nowym będzie dowodem, że ojczyznę waszą, którąście dzielnością od obcej oswobodzili przemocy, wszystkiemi siłami wspierać i ją nad wszystkie inne względy przenosić chcecie. Czeka Rada z najzupełniejszym zaufaniem skutku odezwy swojej do Was, gorliwi obywatele, i tym końcem wyznaczyła osoby, które w mennicy zawsze przytomne będą, ażeby każdemu obywatelowi, własność swoją do zamiany na pieniądze przynoszącemu, satysfakcyę niezwłoczną uczyniły.

[Straż pilna aresztantów zalecona i wszelka komunikacya zakazana]

RZT..., dowiedziawszy się, że aresztanci narodowi przez komunikacyę z adherentami swoimi szukają sposobów ujścia zemsty obrażonego narodu i wymknienia się z pod aresztu, w którym są osadzeni, chce jak najmocniej osoby tychże aresztantów zabezpieczyć i tym końcem zaleca wszystkim strażom, wspomnionych aresztantów pilnującym, ażeby nikomu widzieć się z rzeczonymi aresztantami, ani pod żadnym pretekstem mówić z nimi nie dozwoliły. Słowem, nikogo do tychże aresztantów nie dopuszczały, prócz tych osób, które mieć będą rezolucyę Rady, z podpisem prezydenta i pieczęcią Rady, co wszystko Rada gorliwości i czułości straży obywatelskich poleca.

[Potocki kasztelan lubelski, Ledóchowski wojewodzic, książe Mikołaj Radziwiłł i Wasilewski za konsyliarzy do Rady przybrani]

RZT..., widząc pomnażające się zatrudnienia w obowiązkach, przez siebie dla dobra narodu przedsięwziętych, wzywa do wspólnej z sobą pracy JWW. Piotra Potockiego, kasztelana lubelskiego, i Stanisława Ledóchowskiego, wojewodzica czernichowskiego, których do Wydziału Skarbowego, tudzież JO. księcia Mikołaja Radziwiłła i Józefa Wasilewskiego, których do Departamentu Wojskowego przeznacza.

[Odebranie papieru, piór etc. aresztantom nakazane i korespondencya wzbroniona]

RZT..., uwiadomiona zostawszy, że do aresztowanych osób narodowych bilety pisane i przez nich odpowiedzi na nie dawane bywają i że, taka będąc między tymiż aresztantami komunikacya, niektórzy z nich wcale papier, kałamarz i pióra do swego użycia ciągle mają, przeto, takowe okoliczności pod ścisłą uwagę JW. komendanta siły zbrojnej w Warszawie i Komisyi Porządkowej poddając, zaleca, ażeby nieodwłocznie wszyscy aresztowani i ich stancye, gdzie są umieszczeni, rewidowane zostały, papier, kałamarze i inne rzeczy, komunikacyę na piśmie ułatwiające, onym odebrane były i ażeby straże raz na zawsze te miały zalecenia, aby żadne pisma, listy i bilety ich nie dochodziły i ażeby nikt bez zezwolenia na piśmie Rady do nich puszczonym nie był.

[Schadlowi i Dahlenowi zalecono, żeby kontrakty względem broni do skutku przywiedzione były]

RZT..., mając sobie doniesione od JW. Zakrzewskiego, prezydenta miasta Warszawy, iż kontrakty o broń z zagranicy, jeszcze podczas Sejmu 3 maja z JPP. Schadel i Dahlen czynione, są dotąd w swej mocy i trwałości, uprasza tegoż JW. prezydenta, iżby tych gorliwych obywateli awizować raczył, aby oni jak najprędzej też kontrakty, na które już wtenczas sto tysięcy złotych polskich ze skarbu Rzeczypospolitej wydane zostały, tak użyteczne teraz ojczyźnie, do skutku przywieść starali się.

[Złożona kollekta przez Mokronowską zebrana i wdzięczność jej za to zapisana]

RZT... z największym uczuciem przekonywa się, że w naglących ojczyzny potrzebach wszystko do jej ratunku ubiega się. Odbiera tego nowy dowód z rąk JW. Mokronowskiej, która, z przykładną gorliwością zatrudniwszy się zbieraniem ofiar patryotycznych, część ich już dziś u Rady złożyła, na pamięć więc tak obywatelskiego przedsięwzięcia Rada nietylko śpieszy się z zapisaniem tego w protokóle czynności swoich, ale nadto nie omieszka krok tak obywatelski polecić narodowi wtenczas, gdy, po zupełnym uspokojeniu się, wszyscy, co się ojczyźnie swej dobrze zasłużyli, przez nią uwieńczonymi będą. Nie może zatem Rada, jak tylko znanej tejże damy gorliwości polecić kontynuacyę takowej kollekty, z tą chlubną dla siebie nadzieją, iż trudy jej nie zostaną bez naśladowania, zostawiając jej jednak zawsze zaszczyt z danego przez siebie przykładu.

[Zalecenie, ażeby Komisya Porządkowa na wydziały podzieliła się, i przydanie do tejże Komisyi osób]

RZT..., zważając coraz bardziej zwiększające się zatrudnienia Komisyi Porządkowej, żąda, ażeby ta podzieliła się na departamenty, to jest skarbowy, policyi, wojskowy i bezpieczeństwa publicznego, a gdy podział

takowy większej liczby członków Komisyi wyciąga, przeto Tymczasowa Rada dodaje do składu Komisyi osoby następujące: WW. Jana Czyża podpułkownika, Jana Dembowskiego, Bonawenturę Solatiego, Bielskiego, Mateusza Ojrzyńskiego i Karola Szulborskiego, które JW., dziś w Komisyi prezydujący, do grona swego zaprosi.

[Odebranie kollekty ofiar od Mokronowskiej Komisyi Porządkowej zlecone]

RZT..., mając u siebie z szczególnej gorliwości JW. Mokronowskiej uzbieraną ofiarę dobrowolną, od różnych osób złożoną, w sumie złotych 22.910 polskich, rekwiruje Komisyę Porządkową, ażeby takową sumę odebrać zleciła i tym końcem z ramienia swego osobę do odebrania onej zesłała.

[Zabezpieczenie osób, do legacyi rosyjskiej należących, i archiwum Diwowa zalecone]

RZT...., odebrawszy od Wydziału Dyplomatycznego względem osób JPP. Bühlera, Józefowicza, Diwowa, Ascha i Lewanda opinię, iż ci w charakterze sekretarzów legacyi dworu petersburskiego zostając, a stąd pod zasłoną prawa narodów będący, w czasie teraźniejszym rewolucyi zapewnienia osób swych nie w formie aresztu, lecz straży przyzwoitej, potrzebują i że tym wygoda wszelka dodaną być powinna, rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby, skutkując opinię, niezwłocznie przedsięwzięła kroki w zapewnieniu rezydencyi powyższym osobom, lub, gdyby jej jeszcze nie miały, obmyślenia i wygód wszelkich dostarczenia, że zaś, podług pomienionego raportu, żona JW. Lewanda, w kamienicy pod Nr. 108 przy ulicy Piwnej zostająca, dotąd nie jest zabezpieczoną, przeto Komisya Porządkowa i dla niej równe zabezpieczenia obmyśli. Nadto ta Komisya wyznaczy z pomiędzy siebie nieodwłocznie osoby dwie do odebrania archiwum JP. Diwowa, w pałacu Szymanowskich będącego. Rzeczy zaś jego, do dalszego urządzenia Rady (tymczasowo na wygody onegoż nieco udzieliwszy), od szkody i niebezpieczeństwa w tymże domu zapewni.

[Przeprowadzenie więźniów nakazane]

RZT... rekwiruje JP. Mokronowskiego, komendanta, ażeby jeńców rosyjskich, w cekhauzie znajdujących się, komendzie tamże pilnującej wydać zalecił i do przeprowadzenia ich z tegoż cekhauzu do pałacu Rzeczypospolitej, Brylowski zwanego, przyzwoitą zabezpieczającą wartę przydał.

[Redaktorom gazety odmienienie tytułu tejże gazety nakazane]

RZT..., zważywszy, iż redaktorowie gazety zwanej dotąd Krajowa oświadczają się, że wolni od tyranii i od podłych autorów przez nią narzuconych, w obywatelskim Polaka duchu dzieło swoje odtąd pisać będą, rozkazuje, ażeby tytuł nawet tej gazety, którego dotychczas godną nie była i który na niej przypominałby naigrawanie sromotnej niewoli, w jakiej się

utworzyła, nieodwłocznie odmienili, a niniejsze zalecenie Rady w pierwszym numerze wydrukowali, pod karą zakazania onej.

[Rekwizycya o wydanie Boskampa i Soldenhofa z pałacu Saskiego i tychże aresztowanie]

RZT..., odpowiadając na żądanie, od JP. Mokronowskiego, komendanta, oświadczone, rekwiruje Wydział Dyplomatyczny, aby zniósł się z sprawującym interesy dworu saskiego o wydanie pod areszt JPP. Boskampa i Soldenhofa, którego zatwierdzenie spokojności publicznej wymaga.

[Papiery kuryerowi Moskwy, w Siedlcach przytrzymanemu przez Głuchowskiego, odebrane i temuż wdzięczność i pamięć oświadczona]

RZT..., przyjąwszy z największem ukontentowaniem wiadomość od JP. Jana Głuchowskiego, feldfebla, o patryotycznym jego czynie przytrzymania kuryera moskiewskiego w Siedlcach z papierami i też do swojej kancelaryi odebrawszy, aby miał wolny powrót do Siedlec i pomoc w drodze wszystkich obywatelów, gdzie się uda, obliguje, temuż wdzięczność i dalszą pamięć przyrzeka.

[Dodanie osób do Sądu Kryminalnego i przysięga odebrana]

RZT..., chcąc mieć czynności Sądu Kryminalnego nieprzerwanie odbywane, dla zapewnienia kompletu tegoż sądu, do już obranych i przysięgą obowiązanych wezwała JWW. Józefa Rogalińskiego, Michała Zakrzewskiego i JPP. Henryka Jarzewicza i Jana Maryańskiego, od których przysięgę, rotą w ordynacyi przepisaną, odebrawszy, onychże w poczet pomienionych sędziów umieszcza.

[Spław statków ze zbożem z Galicyi płynącym zabezpieczony]

RZT..., opinię Wydziału Dyplomatycznego zatwierdzając, zaleca oficyalistom skarbowym, przy komorach nadbrzeżnych zostającym, ażeby statki ze zbożem, z Galicyi Wisłą do Gdańska spławiane, bez dawania żadnej formalnej odpowiedzi komuśkolwiek, przepuszczali.

[Archiwum w ratuszu na skład ofiar determinowane]

Znajdując miejsce, przez prześwietną Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego do odbierania dobrowolnych ofiar wskazane, w archiwum ratuszowem miasta Warszawy, być dogodne temu celowi i zabezpieczające skład pomienionych ofiar, poleca gorliwości tejże Komisyi prędkie onegoż otwarcie i razem uwiadomienie całej publiczności o takowym otwarciu, a szczególniej o miejscu na składki przeznaczonem, potrzebne być sądzi, końcem zaś oddania pomienionego archiwum osobie, przez Komisyę wyznaczyć się mianej, już regentowi zalecenia swoje wydała.

[Administracya magazynu i całego majątku, w Warszawie znajdującego się, biskupa Kossakowskiego Komisyi Porządkowej polecona]

RZT... Wtenczas gdy przemoc moskiewska, jak najlepiej w zamiarach swoich na zgnębienie narodu od współrodaków usłużona, wszystkie najświętsze narodowe ustawy gwałciła, wtenczas kiedy taż przemoc nietylko skarb publiczny, ale i własność prywatną każdego obywatela szarpała, właśni rodacy, będąc do wszystkich prześladowań i ucisków gotowym dla Moskwy narzędziem, szukali w ruinie kraju, w ruinie jego dobra swoich prywatnych zysków. Między takimi usługaczami despotyzmu, chciwymi jeszcze nagród za swoje bezbożne czyny, znajdował się i J. ksiądz Kossakowski, biskup, który, za pomocą przemocy moskiewskiej, dobra narodowe, a dawniej do biskupstwa krakowskiego należące, sobie przywłaszczywszy, zagarnął w samych remanentach, do skarbu należących, około 900.000 złotych, a trzymając też dobra blizko półtora roku, 700.000 złotych dochodu rocznego był uzurpatorem. W niniejszem powstaniu narodowem, gdzie ojczyzna prędkich wymaga potrzeb i gdzie każdy dobry obywatel z chęcią ofiarę z swego majątku niesie, nader sprawiedliwą jest rzeczą, ażeby naród, w szukaniu funduszów ku podźwignieniu swemu, dopominał się od uzurpatora swojej własności i powrócenia sobie tak bezprawnie wydartych dochodów, a zatem gdy J. ks. Kossakowski nietylko ma tu, w Warszawie, skład żelazny, z dóbr narodowych przez niego zagarniętych, którego użycie na obronę ojczyzny konieczną jest potrzebą, ale ma oraz srebra stołowe i sumy, tak gotowe jako i w depozytach będące, które w części za nagrodę wydartych funduszów narodowi służyć mogą, przeto Rada uznaje nieodwłoczną być potrzebą tak tenże magazyn żelazny, jako i cały jego serwis, niemniej sumy gotowe i depozytowe, niezwłocznie pod swoją administracyę, na pożytek i dobro powstania narodowego, zabrać i uskutecznienie tego Komisyi Porządkowej, przez osoby z pomiędzy niej wyznaczyć się mające, za poprzedniczym spisaniem porządnego inwentarza, tak żelastw na składzie się znajdujących, jako i sreber stołowych, i tych, wraz z sumami, nieodwłoczne zabranie, poleca.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej, ażeby srebra przez Księcia Prymasa ofiarowane odebrała]

RZT..., z przyzwoitem gorliwości uwielbieniem odebrawszy od JO. Księcia J. Prymasa delegacyę z oświadczeniem ofiar sreber wszystkich swoich stołowych na dobro publiczne i żądaniem, ażeby osoby do spisania i odebrania takowych sreber wyznaczone zostały, poleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby do uskutecznienia takowego oświadczenia osoby z grona swego wybrała.

[Wydawanie paszportów przez Komisyę Porządkową wstrzymane]

RZT..., powziąwszy wiadomość, iż wiele osób wyjeżdża z Warszawy za paszportami, na których znajduje się podpis Horalik, a widząc tem większą nieprzyzwoitość w tak łatwym wydawaniu paszportów, obliguje Komisyę Porządkową, ażeby nietylko pomienionemu JP. Horalikowi wydawania paszportów zabroniła, ale nadto wszystkich, do Komisyi Porządkowej celem zyskania paszportów udających się, do RZT odsyłała, która sama tylko sobie w tak niebezpiecznych momentach wydawanie paszportów zachowuje.

[Asygnacya pułkownikowi Kwaśniewskiemu na zł. 1000]

Odebrawszy żądanie pułkownika wolentaryuszów Kwaśniewskiego, aby był zasilony pieniędzmi na potrzebę pułku swego, RZT.... zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta z percept, pod dyspozycyą jej znajdujących się, sumę złotych polskich tysiąc do rąk i za kwitem pułkownika Kwaśniewskiego wypłacić rozkazała i te w ekspensa kasowe umieściła.

[Szkatułki, od Pana Martini przyniesionej, Komisyi Porządkowej rewizya polecona]

RZT..., odebrawszy od JP. Martini szkatułkę, w której pieniądze zamknięte być mają, szkatułkę tęż pieczęcią zapieczętowawszy, do Komisyi Porządkowej onąż odsyła, zalecając, ażeby szkatułka ta rozpieczętowana i wszelkie depozyty w niej znajdujące się zregestrowane i w kasie Komisyi Porządkowej złożone zostały, jakie zaś w tejże szkatule efekty znajdować się bedą, Komisya Porządkowa raportem swym Radzie doniesie i oddającemu tęż szkatułkę rewers wyda.

[Polecenie niektórym osobom uformowania projektu względem pożyczki pieniędzy]

RZT... wzywa ur. Jana Meisnera, Pothsa, Paschalisa, Friebesa, Bernau i wszystkich innych gorliwych obywateli, ażeby namyślić się raczyli względem pożyczki pieniędzy, na potrzeby obrony ojczyzny koniecznie potrzebne, i jakie w tej okoliczności ułożą projekty, te jak najprędzej Radzie komunikować zechcą.

[Asygnacya na złotych 2000 dana Rafałowiczowi, pułkownikowi]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby W. Janowi Rafałowiczowi, pułkownikowi pułku pieszego wolentaryuszów warszawskich, i za kwitem onegoż złotych 2000 wypłacić zaleciła.

[Pieniądze odebrane od Hassanowicza do Komisyi Porządkowej odesłane]

RZT..., odebrawszy paczkę z monetą od W. Hassanowicza, tę do Komisyi Porządkowej, celem złożenia onej w miejscu składu generalnego, odsyła i rewers oddawcy tego depozytu wydać zaleca.

[Nominacya oficyalistów loteryi]

RZT..., mając na baczności całość dochodów skarbowych, gdy dowiaduje się, że dyrektor loteryi w ostatniej rewolucyi życie utracił, przez co dyrekcya tejże loteryi zastanowioną została, przeto na miejsce zmarłego dyrektora loteryi, — Onufrego Luińskiego, kontraregestranta tejże loteryi, tymczasowie nominuje, na miejsce zaś kontraregestranta — ur. Gepperta, pisarza tejże loteryi, ustanowionym mieć chce, czego egzekucyę Komisyi Porządkowej poleca.

[Zalecenie, ażeby wszelkie percepty skarbowe do Kasy Generalnej komportowane były i stan kasy codziennie był raportowany]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby wszystkim oficyalistom skarbowym, jakiegokolwiekbądź rodzaju kasy pod dozorem swoim mającym, stawić się przed sobą rozkazała, wszelką u nich znajdującą się perceptę do kasy komisyi swojej komportować dysponowała, i wpływ dalszych percept, ażeby żadnej, ile możności, nie miał przerwy, dozorowi i pilności tychże oficyalistów zaleciła, raczy oraz taż Komisya Porządkowa codziennie przesyłać do Rady raporty, tak o stanie kasy, jako i innych dobrowolnych ofiarach, które przez gorliwych obywateli czynione będą.

[Srebra Pułaskiego do odebrania zalecone]

RZT..., z uwiadomienia o odebraniu przez JP. Zabłockiego, konsyliarza, sreber JP. Pułaskiego, zaleca, iżby Komisya Porządkowa takowe srebra od tegoż JWP. Zabłockiego odebrała i złożyć nakazała.

[Srebra i inne efekty, od administratorów odebrane złożone przez Kocha]

RZT... JP. Koch, mający komendę nad aresztantami w wójtowskiej izbie, rzeczy różne, a między niemi i srebra od tychże aresztantów wzięte, złożył, na co mu się daje rewers.

[Wyśledzenie i odebranie depozytów nieprzyjacielskich i innych osób polecone]

RZT..., gdy potrzeba obrony ojczyzny wszystkich każe szukać sposobów, ażeby dzieło męstwa i cnoty wolnego ludu w swej utrzymać dzielności, tym końcem zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby raczyła jak największej dołożyć staranności w wyszukaniu i wyśledzeniu wszelkich depozytów, tak z gorliwości obywatelskich w różnych miejscach złożonych, a od nieprzyjaciół ojczyzny zdobytych, jako i tych, które w krytych miejscach przechowane być mogą, szczególniej zaś zechce Komisya Porządkowa zgromadzać wszelkie pieniężne percepty i o wielości ich Radzie donosić, ponieważ zaś nieustanne wypadają potrzeby asygnowania pieniędzy na różne wyprawy i nieuchronne wydatki, przeto aby Rada uwiadomiona była, jaką sumę

rozrządzić może, Komisya Porządkowa nieodwłocznie raport przysłać zechce o stanie kasy.

[Asygnacya na zł. 5000 na potrzeby ludwisarni]

RZT..., na przełożenie JW. Mokronowskiego, komendanta garnizonu warszawskiego, iż wymaga konieczna potrzeba pomnożenia funduszu na wydatki ludwisarni, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta tymczasem do rąk i za kwitem ur. Szubalskiego kapitana, jako dyrektora ludwisarni, sumę złotych pięć tysięcy dziś wyliczyć dysponowała i tę między ekspensami umieściła.

[Asygnacya na zł. 20000 na zamianę sreber]

RZT..., obwieszczenie do publiczności, aby wszystkie srebra i drogie sprzęty, na nieprzyjacielu zdobyte, do mennicy, dla większej cyrkulacyi pieniężnej, na zamianę za gotowe pieniądze oddawane były, a do zatrudnienia się tem wyznaczywszy osoby JPP. Bilskiego, Schillera, Baudan, Staneckiego, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta, dla większego zaufania przynoszących rzeczy na zamianę pieniężną, wydała z kasy do rąk, za rewersem JP. Wierzbickiego, sumę złotych dwadzieścia tysięcy.

[Deputacya do zamiany sreber oznaczona]

RZT..., pragnąc, aby obwieszczenie do obywateli gorliwych i do dobra powszechnego przyczynić się chcących, względem znoszenia do mennicy sreber wyszłe, pożądanemu odpowiedziało celowi, wyznacza osoby JPP. Schillera, Baudan, Staneckiego, zalecając onym, aby jako przychylni losowi ojczyzny, tę przysługę przyjąwszy, do mennicy zeszli, taksowali i istotny walor wynalazłszy, o tem, przez wydane od siebie zaświadczenie, JP. Wierzbickiego, kasę do zapłacenia tych sreber od Komisyi porządkowej mającego, uwiadomili oraz codziennie Radzie o swych czynnościach donosili; ażeby zaś czynność ta, dla dobra kraju przedsięwzięta, upoważnienie swoje i zupełną w publiczności ufność zyskała, Rada chce takowej deputacyi mieć nieodstępnie przytomnego JP. Bilskiego, jako komisarza porządkowego Księstwa Mazowieckiego, któremu zwierzchni nad tą czynnością, jej ułatwieniem i Radzie swej raportowaniem, dozór oddaje i dlatego rezolucyę tę Komisyi Porządkowej komunikować kancelaryi swojej zaleca.

V.

Działo się... dnia dwudziestego trzeciego miesiąca kwietnia roku 1794.

[Uwolnienie z pod aresztu księdza Łabuńskiego]

RZT..., z doniesienia sobie uczynionego od prześwietnego Departamentu interesów zagranicznych, listem do nas przez JW. Dzieduszyckiego pisanym, gdy ksiądz Wincenty Łabuński, kapelan ruski, usprawiedliwionym

zostaje przez indagacyę JW. Dzieduszyckiego, dlatego z aresztu onego uwalniamy i, aby od nikogo nagabanym nie był, zalecamy, co mu jednak iż służyć do wyjazdu z Warszawy niema, ostrzegamy.

[Nominacya Dolińskiego za adjutanta Rady]

RZT... nominuje Stanisława Dolińskiego za adjutanta swego, który na się włożone obowiązki jak najściślej dopełniać powinien będzie.

[Nominacya Dulfusa za adjutanta Rady]

RZT... nominuje Henryka Dulfusa za adjutanta swego cywilno-wojskowego, który na się włożone obowiązki jak najściślej dopełniać powinien będzie.

[Rezolucya względem więźniów Woyniłłowicza i Bauera]

RZT..., rezolwując notę przez W. Dobrskiego, podpułkownika i komendanta arsenału, co do kategoryi aresztanta narodowego Woyniłłowicza, dozwala onemu dostarczyć wygód w proporcyi za jego własne pieniądze, takim jednak sposobem, ażeby do rąk W. Woyniłłowicza żadnych nie dawać pieniędzy, lecz to tylko kupić, co nieuchronna tegoż Woyniłłowicza wygoda wyciągać będzie, a to niema nigdy bez wiedzy komendanta arsenału następować. Co się tyczy W. Bauera, ten, ażeby na miejscu, bez żadnej przemiany i podług dawnej rezolucyi Rady, został, Rada jak najmocniej zaleca, chcąc ażeby wszelkie jej w tej mierze rozporządzenia bez żadnego tłómaczenia i jak najściślej zachowane były.

[Względem dostarczenia wygód osobom do legacyi rosyjskiej należącym]

RZT..., powziąwszy uwiadomienie, iż Wydział Dyplomatyczny, odpowiednio na zapytanie Komisyi Porządkowej, względem osób z korpusu dyplomatycznego rosyjskiego, w detencyi będących, uczynione, z pośród siebie W. Debolego do wyrozumienia z osób tychże ich żądań wyznaczonym został, chcąc w dostarczaniu wygody wszelkiej dla powyższych osób, pod obroną prawa narodowego będących, ułatwić komunikacyę, determinuje, iż wszystko to, co przez W. Debolego dla osób JWW. Bühlera, Ascha, WW. Diwowa i Józefowicza żądanym będzie, Komisya Porządkowa, a raczej Dozór nad żywnością dla więźniów mający uskutecznić i niezwłocznie dostarczyć winien będzie.

[Względem zwrócenia broni z arsenału wydanej]

RZT... Obywatele i mieszkańcy miasta wolnego Warszawy! Kiedy oswobodzenie nagłe od nieprzyjaciela niezwłocznej wymagało obrony, wyrzucano broń w cekhauzie i każdemu przychodzącemu po nią dawano. Lecz kiedy teraz uregulowaniem żołnierza naród stale i dzielnie bierze się ku zabezpieczeniu swemu, a Rada, z woli narodu obrana, bezprzestannie nad tem czuwa, aby uformować regularne wojsko, które w tak prędkim razie w broń, nadewszystko dlatego, iż rozrzuconą została, urządzone być nie

może, obowiązuje się więc i zaklina na miłość ojczyzny obywateli i wszystkich mieszkańców, aby broń, w tym zaufaniu jedynie onym powierzoną, iżby się mieli ku obronie, w tym również zaufaniu, aby wojsko ku ich obronie co rychlej postawione być mogło, takową wszelką z cekhauzu sobie daną, do Departamentu Wojskowego, gdy sami służyć woli nie mają, odsyłali. Spodziewa się Rada, iż to jej zalecenie chętnie wypełnione będzie, a ktoby zaś nie chciał dopełnić tego i broń takową tail, tedy inni niechaj utajającego do wspomnianego Departamentu Wojskowego donoszą, a mieć będą nagrodę.

[Paszport dla Osieckiego]

RZT..., dla przyczyn sobie komunikowanych, przez JW. Szydłowskiego, konsyliarza Rady swej, zaręczonych, a o potrzebie wyjazdu JP. Ignacego Osieckiego do województwa Płockiego przekonywających, daje pomienionemu JP. Osieckiemu paszport, na mocy którego nietylko u rogatek warszawskich ma być wolno przepuszczony, ale i dalszy przejazd niema mu być trudniony.

[Sprowadzenie kasy celnej z Nowodworu nakazane]

RZT..., mając sobie przez JP. Jakóba Nicałkiewicza, ekonoma generalnego dóbr JO. księcia Stanisława Poniatowskiego, Nowydwór zwanych, doniesione, iż na tamecznej komorze celnej do 50.000 złotych gotowych znajdując się pieniędzy, z powodu wypadających z pod Zakroczyma Moskalów i Prusaków w niebezpieczeństwie zabrania przez nieprzyjaciół pozostaje, przeto temu zaradzając, rekwiruje JW. komendanta Warszawy i jej okolic, ażeby do transportowania tejże kasy do Warszawy i oddania jej Komisyi Porządkowej eskortę dostateczną wykomenderował, zaś JPP. oficyalistom skarbowym, przy komorze celnej Nowodworu będącym, zaleca, ażeby natychmiast pod tąż eskortą do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, w Warszawie agitującej się, kasę całą, jaka się tylko znajduje, sprowadzili i oną za kwitem tejże Komisyi oddali.

[Pozwolenie wydania części bielizny dla Szydłowskiej]

RZT..., mając wzgląd na niewygodę JP. Szydłowskiej, starościny mielnickiej, zaleca, aby Komisya Porządkowa pościel, jakąś część bielizny i garderoby, prócz sreber, broni, pieniędzy i innych drogich składów, które zlustrować należy, zaraz wydać rozkazała, przydawszy tamże osobę zaufania swego, która Komisyi spisze raport wydanych rzeczy.

[Ignacy Deybel uwolniony z pod aresztu]

RZT..., za przełożeniem Departamentu Wojskowego prośby obywatela Mikołaja Deybla względem uwolnienia syna jego, Ignacego Deybla, dawniej w korpusie artyleryi W. Ks. Litewskiego, a teraz pomiędzy aresztantami rosyjskimi w niewolę wziętego, w prochowni osadzonego, przyjmuje oświadczenie pomienionego Ignacego Deybla względem przyjęcia służby wojskowej

w korpusie nowoerygującym się wolentaryuszów, jako zaręczeniem mieszkańców miasta Warszawy wiarygodnych wsparte, i, celem uskutecznienia tegoż oświadczenia, rekwiruje prześwietną Komisyę Porządkową ziemi Warszawskiej, aby dla uwolnienia tegoż aresztanta przyzwoite dała dyspozycye, któren, skoro wolen będzie, natychmiast do korpusu wolentaryuszów zaciągnąć się ma.

[Aresztowanie księcia Czetwertyńskiego]

RZT..., gdy publiczność zabezpieczenia osoby księcia Czetwertyńskiego, kasztelana przemyskiego, usilnie żąda, a ten u JW. posła szwedzkiego w schronieniu ma się znajdować, zaczem Rada, na usilne żądanie publiczności, chcąc się zabezpieczyć osoby księcia Czetwertyńskiego, zaleca Departamentowi Interesów Zagranicznych, ażeby JW. posła szwedzkiego o wydanie osoby księcia Czetwertyńskiego pod straż narodową rekwirować raczył.

[Rewizya siodeł nakazana]

RZT..., mając sobie w Radzie od Departamentu Wojskowego uczynione przełożenie względem najgwałtowniejszej potrzeby dostawiania siodeł, dlatego starszym JPP. cechmistrzom cechu siodlarskiego, aby do majstrów tegoż cechu wszystkich udawali się, siodła jakie mają zrewidowali, wielkość onych sporządzili, tę numerowali, a numerowanych taksę sporządziwszy, tęż, wraz z doniesieniem o nazwiskach i mieszkaniach tychże majstrów, do Departamentu Wojskowego przynieśli, zalecamy.

[Zalecenie Sądowi Kryminalnemu, ażeby w czynnościach swych postępował]

RZT..., chcąc mieć spokojność publiczną jak najrychlej zabezpieczoną, lubo najmniej nie wątpi w gorliwość osób do Sądu Kryminalnego wybranych, iż te najprzyzwoitszych ku temu użyją środków, z winnej jednak o wszystkie części powierzonego sobie rządu pieczołowitości, zna być obowiązkiem swoim polecić Sądowi Kryminalnemu, ażeby, gdy już jurysdykcyę swoją w dniu wczorajszym zafundował, nasamprzód przedsięwziął odebranie raportów od wszystkich nad strażą więźniów przełożonych, a z tych o liczbie dotąd uwięzionych zawiadomiwszy się, zatrudnił się indagacyą onychże, tudzież dojściem powodów, dla jakich i kiedy aresztowanymi zostali; z takowej indagacyi poweźmie zapewne najdokładniejszą wiadomość o rodzajach zaskarżeń, a tem samem ułatwi sobie rozgatunkowanie osób, któreby z powodu oskarżeń przeciwko nim wszczętym do Sądu Najwyższego Kryminalnego, Aktem Powstania Narodowego w Krakowie oznaczonego, a które do Sądu jego właściwie, podług opisów już w tej mierze ogłoszonych, należały. Po uskutecznieniu więc tego, Rada nie może nie polecić najtroskliwszej Sądu Kryminalnego baczności, ażeby aresztanci, mający należeć do Sądu Głównego Kryminalnego, z zachowaniem spokojności publicznej, najwarowniej strzeżeni byli, aż do rozrządzenia w tej mierze Najwyższej

Rady krajowej nastąpić mającego, ku czemu i Rada, za zniesieniem się z Sądem Kryminalnym, potrzebnych użyć nie omieszka środków. Względem zaś tych, co pod opis Sądu Kryminalnego podchodzą, Rada poleca temuż Sądowi, ażeby niezwłocznie oskarżycielom publicznym akt oskarżenia formować kazał, a po uformowaniu osądzenie onych przyśpieszył.

[Zalecenie drukowania rezolucyi i czynności Rady i Berlica do dozoru tego wybrany]

RZT..., gdy wszelkie czynności swoje publiczności wiadome mieć i tym końcem oneż drukarni ogłaszać postanowiła, a dozór takowych druków szczególniejszej wymaga baczności, do której JP. Hiacynt Berlica chęci swe ofiaruje, przeto Rada, przyjąwszy to jego oświadczenie, poleca onemuż dozór wszelkich druków i dlatego kancelaryę swoją, ażeby temuż wszelkie rezolucye i proklamacye, ogłoszenia przez druk potrzebujące, polecała, zaś samego JP. Berlicę, ażeby wydrukowaniem i publikacyą onych zatrudnił się, obowiązuje.

[Przydanie osób do Komisyi Porządkowej]

RZT... dla pomnażających się codziennie zatrudnień Komisyi Porządkowej, pragnąc, ażeby opisy jej najskuteczniej dopełniane być mogły, uznaje potrzebę powiększenia liczby osób, skład onejże stanowiących, i dlatego JPP. Klemensa Jasińskiego, Hiacynta Dziarkowskiego i Jędrzeja Monfrel do tegoż składu za współkomisarzy przydaje, a na miejscu JP. Muradowicza JP. Witalisa Przybyłowskiego ustanawia.

[Rekrut z Warszawy uchwalony]

RZT... na przełożenie JW. Mokronowskiego, komendanta siły zbrojnej, iż dla dokompletowania garnizonu warszawskiego potrzebuje 4840 żołnierza, zaufawszy obywatelstwu i gorliwości przykładnej współobywatelów i mieszkańców tej stolicy, rozłożenia rekruta na kominy miasta Warszawy nieodbitą znalazła potrzebę. A ponieważ 6 klas kominów prawem jest udeterminowanych, z wziętej przeto względem każdej takowej klasy proporcyi tymczasowo uchwala się, aby cztery kominy pierwszej klasy przystawiły rekruta jednego, pięć kominów klasy drugiej rekruta jednego, sześć kominów klasy trzeciej rekruta jednego, siedm kominów klasy czwartej rekruta jednego, ośm kominów klasy piątej rekruta jednego, dziewięć kominów klasy szóstej rekruta jednego. Rekrut każdy powinien być zdrowy na ciele i zmysłach, od ośmnastu do czterdziestu lat mający, przystawiony na koszary kadeckie i wydany za kwitem wyznaczonemu na to od komendanta oficerowi; a jak każdy cnotliwy obywatel nagłą potrzebę bronienia widzi ojczyzny, tak aby bez zwłoki każdy przypadającego na siebie rekruta najdalej od czasu ogłoszonej tej uchwały w dni ośm przystawił, jak najmocniej zaleca, a ponieważ wypadać będzie często na kilku obywatelow jednego przystawić

rekruta, ułożenie zatem takowego między obywatelami rozkładu zostawia się ostatecznie JPP. wójtom cyrkułowym.

[Zalecenie do wójtów względem przystawienia rekrutów]

RZT..., potrzebę konieczną rekruta uznawszy i już w tej mierze urządzenie swe względem wielości i sposobu przystawienia tegoż rekruta wydawszy, ażeby to rekrutowanie śpieszniej i porządniej skutkowane było, zaleca PP. burmistrzom wydziałów, ażeby ci, porozumiawszy się z obywatelami swych cyrkułów, sposób przystawienia tychże rekrutów, względnie dymów oznaczonych, ułożyli, w jakiej wielości któren dom do przystawienia i umundurowania rekruta ma się przyłożyć umiarkowanie uczynili, i tym sposobem przystawionych rekrutów do komendy za rewersami oddawali, to zaś mają niezwłocznie i jak najrychlej uskutecznić.

[Znoszenie się Sądowi Kryminalnemu z Wydziałem Dyplomatycznym względem papierów zalecone].

RZT..., wydawszy w dniu dzisiejszym rezolucyę do Wydziału Rady swej Dyplomatycznego, ażeby ten zbieraniem oraz rozgatunkowaniem papierów rosyjskich zatrudnił się i te, w czem ile razy związek mieć mogą z objektami Sądu Kryminalnego dotyczącymi się, onemuż komunikował, widzi przeto być potrzebą o takowej rezolucyi pomieniony Sąd Kryminalny uwiadomić, iżby potrzebne z Wydziałem Dyplomatycznym zniesienie się uczynił.

[Przeprowadzenie więźniów nakazane]

RZT... rekwiruje JP. komendanta warszawskiego, ażeby JP. Józefowi Łukaszewiczowi, sędziemu kryminalnemu, oddał przyzwoitą straż wojskową, któraby przeprowadzenie jeńców, z rezolucyi Sądu Kryminalnego nastąpić mające, zabezpieczyła i onychże w miejscu, do którego przeprowadzonymi zostaną, pilnowała.

[Paszport Jaroszowi wydany]

RZT..., dla przyczyn sobie przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego komunikowanych, a o potrzebie wyjazdu JP. Jana Jarosza, obywatela miasta Piaseczna, aż do miasta Tarczyna przekonywających, daje pomienionemu P. Janowi Jaroszowi paszport, na mocy którego nietylko u rogatek warszawskich ma być wolno przepuszczony, ale i dalszy przejazd, aż do miasta Tarczyna, niema mu być trudniony.

[Zakaz więźniom używania tytuniu i palenia światła]

RZT..., nie mogąc użyć dosyć troskliwości względem zabezpieczenia więźniów, po różnych miejscach rozsadzonych, a zwłaszcza mając najpilniejszą baczność na zachowanie spokojności obywatelskiej, które przez zaniedbany dozór nadwyrężone byćby mogło, przesyła powtórnie do Komisyi Porządkowej zlecenie, ażeby w miejscach wszystkich, w których więźnie są osadzeni, a najszczególniej w ratuszu, niedozwolone było używanie światła i palenie tytuniu, a to pod odpowiedzią szczególną tych osób, które straż aresztantów

zleconą sobie mają. Chociaż zaś przez rezolucyę Rady zakazane jest, ażeby więźnie nie używali papieru i atramentu, z troskliwości jednak powtarza Rada dawniejszą swoją rezolucyę, z zaleceniem, ażeby Komisya Porządkowa osób trzy z pośród siebie deputowała, celem wyegzaminowania wszystkich miejsc więźniami osadzonych, gdzie najściślej uczynią egzamin, czyli więźnie mają papier, atrament, pióra, ołowek, i te znalazłszy, natychmiast to wszystko od więźniów odebrać rozkażą i nadal pod najsurowszą animadwersyą, a nawet doniesieniem o tem do Sądu Kryminalnego i podług wykroczenia ukaraniem, takowych objektów podsuwać i dostarczać pomienionym więźniom zakażą.

[Pozwolenie dostarczania wygód Aschowi i Bühlerowi z zachowaniem ostrożności]

RZT..., mając sobie przedłożoną potrzebę opatrzenia tak żywności, jako i innych nieodbitych potrzeb dla JPP. d'Asch i Bühler, w areszcie, w cekhauzie będących, wydaje dyspozycyę do komend, ich tamże strzegących, ażeby osobom żywność, ubiór i tym podobne potrzeby dodać i dostarczyć onym pragnącym, za poprzednim zlustrowaniem rzeczy przynoszonych, aby w nich papierów, broni lub pieniędzy ukrytych nie było, wolnego wnijścia do nich dozwoliły, zastrzegając, ażeby przyzwoita ostrożność przy takowym wpuszczaniu zachowaną była.

[Przystawienie broni Kownackiemu nakazane]

RZT..., za przełożeniem Departamentu Wojskowego, o niedostatku broni ręcznej, tak dla infanteryi, jako i kawaleryi, niemniej strzelców nowego i starego zaciągów, donoszącego i potrzebę jak najprędszego robienia i przystawiania tejże broni przekładającego, rozkazuje JP. Kownackiemu, fabrykantowi puszkarskiemu, i przełożonym fabryk strzelby kozienickich, ażeby, celem dostarczenia tejże broni wojsku Rzeczypospolitej, one jak najśpieszniej robić rozkazali i wszystkich rzemieślników puszkarskich, tamże egzystujących, do tejże użyli.

[Względem nieruszania miejscowych armat]

RZT..., mając sobie okazaną notę, przez JW. komendanta do Komisyi Porządkowej, względem obwieszczenia publiczności o mającym nastąpić cofnieniu armat, w mieście rozstawionych, podaną, lubo, w moc tej noty, już doniesienie do publiczności prezentowanym sobie miała, kiedy jednak z skutku nastąpić mogącego troskliwość obywatelów o ich bezpieczeństwo słusznie zatrwożoną by być mogła, przeto, jeżeli cofnienie której armaty, z miejsca w którym dotąd zostaje, w zamiarze reparacyi nieuchronnym być się pokaże, że toż miejsce, tymczasowo do zwrócenia onej, niezwłocznie inną armatą tegoż kalibru zastąpione być będzie powinno, determinuje. Nadal zaś JW. komendant żadnego posterunku ani armaty z miejsca swego, bez pozwolenia wyraźnego Rady, ruszyć nie będzie mocen.

[Urządzenie kancelaryi wojskowej i nominacya regenta]

RZT..., przychylając się do prośby i przełożenia Rogalińskiego, pisarza wojskowego, i całej kancelaryi wojskowej względem utrzymania onych na funkcyach, przez nich posiadanych, deklaruje, iż osoby tęż kancelaryę składające do Wydziału Wojskowego tymczasowie przyłącza, wszelkie zaś zażalenia, skargi i pretensye względem posiadanych przez nich placów zawiesza do decyzyi i rozpoznania, za przybyciem Tadeusza Kościuszki, Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika. Co się zaś tyczy funkcyi regenta likwidacyjnego i kasy, po postąpieniu Ośmiałowskiego, regenta, na pułkownika lekkiej kawaleryi, plac ten tymczasowie i powinności jego, wraz z szarżą przywiązaną, Szczepanowi Świniarskiemu poleca.

[Asygnacya Pągowskiemu, pułkownikowi, dana na zł. 10.000]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby z percept ogólnych wypłaciła, za kwitem W. Pągowskiego, pułkownika wolentaryuszów konnych, sumę złotych polskich dziesięć tysięcy i tę *inter* ekspensy zapisać rozkazała.

[Kozłowski na pisarza loteryi nominowany]

RZT..., ponieważ JP. Geppert, funkcyę pisarza loteryi dotąd posiadający, za rezolucyą Rady *de die 22 praesentis* zaszłą, na funkcyę kontraregestranta jest nominowany, przeto na miejsce jego i na tąż funkcyę pisarza loteryi ur. Walentego Kozłowskiego przywraca i ustanawia, jako dawniej na tęż funkcyę nominowanego.

[Rekwizycya do komendanta względem wysłania wojska w pomoc Woyczyńskiemu do ziemi czerskiej]

RZT..., na przełożenie JP. Woyczyńskiego generała-majora, nominowanego od Najwyższego władzy wojskowej Naczelnika, i za złożeniem przez tegoż ordynansu, pod dniem 13 kwietnia, z obozu pod Bosutowem, ażeby w ziemi czerskiej i powiecie bielskim najsilniej nieprzyjaciela obrotom przeszkadzał i operacye wojenne zaczynał, rozkazuje JP. komendantowi warszawskiemu, ażeby temuż, dla zasłony powstającego obywatelstwa i wybrania kantonów, natychmiast wojska regularnego, kawaleryi i piechoty, udzielił i armat, w proporcyi zaufania; że brygada Ożarowskiego już się tu zbliża, która to komenda tam, gdzie generał uzna potrzebę, ruszy i dalszych jego słuchać będzie rozkazów.

VI.

Działo się ... dnia dwudziestego czwartego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Deputacya do wydawania paszportów].

RZT..., kiedy mimo innych objektów, onę otaczających, znajduje obowiązek dogodzenia koniecznej potrzebie, a oraz zabezpieczenia siebie w po-

winnej ostrożności, dlaczego wymierzając rychłe w tej mierze zaradzenie, by obywatele, jakoteż inne osoby do miasta Warszawy przybywające i z niego wyjeżdżać chcące, szkód w interesach swych nie ponosili, a wszelka względem tegoż wyjazdu zachowana była przezorność, wyznacza osoby, jako to: Jana Pluskwińskiego, Lalewicza, Chevalier, Zabłockiego regenta Komisyi Edukacyjnej, Kuszewskiego metrykanta i Adama Mędrzeckiego, którym to osobom, jako gorliwym o dobro powszechne obywatelom, aby, w komplecie osób trzech, wszystkie osoby, z miasta Warszawy wyjazdu żądające i paszportu potrzebujące, egzaminowali, przyczyny przyjazdu i wyjazdu śledzili, one rozważyli, a, uznawszy żądanie wyjazdu której osoby być słusznem i obojętności żadnej nie podlegającem, tej wyjazdu, nie inaczej jednak, jak za paszportem, przez prezydenta Rady podpisanym, dozwolili, onym poleca.

[Paszport Gutakowskiemu dany]

RZT..., ponieważ JW. Gutakowski, mając gwałtowną potrzebę wyjechania z Warszawy z dwoma powozami do Kampinosa, a znając jego gorliwy patryotyzm, zaleca straży lub komendzie każdej, ażeby pomienionego JW. Gutakowskiego nigdzie nie przytrzymywała i onemu drogi nie tamowała.

[Względem składania broni]

RZT..., mając sobie doniesione, że Departament Wojskowy niema miejsca dogodnego do złożenia broni, którą obywatele, w moc wyszłego już do nich od Rady zalecenia, składać zapewne nie omieszkają, przeto, tak końcem ułatwienia sposobności w składaniu broni, jakoteż w potrzebie obrony łatwości znowu dostania takowej, obwieszcza obywateli, ażeby broń nie już do Departamentu Wojskowego, lecz cechy do swych cechmistrzów, inni zaś obywatele do swych wójtów lub też w miejsca przez nich wyznaczone, oddawana była.

[Wyznaczenie domu dla rekrutów Rottenburga]

RZT..., na przełożenie W. Rottenburga, pułkownika wolentaryuszów, iż w domu Radziwiłłowski zwanym, dla zajęcia onego lokatorów, wolentaryuszów mieścić nie można, zaleca Komisyi Porządkowej, iżby ta dom obszerny dla tegoż Rottenburga, pułkownika wolentaryuszów, wynajęła.

[Przydanie osób do Komisyi Porządkowej]

RZT..., przychylając się do żądania Komisyi Porządkowej, za członków jej składu nominuje JPP. Kubickiego architekta, Okraszewskiego, Chevalier, Glińskiego i nadto, pragnąc mieć oddane tejże Komisyi czynności najskuteczniej dopełniane, do już nominowanych JPP. Franciszka Skarbka, Rudzkiego, Franciszka Kijewskiego, Wojciecha Ślężańskiego, Telesfora Bilewicza, Bonifacego Chmielewskiego i Macieja Łyszkiewicza przydaje.

[Względem zapewnienia się o konferencyach w zamku być mających]

RZT..., mając sobie doniesione, że przy bibliotece i stancyi, w której

Albertrandy bibliotekarz przebywa, ma stać warta ścisła, nikogo nie przepuszczająca, i że tam konferencye się odprawują, do których wchodzić mają ks. Ghigiotti i JP. Littlepage, niemniej, że tam ma być sekretne schronienie się Moskalów, komunikuje tę wiadomość Wydziałowi swemu, do interesów zagranicznych wyznaczonemu, ażeby w tej mierze jak najdokładniej zechciał się uwiadomić i wyniknąć stąd mogącym skutkom zaradził.

[Przeprowadzenie więźniów nakazane]

RZT..., ufna w obywatelskich chęciach JO. księcia Aleksandra Lubomirskiego i JW. Chreptowicza, rajtszule przy pałacach ich dla dogodniejszego więźniów zabezpieczenia tymczasowie przeznacza, mieć chcąc, ażeby do takowych rajtszul więźnie, tak w pałacu Brylowski zwanym, jako i w cekhauzie osadzeni, sami tylko gemejni i unteroficerowie, niezwłocznie pod przyzwoitą strażą wojskową przeprowadzeni i pod takąż w nich pilnowani byli. Dla czego rekwiruje JW. komendanta warszawskiego, ażeby do pomienionego przeprowadzenia dostateczną wartę przydał.

[Wzgląd okazany osobom do legacyi rosyjskiej należącym i innym]

RZT..., powziąwszy wiadomość od Wydziału Dyplomatycznego, iż, pomimo osób JPP. Bühlera, Ascha, Diwowa i Józefowicza, jeszcze osoby następujące, jako to: de Becher i Sokołowski konsyliarze, Bielgunow i Lewanda asesorowie, Kochowski i Kotenius majorowie, oraz baron Hochstetter, przy poselstwie JP. Bühlera będący, Stojewski i Waniewicz kapelani, Weincuchtel generał, wraz z żonami i dziećmi do składu dyplomatycznego należą, a żony generałów Chruszczowa, Gagarina, pułkownikowa Czyczerinowa do względów i zapewnienia osób swych mają prawo, chcąc tak dla tychże osób, jako i innych powyżej wymienionych, w dostarczaniu wygód, przez nie żądających, ułatwić komunikacyę i względem nich jak najmocniej zapewnić się, determinuje niniejszem rozrządzeniem, iżby tak powyższe w szczególności osoby, jako i aresztanci narodowi z miejsc różnych detencyi swojej do pałacu Rzeczypospolitej, Brylowski zwanego, niezwłocznie przeprowadzeni zostali i tam w pokojach, w miarę dystynkcyi charakterów swoich, domieszczeni, w wygody wszelkie, jakie W. Deboli, z Wydziału Dyplomatycznego do wyrozumienia ich żądań wyznaczony, wymieni i wskaże, opatrywani, celem zaś zapewnienia łatwości w dostarczeniu tych wygód JP. Meisnera do W. Debolego przydaje i, znoszenie się z onym wspólne polecając, potrzeb wszelkich dostarczenie poleca. Do straży zaś osób tych wszystkich konfraternię kupiecką starszą i młodziańską, złotniczą i jubilerską, jako z gorliwości obywatelskiej tę usługę na siebie z chęcią przyjmujące, dodaje, mieć chcąc, ażeby, w ilości potrzebie odpowiedniej warty takowe utrzymując, pilność i baczność jak najmocniejszą zachowały i jak najściślej zarządzenia Rady, względem niedozwalania komunikacyi tak aresztantom

między sobą, jako i z innymi obcymi, uskuteczniały. Do której to warty komendant siły zbrojnej warszawskiej co noc patrole, w takiej jak dotąd bywały liczbie, dodawać będzie i instrukcye oficerowi z kupców, wartę trzymającemu, przepisać nie omieszka.

[Paszport Dzierzbickiemu wydany]

RZT..., mając sobie przełożone powody koniecznego wyjazdu z Warszawy ur. Franciszka Dzierzbickiego do dóbr swych Żabia Wola, daje pozwolenie temuż ur. Franciszkowi Dzierzbickiemu, wraz z żoną swoją i dwoma ludźmi, wolnego wyjazdu z zaleceniem, aby nigdzie zatrzymywanym nie był.

[Paszport Singerowi wydany]

RZT... JP. Maksymilianowi Singerowi, ażeby z Warszawy bez przeszkody był wypuszczonym i w drodze wolny przejazd znajdował, niniejszy paszport udziela.

[Pozwolenie wnijścia do aresztowanych Zabiełłów Sobolewskiemu i Gutakowskiemu dane]

RZT... pozwala JW. Sobolewskiemu, kasztelanowi warszawskiemu, iżby z panią Zabiełłową widywać się mógł i onejże jedzenie dwa razy dnia przesyłać, równegoż pozwolenia i JW. Gutakowskiemu, podkomorzemu W. Ks. Lit., udziela. Szyldwach ma stać za drzwiami, oficer jednak ma być przytomny wtenczas, gdy powyższe osoby, na mocy teraźniejszego pozwolenia, znajdować się będą aż do dnia jutrzejszego.

[Paszport Sierpińskiemu wydany]

RZT... obywatelowi Leopoldowi Sierpińskiemu, ażeby z Warszawy bez przeszkody był wypuszczonym i w drodze wolny przejazd znajdował, niniejszy paszport udziela.

[Żądanie Weyliba, cyrulika, do Komisyi Porządkowej odesłane]

RZT..., mając sobie przez JP. Jana Weyliba, chirurga medyka, przełożone obywatelskie chęci, iż on talentem swoim chce być usłużnym publiczności w teraźniejszych jej potrzebach, odsyła tegoż JP. Jana Weyliba do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby onemuż sposobność uskutecznienia tych chęci dała.

[Odpowiedź względem żądania aresztowania osób]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Sądu Kryminalnego, oświadcza, że osoby, żądające aresztu na wielu obwinionych, przed siebie przywoławszy, zaspokoiła troskliwość onychże układem swoim, iż nikt z Warszawy bez paszportu wypuszczonym nie będzie. Gdyby jednak pomimo tego żądanie aresztowań ponowione być miało, natenczas Rada nie ubliży skutecznych użyć środków, którymiby żądania, z gorliwości obywatelskich pochodzące, z ubezpieczeniem spokojności pogodzone zostały.

[Dozór nad więźniami pilniejszy zalecony]

RZT..., lubo nie wątpiąc o gorliwości Komisyi Porządkowej w dopełnianiu obowiązków, przez nią dla dobra Ojczyzny przedsięwziętych, gdy jednak obowiązki te, jako obszerne, dzielnej baczności potrzebują, a szczególnie w okolicznościach naglących, między któremi Rada nie może nie liczyć opatrzenie potrzeb dla więźniów, zaradzenie ich chorobom i zabezpieczenie miejsc, w których są osadzeni, dlaczego na miłość Ojczyzny zagrzewa i zaklina Komisyę Porządkową, ażeby do już wybranej w tym objekcie deputacyi przydała więcej jeszcze z grona swego osób, któreby wspólnie nieodwłocznie i jak najskuteczniej powyższe obowiązki dopełniły.

[Paszport Rożeckiemu dany]

RZT..., odpowiadając na przełożenie ze strony JP. Józefa Rożeckiego, pisarza czerskiego, uczynione, iż on, rekrutów przywiózłszy do Komisyi Porządkowej, nazad do dóbr powrócić i więcej onychże przystawić pragnie, paszport onemuż wydaje i, ażeby tak w Warszawie, jako i w okolicach jej, przejazdu tamowanego nie miał, komendantom wszystkim zaleca.

[Ulokowanie kasy w zamku]

RZT..., przychylając się do żądania Komisyi Porządkowej, w dniu dzisiejszym podanego, daje zupełne zalecenie Komisyi Porządkowej, ażeby ta kasę generalną wszelkich dochodów w zamku Jego Królewskiej Mości tam, gdzie dawniej kasa generalna Rzeczypospolitej znajdowała się, ulokowała i o to gdzie należy rekwirowała.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej odebrania do kasy zł. 106.000 od kasyera Księstwa Mazowieckiego i ażeby do ofiar odbierania 2 osoby z pomiędzy siebie wyznaczyła]

RZT..., odebrawszy raport ur. kasyera prowincyi mazowieckiej o znajdujących się w tejże kasie stu sześciu tysiącach złotych polskich, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby tęż perceptę do kasy generalnej odebrała i w bilans percept zapisała, zaleca tudzież powtórnie Komisyi Porządkowej, ażeby do wszystkich osób i miejsc, w których percepty skarbowe lub srebra, przez gorliwych obywateli na obronę Ojczyzny oddane, znajdują się, rekwizycyę uczyniła, a szczególniej, ażeby w arsenale o wydanie zabranej kasy moskiewskiej i przez gorliwy lud tamże zaprowadzonej rekwirowała, i gdy zupełną wiadomość Komisya Porządkowa o wszelkich kasach, tudzież o srebrach na obronę ojczyzny oddanych, poweźmie, niezwłocznie, tak o jednym jako i drugim objekcie, raport Radzie uczyni. Co się zaś tyczy innych efektów, które gorliwość obywatelska na ratunek Ojczyzny poświęciła, do tego Komisya wyznaczyć powinna z pośród siebie najmniej dwie osoby, które, obrawszy miejsce na skład generalny pomienionych efektów i tychże specyfikacyę ułożywszy, raport o tem Komisyi Porządkowej *in pleno* uczynić mają. Poczem

Komisya, z przyłączeniem kopii specyfikacyi wspomnianych efektów, Radę raportem zawiadomi.

[Doktorowi wnijście do Tomatisa pozwolone]

RZT... daje pozwolenie JP. Bottmanowi, medycyny doktorowi, iżby ten, dla poratowania zdrowia JP. Tomatisa, w areszcie będącego, w przytomności obywatela, wartę odbywającego, osiadłego, językiem tym samym mówiącego, z JP. Tomatisem widywać się mógł.

[Umundurowanie artyleryi]

RZT..., wyszczególnienie potrzeb i koszta na umundurowanie głów korpusu artyleryi koronnej, przez JP. Deybla, pułkownika tegoż korpusu, podane, a przez JP. Mokronowskiego, komendanta miasta Warszawy, podpisane, odebrawszy, zleca Wydziałowi Wojskowemu, ażeby ten za zniesieniem się z Departamentem Skarbowym, nieodwłocznie takowe uskutecznił.

[Zapewnienie komendanta o wypłaceniu pieniędzy na wszelkie potrzeby i o odebranej kasie rosyjskiej]

RZT..., rezolwując notę, przez JW. komendanta siły zbrojnej warszawskiej, pod dniem 23 miesiąca i roku bieżących, względem przeniesienia kasy rosyjskiej do kasy generalnej wojskowej podaną, determinuje, iż, za każdą JW. komendanta rekwizycyą na potrzeby wojska, sumy, przez niego asygnowane, z kasy generalnej wypłacać będzie, kasa zaś rosyjska, że do kasy generalnej wniesiona jest, deklaruje.

[Urządzenie względem broni, u obywatelów być mogącej i w czasie alarmu skąd im dostarczoną będzie]

RZT..., tłómacząc zamiar obwieszczenia, względem złożenia broni przez obywatelów pod dniem 23 wydanego, stanowi, iż wszyscy obywatele, posesyonaci i cechowi, mogą natychmiast iść w miejsca składu broni i te za zapisaniem się w protokół, przy którym jeden z komisarzów Komisyi Porządkowej przytomnym być ma, odebrać, reszta zaś broni, jaka w składach pomienionych pozostanie, złożona będzie proporcyonalnie w każdym cyrkule z należącą do niej amunicyą. Wójci cyrkułowi i starsi konfraternii i cechów staranie mieć będą, ażeby miejsce na skład broni i amunicyi, do cyrkułu ich przeznaczonej, tak obierane było, iżby od ognia było zabezpieczone i ile możności w środku cyrkułu wyznaczone. Daje się zaś zupełna wolność cyrkułom wyznaczenia dwóch lub trzech miejsc w jednym cyrkule do składania broni i amunicyi; miejsca te opatrzone być powinny obwachami, ze straży obywatelskiej złożonymi, przy których dobosz z bębnem, dla dania znaku w czasie alarmu, znajdować się będzie, który bez wyraźnej woli prezydenta samego wzruszanym być nie powinien. Skoro tylko w bęben cyrkułowy na alarm uderzą, wolno natenczas będzie każdemu obywatelowi udać się do składu cyrkułowego broni i tam potrzebną broń sobie obrać, gdy zaś przyczyna alarmu ustanie, spodziewa się Rada po gorliwości obywatelskiej, że

ci, którzy uzbrojeni bronią ze składów cyrkułowych zostali, tęż broń napowrót do składów zwrócą, ażeby w czasie powtórnego alarmu obywatele bez broni nie zostali i to, co ich od nieprzyjaciela zasłonić może, utraconem nie było.

[Ażeby komendant raporty Radzie pozdawał i osoby do krygsrechtu nominował]

RZT... Ponieważ Radzie wiele na tem zależy, aby wiedziała istotny stan siły zbrojnej garnizonu warszawskiego, zaczem żąda od JW. komendanta, aby niezwłocznie wielość wojska, pod komendą jego zostającego, przez Wydział Wojskowy Radzie zaraportował i następnie takowe raporty kontynuował. Równie, co się tyczy wszelkich wiadomości o obrotach i sile wojska nieprzyjacielskiego, aby jakiekolwiek od szpiegów zasiągnie, one Wydziałowi wojskowemu wcześnie komunikował. Do ułożenia składu krygsrechtu poda JW. komendant listę oficerów, raz na zawsze, którzy w Wydziale Wojskowym, *cum voce decisiva* w takowym sądzie wojskowym zasiadać mają.

[Przeprowadzenie aresztantów z sali ratuszowej zalecone]

Gdy Wydział Dyplomatyczny, rewizyę papierów wszelkich w czasie powstania zabranych uskutecznić mający, dotąd poruczonego sobie zlecenia, dla nieoznaczenia miejsca ku składowi onych i rewizyi tej odbywaniu, uskutecznić nie może, zaczem Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego w ziemi warszawskiej nadewszystko salę na drugiem piętrze w ratuszu miasta, po lewej ręce od wchodu będącą, z aresztantów tamże osadzonych oswobodzić niezwłocznie nakaże i miejsce to, jako na sesye Wydziału Dyplomatycznego i skład papierów wszystkich wyznaczone, najdalej do dnia jutrzejszego uprzątnąć zaleci. Co zaś do lokacyi aresztantów i przeniesienia onych dotycze się, przepis Rady wogóle sobie dany uskuteczni.

[Lokowanie Gagarinowej i Czyczerinowej u ministra angielskiego pozwolone]

RZT..., odebrawszy opinię przez Wydział Dyplomatyczny, na prośbę JW. Gardinera, ministra dworu angielskiego, do JW. Debolego pismem zaniesioną, względem dozwolenia schronienia w domu jego księżnie Gagarinowej i JP. Czyczerinowej, za zaręką, przez niegoż dać się mianą, przyniesioną, deklaruje, iż przetransportowanie osób tych z miejsc detencyi do domu JW. ministra angielskiego nastąpić może, wszakże nie inaczej, jak za zaręczeniem na piśmie dać się mianym, iż osoby te z domu JW. ministra, do dalszego Rady urządzenia, nie usuną się.

[Łapiński przydany do dozoru druków]

RZT... Gdy wiele na tem zależy, aby wszelkie urządzenia, jako to: proklamacye, uchwały, doniesienia, dzienniki i inne, od nas Rady wychodzące, pisma, do publicznej wiadomości regularnie, do urzędów miejskich, ziem-

skich, parafii, a przez nie do obywatelstwa i wszelkich mieszkańców, dochodziły, dlaczego ustanawiamy przy nas, Radzie, ekspedycyonarz druków i intendentem onego JP. Kazimierza Łapińskiego naznaczamy, który wszystkie takowe pisma, z kancelaryi Rady wychodzące, sam do druku podawać, wielość drukować mających się egzemplarzy rozrządzać, one do urzędów ziemskich, miejskich i parafii za rewersami odsyłać, protokół ekspedycyi takowej trzymać i najmocniej, aby inne urządzenia, nie autoryzowane od nas, Rady, partykularnie drukowane i rozdawane nie były, przestrzegać i wiernie o tem kancelaryę Rady uwiadamiać i raporty do niej oddawać będzie.

[Odebranie kufra moskiewskiego z pałacu Ogińskich polecone]

RZT..., na doniesienie JP. Głuchowskiego, furyera, kuryerem z Siedlec przybyłego, iż kufer ze srebrem i pieniędzmi moskiewski w pałacu JW. Ogińskiej umieszczony znajduje się, poleca Komisyi Porządkowej, aby ta osoby do indagowania o rzeczonym kufrze, spisania tego wszystkiego, coby się w nim znajdowało i ubezpieczenia onego wyznaczyła i te, wraz z JP. Głuchowskim, natychmiast zesłała.

[Asygnacya dana Sierpińskiemu na złotych czerwonych 150]

RZT..., na przełożenie Wydziału Wojskowego, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta do rąk i za kwitem JP. Sierpińskiego, w ważnej ekspedycyi jechać mającego, sumę czerwonych złotych sto pięćdziesiąt wyliczyć dysponowała.

[Komportacya protokółów ofiar, podczas zeszłego Sejmu czynionych, nakazana]

RZT... zaleca JP. Andrzejowi Mikorskiemu, ażeby ten, w dniu dzisiejszym, na godzinę trzecią popołudniową, protokóły wszystkie ofiar, podczas zeszłego Sejmu czteroletniego warszawskiego przez obywateli zapisanych lub oddanych, jakoteż wyekspensowanych, do domu JP. Meisnera, jako miejsca agitującej się Rady pożyczkowej, pod przewodnictwem Zajączka, konsyliarza Rady, komportował.

[Asygnacya Rottenburgowi dana na zł. 9000]

RZT..., na przełożenie JP. Rottenburga, pułkownika legionu wolentaryuszów, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta, z percept pod swem zarządzeniem mianych, na potrzebę tymczasową, do zaciągu ludzi do tegoż legionu, konieczną sumę złotych dziewięć tysięcy do rąk i za kwitem JP. Rottenburga, pułkownika, wyliczyć dysponowała.

(Sukno temuż do wydania nakazane]

RZT..., że zaś sukno białe i granatowe pod dyspozycyą JP. Czołhańskiego, burgrabiego pałacu Rzeczypospolitej, Brylowski zwanego, znajduje się, które do umundurowania rzeczonego legionu użytem być może, zaczem

poleca tejże Komisyi Porządkowej, aby wspomnianego JP. Czołhańskiego o wydanie sukna białego łokci ..., zaś sukna granatowego łokci ... rekwirowała i wydać one za kwitem JP. Rottenburga rozkazała.

[Asygnacya dla Roszkowskiego, chorążego gwardyi]

RZT..., na wniesienie JP. Wybickiego, konsyliarza Wydziału Wojskowego, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta, na ręce JWP. Roszkowskiego, chorążego gwardyi koronnej, na niektóre wojskowe konieczne potrzeby kwotę czerwonych złotych dziesięć wyliczyła.

[Sprowadzenie lin do mostu zalecone]

RZT..., na przełożenie, iż wymaga potrzeba do wystawienia mostu, iżby jak najprędzej przystawione były liny z Gdańska, do wystawienia spiesznego mostu potrzebne, zaleca JP. Janowi Meisnerowi, iżby te liny jak najprędzej lądem sprowadził.

[Asygnacya, na sukno do umundurowania i na zł. 66007 gr. 24 na potrzeby artyleryi Mokronowskiemu, komendantowi, wydana]

RZT..., mając sobie przełożone od Wydziału Wojskowego o potrzebie umundurowania korpusu artyleryi koronnej i dostarczenia temuż korpusowi sukna zielonego łokci $4303^1/_2$, białego $2038^1/_2$, czarnego $679^1/_2$, sukna na płaszcze 5889, zaś na guziki, płótna, na robotę mundurów, na koszule, halsztuki, buty, rękawice, kaszkiety, troki do płaszczów, wyjąwszy wstążki do włosów, które, gdy są ucięte, stają się przeto niepotrzebne, podług wyszczególnienia osobnego potrzeb i kosztu na umundurowanie dziewięćset sześciu głów korpusu artyleryi koronnej, przez JW. Mokronowskiego, komendanta i generała siły zbrojnej, podpisanego dnia 24 *praesentis*, podanego i w archiwum Rady znajdującego się, zł. 66007 groszy 24, zaleca Komisyi Porządkowej, aby wyż wymienioną liczbę łokci sukna ur. Czołhańskiemu, burgrabiemu pałacu Rzeczypospolitej, sumę zaś pomienioną zł. 66007 gr. 24 z kasy generalnej skarbowej wydać i wypłacić zaleciła i tę *inter expensas* zwiększenia sił krajowych umieścić dysponowała.

VII.

Działo się .... dnia dwudziestego piątego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Ustanowienie Komisaryatu Wojennego]

Gdy porządek, pośpiech i dogodność w najrychlejszem wystawieniu siły zbrojnej narodowej, na odparcie i pogrom nieprzyjaciół, ziemię naszą napastujących, wymagają koniecznie ciągłego i systematycznego urządzenia wszelkich potrzeb wojennych, RZT, pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki,

jako o dług Rzeczypospolitej, czego egzekucya Komisyi Porządkowej, za rezolucyą Rady, polecona będzie, a komu powrócone zostały, ażeby do skarbu zwrócił.

[Wydanie sukien do Komisaryatu nakazane]

Gdy Komisaryat Wojenny ku prędszemu i łatwiejszemu opatrzeniu siły zbrojnej narodowej ustanowiony został, a w zeszłej Komisyi Skarbowej sukna, na własność publiczną złożone, znajdują się, przeto RZT... poleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby zalecenia swoje do oficyalistów skarbowych dał, iżby ci niezwłocznie sukna i to wszystko, cokolwiek do umundurowania należącego pod swoim dozorem mieć mogą, na rekwizycyę i za kwitem Komisaryatu Wojennego wydali.

[Ustanowienie Deputacyi do dozoru nad więźniami].

RZT..., przestrzegając wygody i bezpieczeństwa więźniów wojennych i krajowych, wyznacza Deputacyę z dziesięciu osób, to jest: JPP. Hurtycha, Horodyńskiego, Zadra, Gastla, Gagatkiewicza, Meniona, Świtanowskiego, Wasilewskiego, Dziarkowskiego, Weylib, którzy szczególnie dozorem i bezpieczeństwem wszystkich więźniów zatrudniać się będą. Deputacya ta od nikogo rozkazów przyjmować, ani nikomu raportów dawać, prócz samej tylko Rady, niepowinna. Celem opatrzenia wygód dla aresztantów, zgłosić się powinna Deputacya do Rady o ekspens, jakiej te wygody potrzebować będą. Domy wygodniejsze taż Deputacya dla pomieszczenia aresztantów opatrzy i najmie, wielość głów podług rang niezwłocznie opisze, a o stanie ich zdrowia, co środa i sobota, do Rady raporty czynić będzie, — tego dopełnić ustanowiona przez Radę do więźniów Deputacya nie zaniedba. Ostrzega zaś Rada, że z deputowanych osób wyż wymienionych nikt pojedynczo do aresztantów żadnej klasy wchodzić niema, lecz najmniej trzy osoby razem być musi, gdy rewizya tychże przedsięwzięta będzie. Gdy zaś usługa ta publiczna więcej osób sztuki lekarskiej i chirurgicznej wyciągać będzie, JPP. lekarze do tej publicznej wysługi innych stanu swego zwołać są umocowani. Ponieważ zaś dotąd Sąd Kryminalny i Porządkowa Komisya opatrzeniem i bezpieczeństwem więźniów zatrudniały się, więc Deputacya ta tak z Sądem Kryminalnym, jako i z Komisyą Porządkową znieść się powinna, ażeby w tej okoliczności potrzebnej zasięgnąć mogła informacyi. Rezolucya ta, ażeby tak Sądowi Kryminalnemu, jako i Komisyi Porządkowej komunikowana była, oraz ażeby wszystkie wyż wyrażone osoby o niniejszej rezolucyi Rady uwiadomione były, kancelaryi swojej zaleca.

[Wydanie sukien dla artyleryi Czołhańskiemu nakazane]

RZT..., mając sobie przełożone od Wydziału Wojskowego o potrzebie umundurowania korpusu artyleryi koronnej i dostarczenia temuż korpusowi sukna zielonego, białego, czarnego i szarego, zaleca ur. Czołhańskiemu, burgrabiemu pałacu Rzeczypospolitej, Brylowski zwanego, ażeby wydał z maga-

zynu skarbowego łokci sukna zielonego 1508½, białego 1962, czarnego 679, szarego na płaszcze 5066¼, a to za kwitem ur. Deybla, pułkownika artyleryi koronnej.

[Asygnacya na zł. 66.370 gr. 6 na umundurowanie artyleryi]

RZT..., mając sobie przełożone od Wydziału Wojskowego o potrzebie wypłacenia korpusowi artyleryi koronnej sumy zł. 66.370 gr. 6 na guziki, płótna, robotę mundurów, koszule, halsztuki, buty, rękawice, kaszkiety i troki do płaszczów, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby zaleciła kasie generalnej, iżby ta do rąk i za kwitem W. Deybla, pułkownika, sumę wyż rzeczoną zł. 66.370 gr. 6 wypłaciła i tę między ekspensami zwiększenia sił krajowych umieścić dysponowała.

[Przydanie osób do Komisyi Paszportowej]

RZT..., gdy niektóre osoby, do badania przyczyn od potrzebujących paszportów do wyjazdu z Warszawy przez rezolucyę Rady na dniu wczorajszym wyznaczone, w Warszawie nie znajdują się, obowiązki zaś tychże deputowanych ciągłej potrzebują pilności i należytej baczności, zaczem, chcąc w pracy wyznaczonym osobom uczynić ulgę, do wyznaczonych już osób nominuje jeszcze osoby ur. Piotra Dzwonkowskiego, Antoniego Mianowskiego, Żakowskiego i Jana Białobrzeskiego, którzy przepisy wzmiankowanej rezolucyi Rady, łącznie z poprzedniczo wyznaczonemi osobami, dopełniać będą.

[Ustanowienie trzech kasyerów]

RZT..., chcąc percepty skarbowe najmocniej zabezpieczyć i tak wpływ, jako i wychód onych najporządniej zapewnić, ustanawia trzech kasyerów generalnych, to jest ur. Biernackiego, dawniej superintendenta kasy generalnej, Mroczkiewicza, regenta stemplowanego i Ignacego Andrychewicza, dawnego kasyera miejskiego, którzy po jednym kluczu do kasy generalnej odbiorą, bilans percepty i ekspensy uformują, żadnej percepty bez wyraźnej rezolucyi Komisyi Porządkowej, na mocy rezolucyi Rady wydanej, nie przyjmą ani wypłacą, co sobota i środa stan kasy Komisyi Porządkowej podadzą i nigdy kasy bez przytomności wszystkich trzech kasyerów otwierać nie będą. Rezolucyi tej egzekucyę niezwłoczną Rada Komisyi Porządkowej polecając, mieć chce, ażeby równie stan kasy w dni środowe i sobotnie przez Komisyę Porządkową do Rady był podawany.

[Ustanowienie Deputacyi do odbierania ofiar]

RZT..., zważając nawał interesów i zatrudnień, któremi Komisya Porządkowa jest obarczona, i chcąc nietylko przez zmniejszenie pracy tejże Komisyi ułatwić egzekucyę rezolucyom od Rady wychodzącym, ale oraz przekonać lud o nieustannych Rady usiłowaniach o jego dobro, szczęśliwość i spokojność, oraz utrzymanie najściślejszego porządku i konserwacyę patryotycznych jego ofiar, ustanawia Deputacyę do odbierania ofiar tak w pie-

niądzach jako i innych efektach, przez gorliwość obywatelską składanych, do czego nominuje i zaprasza: ur. Antoniego Muradowicza, Wilkanowskiego regenta tabacznego, Wosidłę, Oszelewskiego, Chądzyńskiego, Ludwika Kocha, Wojciecha Kujawskiego, Baranowskiego, Krzysztofowicza, Rzempołuskiego, Zielińskiego, Maryańskiego kupca, Rocha Różańskiego, którzy w którymkolwiek z domów publicznych wybiorą miejsce, tak do składu efektów jako i do trzymania protokółów ofiar i inwentarzów rzeczy ofiarowanych. O pieniądzach zaś wszystkich, które z ofiar składane będą, Deputacya o nich we wtorek i piątek raport do Rady dawać będzie, która, odebrawszy raport, rezolucyę do Komisyi Porządkowej, celem złożenia sumy zebranej w Kasie generalnej skarbowej, wyda. Że zaś gorliwość obywatelska daje w ofierze różne zsypki, więc Deputacya dla konserwacyi onych najmie śpichrze lub domy bezpieczne, ponieważ zaś dotąd ofiary dobrowolne po różnych miejscach zapisywane i składane były, przeto Rada zaleca najprzód Komisyi Porządkowej, ażeby tak protokóły ofiar jako i same ofiary, w składzie swoim znajdujące się, do Deputacyi do odbierania ofiar wyznaczonej oddała, ktoby zaś konie lub wozy w ofierze dał, te Deputacya do Komisaryatu Wojskowego odsyłać powinna; potem zaleca Rada wszystkim osobom w cyrkułach, protokóły ofiar i ofiary u siebie mającym, ażeby tak pierwsze jako i drugie do Deputacyi do ofiar wyznaczonej oddawali, a Deputacya raport, w którym wszystkie szczegóły ofiar znajdować się powinny, ten do Rady w czasie jak najprędszym podać ma.

[Asygnacya na zł. 9.000 dla korpusu strzelców, przez Sokolnickiego erygującego się]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby z percept ogólnych na erekcyę korpusu strzelców województw wielkopolskich, pod przewodnictwem pułkownika JP. Sokolnickiego, złotych dziewięć tysięcy do rąk i za rewersem JP. Rymkiewicza, podpułkownika tegoż korpusu, z Kasy generalnej skarbowej wypłacić rozkazała.

[Zawieszenie nominacyi Kozłowskiego, na pisarza loteryi mianowanego]

RZT..., ponieważ oficyaliści loteryi podaną do Rady notą przedkładają, iż, od czasów dawnych przy loteryi amplojowanymi będąc, nominacyą JP. Kozłowskiego na pisarza ukrzywdzonymi być się znajdują, przeto Rada, zawieszając ważność rezolucyi swojej, względem ur. Kozłowskiego wydanej, i oddając sprawiedliwość zasługom tychże oficyalistów loteryi, zaleca, ażeby na funkcye wakujące z porządku nadchodzący oficyaliści postąpili, czego egzekucyę Wydziałowi Skarbowemu poleca.

[Świniarski przy sekretaryi Rady zachowany]

RZT..., przychylając się do prośby Szczepana Świniarskiego, przez rezolucyę Rady do tymczasowego zastępowania funkcyi regenta likwidacyi i kas

wojskowych wezwanego, o uwolnienie od obowiązków tejże funkcyi dla zatrudnień oddzielnych zaniesionej, sądzi za rzecz słuszną zadosyć uczynić pomienionemu żądaniu, zachowując go jednak przy stopniu w kancelaryi Rady i szarży, w powyższej rezolucyi wyrażonej.

VIII.

Działo się ... dnia dwudziestego szóstego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Raport o związku litewskim]

Z woli Rady dla wiadomości publicznej. — Dnia dwudziestego piątego wieczorem odebrała Rada raport od Andrzeja Kazanowskiego, pułkownika siły zbrojnej narodowej, od Jana Stryjeńskiego, szefa gwardyi konnej litewskiej, i innych obywateli, w Zabłudowie dnia 24 aprila datowany, którym uwiadamiają, iż, zagrzani przykładem gorliwych obywateli korony, wzięli przed się determinacyę uczynienia aktu Powstania Narodu pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki. Dnia 16 *praesentis* Chlewiński, generał-major, w Szawlach się związał i, poszedłszy prosto do Lukoni, gdzie się Kossakowski, z woli narodu targowickiego hetman, znajdował, napadł na niego niespodzianie, który sam jeden z adjutantem ucieczką ratował się. Do tak chwalebnej obrony narodu skłoniony, Azulewicz, pułkownik, do Sokółki przymaszerował dla osłonienia pułku drugiego pieszego, tam konsystującego, gdzie gdy pułk Bielaka takoż się złączy, oraz cnotliwi obywatele, którzy się już zebrali i codzień zbierają, spodziewać się należy korpusu dosyć mocnego. Takowy zamiar obywatelów Księstwa Litewskiego starała się Rada ile możności wesprzeć i spodziewa się wkrótce o pomyślnych z tego wypadłych skutkach publiczność uwiadomić.

[Doniesienie Kościuszce o akcesie litewskim i odesłanie kuryera napowrót]

RZT..., odebrawszy doniesienie przez JP. Pokubiattę, obywatela litewskiego, o uczynionym w Szawlach powstaniu obywatelów litewskich pod przewodnictwem generała Chlewińskiego, stosownie do Aktu Powstania Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, Tadeusza Kościuszki, wiadomość tak pomyślną temuż Najwyższemu Naczelnikowi przesłać nie omieszka, JP. Pokubiacie zwrot do generała Chlewińskiego zaleca i o uczynionej przez niego relacyi zaświadcza.

[Zł. 3.000 na potrzeby ubogich Folkmitowi wydane]

RZT..., odebrawszy uwiadomienie od JP. Samuela Folkmita o znajdującej się kasie 3.000 złotych polskich, do ubogich należącej się, a na ratuszu miasta Warszawy złożonej, zaleca Deputacyi do przyjmowania ofiar

wyznaczonej (pod której kluczem taż kasa znajduje się), ażeby takowąż kasę, w skrzyni złożoną, JP. Folkmitowi wydała, zaś samego JP. Folkmita upomina, ażeby nią stosownie do jej przeznaczenia dysponował, z warunkiem zdania z niej rachunku, podług dalszego Rady urządzenia.

[Żyd Herszek do Sądu kryminalnego odesłany]

RZT..., mając sobie przyprowadzonego starozakonnego Herszka Beniamina (jak się być powiada z Warszawy), który, z powodu przebrania się i znalezionego przy nim papieru, sprawiedliwemu popadł porozumieniu, odsyła onegoż do Sądu kryminalnego, ażeby tam wyegzaminowanym i, gdy winnym się być okaże, za poprzedzającem przekonaniem, osądzonym i ukaranym został, papier oraz przy nim znaleziony przyłącza.

[Dodanie osób do Deputacyi nad więźniami]

RZT..., ponieważ Deputacya dozorcza więźniów donosi, iż osoby wyznaczone do niej nie będą mogły zadosyć uczynić zamiarom włożonych na nich obowiązków, przez nacisk wielu ułatwić się mających okoliczności, przeto do Deputacyi pomienionej dozorczej dodaje osoby: z sądów kryminalnych JPP. Morawskiego i Maryańskiego, z Komisyi Porządkowej JPP. Sapalskiego i Sierakowskiego, z Komisaryatu JP. Czołhańskiego, jakoteż JPP. Antoniego Zabłockiego konsula bywszego, Domaszewskiego, Lasockiego, Walentego Heringa, Walentego Szczęskiego, o których gorliwości przekonana będąc, do tej usługi publicznej wyznacza.

[Gra loteryi zapewniona]

RZT..., odpowiadając na przełożenie Komisyi Porządkowej, iżby fundusz i wypłata dla grających w loteryę zabezpieczone były, deklaruje, iż fundusz takowy zwyczajem dawnym i w podobnej sumie dla grających zabezpieczonym mieć chce. Co się zaś tyczy prezydowania przy ciągnieniu następującem loteryi, Rada mieć chce, ażeby jeden z komisarzów porządkowych takową prezydencyę zastępował; ponieważ zaś z raportu przez ur. Mikorskiego, regenta Komisyi skarbowej koronnej, do Komisyi Porządkowej uczynionego okazuje się, iż znajdujące się w ręku niegdyś ur. Hiża, dyrektora loteryi, bilety na niedoszłą loteryę na pałac Rzeczypospolitej Brylowski zwany, porozrzucane i podarte przez rabunek domu zostały, więc Rada, nim stosowniejsze do tej okoliczności wyda rozrządzenie, spodziewa się tymczasem, że nikt z obywatelów, przez wzgląd wydarzeń, któremi też bilety zatracone zostały, pretensyi za nie do skarbu formować nie będzie.

[Zachęcenie obywateli litewskich do przystawienia koni pod artyleryę]

RZT.... Przezacni obywatele! Już zapewne doszła do waszej wiadomości ta szczęśliwa rewolucya, którą duchem gorliwości obywatelskiej naprzeciw przemocy nieprzyjaciela przedsięwziąwszy, dokonaliśmy szczęśliwie. Odbierając pożądane wiadomości, że podobnymże gorliwości duchem zajęci

obywatele w prowincyi Wielkiego Księstwa Litewskiego już równie z nami do oswobodzenia kraju i ocalenia onego egzystencyi ubiegają się, dogadzając ich żądaniu i prośbie, siłą naszą zbrojną ich zamiar wzmocnić przedsięwzięliśmy; w tym przeto celu przesyłając współobywatelom naszym armat sztuk cztery z amunicyą pod konwojem oficera i ośmiu kanonierów, gdy dojście onych na miejsce przeznaczone jak najrychlejsze ważnym dla nich jest objektem, na miłość ojczyzny zaklinamy was, abyście dostarczaniem koni transport tej artyleryi jak najśpieszniej ułatwić raczyli. Nigdy usługa dla kraju droższa być nie może nad tę, której po was wymaga ta nagła potrzeba. Ufamy waszej cnocie, przekonani, że interes kraju, będąc wspólnym, i przez was, godni obywatele, z narodem będzie dzielony.

[Przydanie czwartego kasyera]

RZT..., chcąc mieć czynności, w dniu wczorajszym trzem kasyerom od siebie postanowionym polecone, tem skuteczniej i prędzej dopełniane, do liczby ich JP. Ignacego Krzysztofowicza, jako i dawniej kasą miejską z przykładną gorliwością zarządzającego, i teraz do dozoru kasy, przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego postanowionego, przydaje i onemuż wspólne z pomienionymi trzema kasyerami ułatwienie interesów kasowych poleca.

[Wypłacenie złotych 2.000 Piotrowskiemu pułkownikowi]

RZT... rekwiruje prześwietną Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ziemi warszawskiej, aby zaleciła wypłacenie Piotrowskiemu, pułkownikowi lekkiego pułku, z Kasy generalnej na żołd i ekspensy tegoż pułku złotych polskich dwa tysiące i takową sumę w ekspensie na wystawienie siły zbrojnej umieściła.

[Objaśnienie sądownictwa kryminalnego]

RZT.... Współobywatele mieszkańcy! W przytomności waszej przez Radę wybrani sędziowie kryminalni uroczystą wykonali przysięgę, w przytomności waszej ogłoszone zostały przepisy tego sądu, ażeby i sędziowie wiedzieli, co pełnić mają, i waszej, współobywatele, doszło wiadomości, czego po nich żądać możecie. Rada uwielbia gorliwość waszą, ażeby osadzeni pod strażą o występki przeciw narodowi sądzeni, przekonani i ukarani zostali, bo biada temu krajowi, który występkom pobłaża; nie małem nieszczęść naszych źródłem była bezkarność zbrodni; lecz należy, współobywatele, ażeby wszystko przyzwoicie i w swoim miejscu się działo. Dźwigając się z bezrządu, nie powracajmy do niego zbytkiem gorliwości naszej. Wszak sami, współobywatele, wiecie najlepiej, że za pomocą Boga wyparłszy z pośrodka nas nieprzyjaciół naszych, przystąpiliśmy do Aktu Powstania Narodowego, w Krakowie pod niezwyciężonym Tadeuszem Kościuszką uchwalonego, i że tymczasową tylko i zastępczą utworzyliśmy Radę aż do przybycia tego Naczelnika z Radą

Najwyższą Narodową. Aktem tegoż samego Powstania wymierzenie kary za występki przeciw narodowi zostawione jest Głównemu i Najwyższemu Sądowi Kryminalnemu, miejscowym zaś sądom kryminalnym oddane te tylko osoby, któreby przeciw temuż Aktowi Powstania wzburzenia czynić i spokojność publiczną nadwyrężać odważały się. Ani więc Rada przeciw Aktowi Powstania, do którego się łączyła, przeciwnych Sądowi kryminalnemu opisów dawać, ani Sąd nad też opisy postępować jest mocen bez naruszenia tego świętego związku, od którego szczęście i sława całego narodu polskiego zależy. Trzymajmy się, współobywatele, tego ogniwa, które nas łączy, szanujmy między nami porządek, ażeby nieprzyjaciel, co czuwa z zemstą swoją na nas, znalazł nas rządnych w domu, walecznych w boju; doświadczył klęską swoją, co może siła skrzywdzonego narodu, w samym więc tylko nieporządku naszym położył nadzieje swoje. Współobywatele! pokażmy mu i tu, że się myli względem nas, bądźmy rządnymi, bądźmy posłusznymi władzom, któreśmy przyjęli, nie odbierajmy im raz danej ufności. Jeszcze raz powtarza wam Rada, współobywatele! że tego trwałość chwalebnego przedsięwzięcia wymaga, tego bezpieczeństwo kraju potrzebuje, ażeby zbrodnie przeciw narodowi przykładną zgromione zostały karą, ale nie może wam nic przełożyć, że to nie do Sądu miejscowego, ale do Sądu Głównego należy. Już nie tak dalekie jest przybycie jego w to miasto, ułatwia mu drogę zwycięstwy swemi szanowny Naczelnik Tadeusz Kościuszko; wtenczas gorliwość wasza obywatelska uwieńczona zostanie, wtenczas zbrodnia zasłużoną odbierze karę niezwłocznie, bo Rada wszystkie ku temu najskuteczniejsze przedsięwzięła kroki, zabezpieczyła osoby o te występki obwinione, zleciła najśpieszniejsze ułożenie papierów, nieprzyjacielowi zabranych, z których czerpane być mogą przeciw nim dowody. Macie więc, współobywatele, wszystko, co troskliwość waszą zaspokoić powinno. Co do innych występków, i Aktem Powstania Narodowego i opisem Rady Sądowi kryminalnemu poleconych, nie ubliży wam ten Sąd przyzwoitej wymierzyć sprawiedliwości.

Już wam, współobywatele, udzieliła w dniu dzisiejszym Rada tych wszystkich wiadomości, które miała sama, a które was przekonać powinny, że duch gorliwości obywatelskiej zajął serca poczciwych w innych Polski częściach. Odzyskanie wolności, obrona ojczyzny stała się już rzeczą powszechną, wiedzieć jednak powinniście, że w Księstwie Litewskiem Wawrzecki, poseł brasławski w Sejmie pod laską Stanisława Małachowskiego, Sołtan, marszałek nadworny litewski, Działyński, szef regimentu (który tak dzielnie do wspólnej obrony waszej się przyłożył), Michał Brzostowski, starosta puński, Radziszewski, chorąży powiatu starodubskiego, wszyscy ci obywatele doświadczonej cnoty i z patryotycznych swych chęci znani, zatrzymani są przez

nieprzyjaciela. Pokonanie zatem nieprzyjaciela i razem oswobodzenie tych obywateli powinno być pierwszym zamiarem naszym. Przekonywajcie się sami, współobywatele, że z tego nawet widoku rzeczy porządnie czynione być powinny. Nie przestępujmy opisów, do których łączyliśmy się i które przyjęliśmy na zawsze. Na miłość ojczyzny, na potrzebę ogólnego dobra zaklina was Rada, która niniejszą odezwę do was w tym jedynie zamiarze uczynić postanowiła, ażeby prawidła jej, przez was samych dane, skuteczną odbierały egzekucyę.

[Żądanie Debolego względem osób dyplomatycznych rezolwowane].

Rezolwując zapytanie JP. Deboli, konsyliarza Departamentu Interesów Zagranicznych, do dozoru nad osobami dyplomatycznemi rosyjskiemi, pod zapewnieniem będącemi, i innemi, szczególniejszych względów wymagającemi, wyznaczonego, co do pierwszego: względem obmyślenia funduszu na utrzymanie osób jemu powierzonych, że na takową ekspens czerwonych złotych pięćset z Departamentu Skarbowego za asygnacyą Rady będzie miał sobie wypłacone, oświadcza i takową natychmiast temuż wydaje; co do drugiego: komunikacyi dozwolenia z temiż osobami, żądającemi onejże, gdy już w tej mierze rezolucya Rady wyszła, mocą której wszelka komunikacya dla bezpieczeństwa ichże samych tem większego przeciętą została, przeto, że nikt z osobami zapewnionemi inaczej, jak za wyraźnym pozwoleniem Rady, widywać się nie będzie mógł, determinuje. Na ostatek, co do trzeciego: względem przydania JP. Debolemu adjutanta, ażeby ten z warty cywilnej, która do tej straży jest determinowana, codziennie oddawany mu był i jego dopełniał zlecenia, nakazuje.

[Horain i Gorzeński do Litwy wysłani].

W celu spierania rozpocząć się mającego aktu Powstania Narodu w Wielkiem Księstwie Litewskiem ponieważ uprosiliśmy z grona naszego JW. Horaina, a zaś z jednomyślnego zdania Rady wojennej JW. generała Gorzeńskiego, ażeby ci nieodwłocznie do Zabłudowa lub tam, gdzie gorliwość obywateli, wraz z JWJW. Kazanowskim, Janem Stryjeńskim, Władysławem Markowskim i innemi, w zamiarze chwalebnym ratowania ojczyzny zgromadziła, udali się, a przeto jako wszystką ufność naszą w światle i cnocie tych dwóch delegowanych mężów położyliśmy, tak bynajmniej nie powątpiewamy, iż ci, zagrzani duchem wspólnej obrony, udawszy się na miejsce, gdzie się współobywatele Księstwa Litewskiego zgromadzają, uwiadomią ich o wszystkich szczegółach powstania naszego i do tego stosowne, tak Akt jako i wszelkie urządzenia późniejsze oddadzą, środki przez nas przedsięwzięte ku ukończeniu chwalebnego dzieła, stosownie do woli Najwyższego Naczelnika, wytłómaczą, o wszystkich sposobach jak najskuteczniejszych dla

utrzymania rozpoczynać się mającego dzieła w Wielkiem Księstwie Litewskiem wspólnie z temiż obywatelami Księstwa naradzą się; projekta, tak dla komunikowania się z odleglejszemi województwami i powiatami, jako i wspierania w nich ducha obywatelskiego, ułożą, ułożone jak najśpieszniej tam prześlą, zgoła to wszystko, cokolwiek tak wielkie wymaga dzieło, zaradzą; do pobliższych komend naszych, a szczególniej JP. Chlewińskiego i generała Grochowskiego, z opisaniem wszystkich szczegółów niezwłocznie kuryerów wyślą. Za dokonanie tak chwalebnego dzieła zapisuje Rada wieczną wdzięczność i o niej od powszechności zaręcza.

[Rekwizycya do księcia Stanisława Poniatowskiego względem oddania zł. 50.000 ofiarowanych]

RZT..., będąc pewną, iż książe JM. Stanisław Poniatowski, uczyniwszy ofiarę swojej ojczyźnie w subskrypcyi pięćdziesiąt tysięcy złotych polskich w Sejmie zeszłym Konstytucyjnym, nie czynił jej jak z najlepszej intencyi, którą skutkiem wyliczenia tejże sumy skarbowi mieć chciał, gdy jednak dotąd przez odmianę różnych okoliczności taż suma dostarczona skarbowi nie była, obliguje JP. Budziszewskiego, kasyera księcia JM. Stanisława Poniatowskiego, aby tęż sumę pięćdziesiąt tysięcy złotych polskich, dobrowolnie z powodów najlepszych księcia JM. ofiarowaną, do Kasy generalnej dziś złożyć nie omieszkał.

[Wypłacenie zł. 2.000 na utrzymanie więźniów]

RZT..., na przełożenie Deputacyi do dozoru więźniów, przez rezolucyę Rady wyznaczonej, pod dniem dzisiejszym na piśmie podane, zaleca Komisyi Porządkowej, aby ta, za kwitem JPP. Gagatkiewicza i Kaspra Austiga, deputowanych, sumę złotych dwa tysiące na ekspensa nieodbite opatrzenia więźniów wyliczyć dysponowała.

[Ostrożność zalecona Deputacyi paszportowej]

Gdy Rada odbiera doniesienia, iż różni z wyjeżdżających za paszportami z Warszawy broń różną, z arsenału wydaną, lub po nieprzyjacielu w tem mieście pozostałą, z sobą wywożą, przeto zapobiegając, ażeby miasto Warszawa z broni, tak dla własnego jej bezpieczeństwa, jako i do uzbrojenia licznie w niej wystawujących się korpusów wolentaryuszów, ogołocona nie była, zaleca Deputacyi do badania powodów względem uzyskania wolnego wyjazdu z Warszawy wyznaczonej, ażeby każdego, któremu wolny wyjazd stąd dozwolony będzie, przestrzegali, iżby z sobą żadnej broni nie wywoził, zaś strażnikom wszystkim okopowym nakazuje, aby ci żadnego, chociaż paszport mającego (wyjąwszy tylko wojskowych i to za ordynansem tylko wychodzących), z bronią, t. j. z karabinami lub pałaszami żołnierskimi z arsenału wydanymi, albo na nieprzyjacielu zdobytymi, za rogatki nie wypuszczali, owszem, uczyniwszy względem tejże broni ścisłą wyjeżdżających

rewizyę, znalezioną natychmiast odebrali i one na ratusz miasta Warszawy transportowali.

[Wypłacenie zł. 2.000 Gładyszewskiemu, pułkownikowi pikinierów]

RZT..., mając sobie od Wydziału Wojskowego doniesione, iż pułkownik Gładyszewski do pułku swego pikinierów ludzi sto werbuje, zleca Komisyi Porządkowej, ażeby z Kasy generalnej, na żołd i inne ekspensa dla tychże, złotych dwa tysiące wypłacić dysponowała i te między ekspensa na powiększenie siły zbrojnej umieścić determinowała.

[Uwolnienie księcia Karola Birona]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego w dniu dzisiejszym na piśmie przesłane, oraz z indagacyą, z rozkazu tejże Komisyi przez urodzonego Floryana Laskowskiego, intendenta policyi, z księcia Karola Birona uczynioną, przyłączoną, przeczytawszy, gdy tenże książe J. Karol Biron w niczem podejrzanym być się nie okazuje, przeto, że zabezpieczenie osoby jego, przez Komisyę Porządkową z troskliwości przedsięwzięte, cofnięte być może, uznaje.

[Paszport Horainowi i Gorzeńskiemu dany]

RZT... JW. Janowi Nepomucenowi Horainowi, konsyliarzowi Rady swej, i JW. Augustynowi Gorzeńskiemu paszport swój udziela, za którym nietylko z Warszawy i okolic wolno puszczeni być powinni, ale i w dalszej podróży żadnej przeszkody doznawać nie mają.

[Paszport Kuroszowi dany]

RZT... zaleca wszystkim strażom cywilnym i wojskowym, tudzież uprasza wszystkich obywateli, aby ur. Józef Kurosz, ważną ekspedycyę do Bielska lub gdzie mu wypadnie wiozący, miał wszelkie dla siebie bezpieczeństwo, nigdzie i przez nikogo zatrzymywany nie był, owszem wspierany radą i pomocą dla jak najprędszego dowiezienia na miejsce sobie powierzonej ekspedycyi.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej]

RZT..., raport Komisyi Porządkowej, z przyłączonym raportem ofiar dobrowolnych, przez Komisyę Porządkową sobie przysłanych, odebrała, ponieważ zaś Rada ustanowiła oddzielną Deputacyę do odebrania ofiar patryotycznych, przeto Rada powtarza rezolucyę swoją, na dniu wczorajszym wydaną, ażeby Komisya Porządkowa wszelkie protokóły ofiar i złożone w składach swoich ofiary tejże Deputacyi za rewersem oddała, skoro zaś Komisya Porządkowa zapewniona już będzie o zatrudnieniu się czynnem wyznaczonej Deputacyi, natenczas wszystkie osoby ofiary czyniące do tejże Deputacyi odeśle.

IX.

Działo się ... dnia dwudziestego siódmego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Podanie projektu względem saletry Botmanowi zalecone]

RZT..., odebrawszy na piśmie oświadczenie JP. Botmana, w sztuce chirurgicznej biegłego, względem zbierania saletry, nie może nie wyznać czułej wdzięczności, intencyom tak gorliwego o dobro ogólne obywatela odpowiadającej, a jako Rady najpierwsze są usiłowania szukać sposobów wszelkich, do obrony ojczyzny użytecznych, tak dozwolić zbierania saletry JP. Botmanowi nie odmawia, czeka tylko projektu ku temu zamiarowi dogodnego, a przez niego podać deklarowanego.

[Komportowanie sumy Szmula do Kasy nakazane]

RZT..., odpowiadając na doniesienie Komisyi Porządkowej, pod dniem 26 *praesentis* datowane, o wyśledzonych czerwonych złotych siedmset pięćdziesiąt siedm Żyda Szmula, liweranta moskiewskiego, u JP. Beklera znalezionych, takową sumę do Kasy generalnej transportować i tę do percepty zapisać dysponuje.

[Suma złotych polskich 18.000, przez Króla ofiarowana, u Mokronowskiej złożona]

RZT..., gdy Król Jegomość zapisaną ofiarę złotych ośmnaście tysięcy, przez gorliwość JW. generałowej Mokronowskiej wyjednaną, już złożył do rąk JW. Mokronowskiego też złotych ośmnaście tysięcy, zaczem Komisya Porządkowa w najpierwszej asygnacyi, która wypadnie dla tegoż JW. Mokronowskiego, komendanta miasta Warszawy i siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, takowe złotych ośmnaście tysięcy potrąci, sumę zaś tę do percepty ogólnej Kasie generalnej zapisać zaleci.

[Wypłacenie czerwonych złotych 1.000 Haumanowi na potrzeby wojenne]

RZT..., mając sobie przełożone od Wydziału Wojskowego o potrzebie dania czerwonych złotych tysiąc w złocie na wyprawę wojenną, zaczem Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego wypłacić takową sumę Kasie generalnej zaleci do rąk i za kwitem W. Haumana, pułkownika regimentu szefostwa Działyńskiego, i między ekspensy na wzmocnienie siły zbrojnej narodowej zapisać.

[Połączenie Wydziału Rady Wojskowego z Radą wojskową]

RZT.... Ponieważ przez ordynacyę swoją rozdzieliła się Rada na cztery wydziały, między którymi Wydziałowi Wojskowemu za naczelnika Stanisława

Mokronowskiego, komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, przydała, a zatem, dla ułatwienia w stanie dzisiejszym rzeczy wszelkiej w naradzaniu się zwłoki, jest w zdaniu, ażeby tenże Wydział Wojskowy sesye swoje w domu tegoż Stanisława Mokronowskiego, ile razy potrzeba wymagać będzie, odprawiał, żeby zaś wszystkie, tak względem obrotów wojennych, jako i potrzeb wojska, załatwiały się bez zwłoki zachodzące okoliczności, wolno będzie temuż naczelnikowi Wydziału Wojskowego przybrać do Rady oficerów, gorliwością w obywatelstwie i wiadomością w sztuce wojennej zaszczyconych.

[Ustanowienie Dyrekcyi wykonawczej Departamentu Policyi]

RZT..., zaspokajając troskliwość prezydenta tego miasta o pośpiech i dzielność w czynnościach powierzonego mu Departamentu Policyi, obowiązanego czuwać nieustannie na obrót i zwrot wszystkich urzędów policyjnych, zważając oraz potrzebę urządzenia archiwów, kas i kontroleryi dawnych policyjnych, dla kontynuacyi tych czynności, osobliwie względem szpitalów, więzień, bruków, ochędóstwa, porządków ogniowych i wszelkich innych publicznych policyjnych funduszów, których ciąg zarządzania przerwanym być nie może, w pomoc zatem prezydentowi i pod jego zwierzchnictwem stanowi Dyrekcyę wykonawczą Departamentu Policyi i do niej przybiera za dyrektora zasłużonego w policyi pisarza, Wincentego Kozłowskiego, za asesorów Felicyana Nagłowskiego, Antoniego Michalskiego, Stanisława Węgrzeckiego, Kajetana Kwiatkowskiego, Augustyna Glińskiego, Andrzeja Platha, Andrzeja Monfrel, Samuela Folkmita, Franciszka Skarbka Rudzkiego, Tomasza Rodkiewicza, Jana Bluma, Wojciecha Kujawskiego, Fryderyka Babicha, Jakóba Rafałowicza, Stanisława Borowskiego, Stanisława Lubańskiego, Wiktora Logę, Jana Staniszewskiego, Szczepana Świniarskiego, Stanisława Błędowskiego, Augustyna Karskiego, Bogumiła Fergena, dawnych oficyalistów policyjnych, skarbowych i prowizorów szpitalnych, do kancelaryi zaś tak Departamentu jako i tej Dyrekcyi wykonawczej mocen będzie prezydent wezwać te wszystkie osoby, które jemu zdawać się będzie.

[Rozgatunkowanie więźniów rosyjskich zalecone]

Ponieważ jeńcy nieprzyjacielscy największą w publiczności sprawują troskliwość, ażeby nie byli próżnym i niebezpiecznym ludowi ciężarem, wiadomo zaś jest, że każdy prawie żołnierz nieprzyjacielski wyćwiczony jest w jakim rzemiośle, zaczem, chcąc użyć tych jeńców do oporządzenia wojska Rzeczypospolitej, zaleca Deputacyi do dozoru więźniów wyznaczonej, żeby nieodwłocznie wyznaczyła z pomiędzy siebie jednego członka, który wspólnie z wybranym do tego przez RZT .... Zabłockim, bywszym konsulem Rzeczypospolitej w Chersoniu, uda się nieodwłocznie do tych miejsc, gdzie jeńcy nieprzyjacielscy są lokowani, i dokładnie rozpozna, którzy są z nich rodowici Moskale, którzy Polacy w czasie reformy w służbę rosyjską

zagarnięci, którzy Małorosyanie, którzy jakie umieją rzemiosła, jak dawno w służbie, dobrowolnie czy przymuszeni, i jakby sobie życzyli być nadal obróconymi; takową zaś indagacyę z opinią, coby z tymi jeńcami na pożytek kraju przedsięwziąć można, Deputacya jak najprędzej RZT poda.

[Paszport Szydłowskiemu dany]

RZT... na miłość ojczyzny i swobód powszechnych wzywa wszystkich mieszkańców, gdziekolwiek się uda JP. Szydłowski, kapitan regimentu pieszego drugiego, aby mu dana była pomoc, jako jadącemu dla ścigania nieprzyjaciela.

[Złotych 2.000 Kwaśniewskiemu, pułkownikowi, wypłacone]

RZT..., odebrawszy przełożenie od ur. Kwaśniewskiego, pułkownika wolentaryuszów, iż komenda jego potrzebuje zasilenia pieniężnego, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby Kasie generalnej skarbowej sumę złotych dwa tysiące, za kwitem osoby od tegoż ur. Kwaśniewskiego zesłanej, wypłacić dysponowała i tę sumę *inter expensas* wzmocnienia siły zbrojnej zapisać rozkazała.

[Koń Zabiełły wydany Kubickiemu]

RZT..., stosując się do żądania Komisyi Porządkowej, na dniu dzisiejszym do Rady podanego, ażeby konia po JP. Zabiełło, w stajni JW. Potockiego, marszałka wielkiego litewskiego, znajdującego się, oddać ur. Kubickiemu, porucznikowi inżynierów, z waleczności swojej podczas ostatniego powstania znanemu, zaleca Komisyi Porządkowej, iżby pomienionego konia temuż ur. Kubickiemu, porucznikowi inżynierów, oddać za rewersem tegoż rozkazała.

[Złotych 9.000 na ekspens ekstraordynaryjny Dorauowi wypłacone]

RZT..., gdy potrzeby ważne wymagają ekstraordynaryjnych ekspensów, które do ratunku ojczyzny zmierzają, przeto zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta na takowe ekspensy sumę złotych dziewięć tysięcy do rąk i za kwitem ur. Dorau Kasie generalnej wypłacić rozkazała i w ekspensy potoczne zapisać dysponowała.

[Odezwa do obywateli względem fortyfikacyi miasta]

Odezwa do miasta Warszawy.

Miłość ojczyzny i swobód naszych dały nam uskutecznić rewolucyę, godną do naśladowania duszom wolnym, co śmierć nad więzy przekładają. Lecz nie dosyć jest zacząć, o dzielni obywatele, trzeba jeszcze ukończyć dzieło zbawienia ojczyzny, aby spocząć pod cieniem jej chwały i mocy. Jest nieodbitą potrzebą ufortyfikować Warszawę, wykomenderowani są w tym celu inżynierowie dla wytknięcia punktów, gdzie Warszawa wzmocniona

być ma, idzie teraz o tysiączne ręce, któreby pracowały około dzieła tak zbawiennego i istotnego. Wzywamy zatem wszystkich mieszkańców miasta naszego, starców i młodzież, matki i dzieci, panów i sługi, klasztory, zgromadzenia i to wszystko, cokolwiek od Opatrzności ma siły i zdrowie, do stawienia się przy okopach miasta naszego z rydlami, łopatami, taczkami, koszami i tem wszystkiem narzędziem, które potrzebnem będzie do uskutecznienia dzieła wzmiankowanego. Bogaty, zapomnij o wygodach, wysoko urodzony, zapomnij o swem dostojeństwie, stańcie obok ubogich i pracowitych obywateli, aby na jednej ziemi powziąwszy życie, na jednejże mogliście kosztować owoców bezpieczeństwa, swobód i własności waszych. Jutro rozpoczyna się dzieło okopów naszych. Obywatele! oto jest odezwa nasza, ojczyzna wam przykazuje.

[Odłączenie Zabiełłowej od Zabiełły aresztowanego]

RZT..., odpowiadając na podany sobie przez JP. Sobolewskiego memoryał, zaleca Deputacyi dozór nad osobami aresztowanemi mającej, ażeby JW. Zabiełłowa, jako niearesztowana, od JW. Zabiełły, męża swego, odłączona została. Stosownie zaś do danej dawniej rezolucyi swojej, pozwala, ażeby JW. Zabielle jadło, w przytomności jednak oficera straż trzymającego, donoszone było.

[Nagroda dla Ostrowskiego za zdobytą kasę moskiewską]

RZT..., nagradzając męstwo i gorliwość JP. Antoniego Ostrowskiego, który w dniu 17 miesiąca i roku bieżących, podczas walki z nieprzyjacielem, kasę onego zabrał i do arsenału oddał, złotych dwa tysiące z tejże samej sumy, nieprzyjacielowi zabranej, onemu naznacza, zlecając Komisyi Porządkowej, aby ta Kasie generalnej tęż sumę złotych dwa tysiące pomienionemu JP. Antoniemu Ostrowskiemu za jego kwitem wypłacić i między ekspensy potoczne zapisać rozkazała.

[Uformowanie lazaretu generalnego]

RZT..., odebrawszy opinię JWP. Wasilewskiego, konsyliarza swej Rady, względem uformowania lazaretu, onąż zatwierdza i tym końcem pałac Branickich zwany, na ulicy Nowy-Świat sytuowany, na lazaret przeznacza, zalecając Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby na nieuchronne a nagłe wydatki, za kwitem Komisaryatu, złotych polskich dwa tysiące (z ostrzeżeniem Radzie swej zdania rachunku) wypłacić kazała, zaś względem innych rekwizytów, do pomienionego lazaretu potrzebnych, gdy te w Komisaryacie znajdować się mają, ażeby użyte były, zaleca i dlatego temuż Komisaryatowi opinię JP. Wasilewskiego, konsyliarza swej Rady, komunikuje.

[Uwiadomienie się o więźniu Owczynnikow]

RZT..., mając sobie doniesione raportem Komisyi Porządkowej, iż JP. Owczynnikow, kasyer generalny rosyjski, najlepiej jest wiadomym o kasy igelstromowskiej znajdowaniu się, chcąc przeto powziąć o tem wiadomość,

rekwiruje Deputacyi więźniów, czyli wspomniony Owczynnikow, podpułkownik i kasyer rosyjski, wśród jeńców znajduje się i w którem takowy więzieniu jest osadzony, w przypadku czego raport do Komisyi Porządkowej uczyni i onego wedle rozrządzeń tejże Komisyi do egzaminu przystawi.

[Odebranie rzeczy u kuryerów znalezionych]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby rzeczy przy kuryerach i innych jeńcach, przez brygadę Ożarowskiego zabranych, znalezione pod straż swoją odebrała i oneż ubezpieczyła, a jeżeli w rewidowaniu onychże papiery jakie znajdują się, te do Wydziału Rady swej Dyplomatycznego odesłała.

[Rezolucya na żądanie Komisaryatu]

RZT..., rezolwując żądania Komisaryatu Wojskowego, w nocie jego przez punkty podanej zawarte, komunikuje takową notę Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ziemi warszawskiej, i załatwiając punkt siódmy i ósmy, do Wydziału uzbrojenia i lazaretów względem spisania w Warszawie ilości sukna ordynaryjnego, kaszy, ołowiu, blachy, papieru oraz oznaczenia ludzi do lania kul i robienia zapasowej amunicyi i dokończenia pontonów podane, rekwiruje Komisyę Porządkową, ażeby zalecenie do wszystkich kupców względem ulegania i rzetelnego podania tychże efektów osobom, z Komisaryatu do lustracyi takowej wyznaczyć się mającym, wydała i, prócz wyżej wyszczególnionych objektów, lustracyę także żelaza, cyny i tym podobnych rzeczy, do obrony powszechnej dla żołnierza potrzebnych, zaleca, której Komisaryat dopełniać ma. Co się tyczy przełożenia Wydziału żywności pod punktem pierwszym, względem zawiadomienia tegoż Wydziału o ilości magazynów i produktów, tak w Warszawie jako i okolicach znajdujących się, i tych na rzecz skarbu zabrania, Komisya punkt ten uskuteczni. Na punkt zaś drugi tegoż Wydziału, potrzebę spisania wszelkiego zboża, w partykularnych będącego magazynach, i zatargowania onego na rzecz skarbu, oraz wyrachowania żywności, codziennie lub na tydzień dla Warszawy potrzebnej, przekładający, Komisya, jakowe w tej mierze wiadomości powzięła lub poweźmie, uwiadomi. Względem punktu trzeciego, o sposób paktowania i furażowania, dla uformowania magazynów w Warszawie przedsięwziąć się mającego, zapytującego się, Komisya wyda obwieszczenie do publiczności z wezwaniem do konkurencyi do liwerunku takowych furażów, a które z odzywających się osoby za najzdolniejsze i najzyskowniejsze oświadczenia czyniące znajdzie, o takowych Radę zawiadomi. Co zaś do punktu czwartego, ponieważ Komisaryat i Wydział żywności na wyznaczenie składów bezpiecznych od ognia magazyny Rzeczypospolitej i domy następujące, jako to: na Rybakach u JP. Blanka, za szlachtuzem niżej u JP. Biernackiego, na Nowym-Świecie u JP. Piaskowskiego, na Szulcu u JP. Derymonowicza i tamże u JP. Teppera, za najdogodniejsze być podaje, przeto Komisya Po-

rządkowa takowe domy Komisaryatowi na też składy zapewni. Wreszcie co do punktu siódmego tegoż Wydziału, ażeby młyny i wiatraki spisanymi zostały i na każdy pewna kwota zboża do mielenia oznaczona była, Komisya przyzwoitych środków na uskutecznienie onego użyje.

[Sądownictwo wszelkie powtórnie zakazane]

RZT..., już przez rezolucyę swoją, na dniu 20 miesiąca i roku bieżących wydaną, wszelkie magistratury sądowe, narzutem obcej przemocy utworzone, w swem zatraciwszy jestestwie, gdy, z względu na postać obronną miasta Warszawy i Księstwa Mazowieckiego, wstrzymanie wszelkiego sądownictwa ogłosić uznała potrzebę, ponawia już poprzedniczo czynione oświadczenie, mieć chcąc, ażeby wszystkie pod jakimkolwiekbądź tytułem sądownictwa i komisye, tak w mieście Warszawie jako i Księstwie Mazowieckiem, w swych czynnościach, do dalszego władzy najwyższej urządzenia, wstrzymały się.

[Asygnacya na zł. 10.000 na potrzeby ludwisarni]

RZT..., na przełożenie Wydziału Wojskowego względem zasilenia potrzeb ludwisarni, zleca Komisyi Porządkowej, aby ta na robotę ludwisarnianą złotych polskich dziesięć tysięcy z Kasy generalnej do rąk i za kwitem JP. Szubalskiego, kapitana i dyrektora tejże ludwisarni, wypłacić i takowe między ekspensy powiększenia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Wysłanie Haumana, pułkownika, z wojskiem]

RZT..., uznając istotną potrzebę zagrzania obywatelów, ażeby nietylko do świętego związku Powstania Narodowego, pod Naczelnikiem siły zbrojnej, Tadeuszem Kościuszką, łączyli się, ale i wszelkie ku temu ułatwiali potrzeby, uprasza znanych z gorliwości obywateli: ur. Karola Wodzińskiego, starostę nurskiego, i Komierowskiego, cześnika inowrocławskiego, ażeby ci, z wojskiem pod komendą JP. Haumana. pułkownika, na ściganie i gromienie nieprzyjaciela idącym, podróż przedsięwzięli, a to końcem ułatwiania potrzeb, jakieby dla przechodu pomienionego wojska, za ich rekwizycyą, wypadały, spodziewa się zaś po gorliwości obywateli, przez których włości rzeczone wojsko przechodzić będzie, iż przez wzgląd, że życie swoje na odzyskanie swobód narodowych niosą, nie ubliżą zapewne dla nich tych wszystkich posiłków, jakich się wcześnie Rada po ich gorliwości spodziewa. Pomnijcie, kochani obywatele, że to jest ostatni moment, albo z przemocy powstać zupełnie, albo cnotliwych naszych zamiarów wszyscy z tem, co tylko nam jest miłem, ofiarą paść możemy. Krzywdziłaby was zapewne Rada, gdyby albo w gorliwości waszej powątpiewała na moment, albo rozumiała być potrzebą zagrzewania was więcej; dlaczego wysyła wam tylko doświadczonych z swej cnoty mężów, ażeby byli tłómaczem jej chęci i razem najbliższymi świadkami obywatelskich czynności waszych, o których niebawne odbierać wiadomości już wcześnie Rada gotuje dla siebie ukontentowanie.

[Odpowiedź obywatelom litewskim]

RZT... Gdy odezwa JW. Panów przez kuryera, ur. Chreptowicza, do Warszawy przysłana, Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, tu nie zastała, odezwę ich, komunikowaną sobie od komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, Stanisława Mokronowskiego, odebraliśmy. Nie zadziwia nas gorliwość ich i odwaga, z którą wśród zbrojnego nieprzyjaciela swobody narodu bronić przedsięwzięliście, znany bowiem jest światu duch ich obywatelski, który ich zawsze, wśród najgroźliwszych ucisków, ożywiał; a gdy już w wspólnej sprawie wzajemną pomoc i radę winni sobie jesteśmy, po naradzeniu się z Radą wojenną, na której czele komendant siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, w następujący sposób myśli im swoje tłómaczymy:

A najprzód, zdałoby nam się, aby Akt ich o Powstaniu Narodu stanął w Bielsku i tamże wszystkie siły zbrojne tymczasowo, aż do dalszego odkrycia obrotów rzeczy, zgromadzone zostały. Zasłoni się tym sposobem Litwa, obywatel chcący się łączyć będzie miał większą sposobność dojścia swoich zamiarów, komunikacya między JP. Chlewińskim zupełnie przeciętą nie zostanie, wreszcie, co nas do dania takowej rady najmocniej skłania, jest bezpieczeństwo dla nich z strony Warszawy, która okolica oswobodzona jest od nieprzyjaciela, a tym sposobem komunikacya dla nich z nami łatwa. Jakoż oczekujemy tylko nieprzerwanych od nich wiadomości, oświadczając z naszej strony uwiadamiać ich o stanie i pozycyi wojsk naszych. Z takowych powodów nie radzilibyśmy ku JP. Grochowskiemu ruszać się w pierwszych początkach, ale zabezpieczyć sobie ile możności brzegi Narwi i inne okolice, gdzie wiadomość o znajdującym się nieprzyjacielu ich zajdzie.

Powtóre, radzilibyśmy, aby jak najprędzej Księstwo Litewskie o ich Akcie uwiadomione zostało, a szczególniej JPP. Grochowski i Chlewiński, i lubo *determinate* nie wiemy, gdzie tenże Grochowski znajduje się, wysyłamy jednak kuryera, aby go szukał i o powstaniu ich w okolicach Bielska wiadomość zawiózł z przyłączonem żądaniem, ażeby tenże generał, co mu możność i roztropność radzić będą, sukkursował, przynajmniej ich zasłaniał i dywersyę nieprzyjacielowi czynił.

Po trzecie, co do żądanych armat i amunicyi, posyłamy im dziś po południu armaty cztery, pocztą, sześciofuntowe z wozami amunicyjnymi czterema, pod komendą jednego oficera z dwoma unteroficerami i ośmiu kanonierami, a zatem radzilibyśmy, aby z piechoty dodać i usposobić ludzi do armat; żeby jednak te w przejeździe zasłonione były, żądamy, ażeby zaraz ku Grannemu wysłane były podjazdy, w których okolicach ponieważ JP. Dąbrowski, wicebrygadyer, ma się znajdować, a przeto wydany sobie otrzyma ordynans, aby, ile sił wojennych zbierze, do nich się z niemi zbliżył.

Po czwarte, co do żądanych pieniędzy, lubo przy największych wy-

datkach naszych, chętnie się z nimi dzielimy i sumę tysiąc czerwonych złotych onym posyłamy, dając radę, ażeby po ukończonym akcie Powstania wydane były przez nich tymczasowo do współobywateli proklamacye, zachęcające do ofiar i składek, tak w pieniądzach, jako i wiktuałach i furażach, to samo uczynić im tymczasowo wolno będzie względem rekruta.

Po piąte, gdy tak ważna okoliczność w wszystkich szczegółach rady naszej objętą być nie może, przedsięwzięliśmy uprosić z grona naszego JW. Horaina z cywilnych, a zaś z przełożenia Rady wojennej JW. generała Gorzeńskiego, których, jako zaszczyconych ufnością naszą, umocowaliśmy do naradzenia się z nimi wspólnego, cokolwiekby tak wielkiej wagi ich dzieło umacniać i pomyślnym skutkiem uwieńczyć mogło. Raczycie zatem JWMPP. wspólnie się z nimi w tym celu naradzać i nas o wszystkiem uwiadamiać, a cokolwiek im ciż delegowani od nas opowiedzą, raczycie wierzyć. Kuryer, który z tą ekspedycyą ich poprzedza, pieniędzy z sobą nie wiezie, ale delegowanym one powierzyliśmy, którzy nieodwłocznie wyjeżdżają, a chcąc jak najprędzej przyśpieszyć ekspedycyę, kończymy ją wyznaniem sentymentów najczulszego współobywatelstwa.

[Miejsce dla Dyrekcyi policyjnej wyznaczone]

[RZT... dysponuje murgrabiemu pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanego, aby dla świeżo ustanowionej Dyrekcyi wykonawczej Wydziału Policyjnego, za rekwizycyą dyrektora onej, Wincentego Kozłowskiego, oddał z wszelkimi porządkami salę i kancelaryę asesoryi koronnej, tudzież archiwa wszelkie policyi, w tymże pałacu znajdujące się.

X.

Działo się ... dnia dwudziestego ósmego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Raport o obrotach nierzyjaciół]

Wszystkie nadeszłe wiadomości potwierdzają, iż wojsko moskiewskie, rozpłoszone i dezorganizowane, zbiera się w Magnuszewie pod komendą generała Nowickiego, a że, uchodząc w nieporządku z Karczewa, pozostały ich magazyny i różne wojenne rekwizyta, a zaczem po zabranie tego wszystkiego i zawiezienie do Komisaryatu łyżwy wysłane zostały pod Karczew. Ściągnęły tu brygada Ożarowskiego, reszta regimentu fizylierów i komendy brygadyera Dąbrowskiego; przy powiększonej więc mocy garnizonu dzielniejsze operacye mogą być przedsięwzięte, o których publiczność niebawnie uwiadomioną zostanie. Najpóźniejsze wiadomości, iż Moskale, stojący za Nowym Dworem łącznie z Prusakami, rozłączyli się tak, iż korpus niedobitych Moskalów do Zegrza ciągnie, Prusacy zaś, porzuciwszy okolice Zakroczymia, zdają się

zmierzać w górę, ku Płocku. Wiadomości tak ważne nie ubliży Rada następnie publiczności komunikować, jak tylko więcej dokładnych o tem odbierze raportów.

[Konskrypcya ludności]

RZT..., zaleciwszy Komisyi Porządkowej spisać przez wójtów cyrkułowych wszystkich mieszkańców bez ekscepcyi, składających siłę zbrojną tej stolicy, począwszy od lat 15 aż do 50, dla pośpiechu i jednostajności dysponuje Dyrekcyi wykonawczej Wydziału Policyjnego uformować, nieodwłocznie wydrukować i rozesłać do wszystkich wójtów cyrkułowych jeden wzór dla wszystkich cyrkułów z tem ostrzeżeniem:

1° Żeby każdy wójt wyznaczył natychmiast do każdych dziesięciu posesyi swego cyrkułu jednego obywatela, sposobnego do spisania w jednym dniu, 30 *praesentis*, w rubryki drukowane tak mieszkańców od lat 15 do 50, jako i broń przy nich będącą.

2° Żeby każdy wójt ostrzegł dniem przedtem gospodarzów swego cyrkułu, iżby się znajdowali tego dnia w swych domach dla rzetelnego podania swych mieszkańców.

3° Żeby każdy spisujący oddał zaraz nazajutrz z podpisem swoim wójtowi swego cyrkułu opis tych posesyi, które mu będą wyznaczone.

4° Że zaś wójci, zajęci teraz nieustanną egzekucyą dyspozycyi Rady i Komisyi Porządkowej, nie zdołaliby się zatrudnić zebraniem ogólnem cyrkułowych taryf i tabel z tych szczególnych każdej ulicy opisów, przeto, skoro zbiorą ze wszystkich ulic te popisy, oddadzą je natychmiast do Wydziału Policyjnego, który zbierze najprzód taryfy z wyrażeniem imion i nazwisk, osobno zaś tabelę popisów każdego w szczególności cyrkułu i, z podpisem prezydenta, każdemu wójtowi odda, powtóre z wszystkich taryf i tabel cyrkułowych uformuje dwie generalne całego miasta taryfy i dwie tabele: jedną dla RZT, drugą zaś dla Komisyi Porządkowej.

5° Tenże Wydział Policyjny z map i planów tak dawnych policyjnych, jako i teraz na nieprzyjacielu zdobytych, porobi mapy każdego w szczególności cyrkułu z oznaczeniem tego wszystkiego, co się ściąga do bezpieczeństwa i porządku publicznego, wezwawszy do tego architektów i geometrów policyjnych, skarbowych i miejskich, i takowe mapy w jednych egzemplarzach złoży u wójtów każdego cyrkułu, w drugich u Rady i Komisyi Porządkowej.

[Deputacya względem podupadłych]

RZT..., skoro najgwałtowniejsze bezpieczeństwa od nieprzyjaciela opatrzyła potrzeby, najpierwsze starania swoje obraca ku ratunkowi tych nieszczęśliwych obywateli, którzy, padłszy ofiarą męstwa swego w pamiętnem dnia 17 i 18 *praesentis* nad przemocą zwycięstwie, albo stawszy się łupem zemsty pierzchającego przed powstaniem ludu nieprzyjaciela, osierociwszy

żony, rodziców, dziatki, potracili domy, ruchomości, majątki i bez żadnego do życia pozostają sposobu. Ratunek tak cnotliwej nędzy w równej jest wadze u RZT, co i ratunek ojczyzny, do wejrzenia przeto w stan tych nieszczęśliwych, którzy przy powstaniu na nieprzyjaciela w dniach 17 i 18 *praesentis* utratę rodziców, mężów, dzieci, majątków, albo przez kalectwo podupadli, i do wynalezienia sposobów jak najprędszego zaratowania onych, RZT wyznacza Deputacyę z osób: Józefa Wybickiego, Franciszka Tykla, Zajączka, Stanisława Lubańskiego, J. księdza Kopczyńskiego, Kubickiego, Nofoka, Stampla, Jakóba Durantowicza, Kocha, Poltza i Bellefroid, a do trzymania protokółu Antoniego Ballewicza, którzy w komplecie najmniej trzech w klasztorze księży Reformatów nieodwłocznie urzędowanie swoje założą, publiczność o miejscu tem swego urzędowania i o czasie, w którym codziennie odbywać je będą, przez obwołanie i drukowane doniesienia uwiadomią. Przez trzy dni najprzód zażalenia i podania podupadłych przy powstaniu w dniach 17 i 18 *praesentis* przyjmować i roztrząsać będą, po trzech dniach zaś nieodwłocznie udadzą się na miejsca upadku, tym porządkiem, jak się kto prędzej lub później poda, tamże przyczyny, rodzaje i wielości szkody przez wszelkie indagacye, świadectwa, podobieństwa i okoliczności dochodzić będą, a wynalazłszy istotny szacunek straty lub szkody, raport o tem dokładny z opinią, jakby najprędzej i najłatwiej nagrodzonymi być mogli, RZT podadzą.

[Deputacya do rewizyi papierów]

Zważywszy, iż na rewizyi papierów, które z różnych stron od obywatelów do Wydziału Dyplomatycznego są komportowane, wiele zależy, tak co do odkrycia zdrajców krajowych, spisków na zgubę ojczyzny przez nich knowanych, jako i planów nieprzyjacielskich, i że Wydział Dyplomatyczny, rozbiorem tychże papierów zatrudniony, wkrótce tak ważnych, jakie są spodziewane, wiadomości odkryć nie byłby mocen, przeto, chcąc przyśpieszyć materyału do sądów kryminalnych i wyśledzić jak najskuteczniej wszystkie na zgubę narodu machinacye, oraz postanowić straż, któraby bezustannie czuwała na ludzi źle intencyonowanych, oraz przeciwko świętemu celowi niniejszego powstania intrygujących, ustanawia Deputacyę indagacyjną i do niej następujące osoby nominuje: JPP. Tarnowskiego, Krzuckiego, Bogusławskiego, Megmejen, Arciszewskiego, Kilińskiego, Rylskiego, Berneaux, Taubera, Klemensa Gaczkowskiego, Jana Adama Bluma, Józefa Konderskiego, Zabłockiego konsula, Płońskiego, Chevalier, Lutoszewskiego, Sinkiewicza, Jakóba Węgrzeckiego, Piotra Wulfersa, Stankiewicza i Makowieckiego, którzy najdalej w godzin dwanaście po ogłoszonej niniejszej rezolucyi na ratuszu miasta Warszawy sesye swoje rozpoczną. Organizacya dla tej Deputacyi i obowiązki, deputowanym przepisane, następującą rezolucyą ogłoszone zostaną. Deputacya ta w ciągłym zawsze związku z Wydziałem Dyplomatycznym

zostawać ma, z którego dwie osób na każdej sesyi Deputacyi indagacyjnej znajdować się i prezydować powinno; oddzieli wprzód papiery dyplomatyczne od papierów narodowych. Teraz zaś zaleca Rada, ażeby wszelkie papiery, w mieszkaniach przez nieprzyjaciół dawniej zajmowanych znalezione i już przez rezolucyę Rady do komportowania zastrzeżone, których skład na ratuszu miasta Warszawy zostawać ma, na ręce osób wyżej wyznaczonych, w komplecie będących, za rewersem oddawane prezydującemu były, i tym celem dla wiadomości publicznej to obwieszczenie do druku podać i po wszystkich miejscach i drzwiach domów publicznych przylepiać, oraz przez woźnych przy odgłosie trąb publikować kancelaryi swojej zaleca.

[Względem osób dyplomatycznych więźniów]

Znajdując z wielu pobudek tem mocniejszą potrzebę zapewnienia się tak względem osób dyplomatycznych, pod zabezpieczeniem narodowem będących, jako też i więźniów w pałacu Brylowski zwanym zostających, do już nominowanego JP. Debolego, JPP. Mostowskiego, Jana Nepomucena Małachowskiego i Franciszka Gottiego, konsyliarzów Rady swej, dodaje, mieć chcąc, ażeby do osób dyplomatycznych nikt nigdy inaczej, jak tylko w przytomności dwóch z pomienionych czterech nominowanych, zaś do więźniów, stosownie do powyższej rezolucyi swojej, nie inaczej, jak tylko osób trzy z Deputacyi do więźniów wyznaczonej, puszczani byli i wszyscy ci pod najściślejszą strażą zostawali, wyjąwszy doktorów, przez jedną lub drugą deputacyę do chorych osób autoryzowanych.

[Asygnacya dla Komisaryatu złotych 25.000]

RZT..., mając sobie przełożone od Wydziału Wojskowego, że Komisaryat siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, przez podaną na dniu dzisiejszym do tegoż Wydziału notę, żąda mieć sobie daną na nieuchronne ekspensy wojskowe sumę złotych pięćdziesiąt tysięcy, deklaruje, iż gdy w tym momencie Kasa generalna nie jest opatrzona w wielkie zapasy, zaczem nie może całkowitej żądanej przez Komisaryat sumy onemuż kazać wypłacić, lecz zaleca, ażeby Komisya Porządkowa tymczasowie, do rąk i za kwitem ur. Münkenbeka, Friebesa, Czyżewskiego, kasyerów komisaryatowych, złotych dwadzieścia pięć tysięcy z Kasy generalnej wypłacić rozkazała i tę *inter expensas* wzmocnienia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Uwolnienie Hekla majora]

RZT..., odpowiadając na raport dzisiejszy z komory skarbowej Pułków o przytrzymaniu P. Hekel, majora gwardyi pieszej koronnej, zaleca pisarzowi tejże komory, tudzież komenderującemu pułkiem w koszarach tejże gwardyi, uwolnić natychmiast rzeczonego majora Hekel z ludźmi jego, jako za ordynansem komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego i za paszportem prezydenta jadącego, przykazuje oraz nadal niezatrzymywanie okazujących

paszporty lub ordynanse, pod odpowiedzią za uszczerbek, jakiby stąd dla publiczności wyniknął.

[Zabieżenie rabunkom moskiewskim]

Z najdotkliwszem uczuciem codziennie od współobywatelów kraju polskiego odbierając wiadomości, iż komenderujący wojskiem rosyjskiem generałowie, tak w miejscach konsystencyi swojej, jako i w przechodach, tudzież okolicach, przez zsyłane wojsk dywizye majątki obywatelskie rabować, pustoszyć, miasta i wsie palić i okrucieństwa wymierzać nie tylko bezkarnie dozwalają, lecz nadto wyraźnie nakazują,' daje zlecenie JP. Mostowskiemu, Debolemu i Małachowskiemu, iżby ci do osób składu dyplomatycznego rosyjskiego i generałów wyższej rangi, pod zapewnieniem narodu będących, niezwłocznie udali się i tymże przełożywszy sposób powyższy postępowania komendantów rosyjskich, natychmiast rozpisanie listów, okrucieństw tych wstrzymanie nakazujących, wyjednali, to dając do wyrozumienia, że sposób kontynuowania nadal tak niesłychanych z strony wojsk rosyjskich postępków mógłby zniewolić kraj polski do okazania wzajemności względem wszystkich jeńców rosyjskich i uszczuplenia tych względów, którymi zaszczyca ich dotąd.

[Odpowiedź na zapytania Sądu kryminalnego]

RZT..., odpowiadając na zapytania Sądu kryminalnego, pierwsze pod dniem 25, drugie pod dniem 26 miesiąca kwietnia podane, najprzód co się tyczy osób o zdradę ojczyzny oskarżonych, gdy skargi przeciw nim dotyczą się czynności jeszcze przed Aktem Powstania Narodowego pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki nastąpionych, Rada już w tej mierze w ustanowieniu Sądu kryminalnego dała wyraźne przepisy, że osoby takowe do Sądu Głównego Kryminalnego, nie zaś wojewódzkiego lub powiatowego, należeć mają, Radzie więc Tymczasowej nie zostaje, jak tylko dotrzymanie tychże oskarżonych aż do przybycia Sądu Głównego zabezpieczyć, ku czemu już nietylko Deputacyę oddzielną postanowiła, ale i kancelaryi swojej uwagi Sądu kryminalnego w tej mierze sobie podane do tejże Deputacyi komunikować zaleciła. Powtóre co do osoby Rogozińskiego, jak prędko ten oskarżonym jest, że w dniu nawet siedmnastym tego miesiąca obywatelom z pod przemocy dźwigającym się miał przegróżki czynić, a gatunek spraw takich wyraźnie jest Sądowi kryminalnemu polecony, przeto, ażeby przeciwko niemu oskarżyciele publiczni od Sądu wybrani czynność sądową rozpoczęli, zaleca. Po trzecie, co do drugich osób, jako to Wilamowskiego, Roguskiego i innych, ponieważ względem nich Sąd kryminalny ogólnie tylko, że są dla osobnych supozycyi przez lud przytrzymani, wyraził, przeto póki ogół ten przez Sąd wyszczególnionym nie zostanie, że Rada żadnej rezolucyi dać nie może, deklaruje. Po czwarte, Rada, znajdując sprawiedliwe przełożenie Sądu kryminalnego, wydała już proklamacyę do współobywateli w celu przekonania

onychże, jakie tylko gatunki spraw do Sądu tego kryminalnego należeć mają. Po piąte, Rada przedsięweźmie skuteczne środki, ażeby papiery, mogące służyć w dowód czynionych na wolność narodową i całość kraju zamachów, zabezpieczone zostały, pod co i papiery, u JP. Jeziorkowskiego znajdować się mogące, podejdą. Po szóste, skoro Sąd kryminalny z indagacyi uczynionych przekona się, iż niektórzy z aresztowanych o żaden występek, ani stanu, ani publiczny, nie są obwinieni, sprawiedliwość sama radzi, ażeby dalszemu aresztowi nie ulegali, ale na wolność puszczeni zostali. Po siódme, co się nakoniec dotyczy noty, przez JPP. oskarżycieli publicznych Sądowi kryminalnemu podanej, a przez Sąd Radzie swej komunikowanej, Rada, znalazłszy w niej objekty aż nadto kraj cały interesujące, a zaleciwszy już raz Wydziałowi Dyplomatycznemu, ażeby z dobranemi osobami zaufania godnemi uporządkowaniem i rozgatunkowaniem papierów rosyjskich zatrudnił się, poleciła onemuż i ten objekt, przez oskarżycieli publicznych wskazany, z dodaniem do tejże czynności większej liczby osób. Skoro więc ta Deputacya w pracy swej postąpi, a Rada z niej przekona się o potrzebie tak zapewnienia się i względem innych papierów, jakoteż i w objektach Sądowi kryminalnemu miejscowemu należących, nie zaniedba w tej mierze znieść się z pomienionym Sądem i stosowne do opinii swych uczyni mu zalecenia, a względem osoby Cassiniego, gdy ani jego własnego egzaminu Rada przyłączonego nie widzi, ani w podanych sobie egzaminach wzmianki nie czyta, przeto najprzód dopełnienie tegoż egzaminu, jeżeli z niego rzeczony Cassini podległym być Sądowi Kryminalnego okaże się, uformowanie przeciwko niemu procesu zaleca.

[Przesłanie listów do komend moskiewskich]

RZT... poleca JP. komendantowi warszawskiemu, ażeby listy, przez osoby dyplomatyczne rosyjskie w zabezpieczeniu narodowem będące, względem ustania czynionych po wsiach i miastach okrucieństw do komend wojska rosyjskiego pisane, trybem wojennym przesłać niebawnie starał się.

[Względem akcesu, uczynionego przez powiat garwoliński]

RZT..., odpowiadając na żądanie JP. Kazimierza Zdzitowieckiego, prezesa Komisyi Porządkowej powiatu garwolińskiego, nie może jak tylko z uwielbieniem przyjąć gorliwe jego oświadczenie i dlatego na miłość ojczyzny zagrzewa go, ażeby powróciwszy niezwłocznie do tegoż powiatu, Komisyę Porządkową zwołał, Akt Powstania Narodowego, pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki w Krakowie uformowanego, ogłosił, obywateli do ogólnej obrony ojczyzny i do składania raz już zapisanych ofiar zachęcał, oneż odebrał, urządzenia RZT dotąd wyszłe i nadal wychodzić mogące do egzekucyi przyprowadzać i o dalszych swych czynnościach RZT raportować wraz z Komisyą Porządkową starał się. Ufa zaś Rada po gorliwości

obywatelów tegoż powiatu, iż tam, gdzie idzie o ich własne i ich pokoleń losy, pamiętając, iż ocalenie ojczyzny przedsięwzięte samą tylko jednością i wspólnym ratunkiem do pomyślnego skutku doprowadzone być może, wezmą się ciż obywatele jak najdzielniej do pomienionych celów.

[List do Horaina]

RZT..., przyśpieszając WP. niniejszą ekspedycyę, nie rozszerza się bynajmniej w szczegółach, do dzieła pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki rozpoczętego koniecznych, zna bowiem, że gorliwość jego i chęć szczera w poświęconej usłudze narodowi to wszystko zastąpi; łączy w tej mierze odezwę do JP. Stryjeńskiego w materyi podobnej pisaną, szczegóły tam wyrażone służyć będą WP. do jego zamiarów, a zaufanie, które masz w tamecznych obywatelach, zjedna, że środkującą dywersyą i poparciem tak świętej rewolucyi usłużysz dostatecznie dobru ogólnemu. Chciej WP. operacyi swych częste czynić raporty, dla układu i środków, któreby ku zupełnemu zniszczeniu nieprzyjaciela najskuteczniejsze wynalezionymi być mogły.

[List drugi do tegoż]

Dowiedziawszy się z ostatnich raportów i szpiegów, że dywizya, pod Igelstromem będąca, rozłączyła się z generałem Wolckiem, pod Zakroczymiem stojącym, tak iż ten ku Płocku, Moskale zaś ku Zegrzowi poszli, śpieszy się uwiadomić WP. o tem tem troskliwiej, im więcej jest podobieństwa, że tenże Igelstrom będzie się chciał złączyć z swem wojskiem w Litwie. Dnia dzisiejszego wysyłamy komendę przeciw generałowi Nowickiemu w okolice Warki, do JP. Grochowskiego kuryera wysłaliśmy z doniesieniem o ich czynnościach w Bielsku. Kuryera otrzymaliśmy od Kościuszki pod dniem 22 aprila z pod Krakowa, który jeszcze nie wiedział o powstaniu naszem w Warszawie; tenże kuryer spotkał kuryerów naszych w Galicyi do Kościuszki jadących, a zatem wnosić należy, że wie o tem, cośmy zrobili, a ponieważ tenże kuryer nas zapewnił, że Kościuszko ruszył całą swoją siłą przeciw Denisowowi i Chruszczowowi, więc też i my stąd wysłaliśmy część wojska, ażeby im tył wzięła, a stąd spodziewamy się, że wkrótce komunikacya otwarta zostanie. Czekamy od WPP. doniesień o ich czynnościach i życzymy im wszelkich pomyślności.

[Szkatułka oddana do Komisyi Porządkowej]

RZT..., mając sobie oddaną szkatułkę, w której dwa medaliony, jeden pierścień brylantowy, cztery marki do wiska i pięć rolów złota, czerwonych złotych pięćset zawierających, znajduje się, zatem szkatułkę takową, opieczętowaną, do Komisyi Porządkowej przesyłając, zaleca, ażeby efekty, w tejże szkatule zawarte, w Kasie generalnej złożone były, pieniądze zaś, to jest czerwonych złotych pięćset, do percept ogólnych w tejże Kasie generalnej zapisane zostały.

[Indagacya kuryerów nakazana]

RZT..., miawszy słuszne prawo oczekiwania, iż przy kuryerach wyższej rangi, przez brygadę Ożarowskiego przytrzymanych, ważne względem interesów krajowych znajdą się depesze, gdy z rozbioru papierów, przy tychże znalezionych, prócz prezentów, dla niektórych prywatnych osób przeznaczonych, żadnej ważnej nie dostrzegła ekspedycyi, zaleca Wydziałowi Wojskowemu, aby przez wyznaczoną z pomiędzy siebie osobę, znosząc się wspólnie z JW. Kochanowskim z pośród Wydziału Dyplomatycznego mianowanym, jak najściślejszą indagacyę z osób powyższych kuryerów aresztowanych względem papierów, depesz, oraz ich przeznaczenia, odbyli i tę Radzie swej w czasie jak najprędszym podali.

[Odezwa względem czynienia ofiar ze zdobyczy]

RZT... Obywatele, mieszkańcy Warszawy! Dzieło wolności, miłości ojczyzny i swobód waszych zniszczyło zbroje i skarby waszego nieprzyjaciela. Tuła się po kraju dzicz rozproszona, mordem i rabunkiem pasąc swą srogość. Niech cię wzruszy jęk niewinnego ludu i widok losu okolicznych, wołających ratunku. Pokaż twym ziomkom, iż nie chcesz być niewolnikiem tych skarbów, którymi tyran zakupywał zdrajców ojczyzny, aby cię okuł w kajdany. Daj dowód, żeś się bił szczególniej za swobody swoje, znoś na ofiarę wolności pieniądze, złoto, srebro i klejnoty, zdobyte na naprzyjaciołach ojczyzny. Niechaj ten zysk przy powszechnym ucisku i klęskach krajowych nie kala rąk wolnych. Nikt wam waszej już własności, zdobytej waszem męstwem na nieprzyjacielu, odbierać nie chce. Lecz, waleczni obywatele! pamiętajcie na to, iż ta Opatrzność, która wam dała w ręce te łupy w krytycznych ojczyzny czasach, stokrotnie wam je nagrodzi, gdy je chętnie dla miłości ojczyzny na jej potrzeby poświęcać zechcecie. Z tych to ofiar składa się wasza obrona, wasza pomyślność, wasza szczęśliwość i najpóźniejszych pokoleń waszych. Każdy, znoszący takowe ofiary, obaczy imię swoje zapisane w księdze, wydrukowane w rzędzie hojnych i wspaniałych obywateli, a liczny ochotnik, pałając zemstą, aby ścigał nieprzyjaciela, uzbroi się prędzej, wolność waszą i własność zabezpieczy.

[Uchwała poboru]

RZT... Nieustanne męstwo wasze, cnotliwi obywatele, skruszyło haniebne okowy, w których was obca przemoc, krajową odrodnych synów ojczyzny wsparta zdradą, trzymała. Już tyrani wasi w proch obróceni, a mała ich garstka, która zemsty obrażonego uszła ludu, drżąc na samo wspomnienie imienia swych zwycięzców, zostawując za sobą ślady gwałtu i najokrutniejszego barbarzyństwa, ucieka z miejsca tego, gdzie lud z wojskiem, jednym obywatelstwa i cnoty pałając duchem, najuroczyściej poprzysiągł żyć wolnym albo umierać. Niech odtąd zadrżą tyrani i wspólnicy ich, zdrajcy własnej ojczyzny! Lud waleczny, zgromadzony pod chorągwiami wolności, będzie

umiał odeprzeć jednych, a zgromić drugich. Lecz im wspanialsze, im świetniejsze było to pamiętne zwycięstwo wasze, obywatele, nad tyranią, tem okropniejszej od nieprzyjaciół waszych spodziewać nam się należy zemsty. Już tu niema środka: trzeba nam umrzeć wszystkim, albo wypędzić nieprzyjaciela z granic Rzeczypospolitej. Nie masz zapewne Polaka, — bo ci, którzy zdradzili ojczyznę, którzy obojętnem teraz na jej los patrzą okiem, nie są warci tego świetnego imienia, — nie masz mówię zapewne Polaka, którenby w tym momencie, gdzie wszystkie siły natężone być powinny do wyparcia napastników z ziemi wolnej, gdzie idzie o ocalenie wolności, życia i majątku, nie oddał miłej ojczyźnie połowy tego, co posiada, byleby tylko pod tak haniebne nie powracał jarzmo; męstwo i dzielność wasza, cnotliwi obywatele, w dniach tych świętych siedmnastym i ośmnastym teraźniejszego miesiąca, w owych to dniach, które sława najodleglejszym prześle wiekom, okazana, jest największa poręka, że nieprzyjaciel, jeżeli śmieć będzie nachodzić tę ziemię krwią jego zafarbowaną, nową klęskę dla siebie, a dla was świetniejszy jeszcze laur zwycięski gotuje. Lecz znacie dobrze, gorliwi obywatele, iż zapał wasz święty stałby się czczym i nadaremnym, gdyby nie był wsparty wszelkimi sposobami utrzymać go mogącymi; wiecie, że skarby nasze, z gorliwości waszej zgromadzone, roztrwoniła świętokradzka bezwstydnych ojczyzny swej łupieżców ręka; nie mamy jak tylko bardzo małe zapasy w gotowych pieniądzach, a bez tych niema nadziei nietylko utrzymania krwią współobywateli waszych odzyskanej wolności i zachowania życia żon i dzieci waszych, lecz owszem najsmutniejszych spodziewać się nam potrzeba wypadków. Tym zapobiegając, Rada wasza Tymczasowa, której starania około losów waszych powierzyliście, dopełniając ten święty włożony na siebie obowiązek, przekłada wam nieuchronną potrzebę zasilenia jak najprędszego skarbu publicznego i tym celem ustanawia dla obrony waszej, dla ustalenia wolności powszechnej, następujące podatki, a najprzód co do miasta Warszawy:

1° Wszyscy posesorowie domów zapłacą z góry trzechletnie podymne podług prawa Sejmu warszawskiego, pod laską Stanisława Małachowskiego zapadłego. Podatek ten wybierany będzie przez ur. Różkiewicza, egzaktora warszawskiego, i Minasowicza kupca, miejsce zaś odbierania podatku podymnego naznacza się w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym.

2° Ponieważ wszyscy mieszkańcy warszawscy korzystają wspólnie z oswobodzenia się od przemocy obcej, przeto ażeby ciężar podatkowania równie wszystkie klasy obywatelów dotykał, wszyscy komornicy, choćby swoje własne posesye mający, a w komornem w innych posesyach mieszkający, opłacać będą podatek komornego, a to w następującej klasyfikacyi: ci, którzy od 50 do 250 złotych płacą na rok komornego, 10 od sta od całkowitego rocznego komornego do skarbu zapłacą; ci którzy od 250 do 500 złotych płacą na rok komornego, 20 od sta od całko-

witego rocznego komornego do skarbu zapłacą; ci, którzy od 500 do 1.000 złotych i wyżej na rok płacą komornego, 25 od sta od całkowitego rocznego komornego do skarbu zapłacą, a to podług złożonego kontraktu aktualnie stojącego, a w przypadku nie mienia kontraktu umowy stosownej, podług taksy przez taksatorów przysięgłych ustanowić się mającej; ci zaś, którzy niżej 50 złotych na rok komornego opłacają, od podatku komornego są uwolnieni. Podatek ten odbierany będzie w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym przez ur. Jabłońskiego, pisarza komory Warszawa, i Wincentego Borakowskiego. Każden komornik, opłaciwszy podatek, powinien będzie kwit skarbowy właścicielowi domu, w którym stoi, lub murgrabiemu okazać; gdyby zaś komornik w przeciągu ustanowionego czasu gospodarzowi swemu kwitu z opłaconego podatku komornego nie okazał, natenczas gospodarz onego do Komisyi Porządkowej pod odpowiedzią własną za należytość skarbową donieść powinien, a Komisya Porządkowa, wyśledziwszy winę, za karę nieposłuszeństwa trzechletnie podatku komornego opłacenie komornikowi nakaże.

3° Ponieważ zaś ci, którzy w domach publicznych lub innych prywatnych bezpłatnie mieszkają, od ciężaru podatkowania, w powyższych dwóch punktach na mieszkańców miasta Warszawy włożonego, byliby uwolnieni, przeto, ażeby i ci, dzieląc z innymi korzyści, dzielili i ciężary, stanowi Rada, ażeby każdy, darmo mieszkający w domu publicznym lub prywatnym, połowę komornego rocznego podług taksy, przez taksatorów przysięgłych ustanowić się mającej, do skarbu importował. Podatek ten wnoszony będzie do egzaktorów wyż wymienionych, podatek komornego wybierających.

4° Wszyscy komornicy, remizy, fiakry, składy wódek, oberże, traktyernie, bilary, szynki i inne domy publiczne trzymający do czwartej części komornego, w punkcie drugim ustanowionego, nadto jeszcze 10 od sta od komornego rocznie opłacanego całkowitego opłacać mają, ci zaś, którzy w własnych domach oberże, traktyernie, bilary i szynki trzymają, mają równie do opłaty 10 od sta na innych oberżystów nałożonej należeć, a to podług taksy komornego, przez taksatorów przysięgłych ustanowić się mającej. Podatek ten do egzaktorów, podatek komornego wybierających, wnoszony być ma.

5° Wszyscy ze skarbu publicznego pensyonowani od półrocznej pensyi swojej 10 od sta opłacić mają; podatek ten wybierany będzie przez ur. Chrzanowskiego, intendenta papieru stemplowego, i Jana Heringa, kupca, w pałacu Rzeczypospolitej, Krasińskich zwanym.

6° Wszystka młódź kupiecka od pensyi swej półrocznej do tysiąca złotych 10 od sta, od reszty zaś nad tysiąc złotych po 20 od sta, procentu do skarbu opłacić ma. Podatek ten wybieranym będzie przez ur. Wierzbickiego, egzaktora łomżyńskiego, i Radzanowskiego w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym.

7° Wszystka młódź, czeladź rzemieślnicza, która ma wochlon, czyli na

tygodniową płacę robi, sześć złotych od osoby, ta zaś, która od sztuki opłatę bierze i na dnie robi, po złotych ośmnaście od osoby do skarbu publicznego importować powinna. Podatek ten przez ur. Nietyksę i Antoniego Michalskiego w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym wybierany będzie.

8° Wszyscy młynarze opłacą pobór podług następującej klasyfikacyi: młyny wodne od kamienia jednego po złotych sto ośm, młyny końskie i browarne od kamienia jednego po złotych siedmdziesiąt dwa, wietrzne od kamienia jednego po złotych trzydzieści sześć do skarbu publicznego importować powinny. Podatek ten przez ur. Nietyksę i Antoniego Michalskiego w pałacu Rzeczypospolitej, Krasińskich zwanym, pobierany będzie.

9° Wszyscy duchowni i klasztory w Warszawie będące podatek taki opłacą, jaki jest włożony na duchownych i klasztory w punkcie trzecim, poniżej umieszczonym, co do podatków w Księstwie Mazowieckiem.

10° Ażeby zaś ile możności w ciężarze podatkowania ulżyć obywatelom, deklaruje Rada, iż w podatkach przyjmowane będą za gotowe pieniądze zsypki zboża wszelkiego gatunku, konie, broń, amunicya, robota rzemieślnicza, skóry, sukna, płótna, żelazo, ołów, wozy amunicyjne i inne efekty, które do zasilenia siły zbrojnej przydatnymi być mogą. Każdy, wyż rzeczone efekty w podatkach złożyć chcący, udać się powinien do Komisaryatu Wojskowego, gdzie od taksatorów przysięgłych odebrawszy zaświadczenie waloru rzeczy przez siebie złożonych, takowe do egzaktorów podatki publiczne wybierających zaniesie, którzy, gdy z oznaczonego szacunku w złożonem zaświadczeniu widzieć będą zupełną dla skarbu satysfakcyę, kwit skarbowy z opłaconego podatku, z wyszczególnieniem na nim, przez jaki sposób został zaspokojony, wydadzą, zaświadczenie zaś Komisaryatu u siebie zatrzymają. Gdyby zaś szacunek złożonego efektu w Komisaryacie nie wyrównywał ilości należącego się podatku od składającego zaświadczenie, natenczas tenże resztę gotowizną dopłacić obowiązany będzie.

11° Importowanie tych wszystkich rodzajów podatków do egzakcyi zaczyna się dnia 1 maja, kończyć się zaś będzie dnia 15 czerwca, z tem ostrzeżeniem, że gdy zasilenie skarbu jak najprędszych wymaga funduszów, ażeby połowa tych wszystkich podatków do 15 maja koniecznie złożona była, druga zaś połowa do piętnastego czerwca wybieraną będzie, a ktoby w przeciągu tego czasu nie uiścił się w należytości skarbowi publicznemu, ten wojsku na delatę wydany będzie.

Co do posesyi duchownych, ziemskich i królewszczyzn, oraz Żydów w całem Księstwie Mazowieckiem, biorąc na wzór ustawę obywatelów województwa krakowskiego, RZT na pierwsze nieuchronne wydatki siły zbrojnej uchwala na ten raz pobór na całe Księstwo Mazowieckie i pobór ten w następującym mieć chce rozkładzie:

1° Dożywotni posesorowie starostw i wszelkich królewszczyzn trzy kwarty, ekspektanci trzy i pół, emfiteuci cztery kwarty zapłacą, podług ostatniej lustracyi.

2° Dziedzice ziemscy, którzy przez prawo Sejmu konstytucyjnego do ofiary dziesiątego grosza są obowiązani: ci, których intrata od sta złotych do dwóch tysięcy dochodzi, od sta 10 złotych zapłacą; ci, którzy od 2.000 do 10.000 intraty mają, od pierwszych 2.000 — 10 od sta, od reszty 20 od sta zapłacą; ci, którzy mają intraty od 10.000 do 50.000, od pierwszych dwóch tysięcy 10 od sta, od następujących 8.000 po dwadzieścia od sta, a od reszty po trzydzieści od sta zapłacą; ci, którzy mają nad 50.000 intraty, w równej progresyi, jak poprzedzający, płacić będą, wyjąwszy, iż od tego, co mają nad 50000 intraty, po 40 od sta zapłacą, a to podług podania swych intrat do taryfy ofiary dziesiątego grosza.

3° Duchowni w następującej proporcyi ten pobór wypłacić są obowiązani: ci, którzy od sta do tysiąca złotych intraty mają, dziesięć od sta zapłacą; ci, którzy od tysiąca do dwóch tysięcy intraty mają, od pierwszego tysiąca 10 od sta, od drugiego dwadzieścia od sta zapłacą; ci zaś, co mają więcej jak dwa tysiące, od pierwszego tysiąca po 10 od sta, od drugiego 20 od sta, a od reszty, co mają nad dwa tysiące intraty, po pięćdziesiąt od sta zapłacą. Klasztory w tejże samej progresyi zapłacą pobór, jak jest rzeczono względem duchownych, nakładając miarę intraty duchownej na liczbę głów zakonnych żyjących w klasztorze.

4° Żydzi pogłówne całoroczne na pobór złożą.

5° Importowanie podatków duchownych, ziemskich, królewszczyzn, tudzież pogłównego żydowskiego w całem Księstwie Mazowieckiem zaczynać się będzie od dnia pierwszego maja, a kończyć dnia 30 czerwca; ktoby w przeciągu tego terminu należytości skarbowej nie opłacił, ten wojsku na delatę wydany będzie. Miejsca do wybierania egzakcyi dla wszystkich ziem Księstwa Mazowieckiego są też same, jako i dawniej, to jest Warszawa, Ciechanów i Łomża.

Te są środki obywatele, które Radzie waszej zdały się najprzyzwoitsze do zasilenia skarbu publicznego. Napełnienie onego stanowi losy wasze, stanowi ocalenie powszechne, bo wiadomo wam, że bez funduszów potrzebnych ani żołnierz, ani bezpieczeństwo domów, majątków i familii waszych jest podobne. Wspomnijcie sobie, że to na własną składacie obronę, że groszem tym zasilać potrzeba tych, co życiem własnem zasłaniać was będą, że nieprzyjaciel nasz pała zemstą nieugaszoną, że nic mocniej nie żąda, jak widzieć mieszkańców miasta tego, które mu tak pamiętną przyniosło klęskę, w gruzach zagrzebanych. Jeżeli nie damy, co tylko możemy, na obronę naszą, padniemy ofiarą nieprzyjacielowi; ziemia ta, która dziś wolnych i szczęśliwych z oswobodzenia swego nosi mieszkańców, zbroczona zostanie

krwią naszą, krwią żon i dzieci naszych. Śpieszcie się zatem, gorliwi obywatele, napełnić skarb publiczny; wolność jest matką cnót wszystkich i najwyższego heroizmu; ta gdy dziś dzielnością waszą odzyskana, nie masz ofiary, którąbyście chętnie dla utrzymania onej nie uczynili; przeto Rada, pełna tej ufności w tak cnotliwych i walecznych obywatelach, spodziewa się, że wszyscy, przez niniejszy uniwersał Rady ciężarem podatków dotknięci, z ukontentowaniem i radością do skarbu publicznego one poniosą, nawzajem zaś przyrzeka wam jak najuroczyściej Rada wasza, iż ci, którym ogólny skład ofiar waszych powierzonym będzie, wybrani będą z liczby najcnotliwszych obywateli, ufność waszą posiadających, i że te nie będą użyte, tylko szczególnie na utrzymanie wojska, na ustalenie wolności majątku i życia waszego, oraz na zniszczenie przemocy, która lud wolny w haniebne miała kować więzy; pamiętajcie raz jeszcze obywatele na to, że nam żyć wolnymi albo wszystkim umierać należy.

Uniwersał ten Rada do najściślejszej egzekucyi komisyi porządkowej oddaje z zaleceniem, ażeby uniwersał takowy po wszystkich miejscach przy odgłosie trąb proklamowany, po wszystkich kościołach, domach publicznych i rogach ulic przylepiany, z ambon publikowany, do komisyi porządkowych Księstwa Mazowieckiego i wszystkich parafii, tak w Warszawie jako i za Warszawą będących, rozesłany został.

XI.

Działo się ... dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Urządzenie względem odbierania poboru]

RZT..., stosownie do uniwersału Rady, na dniu dwudziestym siódmym *praesentis* względem ustanowienia podatków publicznych wydanego, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta natychmiast osoby, w uniwersale do wybierania podatków przeznaczone, urzędownie obwieściła, miejsca dla każdej klasy podatków w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym determinowała, taryfy komornego, tak co do punktu drugiego, jakoteż trzeciego i czwartego, w sposobie do perceptowania najłatwiejszym oraz do zabezpieczenia należytości skarbowej najpewniejszym, przez wyznaczenie najmniej trzech osób z grona swego, z wolnością przybrania do dzieła tego innych osób, zdatność i ufność ludu posiadających, ułożyła, kwity skarbowe do każdego rodzaju podatku drukować rozkazała, taksatorów przysięgłych, ludzi wiary godnych i podejrzeniu żadnemu nie podległych, w proporcyę potrzeby ustanowiła, nakoniec ustanowionym egzaktorom osoby do pomocy, praktykę perceptowania dochodów skarbowych mające, dodała, a w nieprzewidzianych wypadkach

i wątpliwościach, uniwersałem Rady nieobjętych, najprędszą rezolucyę egzaktorom dawała, z warunkiem, ażeby rezolucye swoje Radzie natychmiast komunikowała, a nadewszystko starać się ma Komisya Porządkowa, ażeby uniwersał Rady do powszechnej, tak miasta tutejszego, jako i całego Księstwa Mazowieckiego obywatelów i mieszkańców, doszedł wiadomości.

[Względem asygnat moskiewskich]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby w Deputacyi do ofiar oraz w Deputacyi do egzaminowania papierów rekwirowała, by te wszelkie asygnaty moskiewskie, jakie tylko znaleźć się mogły, do Komisyi Porządkowej komportowały, Komisya zaś Porządkowa, zaleciwszy danie sobie raportu przez Kasę generalną, wiele w asygnatach moskiewskich w składzie swoim mieć może, uwiadomić zechce Radę niezwłocznie, jaką sumę zewsząd zebrane asygnaty importować mogą. Rada zaś, odebrawszy takowy raport, dalsze w tej mierze Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego prześle rozrządzenie.

[Urządzenie oficyalistów loteryi]

RZT..., chcąc, ażeby dochód skarbowy z loteryi w najzupełniejszym zostawał dozorze i administracya onego zawsze z równą dla skarbu korzyścią sprawowaną była, nominuje na wakujące miejsce pisarza loteryi zasłużonego w skarbie, a przytem w podatku pomienionym aplikantem będącego, JP. Łączyńskiego, od pensyi zaś jego pisarskiej, przez wzgląd na zdatność i zasługi JP. Michałowskiego, aplikanta loteryi, złotych czterysta na rok do pensyi tegoż JP. Michałowskiego chce mieć aplikowane, mając zaś litość nad stanem biednym JP. Kozłowskiego, dawniej w tejże loteryi pisarza, a później z powodu słabości od funkcyi wzmiankowanej oddalonego, temuż wakującą aplikacyę po JP. Łączyńskim oddaje, chcąc zaś niemniej dwóch aspirantów, w tymże podatku będących, do aplikacyi i gorliwości w służbie skarbowej zachęcić, funkcyę po JP. Skodowskim wakującą uchyla, a pensyę do niej załączoną, złotych tysiąc ośmdziesiąt, pomiędzy JPP. Gepperta i Dombkowskiego w równej proporcyi podzieloną mieć chce, egzekucyę niniejszego urządzenia Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego polecając.

[Względem podatku rzezi]

RZT..., gdy w celu obrony powszechnej i ocalenia wolności, swobód, życia i majątków obywatelskich jest powinnością Rady nietylko nowe źródła zasilenia skarbu publicznego obmyśleć, ale niemniej o utrzymanie dawnych najmocniej starać się, przeto, gdy nietylko z raportów Komisyi Porządkowej o chęci cechu rzeźniczego uwolnienia się od urządzenia bicia bydła w szlachtuzach widzi się być zawiadomioną, ale nadto dowiaduje się, iż pomimo odmawiającej żądaniu ich rezolucyi, przez Komisyę Porządkową wydanej, urządzenie bicia bydła w szlachtuzach przez małą tylko liczbę osób cechu rzeźniczego jest egzekwowane, przez co dochód ten tak znaczny, w tym czasie do wzmocnienia siły zbrojnej i ratunku ojczyzny tak gwałtownie potrzebny,

w czwartej części zmniejszonym został, widzi się być przymuszoną oświadczyć wszystkim obywatelom cechu rzeźniczego najmocniejsze swoje zadziwienie, że ci, zapomniawszy, iż w takich teraz żyjemy momentach, w których obywatel, nie pomnąc na prywatny swój interes, wszystkie swe siły i sposoby do zabezpieczenia swego i swych współobywateli losu natężać powinien, przekładają partykularne swe widoki nad interes ogólny, przez co sprawują zmniejszenie w dochodach publicznych i osłabiają siłę zbrojną narodową, która ich samych, ich żony, ich dzieci i majątki od napaści nieprzyjacielskiej zasłaniać powinna. Nie może tu służyć za wymówkę przełożenie wasze, obywatele, że, bijąc bydło po domach waszych, jesteście w chęci opłacenia skarbowi jego należytości; wyłamywanie się wasze z pod manipulacyi podatku rzezi nietylko byłoby szkodliwem dochodom skarbowym, ale dałoby oraz miejsce obwinieniu was o nieposłuszeństwo wykonawczej magistraturze, to jest Komisyi Porządkowej od RZT, ufnością waszą zaszczyconej, do strzeżenia dochodów publicznych umocowanej. Nie dajcie, obywatele, i cienia pozoru opierania się ustawom zwierzchnich władz waszych. Przykład ten byłby nader smutnym, boby zrodził anarchię, która zguby wszystkich obywatelów stałaby się przyczyną; dopełnicie zatem powinności wiernych i gorliwych obywateli, gdy w posłuszeństwie winnem magistraturze nie będziecie się dłużej ociągać z biciem rzezi w szlachtuzach, na to oznaczonych; wszakże nie tylko żadnej tam nie doznajecie przykrości, ale nadto wszystko do potrzeb i wygód waszych tam znajdujecie. Przyjdzie czas, w którym Naczelnik siły zbrojnej, niezwyciężony Kościuszko, wraz z Radą swoją Najwyższą przybędzie do nas i zwoła reprezentacyę narodową, która w urządzeniu nadal podatków publicznych będzie miała nieuchronnie wzgląd na odsunięcie tych ciężarów podatkowania, które obywatelstwu za przykre zdawać się mogą; teraz zaś ufa Rada wasza gorliwości waszej, obywatele, że nie zechcecie zasmucić Najwyższego Naczelnika waszego choćby i najmniejszym śladem nieposłuszeństwa i przyłożenia się do zmniejszenia dochodów publicznych, które dziś jedynem są źródłem do utrzymania naszych swobód, wolności, życia i majątków. W tem przeto przekonaniu Rada wzywa najprzód starszych cechu rzeźniczego, ażeby ci i przykładem i wziętością swoją nakłonili innych, nie tylko do niezwłocznego w szlachtuzach skarbowych, a nie innych miejscach, bicia bydła, ale oraz do zwrócenia skarbowi tego, co przez czas uchylenia się waszego od szlachtuzów bezpłatnego u was pozostało, ufa waszej cnocie, waszemu sumieniu, że grosza publicznego utaić nie zechcecie i żebyście sądzili najwyższej wzgardy godnych tych, którzyby swój zysk prywatny nad dobro ojczyzny, nad dobro powszechne przenosili. Tym przeto celem zaleca Rada Komisyi Porządkowej, ażeby jak najpilniej dochodu od rzezi, nie odmieniając najmniej onego manipulacyi ,oficyalistom skarbowym strzedz rozkazała i nieposłusznych,

których jednak Rada w gronie waszem, obywatele, znaleźć się nie spodziewa rygorem dawnych uniwersałów Komisyi skarbu koronnego do zadosyćuczynienia urządzeniom skarbowym obowiązała. Niniejsza rezolucya ażeby niezwłocznie Komisyi Porządkowej komunikowana oraz do druku dla wiadomości publicznej, szczególnie zaś dla cechu rzeźniczego, podana była, kancelaryi swojej zaleca.

[Urządzenie względem przemiany sreber]

RZT..., zaleciwszy już rezolucyą swoją poprzedniczą, ażeby JP. Bielski, komisarz porządkowy, był przytomny zawsze w mennicy dla zamiany srebra i złota robionego, na nieprzyjacielu zdobytego, a przez obywatelów znosić się mającego, za gotowe pieniądze, gdy uważa, że skarb ma własnych przysięgłych probierów JPP. Schrödera i Bieńkowskiego, kosztem publicznym za granicą edukowanego, przeto osoby dawniej przez siebie wyznaczone od tej posługi publicznej uwalnia, zalecając Komisyi Porządkowej, ażeby *ex gremio sui* jednego jeszcze do tej pracy komisarza zaprosiła, któryby wraz z JP. Bielskim około pomnożenia dochodu publicznego przez zamianę srebra i złota za gotowe pieniądze pracował i kasę na to wyznaczoną utrzymywał. Wyżej wyznaczeni komisarze raporty z czynności swojej Komisyi Porządkowej *in pleno* zdawać powinni, Komisya zaś o wszystkiem Radzie donosić winna będzie, ostrzega zaś Rada, że jako prawa JKM zwierzchni dozór nad mennicą oddały, tak, że tym przez niniejszą rezolucyę w niczem uwłoczyć nie chce, lecz tylko zwiększenia dochodu skarbowego przez zmianę pomienioną szuka, deklaruje, zalecając wyznaczonym do takowej operacyi, ażeby, gdzie potrzeba będzie, z mającymi zwierzchni dozór nad mennicą oraz z oficyalistami JKM mennicznymi znosić się chcieli.

[Względem fabryki skórzanej i magazynu Szmula]

RZT..., odpowiadając na rekwizycyę Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego względem żądanego przez Komisaryat Wojenny zajęcia fabryki skórzanej i magazynów po zbiegłym Szmulu, liwerancie wojsk moskiewskich, na Pradze pozostałych, gdy występki tegoż Szmula przez Sąd kryminalny ani zadeklarowane ani ukarane jeszcze nie zostały, nie módz pomienionej fabryki i magazynów uznać za własność narodową deklaruje, że jednak pomieniony Szmul tego wszystkiego odbiegł, przeto, nim onemuż rzeczone występki dowiedzione zostaną, wynajduje potrzebę objęcia tego wszystkiego pod zarządzenie zwierzchności, zalecając Komisaryatowi Wojskowemu, ażeby przez wybrane z pomiędzy siebie osoby rzeczoną fabrykę i magazyny w dozór swój odebrał, za poprzedzającem najdokładniejszem wszystkiego opisaniem, i tego na dobro ojczyzny i potrzebę publiczną tymczasowie użył z wyrażeniem, kiedy, gdzie i na co użyje; zaręcza bowiem Rada niniejszą rezolucyą najuroczyściej, iż jako ani cudzej własności naruszać nie chce ani oskarżonego przed przekonaniem jego sądzonym, a tem mniej karanym mieć

pragnie, tak, skoro wzmiankowany Szmul przez zwierzchność przyzwoitą za niewinnego uznanym zostanie, natenczas Rada wcześnie sądzi być najpierwszym z swoich obowiązków nietylko go do własności jego przywrócić, ale nadto wszystkie, tak z fabryk jako i magazynów jego użyć się mające, materyały i produkty onemuż powrócić lub nagrodzić nakazać i dlatego Komisaryat Wojenny najmocniej obowiązuje, ażeby wszelkich w tej mierze wydatków na utrzymywanie fabryki, jako i przychodów z niej oraz z sprzedaży produktów magazynowych, najporządniejsze utrzymywał regestry i względem tego potrzebne z Komisyą Porządkową Księstwa Mazowieckiego zniesienia się czynił.

[Odpowiedź na żądanie Łempickiego]

RZT..., odpowiadając tak na memoryał JP. Łempickiego, jako i rezolucyę Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, wraz z przyłączoną z Adama Świątkowskiego indagacyą do Rady swej podaną, a żądanego przez JP. Lewickiego zwrotu czerwonych złotych ośmset pięćdziesiąt ośm dotyczącą się, gdy okoliczność tę znajduje być potrzebującą roztrząśnienia sądowego, którego RZT przedsięwziąć nie może, przeto, zabezpieczywszy najuroczyściej nietykalność pomienionej sumy czerwonych złotych ośmset pięćdziesiąt ośm, żądanie JP. Łempickiego aż do urządzenia przyszłego sądownictwa zawiesza.

[Względem spławu zbóż z Galicyi]

RZT..., stosownie do dyspozycyi Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, zapewnia *directorium* magazynów Jego Cesarsko-Królewskiej Mości, iż przyszły transport zbożowy, Wisłą spławić się miany, bynajmniej w spławie tamowany nie będzie.

[Ofiara Lekszyckiego]

RZT..., przyjąwszy oświadczenie Jakóba Lekszyckiego względem subskrypcyi na szycie koszul, już w części uskutecznionej, onemuż dalsze subskrypcyi tej wykonanie i względem tego do Komisaryatu udanie się nakazuje, oraz temuż Komisaryatowi zaleca, aby chęci kobiet, wspomnioną subskrypcyą objęte, za tegoż Lekszyckiego doprowadzeniem uskutecznił.

[Raport]

Z woli RZT... Rada, mając sobie komunikowany od komendanta Mokronowskiego raport, do niego przesłany od Józefa Sawickiego, namiestnika, do Fichauzera majora, z miasta Góry uczyniony, takowy co do słowa publiczności do wiadomości podaje: »Raport W. Fichauzerowi, majorowi, z miasta Góry, dnia 28 miesiąca kwietnia 1794 r. Stanąłem o godzinie dziesiątej w Górze, powziąwszy wiadomość, że Moskale atakują Górę, tu jak najśpieszniej przybiegłszy i serca ludowi bezbronnemu przydawszy. Kozactwo natychmiast prysnęło, zapaliwszy jedno domostwo. Zrobiłem inwestygacyę, jak się rzecz ma: Wpadli Moskale najpierwej do Czerska, gdzie od obywateli i miesz-

kańców tamtejszych odpędzeni zostali; udali się potem do Góry, ale sukurs z Czerska pod bronią przybył tak dalece, że i zdrowi i chorzy na ratunek przybywali i temu miasteczku znaczną pomoc dali. Jeszcze dotąd gonitwa trwa po polach i lasach, bo nieprzyjaciel zajuszony od łupu odstąpić nie chce. Mnie tu W. Łochowski nie chce puścić i nie puszcza w skutku, konia mi kazał zabrać, abym ludem bojaźliwym komenderował; jestem w niewoli dla wolności i całości ubogiego ludu. Prosimy o sukurs jak najprędszy, ale stąd nie będę wypuszczony. Józef Sawicki namiestnik«. Uwiadamia także Rada, że kuryerowie od Kościuszki, Naczelnika Najwyższego siły zbrojnej narodowej, nadeszli, pierwszy dnia 21, drugi dnia 22 miesiąca teraz bieżącego wysłani, przeświadczają, iż ten pożądany od nas Naczelnik jeszcze dotąd o szczęśliwie już u nas odbytem nie wie powstaniu, zachęca albowiem obywateli miasta tego, ażeby się z pod jarzma, cały kraj cisnącego, dźwigać starali. Donoszą ciż kuryerowie, że się z kuryerami od Rady przesłanymi, niedaleko już od Kościuszki będącymi, spotkali. Odebrała nakoniec w dniu wczorajszym Rada uwiadomienie od Deputacyi do ekspedycyi pocztowych wyznaczonej, że pod dniem 23 tego miesiąca obywatele miasta Wilna w Księstwie Litewskiem, łącząc się do wspólnej ojczyzny obrony, powstali. Skutek uwieńczył ich obywatelskie chęci: wzięli w niewolę Arsenjewa generała rosyjskiego, i Kossakowskiego, mniemanego hetmana, i dwanaście armat zdobyli; reszta rozproszonych Moskali zrejterowała się pod Pohulankę pod Wilnem. W Grodnie także książe Cycyanow, komendant moskiewski, spostrzegłszy zapał obywatelski, wyszedł z miasta z całym garnizonem pod Horodnicę i tam się okopuje. Jaki to skutek weźmie, Rada, za odebranem najpierwszem doniesieniem, uwiadomi publiczność.

XII.

Działo się... dnia trzydziestego miesiąca kwietnia 1794 roku.

[Względem utrzymania fabryki broni w Kozienicach].

RZT..., mając sobie uczynione przełożenie przez Kownackiego, dyrektora fabryki broni kozienickiej, iż osoby rzemieślnicze, do niej należące, przez niepłatność kilkumiesięczną i teraźniejsze rozruchy rozejść się mogą, a stąd tak użyteczna fabryka krajowa upaśćby mogła, stosownie do opinii Wydziału Wojskowego zapewnia naprzód, iż wszelkie opłaty kosztu tej fabryki, tak zaległe, jako i nadal przypadające, skarb narodowy na siebie przyjmuje; a że, dla aktualnego teraz w mieście Kozienicach i okolicy znajdowania się Moskalów, pieniędzy w gotowiźnie zaliczyć na tę potrzebę nie możemy, przeto obowiązujemy miłością dobra powszechnego tegoż JP. Kownackiego, aby wszelkie przedsięwziął kroki do utrzymania koniecznego tej fabryki, tak dalece, że gdy mu dozwoli sposobność tam zbliżyć się, tedy czyli swymi pie-

niędzmi co opłaci, czyliteż znajdzie kogo gorliwego w pożyczeniu na tę potrzebę narodową pieniędzy, tedy skarb narodowy lub niezawodnie takową pożyczkę zwróci, lub też kwit JP. Kownackiego w podatku krajowym *pro persoluto* przyjąć powinien będzie.

[Uwolnienie Jana Dąbrowskiego wicebrygadyera kawaleryi i Józefa Więckowskiego porucznika]

RZT..., zleciwszy Wydziałowi Wojskowemu dochodzenie istoty obwinienia lub też niewinności Jana Dąbrowskiego wicebrygadyera kawaleryi narodowej o niejakie podejrzenie przeciwko Powstaniu Narodowemu przez gorliwy domysł doniesionego, ponieważ skutkiem roztrząśnienia rzeczy przez tenże Wydział Wojskowy jednomyślnością zdań składających go osób Jan Dąbrowski, wicebrygadyer kawaleryi narodowej, Jerzy Duczymiński porucznik i Józef Więckowski porucznik oraz audytor kawaleryi narodowej, za niewinnych przeciwko teraźniejszemu Powstaniu Narodowemu uznanymi zostali, przeto Rada, stosownie do opinii i przełożonych sobie od Wydziału Wojskowego okoliczności, pomienionych Jana Dąbrowskiego wicebrygadyera, Jerzego Duczymińskiego i Józefa Więckowskiego poruczników kawaleryi narodowej za usprawiedliwionych uznawszy, zaleca Wydziałowi Wojskowemu i naczelnikowi jego, komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego Stanisławowi Mokronowskiemu, aby takową onych niewinność i usprawiedliwienia w wojsku ogłosiwszy, podług upatrzonej przez siebie potrzeby i stopniów *respective* przez nich posiadanych do czynienia służby przypuścił, do dalszej w tej mierze Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej dyspozycyi.

[Nakaz oddania prezentów i pieniędzy podczas Zjazdu Grodzieńskiego wziętych]

RZT..., w celu zapewnienia egzystencyi narodowej przedsięwziąwszy pomnożyć siłę zbrojną, tak przez dokompletowanie regimentów zwiniętych, jako i formowanie nowych, gdy, mimo dobrowolnych obywatelskich ofiar i podatków tymczasowo nałożonych, dostarczającego temu zamiarowi nie znajduje funduszu, widzi się być zniewoloną szukać w ekstraordynaryjnych wynalazkach zasilenia, potrzebie zaratowania ojczyzny odpowiadającego, i przeto, poruczywszy Deputacyi oddzielnej jak najściślejszą archiwum rosyjskiego papierów prywatnych rewizyę, nim w szczególności osoby z nieszczęścia kraju i przedaży onego korzystające do publicznej zdolna podać będzie wiadomości, rekwiruje wszystkich tych, którzy w czasie ostatniego Zjazdu Grodzieńskiego za zdradę kraju, przedaż onego i zniszczenie siły zbrojnej, wielkim nakładem kraju przysposobionej, prezenta i pieniądze od mocarstw zagranicznych otrzymali, iżby takowe jako nie własność osobistą, lecz haniebnie z obcego uzyskaną daru, do JP. Franciszka Gautier lub Andrzeja Ciemniewskiego, konsyliarzów Rady, niezwłocznie złożyć i oddać nie omieszkali, zaręczając, iż w przypadku okazanego oporu, a nawet przewłoki, takich użyje kroków,

ziemi, znosząc się zawsze z Komisyą Porządkową Księstwa Mazowieckiego, urządzenia tejże Komisyi, z zlecenia Rady następować mające, do egzekucyi doprowadzać i o tem dokładne raporty Radzie swej przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego przesyłać będą. A jako Rada po gorliwości wybranych przez siebie komisarzy spodziewać się może wszelkich usług publicznych, tak w tem zaufaniu obowiązuje ich szczególniej, aby Akt Powstania naszego stosownie do Aktu Najwyższego Naczelnika głosiła, do łączenia się i wcielenia obywatelów do Aktu swej Rady zagrzewała, znajdujące się korpusy wojsk naszych, *respective* ich ziem, tak w furażach jako i innych potrzebach wspierała. Gdzieby zaś kolwiek nieprzyjaciel miał się okazać lub były ślady zbliżenia się onego, ażeby niezwłocznie o tem komendy pobliższe i Radę swą uwiadomiła.

[Dodanie osób do Deputacyi menniczej]

RZT..., odpowiadając na przełożenie Komisyi Porządkowej, pod dniem 29 *praesentis* przesłane, zaleca, ażeby do dwóch osób, z pośród siebie do przebijania srebra na monetę już wyznaczonych, jeszcze dwie dodała, do których Rada z członków swoich, celem prezydowania w tejże Deputacyi, JP. Franciszka Gautier, konsyliarza Rady, wyznacza, który wraz z deputowanymi od Komisyi Porządkowej przetapianiem sreber i przebijaniem onych na pieniądze zatrudniać się będzie. Stosownie zatem do niniejszej rezolucyi Komisya Porządkowa wyda zalecenie do Deputacyi do ofiar wyznaczonej, ażeby ta, na rekwizycyę JP. Gautier konsyliarza wraz z członkami Komisyi Porządkowej wyznaczonymi, wszelkie srebra, w depozycie u tejże Deputacyi będące, za rewersem wydała, gdziekolwiek zaś w innych miejscach srebro i złoto, przez obywatelów złożone, znajdować się będzie, te równie za rekwizycyą JP. Gautier, konsyliarza Rady, wydane być powinno. Pieniądze zaś, z tych sreber wybite, do Kasy generalnej komportowane być mają, o czem Komisya Porządkowa raport Radzie podać powinna.

[Na umundurowanie pułku Rafałowicza wydana asygnacya na zł. 9.000]

RZT..., roztrząsnąwszy specyfikacyę na umundurowanie i początkowe potrzeby pułku pierwszego wolentaryuszów pieszych Księstwa Mazowieckiego ziemi warszawskiej, pod komendą Jana Rafałowicza zostających, przez Wydział Wojskowy do opinii Komisaryatu Wojennego odesłaną, a w tymże Komisaryacie przez Departament umundurowania dokładnie wyegzaminowaną i za słuszną uznaną, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego ziemi warszawskiej, aby z Kasy generalnej na rzeczone pierwiastkowe pułku tegoż potrzeby sumę złotych polskich dziewięć tysięcy za kwitem wydać zadysponowała i takową sumę w ekspensach skarbowych zapisała, z której, odebrać mianej, wyż wyrażony pułkownik do zdania jak najściślejszego rachunku z każdego artykułu ekspensu obowiązany będzie.

[Suma złotych 18.000, od Króla ofiarowana, złożona]

RZT..., ponieważ zapisana od Jego Królewskiej Mosci ofiara, złotych w sumie ośmnaście tysięcy, już przez JW. generała Mokronowskiego do Kasy wojskowej odebrana została, przeto, ażeby suma ta do percept skarbowych weszła, zaleca Komisyi Porządkowej, iżby Kasie generalnej zadysponować chciała, ażeby suma złotych ośmnaście tysięcy, od Jego Królewskiej Mości na ofiarę złożona, do percept generalnych skarbowych zapisana została, zaś w najpierwszej asygnacyi, która dla wojska wydana będzie, nie zaniedba Kasa generalna wspomnianej sumy złotych ośmnaście tysięcy, jako już w Kasie wojskowej znajdujących się, od asygnowanej sumy potrącić i *inter expensas* zapisać.

[Względem użycia koni fabryki tabacznej do armat]

RZT..., odebrawszy rekwizycyę od Komisaryatu Wojskowego o potrzebie koni do artyleryi, gdy ma sobie doniesione, że konie w fabryce tabacznej będące mniej w tym czasie są użyteczne, zaczem zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta Dyrekcyi tabacznej wspomniane konie do Komisaryatu Wojskowego odprowadzić i one, za rewersem prezydującego w tymże Komisaryacie, oddać zaleciła.

[Suma zł. 2.691 przez Sierpińskiego zwrócona]

RZT..., ponieważ JP. Sierpiński, powróciwszy z podróży, w którą był z ekspedycyą wysłany, złożył niewyekspensowanych przez siebie złotych 2.691, przeto sumę tę Rada do Komisyi Porządkowej odsyła, zalecając, ażeby Kasa generalna do percept skarbowych one zapisała.

[Rewizya rzeczy Łobarzewskiego]

RZT... gdy się dowiaduje, iż pomiędzy rzeczami Łobarzewskiego znajdować się ma kufer opieczętowany, w którym zawarte być mają pieniądze, zaczem zleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta delegowała osoby, które kufer wzmiankowany odpieczętują, a wybrawszy pieniądze i srebra w nim znajdujące się, na odwrót tenże kufer zamkną i pieczęcią Komisyi swej opieczętują, po odebranym zaś raporcie od deputowanych do tego dzieła Komisya pieniądze do Kasy generalnej oddać i do percepty zapisać zadysponuje, srebra zaś, jeżeli jakie znajdować się będą, te do składu generalnego sreber komportować nakaże.

[Asygnacya na złotych 2.691, na ekspensy ekstraordynaryjne Dorauowi wydana]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby do rąk i za kwitem ur. Wawrzyńca Dorau złotych dwa tysiące sześćset dziewięćdziesiąt jeden na ekspensy ekstraordynaryjne wypłacić z Kasy generalnej dysponowała i te do ekspensy ekstraordynaryjnej zapisać poleciła.

[Względem więźniów rosyjskich]

RZT..., odebrawszy tak od Deputacyi do dozoru więźniów wyzna-

czonej jako też od JP. Zabłockiego, byłego konsula chersońskiego, do rozgatunkowania jeńców wojennych deputowanego, opinię, ponieważ z tej przekonywa się, iż między pomienionymi jeńcami znajduje się wielu Małorosyan, czyli dawnych Polaków, którzy nietylko służbę wojenną krajową przyjąć pragną, ale nawet w niej pożytecznie użyci być mogą, dlaczego, w celu pomnożenia siły obronnej narodowej, okoliczność takową odsyła do Wydziału swego Wojennego, ażeby ten potrzebne w tej mierze z JP. komendantem warszawskim oraz Deputacyą dozorczą zniesienie się uczynił i najskuteczniejszy plan Radzie swej do zatwierdzenia przyniósł. Co się dotyczy drugiego żądania rzeczonej Deputacyi do dozoru więźniów wyznaczonej względem przeznaczenia jej ze skarbu sumy jakowej na nieuchronne wydatki, dla opatrzenia potrzeb więźniów konieczne, Rada, stosując się do tak słusznego przełożenia, wydaje w dniu dzisiejszym rekwizycyę do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta za kwitem Deputacyi złotych polskich trzy tysiące wypłaciła, obowiązuje jednak Deputacyę, iżby tak z tych trzech tysięcy jako i dawniej dla siebie wypłaconych dwóch tysięcy niebawny rachunek zdała, końcem zaś uproporcyowania nadal stałej i nieodbitej na więźniów ekspensy, obowiązuje często rzeczoną Deputacyę, iżby nietylko jak najdokładniejszą specyfikacyę więźniów, dozorowi swemu oddanych, gdzie się znajdują i jak są opatrzeni, spisała, ale nadto ażeby z temże spisaniem podała razem Radzie swej plan nieuchronnych na utrzymanie tychże więźniów wydatków, nakoniec względem żądanego przez Deputacyę oznaczenia miejsca, gdzieby aresztanci, tak w zamku jako i na ratuszu dotychczas trzymani, przeprowadzeni być mieli, Rada Deputacyę w tej mierze do Komisyi Porządkowej po ułożenie się względem wynalezienia miejsca dla tychże więźniów i sposobów ich zabezpieczenia odsyła.

[Wstrzymanie paszportów]

RZT..., z powodu przyczyn, siebie tem mocniej przekonywających, znajdując potrzebę nie wydawania paszportów, takowe aż do przybycia naczelnika Tadeusza Kościuszki i Rady Narodowej, lub jego rezolucyi, dla osób podczas rządu moskiewskiego zamieszkałych wstrzymuje, wydawania ich Deputacyi paszportowej zabrania i dlatego rezolucyę tę komunikować onejże zaleca.

[Ostrzeżenie, komu mają być wydawane paszporty przez prezydenta]

RZT..., lubo w dniu dzisiejszym przez rezolucyę swoją wszelkie paszportów wydawania Deputacyi paszportowej wstrzymała i zabroniła, gdy jednak zachodzą okoliczności dobra publicznego dotyczące się, dla których osoby z gorliwości swej znane użyte i wysyłane być muszą, dlaczego autoryzuje JP. prezydenta Rady swej i miasta Warszawy, ażeby w następnych tylko przypadkach paszporty wydawał: Najprzód dla obywateli w War-

szawie niemieszkalnych, przez zaufanego jednak obywatela zaświadczonych. Powtóre, dla obywateli w interesach, do powstania narodu ściągających się, wysyłanych. Po trzecie, dla kuryerów tak przez JW. prezydenta jako i przez JW. komendanta ekspedyować się mających.

[Wszelka komunikacya więźniów zakazana]

RZT..., gdy codziennie odbiera wiadomości, iż, pomimo tylu wydanych przez siebie rezolucyi, zalecających najściślejszą straż tak jeńców wojennych jako i osób w areszcie będących, dotąd zupełnie nie są skutkowane, przeto nietylko Deputacyi dozorczej nad więźniami, ale i Wydziałowi Wojskowemu najmocniej zaleca, iżby te wszelką komunikacyę tak z jeńcami jako i aresztantami przerwały, nikogo do nich bez wyraźnej Rady swej rezolucyi nie dopuszczali, płeć niewieścią zupełnie od nich oddzielili, żadnego z nią porozumienia się nie dozwalając, żadnych biletów ani pism nie przepuszczały, ale, jeżeliby przynoszone były, do Rady swej odsyłały, ołówków, piór ani kałamarzów nie dozwalały i owszem je, jeżeliby które przy nich nad zakaz Rady swej poprzedni znajdować się miały, oneż natychmiast odebrały, nadto z tychże samych powodów, gdy znaczna liczba aresztowanych, w pałacu Krasińskich zwanym osadzonych, znajduje się, Rada, dla zupełniejszego względem nich zabezpieczenia się, ogród Krasińskich zupełnie zamkniętym i od wszelkich przechadzek publicznych wolnym mieć chce, od dziecińca zaś, iżby wszelkie z aresztantami, nawet przez okna, porozumienia się wzbraniane były, stanowi i rezolucyę tę tak Wydziałowi Wojskowemu jako i Deputacyi dozorczej nad więźniami komunikować kancelaryi swojej zaleca.

[Rzeczy wydane Diwowowi i Beckerowi]

RZT..., stosując się do przełożenia Wydziału Dyplomatycznego Rady uczynionego, rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby za rzeczy zrewidowane i spisane własne JP. Diwowa na ręce JPP. Debolego i Franciszka Gautier konsyliarzów Rady, wydała, którzy to konsyliarze wyżej wymienieni tak rzeczy odebrane JP. Diwowowi jako też weksle własne JP. Beckera, przy nich znajdujące się, tymże właścicielom wydać będą mocni.

[Odpowiedź dana Komisaryatowi względem ofiar]

RZT..., odpowiadając na notę Departamentu uzbrojenia, amunicyi i lazaretów Komisaryatu Wojskowego podaną względem dozwolenia im odbierania ofiar w broni, żelastw, mosiądzu, cyny, ołowiu i potrzeb lazaretowych, gdy już do odbierania ofiar szczególna Deputacya jest oznaczona i ta w skutkowaniu swoich obowiązków zostaje, zaczem, że i te ofiary do tej Komisyi oddawane być powinny, oświadcza, do której Rada o wydanie rzeczy wyżej wyrażonych, skoro złożone będą i o nich raport sobie uczyniony mieć będzie, do Komisaryatu rekwizycyi uczynić nie omieszka.

[Sobolewski do Deputacyi indagacyjnej przydany]

RZT... do już oznaczonej Deputacyi indagacyjnej JP. Ignacego Sobolewskiego, byłego sekretarza legacyi w Francyi, przydaje i onemuż wspólne obowiązków, dla tej Deputacyi przepisanych, pełnienie poleca.

[Raport]

Z woli Rady. Dnia 28 kwietnia Hussarzewski, major kawaleryi narodowej, donosi z Garwolina, że w Tarnowie Moskalów resztę, przeprawiających się za Wisłę, na galarze zastał, kilku ich ubił, przez ogień obopólny w swojej komendzie konia ma jednego tylko ranionego. Od szpiegów ma wiadomość, że Moskwa zgromadzona stoi pod Ryczywołem obozem, pod komendantami: Nowickim generałem, Bekleszow pułkownikiem, Fink i Igelstromem podpułkownikami, mająca wozów z bagażami do tysiąc. Kozacy obywatelów niszczą i mają sytuacyę lasami okrążoną. Szpieg, zastraszony powieszeniem, wyznał, że Moskwa nie ma więcej nad 2500, a bagażów z furami obywatelskiemi przeszło 2000. Pod Magnuszewem promy przez Moskalów zewsząd ściągnione, niektóre przez nich są porąbane.

Dnia 29 kwietnia z Jeziorny Hauman, pułkownik, raportuje, iż spodziewa się nazajutrz uderzyć na Moskwę, której przednie straże na odgłos i widok naszych poszły w rozsypkę i z takowej trwogi obóz, stojący pod Magnuszewem, ma się przeprawić przez Pilicę i ciągnąć pod Lechanice, gdzie za mostem stoi obóz drugi pod komendą Rapowa. Dnia 30 kwietnia tenże pułkownik Hauman z odebranych wiadomości donosi, że Chruszczow cofnął się ku Puławom, dokąd i Nowicki ma pociągnąć. Szpiega moskiewskiego, przejętego przez podpułkownika Raszkę, odsyła, który o złączeniu się Denisowa z Chruszczowem donosił. Z przyłączonych wiadomości okazuje się, że obóz za Pilicą, pod Lechanicami, mniej więcej do 1000 ludzi, armat cztery, powozek zebranych z bydłem i ludźmi około 1000 mający, obóz drugi, między Magnuszewem i Mniszewem, za Pilicą, mniej więcej z ludzi 700, wozów także do 1000 liczyć mogący. Kwaśniewski i Wojciechowski obserwują Igelstroma, który jest za Narwią, przeciwko któremu aby mocniej siły naszych złączone były, nowy korpus jest wysłany. Z Litwy wiadomości wczorajsze potwierdziły się, że już większa część wojska łączy się z obywatelami do oswobodzenia narodu, o czem w szczegółach publiczność uwiadomioną pewno zostanie.

XIII.

Działo się ... dnia pierwszego miesiąca maja 1794 roku.

[Odpowiedź Kościuszki Radzie i komendantowi przesłana]

Z woli Rady. Upragniony, od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, Tadeusza Kościuszki, dnia dzisiejszego wrócił się pułkownik So-

kolnicki, który kuryerem od nas do niego wysłany został. Odpowiedź na nasz raport w te, co następują, słowa dana: »Ile serce moje pełne jest przywiązania do Ojczyzny naszej, tyle mnie odebrane dnia dzisiejszego wiadomości najwyższą przejęły radością. Stolica Polski wolna i oswobodzona dzielnością jej mieszkańców, chwila burzy i zamięszania przemieniona w porządek i regularne tymczasowego rządu odbywanie, przykład świetny dany reszcie narodu — to są dzieła wasze, cnotliwi Warszawy obywatele, godni tej nadziei, którą w was pokładała ojczyzna, godni sławy, którą współcześni i potomność samym tylko miłośnikom wolności gotują. Mamli powiedzieć wam, jaką radość, jakie uczucia, jaką otuchę wzbudziło dzieło wasze w obywatelach tutejszego województwa? Pyszni być początkiem Powstania Narodowego, oddają wam uwielbienie, które się należy męstwu, zwyciężającemu niezwyciężone prawie przeszkody. Tego tylko, co się stało w Warszawie, potrzeba było, aby krok, rozpaczą podyktowany, ożywił troskliwość narodową niemal pewną nadzieją utrzymania onego z pomocą nieba, a pomimo wszystkich zawistnej przemocy przeciw niemu usiłowań. Jeszcze czas jaki czynnej gorliwości, a, Bóg nadzieja, okażemy światu, co może śmiałość przy poczciwych intencyach i tęgość narodu, chcącego szczerze swą wolność, całość i niepodległość utrzymać. Utrzymać, mówię, rozpoczęte dzieło zostaje powinnością cnotliwych. Oddawszy przeto hołd naturalnej radości z pomyślnych dla dobra powszechnego kroków, przystępuję do zaleceń, które na mocy Aktu Powstania narodowego winienem władzom wykonawczym«.

Tu następują różne urządzenia, a najprzód, iż potwierdza jak najsolenniej wybór osób do RZT warszawskiej, które sobie w tak ważnej dla narodu chwili na ufność publiczną zasłużyły. Nakoniec zapewnia nas Najwyższy Naczelnik, iż przed odebraniem wiadomości o powstaniu Warszawy było myślą jego dążyć ku nam i że już w tym celu kuryer go nasz w marszu zastał, do którego zamiaru, ile obroty wojenne dozwolą, więcej jeszcze zachęcony został wezwaniem Rady; wszakże spodziewa się po gorliwości obywatelów, iż wkrótce się w sile takiej postawią, jakiej odparcie i pokonanie ostateczne nieprzyjaciela wymaga.

Od tegoż Najwyższego Naczelnika Stanisław Mokronowski na generała-lejtnanta i komendanta siły zbrojnej miasta Warszawy i Księstwa Mazowieckiego patentowany został, do którego komendanta następujący przyłączył ordynans: »Odebrałem raport twój, generale, datowany dnia 20 kwietnia; nigdy milszego doniesienia mieć nie mogłem; stosownie do niego daję ci niniejszy ordynans jako generałowi-lejtnantowi wojsk Rzeczypospolitej i komendantowi siły zbrojnej narodowej, w Warszawie i całem Księstwie Mazowieckiem znajdującej się, a to w następujących punktach:

1) Oświadczy publicznie generał-lejtnant Mokronowski całemu wojsku

Rzeczypospolitej, w komendzie jego będącemu, moje uwielbienie ich gorliwości obywatelskiej i dzielności rycerskiej, której w dzień powstania Warszawy dali przykładne i świetne dowody, zachęci ich oraz imieniem moim do dzieł dalszych, do wierności ojczyźnie, do posłuszeństwa komendzie teraźniejszej, do stałej determinacyi umrzeć albo zwyciężyć; oświadczy oraz 1° wszystkim oficerom, którzy w akcyi na tym dniu znajdowali się, iż każdy jednym stopniem wyżej jest awansowany i fortragi dla każdego z nich do mnie prześle, 2° iż odtąd w awansie oficerów bardziej zdatność niż dawność uważać będę, 3° iż ci unteroficerowie, którzy się dystyngwowali, na oficerów także są awansowani, 4° deklarować będzie imieniem moim żołnierzom, iż każdy gemein może być oficerem, gdy sobie na to zasłuży, i zaraz kilku przynajmniej żołnierzy, którzy się celniej popisywali z odwagą i roztropnością, generał-lejtnant Mokronowski ma na oficerów fortragować, 5° oprócz tego uwiadomi wszystkich żołnierzy, iż każdy z nich, mając świadectwo, iż się znajdował w akcyi, mieć będzie z rąk moich czerwony złoty jeden.

2° Wszyscy ci oficerowie w gwardyach, regimentach pieszych lub w kawaleryi narodowej, którzy się w dzień ten sławy i cnoty obywatelskiej nie pokazali na placu bitwy i na miejscach swoich z korpusami swymi nie znajdowali się, abszyt mieć będą. Tymczasem aresztować ich generał-lejtnant Mokronowski każe i dymisyę ich mnie do podpisu prześle.

Przysłać mi ma generał-lejtnant Mokronowski listę oficerów, którzy się szczególniej dystyngwowali w tych dniach pamiętnych, nie mniej i listę dystyngwujących się mieszkańców i obywatelów miasta Warszawy. Zalecam jak najczęstsze wysyłanie szpiegów i patrolów, ażeby ze wszech stron wiedzieć dokładnie o obrotach nieprzyjacielskich. Dan w obozie pod Igołomią dnia 25 miesiąca kwietnia 1794 roku«.

[Spisanie cechowych nakazane]

RZT..., znając potrzebę wiedzenia, ile w mieście Warszawie w cechach będących znajduje się majstrów, tak płatnych jako też niewypłaconych, i ich czeladzi, zaleca wszystkim cechom, ażeby takowe niebawnie, względnie do swego zgromadzenia, majstrów płatnych i niepłatnych, oraz ich czeladź na jutro o godzinie dwunastej przed JP. Tykiel, członkiem swej Rady, bez wymienienia przezwiska szczególnie liczbę osób spisawszy, takową raportem podali.

[Asygnacya dla wojska na złotych 268.000]

RZT..., ponieważ w celu postawienia Kasy wojennej w stopniu możności zapłacenia wojsku regularnemu gaż i żołdu, na miesiąc maj należnego, podał Wydział Wojskowy żądanie, aby na ten objekt tymczasowo, do rąk i za kwitem Stanisława Mokronowskiego, suma 268.000 złotych polskich, *dico* dwakroć sto sześćdziesiąt ośm tysięcy złotych, wypłaconą została, przeto

zaleca się Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby takowa suma 268.000 złotych polskich niezwłocznie dnia dzisiejszego, za kwitem JW. Mokronowskiego, komendanta, do Kasy wojennej *salvo calculo* wypłaconą została.

[Powtórnie konie fabryki tabacznej do armat determinowane]

RZT..., odpowiadając na przełożenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, najprzód względem koni fabryki tabacznej, nie może jak powtórzyć zalecenie swoje, na dniu wczorajszym przesłane, ażeby też konie niezwłocznie pod armaty oddane zostały. Co się zaś tyczy złotych ośmnaście tysięcy, przez JW. Mokronowskiego z ofiary złożyć się mających, te Komisya Porządkowa, podług zalecenia sobie danego, do percept skarbowych Kasie generalnej zapisać, a w wydanej dziś na żołd wojska asygnacyi, w sumie złotych dwakroć sześćdziesiąt ośm tysięcy, tęż sumę, złotych ośmnaście tysięcy potrącić, sumę zaś całkowitą zł. 268.000 *inter expensas* zapisać nakaże.

[Względem przebicia sreber na monetę i inne urządzenia względem ofiar Deputacyi menniczej dane]

RZT..., stosownie do rezolucyi swojej względem wyznaczenia Deputacyi do zebrania wszystkich sreber na ofiarę oddanych i przetopienia onych na pieniądze, na dniu wczorajszym zapadłej, zaleca tejże Deputacyi, ażeby wszelkie srebra, od osób aresztowanych wzięte, a pieczęcią Komisyi Porządkowej opieczętowane, rozpieczętować, inwentarz onych spisać i przeważyć zaleciła, poczem srebra takowe, równie z innemi, na przebicie do mennicy pod dozorem Deputacyi menniczej komportowane być mają. Zaleca przytem Rada, ażeby taż Deputacya wszelkie srebra, tak na ofiarę dawane, jako i od aresztowanych osób wzięte, w regestr z wyszczególnieniem wagi i waloru wpisała i też podawszy z podpisem swoim do Rady, dla wiadomości publicznej wydrukować rozkazała. Ponieważ zaś znajdują się brylanty, w ofierze dawane, oraz inne drogie sprzęty, jako to: tabakiery, zegarki etc., przeto Deputacya mennicza ofiar takowych regestr spisze i równie wydrukować zaleci, Radzie zaś względem spieniężenia onych z najlepszym dla skarbu użytkiem opinię swoją poda. Ponieważ zaś Rada zważa, że praca tej Deputacyi więcej potrzebuje osób, przeto z grona swego JP. Ledóchowskiego, konsyliarza Rady, do niej dodaje. Rezolucya ta ażeby niezwłocznie Deputacyi menniczej komunikowana była, kancelaryi swojej zaleca.

[Rewizya prochowni zalecona]

RZT..., chcąc urządzenie jak najdokładniejsze więźniów uczynić i ażeby nietylko strzeżenie tych więźniów nietyle straży potrzebowało, ale też ciż więźnie jak najbezpieczniej lokowani byli, gdy ma sobie przełożone, że prochownia, gdzie więźnie zostają, ma być miejscem do strzeżenia więźniów najsposobniejszem, przeto, końcem obejrzenia tego miejsca i wieleby

tam więźniów umieszczonych być mogło uwiadomienia, z grona swego JPP. Wybickiego i Wasilewskiego, konsyliarzów, uprasza i od tychże relacyi w tej mierze oczekuje.

[Dogodniejsze ulokowanie więźniów]

RZT... opinię JPP. delegowanych z pomiędzy siebie konsyliarzów, względem opatrzenia dogodnego i bezpiecznego dla więźniów miejsca, zatwierdza i uskutecznienie onej JP. prezydentowi, któremu już raz rząd w tem mieście policyjny z zupełną ufnością oddała, powierza. Do którego w tej mierze urządzenia ażeby się Deputacya do dozoru więźniów wyznaczona stosowała, onejże zaleca tudzież aresztantów Bauera i Auberta, oficerów rosyjskich, z miejsc, w których się teraz znajdują, do innych, zawsze jednak bezpiecznych, przeprowadzonych mieć chce.

[Asygnacya na złotych 50.000 Komisaryatowi wydana]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby za kwitem JP. Mokronowskiego, generała-lejtnanta, na potrzeby Komisaryatu Wojennego zł. pięćdziesiąt tysięcy wypłacić i do ekspens zapisać Kasie generalnej rozkazała.

[Przepis Komisaryatowi, od Kościuszki przysłany, komunikowany[

RZT... żądaną przez Komisaryat Wojenny asygnacyę na złotych pięćdziesiąt tysięcy przesyła, oraz wypis rozrządzenia, przez Tadeusza Kościuszkę, Naczelnika siły zbrojnej narodowej, sobie w dniu dzisiejszym przysłanego, a tegoż Komisaryatu dotyczącego się, przyłącza, zalecając jak najmocniej pomienionemu Komisaryatowi, ażeby w czynnościach swoich najregularniej i w wydatkach grosza publicznego najoszczędniej sobie postępował, a to pod odpowiedzią z swych osób i majątków.

[Odezwa do aptekarzy względem założenia apteki polowej]

RZT..., kładąc na czele obowiązków urzędowania swego troskliwość o przyzwoite i powinne opatrzenie tych mężnych i walecznych, co w obronie swobód narodowych ranami okryci zostali, wzywa gorliwości i obywatelstwa wszystkich aptekarzów i materyalistów, aby ofiarą swoją podług możności każdego raczyli się przyłożyć dostarczeniem *in crudo* tego wszystkiego co do zaprowadzenia początkowego apteki wojskowej potrzebnem być może, do których odbierania JPP. Skalskiego i Paulego, aptekarzów, ustanawia.

[Ordynacya dla Deputacyi indagacyjnej przepisana]

RZT..., ustanowiwszy Deputacyę indagacyjną, pod dozorem Wydziału Dyplomatycznego czynności swoje odbywać mającą, a to przez rezolucyę swoją pod dniem 28 miesiąca kwietnia roku bieżącego, którą nasamprzód Wydziałowi Dyplomatycznemu papiery wszelkie dyplomatyczne od papierów

narodowych oddzielić, a dopiero Deputacyi indagacyjnej w obowiązkach swoich postępować zaleciła, chcąc tak oddział pomienionych papierów mieć jak najprędzej skutkowanym, jako i Deputacyę indagacyjną obowiązki sobie przepisane pełniącą, następujące tak dla Wydziału Dyplomatycznego co do uporządkowania i rozgatunkowania papierów, jako i dla Deputacyi indagacyjnej co do obowiązków onąż dotyczących się, stanowi przepisy:

1° Ponieważ Rada już poprzednią rezolucyą swoją, pod dniem 28 miesiąca zeszłego kwietnia, jak najprędsze rzeczonych papierów uporządkowanie i rozgatunkowanie Wydziałowi Dyplomatycznemu zaleciła i, końcem przyśpieszenia onegoż, dała mu nawet moc przybrania w pomoc do tej czynności osób zaufania godnych, co też Wydział Dyplomatyczny uskutecznił, przeto Rada takowy wybór, w osobach JPP. Gołuchowskiego, Zboińskiego i Mejera uczyniony, potwierdza; że jednak czynności te, naród cały najwięcej interesujące, zupełną ufnością stwierdzone być powinny, przeto Rada pomienione osoby przysięgą obowiązane mieć chce. Zachowując zaś potrzebny związek między rewidowaniem papierów a Deputacyą indagacyjną, z pomiędzy niej osób pięć, to jest JPP. Tarnowskiego hrabię, Arciszewskiego, Bogusławskiego, Taubera i księdza Stankiewicza, również przysięgą obowiązane, przytomne mieć chce. Rota przysięgi jest następująca: »Ja NN. przysięgam w obliczu Boga Wszechmogącego narodowi całemu, iż powierzoną mi rewizyę papierów najtroskliwiej dopełniać będę, żadnego papieru nie utaję i owszem, gdy z papierów, pod rewizyę podchodzących, pokaże się ślad innych, związek z nimi mających, o takowych wyszukanie i do składu oddanie starać się będę; dopóki czynności w tej mierze przez Radę ogłoszone nie zostaną, oneż nikomu nie wyjawiać, a tem mniej osoby, pomienionymi papierami zajęte, uwiadamiać lub przestrzegać, ani przez siebie, ani przez subordynowane osoby, ani przez jakikolwiekbądź inny sposób, nie będę i przepisane mi przez Radę obowiązki najściślej dopełnię, tak mi Boże dopomóż«.

1° Skład do rewizyi papierów w oddzielnych izbach i Deputacya indagacyjna w oddzielnych sesye swoje odbywać będzie, w ratuszu miasta Warszawy.

3° Sesye Składu do rewizyi papierów dwa razy na dzień, to jest jedna zrana, a druga po południu odbywać się powinny, nigdy jednak, tylko w przytomności dwóch przynajmniej osób z Deputacyi indagacyjnej, wyżej wyrażonych. Sesye żadne przy świecach trzymane być nie mają.

4° Sposób rozgatunkowania papierów oddaje Rada Wydziałowi Dyplomatycznemu, ażeby ten rodzaje materyi urządził, podług którychby papiery, stosownie do ich znaczenia i języków, w jakich są pisane, rewidowane i układane były.

5° Nie będzie wolno nikomu żadnych papierów brać do siebie do domu, dlaczego izba, w której skład tych papierów znajduje się, pod dwoma

kluczami, jednym u osoby wydziałowej a drugim u osoby deputacyjnej, znajdować się ma.

6° Gdy z rewizyi papierów pokaże się potrzeba tak objęcia papierów, u innych osób znajdujących się, jako też zabezpieczenia się względem samychże osób, Skład rewizyą papierów zatrudniający się niebawnie o tem Radę uwiadomi, a ta skuteczne ku temu przedsięweźmie środki.

7° Gdy pomieniony Skład z papierów, przez siebie rewidowanych, wyśledzi machinacye na zgubę narodu czynione, natychmiast o tem Deputacyę indagacyjną uwiadomi, a ta, w komplecie najmniej osób pięciu, najprzyzwoitszych użyje sposobów do wyśledzenia pomienionych osób, przekonania się o ich konduicie, tak dawniej jako i teraz trzymanej, w celu, ażeby osoba, przeciwko której pomienione kroki przedsiębrane będą, surowości kar nie uniknęła, dlaczego Rada najmocniej Deputacyę indagacyjną obowiązuje, ażeby tym sposobem wczesne dla Sądu Najwyższego Kryminalnego gotując dowody, trzymała się doniesień przez Skład do rewizyi papierów sobie uczynionych i nic względem zapewnienia obwinionych osób nie przedsiębrała, względem czegoby wprzód, z przełożeniem uwag swoich, z Radą się nie zniosła.

8° Będzie mocna Deputacya indagacyjna przyjmować do składu swego zaskarżenia przeciwko komuśkolwiek o zdradę ojczyzny i zamachy przeciwko powstaniu narodu czynione, zaskarżenia jednak te nie inaczej, tylko z podpisem skarżącego podawane i przyjmowane być mają. Deputacya, po odebraniu takowej skargi, komunikować ją będzie Składowi do rewizyi papierów wyznaczonemu i Radzie swej, ażeby ta, za wspólnem i ze Składem i z Deputacyą i z Sądem kryminalnym zniesieniem się, przyzwoite zaradzenie uczynić mogła. Jako zaś Rada w wyznaczeniu tak Składu do rewizyi papierów, jako i Deputacyi indagacyjnej ten jedynie cel miała, ażeby przez odkrycie knowanych na zgubę ojczyzny zamachów i wczesnym onych przez Sąd Najwyższy Kryminalny, bądź miejscowy (do którego z nich występek z rodzaju swego należeć będzie) zgromieniem, całość tejże ojczyzny jak najbezpieczniej zawarowana została, tak na miłość swobód narodowych zaklina i Skład do rewizyi papierów i Deputacyę indagacyjną, ażeby ściśle i nieskażenie dopełniając obowiązków teraz sobie przepisanych, śpiesznie oneż ukończyła i o czynnościach swoich Radzie co trzeci dzień przynajmniej, a gdyby tego ważność materyi wyciągała, i codzień raportowała. Przysięga zaś dla deputowanych indagacyjnych jest następująca: »Ja NN. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, że będąc wezwany do Deputacyi indagacyjnej, wszelkie najprzyzwoitsze sposoby do wyśledzenia osób, przez Skład do rewizyi papierów wyznaczony wskazanych, podawać i doradzać będę. Zgoła obowiązki, dla tejże Deputacyi indagacyjnej przez Radę przepisane, wiernie, nie mając względu na ubogiego ani bogatego ani krewnego, nie uwodząc się ani przyjaźnią ani nienawiścią, dopełnię, żadnych datków od nikogo nie przyjmę.

[Aresztowanie Massalskiego, Skarszewskiego biskupów i Moszyńskiego marszałka]

RZT..., znajdując w rozrządzeniu Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej przez nadesłane w dniu dzisiejszym przepisy poleconem zabezpieczenie osób, które, do nieszczęścia kraju przyłożywszy się, wśród stolicy w czasie tym Powstania Narodowego szkodliwemi uważać trzeba, kiedy z widocznego przekonania osoby Massalskiego wileńskiego, Skarszewskiego chełmskiego biskupów i Moszyńskiego, zeszłego marszałka koronnego, czynnie do nieszczęścia krajowego w czasie ostatniego Grodzieńskiego Zjazdu przykładającemi się dostrzega, a z zastrzeżenia przyszłej za przestępstwa odpowiedzialności słuszną o zapewnienie ich osób winna mieć jest troskliwość, też osoby Massalskiego, Moszyńskiego i Skarszewskiego pod strażą narodową do dalszej sądowej rozprawy i usprawiedliwienia zachowanemi mieć determinuje i w tym celu komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego przędsięwzięcie niezwłocznych kroków poleciwszy, zapieczętowanie ich papierów i ruchomości nakazuje.

XIV.

Działo się ... dnia drugiego miesiąca maja 1794 roku.

[Urządzenie względem broni u obywatelów będącej]

RZT... troskliwa, ażeby powszechna obrona Warszawy tak urządzona została, iżby w każdym zdarzeniu skutecznie przeciw zamachom nieprzyjacielskim użytą być mogła, odzywa się raz jeszcze do gorliwych wójtów cyrkułowych, aby, ile być może, z ukończeniem spisania, najdalej w dni trzy, ludności i wielości broni, która się u obywatelów i mieszkańców została względnie każdego cyrkułu, śpieszyć się raczyli i takowego spisania raport Radzie swej złożyli. Po którym odebranym wyznaczone zostaną dla każdego cyrkułu miejsca, gdzie na obronę powszechną stawać w czasie potrzeby powinni; żeby zaś obywatele broń mający mieli i ładunki, zachęca tychże wójtów cyrkułowych, ażeby tym końcem starali się zasięgnąć wiadomość, ile ich ma który obywatel, tak, aby niemającym przynajmniej po 12 ładunków ostrych wydanych zostało; kiedy zaś częstemi doniesieniami ostrzeżona Rada została, iż wielu po kilka ma karabinów i różnej broni, a inni żadnej nie mają, a zatem przez potrzebę skutecznej obrony powszechnej obowiązuje się każdego, ażeby broń zbyteczną w domu mający oną do wójta względnie swego cyrkułu odnosił, a to za kwitem jego. Gdyby zaś kto szczególnie broń moskiewską, jak zdobycz na nieprzyjacielu uważając zdobytą, w dobrowolnej ofierze u wójta złożyć jej nie chciał, ale ją sobie opłaconą mieć pragnął,

takowy, ile dziś niedostatek kasy pozwoli, ugodzoną ceną nagrodzony zostanie. Nakoniec broń wszelka zepsuta, reperacyi potrzebująca, gdy w obronie użytą nie będzie być mogła, obowiązuje się wszystkich, aby takową broń nadpsutą do cekhauzu do reperacyi znosili, ile już tak laniem armat jako i reperacyą broni ludwisarnia się zatrudnia. Co że wszystko w czasie krótkim uskutecznione zostanie, Rada ma prawo ufać po cnotliwem i gorliwem obywatelstwie, iż jako ku obronie ich środki te przedsięwzięła, tak w tymże zamiarze przez nich z pośpiechem uskutecznione zostaną.

[Komportowanie percepty tabacznej do Kasy generalnej]

RZT..., gdy potrzeba skarbu wyciąga, ażeby wszelka gotowizna, gdziekolwiekbądź znajdująca się, do Kasy generalnej komportowaną była, zaczem zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta natychmiast Dyrekcyi tabacznej komportowanie wszelkich percept tak manipulacyjnych jako i poborowych, w tejże Dyrekcyi znajdujących się, nie mniej sumy Nesteriukowi, kupcowi małorosyjskiemu, za dostarczone do fabryki tytonie należącej się, a w Dyrekcyi do dalszego urządzenia zatrzymanej, do Kasy generalnej nakazała. Jako zaś Rada zaleciła Komisyi Porządkowej danie sobie raportu o wielości znaleźć się mogących asygnatów moskiewskich, tak gdy o tem uwiadomioną zostanie, iż najprzód z nich satysfakcya dla Nesteriuka, kupca małorosyjskiego, uczyniona będzie, a to podług kursu onych ordynaryjnego w tutejszej stolicy, deklaruje.

[Urządzenie warty cywilnej do Zamku]

RZT..., gdy z powodu użycia jeńców rosyjskich przy fortyfikowaniu Warszawy warty i posterunki regimentowe pomnożone być muszą, a zastępowanie takowych, zwłaszcza w Zamku i przy boku Jego Królewskiej Mości, obywatele miasta Warszawy z chęcią ofiarują na siebie, przeto mile tę obywatelską ofiarę, ile nawet życzeniom Jego Królewskiej Mości odpowiadającą, przyjmując, a do podanego przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego rozkładu zastosowawszy się, JP. Tykla z Rady swej upoważnia, owszem onemu poleca, iżby ten codziennie, w ilości do potrzeby stosownej, z osób konfraternie, cechy i zgromadzenia składających, obywatelów do odbywania warty wyznaczał i nominował, którego rozrządzeniu wyznaczone osoby ulegać i oneż dopełniać winne będą.

[Ustanowienie administracyi u Teppera, Szultza i Cabrego]

RZT..., jako zawsze w najpilniejszym celu ma ubezpieczenie majątków obywatelskich, a w tym widoku upatruje dobra i majątki podupadłych banków Teppera, Szultza, Cabrego, do których administracya przez były sąd dla tychże banków ustanowiona została, chociażby ta administracya w tym czasie, w którym przemoc i gwałtowne Sejmu Grodzieńskiego narzuty,

z których i ten sąd bankowy był tworem, ustawać powinna. Gdy jednak zostawienie tych dóbr bez przyzwoitej administracyi uszczerbek majątkom obywatelskim mogłoby przynieść, i nadto publiczny dochód w nieopłaceniu podatków teraz uchwalonych tudzież inne urządzenia ku obronie powszechnej przedsięwzięte byćby mogły opóźnione, zaczem, nie upoważniając w niczem przemocnych czynów grodzieńskich, że osoby przeszłe, administracyę składające, rządem dóbr i funduszów masy składających z największem ich bezpieczeństwem zatrudniać się mają aż do dalszego Tadeusza Kościuszki, Naczelnika siły zbrojnej narodowej, rozrządzenia, stanowi i ku temu ich do dalszej swej rezolucyi upoważnia. Dan etc.

[Pozwolenie aresztantom odprawienia spowiedzi]

RZT..., przychylając się do żądania nader chwalebnego aresztantów, przez Deputacyę dozorczą nad więźniami przez notę sobie doniesionego, że ci ze swoich czynności Bogu usprawiedliwić się pragną i do tego J. księdza kanonika Witoszyńskiego wzywają, że J. ksiądz kanonik Witoszyński, do słuchania spowiedzi aresztantów przypuszczonym być może, oświadcza i tym końcem niniejszą rezolucyą wnijścia mu do aresztantów dozwala. Dan etc.

[Asygnacya dana Sierakowskiemu pułkownikowi na 100 zł.]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta na ekspens ekstraordyryjną z Kasy generalnej do rąk i za kwitem ur. Sierakowskiego pułkownika inżynierów sumę czerwonych złotych sto wyliczyć i te między ekspensy ekstraordynaryjne umieścić dysponowała. Dan etc.

[Przytrzymanie statków, Narwią i Bugiem płynących, udeterminowane]

RZT..., odbierając codzienne wiadomości o zamiarze nieprzyjaciela przedsięwziętym nietylko ku ogłodzeniu miasta Warszawy i jej okolic, ale i ku przysporzeniu strat obywatelskich przez zatrzymywanie zboża i drzewa ich, rzekami Narwią i Bugiem spławianych, sądzi obowiązkiem swoim nietylko ostrzedz o tem współobywatelów, ale razem użyć środków takich, któreby, ochraniając ich od szkód, zaradzałyby razem potrzebie opatrzenia w żywność mieszkańców Warszawy i jej okolic; dlaczego zaleca tak JP. Mokronowskiemu, generałowi-lejtnantowi, komendantowi warszawskiemu, ażeby wydał stosowne do tego dyspozycye, iżby statki płynące z Narwi pod Tykocinem, a płynące z Bugu pod Grannem wstrzymane były, jakoteż czyni razem przez niniejszą rezolucyę odezwę do Komisyi Porządkowej podlaskiej, iżby ta o pobudkach Rady w tej mierze obywatelów ostrzegła i razem, zapewniwszy ich, że to w celu wspólnej obrony i w zamiarze przecięcia nieprzyjacielowi sposobów szkodzenia całemu krajowi dzieje się, użyła skutecz-

nych środków, wspólnie z mającymi od JP. komendanta warszawskiego ordynanse, ażeby rezolucya ta do egzekucyi niezwłocznie przyprowadzoną została.

[Möllerowa i Marionowa do Deputacyi do wejrzenia w stan osób podupadłych odesłane]

RZT..., w rezolucyi swojej, na dniu 28 kwietnia zapadłej, uznawszy świętym obowiązkiem swoim jak najprędzej dać ratunek osieroconym dziatkom i wdowom tych cnotliwych obywatelów, którzy padli ofiarą w pamiętnym dniu 17 i 18 kwietnia, lub też stali się łupem zemsty pierzchającego przed powstaniem naszem nieprzyjaciela, i stosowną do tak ważnego objektu wyznaczywszy deputacyę, równego względu osądziła żony i dziatki tych niemniej szanownych obywateli, którzy przed powstaniem jeszcze stali się ofiarą podejrzliwej przemocy, czuwającej na wszelkie cnotliwe poruczenia. W tych rzędzie znajdują się obywatele cnotliwi Karol Möller, wracający z Drezna do Warszawy z ważnymi komisami od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, a na dniu 21 marca, po mężnym odporze, w Łowiczu aresztowany, jako też Philibert Marion, w stolicy tutejszej przez Bauera, rosyjskiego oficera, aresztowany i w kraj pruski wywieziony, których żony i dzieci w ostatniem opuszczeniu, bez sposobu do życia, znajdując się, na szczególniejsze względy u dobrych patryotów zasługują i równie z innemi, przez powstanie osieroconemi, do Deputacyi, w tym celu wyznaczonej, należeć mają. Dan etc.

[Względem podatków wybierania i poboru teraz ustanowionego]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, względem wybierania poboru, teraz przez rezolucyę Rady swej uchwalonego, wspólnie lub nie z podatkiem raty zwyczajnej czerwcowej ofiary dziesiątego i dwudziestego grosza, w miesiącu czerwcu przypadającej, stanowi: iż, gdy celem wzmocnienia siły krajowej, któraby Powstanie Narodowe skutecznem uczyniła, pomieniony pobór, jako jedyny środek wspólnego ojczyzny ratunku, uchwaliła, tak, że ta nagła potrzeba podatków ordynaryjnych wstrzymywać ani wybierania ich tamować niema, deklaruje. Chcąc jednak ulgę przynieść obywatelstwu, które nie bez uczucia ma być poprzednio ciągłem nieprzyjaciela prześladowaniem uciśnione, determinuje, ażeby pobór od pierwszego maja do ostatnich dni miesiąca czerwca, zaś podatki ordynaryjne raty czerwcowej od pierwszego lipca do ostatnich dni tegoż miesiąca wybierane były, i dlatego zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby, stosownie do tego urządzenia, i obywatelów o składanie podatków obwieściła i egzaktorom skarbowym odebranie ich nakazała. A co do drugiego zapytania, względem licytantów dóbr królewskich, iż ci poborowi teraz ustanowionemu podlegać nie mogą, deklaruje. Również Rada aprobuje opinię Komisyi Porządkowej tak względem taryfy roku 1789, która do rozkładu 400.000

podymnego na miasto Warszawę użytą być powinna, jako też i względem taryf dóbr ziemiańskich, co do procentów podatkowania oznaczonych, *respective* każdej ziemi i powiatów za prawidło służyć mających, oświadcza jednak w tej mierze Rada, iż ktokolwiekby z miasta Warszawy tąż taryfą roku 1789 ukrzywdzony został, a wczesne o to, w czasie wówczas opisanym, zaskarżenie przez siebie zaniesione okazał, temu allewjacyi sprawiedliwej, za poprzedzającą Komisyi Porządkowej indagacyą i opinią, nie ubliży. Co się nakoniec dotyczy dóbr Chylice, dawniej procentowi trzydzieści od sta podległych, że z nich takowy procent, stosownie do prawa 1788, płacony być ma, stanowi i egzekucyę tego wszystkiego Komisyi Księstwa Mazowieckiego niezwłoczną poleca. Uznaje również Rada potrzebę wydania przez Komisyę Porządkową obwieszczenia ogólnego do tych wszystkich osób, które z skarbu publicznego pensye dla siebie oznaczone mają, a teraźniejszem urządzeniem Rady do podatkowania z tychże pensyi są pociągnięci, ażeby do egzaktorów w uniwersale oznaczonych zgłosili się, wiele ze skarbu rocznej pensyi zyskują, któryby zaś z nich w przeciągu dni pięciu do tychże egzaktorów nie zgłosił się, ten, że pensyę sobie służącą na zawsze utraci, Komisya Porządkowa mocą sobie od Rady udzieloną zadeklarować ma; zna nakoniec Rada obowiązkiem swoim przełożyć Komisyi Porządkowej, ażeby, kiedy z gorliwości o dobro publiczne obowiązki swoje przyjęła, z tąż samą oneż dopełniać i rezolucye Rady swojej do ścisłej a niebawnej egzekucyi przyprowadzać starała się, jako pamiętna na to, że przyjęty urząd publiczny staje się długiem ojczyzny, z którego uiszczenia się zawsze taż ojczyzna i władza, w jej imieniu czyniąca, dopomnieć się ma prawo i którego nawet punktualność i bezpieczeństwo Tadeusz Kościuszko, Najwyższy siły zbrojnej narodowej Naczelnik, w rozrządzeniu, Radzie swej w dniu wczorajszym przesłanem, odpowiedzialnością z osób i majątków urzędujących zaręczonem mieć chciał. Dan etc.

[Kolekta dla podupadłych w dniach 17 i 18 kwietnia Deputacyi pozwolona]

RZT... Jeżeli usługa oddana ludzkości zawsze jest chwalebną i miłą, tedy najbardziej w tym czasie po powstającej z ucisku ojczyźnie, gdzie obywatel cnotliwy przez bronienie całości wszystkich wystawiony został na osobiste cierpienia albo utratę własnego majątku. Tym szlachetnym względem prowadzona RZT wyznaczyła już Deputacyę ratunku biednych, z okoliczności rewolucyi cierpiących, do obmyślenia skutecznych sposobów ratowania tych obywatelów, którzy, broniąc milszej sobie nad prywatne dobro swoje ojczyzny, wydali i siebie i majątek swój na zajadłość nieprzyjaciela. Już rzeczona Deputacya chwalebne to rozpoczęła dzieło, lecz, że przy tylu innych, bardzo licznych a nieuchronnych, skarbu publicznego wydatkach RZT nie jest w stanie opatrzenia jej potrzebnym do tego funduszem, przeto na podaną

sobie od tejże Deputacyi ratunku biednych, z okoliczności rewolucyi cierpiących, opinię zezwalając, upoważnia osoby Deputacyę tę składające do otwarcia publicznej kwesty na ratunek tych nieszczęśliwych oraz upoważnienia osób, któreby się wybierania tej dla cierpiącej ludzkości ofiary podjąć raczyli. Obowiązuje jednak rzeczoną Deputacyę, ażeby przez regestra dochodu i wydatku, podpisane od trzech przynajmniej osób Deputacyę składających, winny swego czasu zdała rachunek.

[Indagacya względem sreber Massalskiego]

RZT..., powziąwszy wiadomość, iż w mennicy narodowej, pod dozorem oficyalistów menniczych Jego Królewskiej Mości zostającej, z sreber księcia Massalskiego, biskupa wileńskiego, pieniądze są wybijane, licznymi ku obronie krajowej obarczona wydatkami, widzi się być zniewoloną użyć tych pieniędzy na wsparcie dobra i interesu publicznego. W tym celu przeto pieniądz wszystek, z sreber księcia Massalskiego wybić się miany, w depozyt swój odebrać przedsięwziąwszy, determinuje, owszem oficyalistom menniczym zaleca, iżby ci pieniądze wybite i wybić się miane na ręce JP. Franciszka Gautier, konsyliarza Rady swej, niezwłocznie wydali.

XV.

Działo się ... dnia trzeciego miesiąca maja 1794 roku.

[Oświadczenie Rady Zakrzewskiemu prezydentow uczynione]

RZT..., wśród zatrudnień, które jak najchętniej dla dobra publicznego podejmuje, nie chciała opuścić tych chwil, które się zasłużonej wdzięczności należą, łącząc przeto zamiary obywatelskie z winnem dla prawideł wiary panującej uszanowaniem, a chcąc zostawić dowód uwielbienia, w jakiem ma nieskażony nigdy charakter Ignacego Zakrzewskiego, prezydenta swej Rady i miasta Warszawy, z patryotycznej o dobro ojczyzny gorliwości znanego, postanowiła w całym swym składzie asystować i asystowała obrządkowi chrztu syna jego, Tadeusza Stanisława Ignacego, w pamiętnym dniu 18 kwietnia narodzonego, w którym nieprzyjaciel przemagającej obywatelów sile z wolnych miasta tego siedlisk, przy znacznej swej stracie, ustępować musiał. Oby w wolniejszych już chwilach zrodzony, był zawsze wolnym, ojczyźnie użytecznym, zgoła ojcu swemu podobnym! W dowód swych szczerych i dla ojca i dla syna chęci, Rada czynność tę w protokóle zapisaną mieć chce. Dan etc.

[Uwolnienie Daszkowa]

RZT... Przełożenie JPP. Klemensa Węgierskiego, konsyliarza swej

Rady, i Stanisława Potockiego, adjutanta przy boku generała-lejtnanta Mokronowskiego będącego, o zabezpieczenie wolnego mieszkania w mieście, bez straży, dla kapitana Daszkowa, tudzież o pozwolenie onemuż jednego z czterech zapardonowanych do usług, tj. Cyryaka Krugłyj, Kopciucha, Lewona Jeranima i Federa, jako zachowujących przy życiu tych zacnych obywateli za patryotyzm swój w niewoli osadzonych, za sprawiedliwe uznawszy, tegoż pana Daszkowa wolnym deklaruje, osobę jego zabezpiecza i onemuż użycia jednego do usług z pomienionych czterech zapardonowanych pozwala, trzech zaś podług ich zdatności do służby wojennej lub innej, jako wolnych, umieszczonych mieć chce.

[Nagroda Daszkowowi naznaczona]

RZT..., mając sprawiedliwy wzgląd na czynność uwielbienia godną JP. Daszkowa, kapitana wojska nieprzyjacielskiego, któren zachował przy życiu cnotliwych obywatelów Węgierskiego i Potockiego, dla patryotyzmu swego w niewoli osadzonych, gdy już przez rezolucyę swoją wolność temuż JP. Daszkowi oddać zaleciła, postanawia nadto niniejszą rezolucyą, ażeby pomieniony JP. Daszkow miał sobie takąż pensyę wyznaczoną, jaką mają kapitani w wojsku Rzeczypospolitej służący, i tym celem zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby zleciła Kasie gubernialnej za kwitem tegoż JP. Daszkowa złotych siedmset pięćdziesiąt, jako kwartalną gażę kapitańską, wypłacić i *inter expensas* zapisać dysponowała.

XVI.

Działo się ... dnia czwartego miesiąca maja 1794 roku.

[Wywóz skór za granicę zakazany]

RZT..., chcąc zabezpieczyć najmocniej to wszystko, cokolwiek służyć może ku opatrzeniu wojska, ponawia ustawę Sejmu konstytucyjnego zakazującą wywozu skór za granicę Rzeczypospolitej, stanowiąc, ażeby nikt nie ważył się skór, tak surowych jako i wyprawnych, pod karą konfiskaty, z Warszawy wyprowadzać. Komisya Porządkowa niniejszą rezolucyę przy odgłosie trąb publikować rozkaże, oraz wszystkim pilnującym wjazdów publicznych jak najściślejszą tego urządzenia egzekucyę zaleci. Ażeby zaś chciwość prywatna nie czyniła sobie spekulacyi zysku nieprzyzwoitego ze sprzedaży skór, tak surowych jak i wyprawnych, zaleca Rada Komisyi Porządkowej, ażeby niezwłocznie taksę na skóry, tak surowe jako i wyprawne, ustanowiła i taksę takową Radzie swojej do aprobaty podała. Zaleca oraz kancelaryi swojej, ażeby niniejszą rezolucyę wydrukować dla wiadomości publicznej rozkazała. Dan etc.

[Ordynacya dla Deputacyi dozorczej nad więźniami]

RZT... Na przełożenie Deputacyi do dozoru i wygody jeńców wojennych i aresztantów krajowych ustanowionej, RZT... uchwala co następuje:

1° Do osób, jako to: JPP. Wasilewskiego, Morawskiego, Maryańskiego, Sapalskiego, Sierakowskiego, Czołhańskiego, Antoniego Zabłockiego byłego konsula, Stanisława Domaszewskiego, Lasockiego, Walentego Heringa, Walentego Szczęskiego, tudzież Hurtiga, Horodyńskiego, Zadera, Gastla, Gagatkiewicza, Maignion, Świtanowskiego, Dziarkowskiego, Weylib, przez uchwały na dniach 25 i 26 kwietnia roku bieżącego wyznaczonych, przydaje Michała Jasińskiego, Samuela Tolkmita, Lipczyńskiego, Stanisława Pieniążka, Mikołaja Okołowicza, Józefa Jaźwińskiego, Dyonizego Cichowskiego, Lancrego, Michała Krajewskiego. Komplet tej Deputacyi z pięciu osób składać się ma.

2° Do dozoru tej Deputacyi należeć będą wszyscy jeńcy wojenni, tak chorzy jako i zdrowi, tudzież wszyscy aresztanci krajowi, którzy od rewolucyi 17 kwietnia roku bieżącego są i będą więzieni i aresztowani. I dlatego każdy, bądź aresztowany z wyroku Rady, bądź z jeńców wojennych do Warszawy przyprowadzony, oddany będzie najpierwej do aresztu ratuszowego, albo do miejsca na indagacyę w kamienicy nowej szpitalnej Świętego Ducha oznaczonego, poczem natychmiast oficer z miejsca indagacyi, a wachmistrz z ratusza Deputacyę dozorczą o przybyłych aresztantach uwiadamia, końcem ulokowania onych przez tęż Deputacyę w miejscach przyzwoitych.

3° Miejsca dla tych jeńców i aresztantów Deputacya zlustruje, opisze i plantę stałej, wygodnej i bezpiecznej onych lokacyi do aprobacyi prezydenta poda.

4° Straż około tych miejsc powinna być w największej części obywatelska, jednakże w przypadku tej niedostarczającej JP. prezydent z komendantem Warszawy się zniesie. Tymczasem JP. prezydent do każdego z tych miejsc wartę z marszałkowskiej chorągwi przyda; te zaś warty obowiązane będą wykonywać wszelkie dyspozycye, równie tej Deputacyi jako i prezydenta.

5° Deputacya liczbę, nazwisko, rangę, rzemiosło i płeć jeńców i aresztantów, tudzież sposób ich aresztowania porządnie spisze.

6° Deputacya zatrudni się zupełnie wygodą przyzwoitą podług stopnia każdego jeńca i aresztanta, a o pieniądze na ekspens do prezydenta udawać się i z tych rachunki jak najporządniejsze utrzymywać będzie. Jakim zaś sposobem najłatwiej i najoszczędniej miarę wydatków na każdego uproporcyonuje, opinię swoją w tej mierze prezydentowi przyniesie.

7° O stanie wszystkich jeńców i aresztantów, jako i wydatkach na

nich, co sobota prezydentowi zaraportuje, o nadzwyczajnych zaś przypadkach każdego czasu donosić jest obowiązaną.

8° Do aresztantów krajowych deputowani w liczbie trzech, do jeńców wojennych, oficerów, w liczbie dwóch, do gemejnów zaś po jednym tylko, przybrawszy sobie jednego z warty miejscowej, wchodzić będą. Żądający aresztantów lub jeńców odwiedzać, za pozyskanem pozwoleniem, w komplecie Deputacyi z deputowanymi w sposobie wzwyż wzmiankowanym, po jednej osobie tylko wchodzić mogą, nie używając innego języka prócz tego, który deputowani rozumieją; bawienie się z aresztowanym najdłużej pół godziny. Nikt posługiwać aresztantom i jeńcom i żaden służący u nich znajdować się nie może, tylko mający do tego na piśmie pozwolenie od Deputacyi w komplecie, a to zawsze w przytomności dwóch z warty numicypalnej, i żaden sługa nie może być *continuo* przy aresztowanym, chyba że równo z aresztowanym do aresztu się poda, i natenczas jemu już samemu aż do uwolnienia się pana wyjść nie można. Gdyby który z jeńców lub aresztantów krajowych miał swoją kuchnię osobną w mieście, z tej żyć może z warunkami wyżej wzmiankowanymi.

9° Przybranie ludzi do dozoru i wygody jeńców i aresztantów Deputacyi zostawuje się z zachowaniem jednak jak największej oszczędności, które to urządzenie aby do publicznej wiadomości doszło, kancelaryi swojej wydać i wydrukować zaleca. Dan etc.

[Zapewnienie się o furażach w Błoniu Komisyi Porządkowej zalecone]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, aby niezwłocznie za odebraniem niniejszego zalecenia, z pośród grona swego jedną lub dwie wybrawszy osoby, te ku Błoniu i okolicom onemu przyległym wysłała, którzy konskrypcyę furażów, w okolicach tamecznych w sianie, owsie i zbożu znajdujących się, uskutecznić, o wielości ich i cenie przeświadczyć, starać się będą, a tymczasem obywatelów tych okolic, iżby pomienione furaże aż do dalszej Rady dyspozycyi zatrzymali, z zapewnieniem, iż w czasie użycia ich bądź gotowizną zapłacone bądź też w podatkach przyjęte zostaną, zobowiążą i o tem Radzie swej niebawnie doniosą.

[Asygnacya na zł. 18.604 dla Korpusu kadetów wydana]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową, ażeby ta zaległość Korpusowi kadetów za miesiąc kwiecień roku bieżącego w sumie złotych ośmnaście tysięcy sześćset cztery należącą się, do rąk i za kwitem ur. Wodzyńskiego, komendanta Korpusu kadetów, z Kasy generalnej wypłacić zaleciła i tę między ekspensami umieścić dysponowała.

[Ogłoszenie pospolitego ruszenia]

RZT... do obywatelów Księstwa Mazowieckiego: Obywatele, mieszkańcy Księstwa Mazowieckiego! Już Warszawa jest cała uzbrojona, już nietylko

czeka w pogotowiu na obce i zbrojne sługi tyranii, ale nawet codziennie wysyła na nich niezwyciężone, bo wolnością tchnące rycerze; obywatele! wszyscy za tym pójdźcie przykładem! Do broni, co żyje! te są wyrazy, taki jest rozkaz przez Tadeusza Kościuszkę, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodu, do nas przysłany i pospolite ruszenie zalecający. Rozkaz ten mile przyjęty i gorąco przez was wykonany będzie; w tej ostatniej porze, w której jeszcze Opatrzność dozwoliła, ażeby budząca się wolność mogła swoje potargać kajdany, należy wszystkim ludziom, wzdychającym do niej, nękać i wytępiać wkraczających lub rozpierzchnionych nieprzyjaciół. Wy, co żądacie odzyskać dawne swobody wasze, i wy, których pracowita ręka karmi narody, łączcie się w powszechnej sprawie, miejcie wspólnie gotowe oręże do obrony ojczyzny; niech ziemia jej wszędzie zarumienioną będzie krwią obcych najezdników; padajcie ze wszystkich stron na nich. rozpędzajcie skupionych, bijcie i w niewolę bierzcie rozpędzonych, nie dajcie im nigdzie ani spoczynku ani odetchnienia, póki kraj próżnym od nich nie będzie i póki trupami ich zażyźnione grunta wasze nie urodzą i nie wyprowadzą kwitnącej wolności na wieki. Wtenczas dopiero do spoczynku powrócimy i my zwycięzcy spoczynek im damy.

Z tych powodów RZT, stosownie do przepisów od najwyższej władzy odebranych, następujące zalecenia Komisyi Porządkowej i władzom wykonawczym do wykonania podaje:

1° We wszystkich miastach i wsiach Księstwa Mazowieckiego ogłoszone zostanie pospolite ruszenie.

2° Dlatego, prócz rekruta z dymów do wojska regularnego nakazanego, wszyscy mężczyźni bez żadnej ekscepcyi od lat 15 do lat 50 uzbrojeni zostaną.

3° W miastach zwierzchność miejska, we wsiach dziedzic, posesor lub zarządzający dobrami, rozkażą natychmiast robić piki i kosy podług wzorów do deputacyi komisyjnych miejscowych posłanych.

4° Takowe piki i kosy rozdane będą wszystkim mężczyznom wyżej pomienionym najdalej za dni dwanaście od publikacyi niniejszego rozrządzenia.

5° Urzędy miejskie w proporcyę ludności wybiorą między sobą setników i dziesiętników, a tak o osobach tych wybranych, jako i wielości obywatela uzbrojonego, deputacyom komisyi porządkowych miejscowym, względnie swojej ziemi, doniosą, deputacye zaś wierny tego wszystkiego raport komendantowi zbrojnej siły Księstwa Mazowieckiego nieodwłocznie prześlą.

6° Co się tyczy wsi, dziedzice, posesorowie albo dobrami zarządzający, gdzie wójtów nie masz, tychże ustanowią i o wielości broń nosić ludzi zdatnych deputacye komisyi swoich miejscowych na piśmie uwiadomią, a te, jako wyżej, komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego raport prześlą,

wciągając takowe szczegóły wsi i miast, obywatelów i mieszkańców zbrojnych w ogół jednej parafii. Prócz tego każdy obywatel osiadłość ziemską mający z całym dworem swoim w strzelbę uzbrojony tyle razy na koniu na czele gromady swojej stanie, ile razy tego obrona i pokonanie nieprzyjaciela w okolicy znajdującego się, wymagać będzie.

7° Takowe siły zbrojne miast i wsi, lubo będą miały w najpierwszym zamiarze obronę własności i życia swego, tudzież pobliższych okolic, pod dowództwem generała ziemiańskiego, przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego wybranego, którym generałom komendantów do mniejszych dywizyi deputacye porządkowe nominować będą i onych komendantowi Księstwa Mazowieckiego pod aprobacyę oddadzą; tak iż generałowie jak i mniejszych dywizyi komendanci będą zostawać pod komendą komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, który z planu obrotów wojennych będzie mógł wsiom i miastom uzbrojonym stosowne wydawać ordynanse z ostrzeżeniem jednak, iż nie dalej jak w własnej parafii, najwięcej w powiecie, względnie wsi i miast uzbrojonego obywatela i mieszkańca będzie mógł użyć.

8° W niedziele, święta i pory od pracy wolne lud uzbrojony wojennie egzercytowany będzie, w innych zaś czasach i chwilach spokojnych, tudzież od najazdów nieprzyjaciela wolnych, każdy obywatel i mieszkaniec roboty zwyczajne, rzemieślnicze i rolnicze, odbywać zobowiązany jest i żeby pod żadnym pozorem onych nie zaniedbywał, jak najmocniej zaleca się.

9° W miejscach najwyżej położonych od wsi do wsi zakopane będą słupy, a na nich osadzone beczki smolane lub inne palne materyały, które za zbliżeniem się nieprzyjaciela, nie prędzej jednak jak z rozkazu lub pozwolenia zwierzchności miejscowej, zapalone zostaną i służyć będą za znak zbierania się i jęcia broni. Wtenczas, uwiadomiwszy o zdarzeniu deputacyę komisyi miejscowych, generała ziemiańskiego i wszelką, jakaby się w okolicach mogła znajdować, komendę, niebawnie setnicy i lud zbrojny wiejski tam, gdzie położenie miejsca, potrzeba obrony, tudzież możność największego szkodzenia, nękania i rozproszenia nieprzyjaciela wyciągać będzie, ściągać i zgromadzać się mają; we wszelkiem atoli poruszeniu i marszu zachowają karność wojskową i największe uszanowanie dla osób i własności obywatelskich, w czem generałowie ziemiańscy i wszyscy komendanci, tudzież dowódcy ludu osobą i majątkiem będą w odpowiedzi.

10° Roty i gromady wszystkie żywnością opatrzone być mają dotąd, pokąd nieprzyjaciel zupełnie z granic ziem i całego Księstwa Mazowieckiego wypędzonym nie będzie.

11° Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego nieodwłocznie roześle wydziałom porządkowym ziemiańskim wzory pik i kos, na storca osadzonych, tudzież niniejsze rozrządzenie wszędzie ogłosić, z ambon publiko-

wać, na drzwiach kościelnych i kancelaryach przylepiać rozkaże, a o wykonaniu onego RZT co trzeci dzień uwiadamiać będzie.

12⁰ Komendant siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego zaleci komendom wojskowym do ziem wysłanym, aby w miastach i wsiach egzaminowały, czyli niniejsze uzbrojenie ludu jest egzekwowane, tudzież aby komendantom ziemiańskim przepisy i rady wojskowe dawały i o tem komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, a ten Radzie, raportowały.

13⁰ Ktoby zaś, bądź z urzędników miejskich, bądź z rządców dóbr, niniejszemu rozporządzeniu w czasie przepisanym posłuszny nie był, takowy jako zdrajca ojczyzny kryminalnie sądzony będzie.

[Odpowiedź Sądowi kryminalnemu]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Sądu kryminalnego, do siebie uczynione, co się najprzód dotyczy papierów przy aresztowaniu Płońskiego, stosownie do oskarżenia, przeciw niemu uczynionego, egzaminowanego, a potem tenże egzamin sobie komunikowany mieć chce. Co do drugiego, względem żądań przez Auberta osobom, z pośród Sądu kryminalnego do egzaminowania onegoż wyznaczonym, przełożonych, dwa pierwsze do Deputacyi dozorczej nad więźniami końcem uskutecznienia onychże odesłała, a względem ważnych jakoby okoliczności przez tegoż Auberta odkryć oświadczonych Deputacyę do tego szczególnie wyznaczyła. Co nakoniec do żądanego przez Sąd kryminalny ustanowienia deputacyi nad aresztowaniem osób oskarżonych, gdy RZT już w tym celu Deputacyę indagacyjną ustanowiła i onejże obowiązki niektóre z żądanych przez Sąd kryminalny oddała, przeto że i względem resztujących opisów, oraz dodania osób do niej przez Sąd kryminalny podanych, potrzebne zastanowienie się uczynić deklaruje. Nim jednak do urządzenia tego przystąpi, rzeczonemu Sądowi kryminalnemu pełnienie raz już przepisanych i ogłoszonych obowiązków, a szczególniej też względem egzaminowania aresztowanych dotąd osób, za zniesieniem się w tej mierze ze Składem do rewizyi papierów wyznaczonym, ile razy tego potrzeba wymagać będzie, oraz tychże egzaminów Radzie swej przesyłanie poleca. Dan etc.

[Egzamin Auberta nakazany i osoby do tego oznaczone]

RZT..., mając sobie od Sądu kryminalnego przełożone, że egzaminowany przezeń Aubert, w areszcie osadzony, ważne okoliczności, dobra Polski dotyczące, odkryć oświadcza się, przeto końcem odebrania z niego samego najściślejszej indagacyi Michała Wulfersa z Wydziału Dyplomatycznego, Ignacego Sobolewskiego ze Składu do rewizyi papierów i tegoż imienia Krzuckiego z Deputacyi indagacyjnej wybiera i nominuje, zalecając onymże, ażeby nieodwłocznie wszyscy trzej do aresztu, w którym tenże Aubert znajduje się, zeszli i tam onegoż najściślej i najdokładniej, tak względem okoliczności przez niego odkryć oświadczonych, jako i postępków jego w kraju polskim, tak w ogólności, jako i szczególności dotyczących się, stosownie do

składów już w papierach przeciwko niemu znalezionych, wyegzaminowali i egzamin takowy do Rady oddali. Dan etc.

[Żądania Auberta do Deputacyi dozorczej nad więźniami odesłane].

Mając sobie od Sądu kryminalnego przełożone, że indagowany przezeń Aubert, w areszcie osadzony, tak o żonie i dzieciach zawiadomionym być, jako też i z własnego majątku swego większe wygody, niż dotąd, dostarczane sobie mieć pragnie, odsyła te jego żądania do Deputacyi dozorczej nad więźniami wyznaczonej, ażeby uskutecznić starała się, ile ludzkość z potrzebą i bezpieczeństwem zgodzi się, względem osoby pomienionego Auberta.

[Dąbrowski i Szultz Sądowi kryminalnemu do sądzenia oddani]

RZT... skargę JP. Maryanny z Radzińskich Przebendowskiej przeciw Franciszkowi Dąbrowskiemu, dóbr Głoskowa posesorowi, podaną, do Sądu kryminalnego odsyła. Mając sobie także przełożone, że Szultz, komisarz dóbr Kobyłki, w areszcie osadzony, w czasie Powstania Narodowego lud w Kobyłce, chcący się bronić przeciw najeżdżającemu nieprzyjacielowi, groźbami odwodził i nawet w przedsiębranej obronie przeszkadzał, a przez to miał się stać okazyą okrutnego zamordowania Filżana fabrykanta pasów w Kobyłce i kilku jego ludzi, przeto i tę okoliczność Rada do Sądu kryminalnego odsyłając, poleca, ażeby tak przeciw Szultzowi jako i wyżej wyrażonemu Dąbrowskiemu, sprawę do sądu swego oskarżycielom publicznym rozpocząć nakazał i onąż niebawnie ukończyć starał się.

XVII.

Działo się ... dnia piątego miesiąca maja 1794 roku.

[Odpowiedź dana Komisyi Porządkowej względem oficyalistów]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej pod dniem dzisiejszym do siebie uczynione, nietylko względem osoby JP. Maruszewskiego, ale i względem innych, do manipulacyi poboru teraz ustanowionego potrzebnych oficyalistów, stanowi urządzenie: iż jako Rada dozór blizki nad skarbem chciała mieć pod okiem Komisyi, tak ustanowienie tychże oficyalistów, zapewnienie się względem nich, jako też przybranie sobie innych na miejsce tych, którzyby albo dla słabości swej albo dla innych zatrudnień obowiązków sobie przepisanych dopełniać nie mogli, zupełnie wyborowi Komisyi Porządkowej zostawia. Dan etc.

[Wydanie rzeczy Bühlera, Czyczerinowej i innych osób do legacyi rosyjskiej należących]

RZT..., stosownie do opinii Wydziału Dyplomatycznego rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta rzeczy JP. pułkownikowej Czyczerinowej, JP. konsyliarza legacyi rosyjskiej Bühlera, tudzież innych osób, do składu dyplomatycznego rosyjskiego należących, tak te, które dotąd pod jej zabezpieczeniem zostają, jakoteż te, które do niej oddane będą, na ręce i za rewersem JP. Debolego, konsyliarza Rady, do dozoru tychże osób wyznaczonego, wydać rozkazała. Dan etc.

[Asygnacya na zł. 36.000 na potrzeby wojska]

RZT..., mając sobie przełożoną od Wydziału Wojskowego potrzebę awansowania temuż Wydziałowi sumy złotych trzydziestu sześciu tysięcy, z której połowa złotem wypłacona być powinna, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby takową sumę złotych trzydzieści sześć tysięcy, w połowie złotem, w połowie zaś monetą, Kasie generalnej za kwitem JW. Mokronowskiego, generała-lejtnanta i komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, wypłacić i *inter expensas* zapisać dysponowała. Dan etc.

[Asygnacya na zł. 12.000 dla gwardyi konnej]

RZT..., na przełożenie Wydziału Wojskowego, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby za kwitem JP. Mokronowskiego, generała-lejtnanta, dla regimentu gwardyi konnej koronnej na rekwizyty wojenne sumę złotych dwanaście tysięcy z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensy umieścić dysponowała.

[Asygnacya na zł. 25.000 dla Komisaryatu]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta za kwitem JW. Mokronowskiego, generała-lejtnanta, sumę złotych dwadzieścia pięć tysięcy dla Komisaryatu Kasie generalnej wypłacić zaleciła i te między ekspensy umieścić dysponowała.

[Przystawienie koni do Komisaryatu nakazane]

RZT... Obywatele! znacie to niewątpliwie, że krok, który rozpacz przeciw przemocy podyktowała, ściągnie na was zbrojną siłę upokorzonej na czas nieprzyjacielskiej dumy. Jesteśmy w wojnie, a tej, w przypadku pokonania, nieszczęśliwe skutki stawią nas ofiarą okrucieństw i straty zupełnej życia i majątków. Dotąd rozpierzchnięte po kraju wojsk nieprzyjacielskich komendy zdają się być w obronnej raczej przeciwko nam postaci, lecz przezorność sama radzi uzbrajać się naprzeciw ich zamiarom, byśmy, napadnięci, zdolni byli ich sile odpowiedni wystawić odpór. Obywatele! drogi jest dar życia, które z Wszechmocnego Boga uzyskaliście udziału, lecz zważcie, że w porównaniu tego niczem będąc, majątek oszczędzany ku ocaleniu onego być nie powinien; wielbi Rada gorliwość waszą, którą w składach obywa-

telskich ku wystawieniu zbrojnej siły dajecie, lecz bliżej znając potrzebę nagłego onej pomnożenia, do was samych o los, o życia wasze odzywając się, następne wydaje zalecenie: Wszyscy miasta Warszawy mieszkańcy, którzy w aktualnej wojskowej służbie nie zostają, żadnej stanu ani kondycyi osób nie stanowiąc różnicy, jako jednejże ojczyzny synowie, nie więcej koni jak cztery ku swojej wygodzie odtąd utrzymywać będą mogli, więcej nad powyższą liczbę mający w przeciągu godzin dwudziestu czterech takowe do Komisaryatu Wojskowego, za kwitem na ilość dostawionych wydać się mianym, oddać powinni będą. Utrzymujący remizy również po cztery tylko konie trzymać, a resztujące do Komisaryatu oddać mają. Komisaryat Wojskowy, odebranych koni wartość rzeczywistą wynalazłszy, zabezpieczy w imieniu Rady swej właścicielowi należność, która w późniejszych poborach zamiast gotowizny niewątpliwie przyjętą będzie. Z pod nakazu tego wyłączają się piwowarzy, furmani, młynarze, rzeźnicy, fiakry, oraz poczta, gościnno przejeżdżający, jako ku usłudze publicznej i profesyi swych utrzymania koni nieuchronną potrzebę mający. Obywatele! nagłe ratunku ojczyzny okoliczności wkładają na nas kroku tego potrzebę, zrzeczcie się zbytkownych wygód; w porę, w której życie wasze w niebezpieczeństwie, zmniejszony jest dowóz owsa, a pasza, której dla wojskowych koni potrzeba, zmniejsza się bardziej utrzymywaniem mnogiej tych liczby, które na publiczną nie są użyte posługę. Ufa Rada gorliwości waszej, lecz oraz zaręcza, że okazany opór zniewoli ją do kroku, który powszechna ojczyzny obrona usprawiedliwi.

XVIII.

Działo się ... dnia szóstego miesiąca maja 1794 roku.

[Nowa Deputacya do wydawania paszportów z Rady wyznaczona]

RZT..., przez wzgląd ważnych zatrudnień, któremi prezydenta swej Rady obarczonego, a dotąd do wydawania paszportów upoważnionego być widzi, przychylając się oraz do żądania jego własnego, Deputacyę do wydawania takowych paszportów (zawieszając wszelkie dotąd względem nich urządzenia wyszłe) z pomiędzy członków swej Rady stanowi z osób jako to: Jana Nepomucena Małachowskiego, Klemensa Węgierskiego, Jana Kilińskiego; do tej więc Deputacyi, nierozdzielnie zawsze zasiadać mającej, wydawanie paszportów wyjeżdżającym z Warszawy osobom należeć będzie. Wydawane jednak nie będą mogły być dla osób ciągle tu zamieszkałych, dla mężczyzn zdatnych do oręża, ale tylko dla osób przypadkowo i czasowo przybyłych i do siedlisk swoich powracających, które jednak kwit z opłaconego przez

siebie podatku do nich przypadającego okazać powinni; szczególniej też dla tych osób, przez które wiktuały i furaże do miasta dowożone będą. Szczególnej jednak pieczy i baczności poleca Rada tejże Deputacyi, ażeby osobom wyżej wymienionym, od pozyskania paszportu wyjętym, onychże nie wydawała, a w wydawaniu najwięcej zastanawiała się, ażeby pod osoby wyjeżdżać mogące nie podsuwały się także, któreby albo podejrzanemi były, albo wyjeżdżać nie powinny. Dlaczego obowiązuje rzeczoną Deputacyę, ażeby w ważniejszych zdarzeniach nietylko z wydziałami Rady swej szczególnymi ale i z całą Radą potrzebne zniesienia się czyniła i codziennie tejże Radzie o wielości wydanych przez siebie paszportów donosiła. Że jednak z pod Deputacyi tej Rada ekspedyowanie kuryerów tak cywilnych, jako i wojennych wyjęte mieć chce, porządek zaś wymaga, ażeby też paszporty w jednym sposobie i z równemże upoważnieniem wychodziły, przeto zaleca Deputacyi, ażeby tak prezydentowi Rady i miasta Warszawy po dwanaście, jako i komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego po dwanaście blankietów paszportowych oddawała, a to pod zdaniem z nich w Radzie swej rachunku i odpowiedzialnością za ich wydanie.

[Odebranie archiwum Rady zeszłej Nieustającej]

RZT... JP. Bachmiński za odebraniem niniejszej rezolucyi ma natychmiast oddać wszystkie protokóły, papiery i korespondencye zeszłej Rady, spiskiem grodzieńskim narzuconej, pod odpowiedzią narodowi w sądach kryminalnych za zwłokę lub utajenie najmniejszego dokumentu.

[Asygnacya na zł. 6.000 na potrzeby wojenne dla Woyczyńskiego]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby z Kasy generalnej za kwitem JP. Rembielińskiego, kapitana i brygadyera Korpusu kadetów, na potrzeby wojenne Woyczyńskiego, generała-majora województwa rawskiego, sumę złotych sześć tysięcy wypłacić dysponowała, którą sumę, między ekspensa siły zbrojnej narodowej umieszczoną, tenże JP. Woyczyński z najpierwszych poborów województwa rawskiego powrócić Kasie generalnej winien będzie.

[Asygnacya dla Wedelstedta na zł. 540]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową, ażeby z Kasy generalnej sumę złotych polskich pięćset czterdzieści do rąk i za kwitem JP. Wedelstedta, podpułkownika wojsk litewskich, wypłacić i tę między ekspensy umieścić dysponowała.

[Karski do ziemi łomżyńskiej wysłany]

RZT..., mając w celu przyśpieszenie uskutecznienia zarządzeń swoich, tak względem utworzenia akcesu do Aktu Powstania Narodu pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki przez obywateli ziem wszystkich Księstwa Mazowieckiego, jako i wystawienia siły zbrojnej po tychże ziemiach na odparcie i zniszczenie nieprzyjaciela, oraz egzekucyę jak najprędszą uchwał względem

deputacyi komisyjnych porządkowych ziemiańskich i innych czynności stąd wynikających, od Rady swej wyszłych: przystawienia rekrutów, opłaty podatków, ułatwienia pospolitego ruszenia i w porządku onego podania kandydata na generała oraz niższych komendantów ziemiańskich, wysyła Augustyna Karskiego do Deputacyi komisyjnej porządkowej ziem łomżyńskiej i rożańskiej, któren urządzenia wszystkie dotąd nastąpione i do wiadomości publiczności drukiem podane, tudzież czterysta pik, od Wydziału uzbrojenia w Komisaryacie Wojennym dla pomienionych ziem na ręce onego powierzone, do Deputacyi porządkowych ziem łomżyńskiej i rożańskiej doprowadzić, oddać i z temiż Deputacyami względem egzekucyi niezwłocznej wyż wyrażonych urządzeń znosić się i być onym pomocą jest obowiązany. O czem wszystkiem regularne raporty Radzie swej jak najczęściej przesyłać nie omieszka.

[Świniarski do ziemi liwskiej wysłany]

RZT..., mając w celu przyśpieszenie uskutecznienia urządzeń swoich, tak względem utworzenia akcesu do Aktu Powstania Narodu, pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, przez obywateli ziem wszystkich Księstwa Mazowieckiego, jako i wystawienia siły zbrojnej po tychże ziemiach na odparcie i zniszczenie nieprzyjaciela oraz egzekucyę jak najprędszą uchwał względem deputacyi komisyjnych porządkowych ziemiańskich — przystawienia rekrutów, opłaty podatków, ułatwienia pospolitego ruszenia i w porządku onego podania kandydata na generała oraz niższych komendantów ziemiańskich i innych czynności stąd wynikających, od Rady swej wyszłych, wysyła Szczepana Świniarskiego do Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi liwskiej, któren urządzenia wszystkie dotąd nastąpione i do wiadomości publiczności drukiem podane, tudzież trzysta osiemdziesiąt pik, od Wydziału uzbrojenia w Komisaryacie Wojennym dla pomienionej ziemi na ręce onego powierzone, do Deputacyi porządkowej ziemi liwskiej doprowadzić, oddać i z tąż Deputacyą względem egzekucyi niezwłocznej wyż wyrażonych urządzen znosić się i być onej pomocą jest obowiązanym, o czem wszystkiem regularne raporty Radzie swej jak najczęściej przesyłać nie omieszka. Dan w Warszawie na sesyi Rady.

XIX.

Działo się ... dnia siódmego miesiąca maja 1794 roku.

[Urządzenie względem sesyi Rady]

RZT..., ponieważ wydział czasu na sesye Rady i deputacyi dotąd oznaczony znajduje niedogodny, zaczem stanowi, że odtąd sesye Rady zaczynać się będą *precise* o godzinie dziewiątej z rana, a kończyć o drugiej

po południu, wszelkie zaś deputacye sesye swoje od godziny czwartej po południu zaczynać i te w miarę potrzeby i ważności materyi kontynuować mają. Co się zaś tyczy Komisyi Porządkowej, ta sesye swoje, tak w godzinach dla sesyi Rady oznaczonych, jako i poobiednich codziennie odprawiać ma. Rezolucya niniejsza, tak Komisyi Porządkowej, jako i wszystkim deputacyom niezwłocznie komunikowana i do druku dla wiadomości publicznej podana być ma.

[Asygnacya dla korpusu inżynierów na zł. 2.817]

RZT..., żądanie obywatela Sierakowskiego, pułkownika korpusu inżynierów koronnych, imieniem korpusu swego podane, rezolwując, gdy z niewątpliwych dowodów okazuje się, że z mocy kontraktu z zeszłą Komisyą skarbową koronną a korpusem inżynierów o wymiar biskupstwa krakowskiego zrobionego, należy się temu korpusowi złotych dwa tysiące ośmset siedmnaście, zaczem, tak z powodu słuszności, jako i ze względu dla korpusu tego, tak dobrze ojczyźnie zasłużonego, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby sumę zł. 2.817, za kwitem pułkownika tegoż korpusu obywatela Sierakowskiego, Kasie generalnej wypłacić i *inter expensas* zapisać dysponowała.

[Deputacya ułożenia manipulacyi podatku rzezi]

RZT..., chcąc ile możności skarb narodowy w zupełnej zachować całości i ulżyć oraz obywatelom ciężar podatków znoszącym, po zastanowieniu się nad uciążliwością manipulacyi podatku rzezi w mieście Warszawie, sądzi za rzecz zgodną z słusznością, ażeby takową manipulacyę tymczasowo i do dalszego Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika wraz z Radą Najwyższą przy nim będącą, celem osłodzenia rzeczonego podatku, odmienić; ażeby zaś urządzenie takowe, chociaż tymczasowe, tak skarbowi narodowemu, jako i obywatelom cechu rzeźniczego było dogodne, deputuje sześć osób do tej czynności, t. j. trzy z RZT: Kilińskiego, Gautier, Zajączka, i trzy z Komisyi Porządkowej: Sierakowskiego, Garlickiego, Nieborowskiego, którzy się w następujący piątek, tj. dnia 9 miesiąca bieżącego, w miejscu przez siebie umówionem zgromadzą, gdzie zważywszy wszystko, cokolwiek i dochód publiczny w swej całości zabezpieczyć i ulgę cechowi rzeźniczemu przynieść będzie mogło, ułożą projekt i ten do aprobaty Rady najdalej na dzień 12 miesiąca teraźniejszego przyniosą.

[Wydanie Kasy brukowej kasyerowi brukowemu]

RZT..., uwiadomiona raportem Szymona Kasperskiego, że Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego Kasę tutejszą policyjną, po jurysdykcyi marszałkowskiej przy Antonim Motowidle pozostałą, do Kasy generalnej Rzeczypospolitej oddała, ta zaś Kasa policyjna przeznaczona jest szczególnie na potrzeby miejscowe porządku i bezpieczeństwa Warszawy, z tego powodu rekwiruje Komisyę Porządkową, żeby wzmiankowaną Kasę policyjną do kasyera brukowego, Ignacego Krzysztofowicza, oddać z Kasy generalnej zaleciła.

[Odesłanie Piotrowskiego po zdanie rachunku do Wydziału Wojskowego]

RZT... memoryał JP. Piotrowskiego, składającego patent na pułkownictwo sobie dany, przez wzgląd na znane jego obywatelstwo nie bez uczucia przyjmuje, skłaniając się jednak do przyczyn ważnych przez niego przełożonych, uskutecznienie dalszych jego żądań, tak względem odebrania rekrutów, jako i zdania rachunku z awansowanych pieniędzy, do Wydziału Wojskowego odsyła, obowiązując tenże Wydział, ażeby o ukończonych w tej mierze czynnościach Radzie swej raport uczynił.

[Wstrzymanie egzekucyi uniwersału Deputacyi żywności względem spisania u wszystkich obywateli żywności]

RZT... z pobudek siebie przekonywających uniwersał Deputacyi do opatrzenia żywności, względem spisywania onychże przez wszystkich mieszkańców miasta Warszawy podany, wstrzymuje i egzekucyę onego aż do dalszego swego urządzenia zawiesza, mieć chcąc, iżby takowa konskrypcya względem samych tylko magazynów i składów obywateli wiktuały sprzedających skutkowaną była, tymczasem zaś poleca pomienionej Deputacyi, ażeby najprzód obwieściła tak obywatelów w okolicach Warszawy, jako i włościan o wolnym dowozie wszelkich wiktuałów i furażów do Warszawy, z zapewnieniem, iż w przyjeździe z nimi ani wyjeździe żadnych doznawać nie będą trudności, oraz iżby rzeczona Deputacya uwagi swe względem opatrzenia żywności w Warszawie nie do wiktuałów przez mieszkańców już mianych, ale do ludności miasta stosowała i najskuteczniejsze ku temu środki *proiective* Radzie swej niebawnie podała.

[Działyński na miejsce Małachowskiego do Deputacyi dozorczej nad osobami dyplomatycznemi wyznaczony]

RZT... na przełożenie Małachowskiego, referendarza koronnego, konsyliarza Rady, iż on dla innych obowiązków, na siebie już przyjętych, w Deputacyi do dozoru osób dyplomatycznych rosyjskich, pod zapewnieniem narodowem będących, znajdować się nie może, na miejsce tegoż — Działyńskiego, konsyliarza Rady, z pomiędzy siebie wyznacza i temuż dopełnienie jak najściślej prawideł tej Deputacyi wyznaczonej zaleca.

[Rezolucya profesorom dana względem nieuwolnienia tychże od poboru]

RZT..., gdy dla nagłych potrzeb wspólnej obrony ustanowiła pobór od podatków ordynaryjnych oddzielny i od niego żadnego stanu wyłączonym mieć nie chciała, przeto że zgromadzenie profesorów od opłacenia pomienionego poboru wolnem być nie może, deklaruje.

[Żądania Ożarowskich do Deputacyi dozorczej nad więźniami odesłane]

RZT..., memoryał Stanisława, Adama, Kazimierza i Kajetana Ożarow-

skich, aresztowanego Ożarowskiego hetmana synów, z czynności swych względem przywiązania do ojczyzny zasłużonych, którego przywiązania w okolicznościach teraźniejszych Powstania Narodu dowody istotne dać nie zaniedbali, jak o tem od szanownego komendanta Mokronowskiego generała-lejtnanta świadectwo odbierają, i żądania w temże wyrażone rezolwując, a troskliwość tychże z prawa natury względem ojca mianą w żaden sposób naganną nie znajdując, takową daje na ich żądanie odpowiedź:

1° Co do osoby Ożarowskiej, gdy osoba tejże nigdy pod areszt nie podpadała i już Rada rozłączenie żon od mężów aresztowanych Deputacyi do dozoru więźniów zaleciła, zaczem, że w tej ich troskliwości taż Deputacya zaspokoić ich nieomieszka, spodziewa się.

2° Również co do dodania Ożarowskiemu człowieka do usług i jedzenia, że już w tej mierze Deputacya do dozoru więźniów wyznaczona ma sobie przepisane prawidła i podług tychże zapewne urządzenia stosowne do żądania synów uczynione zostaną.

3° Względem żądania możności dosyłania doktora, oraz pościeli i innych potrzeb nieuchronnych do życia, że i te, ile okoliczności pozwolą, nie będą zapewne od Deputacyi powyższej odmówione, zapewnia i dlatego tak te żądanie, jako i powyższe do tejże Deputacyi odsyła.

[Wolność dana regentom do dochodzenia do archiwum]

RZT... rekwiruje Deputacyę do dozoru więźniów wyznaczoną, ażeby regentom skarbowym dochodzenia do archiwów swoich, w pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym znajdujących się, nie broniła, z tą jednak potrzebną ostrożnością, iż jeżeli w blizkości tychże archiwów więźnie osadzeni znajdują się, nieinaczej pomienieni regenci puszczani będą, tylko w przytomności członków do Deputacyi wyznaczonych, a to stosownie do przepisów tejże Deputacyi już raz przez Radę swą danych.

[Opłata od mostu]

RZT... obwieszcza całą publiczność, iż każdy przez most przechodzący, bądź przejeżdżający z Pragi do Warszawy i z Warszawy do Pragi, mostowe podług dawniej ustanowionych taryf opłacać jest obowiązanym, dla czego zaleca oficyalistom mostowym, ażeby nikogo bez takowej opłaty nie przepuszczali, wyjąwszy osoby wojskowe za ordynansem komendanta idące lub jadące i kuryerów z ekspedycyami do Warszawy przybywających i stąd wysyłanych, których tylko samych Rada od płacenia mostowego wolnych mieć chce i rezolucyę tę do druku podać zaleca.

[Nakazany rachunek Kijeńskiemu z reperacyi mostu]

RZT..., rezolwując raport P. Kazimierza Kijeńskiego, dozór nad mostem między Warszawą i Pragą mającego, ponieważ z niego zawiadomioną zostanie, że wyznaczona przez dawniejszą władzę skarbową na restauracyę tegoż mostu suma czterdzieści pięć tysięcy złotych polskich już wyekspen-

sowana na wszystkie wydatki i na zupełne rzemieślników zapłacenie nie wystarczyła, przeto nim Rada stosowne do tego wyda urządzenie, zaleca temuż JP. Kijeńskiemu, ażeby najprzód zdał rachunek z powyższej sumy 45.000 złp., z wyszczególnieniem gdzie, komu i za co zapłacił i komu się jeszcze należy, jaki dług, tak za materyały do mostu przystawione, jako i za roboty. Co do drugiego, dysponuje Rada, ażeby pomimo już postawionego mostu, były zawsze gotowe statki przewozowe, jeden o siedmiu, a trzy krypy o czterech przewoźnikach. Co do trzeciego, ponieważ Rada wydaje dyspozycyę, ażeby prócz wojskowych i kuryerów nikt się od opłaty mostoweto nie wyłączał, a stąd powiększenia funduszów skarbowych spodziewać się ma prawo, przeto, że z nich zaspokojenie oficyalistów i przewoźników obmyśli, zapewnia. Co do czwartego, już się względem bezpieczeństwa mostu zniosła Rada z komendantem siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego i ten potrzebną straż wojskową do mostu doda.

XX.

Działo się w Warszawie w rezydencyi prezydenta miasta Warszawy i Rady dnia ósmego miesiąca maja 1794 roku.

[Rekwizycya do Sądu kryminalnego względem odbywania w każdym czasie indagacyi]

RZT..., rezolwując podaną sobie od Sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego notę względem potrzeby egzaminowania Auberta i Bauera, a to do poparcia sprawy przeciw Rogozińskiemu rozpoczętej, takowe żądanie za sprawiedliwe uznaje i dlatego Sądowi kryminalnemu poleca wyprowadzenie najściślejszej indagacyi, bądź przez komplet swój, bądź przez osoby z pomiędzy Sądu już do ekspedyowania inkwizycyi wyznaczone, nietylko z Auberta, Bauera, Boskampa, Cassiniego, ale i innych osób aresztowanych, a związek z oskarżeniem Rogozińskiego mających, a wolność ta indagowania służyć ma Sądowi kryminalnemu i w innych sprawach, w którychby indagacya z pomienionych osób potrzebna była. Co zaś do protokółów sekretnych, gdy te w kancelaryi policyjnej złożone znajdują się, przeto, że je Sąd kryminalny za rekwizycyą swoją odebrać stamtąd może, determinuje.

[Aresztowanie Rytelskiej i jej siostry]

RZT..., mając sobie doniesione, iż papiery Ankwicza sekwestrowanego w ręku Rytelskiej i jej mieszkaniu znajdować się mają, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta niezwłocznie przez delegowane z pomiędzy siebie osoby papiery wszelkie w mieszkaniu Rytelskiej i jej siostry zamężnej znaleźć się mogące opieczętować i takowe zabezpieczyć

starała się, oraz tak osobę Rytelskiej, jako i jej siostry do indagacyi odbyć się mianej zapewniła, zachowując jak największą ostrożność i sekret w dopełnieniu zalecenia niniejszego.

[Przydanie osób do Deputacyi komisyjnej ziemi czerskiej]

RZT..., na przełożenie Wybickiego konsyliarza Rady, imieniem obywatelów ziemi czerskiej uczynione, dogadzając chęciom tychże obywateli w obronie powszechnej oświadczonym, do osób do Deputacyi komisyjnej porządkowej w dniu 30 miesiąca kwietnia roku bieżącego przez uniwersał Rady oznaczonych, jeszcze obywateli Adama Kicińskiego chorążego czerskiego, Józefa Grzybowskiego, Konstantego Zaborowskiego cześnika, Teodora Słąnkę miecznika, Ksawerego Rostworowskiego, Józefa Komierowskiego, Seweryna Szamotę, Walentego Rudzkiego, Kornelego Jasieńskiego, Dyonizego Ciborowskiego, Andrzeja Falęckiego, Ksawerego Makowieckiego burmistrza czerskiego, Zygmunta Deytza z Góry, Józefa Klarowicza obywatela miasta Warki, Benedykta Stankiewicza obywatela z Grójca, Bonifacego Marsola obywatela miasta Goszczyna za komisarzy dodaje i tymże obywatelom, teraz za komisarzy dodanym, zniesienie się z osobami powyżej wzmiankowanym uniwersałem wyznaczonemi, oraz dopełnienie obowiązków już przepisanych podług osnowy tegoż uniwersału zaleca.

[Oznaczenie Deputacyi komisyjnej dla powiatu garwolińskiego]

RZT..., przychylając się do wniesienia Wybickiego konsyliarza Rady, imieniem obywateli powiatu garwolińskiego uczynionego, ażeby tenże powiat szczególną dla siebie miał ustanowioną Deputacyę Komisyi Porządkowej, gdy to żądanie obywateli dogodność tymże obywatelom przynosi i w uskutecznieniu zaleceń względem paletów, furażów i innych urządzeń Rady i Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego prędszą przyśpieszyć potrafi egzekucyę, przeto Rada to żądanie za sprawiedliwe uznaje, w tymże powiecie Deputacyę Komisyi Porządkowej ustanawia i do niej osoby następujące Piotra Suffczyńskiego łowczego czerskiego, Antoniego Rudzieńskiego wojewodzica mazowieckiego, Adama Grabiankę starostę mszczonowskiego, Michała Chełchowskiego szambelana, Franciszka Komierowskiego, Dłużewskiego z Dłużewa, Grzegorza Pawlikowskiego obywatela z miasta Garwolina, burmistrza z Osiecka, burmistrza z Latowicza naznacza, którzy to nominowani komisarze zebrawszy się i oznaczywszy miejsce dla swych czynności najwygodniejsze, rozdzieliwszy się oraz podług potrzeby i wygody powiatu, znosząc się zawsze z Komisyą Porządkową Księstwa Mazowieckiego, urządzenia tejże Komisyi z zalecenia Rady następować mające do egzekucyi doprowadzać i o tem dokładne raporty Radzie swej przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego przesyłać będą i czynności swe na wzór w innych

ziemiach i powiatach ustanowionych deputacyi Komisyi Porządkowej odbywać mają.

[Odebranie zastawów osób zbiegłych i aresztowanych, tudzież moskiewskich zlecone]

RZT... zaleca obywatelowi Gautier, konsyliarzowi Rady swej, iżby ten wydanie zastawów wszelkich, bądź od Pillera, bądź z miejsc przez niego wskazać się mianych, rekwirował, one za rewersem na ilość odebrania dać się mianym zanotowawszy, wielość zaciągnionego na nie długu opisał i zastawy też do sekwestru Rady swej niezwłocznie odebrać starał się. Jako zaś rekwizycya Rady do osób prezentami obdarzonych względem zwrotu onych wydana dotąd zupełnie uskutkowaną nie jest, zaleca podobnież obywatelowi Gautier, iżby ten w szczególności tych, którzy uzyskanych nie zwrócili prezentów, o niezwłoczne onych wydanie rekwirował.

[Oddanie Archiwum litewskiego nakazane]

RZT..., mając sobie doniesione, że Archiwum Metryki Litewskiej i innych papierów ma się znajdować pod dozorem prywatnym P. Domeyko, gdy takowe papiery do całości majątków obywateli prowincyi litewskiej należą i dlatego zabezpieczenia potrzebują, przeto, końcem objęcia takowego Archiwum i papierów, z grona swego Szydłowskiego i Stanisława Rafałowicza konsyliarzy wyznacza, którzy takowe Archiwum i papiery od JP. Domeyko pod swoje zarządzenie niezwłocznie odbiorą, takowe zapieczętują i miejsce bezpieczne, końcem ulokowania takowych, opatrzą. Żeby zaś zabezpieczyć się, że wszelkie papiery i Archiwum w całości będzie przez P. Domeyko wydane, ciż deputowani przysięgę od tegoż P. Domeyko na to, że w całości papiery i Archiwum oddaje, nic z takowego nie utaił i, gdzieby inne papiery znajdowały się, nie wie, odebrać będą mocni i o tem wszystkiem Radę zainformować nie omieszkają.

[Aresztowanie Staniszewskiego i Ostroroga]

RZT..., w dopełnieniu zaleceń Najwyższego Naczelnika, zabezpieczywszy osoby niektóre do przyszłego sprawiedliwości wymiaru, gdy dotąd wśród stolicy bezkarnie Ostroroga i Tadeusza Staniszewskiego, znanych z zdrady pod krajem czynionej, chodzących być widzi, rekwiruje komendanta siły zbrojnej narodowej, iżby ten niezwłocznie przedsięwziął kroki ku zaaresztowaniu powyższych osób i opieczętowaniu ich papierów i majątku do dalszej Rady decyzyi.

[Uwolnienie oficerów Korpusu kadetów od poboru na pensye ustanowionego]

RZT... Gdy oficerowie aktualni Korpusu kadetów, mając sobie awans w wojsku Rzplitej ostrzeżonym, w nagłej potrzebie teraźniejszej, tak do służby garnizonowej, jako i do wypraw wojennych użytymi być mogą, gdy nadto z pensyi swoich dobrowolnie czwartą część kwartalnej pensyi odstą-

pili, przeto od poboru na cywilne pensye naznaczonego wolnymi być powinni, co się bynajmniej nie ściąga do tych, którzy tylko rangą oficerską zaszczyceni, ani do tych, którzy, prócz oficerskich, profesorskie biorą pensye.

[Ustanowienie kosztu dla więźniów]

RZT..., ponieważ tak ludzkość, jako też i sam honor narodu, a na ostatku ile w początkach wojny, choćby bez przerwy w zwycięstwach prowadzonej, los wpadnienia w ręce nieprzyjaciół ze strony naszej decydować mogącej stoją przytomnie w oczach, i sami nawet oficerowie siły naszej zbrojnej narodowej członkom naszym przekładają, żeby w dozorze jeńców nie zapominać o ludzkości, gdyż i ich losy w przypadku wpadnienia w niewolę byłyby przykładem wzajemnym, z tych więc powodów, nie przestępując granic ludzkości i obawy na wzajemność, względem utrzymania onych potrzebnie wygodnego, stosownie do rang każdego, wiele kto ma brać na dzień, czyni rozporządzenie: 1° dla generała Miłaszewicza, dotąd dla odniesionych ran słabego, a zatem wygód lepszych i droższych potrzebującego, z ludźmi dwoma do usług przy nim zostającymi zł. ośmnaście, 2° generałom i brygadyerom zdrowym zł. 9, 3° pułkownikom, podpułkownikom i majorom zł. 6, 4° rotmistrzom i kapitanom zł. 3, 5° porucznikom, podporucznikom i chorążym zł. 2, 6° unteroficerom groszy piętnaście, 7° gemeinom chorym groszy dwanaście, 8° Ditto zdrowym groszy dziesięć. Które to rozporządzenie Deputacyi do dozoru nad jeńcami i aresztantami krajowymi wyznaczonej poleca.

[Wyśledzenie sreber zastawnych osób obwinionych i aresztowanych]

RZT..., gdy ma sobie doniesionem od Komisyi Porządkowej, iż w wielu miejscach, szczególniej zaś w klasztorach, znajdują się srebra, pieniądze i inne drogie sprzęty osób w areszcie zostających, oraz zbiegłych, zaczem chcąc się o składach takowych zabezpieczyć i wszelką własność zdrajców ojczyzny na ratunek i obronę onej przeznaczyć, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby deputowała trzy osoby z pomiędzy siebie, którzy mocni będą wszystkie miejsca i klasztory, w których srebra, pieniądze i inne sprzęty zdrajców ojczyzny złożone być mogą, egzaminować, znalezione srebra do składu generalnego sreber publicznych porządnie spisane i specyfikowane odwozić, pieniądze zaś gotowe do Kasy generalnej oddawać za rewersem, powinni będą; Komisya zaś Porządkowa o czynnościach deputowanych przez siebie raport Radzie przesłać nie omieszka.

[Rezolucya Hermanowi dana]

RZT..., rezolwując memoryał przez JP. Wiktoryna Hermana imieniem JP. Ignacego Skulskiego podany, a przez Komisyę Porządkową sobie odesłany, co się tyczy żądanego zabezpieczenia tegoż JP. Skulskiego, onego w tej mierze do Karola Wodzińskiego, generała ziemiańskiego czerskiego,

odsyła, a względem wyjaśnienia zdarzonego przypadku, przez włościan wsi Lutkowic jakoby dopełnionego, mieć chce, ażeby Deputacya komisyjna czerska, bądź dwóch z grona swego, bądź też inne dwie osoby zaufania godne na miejsce wysłała, a tych obowiązkiem będzie, wysłuchawszy zaskarżeń i żądań JP. Ignacego Skulskiego, rzeczone zdarzenie jak najzupełniej wyindagować, oneż opisać i Radzie swej niebawnie odesłać.

[Asygnacya dana na zł. 15.300 dla korpusu artyleryi]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby za kwitem JP. Deybla, pułkownika artyleryi koronnej, sumę złotych piętnaście tysięcy trzysta, groszy ośm na umundurowanie i potrzeby dwóch kompanii artyleryi koronnej Kasie generalnej *salvo calculo* wypłacić dysponowała i te *inter expensas* zapisać zaleciła.

[Obwieszczenie względem składania ofiar w czasie Sejmu konstytucyjnego zapisanych]

RZT..., zawiadomiona z ksiąg ofiar w zeszłym Sejmie konstytucyjnym przez gorliwych obywateli zapisanych, gdy też ofiary z zmianą czasu przez niektóre osoby oddane nie zostały, inne zaś za uzyskanymi bezprawnie sancytami są cofnione, zaczem znajdując się w koniecznej potrzebie czerpania źródeł wszelkich na wzmocnienie siły krajowej, zamiary oraz tychże gorliwych obywateli do skutku przywodząc, ażeby ciż obywatele bez wyłączenia ofiary takowe przez siebie zapisane w Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, jako długiem Rzeczypospolitej będące, niezwłocznie składali, lub odebrane przez siebie za kwitami osób przez tęż Komisyę tym celem deputować się mających zwracali; ktoby zaś zapisanej ofiary w czasie niedziel czterech nie złożył, lub odebranej nie zwrócił, ten na delatę wojsku do odzyskania takowej podanym będzie. Czego uskutecznienie i przez druki ogłoszenie tejże Komisyi Porządkowej poleca.

[Zachęcenie akcyonalistów fabryki płóciennej łowickiej do odstąpienia swych akcyi]

RZT..., w liczbie nieuchronnych i najpierwszych potrzeb wojska znajdując tak przysposobienie namiotów do obozów wkrótce otworzyć się mianych, jako i opatrzenie bielizną każdego w szczególności z wojskowych, gdy dostrzega, że z bywszej fabryki płóciennej łowickiej składy i magazyny znaczne w Warszawie znajdują się, które, własnością będąc akcyonalistów, mały dla każdego w szczególności w przyszłym rozdziale obiecują udział, zagrzewa miłością ojczyzny akcye mających, iżby ci, względnie na nagłe i ważne kraju okoliczności, nie ubliżyli tej obywatelskiej ofiary w zrzeczeniu się prawa sobie służącego przez szczególne podpisy, do których zbierania Franciszka Tykla, konsyliarza Rady swojej, nominuje. Te zaś obywatelskie ofiary, jako dar drogi w porze teraźniejszej, do wiekopomnej pamięci podać nie omieszka i w tym celu niniejszą swą rezolucyę przez druk ogłoszoną mieć chce.

[Oddanie sreber w ofierze danych do Mennicy zalecone]

RZT..., ufna w gorliwości obywatelskiej, iż ci dla wspólnej obrony i odzyskania pierwiastkowej wolności chętnie na ofiary srebra swe składać będą, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby do deputacyi ziemiańskich i powiatowych uczyniła rekwizycyę, iżby te srebra, do siebie na ofiarę składać się mogące, za rewersami składającym danymi odbierały, a odebrane z wyrażeniem i osób dających i wielości danych niebawnie do Deputacyi menniczej, a to końcem przebicia ich na pieniądze, przesyłały.

[Względem przyjmowania koni w poborze]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisaryatu Wojennego, jak się ma zachować względem odbierania koni, stanowi, iż konie nieprzechodzące 15 zł. szacunku podług uniwersału poborowego w poborze teraźniejszym przyjmowane będą, na co Komisaryat przystawującym też konie da zaświadczenie do egzaktorów poborowych, a co do koni zbytkowych, proklamacyą Rady swej pod dniem 5 maja objętych, deklaruje, iż Komisaryat nie będzie mocen takowych koni wyższą ceną jak zł. 25 przyjmować i takowe, stosownie do pomienionej proklamacyi, w późniejszych poborach potrącone będą. Ktoby zaś z obywatelów, mając droższe konie nad taksę tu wyżej położoną, wolał raczej w ugodę wnijść z Komisaryatem, zostawuje się takowemu obywatelowi wolność opłacenia 25 zł. za każdego zbytkowego konia, lub też dostawienia w tej liczbie i cenie koni zdatnych do operacyi wojennych, a natenczas Komisaryat obywatelowi powyższym sposobem satysfakcyę proklamacyi czyniącemu da zaświadczenie, na mocy którego koni przez siebie Komisaryatowi opłaconych bez wszelkiej przeszkody używać będzie mógł.

[Względem przemiany sreber do Mennicy przynoszonych]

RZT..., mając sobie doniesione przez Deputacyę do dozoru wybijania sreber na pieniądze wyznaczoną, iż w dniu 5, 6, 7 miesiąca teraźniejszego maja znalazło się wielu tak gorliwych obywateli, że niejakie zyski na sprzedanych przez siebie srebrach na rzecz Skarbu publicznego odstąpili, a stąd taż Deputacya wniosła do Rady swej zapytanie, czyliby podobne ustąpienie i względem innych sreber do Mennicy przynoszonych proporcyonowane i żądane być miało, Rada, odpowiadając na takowe zapytanie Deputacyi, stanowi, ażeby najprzód imiona tych gorliwych obywateli, ustąpienia na rzecz Skarbu czyniących, z wielością tychże ustąpień do protokółu Deputacyi ofiar przeniesione i na pamięć ich gorliwości zapisane zostały; że zaś Rada ofiary obywatelskie od własnej dających chęci pragnie mieć zależące, a z drugiej strony zna być swojem prawidłem, ażeby raz ustanowiony kurs pieniężny, gdy na nim ufność publiczna zasadza się, odmienionym nie był, przeto de-

klaruje, iż stosownie do ostatniego układu Mennicy z Komisyą skarbową koronną uczynionego każda grzywna feynzylbru wagi kolońskiej po złotych polskich $82^1/_2$ za srebra do Mennicy przynoszone wypłaconą być powinna. Która to rezolucya, aby do wiadomości publicznej doszła, onęż wydrukować i po rogach ulic przylepiać zaleca.

[Ordynacya dla intendenta druków]

RZT..., chcąc mieć wychodzące od siebie rezolucye i proklamacye jak najśpieszniej nietylko po ustanowionych deputacyach, ale i po całem Księstwie Mazowieckiem dla nieodwłocznej ich egzekucyi rozsyłane, ustanowiwszy już w tym celu JP. Łapińskiego intendentem druków od siebie wychodzących, takowe onemuż przepisuje obowiązki:

1° Pomieniony intendent zawsze na ratuszu miasta Warszawy podczas sesyi radnych znajdować się ma, aż do końca onejże.

2° Jak tylko pismo mu jakie do druku oddane zostanie, śpiesznem wydrukowaniem onegoż zatrudnić się i ostatnią onegoż korektę kancelaryi komunikować powinien.

3° Po wydrukowaniu rozda każdemu z konsyliarzy po dwa egzemplarze, kancelaryi radnej kilka egzemplarzy, Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, deputacyom szczególnym i wójtom cyrkułowym po dwa egzemplarze wtenczas, gdy której z nich rezolucya wyszła dotyczyć nie będzie, gdy zaś egzekucya rezolucyi której części z nich, to jest albo Komisyi Porządkowej, albo deputacyom, albo wójtom polecona zostanie, natenczas rozda egzemplarzy tyle, ile dla rozesłania ich, ogłoszenia lub przylepienia po rogach ulic potrzeba będzie.

4° Będzie miał u siebie książkę, w którą rewersy na odebrane egzemplarze wpisane będą, dla zachowania zaś porządku, tak Komisya Porządkowa, jako i deputacye szczególne, tudzież wójci cyrkułowi będą codzień z rana przysyłać od siebie subalternów do kantoru intendencyi tegoż P. Łapińskiego po odbieranie druków wyszłych i na wydanie podpisywać się będą w książce, intendent zaś na każdej sesyi produkować powinien przed Radą też książkę na dowód, gdzie, komu i wiele egzemplarzy w dniu każdym rozdanych zostało.

5° Dla prędszej i dokładnej tego urządzenia egzekucyi Rada chce je mieć nietylko wydrukowanym, ale i przez pomienionego intendenta Komisyi Porządkowej deputacyom szczególnym i wójtom cyrkułowym natychmiast rozesłane.

[Objaśnienie poboru od pensyi]

RZT..., lubo przekonana zostaje o jednostajnych wszystkich obywatelów chęciach, iż ci, jednym tchnąc duchem ratowania ojczyzny, życie swoje i majątek poświęcili, gdy jednak, prócz tych szczerych intencyi, winna wszelkich innych a do zasilenia pomagających szukać funduszów, dla czego nie

chcąc mieć wyłączonym nikogo od wspólnego przykładania się, stosownie do uniwersału swego względem płacenia poboru, pod dniem 27 miesiąca kwietnia roku bieżącego wyszłego, stanowi, iż wszyscy, prywatną pensyę zyskujący, będą winni podług niniejszej klasyfikacyi pobór opłacać tym sposobem:

1° Mający płacy rocznej wyżej złotych pięćset pięć, aż do zł. 1005, po pięć od sta od półrocznej pensyi swojej na pobór teraz uchwalony opłacać mają.

2° Mający płacy rocznej wyżej nad 1005 zł., aż do dwóch tysięcy, po dziesięć od sta od półrocznej pensyi swojej na pobór opłacić powinni.

3° Mający płacy rocznej wyżej nad złotych dwa tysiące po dwadzieścia od sta od półrocznej pensyi swojej na pobór teraźniejszy zapłacić powinni.

Od tej uchwały żaden z obywateli prywatną pensyę zyskujących nie może być pod żadnym pretekstem uwolniony, prócz osób służbą obowiązanych, jako to: lokajów, stajennych, stróżów i innych służących, których pensye złotych 505, jedynym sposobem utrzymania życia ich żon i dzieci będące, na rok nie przechodzą; pod tytuł ten prywatnych pensyi podchodzą oraz kapitulacye różne, które plenipotenci i interesów prawnych bądź innych w magistraturach krajowych pilnujący mają, od których również podług rozkładu powyższego procent w proporcyi swej kapitulacyi płacić winni będą. Pobór takowy w czasie poprzedniczym uniwersałem innym poborom oznaczonym składany być ma, a do wybierania takowego wyznacza osoby Smulskiego, rewizora generalnego, i Marydzewskiego, zaleca oraz Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta do wybierania rzeczonego poboru miejsce w pałacu Rzplitej Krasińskich zwanym naznaczyła, taryfę sporządzić i kwity do tego wydrukować nakazała, oraz obywateli szczególnem obwieszczeniem przez nią wydać się mianem uwiadomiła, ażeby każdy do poboru od prywatnych pensyi ustanowionego należeć mogący niezwłocznie do oficyalistów pobór rzeczony wybierających zgłosił się, a to pod karą potrójnej opłaty w przypadku dowodu nieposłuszeństwa, który to uniwersał Komisyi Porządkowej do najściślejszej egzekucyi oddaje z zaleceniem, ażeby przez trąbę ogłoszony po wszystkich kościołach, domach publicznych i rogach ulic przylepiany, z ambon publikowany, do komisyi porządkowych Księstwa Mazowieckiego i wszystkich parafii tak za Warszawą jako i w Warszawie będących rozesłany został.

[Oddanie sreber do Mennicy wszystkim deputacyom ofiary odbierającym nakazane]

RZT... zaleca wszystkim deputacyom do odbierania ofiar dobrowolnych wyznaczonym, tudzież wójtom cyrkułów ofiary w cyrkułach *respective* swoich odbierającym, ażeby ci, za odebraniem niniejszej rezolucyi, wszelkie srebro i złoto robione, na ofiarę u siebie składane, wraz z przyłączoną specyfikacyą

i nazwiskiem osób takowe ofiary dających do Deputacyi menniczej, w domu menniczym agitującej się, na dzień jutrzejszy, to jest w piątek znosili; Deputacya zaś ta agitować się będzie codziennie od 9 z rana do 12, po południu zaś od 3 do 6. Zaleca przytem Kasie generalnej, oraz wszystkim obywatelom skład sreber i złota z ofiar u siebie mieć mogącym, ażeby niezwłocznie takowe srebra i złoto do Deputacyi menniczej w dniu jutrzejszym komportowali. Zaleca niemniej wszystkim, którzy na składach swoich srebra i złota robione, tudzież klejnoty osób aresztowanych u siebie złożone mieć mogą, ażeby te wraz z przyłączoną specyfikacyą do Deputacyi menniczej komportowali, a to w dniu jutrzejszym bez zawodu. Równie zaleca tak osobom Deputacyę do odbierania ofiar składającym, jako i wójtom cyrkułów, oraz wszelkim osobom prywatnie ofiary obywatelskie przyjmującym, a najszczególniej w klejnotach i złocie robionym, ażeby te do Deputacyi menniczej bez żadnej zwłoki składali. Toż samo zalecenie, ażeby co środa i sobota z ofiar w przyszłości składać się mających uskutecznione podług powyższych prawideł było, determinuje. Rezolucya zaś niniejsza, ażeby Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego do jak najprędszej egzekucyi oddana była, oraz do druku dla wiadomości publicznej podana, kancelaryi swojej zaleca.

XXI.

Działo się w ratuszu miasta Warszawy dnia 9 miesiąca maja 1794 r.

[Sądzenie Ankwicza, Ożarowskiego, Kossakowskiego i Zabiełły Sądowi kryminalnemu polecone]

RZT..., lubo w myśl i przepis Aktu Powstania Narodowego, przez Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej Tadeusza Kościuszkę w Krakowie ogłoszonego, Sąd kryminalny dla Księstwa Mazowieckiego ustanowiwszy, osoby winne przestępstwa zdrady krajowej tymczasowo szczególnie do przybycia Najwyższego Naczelnika zapewniła, i względnie na opis Aktu władzę Sądu kryminalnego tylko co do przestępstw przeciw Powstaniu Narodowemu zdarzyć się mogących rozciągnęła, kiedy jednak upragnione Najwyższego Naczelnika przybycie dotąd nie nastąpiło, a przedłużenie wymiaru zasłużonej na zdrajców kary już w skutkach machinacyi i intryg wewnętrznych przez nich knowanych okropnem stolicę tę zagroziło zamięszaniem, oraz zdrajcy ciż, prócz zasłużonej z dawniejszych czasów kary, świeżo przeciw Powstaniu Narodowemu zawinić zdają się, przeto zaradzając bezpieczeństwu wewnętrznemu oraz dalszym intrygom chcąc założyć tamę, a przestępstwa ich nadto znajdując widoczne i jawne, Sąd kryminalny Księstwa Mazowieckiego upo-

ważnia, iżby przeciw osobom Ankwicza, Ożarowskiego, Kossakowskiego, Zabiełły wznowienie procesu oskarżycielom publicznym poleciwszy, z obwinionym Rogozińskim takoż proces ukończywszy, stosowną do ich zbrodni i przestępstw niezwłocznie wyrokiem swym wymierzył karę.

[Papiery Ankwicza, Ożarowskiego, Kossakowskiego, Zabiełły przekonywające Sądowi kryminalnemu oddane]

RZT..., stosownie do wydanej na dniu dzisiejszym rezolucyi do Sądu kryminalnego, względem zlecenia temuż Sądowi sądzenia Kossakowskiego biskupa, Ożarowskiego, Zabiełłę i Ankwicza o zdradę ojczyzny obwinionych, zaleca Wydziałowi Dyplomatycznemu oraz Deputacyi indagacyjnej, ażeby ta niezwłocznie dokumenty wszystkie, na przekonanie powyższych osób do sądzenia oddanych o zdradę ojczyzny służące, Sądowi kryminalnemu oddała, niemniej ordynanse dwa Ożarowskiego do garnizonu miasta tego wydane, przez Mokronowskiego komendanta, generała-lejtnanta, w Radzie złożone, temuż Sądowi kryminalnemu wydać w oryginale zaleca.

[Małachowski od zasiadania w Sądzie kryminalnym uwolniony]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Sądu kryminalnego, ponieważ Jan Nepomucen Małachowski po wezwaniu siebie za członka Rady w Sądzie kryminalnym nie zasiadał, lecz zawsze sesyom i czynnościom Rady swej był, jako i dzisiaj jest, przytomnym, a Sąd kryminalny aż dotąd rekwizycyi o to nie czynił, przeto onegoż i teraz od zasiadania w tym Sądzie uwalnia.

[Przepis dla Rady w czasie alarmu]

RZT... Gdy zaradzenie bezpieczeństwu publicznemu jest jednym z najistotniejszych obowiązków Rady i ku temu kroki wczesne i skuteczne Rada przedsiębrać jest winna, przeto stanowi, że w czasie każdym alarmu lub ekstraordynaryjnego przypadku wszyscy konsyliarze Rady niezwłocznie na Radę do ratusza miasta schodzić się powinni i w takowym razie żaden konsyliarz Rady od bytności swej wymawiać się nie będzie mógł.

[Sprzątnienie trupów nakazane]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby potrzebne zalecenia wydała, iżby trupy egzekwowanych dziś jeszcze przed wieczorem zdjęte i za miastem zakopane zostały, wprzód jednak na dwie godziny ogłosiwszy przy trąbie ludowi czas, w którym to skutkowane będzie.

[Tęgoborski i Cerner sekwestrowani]

RZT..., mając za najświętszy dla siebie obowiązek zabezpieczać spokojność wewnętrzną kraju od osób Powstaniu Narodowemu szkodliwych, rekwiruje komendanta siły zbrojnej narodowej Księstwa Mazowieckiego, aby Tęgoborskiego, bywszego sekretarza gabinetu cudzoziemskiego, i Cernera, Komisyi bywszej edukacyjnej sekretarza, natychmiast zaaresztować i tymczasowo do domu ks. Paulinów pod straż oddać nie omieszkał.

[Objęcie w administracyę dóbr osób egzekwowanych]

RZT..., chcąc zabezpieczyć majątki, tak po osobach osądzonych, aresztowanych, jako i zbiegłych w kraju pozostałe, aż do ostatniego względem nich urządzenia Tadeusza Kościuszki, Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, rekwiruje komisye porządkowe Księstwa Mazowieckiego, województwa lubelskiego, ziemi chełmskiej i inne, w którychby dobra pomienionych osób znajdowały się, iżby oneż przez wyznaczone od siebie osoby administracyę odebrały i względem dochodów z nich zabezpieczyły się, dlaczego Rada wyżej wyszczególnione komisye porządkowe miłością dobra publicznego obowiązuje, ażeby nietylko same rezolucyę tę do skutku przywiodły, ale oneż i drugim pobliższym komisyom, w którychby dobra pomienionych osób znajdowały się, dla prędszej i skutecznej egzekucyi przesłać starały się.

[Objaśnienie poboru względem czeladzi]

RZT..., czyniąc objaśnienie względem punktu siódmego w uniwersale poborowym pod dniem 27 aprilis roku bieżącego wydanego, a to stosownie do nakazu poboru z zapłat, które czeladź rzemieślnicza tak na tydzień jako i na sztuki robiąca płacić winna, zaleca egzaktorom do odbierania takowego poboru postanowionym, ażeby czeladź zapłatę od sztuki biorąca, która nie więcej nad złotych 12 czystego grosza na tydzień zarabia, należała w poborze do klasy tej rzemieślniczej, która na wochlon pracuje, to jest do opłaty złotych sześciu; ci zaś, którzy nad zł. 12 czystego grosza zarabiają, po złotych 18 pobór nałożony opłacać mają. Rezolucyę niniejszą Rada Komisyi Porządkowej przesłać i do druku dla wiadomości publicznej podać kancelaryi swej zaleca.

[Asygnacya na zł. 6.000 na utrzymanie jeńców]

RZT..., na przełożenie Deputacyi, do dozoru i wygody jeńców wojennych i aresztantów krajowych wyznaczonej, do Rady swej podane, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta na żywność tychże jeńców i aresztantów sumę zł. 6.000 z Kasy generalnej, za kwitem osób tę Deputacyę składających, wypłacić i między ekspensy zamieścić dysponowała.

[Raport o egzekucyi Ożarowskiego i innych]

Doniesienie z woli RZT... Na dniu 9 miesiąca maja Ożarowski i Zabiełło, bywsi hetmani, spiskiem targowickim nominowani, Kossakowski, niegodny tego charakteru biskup inflancki, i Ankwicz, Rady zeszłej Nieustającej marszałek a w czasie Zjazdu Grodzieńskiego wierny rosyjski sługa, odebrali winną swych zbrodni i przestępstw karę. Jeszcze w dniu 18 miesiąca kwietnia w czasie szczęśliwego Powstania Narodowego pod straż narodową wzięci, byli trzymani pod jak najściślejszym dozorem dotąd, dopókiby Deputacya do rewizyi tak ich własnych, jako i w domu Igelstroma znalezionych papierów, śladów niezaprzeczonych ich przestępstw nie znalazła,

strzelać, bić w dzwony i bęben nie odważył. To nasze urządzenie dla sześciu cyrkułów ściągać się ma i do siódmego cyrkułu, uskutecznienie czego jak najprędsze mieć chcemy.

[Żarski i Kończa adjutantami Rady nominowani]

RZT... nominuje Tomasza Żarskiego i Fortunata Kończę za adjutantów swoich, którzy włożone na się obowiązki wypełniać powinni będą. Patenty zaś tymże adjutantom pod dniem 5 miesiąca i roku bieżącego wydać rozkazała.

XXII.

Działo się ... dnia 10 miesiąca maja 1794 roku.

[Przydanie osób do Komisyi Porządkowej i do Deputacyi ziemi nurskiej]

Rada na żądanie obywateli ziemi nurskiej, w Radzie przełożone, do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego Jana Zambrzyckiego, chorążego, do Deputacyi zaś Komisyi Porządkowej ziemi nurskiej osoby następujące: Stanisława Jankowskiego, Jana Olszyńskiego, Stryjewskiego, Kacpra Bobickiego, Tadeusza Boguckiego, Ksawerego Ołdakowskiego, Zapiszek obywatela z Ostrowa, Rostoniewskiego obywatela z Wyszkowa, Bieńkowskiego z Kamieńczyka przydaje i tymże komisarzom teraz przydanym, łącznie z dawniej oznaczonymi, ażeby czynności swe według przepisów uczynionych jak najgorliwiej dopełniali, zaleca

[Osoby do boku Króla przydane]

RZT..., przychylając się do żądania Króla Jmci delegowanym z Rady swej w dniu ósmym miesiąca i roku bieżącego oświadczonego, nominuje obywatelów Jana Heringa, Fryderyka Korn, Antoniego Makarowicza, Józefa Oswald, Józefa Lignan, Wojciecha Kujawskiego, Mikołaja Kohular, Józefa Sierakowskiego, Jana Schadel, Walentego Karpińskiego, Piotra Gautier, Jana Ludwika Kocha, Klemensa Gaczkowskiego, Jana Adama Bluma, którzy do boku Jego Królewskiej Mości przydani, po zrobionym między sobą układzie, po dwóch przynajmniej, Królowi Jego Mości asystować będą.

[Dyrekcya mennicza ustanowiona]

RZT... w dopełnieniu wyraźnego zalecenia Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, Tadeusza Kościuszki, dnia 3 maja w obozie pod Winiarami datowanego, uchyliwszy zupełnie dawniejszy rząd Mennicy w celu, ażeby Rzeczpospolita nie miała straty w biciu monety z licznych srebor na ofiary przez obywatelów składanych, ustanawia Dyrektoryat menniczy z trzech osób z Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego: obywatelów Noffoka,

Nieborowskiego i Chevalier, którzy na najpierwszej sesyi RZT złożą na piśmie submisyę na wierność narodowi i posłuszeństwo Najwyższemu siły zbrojnej Naczelnikowi Tadeuszowi Kościuszce i Radzie Najwyższej, przy nim będącej, a w jego nieprzytomności RZT Księstwa Mazowieckiego, tudzież bezpieczeństwo skarbu, oraz powierzony sobie rząd zupełny Mennicy z odpowiedzialnością z osób i majątków swoich niezwłocznie obejmą. Dyrektoryat menniczy mieć będzie administratora Mennicy, który wraz z osobami wyznaczonemi do Dyrekcyi menniczej należeć powinien; na takową administracyę nominuje obywatela Schrödera, z wierności ku Rzplitej i znajomości w sztuce mennicznej sobie znanego, który równie z dyrektorami Mennicy na każdej sesyi Dyrekcyi menniczej *cum voto decisivo* zasiadać będzie. Po objęciu rządu menniczego, złoży Dyrekcya mennicza oficyalistów swoich nieodbicie potrzebnych, których listę wraz z pensyą do aprobaty Rady bez zwłoki poda. Ponieważ zaś jest wolą Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, ażeby moneta srebrna dla zapobieżenia wychodowi jej z kraju w swym szacunku zniżona była co do próby, tudzież, ażeby tylko złotówki, półzłotówki i srebrne grosze bite były, większej zaś monety jedynie dla pamiątki pewną wybić liczbę, oraz ażeby stempel tej monety miał z jednej strony zwyczajny herb Rzplitej z wyrazem waloru sztuki, z drugiej te słowa „wolność, całość i niepodległość Rzplitej 1794“, zaczem Dyrekcya mennicza na najpierwszej sesyi swojej objekta te do rozwagi weźmie i, celem przyprowadzeoia ich do niezwłocznego skutku, projekt w tej mierze, z najdokładniejszem wyrażeniem wszystkich okoliczności uformowany, pod aprobatę Rady poda. Że zaś przez ustanowienie Dyrekcyi cała manipulacya mennicza jedynie tejże Dyrekcyi jest powierzona, przeto zaleca Rada Deputacyi, do przetapiania sreber wyznaczonej, ażeby, zdawszy sprawę Radzie swej w przytomności teraz ustanowionej Dyrekcyi z wszelkich percept sreber do przebijania na monetę sobie powierzonych, z wszystkich względem tej operacyi przez siebie przedsięwziętych czynności, tęż Dyrekcyę w dalszem manipulacyi menniczej kontynuowaniu i rządzie zupełnym Mennicy zostawiła. Rezolucya niniejsza, ażeby tak Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, jako i Deputacyi tymczasowie do mennicy wyznaczonej komunikowana była, kancelaryi swej zaleca.

[Ocalenie sławy potomstwa osób egzekwowanych]

RZT... Ile krajowi zależy, ażeby zbrodnie przeciw Ojczyźnie karane były, tyle jej całość wymaga, ażeby obywatelskie cnoty sprawiedliwe odbierały uwieńczenie. Nigdy występki ojców plamić nie mogą ich potomstwa i owszem tem większe nadzieje czyni o sobie to potomstwo, gdy się złym przykładem uwodzić nie daje. Tem przekonaniem powodowana Rada sądzi być obowiązkiem swoim najuroczyściej zadeklarować, że gdy Ożarowski, Ankwicz, Zabiełło już za swoje zbrodnie zasłużoną odebrali karę, wyrokiem

Sądu kryminalnego oznaczoną, to jednak żadnej potomstwu ich plamy ani zakału przynosić nie może ani powinno, tembardziej, gdy Rada świadectwem tak komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, jako i innych licznych obywateli zapewniona jest, że szczególniej Kajetan, Stanisław i Adam Ożarowscy z przykładnem dla Ojczyzny swej przywiązaniem dzielnie przyłożyli się do Powstania Narodowego, nietylko sami idąc ochoczo pod chorągwie ojczyzny, ale i prowadząc razem z sobą żołnierzy pod komendą swoją zostających. Rada przeto, wymierzając sprawiedliwość ich gorliwości, rezolucyę tę wydaje.

[Spisanie rzeczy Staniszewskiego, aresztowanego, nakazane]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby jednego z grona swego wyznaczyła do spisania rzeczy Tadeusza Staniszewskiego, aresztowanego, oneż w bezpiecznem miejscu ulokowała i stancye obywatela Franciszka Wrzesińskiego niezwłocznie uwolniła.

[Egzekucya względem przystawienia koni]

RZT..., widząc coraz bardziej naglącą potrzebę zebrania koni, już poprzednią proklamacyą swoją pod dniem 5 tego miesiąca do przystawienia ich Komisaryatowi Wojennemu przeznaczonych, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby z pomiędzy siebie po jednej osobie do każdego cyrkułu wyznaczyła, każdy więc z wyznaczyć się mających komisarzy, zniósłszy się z jednym oficerem, którego komendant siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego nominować będzie, tudzież z wójtem cyrkułowym, wszystkie domy cyrkułowi swemu podległe odwiedzać, w nich o wielości koni, tamże znajdujących się, badać będą i, zapewniwszy się o tej wielości względem brania tychże koni i dostawienia ich Komisaryatowi za kwitem onegoż, do przyszłych podatków służyć mającym, rzeczoną Rady swej proklamacyę do skutku niezwłocznie przywiodą.

[Rekwizycya do komendanta o przydanie oficera do osób proklamacyę względem koni do egzekucyi przyprowadzić mających]

RZT..., dla nieodbitej potrzeby przystawienia koni wydawszy dziś rezolucyę do Komisyi Porządkowej o egzekucyę proklamacyi, pod dniem 5 miesiąca wydanej, rekwiruje komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, ażeby do każdego cyrkułu wyznaczył jednego oficera, któryby wspólnie z jednym komisarzem porządkowym i wójtem cyrkułowym skutku pomienionej proklamacyi dopilnował.

[Ułożenie listy osób zbiegłych i o zdradę ojczyzny obwinionych Deputacyi indagacyjnej polecone]

RZT..., chcąc mieć najdokładniejsze wyszczególnienie osób, które o zdradę ojczyzny skargą powszechną oznaczone zostały i które ucieczką

swoją dały z siebie przekonanie, jak dzielnie do tejże zdrady należeć mogły, poleca Deputacyi indagacyjnej, ażeby ta, trzymając się przepisów dawniej przez Radę sobie danych. zniósłszy się z Składem do rewizyi papierów wyznaczonym, uformowała listę pomienionych osób, a to nietylko końcem wczesnego zabezpieczenia się względem ich osób, ale i względem zapewnienia się o ich papierach i majątku, oraz takową listę Radzie swej niebawnie podała.

[Jasiński do Komisaryatu przydany]

RZT..., chcąc mieć czynności Komisaryatowi Wojennemu przepisane najśpieszniej odbywane, do osób już do tego Komisaryatu wyznaczonych obywatela Józefa Jasińskiego, dobrze sobie zaleconego, przydaje i zamieszczonego mieć chce.

[Porachunek i satysfakcya Kubickiemu Komisaryatowi poruczone]

RZT..., odebrawszy od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego przełożenie za Jakóbem Kubickim, komisarzem tejże Komisyi, wyznaczonym przed ustanowieniem jeszcze Komisaryatu do robienia pik, do opatrzenia magazynów w potrzebne rekwizyty dla składów artylerycznych, do dostarczenia różnych materyałów, cieśli, naczyń i innych potrzeb do okopów w koło Warszawy, na które wyżej wyrażone objekty, po większej części już uskutecznione, żąda tenże JP. Kubicki złotych polskich ośm tysięcy, stanowi najprzód, iż takową sumę do rąk i za kwitem Jakóba Kubickiego Komisya Porządkowa wypłaci, z której sumy tenże przed Komisaryatem kalkulować się jak najrychlej powinien będzie, a że robota koło okopów jest nieukończona, do której różne rekwizyty jeszcze są potrzebne, a gatunek takowej ekspensy należy pryncypalniej do Komisaryatu, przeto całkiem pod zarządzenie Komisaryatu tę okoliczność RZT oddaje.

[Szczególniejsza administracya dóbr egzekwowanych osób tu, w Warszawie, zalecona]

RZT..., wydawszy pod dniem dzisiejszym rezolucyę względem zabezpieczenia majątku osób osądzonych, aresztowanych, zbiegłych, tak Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, jako i województwa lubelskiego, ziemi chełmskiej i innym ogólnie służącą, widzi potrzebę szczególniejsze Komisyi Księstwa Mazowieckiego przesłać przepisy. A najprzód, gdy tak osób osądzonych, aresztowanych, jako i zbiegłych, znajdują się różne dobra ruchome i papiery po nich pozostałe, zaleca Rada, iżby Komisya porządne tego wszystkiego regestra spisać kazała, rzeczy w bezpiecznem miejscu ulokowała, papiery zaś Składowi do rewizyi papierów wyznaczonemu oddała i dokładny raport o tem Radzie swej uczyniła. Powtóre, Rada odebrała wiadowość o znajdujących się papierach Nowickiego, pułkownika moskiewskiego, w domu Kampioniego za Żelazną Bramą sytuowanym, rekwiruje przeto Ko-

misyę Porządkową, ażeby niebawnie wyznaczyła z pomiędzy siebie osobę do objęcia pomienionych papierów i oddania ich Składowi do rewizyi papierów wyznaczonemu. Po trzecie, przyłącza Rada pieczęć i klucz od papierów, przy aresztowaniu Tęgoborskiego zapieczętowanych, i te więc papiery Komisya przez wyznaczoną osobę objąć i Składowi oddać starać się będzie.

[Fundusz na ekspensa Komisyi Porządkowej oznaczony]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego względem oznaczenia funduszu na ekspensa nieuchronne tak swej Komisyi, jako i Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi warszawskiej, tejże Komisyi Porządkowej użycia na ekspensa tak swoje, jako i tejże Deputacyi nieuchronne, jako to: kancelarye, druki i inne konieczne, funduszu szelążnego z podatków, rat zwyczajnych składanych *salvo calculo* dozwala.

[Odebranie sreber Kossakowskiego u Litkie znajdujących się]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej, jako też memoryał JP. Jerzego Litkie, złotnika i obywatela warszawskiego, względem sreber egzekwowanego Kossakowskiego, u tegoż Litkie znajdujących się, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby, wyegzaminowawszy pretensyę JP. Litkie, srebra wszystkie, jakowe u niego egzekwowanego Kossakowskiego znajdują się, za poprzedzającą nawet przysięgą, tak na wielość srebra, jako i należność jego pretensyi wykonać się mającą, odebrać i te do Mennicy oddać nakazała, satysfakcyę w ilości jaka wypadać będzie oznaczyła, z waloru zaś takowych sreber tęż satysfakcyę JP. Litkie z Kasy generalnej wypłacić dysponowała.

[Deputacya likwidacyjna ustanowiona]

RZT... Oddanie każdemu obywatelowi sprawiedliwości będąc jednym z najcelniejszych Rady w niniejszem Powstaniu Narodowem zamiarów obowiązkiem, gdy z wielu podawanych do siebie od obywateli memoryałów dowiaduje się Rada, że osoby tak pod strażą i zabezpieczeniem narodowem będące, tudzież w areszcie znajdujące się, dłużnemi zostają, i ciż obywatele z majątków tychże osób w zabezpieczeniu i aresztach zostających satysfakcyi sobie należnej dopominają się, przeto tak końcem docieczenia wielości długów przez osoby pod zabezpieczeniem i aresztem zostające winnych, a oraz w przyszłość obmyślenia obywatelom w ich należności satysfakcyi, potrzebną być Deputacyę likwidacyjną uznaje i takową z osób Stanisława Węgrzeckiego, Wawrzyńca Żukowskiego, Radzimińskiego, Dramińskiego, Adama Danowskiego, Antoniego Ruchlina, Jana Antoniego Noffoka, Michała Sattlera, Jana Adama Bluma, Fryderyka Pothsa, Kantego Binkiewicza i Michała Gautier nominuje, która to Deputacya w komplecie najmniej osób pięciu, obrawszy sobie miejsce na sesyę swe najdogodniejsze, publiczność tak o miejscu, jako też dniu rozpoczęcia swej czynności obwie-

szczą, obywateli pretensye do osób pod zabezpieczeniem zostających i aresztowanych wysłuchają, takowe roztrząsną, zanotują i, wraz z opinią swą, do Rady w przeciągu najdalej sześciu tygodni odeślą. Po której Deputacyi czynności uskutecznieniu i Radzie oddaniu, taż Rada środki przyzwoite i ile okoliczności pozwalać będą, końcem przyśpieszenia satysfakcyi każdemu obywatelowi należnej, przedsięwziąć nie omieszka.

XXIII.

Działo się ... dnia jedenastego miesiąca maja 1794 roku.

[Przystawienie sta koni do artyleryi Komisaryatowi nakazane]

RZT..., stosownie do podanego żądania od Wydziału Wojskowego zaleca Komisaryatowi Wojskowemu, ażeby niezwłocznie wydał za kwitem pułkownika Deybla sto koni zdatnych do korpusu artyleryi.

[Przyjmowanie zboża w poborze podług ceny na targu będącej nakazane]

RZT... zaleca Komisaryatowi Wojskowemu, ażeby Departament w nim żywności zapewnił publiczność, iż wszelkiego rodzaju zboże podług ceny aktualnie w targu będącej odbierać będzie w podatkach i na sumę, jaka za zboże takowe wzięte wypadnie, kwity czy zaświadczenie do egzaktorów tychże podatków wyda.

[Uwiadomienie o Deputacyi komisyjnej garwolińskiej i nominacya generałów ziemiańskich]

RZT... Na raport od Deputacyi Komisyi Porządkowej tymczasowej w ziemi czerskiej nadesłany odpowiadając, przyłącza się ustanowienie oddzielnej Komisyi Porządkowej dla powiatu garwolińskiego; osoby do tej Komisyi przez obywateli ziemi czerskiej tu zgromadzonych na ręce Wybickiego były do utwierdzenia Radzie podane; obywatele zaś pierwiastkowo do Deputacyi Komisyi Porządkowej ziemi czerskiej przez Radę wybrani ułożyć się raczą z nowo przydanymi, w którym komplecie, to jest, czy w Deputacyi trzech powiatów ziemi czerskiej, czy w powiecie garwolińskim zasiadać zechcą. Miejsce urzędowania w teraźniejszych okolicznościach, które za najdogodniejsze dla siebie powiat garwoliński obierze, do tego się Rada przychyli, z obowiązkiem, aby o wybranem miejscu zasiadania Rada i Komisya Księstwa Mazowieckiego w Warszawie uwiadomioną została. Na generała ziemiańskiego ziemi czerskiej upatentowany został Wodziński, starosta [n]urski, a na komendanta powiatu garwolińskiego, zgodnie do ich wyboru, upatentowany został Skilski. Zostawiamy gorliwości i obywatelstwu tak Komisyi, jako

i komendanta powiatu garwolińskiego, ażeby, ile być może, śledził nieprzyjaciela i powiat z niego oczyszczał, kuryerów naszych jadących zasłaniał i podróż ułatwiał, a że z obrotów wojennych wypaść może, iż się ku ziemi czerskiej Grochowski generał zbliży, zalecamy zaczem wcześnie Komisyi, ażeby jak najśpieszniej przedsięwzięła środki dla zapewnienia furażów, tudzież wiktuałów dla wspomnianej dywizyi, dość znacznej, generała Grochowskiego. Co się tyczy rekrutów, przyłoży wszelkiego starania Komisya, aby przez obywateli przystawieni byli do Warki, miejsca głównej kwatery generała ziemiańskiego. Oczekuje Rada ciągłych raportów.

[Indagacye Sądowi kryminalnemu zalecone względem zrządzonego alarmu]

RZT..., gdy wiele zależy dla bezpieczeństwa publicznego, ażeby sprawiedliwość jak najprędsza administrowaną była, najszczególniej zaś w dochodzeniu i ukaraniu najprzykładniejszem burzycielów spokojności i alarmu przyczyną będących, przeto Rada za rzecz słuszną być uznaje potrzebę tego przełożyć Sądowi kryminalnemu i oraz rekwirować go, ażeby indagacye w podobnych przypadkach wypadające nawet w dni święte i niedzielne odbywał.

[Zabłoccy i Grottowie małżonkowie aresztowani]

RZT..., wysłuchawszy powodów przez obywatela Michała Nowackiego, delatora, Radzie swej podanych, znajduje potrzebę zaaresztowania Dominika, Juliana i Edmunda Zabłockich, Jędrzeja Grotta i Urszulę małżonków, i o to komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego rekwiruje, Sądowi zaś kryminalnemu niezwłoczne z tychże osób indagacyi odbycie zaleca.

XXIV.

Działo się ... dnia dwunastego miesiąca maja 1794 roku.

[Egzamin szpiegów komendantowi polecony]

RZT..., chcąc ułatwić prędkie ekspedyowanie osób w porozumieniu szpiegostwa licznie aresztowanych i jeszcze aresztować się mogących, stanowi, iż odtąd za szpiegów rozumieni zatrzymani, nie gdzieindziej jak do komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego odprowadzeni być mają; dlatego rekwiruje tegoż komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, ażeby wyznaczył oficerów, którzyby egzaminowaniem osób pod tytułem szpiegostwa zatrzymywanych zadrudnili się: tych, którzyby objektów wojennych dotyczyli się, zupełnie ułatwili, tych zaś, którychby oskarżenie do objektów cywilnych ściągało się, do Deputacyi indagacyjnej odsyłali. Dla czego Rada rezolucyę tę nietylko komendantowi i Deputacyi indagacyjnej dla uskute-

cznienia jej, ale i Komisyi Porządkowej, iżby od dalszego szpiegów egzaminowania wstrzymała się, ale w przypadku przyprowadzenia ich przed siebie onychże do komendanta odsyłała, przesłaną mieć chce.

[Deputacya do uformowania projektu względem cyrkulacyi pieniędzy]

RZT..., chcąc zapobieżeć potrzebom teraz wynikającym, stanowi Deputacyę z osób: JPP. Zajączka, Dzieduszyckiego, Kapostasa, Działyńskiego, Mostowskiego, Meisnera, Nieborowskiego, Berneaux, Blanka, Strassera, Garlickiego, Pothsa, Kortuma, którzy najmniej w komplecie pięciu ułożą i niebawnie przyniosą Radzie swej projekt najdogodniejszy do pomnożenia i ułatwienia cyrkulacyi pieniędzy.

[Raporta od Korpusu kadetów prezydentowi oddawać nakazane]

RZT... zaleca JP. Wodzińskiemu, komendantowi Korpusu kadetów, ażeby zwykłe od tegoż Korpusu raporty oddawał JP. prezydentowi Rady swej i miasta Warszawy, oraz iżby dopilnował, ażeby nauki, dotąd w Korpusie tym dawane, nieprzerwanie kontynuowane były, nie wysyłając kadetów do kopania okopów, jak tylko w dni od nauk wolne.

XXV.

Działo się ... dnia trzynastego miesiąca maja 1794 roku.

[Rzeczy Ożarowskiego, prócz sreber, oddane]

RZT..., memoryał Franciszka Bielińskiego, imieniem Ożarowskiej podany, rezolwując, a do opinii Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego zastosowawszy się, że rzeczy ruchome, jako to: suknie białogłowskie, bielizna, porcelana, wino i inne ruchomości Ożarowskiej, wdowie, oddane być mają, deklaruje. Srebra zaś, w czterech kufrach będące, do składu publicznego już oddane, że do rezolucyi Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej zostać powinny, oświadcza i uskutecznienie wydania rzeczy ruchomych powyżej wymienionych Komisyi Porządkowej poleca.

[Żądane protokóły przez Sąd kryminalny temuż Sądowi do oddania determinowane]

RZT..., przychylając się do przełożenia Sądu kryminalnego, zaleca deputowanym do pieczętowania papierów radnych konsyliarzom, iżby żądany protokół Rady bywszej Nieustającej i dyaryusz Zjazdu Grodzieńskiego temuż Sądowi komunikowali, również zalecenie i obywatelowi Kuszewskiemu, metrykantowi, przesyła, iżby ten protokół sancytów targowickich pomienionemu

Sądowi oddał, po ułatwionej zaś Sądu kryminalnego potrzebie Rada protokół ten do Składu papierów złożonym mieć chce.

[Zlecone Sądowi kryminalnemu sądzenie dalsze wszystkich oskarżonych]

RZT..., chcąc mieć sprawiedliwość ciągle i skutecznie administrowaną, gdy tego spokojność i wewnętrzne kraju bezpieczeństwo wymaga, ażeby występki zasłużoną odbierały karę, a niewinność bez przyczyny nie cierpiała, zaleca najtroskliwiej Sądowi kryminalnemu, iżby ten do dalszego oskarżonych i aresztowanych sądzenia przystąpił, a których z nich o występki przekonanych znajdzie na tych zasłużone kary rozciągnął, a niewinnych uwolnił.

[Egzamin z Soldenhofa nakazany]

RZT..., odpowiadając na raport delegowanych, do codziennego wizytowania aresztantów krajowych wyznaczonych, przez Komisyę Porządkową przesłany, co do osoby Soldenhofa, generała, zaleca tejże Komisyi Porządkowej, ażeby osobom z pośrodku siebie do wizytowania aresztantów wyznaczonym poleciła, iżby te zszedłszy do aresztu w którym Soldenhof umieszczony znajduje się, przez zapytania szczególne od tegoż Soldenhofa odebrały wyznanie, gdzie i w którem miejscu broni sztuk 20.000 przez niego zapisanej znajduje się, jaka ilość jest materyałów do lania armat i gdzie umieszczona, z kim o jaką ilość płócien i drelichów kontrakty pozawierał i wiele awansował, oraz we wszystkich jego doniesieniach zupełną uczyniły indagacyę, o której Radę swą Komisya uwiadomi, a ta stosowne do ułatwienia wynajdzie środki.

[Rekwizycya względem liczby zmarłych Moskalów rannych]

RZT..., mając potrzebę zawiadomienia się o wielości zmarłych dotąd aresztantów rosyjskich, zaleca tak JPP. doktorom warszawskim, jako i starszym zgromadzenia cyrulicznego, tudzież przełożonym szpitalów, w których ciż aresztanci chorzy i ranieni złożeni byli, iżby niebawnie Radzie swej podali raport nietylko o wielości osób od 17 kwietnia aż do 12 miesiąca i roku bieżących zmarłych aresztantów rosyjskich, ale i o ich rangach wojskowych, w jakich zostawali.

[Egzamin Przeździeckiego, starosty pińskiego, nakazany]

RZT..., odpowiadając na doniesienie Krasińskiego pułkownika względem zaaresztowania Przeździeckiego, starosty pińskiego, okoliczność tę odsyła całkowicie do Komisyi Porządkowej liwskiej, iżby ta nadewszystko tak indagacyą aresztowanego, jako i rewizyą papierów przy nim znalezionych zatrudniła się i stosownie do tego, co w pomienionych papierach znajduje się, postąpiła, a jeżeli nic w nich obwiniającego nie znajdzie, onegoż uwolniła.

[Egzekucya proklamacyi względem koni Wydziałowi Wojkowemu polecona]

RZT..., będąc ostrzeżoną, że rezolucya jej pod dniem 10 miesiąca i roku bieżących względem koni wydana, mająca w celu zabezpieczenie się o wielości koni między obywatelami znajdujących się, przeciwnie, bo z nieodwłocznym tychże koni zabieraniem do egzekucyi jest przywodzoną, ponawia tęż rezolucyę swoją, ażeby zapewnienie się o wielości koni nie od ich zabierania, ale od spisywania zaczynało się, po którem dopiero spisywaniu opisy Rady względem koni skutkowane być mają, dlaczego Rada rzecz całą oddaje Wydziałowi Wojskowemu, ażeby tak komisarzom przez Komisyę Porządkową ustanowionym, jako i oficerom przez komendanta nominowanym, tudzież wójtom cyrkułowym zalecił, iżby ci najprzód wielość koni spisali, o niej Wydziałowi Wojskowemu raportowali i dopiero potem środki przez Wydział Wojskowy sobie podane egzekwowali.

[Deputacya do spisania rzeczy osądzonych, aresztowanych i zbiegłych]

RZT..., poleciwszy przez rezolucyę swą, na dniu 10 miesiąca i roku bieżących wydaną Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, zabezpieczenie majątku tak ruchomego, jako i nieruchomego, osób tak osądzonych, kryminalistów, jako i innych pod strażą, jako i detencyą narodową zostających, tudzież zbiegłych, gdy dopełnienie porządku objektu tego ważnym znajduje być obowiązkiem, a Komisyę Porządkową licznemi zatrudnioną być widzi zaleceniami, nominuje osoby: obywatelów Rogulskiego oficyalistę menniczego, Pęczkowskiego, Andrychiewicza, Wichlińskiego — Skarbu koronnego oficyalistów, Marcina Jakubowicza, Gąsowskiego, Dzwonkowskiego — komorników warszawskich, Rutkowskiego, Dąbkowskiego, Kozłowskiego, Kalinowskiego, Jacka Szymańskiego, Andrzeja Masłowskiego, Franciszka Zielińskiego, Chądzyńskiego, Mateusza Roszewskiego, Jakóba Durantowicza — mieszczan i obywatelów warszawskich, którzy, porozumiawszy się z Komisyą Porządkową, znosząc się owszem z nią, niezwłocznie przedsięwezmą kroki ku dopełnieniu zlecenia niniejszego i, czynności swych wszelkich jak najporządniejszy utrzymując protokół, raport o tem Radzie swej uczynić winni będą.

[Sprawy o komorne burmistrzowi do sądzenia zlecone]

RZT..., gdy spory między komornikami i dziedzicami zachodzące koniecznego potrzebują rozwiązania, a to dla nakazanego poboru, tak od dziedziców, jako i komorników, i dla łatwiejszego wnoszenia onegoż do Skarbu publicznego, przeto z tych powodów Rada upoważnia burmistrzów cyrkułowych z Sejmu konstytucyjnego wybranych wraz z pisarzami w składzie tegoż Sądu dawniej będącymi, *cum voto decisivo* na ten raz zasiadać mającymi, iżby ci wyrokami swymi pomienione sprawy o komorne tylko z kontraktów i umów wynikające i z wszelkiej kondycyi osobami zachodzące, bez

żadnych atoli na rzecz sądu wskazywania win, ostatecznie rozsądzali, nie wdając się w sądownictwo żadnych innych spraw, jako do przyszłego urządzenia zawieszonych, do egzekucyi zaś dekretów w tego rodzaju sprawach zapadających policya pomoc wojskową dodawać za doniesieniem burmistrzów będzie. Sposób sądownictwa potoczny za awizacyami stron zachowany być ma.

[Nabożeństwo dla jeńców moskiewskich obmyślone]

RZT..., chcąc dla więźniów rosyjskich mieć nietylko dostarczone wygody, ale oraz ułatwić onymże sposobność odbywania obrządków do ich wyznania przywiązanych, przydaje do członków Deputacyę dozorczą nad więźniami składających Jksiędza Sabbę Palmowskiego, ażeby ten względem pomienionych więźniów wszelkie stosowne do ich wyznania obrządki odbywał.

[Rozrządzenie względem jeńców moskiewskich etc.

RZT..., odpowiadając na zapytania Deputacyi dozorczej nad więźniami, co się najprzód dotyczy punktu pierwszego, stanowi, iż rozdanie jeńców między regimenty krajowe ma następować szczególnie z Polaków i Małorosyan, a to w proporcyi, jaka przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego wynaleziona będzie. Co do drugiego, Rada rzemieślników starszych cechowych niezwłocznie wydanych mieć chce, względem regimentów zaś Wydział Wojskowy da swoją rezolucyę. Co do trzeciego, sztab - oficerki mają być z dziećmi dołączone do osób dyplomatycznych, oficerek i innych kobiet lokacya po klasztorach nastąpić będzie mogła, a Deputacya obmyśli, w którychby klasztorach panieńskich to domieszczenie być mogło i raport o tem Radzie uczyni. Co do czwartego, że mieszkanie wygodniejsze Bauerowi z wolnością otwierania okien, pisanie listów *volanti sigillo* pod bacznym jednak i pilnym dozorem ma być dozwolone, Rada deklaruje. A co się tyczy aresztantów krajowych, Rada władzę Deputacyi indagacyjnej pomnoży i egzaminowaniem tych więźniów onęż zatrudni. Nakoniec Rada, znaczniejszym aresztantom iżby gazety do czytania dawane były, pozwala i niebawnie obmyśli środki, iżby aresztanci krajowi z pałacu Krasińskich przeprowadzonymi zostali.

[Proklamacya do ludu względem ukończenia fortyfikacyi miasta]

RZT... Obywatele! Rada nie mogła jak tylko z radosnem uczuciem patrzeć się na święty wasz zamiar, który z miłości ojczyzny i dla wspólnego bezpieczeństwa widzieć się był dał około fortyfikacyi miasta wolnego Warszawy. Jesteśmy na wojnie, a w tej przezorność sama zaleca uzbrajać się najrychlej naprzeciw rozpierzchnionym nieprzyjaciołom po kraju, byśmy napadnięci od budzących się tyranów, tem łatwiej w ich krwi broczyli i wszędzie, chociaż naprzeciw ich małej sile, tęgi odpór mieli. Obywatele!

Warszawa nie jest jeszcze dotąd obronną, a jak chlubny to był widok, gdy wszystkiego stanu, płci i kondycyi lud oblany potem i znużony pracą do domów swych wracał, niezmordowaną na dni następne zapewniając gotowość, wy, co żądacie utrwalić waszej ojczyzny bezpieczeństwo, najlepiej to czujecie. Tak wspaniały, jak i groźny zamiar ten dla nieprzyjaciół swobód i wolności naszej nie mógł jak upokarzać tych podłych niewolników, co swych rąk użyć nie umieją, tylko za opłatą. Niechże teraz przypatrzą się, co może wielkość umysłu wolnego narodu, niech cierpią ci wiarołomni, gdy ani na moment jeden wolności waszej źle nie użyliście, ani korzystać z niej nie zaniedbujecie, i wszystko, co tylko nadal zapewniać może święty wasz zapał, dowiedzionem zostało. Weźcie się wszyscy do dzielnej pracy waszej, róbcie około fortyfikacyi, jakeście zaczęli, aby nikt o nas nie powiedział, iż możemy ustawać w tych obywatelskich obowiązkach, do których nie masz takiego, ktoby was zagrzewać lub uprzedzać mógł. Obywatele! Pełna zaufania w gorliwych sercach waszych, Rada donosi, że Warszawa, na której najwięcej nam zależy, wymaga od was przyśpieszenia spóźnionej nieco pracy. Znieście się więc z komenderującym korpusem inżynierów pułkownikiem Sierakowskim, który was przeznaczy tam, gdzie największego potrzeba będzie pośpiechu. Przykładajcie się całą usilnością do ukończenia tejże fortyfikacyi, która będzie wieczną pamiątką odrodzonej wśród murów waszych Polaków wolności.

[Asygnacya na złp. 50.000 dla Komisaryatu]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta na potrzeby wojenne dla Komisaryatu Wojskowego, za kwitem obywatela Mokronowskiego, generała-lejtnanta i komendanta Księstwa Mazowieckiego, sumę złotych polskich pięćdziesięciu tysięcy z Kasy generalnej wypłacić i takową między ekspensami powiększenia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Asygnacya na złp. 6.000 ks. Palmowskiemu]

RZT... rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby do rąk i za kwitem ks. Palmowskiego sumę złotych sześć tysięcy z Kasy generalnej wypłacić i tę *inter expensas* umieścić zaleciła.

[Asygnacya na złp. 13.371 gr. 20 na utrzymanie więźniów]

RZT..., na przełożenie Deputacyi do dozoru więźniów tak krajowych jako i rosyjskich wyznaczonej, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta na potrzeby tychże osób aresztowanych, za kwitem obywateli Wasilewskiego, konsyliarza Rady, i Domaszewskiego, jako do składu rzeczonej Deputacyi należących, sumę złotych polskich trzynaście tysięcy trzysta siedmdziesiąt jeden, groszy dwadzieścia, na dni dziesięć opatrzenia ich potrzeb rachując, z Kasy generalnej wypłacić i tę *inter expensas* umieścić dysponowała.

XXVI.

Działo się... dnia czternastego miesiąca maja 1794 roku.

[Objaśnienie poboru względem dziedziców]

RZT..., odpowiadając na notę Księcia Prymasa pod dniem 12 miesiąca i roku bieżących podaną, podobnym oraz żądaniom czyniąc wymiar sprawiedliwości, deklaruje, że właściciele domów obowiązani do znoszenia podatku, to jest podymnego trzechletniego z mieszkań własnych, jakoteż stajen i kuchni do nich przywiązanych i dla swojej potrzeby posiadanych, od wnoszenia poboru przez komorników płacić się powinnego są wyjęci. Wszyscy zaś domownicy i dworscy, za opłatą lub gratis w domach tychże mieszkający (prócz liberyi dla usług codziennych przy właścicielach w tychże domach mieszczącej się), pobór od komornego, podług przepisu Rady i wyszłego uniwersału, do Skarbu opłacać w ratach oznaczonych obowiązani zostają.

[Odpowiedź względem obywateli na Czystem mieszkających]

RZT..., rezolwując memoryał przez administratorów masy ur. Szultza podany, lubo ciż z mocy jakoby służących praw i projudykatów dobra Czyste, z kolonią przy Warszawie leżące, wyjętemi od ponoszenia podatku sumy czterechkroć sto tysięcy, na Warszawę przez Sejm ustanowionego, dopraszają się, gdy jednak powierzone Radzie obowiązki nie dozwalają wejrzenia w takowe prawa i projudykata, a ciż administratorowie opłatę wspomnianego podatku dawniej podług taryfy do Skarbu już wnoszoną z tychże dóbr przyznają, dla czego, nie wchodząc teraz w ich żądania i owszem zastrzegłszy całość ich obron i praw, jakie się mieć rozumieją, oraz bonifikacyę, jeżeli się jaka należeć będzie, iż wspomniany podatek w moc namienionego wyżej prawa podług taryfy z dóbr Czyste i kolonii opłacony być powinien, determinuje.

[Odpowiedź dana Sowińskiemu i Baczyńskiemu]

RZT..., rezolwując notę przez obywatelów Sowińskiego i Baczyńskiego do składu Sądu kryminalnego nominowanych podaną, ile powody w nocie tej przełożone słusznego zastanowienia wymagającymi być znajduje, tyle względnie na położenie rewolucyjne stolicy i kraju całego winna oświadczyć, że od podobnych porozumień nikt prawie z osób urzędujących wyłączonym nie zostaje. Zna Rada potrzebę widzieć w składzie Sądu osoby równie wiadomością prawa, jak nieskazitelnością charakteru zaszczycone; nigdy obok ustalonego i trwałego rozsądnej publiczności zaświadczenia mniej rozsądne szmery zwrócić nie zdołają skutków krzywdzących na osoby znanych

tak dobrze obywatelów. Jest Rada w stanie i mocy zapewnić bezpieczeństwo ich szczególne, uwolnienie zaś od obowiązków szczególnych osób, otwierając drogę do podobnegoż żądania innym, wkrótce składy wszystkie magistratur rozwiązanymiby uczyniło i, w czasie powszechnego ratunku kraju, do bezrządu i nieszczęścia otworzyło drogę.

[Własność sreber Króla w Mennicy będących przyznana i wydanie nakazane]

RZT..., żądanie Króla JMci, przez Debolego, księcia Radziwiłła i Wasilewskiego konsyliarzów Rady oświadczone, rezolwując, gdy Król JMość objęciu pod rząd Rady Mennicy bynajmniej nie sprzeciwia się, owszem Mennicę pod rząd Rady z woli Naczelnika chętnie oddaje, wydania tylko sobie pozostałych sreber w naturze będących i wybitych już ze swego srebra pieniędzy, jako swojej własności, żąda, bonifikacyę zaś za naczynia mennicze domu menniczego do dalszego sobie zostawuje czasu i układu, przeto oświadczenie Króla JMości Rada z prawdziwem uwielbieniem przyjąwszy, że srebra Króla JMci własne w naturze będące i pieniądze z sreber także Króla JMci już wybite Królowi wydane być powinny, determinuje i, ażeby Dyrekcya mennicza, powziąwszy dostateczną w tej mierze wiadomość, te wydanie skutkowała, tejże Dyrekcyi zaleca.

[Paszporty na statki cesarskie od Komisyi skarbowej wydane utwierdzone]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej względem przepuszczenia, lub nie, bez opłaty statków Jego Cesarsko-Królewskiej Mości, zbożem naładowanych, do Belgium spławić mianych, za paszportami zeszłej Komisyi Skarbu koronnego płynących, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby oficyalistów skarbowych przy komorach wodnych będących uwiadomiła, iżby ci paszporty takowe, przez zeszłą Komisyę na spławienie zbóż Jego Cesarsko-Królewskiej Mości wydane, za utwierdzone przez władzę uważali.

[Powrócenie ekspensy, na most wyłożonej, Kijeńskiemu i Pęczkowskiemu nakazane]

RZT..., ponieważ tak JP. Pęczkowski rejent podymnego, jako JP. Kijeński komisarz mostu, złożywszy obrachunek ekspensy na most wyłożonej, okazują, iż postawienie mostu wraz z materyałami do tego potrzebnymi, podług specyfikacyi w rachunku wyszczególnionej, kosztowało dotąd złotych sześćdziesiąt osiem tysięcy siedemset pięćdziesiąt dwa, groszy dwadzieścia osiem, na tę zaś sumę mając sobie tylko danych za rezolucyą zeszłej Komisyi Skarbu koronnego złotych czterdzieści pięć tysięcy, z których złotych tysiąc pięćset dziewięć, groszy jedenaście przy rabunku pałacu Rzplitej Krasińskich zwanego przez nieprzyjaciela zabrane zostały, przeto nie więcej, jak złotych czterdzieści trzy tysiące czterysta dziewięćdziesiąt, groszy dziewiętnaście do percepty na wystawienie mostu pozostało, a stąd nad perceptę

pomienioną wyekspensowana suma złotych dwadzieścia pięć tysięcy dwieście sześćdziesiąt dwa, groszy dziewięć wynosi, przeto gdy zapłacenie pomienionej sumy tak za materyały, jako i robotę rzemieślniczą widzi być koniecznie potrzebnem, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby za kwitem JPP. Pęczkowskiego rejenta i Kijeńskiego komisarza mostu złotych dwadzieścia pięć tysięcy dwieście sześćdziesiąt dwa, groszy dziewięć Kasie generalnej wypłacić dysponowała. Że zaś umocowanie mostu i dalsza kontynuacya roboty nieuchronnego wyciąga kosztu, przeto zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby w zamiarze takowym sumę złotych pięć tysięcy za kwitem JP. Kijeńskiego komisarza mostu, *salvo calculo* wypłacić Kasie generalnej rozkazała i obydwie te sumy *inter expensas* zapisać zaleciła. Wreszcie zaś Rada, iż suma cała na reperacyę i wystawienie mostu wyłożona powrócona Skarbowi będzie z percepty mostowej, która po opłaceniu ekspensy ordynaryjnej gruntowej, do utrzymania mostu potrzebnej, w Kasie mostowej zbywać będzie i tym końcem zaleca Rada, ażeby JP. Kijeński, komisarz mostu, co tydzień bilans percepty i ekspensu mostowego przez siebie podpisany Radzie podawał.

[Dodanie osób cywilnych do egzaminowania szpiegów]

RZT..., przychylając się do wniosku Mokronowskiego, generała-lejtnanta i komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, dodania osób dwóch cywilnych do indagacyi szpiegów i przeznaczenia więzienia osobnego dla tychże szpiegów żądającego, do tejże indagacyi i osób wojskowych, przez komendanta na mocy rezolucyi swej w dniu wczorajszym zapadłej nominowanych, z cywilnego stanu obywateli Tomasza Przytulskiego i Tomasza Kuśmirskiego wyznacza, którzy wraz z oficerami od komendanta wyznaczonymi egzaminem szpiegów, stosownie do rezolucyi owej, zatrudnią się: tych, którzyby objektów wojennych dotyczyli się, zupełnie ułatwią; tych zaś, którychby oskarżenie do objektów cywilnych ściągało się, do Deputacyi indagacyjnej odeślą; niewinnych zaś i usprawiedliwionych uwolnią. Co zaś do więzienia dla szpiegów wyznaczenia, że to naprzeciwko obwachu warty marszałkowskiej obmyślone będzie, oświadcza.

[Wolność dana Solaremu do wnijścia do pałacu Krasińskich z rzemieślnikami]

RZT... na doniesienie obywatela Solarego, z grona Komisyi Porządkowej do zlustrowania szkód przez nieprzyjaciela w pałacu Rzplitej Krasińskich wyznaczonego, zaleca tak delegowanym z swej Rady, do zapieczętowania Archiwum Komisyi Edukacyjnej użytym, jako i Deputacyi nad więźniami dozorczej, ażeby pomienionego obywatela Solarego wraz z rzemieślnikami przez niego doprowadzonymi tyle razy, ile potrzeba będzie, do zrewidowania tegoż pałacu puściła, z zachowaniem przepisów dawniej onejże co

do wpuszczania tamże osób danych i z ostrzeżeniem zapieczętowania zawsze tych drzwi, które dotąd pod pieczęcią zostawały.

[Rafałowicz od sądzenia spraw komornianych uwolniony]

RZT..., pobudki przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego względem zostawienia w jej gronie obywatela Jędrzeja Rafałowicza przełożone za sprawiedliwe uznawszy, onegoż w pomienionej Komisyi zostawia, a w dopełnieniu obowiązków burmistrzom co do rozsądzenia sporów komornianych przepisanych tegoż obywatela Rafałowicza przez pierwszego z sędziów cyrkułowych zastąpionym mieć chce.

[Ordynacya dla Deputacyi indagacyjnej]

RZT..., gdy mimo obowiązków Deputacyi indagacyjnej przepisanych nowe się dla niej odkrywają powinności, tak dla uwolnienia Sądu kryminalnego od nawału zatrudnień i tem samem przyśpieszenia sprawiedliwości, jakoteż dla zmniejszenia ekspens krajowych w utrzymywaniu wielu więźniów za same tylko podejrzenia albo w zamieszaniu powszechnem zabranych, dla przyśpieszenia z nich indagacyi i niewinnych uwolnienia, niemniej do wyegzaminowania szpiegów cywilnych i burzycieli spokojności często bardzo chwytanych i jak najrychlejszej potrzebujących ekspedycyi, jako i tych, których Skład do rewizyi papierów wyznaczony, wyśledziwszy, do egzaminowania poda, w celu więc ułatwienia tych wszystkich obowiązków Rada następującą dla pomienionej Deputacyi indagacyjnej stanowi ordynacyę:

1° Deputacya ta indagować ma osoby albo przez Wydział Dyplomatyczny z rewizyi papierów wskazane, albo przez indagowanych powołane, do uzupełnienia indagacyi potrzebne, lub też przez Sąd kryminalny, lub władzę wojskową, bądź też Wydział Policyjny odesłane.

2° Najprzód skargę na piśmie przez donosiciela podaną i podpisaną odebrawszy, względem niej samego donosiciela wyegzaminuje, a najszczególniej o powodach tegoż donosiciela do oskarżenia wiodących, czyli z chęci usługi publicznej, czyli z partykularnych widoków pochodzą, objaśnić się będzie starała.

3° Indagacyę z samego aresztowanego w okolicznościach przeciwko niemu podanych, oraz z innych osób wiadomych i od stron powołanych wyprowadzi.

4° A gdy z nich pokaże się, iż obwinienie ściąga się albo do występku przeciwko narodowi, albo przeciwko Powstaniu Narodowemu, lub do jakowej zbrodni przeciwko spokojności publicznej lub bezpieczeństwu osób i majątków, wtenczas aresztowanego w tych przypadkach natychmiast do więzienia publicznego przeprowadzić każe a oskarżenia z indagacyami i innymi papierami do Sądu kryminalnego odeśle.

5° Gdyby zaś z indagacyi pokazało się, że aresztowany jest niewinny, natenczas Deputacya indagacyjna uwolnić go powinna, wyjąwszy tylko przypadek, gdyby stawiony przed nią skarżony był o występki przeciw narodowi, w takim albowiem zdarzeniu Deputacya oskarżonego uwalniać w żaden sposób nie powinna, ale zabezpieczywszy osobę jego, Sądowi kryminalnemu o tem donieść ma; względem zaś uwolnionego przez siebie rezolwować będzie, czyli ma czynić sądownie, czy nie.

6° Dla czego Deputacya rekwirować będzie Wydział Policyjny, ażeby areszt żądany w tym sposobie nastąpił, iżby skarżący i oskarżony stawili się razem przed Deputacyą.

7° Gdyby z dalszych miejsc przywieziono aresztowanych bez skargi na piśmie i potrzebnych do niej informacyi, Deputacya będzie miała moc rekwirować czyli magistraty miejscowe czyli partykularne osoby, którzy aresztowanych odesłali, o potrzebne objaśnienia i dowody, aby sposobem wyżej przepisanym mogła postąpić, lub do oddania Sądowi kryminalnemu aresztowanego, lub też uwolnienia go, gdy się niewinnym pokaże.

8° Ponieważ trafić się może, że aresztowani i przytrzymani mogą być prosto przyprowadzonymi albo do Sądu kryminalnego, albo do Komisyi Porządkowej, lub do Wydziału Policyi, zaczem wspomniane urzędy tak oskarżyciela, jako i aresztowanego do Deputacyi odeślą, aby względem nich przepis powyższy mógł być dopełnionym.

9° Taż Deputacya zatrudni się jak można najprędzej wyprowadzeniem indagacyi z osób dotąd już aresztowanych, które jej przez Deputacyę dozorczą nad więźniami ustanowioną podane będą, i o co tęż Deputacyę rekwirować ma. Po odbytej ścisłej indagacyi Deputacya niewinnych uwolni, winnych albo nieoczyszczonych z zarzutów do Sądu kryminalnego odeśle, wyjąwszy jednak tych, którzy o występki przeciw narodowi i przeciw powstaniu jego oskarżonymi zostali, bo względem tych Deputacya sposobem pod liczbą 5 opisanym postąpić sobie powinna.

10° Deputacya o czynnościach swoich codziennie Sądowi kryminalnemu i RZT przez prezydenta czynić, a względem ułatwienia onychże z pomienionym Sądem, z Deputacyą nad więźniami dozorczą i z Wydziałem Dyplomatycznym, a w nim ze Składem do rewizyi papierów wyznaczonym znosić się powinna.

11° W przypadku, gdzieby konieczna wypadała potrzeba indagowania więźnia, któregoby przed Deputacyę przyprowadzić nie wypadało, tedy Deputacya z pomiędzy siebie trzech najmniej delegować będzie do odbycia indagacyi.

12° Również Deputacya ta dzielić się będzie mogła do odbywania indagacyi i z innych osób przed nią stawionych, wyznaczając do każdej indagacyi po trzech z pomiędzy siebie. Uznanie jednak indagowanego, czyli jest

winnym lub nie, stosownie do powyższych przepisów nie będzie mogło inaczej następować, tylko w całkowitym składzie Deputacyi, to jest w komplecie siedmiu osób przynajmniej.

13° Sesye Deputacyi odprawiać się mają codziennie z raną od godziny 9, a po południu od godziny czwartej.

14° Przy zaczęciu sesyi przytomność członków deputacyjnych zawsze zapisywana być ma, a każda sesya w końcu przez przytomnych podpisywana być powinna.

15° Trzymający protokół dawać będzie rewersy na papiery od Składu rewizyjnego przyniesione i nawzajem odbierać rewersy na oddawanie onychże, jako i na przesyłane indagacye tam, gdzie wypadać będzie.

16° Dla nieprzerwania ciągłych tej Deputacyi czynności i ułatwienia onychże do dawniejszych osób Deputacyę tę składających dodają się następujące: Józef Orsetti, Jan Hann, Jan Drozdowski, Mikołaj Kąsinowski, Onufry Okęcki, Antoni Gołuchowski, Fabjan Zieliński, Franciszek Przeciszewski, Ignacy Malczewski, Onufry Kurzątkowski, Franciszek Zabłocki, Mikołaj Dzieduszycki, którym, ażeby wspólnie z poprzednio wyznaczonymi obowiązki teraz przepisane ściśle dopełniali, Rada zaleca.

[Wyznaczenie osób do odebrania rachunków od Kijeńskiego i Pęczkowskiego]

RZT..., chcąc być w szczególe o ekspensach na restauracyę mostu przez JPP. Pęczkowskiego i Kijeńskiego wyłożonych dokładnie zainformowaną, do przejrzenia rachunków tejże ekspensy oraz anneksów takową urzetelniających obywateli Franciszka Makarowicza konsyliarza i Ignacego Malczewskiego sekretarza Rady wyznacza i onym, aby obwieściwszy JPP. Pęczkowskiego i Kijeńskiego, (którzy ekspens wspomnianą osobiście anneksami usprawiedliwić są winni) takowe ekspensa dostatecznie egzaminowali, anneksa rozważyli i, opinię swą względem takowej ekspensy uformowawszy, oną do Wydziału Skarbowego odesłali.

[Odpowiedź dana Sądowi kryminalnemu]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Sądu kryminalnego, pismem w dniu czternastym miesiąca i roku bieżących podanem wyszczególnione, widzi potrzebę nadewszystko przełożyć Sądowi temuż, iż znaczenie jego, lubo z pierwiastkowego Rady ustanowienia jako sądu początkowego Księstwa Mazowieckiego uważanem być mogło, już wszakże z rozwolnienia władzy tak szczególną rezolucyą względem zbrodniarzy osądzonych wydaną, jako i ostatnią, ogólnie wszystkich aresztantów pod sądownictwo poddającą, w stopniu Sądu najwyższego kryminalnego w Księstwie Mazowieckiem położonem zostaje. To rozwolnienie, jako z skutku władzy RZT służącej nastąpiło, tak stąd szczególniej i Sądowi postanowionemu służy, że aresztanci wszyscy w Księstwie Mazowieckiem przytrzymani, nie zaś z obcej prowincyi sprowa-

dzeni, w sądzie sobie właściwym uzyskają rozprawę, tem bardziej, gdy Rada występkiem przeciw Powstaniu Narodowemu te wszystkie uznając machinacye, które po ogłoszonej przez Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodu, Tadeusza Kościuszkę, w Krakowie zaszłej deklaracyi, równie szczególną rezolucyą Sądowi poruczonych i już osądzonych winnymi tej zbrodni i zdrady kraju uważała, zna Rada potrzebę dowodów, na mocy których sąd przeciw zbrodniarzom swoje pisać szczególnie może wyroki. Rewizyę mnogiej liczby papierów poruczywszy pod okiem Wydziału w Radzie swej Dyplomatycznego szczególnej do tego wyznaczonej Deputacyi, już tęż rekwirowała Deputacyę, aby wszelkie z papierów wynalezione dowody niezwłocznie Sądowi kryminalnemu poddała i, ważne to dzieło jak najprędzej uskuteczniając, *successive* co znalezionem zostanie Sądowi kryminalnemu komunikowała. W miarę więc dowodów poddawać się mianych indagacyi, które, przez Deputacyę tym celem wyznaczoną odbywane, komunikowane mu będą, postępując, Sąd kryminalny naprzeciw aresztantom odpowie i myśli ustanowienia swego i oczekiwaniu krajowemu, wyrokiem swoim wymierzając karę lub głosząc niewinność. A gdy tym sposobem moc Sądowi kryminalnemu władzą Rady nadana już tem samem od przywłaszczenia jakoby onej wolnym go być czyni, przeto i obawa odpowiedzialności z urzędów lub osób, jako w dopełnieniu rozkazu władzy zwierzchniej postępujących, bynajmniej miejsca mieć nie może.

[Wyciągnienie z taryf wielości rekruta oficyalistom skarbowym polecone]

RZT... zaleca JPP. Pęczkowskiemu, Mikorskiemu i Andrychiewiczowi, oficyalistom skarbowym, ażeby ci natychmiast wziąwszy przed się taryfę podymnego Księstwa Mazowieckiego z niej wyciągnęli, w której ziemi i parafii z dymów rolniczych, w proporcyi pięciu dymów rachując jednego rekruta, jaka liczba tychże wypadać ma, i takowe wyciągnięcie jak najdokładniej z wszystkich dymów rolniczych i miejskich w Księstwie Mazowieckiem, szczególnie ziem i parafii, stosownie do proklamacyi od Rady swej względem dostawienia rekruta wyszłej, sporządziwszy one w przeciągu godzin czterdziestu ośmiu od odebrania niniejszej rezolucyi, Radzie swej sposobem raportu podali.

XXVII.

Działo się... dnia piętnastego miesiąca maja 1794 roku.

[Przepisy dla Deputacyi paszportowej]

Rada, odpowiadając na przełożenie Deputacyi paszportowej, która pragnie mieć jak najjaśniejsze prawidła postępowania swego, niniejsze dla niej stanowi przepisy:

1° Żaden obywatel przed zaczętem Powstaniem Narodowem w Warszawie zamieszkały paszportu zyskać nie może.

2° Równie nie będzie mógł zyskać paszportu obywatel, który choć nie był zamieszkały w Warszawie, przez związki jednak swoje z nieprzyjaciółmi ojczyzny stał się rządowi podejrzanym, w czem Deputacya z Wydziałem Policyjnym znosić się powinna.

3° Żaden cudzoziemiec nie będzie mógł zyskać paszportu bez poprzedzonej opinii Wydziału Dyplomatycznego.

4° Żadna obywatelka rządowi podejrzana lub z powodów politycznych zatrzymana równie paszportu zyskać nie będzie mogła.

5° Paszporty zyskiwać będą mogli obywatele wszyscy, którzy nie byli w Warszawie zamieszkali i lub dla własnych interesów, lub chroniąc się przed nieprzyjacielem do Warszawy zjechali, a teraz chcą do domów swoich powracać, względem czego o potrzebne przekonanie się Deputacya z Wydziałem Policyjnym i z wójtami cyrkułowymi znosić się zawsze powinna.

6° Paszporty zyskiwać będą mogli ci obywatele, którzy celem zachęcenia współziomków swoich do zrzucenia jarzma przemocy z Warszawy na prowincyę wyjeżdżać będą chcieli, względem czego jednak wprzód od Rady zaświadczonymi być powinni.

7° Wszystkie obywatelki, chociaż w Warszawie zamieszkałe, a punktowi czwartemu niepodległe, paszporty zyskiwać będą mogły, z warunkiem jednak, ażeby przy karecie lub pojeździe podwójnym nie wolno im było mieć tylko jednego służącego płci męskiej, a przy karecie lub pojeździe poczwórnym — dwóch, w nagrodę których powinny złotych pięćdziesiąt cztery rekrutowego od głowy każdego wyjeżdżającego służącego opłacić, a to w Deputacyi paszportowej i za jej kwitem, każda zaś takowa opłata w protokół Deputacyi zapisana i do Skarbu potem komportowana być ma.

8° Nikt zaś paszportu zyskiwać nie będzie mógł, kto poboru teraz nakazanego nie opłaci i kwitu skarbowego z opłaconego przed Deputacyę nie przedstawi.

9° Wszyscy kuryerowie cywilni od prezydenta Rady, wojskowi od komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego paszportami opatrywani będą.

10° Do zyskiwania paszportów nie należą z furażami i wiktuałami przyjeżdżające do Warszawy osoby, gdyż te wolno wpuszczane i również wolno wypuszczane być powinny.

Te przeto prawidła oddaje do egzekucyi Rada Deputacyi do paszportów wyznaczonej.

[Przydanie osób do Deputacyi ziemi liwskiej]

RZT..., uznając za rzecz sprawiedliwą przychylić się do przełożeń ziemi liwskiej, przez Józefa Grzybowskiego, podstolego i delegowanego tejże

ziemi, względem powiększenia składu Deputacyi porządkowej liwskiej i wyznaczenia innej osoby do jej grona na miejsce Jana Stanisława Krasnodębskiego, jako za sędziego kryminalnego Księstwa niniejszego nominowanego, sobie uczynionych, przydaje za komisarzy porządkowych ziemi rzeczonej: Jana Świętochowskiego, Franciszka Wielądka, tegoż imienia Roguskiego, Antoniego Domańskiego, księdza Józefa Sarneckiego proboszcza wiśniewskiego, i księdza Łośmińskiego proboszcza węgrowskiego, którym to komisarzom, aby natychmiast do miasta Liwa zjechawszy się i wespół z Deputacyą porządkową miejscową zasiadłszy, pełnieniem obowiązków przez proklamacyę swej Rady onej przepisanych łącznie zatrudnili się, zaleca.

[Odpowiedź dana Frankowskiemu majorowi względem rekruta]

RZT..., odpowiadając na notę przez Frankowskiego majora korpusu towarzyskiego kawaleryi narodowej podaną, stosownie do ordynansu Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej względem zbierania ochotników i uformowania z nich korpusu jazdy kawaleryi narodowej temuż Frankowskiemu danego, że takowy zaciąg najdogodniej w województwie podlaskiem skutkowany być może, rozumie, co zaś do furażów dla korpusu nowo zaciągnąć się mającego, ażeby ten rzeczonemu Frankowskiemu, majorowi, był w proporcyi zaciągnionych osób dostarczanym, Komisyę Porządkową tegoż województwa podlaskiego rekwiruje, spodziewając się po gorliwości obywatelów tego województwa, że tak w zaciągu uczynionym, jako też w dostawieniu furażów skutecznej onemuż udzielą pomocy.

[Zlecenie ażeby pobór komornego i po cyrkułach był odbierany]

RZT..., na przełożenie obywateli Jabłońskiego i Borakowskiego, iż dla nagłego przez obywateli znoszenia poboru komornego, przez uniwersał Rady do odbierania im powierzonego, manipulacya odbierania spóźnia się i łatwo dokonaną być nie może przez natłok obywatelów podatek znoszących, chcąc mieć takowy pobór jak najprędzej do Skarbu wniesionym i łatwość w oddawaniu takowego obywatelom wskazać, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta po jednej osobie z cyrkułów, *respective* każdego cyrkułu, z obywatelów fundusz dostateczny mających wyznaczyła i onym pobieranie takowego poboru względnie swych cyrkułów i w miejscach ku temu celowi determinowanych powierzyła oraz tychże do znoszenia wybranego poboru codziennie do Kasy poborowej za kwitem obywatelów Jabłońskiego i Borakowskiego zobowiązała. Wybieranie regularne poboru rzeczonego przez wyznaczone z cyrkułów osoby aż do zupełnego wniesienia onego do Skarbu trwać ma, o czem niebawnie obywatelów uwiadomić dysponuje.

[Zalecenie Kościuszki względem sreber kościelnych Komisyi Porządkowej komunikowane]

RZT... zalecenie Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, względem sreber kościelnych przesyła Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta nietylko sama, ale i przez deputacye komisyjne uskutecznić one niebawnie starała się. Jakim zaś sposobem to uskutecznienie następować ma, Rada przyłącza przepis rzeczonego Naczelnika do siebie nadesłany w wyrazach następujących: „Posyłam zalecenie komisyom porządkowym względem sprzętów kościelnych, które ma być wykonane sekretnie przez dwie wyznaczone z grona swego osoby i umocowane do odbierania należytej przysięgi". Te zatem wyrazy służyć mają Komisyi Porządkowej w jéj postępowaniu, tak co do odbierania sreber, jako i co do przysięgi przez przełożonych kościołów na istotne podanie wykonać się mianej, tudzież względem uformowania księgi rewersowej, o którego skutkach Rada ciągle i dokładnie przez raporty uwiadomioną być pragnie i dlatego onychże sobie przesyłanie zaleca, srebra zaś kościelne odebrane i do Dyrekcyi menniczej za kwitem oddawane i kwity te do Rady swej składane mieć chce.

[O szkole wolnej militarnej]

RZT..., odebrawszy od obywatela Hube, nauczyciela militarnej instytucyi Korpusu kadetów, żądanie, aby ogłosiła wolność bywania na lekcyach korpusowych wszystkim, którzyby w militarnych wiadomościach oświecać się chcieli, z największemże uwielbieniem przyjęła i zaleciła Wydziałowi Wojskowemu, ażeby oddawszy sprawiedliwość gorliwym chęciom rzeczonego nauczyciela Hube, oświadczone przez niego obwieszczenie jak najrychlej uskutecznił i publiczność o użytkach stąd dla niej wypłynąć mogących uwiadomił.

[Odpowiedź księżnie Sułkowskiej na notę uczyniona]

RZT..., odpowiadając na notę księżnej Karoliny Sułkowskiej, księcia Antoniego Sułkowskiego małżonki, żądającej uwolnienia męża jej od płacenia poboru od pensyi kanclerzom wyznaczonej, ponieważ z niej zawiadomioną zostaje, iż książę Antoni Sułkowski, jako mniemany kanclerz sumę złotych piętnaście tysięcy ze Skarbu publicznego nielegalnie uzyskał, zaczem takową sumę na własność Skarbu zwróconą być powinną uważając, mieć chce ażeby taż suma za kwitem Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego przez tegoż księcia Antoniego Sułkowskiego do Kasy generalnej powrócona została i tym celem zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby o niezwłoczny wspomnianej sumy do Kasy generalnej zwrot rekwirowała.

XXVIII.

Działo się... dnia szesnastego miesiąca maja 1794 roku.

[Złotych 100.000 na potrzeby wojska wypłacone]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby za kwitem obywatela Mokronowskiego, generał-lejtnanta i komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, a to stosownie do jego przełożenia, do Kasy generalnej wojskowej złotych sto tysięcy z Kasy generalnej na potrzeby wojskowe wypłacić i te *inter expensas* powiększenia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Złotych 50.000 Komisaryatowi wypłacone]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby za kwitem obywatela Mokronowskiego, generał-lejtnanta i komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, a to stosownie do jego przełożenia, do Komisaryatu wojskowego na potrzeby wojskowe z Kasy generalnej sumę złotych polskich pięćdziesiąt tysięcy wypłacić i te między ekspensami powiększenia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Wątpliwości Deputacyi likwidacyjnej załatwione]

RZT..., na zapytanie i opinię Deputacyi likwidacyjnej przesłane odpowiadając, gdy Rada w ustanowieniu Deputacyi likwidacyjnej nie inny zamiar miała, jak tylko powzięcie wiadomości o wielości długów przez osoby już osądzone, aresztowane i pod strażą i zabezpieczeniem zostające winnych, i do tego żadnej formalności prawnej, ani sądownictwa użytego mieć nie chciała, ani takowego w ustanowieniu Deputacyi przepisała, tak też w odpowiedzi niniejszej ten swój zamiar Deputacyi likwidacyjnej ponawiając, że pretensye do wyż wymienionych osób od obywateli formowane przez Deputacyę likwidacyjną zanotowane i z jakiego powodu lub na jakim dowodzie wspierają się zapisane i rozgatunkowane być powinny, niemniej, że w tym sposobie Deputacya opinię swą Radzie, stosownie do pierwszej swej rezolucyi, przesłać ma, oświadcza i dlatego ani wyznaczania obrońców, ani nakazywania przysiąg nie widzi potrzeby.

[Ustanowienie magazynów]

RZT..., uwiadomiona od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, że Deputacya komisyjna porządkowa ziemi warszawskiej w gorliwym obywatelstwa zamiarze około założenia tejże ziemi magazynów czyni staranie i w tym celu Piaseczno, Błonie, Tarczyn i Kobyłkę na składy magazynowe przeznaczyć umyśliła, przekłada w odpowiedzi, iż takowe składy, nie mogąc być na wszystkie wypadki dostatecznie zasłonionymi, podane zostałyby za-

wsze na różne niebezpieczeństwa, a zaczem obowiązuje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego przełożyć Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi warszawskiej, ażeby rozkład żyta, owsa i różnych krup, tudzież siana na kominy rolnicze uczyniwszy, względem przystawienia tak zboża, jako i siana do magazynu publicznego, pod urządzeniem Deputacyi żywności wspólnie z Komisaryatem Wojskowym zostającego, następujące urządzenia poczyniła: a najprzód zaleci wsiom o cztery mile od Warszawy odległym, ażeby to *quantum* na siebie przypadłe tu, do Warszawy, najdalej w dni cztery, do magazynu wzwyż wspomnianego publicznego przystawiły; odleglejsze wsie tak urządzi, ażeby parafianie na dzień pewny i miejsce przeznaczone rozłożone na siebie zboże i siano następnie zwieźli, o takowem miejscu i dniu udeterminowanym niezwłocznie Deputacya komisyjna Komisaryat Wojskowy uwiadomi, który uczyni starania końcem ułatwienia i zabezpieczenia takowego transportu tu, do magazynu publicznego. Żeby atoli obywatele takowe produkty przystawiający zapewnionymi zostali, że im w podatkach raty czerwcowej przyjęte zostaną, zaleciła Rada Deputacyi żywności i Komisaryatowi Wojskowemu, ażeby stosownie do targów miejscowych cenę takowym produktom stanowiąc, w proporcyę przystawionych każdemu obywatelowi zaświadczenie do egzaktorów podatkowych wydali. O czem Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego egzaktorów podatkowych ostrzeże, któryby zaś obywatel więcej produktów przystawił, jak należytość płacić się przez niego mianych podatków wynosi, takowe produkty nad podatek zbywające, że opłacone zaraz gotowymi pieniędzmi przez Deputacyę żywności lub Komisaryat Wojskowy zostaną, zapewnia.

[Zabezpieczenie gospodarstwa rolniczego zapewnione]

RZT..., mając sobie doniesione, że Zakrzewski, trzymający dzierżawą klucz oborski w ziemi warszawskiej leżący, wydał do ekonoma tychże dóbr dyspozycyę względem wyprzedania wszystkiego dobytku nie do siania ról, a zboża wszelkiego spieniężenia, i pieniędzy sobie w kraj obcym kordonem zajęty odesłania, a gdyby skutkowane być miało i teraz i w przyszłości szkodliwem staćby się mogło, dlaczego Rada rekwiruje Komisyę Porządkową, ażeby, zniósłszy się z deputacyami komisyjnemi ziemiańskiemi, potrzebne i to nieodwłoczne przedsięwzięła środki do zapobieżenia, iżby nietylko to zalecenie tak nieobywatelskie wstrzymanem zostało, ale iżby podobne temu i w innych dobrach miejsca nadal nie miały, jako grożące opuszczeniem gospodarstwa rolniczego, z którego smutne na kraj cały, a szczególniej na Księstwo Mazowieckie wypaśćby mogły skutki.

[Dodanie osób do Deputacyi indagacyjnej szpiegów]

RZT..., zapytania Deputacyi do indagacyi szpiegów wojskowych wyznaczonej załatwiając, co do pierwszego: gdy obywatel Kuśmirski, z osób cywilnych przez rezolucyę swą do tej czynności wyznaczony, innymi swymi

obowiązkami obywatelskimi już na siebie przyjętymi od dopełnienia tego obowiązku wymawia się, zaczem na miejsce tego obywatela Kazimierza Krzemkowskiego do Tomasza Przytulskiego naznacza i do tego jeszcze Józefa Domańskiego przydaje, obowiązując generała-lejtnanta Mokronowskiego, siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego komendanta, ażeby także do nominowanych już przez niego do indagacyi szpiegów oficerów Więckowskiego i Grecza wyznaczonych jeszcze jednego oficera przydał. Co do drugiego: że komplet tej Deputacyi zwyczajny z trzech osób najmniej składać się powinien i w takowym komplecie zawsze jedna osoba wojskowa, jedna osoba cywilna znajdować się powinna, w przypadku zaś wyroku śmierci komplet z osob pięciu najmniej być powinien. Co do trzeciego: gdy już indagacyą szpiegów dotąd przyprowadzonych i w różnych więzieniach znajdujących się Deputacya indagacyjna zatrudniła się, przeto, że ta Deputacya szczególnie do indagacyi szpiegów wojennych wyznaczona szpiegów odtąd przyprowadzonych indagować i tych, jeżeli winnymi i przekonanymi być się okażą w objektach wojskowych sądzić będzie, innych zaś szpiegów do objektów cywilnych ściągających się do Deputacyi indagacyjnej odsyłać powinna, względem zaś wyznaczenia miejsca, w którymby ci szpiegowie przytrzymanymi być mieli, oraz raportowania o nich Deputacyi, tudzież obmyślenia miejsca na odbywanie czynności tejże Deputacyi, jako też dodania jej potrzebnych osób do usług, — w tem wszystkiem Rada pomienioną Deputacyę do Wydziału Policyi odsyła.

[Odpowiedź obywatelom ziemi łukowskiej]

RZT... nie może patrzeć bez winnego uwielbienia na gorliwość chęci obywatelów ziemi łukowskiej, z pod przemocy powstających, a tem samem pragnących zniszczenia tego wszystkiego, co przez przemoc udziałane zostało. W rzędzie tych przemocnych czynów znajdują się zapewne wszelkie Zjazdu Grodzieńskiego twory, już tem samem zniszczone, gdy naród cały do odzyskania pierwszych swych swobód dąży. Rada przeto i żądanie obywatelów na memoryale podpisanych i nań Sądu kryminalnego łukowskiego rezolucyę, względem regenta aktów tejże ziemi zapadłą, przyjmuje jako dowód gorliwych chęci obywatelskich, którejże egzekucya skuteczna i niezwłoczna tak co do oddania klucza od archiwum, jako i samego archiwum przez tenże sam Sąd kryminalny, za zniesieniem się z Komisyą Porządkową ziemi łukowskiej następować powinna, rozumie; a względem dostawienia do rzeczonej ziemi pik i kos obywatela Łaskiego, po ułożenie się w tej mierze do Wydziału Rady swej Wojskowego odsyła.

XXIX.

Działo się ... dnia siedmnastego miesiąca maja 1794 roku.

[Względem rzeczy Adama Szydłowskiego]

RZT..., mając sobie doniesionem od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego o skutkowanem już spisaniu rzeczy po zbiegłym Szydłowskim staroście mielnickim pozostałych, między któremi prócz ruchomości, skryptów różnych i gotowe pieniądze znajdują się, niemniej znając sobie przełożoną od tejże Komisyi Porządkowej prośbę pozostałej małżonki wspomnianego Szydłowskiego względem udzielenia jej pieniędzy na utrzymanie siebie i inne potrzeby nieuchronne, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby rzeczy ruchome i skrypta inwentarzem przez nią spisanym, zniósłszy się z Deputacyą do zabezpieczenia majątków osób aresztowanych i zbiegłych wyznaczoną, do Składu generalnego złożyła, gotowe zaś pieniądze ażeby do Kasy generalnej sposobem depozytu złożone były, z tych zaś Kasa generalna na potrzeby nieuchronne Szydłowskiej czerwonych złotych tysiąc w monecie za rewersem wypłaci.

[Przejście wolne towaru dębowego]

RZT..., rezolwując memoryał przez Perkowskiego, szypra, imieniem obywatela Wielhorskiego, pana swego, o uwolnienie towarów dębowych przez niego do Gdańska prowadzonych, a pod Kulikowem na Bugu przez komendę pułkownika Kwaśniewskiego zatrzymanych, podany, rekwiruje komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, iżby ten niezwłoczne do komendy pułkownika Kwaśniewskiego i innych, jeżeli tam rozciągających się, wydał zalecenia, ażeby rzeczone towary z pod zatrzymania uwolnione i w dalszym swym spławie tamowane nie zostały.

[Egzamin Walickiego nakazany]

RZT..., ponieważ Jędrzej Walicki, podawszy przeciw obywatelowi Walickiemu, wojewodzie rawskiemu, zaskarżenie, oneż przez podane w dniu dzisiejszym pismo chce mieć rewokowane, a ten niejednostajny jego postępek nie może w Radzie dosyć troskliwości wzbudzić, ażeby częstokroć niewinność przez płonne oskarżenia prześladowana nie była, dla czego rzecz tę oddaje Wydziałowi Policyjnemu, iżby potrzebne zabezpieczenie się względem osoby pomienionego Jędrzeja Walickiego, oskarżyciela, uczynił, oskarżenie zaś przez niego podane i odwołanie onegoż Deputacyi indagacyjnej oddanym mieć chce.

[Zwrot pensyi na Zjeździe Grodzieńskim branych nakazany]

RZT..., nieodstępna od zamiarów Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej

narodowej, Tadeusza Kościuszki, już przez rezolucye wydane wszystkich magistratur na Zjeździe Grodzieńskim, przemocą Dworu Rosyjskiego utworzonych, zawiesiwszy jestestwo, gdy pomimo wstrzymanego ich nieprawnego znaczenia i to do troskliwej swej o interes kraju baczności należącem być widzi, aby skarb Rzeczypospolitej, udziałem mnogich pensyi na opłatę osób w magistraturach domieszczonych i ministrów, bądź dygnitarzy w Grodnie nominowanych wycieńczony, w czasie teraźniejszym Powstania Narodowego, a stąd licznych wydatków, mógł być zasilonym, a ku zasileniu temu przyzwoitszego nie znajduje środka, jak odzyskanie tego, co kto z szafunku nieprawnego nominacyą i wyborem przemocy z Skarbu publicznego uzyskał, nakazuje, ażeby wszyscy byli ministrowie, dygnitarze i urzędnicy, Rady zgasłej Nieustającej konsyliarze, Komisyi Skarbowej, Wojskowej, Policyi i Edukacyi komisarze, a nawet nowoutworzeni przy magistraturach oficyaliści, ci szczególnie, którzy od Zjazdu grodzieńskiego swe mieli utworzenie, uzyskane pensye, niemniej wszyscy ci, którzy za sancytami targowickimi bądź ze Skarbu publicznego, bądź z innych publicznych funduszów gratyfikacye niezasłużone otrzymali, one do dnia 1 miesiąca czerwca roku bieżącego do Kasy generalnej krajowej za kwitem jednego z kasyerów zwrócić i oddać nie omieszkali; inaczej Rada jak najściślejsze zwrotu grosza publicznego, nieprawnie uzyskanego, zaręczając śledzenie, poszukiwać onegoż z majątków szczególnych osób wszystkich będzie i jako własności Rzplitej źle uzyskanej dochodzić nie omieszka. Niniejszą rezolucyę swoją dla wiadomości wszystkich drukiem ogłoszoną mieć chce.

[Obwieszczenie względem niektórych gazet zagranicznych]

RZT... Lubo ten oręż pióra, którego nieprzyjaciele naszego powstania używają, rozsiewając po gazetach zagranicznych najniezgodniejsze z prawdą o naszej rewolucyi wiadomości, nie może być strasznym tylko dla nikczemnych niewolników tyranii, którzy do chorągwi tego świętego naszego hasła »umrzeć albo zwyciężyć za wolność« należeć nie mogą, żeby przecież i w tem nieczułości rządowej nie zostały się w potomności ślady, z władzy nam powierzonej wzywamy i zagrzewamy wszystkich wydawców gazet, dzienniki, pamiętniki, pisma peryodyczne tak w krajowym, jako i zagranicznych językach drukujących, ażeby przez miłość prawdy starali się wytykać w pismach swoich każdy taki fałsz, postrzeżony w gazetach i pismach zagranicznych, przekonywając publiczność położeniem obok istotnej prawdy albo takich okoliczności przytoczeniem, które przeciwność albo niepodobieństwo do prawdy okażą. Tak wiele już w tym krótkim od rewolucyi przeciągu daliście, mężni Polacy, dzielności oręża i pisma waszego dowodów, że zapewne więcej się przyłożycie do uwiecznienia tej prawdy, niżeliby was Rząd mógł zachęcić.

[Uwiadomienie się zlecone o rzeczach Woyniłłowicza]

RZT..., odebrawszy notę od Deputacyi skarbowej narodu litewskiego z żądaniem zatrzymania z pieniędzy przy Woyniłłowiczu, sędzim nowogrodzkim, znajdować się mogących sumy 16.000 złotych polskich dla Skarbu litewskiego tytułem zwrotu pensyi konsyliarskiej Konfederacyi targowickiej, niesłusznie przez niego wziętej, do Rady swej przesłaną, komunikuje takową Deputacyi indagacyjnej, która, zniósłszy się z Komisyą Porządkową Księstwa Mazowieckiego, o wielości majątku i pieniędzy wzwyż wyrażonego Woyniłłowicza tu znalezionych wiadomość poweźmie i, gdzieby takowe oraz w jakowej kwocie znajdowały się, Radzie swej doniesie.

[Wydanie czerw. zł. 100 Tęgoborskiego synowcowi pozwolone]

RZT..., zasięgnąwszy wiadomość od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, że między papierami aresztowanego Tęgoborskiego znalazło się w gotowiźnie czerwonych złotych sto, te zaś, ażeby synowcowi Tęgoborskiego, tu w Warszawie będącemu, były wydane, Tęgoborski prośbę zanosi, przeto wspomniane czerwonych złotych sto ażeby synowcowi Tęgoborskiego wydane za rewersem były, Komisyi Porządkowej zaleca.

[Uniwersał względem niewyprowadzania bydła za granicę]

RZT..., gdy troskliwość rządu każdego te najistotniejsze ma zasady, aby potrzeby krajowe zupełnie we wszystkie produkty opatrzone były, by uboższy zapasu mieć niemogący, a przez nieumiarkowane wyprowadzanie produktu za granicę nabycia łatwego pozbawiony rozpaczać nie miał przyczyny, nieprzyjaciel zaś, z niedostatku w kraju żywności korzystając, porę-cznego do pokonania nie znalazł wpływu, z tych przeto, jako i innych powodów, lubo przekonana o gorliwych chęciach życzliwych dobru ojczyzny obywatelów, że ci, przekładając szczęście ogólne kraju i współobywateli nad milionowe swe szczególne korzyści, w pierwszym a koniecznym potrzeby krajowe mieć będą względzie, żeby jednak intryga obcych, częstokroć najzbawienniejsze obalająca chęci, podstępami swymi najpoczciwsze zwodząca umysły, zamierzonego zerwać nie zdołała celu, obwieszcza, iż nikomu od daty tego uniwersału aż do dalszego Rady urządzenia z krajów Rzplitej wołów ani bydła rogatego i nierogatego, tudzież żywności wszelkiej za granicę pod żadnym pretekstem wyprowadzać nie będzie wolno; gdyby zaś kto mimo niniejszego uwiadomienia ważył się takowe woły lub bydło, jako i żywność za granicę wyprowadzać, wzięty wraz z tymże bydłem lub żywnością, natychmiast do Sądu kryminalnego województwa, w którym chwytany będzie, odesłany zostanie, który nietylko karze osobistej t. j. siedzenia wieży podpadać będzie, ale nawet woły lub inne bydła przez niego pędzone, tudzież żywność na rzecz Skarbu, część czwartą delatorowi ostrzegając, konfiskowane zostanie. Który to uniwersał, aby każdego doszedł wiadomości,

w kancelaryi swej rozdrukować i po wszystkich parafiach dla publikowania z ambon Komisyi Porządkowej zaleca.

[Uniwersał względem nieprzekupywania bydła i żywności]

RZT..., pragnąc jak najusilniej, by obywatele wszelką żywność do Warszawy dostawiający nietylko przeszkody żadnej nie mieli, ale nadto obywatele warszawscy łatwość takowej nabycia prędszą zyskiwali i taż żywność przez ludzi chciwych zbytecznych korzyści zdrożona nie była, kiedy dowiaduje się, iż przekupnie, faktorzy chrześcijanie i żydzi w Warszawie lub bliskości jej mieszkający, wyjeżdżający na trakty ku Warszawie idące, w różnej odległości bydła różnego rodzaju od obywateli prosto do Warszawy pędzone, jako też wiktuały przekupują i te, przetrzymując dni kilka, dopiero do Warszawy i Pragi spędzają i przywożą, jadących z produktami chcąc odstręczyć werbunkiem zagrażają, a tym sposobem nietylko rzeźnikom, piekarzom, w obowiązku dostawienia mięsa i chleba będącym, nabycia bydła z pierwszej ręki nie dopuszczają, obywatelom samym kupować takowych łatwość odejmują, przez co drożyzny i w czasach niedostatku sprawują przyczynę, dlaczego zapobiegając podobnym nieprzyzwoitościom, wszystkim przekupniom, faktorom chrześcijanom jako i żydom jak najsurowiej zakazuje, aby w okręgu mil czterech od Warszawy żaden z nich na trakty dla przekupowania bydła jakiegobądź rodzaju lub żywności wyjeżdżać lub wychodzić, ani zadatkami w celu kupienia lub handlowania przedających upewniać nie ważył się; w przypadku zaś sprzeciwienia się, iż nietylko przewiniający karę siedzenia wieży przez Sąd kryminalny wskazać się mianą odniesie, ale nadto nabyte przez niego lub zapłacone bydło, lub jakowa żywność na rzecz Skarbu w trzech częściach, a w czwartej dla delatora konfiskowana będzie i zadatek dany utraci. Chcąc zaś, aby niniejszy uniwersał skuteczny uzyskał zamiar, nietylko on przy odgłosie trąby w Warszawie i Pradze, ale nawet z ambon po parafiach w całem Księstwie Mazowieckiem publikowanym mieć żąda i dlatego drukowanie onego kancelaryi swojej, rozesłanie zaś i dozór Komisyi Porządkowej poleca. Uniwersał jednak ten do jarmarków po miasteczkach, gdzie każdemu wolno wszystko nabywać, jako i odleglejszych nad cztery mile miejsc od Warszawy rozciągać się nie ma.

[Odpowiedź dana Deputacyi do opatrzenia żywności na jej zapytania]

RZT..., odpowiadając na notę Deputacyi do opatrzenia żywności wyznaczonej wraz z anneksem Radzie podaną, wyczytując zbawienne pobudki troskliwości Deputacyi do jak najskuteczniejszego opatrzenia w żywność Warszawy dążące, nie może jak tylko przyjąć z tem uwielbieniem, jakie podobnie myślącym, wiernym powstaniu obywatelom należy, a jako cele Rady jedyny miały zamiar jak najrychlejszego przybliżenia do skutku swej, jaką

względem wszelkich potrzeb, a szczególniej żywności w Warszawie ma troskliwość, i usunięcia zawad sprowadzenie lub sprzedaż tamujących, tak, niżeli łatwiejsze obmyśli sposoby, upoważnia tęż Deputacyę, nadając onej zupełną moc wynajdywania i użycia wszelkich środków, jakie jej dla opatrzenia Warszawy w żywność najdogodniejsze zdawać się będą, i tym końcem poprzednicze rezolucye, urzędowanie Deputacyi stanowiące, rozwalnia. Spodziewa się Rada, iż użyte przez Deputacyę sposoby do ułatwienia przeszkód w dostarczeniu wiktuałów, zabezpieczenie onych sprowadzenia, zapewnienie obywateli o niezawodnej tychże wiktuałów podług ugodzonej ceny opłacie, jako i innych, zaspokoić potrafią troskliwość, której po części skutki z podanego w dniu wczorajszym raportu żywności do Warszawy wprowadzonej widzieć się dają. Gdy zaś żywność do ogółu wszelkiej klasy mieszkańców w Warszawie stosowana być powinna, dla czego Deputacya z osobami w Komisaryacie Wydział opatrzenia żywności składającemi porozumiewać się i znosić będzie. Co do żądań w anneksie umieszczonych oświadcza Rada, że dla dogodzenia pierwszej kraju potrzebie uniwersał względem niewypuszczania z kraju za granicę wołów wydanym będzie, że rzeźnicy majstrowie zaświadczeniami od starszych cechu rzeźniczego opatrzeni, na jarmarki dla skupienia bydła wyjeżdżać chcący, paszporty wydane sobie uzyskają, że względem dozwolenia sobie pastwisk do wyżywienia bydła na rzeź sprowadzonego obmyślone zostaną sposoby żądaniu cechu rzeźniczego odpowiadające, że przekupywanie wołów, lub innego bydła do Warszawy pędzonego, na traktach o mil cztery około Warszawy wzbronionem będzie, wolność jednak na jarmarkach lub dalej nad mil cztery tamowaną nie zostanie, że względem zaganiaczów bydła wydane będzie do komend zalecenie, aby ci mimowolnie do wojska branymi nie byli. Tym sposobem odpowiedziawszy Rada na notę i żądania Deputacyi, tęż w obowiązku uwiadomienia na piśmie Rady o wszystkich swych czynnościach zostawuje.

[Osoby do Sądu kryminalnego przydane]

RZT..., przełożenie Sądu kryminalnego, żądającego pomnożenia osób skład tegoż formować mających, z powodu, że dotąd wyznaczeni jedni na czas oddalili się, drudzy innemi czynnościami publicznemi zajęci zostali, za sprawiedliwe uznając, obywateli następujących: Piusa Kicińskiego, Jana Łuszczewskiego, Jacka Szymańskiego, Tomasza Kuśmirskiego, Ksawerego Rostworowskiego, Tomasza Ciewierskiego, Stanisława Kuszewskiego, Jana Rose, Piotra Sulińskiego i Michalskiego za sędziów kryminalnych wyznacza, onychże do osób już ustanowionych dodaje i pełnienie im obowiązków przepisanych za poprzedzającem w obliczu Sądu przysięgi wykonaniem zaleca. Nie może jednak Rada nie polecić Sądowi kryminalnemu, iżby odtąd osoby skład tego Sądu formujące nieinaczej, jak tylko za wiadomością i zezwoleniem całego kompletu, choćby i na czas niedługi, z Warszawy oddalać się nie mogli.

[Odpowiedź na zapytanie Dyrekcyi menniczej]

RZT..., odpowiadając na zapytanie Dyrekcyi menniczej pod dniem 15 miesiąca i roku bieżących podane, co się pierwszego dotyczy, umacnia Dyrekcyę menniczą, przez siebie z woli Naczelnika siły zbrojnej narodu ustanowioną, ażeby dała kwity oficyalistom dotąd w Mennicy zostającym, nie z ich czynności jednak, ale tylko z samych rzeczy inwentarzem od nich odebranych. Co do drugiego, Rada przychyla się do przełożeń przez Dyrekcyę uczynionych, wydaje dyspozycyę do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta Kasie generalnej, za kwitem Dyrekcyi menniczej, złotych siedmdziesiąt pięć tysięcy wypłaciła, z których, tak jako i z innych następnie odbierać się mogących, Dyrekcya przed Radą rachować się winna będzie. Kiedy zaś z podanego ekstraktu rachunkowego menniczego Rada przekonywa się, jak wiele zapasów jeszcze *in crudo* będących w Mennicy znajduje się, z których tęż Mennicę ogałacać byłoby to jedno, co operacye jej jeżeli nie zupełnie wstrzymać, to przynajmniej w znacznej bardzo części zatamować, przeto Rada, godząc wyrazy rezolucyi swej, pod dniem 14 miesiąca bieżącego co do tego punktu wyszłej, z powinną o zaradzenie potrzebom publicznym troskliwością zaleca Dyrekcyi menniczej, ażeby ta, bądź w składzie swoim, bądź przez wybrane z pomiędzy siebie osoby, uczyniła z JP. Kickim, prezesem kamery Króla Imci, względem pomienionych zapasów zniesienie się, któreby, nie naruszając w niczem ich własności, zdolne jednak były zaspokoić tak potrzeby kamery, jako i konieczne operacyi menniczych bez przerwy utrzymanie, a jakie Dyrekcya za wspólnym z JP. Kickim układem znajdzie ku temu najdogodniejsze środki, te Radzie dla roztrząśnienia lub zatwierdzenia poda.

[Oddanie kasy i archiwum Komisyi Edukacyjnej nakazane]

RZT..., przekonana, że nauczyciele w szkołach publicznych pracujący nietylko pod opieką rządową zostawać, ale i potrzeby swoje ze Skarbu publicznego załatwiane i w nim zabezpieczone mieć powinni, porządek zaś i pewność operacyi tegoż Skarbu wymaga, ażeby to wszystko, co tylko dochodem publicznym mianować się powinno, do jednego miejsca pod najbliższym rządu dozorem wpływało, dlaczego z tych pobudek dochody Komisyi Edukacyjnej nie mogąc uważać jak tylko dochodami publicznymi, zaleca JPP. kasyerowi i innym tejże kasy oficyalistom, ażeby wszystkie swoje percepty do Kasy generalnej i za kwitem onejże niezwłocznie złożyli, Radę zaś ażeby nietylko o wielości złożonej kwoty uwiadomili, ale nadto stan całkowity percept kasę edukacyjną składać powinnych i zaległości, gdzie i jakie dotąd znajdują się, podali i archiwa wszelkie do funduszów edukacyjnych ściągające się do Wydziału Skarbowego w Radzie złożyli, względem których Rada temuż Wydziałowi wyda następnie urządzenia.

[Zanelli z żądaniem swem do Deputacyi odesłany]

RZT..., odpowiadając na żądanie obywatela Karola Zanellego, przez Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego do siebie odesłane, gdy już ustanowiła Deputacyę w celu zabezpieczenia majątku po osobach osądzonych i zbiegłych oraz aresztowanych pozostałego, odsyła tamże obywatela Zanellego, zalecając pomienionej Deputacyi, ażeby spisawszy regestr pozostałych w jego mieszkaniu rzeczy, przez księdza Skarszewskiego zostawionych, oneż na inne miejsce bezpieczne przeniosła i mieszkanie obywatela Zanellego z nich niezwłocznie uwolniła i papiery, jeżeli tam znajdujące się, do Wydziału Dyplomatycznego i Składu w nim do rewizyi papierów wyznaczonego oddała.

[Porozumienie się wszystkim deputacyom zalecone]

RZT..., przyjmując z chęcią przełożenie obywatela Krzuckiego, z gorliwości swej znanego, gdy tego i związek czynności między deputacyami przez Radę wyznaczonemi zachodzących i potrzeba prędkiej onychże egzekucyi wymaga, zaleca Komisyi Porządkowej, Deputacyom indagacyjnej, dozorczej nad więźniami, likwidacyjnej, do ofiar odbierania, do zabezpieczenia majątków osób osądzonych, aresztowanych i zbiegłych, do opatrzenia żywności, do indagacyi szpiegów ustanowionym, ażeby te wyznaczyły po jednej z pomiędzy siebie osobie z przepisanymi *respective* swych Deputacyi obowiązkami, ci zaś wyznaczeni ażeby w dniu jutrzejszym, tj. 18 miesiąca bieżącego, zeszli się do domu dla Komisyi Porządkowej przeznaczonego i tam nawzajem o miejscach swych Deputacyi, o obowiązkach sobie przepisanych zawiadomili się, a to końcem, ażeby czynność jednej Deputacyi polecona przez drugą zajmowaną nie była, ale przez każdą, do której właściwie należy, odsyłaną i uskutecznianą została.

[Asygnacya dla Dyrekcyi menniczej na zł. 75.000]

RZT..., stosownie do rezolucyi swej, pod dniem dzisiejszym wyszłej, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta za kwitem Dyrekcyi menniczej z Kasy generalnej złotych siedmdziesiąt pięć tysięcy wypłacić i te między ekspensami umieścić dysponowała.

XXX.

Działo się ... dnia ośmnastego miesiąca maja 1794 roku.

[Wyłączenie z Rady Wulfersa]

RZT... Ponieważ doniesienie Deputacyi dozorczej nad więźniami ustanowionej względem Michała Wulfersa, członka swej Rady, indagacyą z rozkazu Wydziału Policyjnego odbytą stwierdzone, przekonało Radę, że pomie-

niony Michał Wulfers dnia piętnastego maja wieczorem, około godziny 10, sam bez deputowanych znajdował się w prochowni i broniącym sobie wejścia za pokazaniem znaku chustki ponsowej wszedł do więźniów, widział się z aresztowanymi Brea, Roguskim, Boskampem, z nimi i z innymi rozmawiał, dopokąd przez Kosteckiego, komendanta prochowni, do wyjścia zobowiązanym nie został, a tem samem warunki dla Deputacyi dozorczej przez Radę przepisane przestąpił, Rada przeto pomienionego Michała Wulfersa, jako przez krok ten nieporządny sprawiedliwie podejrzanego a stąd ufności publicznej nie zasługującego, z grona swego wyłącza i zaleca Wydziałowi Policyjnemu, ażeby osobę jego zabezpieczył i Deputacyi indagacyjnej również zalecenie przesyła, ażeby ta papiery pomienionego Wulfersa odpieczętowała, przejrzała i podług tego, co w nich wyśledzi, stosownie do przepisów sobie służących, w osób najmniej siedm, postąpiła, które to papiery tak w domu Wulfersa, jako i w domu rodziców jego znajdują się.

[Aresztowanie Unruha i Sartoryusza]

RZT..., stosując się do woli Tadeusza Kościuszki, Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, przez wyrazy pod dniem ósmym maja z obozu pod Połańcem sobie przesłane z zaleceniem, ażeby Unruh, były dyrektor menniczy, i Sartoryusz, były sekretarz poczty, aresztowanymi zostali, rekwiruje komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, iżby pomienione zalecenie uskutecznił.

[Aresztowanie księdza Bohomolca]

RZT..., odebrawszy indagacye z rozkazu Wydziału Policyjnego względem księdza Bohomolca na Pradze odbyte, oneż Deputacyi indagacyjnej przesyła, a gdy się już względem osoby pomienionego księdza Bohomolca, jako o miane przeciw Powstaniu Narodowemu nauki oskarżonego, zabezpieczyła, poleca Deputacyi indagacyjnej, iżby ta względem niego obowiązków sobie przepisanych dopełniła.

XXXI.

Działo się ... dnia dziewiętnastego miesiąca maja 1794 roku.

[Przystawienie rekruta z ziemi czerskiej]

RZT..., ponieważ Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, Tadeusza Kościuszki, wyraźną jest wolą, ażeby korpus artyleryi czterema kompaniami został powiększony, a zatem końcem uskutecznienia takowego urządzenia Najwyższego Naczelnika obowiązuje prześwietną Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby zarekwirowała Deputacyę komisyjną ziemi czerskiej, równie i powiatu garwolińskiego o przystawienie tymczasowe z ziemi czerskiej i powiatu garwolińskiego głów 532 rekruta, stosownie do wyszłego

w tej mierze od Rady swojej uniwersału do formowania wspomnianych czterech kompanii korpusu artyleryi, co, ażeby jak najprędzej i w czasie najdłużej dni czternastu takowy rekrut dostawiony został, korpus artyleryi wysyła dwie komendy, jedną do Garwolina, drugą do Warki, do których Deputacye komisyjne czerska i garwolińska zebranych rekrutów dla transportowania ich do Warszawy przystawiać będą. Rada ma prawo się spodziewać, iż Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego i Deputacye komisyjne ziemi czerskiej, przekonane o gwałtownej potrzebie powiększenia siły zbrojnej, dołożą najgorliwszego starania i najprzyzwoitsze środki w ziemi swej przedsięwezmą, aby wspomniany rekrut przystawiony został.

[Kupno asygnat moskiewskich wstrzymane]

RZT..., odpowiadając na notę Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, na dniu 18 miesiąca i roku bieżących podaną, donoszącą o nabyciu asygnatów moskiewskich, gdy się przekonywa, iż kupiec moskiewski Nesteriuk już w należytości swojej za liwrowane do Dyrekcyi tabacznej tytonie zupełnie zaspokojony został przez skupowane asygnaty i nadto jeszcze tychże asygnat na rubli 1935 pozostaje, przeto Rada kontynuacyę skupowania takowych asygnat odtąd wstrzymując, zaleca Komisyi Porządkowej resztujące, ceną w nocie Komisyi wskazaną, to jest sto rubli za czerwonych złotych szesnaście, sprzedać, ile do percepty umieścić, również jako i zysk, na kuponie ogólnym asygnat moskiewskich w nocie Komisyi okazany, ażeby do percept był zapisany, Komisya Kasie generalnej zadysponuje.

[Perceptowanie sum wszelkich Komisyi Porządkowej pozwolone]

RZT..., troskliwa, by z źródeł wszelkich czerpane dochody jak najprędzej do Kasy generalnej na zasilenie siły zbrojnej wpływały, lubo zastrzegła w poprzedzających swych rezolucyach, iż tak wpływ percept, jako i wszelkie ekspensy tylko za rezolucyami Rady egzekwowanymi być mogą, zapobiegając jednak wypadkom, któreby przez przewłokę w odbieraniu do Kasy percept wszelkich wyniknąć mogły, dozwala Komisyi Porządkowej, iż ta, co się ściąga importowania różnych percept do Kasy generalnej, asygnacye wydawać mocna będzie, ponawia zaś zalecenie swoje, ażeby bilans percept i ekspens dwa razy w tydzień bez zawodu Radzie był podawany.

[Dodanie osób do Deputacyi łomżyńskiej]

RZT..., odpowiadając na żądania Deputacyi Komisyi Porządkowej ziemi łomżyńskiej, tak względem dodania osób do tejże Deputacyi, jakoteż względem odmiany miejsca, przez obywatela Tadeusza Szymona Skarzyńskiego, członka pomienionej Deputacyi, podane, najprzód osoby podane, to jest obywateli: Tomasza Przyjemskiego, Tomasza Staniszewskiego, Wiktora Wiszowatego, Stanisława Badowskiego, Franciszka Wierzbickiego, Ksawerego Zarzuckiego, Antoniego Włodkowskiego, Michała Janczewskiego potwierdza,

onychże do grona dawniej wyznaczonego dodaje i pełnienie obowiązków przepisanych zaleca, a samejże Deputacyi obranie miejsca innego do swych czynności, któreby nietylko Deputacyi, ale szczególniej obywatelom ziemi łomżyńskiej najdogodniejszem było, zostawia.

[Asygnacya na zł. 1.000 dla Józefowicza]

RZT... na przełożenie Deputacyi nad osobami do dyplomacyi rosyjskiej należącemi, pod zabezpieczeniem będącemi, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta na nieuchronne potrzeby dla Józefowicza, konsyliarza legacyi, z żoną i osiem osób dzieci swych, pod zabezpieczeniem zostających, sumę złotych tysiąc za kwitem obywatela Franciszka Gautier, konsyliarza Rady, z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensy umieścić dysponowała.

[Przeprowadzenie guwernera dzieci Gagarinowej]

RZT... na przełożenie Deputacyi nad osobami do dyplomacyi rosyjskiej należącemi, pod zabezpieczeniem będącemi, zaleca Deputacyi dozorczej nad jeńcami rosyjskimi, iżby ta osobę Komendantow, guwernera dzieci księżnej Gagarinowej, do pałacu Brylowskiego, pod zabezpieczenie Deputacyi nad osobami do dyplomacyi rosyjskiej należącemi, wydać i przeprowadzić dysponowała.

[Uwolnienie z pod aresztu Przeździeckiego]

RZT..., odebrawszy od Deputacyi Komisyi Porządkowej ziemi liwskiej ekspedycyę z papierami Przeździeckiego, starosty pińskiego, przy nim znalezionymi, gdy z nich o żadnej winie tegoż obywatela ciążyć mogącej nie przekonała się, przeto onego z pod straży, w której dotąd zostawał, wolnym natychmiast deklaruje.

XXXII.

Działo się ... dnia dwudziestego miesiąca maja 1794 r.

[Rekwizycya względem dostawienia rekruta z ziemi liwskiej i nurskiej]

RZT..., gdy powiększenie siły zbrojnej najszczególniejszem staraniem być powinno, a Rada aż dotąd przez podane sobie raporty komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego nie bez uczucia odbiera wiadomości, iż niektóre ziemie Księstwa Mazowieckiego dotąd żadnego rekruta nie przystawiły, obowiązuje zaczem Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby niezwłoczne rekwirowała od Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi liwskiej przystawienie rekruta w liczbie głów pięćset, po odebranie których i transportowanie do Warszawy regiment 15 od komendanta siły zbrojnej

Księstwa Mazowieckiego odebrał ordynans. Równie zarekwiruje od Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi nurskiej, aby ta do gwardyi pieszej koronnej przystawiła kantonistów pięćset, po odebranie których taż gwardya koronna wykomenderowana od komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego. Taż ziemia nurska przystawi i do regimentu siedmnastego rekruta dwieście. Podobnież Komisya Księstwa Mazowieckiego zarekwiruje Deputacyę komisyjną warszawską, ażeby z powiatu tarczyńskiego przystawiła do regimentu fizylierów osób sto siedmdziesiąt i pięć, po odebranie których tenże regiment wykomenderuje. Zostaje Rada w zupełnej ufności, iż Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego uskutecznić to wszystko jak najprędzej zechce i wygotowane w tej mierze obwieszczenia do wzwyż wyrażonych Deputacyi komisyjnych dnia jutrzejszego do Wydziału Wojskowego odeśle.

[Zalecenie względem straży więźniów od Naczelnika Kościuszki przesłane, Deputacyi dozorczej nad więźniami komunikowane]

RZT... jakie zalecenia od Tadeusza Kościuszki, Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, względem straży więźniów z obozu pod Połańcem, pod dniem 8 tego miesiąca pisane, odebrała, takie natychmiast Deputacyi dozorczej nad więźniami przeznaczonej komunikuje, a gdy z nich Deputacya przekona się, ile ten szanowny Naczelnik pragnie mieć troskliwości względem pilnowania pomienionych więźniów zachowanej, jak ściśle wszelkiej między nimi komunikacyi zabrania, jak nakoniec strzeżenie ich, iżby zasłużonej nie uszli kary, odpowiedzialnością urzędujących wiąże, tak Rada, chociaż już tylokrotne w tej mierze a zgodne z teraźniejszemi Naczelnika zaleceniami wydała swe rezolucye, przecież nie może jeszcze raz nie polecić pomienionej Deputacyi jak największą względem rzeczonych więźniów baczność, jak najdzielniejszą, tak względem przecięcia komunikacyi, jako i dochowania ich pieczołowitość, którą Deputacya tem troskliwiej zawsze przed oczyma mieć będzie, im bardziej ją do tego i własna gorliwość i konieczne zaleceń Naczelnika dopełnienie pobudzać powinno.

[Rozwolnienie poboru w niektórych artykułach]

RZT..., uchwalając pobór na miasto Warszawę, miała ten święty zamiar, ażeby uzbrojony i opatrzony żołnierz tem skuteczniej pomagał gorliwym obywatelom do zupełnego wytępienia nieprzyjaciela, co, po odniesionej w tej stolicy klęsce, nie mógł nie gotować najsroższej zemsty, której skutki barbarzyńskie już nawet w okolicach okazywał. Nie zawiodła się Rada na zapale obywatelskim, bo tego hojne ofiary i liczny już dotąd złożony w Skarbie publicznym podatek jest dowodem. Gdy jednak odbiera uwiadomienia od Deputacyi do opatrzenia nędznych wdów i sierot wyznaczonej, ile to nieszczęśliwych w tej stolicy znajduje się, co będąc w najszczerszych chęciach przykładania się do wspólnej obrony ojczyzny, siły jednak ich ma-

jątków nie są po temu i nawet do opłacenia przypadającego na nich poboru nie znajdują się w stanie, Rada przeto na mocy takowych przełożeń, skutkując w tem wolę Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, z największem dla siebie ukontentowaniem śpieszy zaspokoić troskliwość pragnących dać pobór a uskutecznić tego nie mogących, rozwalniając opisy pomienionego poboru względem tych, których najbliżej a najczulej dotyczyć się może. Uwalnia zatem od poboru: Najprzód tych, którzy, znajdując się podług rozklasyfikowania Deputacyi do opatrzenia nędznych wyznaczonej w pierwszej klasie cierpiących umieszczeni, mieć będą od tejże Deputacyi w komplecie 5 osób zaświadczenie, jako nie są w stanie opłacenia poboru. Powtóre, uwalnia od poboru w punkcie siódmym uniwersału poboru, dnia 27 kwietnia wyrażonego, czeladź wszystką rzemieślniczą, jako i w dniach tych pamiętnych dzielnie do pokonania nieprzyjaciela przykładającą się i teraz pilnie nad potrzebami wojskowemi pracującą. Po trzecie, komorników, którzy do dwóchset złotych komornego opłacają. Po czwarte, pensyonalistów ze Skarbu publicznego pensyonowanych, których pensya zł. 500 nie przenosi. Po piąte, oficyalistów, którzy od 1 marca 1793 roku pensyi swoich z Skarbu zapłaconych nie mają. Po szóste, mający prywatne pensye płacić poboru nie będą od strawnego. Po siódme, trzymających fiakry i remizy od poboru, w punkcie czwartym uniwersału udeterminowanego, uwalnia, ostrzegając gotowość usługi z ich koni w potrzebach publicznych. Gdyby zaś z powyżej uwolnionych już którzy przypadający na nich pobór opłacili, tym ażeby takowa opłata zwrócona została, Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego końcem zadysponowania tego egzaktorom zaleca. Zaleca nakoniec wszystkim egzaktorom, pomieniony pobór wybierającym, ażeby, nie tamując gorliwości obywatelskiej od tych, co całkowity pobór płacić będą, onże odbierali, którzyby zaś niemożnością zapłacenia całkowitego tłómaczyli się, od nich w połowie tylko tymczasowie przyjmowali. Ufa Rada cnocie waszej, obywatele, wam szczególniej, którym urodzenie, prace, los, szczęście nakoniec znaczniejszy majątek mieć dozwoliło, iż się tą ulgą dla prawdziwie biednych uczynioną zasłaniać nie będziecie. Nie czas jest, obywatele, oszczędzać część majątku wtenczas, kiedy idzie o zachowanie go całkowite, o życie wasze, a nakoniec kiedy idzie o odzyskanie wolności i swobód ojczystych, które nad to oboje milszemi i więcej szanowanemi być powinny. Cokolwiek uczynicie teraz, uczynicie nietylko dla was, ale i dla pokoleń waszych. Zostanie tego pamięć niezatarta, Rada bowiem zaleca powyższym egzaktorom, ażeby przy kończącym się terminie podali jej imiona i nazwiska tych wszystkich, co całkowity zapłacili pobór, ażeby na przykład teraźniejszym, na uwielbienie potomkom ogłoszonymi zostali.

[Kupno saletry i siarki zalecone]

RZT... zaleca Komisaryatowi Wojennemu, aby Wydział swój uzbrojenia

umocnił bez zwłoki dla ugodzenia się z kupcami warszawskimi, siarkę i saletrę na sprzedaż mającymi, a to podług przyłączonej tu specyfikacyi przez Wędrychowskiego, regenta Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, uczynionej. Wydział uzbrojenia, ugodziwszy się o cenę, zakupioną saletrę i siarkę do magazynu artyleryi za kwitem kapitana Szubalskiego przystawić starać się będzie powinien, żeby zaś na przyszłość artykuły saletry i siarki przystawione być mogły, Wydział uzbrojenia kontrakty na to z tymiż kupcami lub innymi zawrze i o takowych zawartych kontraktach Komisaryat Wojenny raport RZT złoży. Względem przystawienia cyny angielskiej oraz miedzi węgierskiej tudzież ołowiu równie osobne kontrakty poczynić Wydział uzbrojenia starać się będzie.

[Przydanie warty do Składu rzeczy osób aresztowanych]

RZT..., odpowiadając na notę Deputacyi do zabezpieczenia majątków osób zbiegłych i aresztowanych, rekwiruje Sokolnickiego pułkownika, ażeby on, jako mający składy swoje w domu Raczyńskich, tak Deputacye w tymże domu odbywające się, jako i miejsca na składy rzeczy przez Wydział Policyjny wyznaczone żołnierzem z pułku swego przyzwoicie opatrzył, pokąd jego w tem tam miejscu konsystencya będzie.

[Żądania Komisyi Porządkowej po roztrząśnienie do Wydziału Wojskowego i Skarbowego odesłane]

RZT..., zapytania Komisyi Porządkowej na dniu dzisiejszym do siebie przesłane przejrzawszy, gdy takowe dojrzalszego potrzebują zastanowienia się, zaczem takowe do roztrząśnienia i opinii swej przyniesienia Wydziałowi Rady swej Skarbowemu i Wojskowemu oddaje.

[Zlecenie odebrania resztującej sumy od brygadyera Biernackiego]

RZT..., mając sobie okazany regestr ekspensy, przez Pawła Biernackiego brygadyera podany, z sumy złotych 1.800 przez niego wziętych, gdy remanent przy nim z powyższej sumy zł. 904 podług tegoż rachunku pozostaje, zaczem ażeby takowe Komisya Porządkowa do Kasy generalnej odebrać i w percepcie Kasy zanotować zaleci.

[Asygnacya dla Deputacyi dozorczej nad więźniami na zł. 15.000]

RZT... na przełożenie Deputacyi dozorczej, nad więźniami wojennymi i aresztantami krajowymi wyznaczonej, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta na żywność oficerów jako też gemeinów jeńców rosyjskich i aresztantów krajowych sumę złotych piętnaście tysięcy za kwitem obywateli Ksawerego Wasilewskiego, konsyliarza Rady, i Stanisława Domaszewskiego, członków tejże Deputacyi, z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensami umieścić dysponowała.

[Odpowiedź na zapytania Deputacyi likwidacyjnej]

RZT..., zapytania Deputacyi likwidacyjnej, do likwidowania długów i pretensyi do osób w areszcie i pod zabezpieczeniem zostających wyznaczonej, do Rady swej uczynione, rezolwując, co do pierwszego, względem likwidowania lub nie długów i pretensyi do osób tych, których osoby lubo nie są zaaresztowane, majątki jednak ich zabezpieczone zostały, gdy te osoby nieinaczej, jak za zbiegłe i do przewinienia o zdradę ojczyzny poczuwające się posądzane i rozumiane być mogą, przeto, że i do takowych osób zbiegłych pretensye przez obywateli miane Deputacya do likwidacyi przyjmować powinna, oświadcza. Co do drugiego, względem likwidowania długów obywatelom od Moskali, których ani osoby ani majątek pod aresztem nie zostają, winnych, gdy Rada końcem pozyskania satysfakcyi dla obywateli w długach wszystkich przez Moskali winnych wszelkie starania swoje czynić ma zamiar, przeto, ażeby Deputacya i długi wszystkie obywateli do Moskalów, bądź w areszcie zostających, bądź w areszcie nie będących formowane, podobnież do likwidacyi swej przyjmowała, tejże Deputacyi poleca.

[Papiery regimentu gwardyi pieszej koronnej z pomiędzy papierów Ożarowskiego wydać nakazano]

RZT..., odpowiadając na memoryał obywatela Gretza, pułkownika wojsk koronnych, rekwiruje Skład do rewizyi papierów wyznaczony, iżby z papierów Ożarowskiego rachunki regimentowe gwardyi pieszej koronnej obywatelowi Gretzowi za kwitem jego wydał.

[Odpowiedź na zapytanie Pragi względem podejścia tejże Pragi pod pobór]

RZT..., żądanie cyrkułu siódmego względem uwolnienia go od poboru, przez Radę ustanowionego, rezolwując, gdy pomieniony pobór na całe miasto Warszawę ustanowiony nikogo od niego uwolnionym mieć nie chciał, Praga zaś, jako cyrkuł siódmy miasta składająca, do ogółu tegoż miasta należy, i choć rozkładem podatku czterechkroć sto tysięcy na Warszawę nie jest objęta, od podatku jednak podymnego, jaki na nią podług osobnej taryfy wypada, wyłączać się nie powinna, dlatego rzeczoną Pragę, jako siódmy cyrkuł miasta Warszawy, do znoszenia oznaczonego poboru tak z podymnego jako i z komornego, oraz innych rodzajów, w uniwersale pod dniem dwudziestym siódmym kwietnia wyszłym umieszczonych, obowiązuje, wyjąwszy tylko te osoby, które przez dzisiejszą rezolucyę od znoszenia poboru uwolnione zostały.

[Żądania Deputacyi komisyjnej porządkowej powiatu garwolińskiego do Komisyi Porządkowej i Wydziału Wojskowego po załatwienie odesłane]

RZT..., odebrawszy raport od Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi

czerskiej powiatu garwolińskiego, punkt onegoż pierwszy do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego wraz z przyłączeniem kopii tegoż raportu i żądania przez miasto Garwolin, drugi zaś punkt pomienionego raportu do Wydziału Wojskowego końcem ułatwienia onychże przesyła.

[Dominik Sierakowski na miejce Piotra Gautier do boku Króla przydany]

RZT..., gdy obywatel Piotr Gautier, do boku Króla wraz z innymi obywatelami rezolucyą swą wyznaczony, niesposobność dopełnienia obowiązku swego przekłada, przeto, uwalniając go od takowego jego obowiązku, na miejsce jego obywatela Dominika Sierakowskiego wyznacza.

[Ministrowie zagraniczni od poboru uwolnieni]

RZT..., przychylając się do przełożenia Wydziału Dyplomatycznego względem uwolnienia mieszkań ministrów zagranicznych od poboru komornego, że ten pobór mieszkania ministrów zagranicznych dotykać niema, oświadcza, o czem Komisyę Porządkową uwiadamiając, ażeby względem tego zlecenia potrzebne egzaktorom wydała, tejże Komisyi poleca. Względem zaś mieszkań ministrów zagranicznych, tu w Warszawie będących, Wydział Dyplomatyczny Komisyę Porządkową uwiadomić nie omieszka.

[Dana moc Komisyi Porządkowej przydawania osób do deputacyi komisyjnych]

RZT... Odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego co do pomnożenia osób w Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi warszawskiej, Rada, chcąc mieć rezolucye swoje jak najprędzej skutkowane nietylko względem jednej ziemi warszawskiej, ale i względem wszystkich innych ziem Księstwo Mazowieckie składających, daje moc Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego nietylko powiększenia liczby osób przez obywateli życzonych w deputacyach ziemiańskich, stosownie do potrzeb i rozległości każdej ziemi, ale i nominowania innych na miejsca tych, którzy już przez Radę wezwani będąc, obowiązków tych dopełnić dla słabości swojej albo niesposobności zjechania nie mogą. Okoliczności zaś względem księdza Jaszewskiego, rektora Szpitala Generalnego warszawskiego, przez Komisyę Porządkową aż do rezolucyi Najwyższego Naczelnika zawiesza.

[Płótna i gotowizna, z fabryki płóciennej łowickiej przez akcyonalistów ofiarowane, przyjęte i odebranie takowych nakazane]

RZT..., odebrawszy od zawiadującego magazynem fabryki płóciennej łowickiej, tu w Warszawie złożonym, rachunki, wielość tak płócien, jako i innych towarów z tejże fabryki wyrobionych w sumie 25.430 złotych polskich groszy 15, niemniej gotowizny w kasie w sumie zł. 2.827 gr. 3 znajdującej się dowodzące, zaleca temuż zawiadowcy, ażeby gotowiznę do

Kasy generalnej i za kwitem onejże, a zaś płótna i inne towary do Komisaryatu Wojennego podobnież za kwitem jego oddał, Komisaryat zaś Wojenny rekwiruje, iżby ten pomienione płótna i inne towary, które na opatrzenie potrzeb wojska przydadzą się, użył, resztujące zaś, któreby się nie zdały, za ogłoszeniem przez publiczną licytacyę więcej dającemu sprzedał i pieniądze, które za sprzedaż wynikną, do Kasy generalnej i za kwitem jej komportował, a Kasa generalna tak powyższą sumę 2.827 zł. i gr. 3, jako i drugą, z sprzedaży wyniknąć mającą, do percept ogólnych za rezolucyą Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego zapisać powinna będzie.

[Odpowiedź na zapytania niektóre Dyrekcyi menniczej]

RZT..., odpowiadając na notę przez Dyrekcyę menniczą podaną, ponieważ taż Dyrekcya w złożonej przez siebie tabeli wyszczególniwszy z jednej strony dawniejsze płace oficyalistów, z drugiej strony same tylko żądania onychże o powiększenie ich pensyi wyraziła, Rada zaś znajduje potrzebę być uwiadomioną nietylko o płacy oficyalistów, ale i o ich obowiązkach, tudzież którzy z nich istotnie byliby potrzebni, a bez których operacye mennicze obejśćby się mogły, w tym zwłaszcza czasie, w którym, przez wzgląd na publiczne kraju potrzeby, coraz bardziej mnożące się, oszczędzanie grosza publicznego zna być jednym z najistotniejszych obowiązków swoich, z tych przeto powodów pomienioną tabelę odsyła nazad do Deputacyi menniczej i żąda po niej wyraźnej opinii: najprzód, wielu koniecznie oficyalistów przy Mennicy zostać się powinno; powtóre, jakie ich będą obowiązki; po trzecie, jaka ich ma być najprzyzwoitsza płaca, to przecież względem tego trzeciego punktu mając za prawidło, iżby pensye dla oficyalistów istotnie do operacyi menniczych potrzebnych nad płacone dotąd powiększane nie były, a gdzie stosownie do przepisać się mających obowiązków zmniejszone być mogą, iżby tam zmniejszone zostały. Co do opatrzenia się w miedź, do bicia bilonów potrzebną, Rada nie może jak tylko potwierdzić przedsięwzięcie Dyrekcyi względem obwieszczenia konkurencyi o kupno onejże i dlatego Dyrekcyi niebawne uskutecznienie onegoż poleca.

[Przemiana kwitu Horaina i Gorzeńskiego za kwit Sapiehy]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, aby ta kasyerom generalnym kwit księcia Sapiehy generała artyleryi litewskiej na czerwonych złotych tysiąc obywatelom Horainowi RZT konsyliarzowi i Gorzeńskiemu generał-lejtnantowi dany odebrać, a na to miejsce kwit na takowąż sumę przez wyżej wspomnianych obywatelów Horaina i Gorzeńskiego Kasie generalnej dany wydać rozkazała.

XXXIII.

Działo się ... dnia dwudziestego pierwszego miesiąca maja 1794 r.

[Połączenie Deputacyi żywności z Departamentem Komisaryatu żywności]

RZT..., znajdując konieczną potrzebę związku między Deputacyą do opatrzenia żywności miasta Warszawy wyznaczoną a Komisaryatem Wojennym czyli jego Departamentem żywności, zaleca pomienionej Deputacyi, ażeby niezwłocznie do tegoż Komisaryatu przeniosła się i z nim się złączywszy wspólnie czynności sobie przepisane odbywała, a cokolwiek przez nią przedsięwzięte i ustanowione zostanie, ciągłe o tem zawiadomienie przez obywatela Ksawerego Makarowicza konsyliarza, którego Rada do zasiadania w tejże Deputacyi przeznacza, dawała.

[Odpowiedź na raport generała ziemiańskiego ziemi bielskiej]

RZT... na raport generała ziemiańskiego bielskiego Karwowskiego dnia 17 miesiąca i roku teraźniejszych sobie uczynioną odpowiada:

ad 1^m^ Gorliwość obywatelów ziemi bielskiej, w przystawieniu rekrutów okazana, jest dowodem ich obywatelstwa, stałoby się jednak przychylniej zamiarowi Najwyższego Naczelnika i dogodniej obronie kraju, gdyby byli rekruci dostawieni wojsku liniowemu, które, w komplecie stanąwszy, mogłoby silniej zasłaniać województwa i ziemie, niż nowe korpusy, długiego przed użyciem siebie potrzebujące czasu, ile że Najwyższy Naczelnik, z piątego dymu stanowiąc rekruta do wojska regularnego, resztę ludu przez ogłoszenie pospolitego ruszenia chciał mieć uzbrojoną.

ad 2^m^ Dozwala generałowi Karwowskiemu wzięcia od regimentu fizylierów pięćdziesiąt żołnierzy na unteroficerów. Kapitanowi Cetysowi po odprowadzeniu kantonistów do Warszawy przejście z regimentu, gdzie ma awans pewny, jeżeli o to zamelduje się, nie będzie zbronnym.

ad 3^m^ Z największą chęcią życzyłaby sobie dogodzić żądaniu generała, ale w składach Komisaryatu zapasnej broni niema a armaty dysponowane nie uzbrojonym jeszcze, bez przyzwoitego żołnierzem regularnym okrycia, byłyby eksponowane.

ad 4^m^ Przełożenie to RZT znajduje słusznym, ale mu odpowiedzieć skutecznie dla detaszowanych znacznych przeciwko nieprzyjacielowi korpusów nie jest w mocy, nie zaniedba jednak Najwyższemu Naczelnikowi uczynić o tem doniesienia w celu zyskania sposobów i jego rozkazu.

ad 5[m] JP. Leonard Paszkowski jest mocen przyjąć ofiarowane sobie komendanctwo pikinierów; temu słusznemu oficerowi generał-lejtnant Mokronowski przyłącza świadectwo cnoty i jego zdatności i patent mu zapewnia.

ad 6[m] względem JP. podporucznika Hryniewieckiego wyszedł ordynans, żeby z komendą i rekwizytami niezwłocznie do brygady powracał, któremu, bardzo tu potrzebnemu, zechce generał Karwowski wyjazd ułatwić.

ad 7[m] RZT ufa gorliwości i przezorności jego, że kuryerom rosyjskim, ile zdołasz, przeszkodzić zechcesz.

Nakoniec RZT obliguje generała Karwowskiego, aby oficerom regimentu fizylierów, po kantonistów ordynowanym, dopomógł i bez najmniejszej odwłoki z komendantami ich i kantonistami tu do Warszawy odsyłał, gdyż wspomniany regiment, na to jedynie czekając, nie może stanąć w stopniu, iżby mógł być na zasłonę województwa podlaskiego destynowanym.

[Odezwa Naczelnika Kościuszki do obywatelów miasta Warszawy]

RZT..., odebrawszy od tegoż Najwyższego Naczelnika uniwersał do współobywatelów miasta Warszawy, nie omieszkuje go natychmiast publiczności ogłosić:

»Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej do obywatelów, mieszkańców miasta Warszawy.

Obywatele! Zaczynając dzieło Powstania Narodowego, najwięcej zasadzałem pierwiastkową jego pomyślność na męstwie i sile waszej. Czucie w Was powszechniej rozszerzone praw ludziom służących, przywiązanie do wolności, której zaczeliście już byli słodkimi cieszyć się owocami, nienawiść przeciwko tyranii moskiewskiej i targowickiej, która szczególniej zdawała się wywierać na was srogość swoją, iż widziała, że nie jesteście utworzonymi do dźwigania spokojnie żelaznego jej jarzma, ludność miasta pomnażająca siły wasze, wszystko to obiecywało mi pomyślne wzruszenie u was na stronę odzyskania wolności Polski.

Ale obywatele, jakożkowiek wielkie powziąłem o Was nadzieje, czyn wasz przewyższył oczekiwanie moje. Mimo tylu zdrad, mimo podstępów domowych i obcych zgnietliście liczną siłę wojska nieprzyjacielskiego, zemściliście się we krwi jego tylu krzywd niesłusznie nam od podłych wykonywaczów okrutnej Katarzyny wyrządzonych, oswobodziliście stolicę od więzów obcego żołnierza. Trwajcie w tym duchu odwagi, który Was do pierwszego przedsięwzięcia poprowadził, zostawajcie w najściślejszym braterstwie z wojskowymi, z którymiście razem krew przelewali. Nie masz teraz żadnej różnicy między wojskowymi i cywilnymi, wszyscy jesteśmy obrońcami ojczyzny. Pamiętajcie, że wojna nasza jest wojną aż do śmierci przeciw tyranii

moskiewskiej; albo my cnotą i męstwem naszym z jej kajdan oswobodzeni będziemy, albo okrucieństwo moskiewskie, przechodząc w srogości swojej to wszystko, co w dziejach ludzkich o największych tyranach czytamy, żadnego z nas przy życiu nie zostawi. Ale myślmy tylko zgodnie, czyńmy dzielnie, czyńmy prędko, a zwyciężymy. Zwyciężymy! przysięgam wam na imię Ojczyzny wspólnej matki naszej, byleśmy użyli całej mocy, której nam natura i ta ziemia, na której żyjemy, udzieliła, a którą sprawiedliwość sprawy naszej podwaja. Odgłos prawdziwej wolności wkrótce zatrwoży tych, którzy nas tak zdradliwie podeszli i tak niegodziwie rozszarpali.

Uzbrojenie wszystkich mieszkańców, obwarowanie miasta okopami, przysposobienie jak najwięcej broni, armat, amunicyi, żywności, oto jest co urzędom przez Was wybranym, obywatele, szczególnie zaleciłem. Pragnę jak najprędzej widzieć Warszawę zwycięska i wolną i, skoro mi tylko obroty wojenne dozwolą, będę chciał dogodzić sercu mojemu. Ale najmilsza dla mnie rzecz będzie, kiedy Was wszystkich uzbrojonych i dobrze przeciw nieprzyjaciołom przygotowanych obaczę. Odezwę tę moją bracia prześlijcie do obywatelów wszystkich miast polskich i litewskich. Duch wasz najłatwiej do ich serc przejdzie, a przykład wasz najskuteczniej ich do naśladowania pociągnie. Dan w obozie pod Połańcem dnia 8 maja 1794 r.«

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej]

RZT... na odezwy Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, które jej pod datą 13, 14 i 17 miesiąca i roku teraźniejszych uczyniła, odpowiada, że względem komendy fizylierów, komendy brygady Ożarowskiego, względem Prusaków, nad rzeką Biebrzą okopanych, i względem kuryerów, przez miasto Augustów do Prus przemykających się, wytłómaczyła myśl swoją generałowi ziemi bielskiej, Karwowskiemu. Zamiar Najwyższego Naczelnika, w odezwach Jego wyrażony, był i jest, iżby wojsko liniowe z największym pośpiechem kompletowane było, w województwach zaś i ziemiach, żeby wszystko co żyje wzruszone, w piki i kosy uzbrojone, znajdowało się w pogotowiu na każdą rekwizycyę. Ten zamiar, we wszystkich rozkazach Najwyższego Naczelnika czytany, przekonać może prześwietną Komisyę o swoim użytku; gdyby podług niego kantoniści odsyłani byli, regimenty liniowe skompletowane mogłyby już dawno na zasłonę województw i ziem być destynowane. Jest zatym zdaniem Rady, iżby Komisya oficerom fizylierskim, po kantonistów komenderowanym, wyjazd ułatwiła, nie zatrzymując podporucznika Hryniewieckiego, bardzo w brygadzie swej potrzebnego.

Niewolników rosyjskich znajduje się w stolicy około 2.500, z których ledwie dziesiąta część zajęta jest robotą dla niedostatku straży i łańcuszków, dlatego Komisya Porządkowa nie omieszka zapewne obmyślić dla aresztantów rosyjskich litewskich sposób sustentacyi i ich zażycia na miejscu. Co

zaś do starostwa i probostwa surazkich, gdy Rada w podobnych przypadkach co do Księstwa Mazowieckiego już oddzielną Deputacyę dla obejmowania w administracyę pozostałych majątków wyznaczyła, rozumie, że i Komisya Porządkowa ziemi bielskiej względem rzeczonego starostwa i probostwa surazkich nie inaczej, jak tylko przez wzięcie ich pod swoją administracyę zabezpieczyć się może. Jaki tryb sądownictwa Rada względem sądów kryminalnych przedsięwzięła, ten przyłącza; inne wszystkie sądownictwa zawieszone zostały w Księstwie Mazowieckim stosownie do woli Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, wyjąwszy same tylko przypadki komorniane, jako dla nakazanego poboru koniecznie załatwiać się winne, które sądom burmistrzowskim oddane zostały. Nakoniec Rada, będąc tego przeświadczenia, że otwarcie ksiąg publicznych konieczne jest wygodzie obywatelów, onegoż w Księstwie Mazowieckim nie broniła.

Tak ułatwiwszy zapytania Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, Rada przyłącza żądanie Deputacyi do administracyi dóbr wyznaczonej, sobie nadesłane, obligując Komisyę Porządkową miłością dobra publicznego, iżby je Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej dla niezwłocznego wzięcia w administracyę starostwa melnickiego i dóbr Rzepek zwanych, na Podlasiu sytuowanych, przesłała.

[Pomnożenie milicyi policyjnej]

RZT..., kiedy pomnażające się obowiązki milicyi policyjnej wyciągają pomnożenia onejże, nie tylko w gemeinach, ale szczególniej w oficerach dla ułatwiania zdarzających się z Wydziału Policyjnego wypadków, przeto rekwiruje komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ten, zniósłszy się z Wydziałem Wojskowym, rzeczoną milicyę stosownie do potrzeb wypadających pomnożył, i, onęż w trybie przyzwoitym urządziwszy, Radzie do potwierdzenia przyniósł.

[Przeprowadzenie podpułkownika Czaplica do generała Miłasiewicza]

RZT... z przyczyn sobie przełożonych zaleca Deputacyi dozorczej nad więźniami, ażeby Czaplic podpułkownik rosyjski, w areszcie w pałacu Krasińskich znajdujący się, do aresztu generała Miłasiewicza przeniesionym i wraz z tymże generałem ulokowanym został.

[Zł. 9.000 dane Dorauowi na ekspensy ekstraordynaryjne]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta za kwitem obywatela Wawrzeńca Dorau sekretarza Rady, na ekspensy ekstraodynaryjne sumę złotych polskich dziewięć tysięcy z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensami umieścić dysponowała.

[Dodanie osób do Komisaryatu]

RZT..., chcąc mieć, ażeby Komisaryat Wojskowy z osób jak najzda-

tniejszych składał się, i jak najdokładniej był administrowany, a mając sobie od obywateli zdatność do tego poniżej wyrażonych osób zaleconą i zaręczoną, przeto do tegoż Komisaryatu, a szczególniej do Departamentu broni i lazaretów obywatelów Piotra Ejgnera i Wincentego Styczyńskiego, do Departamentu zaś umundurowania obywatela Tomasza Dangla dodaje.

[Deputacya do wysłuchania rachunków Komisyi Edukacyjnej]

RZT..., gdy z opinii Wydziału Skarbowego przekonywa się, że do wejrzenia doskonałego tak w stan aktualny kas i funduszów Komisyi Edukacyjnej jako i czynności tejże magistratury potrzebne jest wyznaczenie oddzielnej Deputacyi, któraby zamiar ten do skutku przyprowadziła, przeto tym celem wyznacza Rada Deputacyę z osób następujących: Joachima Moszyńskiego, Dominika Szymanowskiego, Piusa Kicińskiego, Konopkę, Józefa Rzempołuskiego, Wiktora Gołuchowskiego, szambelana, księdza Jana Dorau i Konstantyna Łęskiego, która w komplecie najmniej pięć osób w dniu jutrzejszym w miejscu do tego najdogodniejszym sesye swoje zacznie, pisarza, kasyera generalnego i sekretarza tejże Komisyi wraz innymi oficyalistami do siebie weźmie, perceptę teraz w Kasie Komisyi Edukacyjnej znajdującą się natychmiast oficyalistom, tąż perceptą zarządzającym, do Kasy generalnej wnieść zadysponuje, fundusze tejże Kasy tak koronne jako i litewskie wyegzaminuje, perceptę i ekspens skonfrontuje, i o tym w przeciągu dni piętnastu, wyszczególniając każden rodzaj tak percepty jako i ekspensy, Radzie doniesie. Ponieważ zaś z rozkazu Rady archiwum Komisyi Edukacyjnej zapieczętowane zostało, przeto Deputacya, do wyegzaminowania funduszów wszelkich tejże Komisyi wyznaczona, mocna będzie toż archiwum otworzyć i wnijścia do niego oficyalistom dozwolić.

[Względem urzędów w miastach]

RZT..., memoryał przez obywatela Tomasza Mieczkowskiego z miasta Łomży podany rezolwując, stanowi, że tak w mieście Łomży jako też we wszystkich innych miastach Księstwa Mazowieckiego stosownie do urządzenia w mieście Warszawie już uczynionego, po zniesieniu wszystkich magistratur przez Zjazd grodzieński narzuconych, osoby, na urzędach dawniej z Sejmu konstytucyjnego będące, obowiązki tychże urzędów swych odbywać powinni, w przypadku zaś nieprzytomności lub śmierci nastąpionej którego z tych urzędnika, że pierwsi i z kolei następujący urzędnicy, to jest wójta ławnicy, burmistrzów zaś sędziowie zastępować mają.

[Indagacya względem dystyngwowania się obywateli w dniu 17 i 18 kwietnia burmistrzom zlecona]

RZT... Jak mężne i odważne było przedsięwzięcie wasze, obywatele, wybicia się z pod jarzma niewoli nieprzyjaciela, jak wspaniale to dzieło dokonaliście, tak słusznie spodziewać się mieliście prawo, że Najwyższy Na-

czelnik siły zbrojnej narodowej, szanowny Tadeusz Kościuszko, z równym te wasze męstwo, odwagę i wspaniałość przyjmie uczuciem. Stało się tak, macie od niego uwielbienie, macie sobie oddaną przed narodem całym a nawet i światem sprawiedliwość. Uwielbia on waszą cnotę, za przykład wystawia waszą odwagę, lecz oraz dla wiekopomnej waszej sławy chce mieć sobie podane imiona tych obywateli, którzy z pomiędzy Was najszczególniej w tym chwalebnym Powstaniu Narodowym męstwa swego szczególniejsze dali dowody. To Radzie ten Najwyższy siły zbrojnej narodowej Naczelnik uczynić zalecił. To Rada dopełnić ma w zamiarze; dlatego, chcąc to tym dokładniej a nawet za świadectwem obywateli jak najistotniej dopełnić, zaleca burmistrzom cyrkułowym, ażeby ci, przybrawszy do siebie sędziów w komplecie najmniej trzech, indagacyę w tej mierze jak najrzetelniejszą uczynić starali się, o obywatelach najszczególniej w dniach 17 i 18 miesiąca kwietnia dystyngwujących się wiadomość powzięli, imiona ich zapisali, o sposobie i miejscu dystyngwowania się przez niewątpliwe dowody i istotne świadectwo uwiadomili się i to jak najdokładniej z opisaniem okoliczności dopełnili, niemniej żądania dystyngwujących się obywateli, jakiejby nagrody żądali, zapisali, a tak dopełnioną czynność swą Radzie podali. Nie wątpi Rada, ażeby obywatele, oddając sprawiedliwość swoim współobywatelom, ich męstwu, odwadze, to co istotnie się stało, w czym męstwo swoje i odwagę okazali, za co im sprawiedliwość i chwała oddana być powinna, rzetelnie nie zaświadczyli, równie zaś mężnie i odważnie nieprzyjacielowi stawiając się, odpierając go walecznie i wspaniale go pokonywując, szczególniejszą odwagę i męstwo swych współobywatelów rozpoznać nie umieli.

[Sumy depozytowe połączyć z innymi sumami perceptowymi nakazane]

RZT..., znajdując w księdze percepty i ekspensy Kasy generalnej, iż sumy depozytowe w rubrykę sum perceptowych nie są wciągnięte, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta Kasie generalnej wciągnięcie wszelkich sum depozytowych w rubryki sum perceptowych poleciła, niemniej, iżby suma zł. 18.000, pani Szydłowskiej wyliczona, podobnież w rubryce ekspensy pomieszczona była.

[Rezolucye na zapytania Dyrekcyi tabacznej]

RZT... zapytania od Dyrekcyi tabacznej uczynione rezolwując, co do pierwszego — przełożenie Dyrekcyi tabacznej względem dalszego dostawienia tytoniu ballonu rosyjskiego, podług kontraktu z Nesterukowem zawartego aprobuje; co do drugiego — podobnież przełożenie co do tabak zagranicznych, kontraktem obwarowanych, aprobuje; co do trzeciego — względem wypłaty awansowanych pieniędzy obywatelowi krakowskiemu Hallerowi, podług podanego przez Dyrekcyę tabaczną rachunku, gdy wszystkie percepty tabaczne przez Komisyę Porządkową krakowską objęte zostały,

przeto Rada nie omieszka przełożenie swe do tejże Komisyi krakowskiej uczynić względem satysfakcyi temuż Hallerowi; co do czwartego — zaleca, aby Dyrekcya tabaczna rekwizycyę w tej mierze do superintendenta ruskiego uczyniła; co do piątego — gdy przy obrachunku pisarz magazynu bielskiego złoży kwit z wziętej sumy przez wicebrygadyera Rzewuskiego, tenże *pro persoluto* przyjętym mu zostanie. Dyrekcya tabaczna ma mieć w największym staraniu, ażeby zapas tabak i tytoniu w magazynach był dostateczny, ażeby przez to uszczerbek skarbu nie wyniknął, gdyż w takowym zdarzeniu osoby składające w odpowiedzi będą.

XXX.

Działo się ... dnia dwudziestego drugiego miesiąca maja 1794 roku.

[Odpowiedź na raport Deputacyi ziemi czerskiej]

RZT..., mając sobie komunikowany ekscerpt z raportu Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi czerskiej do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego przesłany nie bez sprawiedliwego zadziwienia dowiaduje się z takowego, że w stanie dzisiejszym obrony powszechnej i pospolitego ruszénia ośmiu Moskali mogli mieć śmiałość wnijść do miasta Goszczyna i tamże bezkarnie i wolno furaże naznaczać. Słusznie stąd Rada wnosi sobie, że w ziemi czerskiej a szczególniej w Goszczynie zalecenia Rady i nakazy względem pospolitego ruszenia nie są wykonane i uskutecznione. Dla czego Rada zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, aby to słuszne zastanowienie się Rady Deputacyi komisyjnej porządkowej ziemi czerskiej oświadczywszy, niezwłoczne uskutecznienie pqspolitego ruszenia ku obronie powszechnej łącznie z generałem ziemiańskim na wzór innych ziem i powiatów nakazała, i ażeby to dopełnione było, dopilnowała. Co zaś do drugiego żądania w tymże ekscerpcie wyrażonego względem allewiacyi w poborze teraźniejszym miastu i obywatelom Goszczyna z przyczyny rabunku przez Moskali tamże uczynionego, gdy ten rabunek tylko jest wzmiankowany i w szczególności któregoby obywatela tak dotknął, iżby nie był w stanie zapłacenia poboru, nie jest wyrażony, przeto, że takowa allewiacya, ile w okolicznościach kraju tak krytycznych i naglących potrzebach, miejsca mieć nie może bez wyraźnego i szczególnego krzywd poniesionych i stanu skrzywdzonych opisu, oświadcza. Końcem zaś uwiadomienia komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego o obrotach nieprzyjaciela, aby ekscerpt powyższy wzmiankowany natychmiast komendantowi był komunikowany, kancelaryi swej zaleca.

[Przystawienie rekruta z ziemiów czerskiej, warszawskiej i łomżyńskiej]

RZT... Komisya Porządkowa Księstwa Mazowieckiego zarekwiruje niezwłocznie Deputacye komisyjne ziemi czerskiej, ażeby z rekrutów na tę ziemię przypadających przystawiła do korpusu pułkownika Sokolnickiego kantonistów sto; również ziemi warszawskiej, aby temuż Sokolnickiemu wydała kantonistów sto; do ziemi zaś łomżyńskiej po wybranie rekruta, ponieważ wykomenderowani są od trzech regimentów, to jest regimentu 15, 16 i regimentu gwardyi koronnej, a zaczym zobowiąże Deputacyę komisyjną tejże ziemi, ażeby do każdego z pomienionych regimentów po 500 kantonistów za ich kwitami przystawiła.

[Odpowiedź dana Deputacyi dozorczej nad więźniami]

RZT..., komunikując Deputacyi dozorczej nad więźniami zlecenia Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, chciała ją mieć wiadomą, iż jeżeli z jednej strony ważną czynność ma sobie oddaną, z drugiej strony czeka ją równyż w obywatelstwie z dokładnego jej dopełnienia zaszczyt; oddawszy zaś raz Deputacyi zupełny nad więźniami dozór, ufna w obywatelskich jej chęciach, nie powątpiewała nigdy o gorliwości, z jaką obowiązki swoje dopełniać pragnie, z tego powodu Rada obranie miejsca na bezpieczniejsze ulokowanie aresztowanych osób, jako istotną część obowiązków tejże Deputacyi, przy niej zostawia, a w czymkolwiek pomieniona Deputacya wsparcia bądź od Wydziału Policyjnego, bądź od siły zbrojnej potrzebować będzie, to jej za zniesieniem się z pomienionym Wydziałem dostarczone zostanie.

[Uwolnienie Gaszyńskiego i Nieborowskiego od zwrotu pensyi]

RZT..., zaleciwszy pzzez rezolucyę swoją pod dniem 17 tego miesiąca zwrot pensyi tak ministrowskich jako i urzędniczych od osób na Zjeździe grodzieńskim nominowanych, gdy zawiadomioną zostaje, że obywatele Nieborowski i Gaszyński na komisarzów skarbowych jeszcze przed Zjazdem grodzieńskim, bo w lipcu 1792 roku przez reskrypt Króla JMci z powodu, iż kompletu do odbywania czynności skarbowych nie było, nominowanymi zostali, przeto, że do nich rezolucya pomieniona, zwrot pensyi nakazująca, stosowana aż do czasu Zjazdu grodzieńskiego być nie może, deklaruje, od Zjazdu zaś tego, gdy na nim obywatel Gaszyński do dalszego urzędowania był nominowany, iż za ten czas pensyę wziętą zwrócić do Kasy generalnej powinien, oświadcza i dla tego dopełnienie powyższej rezolucyi swojej ponawia.

[Wygody wszelkie osobom dyplomatycznym rosyjskim pozwolone]

RZT..., przychylając się do przełożenia Wydziału Dyplomatycznego,

znajduje potrzebę, ażeby osoby pod dozorem tegoż Wydziału zostające, miały dla siebie wszelkie potrzeby przez nich żądane ułatwione; dla tego daje pozwolenie JP. Meisnerowi, ażeby takowym osobom tego wszystkiego, czego tylko dla swych wygód potrzebować będą, na ich rachunek dostarczał.

[Uwiadomienie o mustrze artyleryi z ogniem etc.]

RZT.... ponieważ dnia 1 czerwca miesiąca następującego korpus artyleryi między godziną czwartą a siódmą po południu zacznie mustry z ogniem do tarczy, a zaś codziennie zrana o godzinie trzeciej na bicie pobudki, wieczorem zaś o godzinie ósmej dla bicia capstrzyku sygnał dany będzie przez wystrzał z armaty na bateryi przy rogatkach Jerozolimskich stojącej, a zaczym takowe mustry z ogniem jak i wystrzał z armat i bęben żeby do fałszywego alarmowania tak miasta Warszawy jako i jej okolic nie były przyczyną, zaleca się policyi, aby o tym publiczność przy trąbie kilkakrotnie powtórzonej i rozdrukowanie tej okoliczności zawiadomioną została, co się zaś tyczy okolic, zaleca się Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby nieodwłocznie Deputacye komisyjne porządkowe ziemi warszawskiej, ziemi czerskiej i powiatu garwolińskiego tudzież ziemi liwskiej o takowej mustrze z ogniem i wystrzale armaty sygnałowej uwiadomiła, te zaś, aby przez parafie obywatelów i mieszkańców o tym przestrzegły, zaleca.

[Względem przyjęcia dezerterów pruskich do wojska]

RZT..., uwiadomiona od komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego o przybywających do tutejszego garnizonu dezerterach pruskich, obowiązuje policyę, ażeby cyrkuły miasta, które na rekruta na siebie z rozkładu przypadającego zrobiły składkę pieniężną, zalecone sobie miały takowym przybywającym dezerterom pruskim po dwa czerwone złote na rękę dawać i ich jako kantonistów do regimentów przystawiać, w czym wszystkim, aby się do komendanta siły zbrojnej zgłaszały, zarekwirowane zostaną. Obowiązuje Rada z tej okoliczności wszystkich mieszkańców i obywatelów Księstwa Mazowieckiego, aby przechodzących dezerterów pruskich do przyjęcia służby wojskowej krajowej nakłaniali i umówiony zadatek rzetelnie do rąk ich wypłacali, a z takowych dezerterów pruskich żeby Deputacye komisyjne ziemiańskie na miejsce kantonistów z wsi i miast od obywatelów przystawiać się mianych przyjmowały, zaleca.

[Odpis Najwyższemu Naczelnikowi uczyniony]

Do Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej.

Dnia 17 w południowej godzinie przybył obywatel Moszyński, które dwie ekspedycye Twoje pod dniem 8 maja z pod Połańca do Rady zastępczej przywiózł. W ubiegu dziesięciodniowym już wiele Rada dopełniła okoliczności, o których zwłokę lub zupełne uchybienie odbiera Twoje strofowanie, a o których zaczętej egzekucyi prezydent Zakrzewski już Cię uwiadomił. Rada, acz przy największej usilności dopełnia tego wszystkiego co

zapał ludu i pomnożenie siły zbrojnej zapewnić może, wdzięcznie przyjmuje napomnienia od tej ręki, która, dźwigając Naród z upadku i niewoli, całemu Narodowi pomyślność orężem ma odzyskać; ażeby jednak wystawić Tobie, Naczelniku, istotny stan rzeczy, zna Rada potrzebę w następujący sposób usprawiedliwić swoje czynności: Że Rada jak najściślejszą zwróciła baczność na osoby podejrzeniu jakowemu podległe i w opinii publiczności źle położone, o tem lista aresztowanych osób cywilnych (pod lit. A) dosyć przekonywa, między którymi po zaszłej już egzekucyi osób pięciu, nie wiele takich liczyć się może, na którychbyśmy przekonywające dotąd mieli dowody. Tak znaczną mając więźniów liczbę, nie podobna każdego z osobna mieścić i dostateczną opatrzyć go strażą; staraliśmy się jednak tak ich ulokować, ażeby miejscami dwóch razem tylko było takich, którzy związków dawnych z sobą nie mieli i, niejednakowy język posiadając, trudną między sobą mieli rozmowę. Dla zatamowania wszelakiej komunikacyi szkodliwej nikomu widywanie się z aresztowanymi nie jest inaczej dozwolone tylko w przytomności trzech osób z Deputacyi dozorczej, która, według przyłączonej tu organizacyi (Lit. B), obszerniejsze prawidła w tej mierze ma sobie przepisane. Straż tych aresztantów gdy, dla niesposobności komendanta dodawania regularnego żołnierza, przez osoby cywilne odbywaną bywa, wiele stąd błędów i przestępstw się pokazało, których Rada i Deputacya pomimo usilnych starań i przepisów usunąć nie zdołała. Z tego powodu wydarzył się przypadek, iż członek Rady, Michał Wulfers, nie zachowawszy przepisów Rady do niektórych osób aresztowanych przez warty cywilne z prerogatywy konsyliarza wcisnąć się potrafił; zdarzenie to nie ukryło się przed bacznością Deputacyi dozorczej, na której doniesienie o tym Rada tegoż Michała Wulfersa z grona swego wyłączywszy, osobę jego aresztować i papiery jego zapieczętować zaraz rozkazała. Zaraz przy układaniu poboru było to myślą Rady klasę obywatelów do opłaty skarbowej niezdolnych zupełnie wyłączyć a ubogich jak najprędzej uchronić, lecz widząc tę klasyfikacyę nader trudną i tysiączne nieukontentowania między ludem zrządzić mogącą, wolała się trzymać ogólnego systemu poboru i raczej zostawić tę ulgę względem tych, którzyby po wszystkich terminach podatkowania nie uiściwszy się skarbowi niemożność swoją do tego okazali. Mając w tej mierze ogólne tylko od Ciebie przepisy, nie wiemy jak się według nich w szczegółach decydować; z tym wszystkim postanowiliśmy dzisiaj: 1° iż czeladź rzemieślnicza, 2° komornicy, którzy nad 200 zł. z komornego rocznie nie płacą, 3° pensyonaliści ze skarbu publicznego płaceni, których pensya zł. 500 nie przenosi, 4° oficyaliści, którzy *a* 1 *martii* 1793 pensyi swoich ze skarbu publicznego zapłaconych nie mają, 5° mający prywatne pensye od strawnego, 6° utrzymujący fiakry i remizy z ostrzeżeniem usługi z ich koni w potrzebach publicznych, 7° i ci, których Deputacya ratunkowa podług rozklasyfikacyi

w pierwszej klasie cierpiących umieści i zaświadczenie od tejże Deputacyi w komplecie pięciu osób, jako nie są w stanie opłacenia poboru, mieć będą, od uchwalonego poboru są wolni. Termin do podatkowania po upłynionych dwóch ratach jeszcze trzeci raz prolongować będziemy, zwłaszcza gdy nie słyszymy o utyskujących lecz tylko o żądających prolongacyi terminu; postanowiliśmy nie egzekwować ustanowionego poboru aż po ostatnim wyszłym terminie i natenczas Deputacya wyznaczona będzie, która jak najściślej możność lub niemożność nieopłacających rozpozna. Żądasz Naczelniku rugowania z Deputacyi żywności niektórych osób bez wyraźnego onych wymienienia. Ustanowiwszy Deputacyę tę, wybraliśmy do niej jedne osoby, których zaufanie nasze nam podawało, drugie, o których nam sposobności i zaufaniu zaręczono; nie możemy ich dostatecznie wyegzaminować, bo możebyśmy nowym podpadli błędom, negując takie osoby, które Twoim zaszczycone są zaufaniem, dla czego posyłamy Ci jeszcze raz listę osób tę Deputacyę składających (lit. C), ażebyś wykreślił te, których wyłączenia żądasz. Względem opatrzenia Warszawy w żywność dwojakie przedsięwzieliśmy kroki, czyniąc konskrypcyę wiktuałów w okolicach Warszawy i kazawszy je szukać nad rzekami spławnymi a szczególniej nad Bugiem i Wieprzem, gdzieby jeszcze zapasy żywności znaleźć można, gdybyśmy przyspieszone mieli środki albo zgromadzenia pieniędzy albo sporządzenia monety papierowej. Opatrzenie Warszawy w żywność na 4 miesiące wymaga milionowej ekspensy, która w czasie teraźniejszym z tego samego względu z kobiet rozmaitej kondycyi, księży klasztornych i różnych osób do obrony miasta niezdolnych uprzątniona być powinna. Lecz gdy rozkaz Twój, Szanowny Naczelniku, zaszedł niewydawania paszportów osobom w czasie rządu moskiewskiego zasiedziałym bez dystynkcyi płci, opatrzenie Warszawy tym jest kosztowniejsze i trudniejsze, jaki zaś był dowóz dla ludnej Warszawy żywności od dnia 3 aż do 13 maja, z przyłączonej tabeli (lit. D) poznasz. Strofowanie Twoje, Naczelniku, żeśmy wypuszczali z Warszawy takie osoby za przestrogę nadal przyjmując, nie baczymy się dotąd do winy względem innych osób, prócz kilku kobiet, których zatrzymywanie w Warszawie zdało nam się być niepotrzebnym. Ponawiając więc prośbę, ażebyś nam szczególniejsze dawał zlecenia, które osoby z Deputacyi żywności chcesz mieć wyrugowane, dopóki tej nie odbierzemy, staraniem naszym będzie, ażeby w niej zdrady się nie popełniały. Względem saletry i prochu chęć nasza do uskutecznienia tego projektu nie ustaje; dzisiaj roztrząsać będziemy żądania chemików względem awansu pieniężnego na ten obiekt; u kupców tutejszych znajduje się na składach siarki f. 5.249 — saletry f. 10.498 a prócz tego jest jeszcze saletry w cekhauzie 9 fas. Wydamy więc obwieszczenie, ażeby kupcy siarkę i saletrę za mierną cenę w podatkach przystawiali i z zagranicy ile możności sprowadzić starali się. Od czasu powstania naszego

wiele doznaliśmy od towarzystw cechowych uchybienia rozkazom zwierzchności; szczególniej zaś cech rzeźniczy z nieposłuszeństwem swoim się wykazał, który, psując porządek policyjny i trudniąc opłatę Skarbowi od rzezi, nie po szlachtuzach, znacznym kosztem do tego wystawionych, ale po domach swoich rzeź bydła sprawuje. Obywatel prezydent i Rada wszelkich użyli łagodnych środków do skłonienia rzeźników do porządku; użył nawet prezydent tego sposobu, iż wezwawszy do trzymania do chrztu swego syna niektóre osoby z cechu rzeźniczego, żądał po nich na dowód ich przychylności ku sobie, ażeby wraz z współcechowymi swymi dawnemu a ze wszech miar użytecznemu porządkowi bicia po szlachtuzach ulegali. Wszystkie te łagodności dotąd są bezskuteczne a Skarb publiczny już czuje dyferencyę w tym rodzaju podatkowania, bo w tym miesiącu prócz Pragi szeląg jeden z szlachtuzów do Skarbu nie wpłynął. Przyszło wreszcie do tego, żeśmy Deputacyę do wymiarkowania żądań rzeźników wyznaczyć musieli, która dotąd jest bezskuteczna, choć od dwóch niedziel wyznaczona. Cech piwowarski równym nieposłuszeństwem zagraża, a i ten znaczną w dochodach publicznych przyniósłby szkodę, bo te podatki obydwa przeszło 1,500.000 do Skarbu w samej Warszawie czyniły. Te i inne podobne okoliczności dowodzą, iż siła nasza rządowa dosyć wątła, bo po rewolucyi nikomu przykrą być nie mogła, a nieukontentowanie Twoje, gdyby przeszło do ludu, iż nie osłabić ale ją rozbić może. Wydział dyplomatyczny zatrudnia się ciągle rewizyą mnogich papierów, które do tego czasu przejrzał; tych sumaryuszów pięć Ci przesyłamy (lit. E); znajdziesz w nich zbiór niemały zdrad przeciwko Narodowi i płatnych jurgieltników na zgubę naszą; które zaś osoby z tychże papierów dotąd wyśledzone zostały a w obrębie Warszawy się znajdują, te już wolne nie chodzą, owszem przedsięwzieliśmy znosić się z sądami kryminalnymi po województwach, ażeby znajdujące się pod ich jurysdykcyą takie osoby aresztowane zostały. Odebrawszy Rada Twoje zalecenie względem urządzenia Mennicy, stosowną już uczyniła organizacyę, lecz nie mamy jeszcze Twojej odpowiedzi, czyli między herbami Rzeczypospolitej zostawić ciołka królewskiego; a obowiązkiem naszym jest Ci powtórzyć, że o zmazanie twarzy królewskiej nie przestają czynić nam swoje przeczenia ministrowie zagraniczni. Przyłączamy w tym miejscu opinię Dyrekcyi menniczej względem stopnia monety i projekt względem formowania monety papierowej i ustanowienia Dyrekcyi nad nimi (sub. lit. F i G), które Twojemu oddając rozstrząśnieniu, o rychłą w tej mierze upraszamy decyzyę. Unruh zaraz przyaresztowany został i do oddzielnego więzienia jest zaprowadzony. Dopełniliśmy Twoje zlecenie i względem Sartoryusza. Minister cesarski zawczoraj więcej dwugodzinne a poseł szwedzki wczoraj przeszło godzinną z prezydentem mieli rozmowę, których cel był uwolnienia Sartoryusza z aresztu. Ciż ministrowie, przekładając wszystkie swoje w tej mierze usilności,

mienili Sartoryusza jako rezydenta księcia Kurlandzkiego, który według ich mniemania członkiem jest imperyi, być osobą do dyplomacyi należącą i że z tego względu areszt jego osoby obraża wszystkich ministrów u obcych Dworów rezydujących. W tak długim przeciągu rozmowy łatwo wystawić sobie można, iż wszelkie motywy tak z jednej jak z drugiej strony przytaczane były, konkluzya jednak obydwóch tych ministrów do tego dążyła, ażebyśmy przyjacielskie insynuacye ich, jako reprezentujących Dworów, które zamiarom teraźniejszym Polski nieprzychylnymi nie okazały się, mieli na względzie. Dopełniając Twoje zlecenia względem aresztowania Sartoryusza tę tylko uczyniliśmy różnicę, że we własnym domu przez oficera jest strzeżony, dopóki, przełożywszy Tobie, Naczelniku, intencye obcych ministrów, nie odbierzemy wyraźnej Twojej rezolucyi, jak z osobą Sartoryusza istotnie postąpić sobie mamy. Właśnie tego samego dnia na kilka godzin wprzód, niżeli ekspedycya Twoja nadeszła, był Sartoryusz u prezydenta, żądając paszportu do wyjazdu, okazał list księcia Kurlandzkiego wzywający go do Kurlandyi i oświadczył od tegoż książęcia, iż *contingens* swoje nie w ludziach lecz pieniądzach chciałby przystawić, a to dla zręczniejszego utajenia się przed Moskwą. Dzisiaj przysłał Sartoryusz list na ręce komendanta do gabinetu księcia Kurlandzkiego z żądaniem, ażeby sztafetą był wyprawiony. Odsyłamy go wprzód Tobie, Naczelniku (sub. lit. H), a ekspedycyę jego Twojej oddajemy woli. Co do gwałtownego rekrutowania w Warszawie, oświadczył prezydent jako naczelnik policyjny, że jeszcze 10 zaskarżeń nie znajduje takowych, któreby istotny gwałt na osobach ekscepcyą do służby wojskowej zaszczycać się mogących dowodziły, a i tym prezydent zaraz zaradził. Warszawa pełna jest próżniaków, tułaczów i kosterników, którzy, smakując sobie w próżniackim swoim życiu, na gwałtowny werbunek skarżyć chybaby się nie mogli; co zaś do flisów i osób przybywających do Warszawy za interesami, względem tych komendant wydał swoje rozkazy, ażeby gwałtownie brane nie były. W tym miejscu przyłącza się, Naczelniku, etat garnizonu warszawskiego (lit. I) na dowód, że w ubiegu blisko pięciu tygodni liczba jego do 2.747 głów nowego rekruta się tylko pomnożyła, do której liczby już i rekrut z wsi dotąd przystawiony wchodzi; korpusy zaś wolentaryuszów z dobrowolnego ochotnika się składają. Zleciła Rada Wydziałowi dyplomatycznemu proponować damom aresztowanym moskiewskim Twoje, Naczelniku, żądanie, iż one uwolnione będą, jeżeli rodakom naszym, nie w boju zabranym, wolność przywrócona zostanie. Ktoby wzięty był przez Moskali, pewniejsze i liczniejsze niżeli Warszawa masz wiadomości, albowiem prócz Sołtana, Brzostowskiego starosty puńskiego, Działyńskiego, Tyzenhauza szefa gw. L., Radziszewskiego, Bohusza prałata, Grabowskiego patrona, Bierzyńskiego, Karola Morawskiego, Proskury i Wierzejskiego pisarza, o innych więcej osobach nie wiemy. Wawrzecki nie jest wzięty i znaj-

duje się w Wilnie. Departament interesów zagranicznych ma wyraźny obowiązek we wszystkim referować się do całego Składu, a rezolucye przyjęte w Radzie prezydent podpisuje. Dotychczas, prócz potocznych żądań, żadne ważne od ministrów zagranicznych nie zaszły rekwizycye, a zatym i nie miał Tobie co donieść; nawet i te nie były komunikowane przez ministrów zagranicznych całemu Wydziałowi, ale tylko szczególnym jego członkom lub prezydentowi samemu. Raporty zaś prezydenta Zakrzewskiego o wypadkach dyplomatycznych następować chyba musiały z oddzielnej Twojej instrukcyi. Wysłany od Rady obywatel Augustyn Karski w ziemię łomżyńską dla przyspieszenia tam akcesu czynił nam wczoraj raport, że w mieście Ostrołęce już zastał kilkuset ochotników, którzy, mając na czele Zielińskich i Wosińskiego, bronią przeprawy przez Narew Prusakom, których po kilkakrotnie już odparli; że tameczni obywatele za kandydata na generała majora ziemi łomżyńskiej Jana Zielińskiego i czterech obywatelów na komendantów powiatowych wybrali i że mieszkańcy puszczy kurpieckiej i ostrołęckiej, ćwiczeni strzelcy, których do kilku tysięcy rachować się może, skoro tylko od wojska pruskiego uwolnieni będą, łączyć się na nieprzyjaciela są gotowi. Raport ten obszerniejsze okoliczności zajmujący (sub. lit. K) całkowicie załączamy. Powrócili wczoraj delegowani od nas do Litwy generał Gorzeński i Horain konsyliarz, którzy, oddawszy relacyę swoich czynności, podali raport o komendantach w Litwie na trzy korpusy podzielonych. Podkomendni pod generałem Chlewińskim podali mu notę iż, mając w nim zupełną ufność, jego tylko za komendanta żądają, zaś korpus pod komendą tymczasową Kazimierza Sapiehy, przysiągłszy na posłuszeństwo Tobie, czeka Twoich ordynansów a tymczasem stosuje się do żądań Rady wileńskiej. Zgoła operacye litewskie i onych skutki dowodzą najgwałtowniejszą potrzebę opatrzenia wojska litewskiego jednym komendantem, któryby z talentem łączyć umiał ufność wojska i obywatelów. Raport ten wraz z kopią raportu generała Chlewińskiego, do Ciebie, Naczelniku, napisanego, o nieufności jego podkomendnych w Jasińskim nominowanym siły zbrojnej litewskiej komendantem namieniającego, i notę tychże podkomendnych przyłączamy (pod lit. L, M i N). Komisya porządkowa ziemi bielskiej delegowała do nas obywatela Stanisława Hryniewieckiego, któryby w interesach tejże ziemi z nami się porozumiał i naradzał, donosi zaś, że nakazany z pięciu dymów rekrut dosyć spieszno idzie i już do 2.000 ich liczy, do których egzercytowania na doświadczonym im żołnierzu zbywa i że z podanej noty od obywatelów z parafii rajgrodnej, augustowskiej i bargłowskiej dowiaduje się, iż Prusacy, wszedłszy w granice nasze do Osowca nad rzeką Biebrzą, tam okopali się, przewóz na tamtej stronie trzymają, a patrole aż do Tykocina wysyłają, które obywatelom za rzeką Biebrzą mieszkającym broń, konie poodbierali

i spichlerze popieczętowali. Żądają więc ciż obywatele od Prusaków zajęci, ażeby do uzbrojenia się i przystawienia rekrutów dla wiszącego nad sobą niebezpieczeństwa nagleni nie byli.

XXXI.

Działo się ... dnia dwudziestego trzeciego miesiąca maja 1794 roku.

[Widzenie się osobom dyplomatycznym z damami pozwolone]

RZT..., na zapytanie Deputacyi do dozoru nad osobami dyplomatycznymi rosyjskimi i innymi szczególniejszego względu wymagającymi, pod zabezpieczeniem narodowym zostającymi, z Wydziału Rady dyplomatycznego wyznaczonej, czyli Diwow, Bühler, Asch, Becker mogą mieć wolność widywania się z damami rosyjskimi pod zabezpieczeniem będącymi, uczynione oświadcza, iż wyżej wspomnieni Diwow, Bühler, Asch i Becker mogą się z damami widywać z tym warunkiem jednak, ażeby te wizyty osobno i oddzielnie Diwow a inni wspólnie lub oddzielnie i nie inaczej jak w przytomności komendanta oddawać i dyskurs nie w innym języku, jak w języku przez komendanta zrozumianym prowadzić będą mogli.

[Odpowiedź Dyrekcyi menniczej na układ względem wypłacenia należności Królowi]

RZT... odpowiadając na notę Dyrekcyi menniczej pod dniem 23 *praesentis* podaną, gdy układ między Mennicą a obywatelem Kickim, prezesem kamery JKMci, o zapłacenie remanentu Menniczego zł. 356.916 gr. 10 de. $2^{26}/_{32}$ wynoszącego zrobiony, widzi być dla Skarbu uciążliwy, ile w czasie w którym wszelkie przychody na powiększenie siły zbrojnej użyte być powinny, przeto układ takowy w następujący sposób chce mieć poprawiony: *Die* 1 *iunii* roku bieżącego ma być zapłacone zł. 6.916 gr. 10 de. $2^{26}/_{32}$; dnia 1 *iulii* roku bieżącego zł. 50.000; dnia 1 *augusti* roku tego zł. 50.000; dnia 1 *septembris* roku tego zł. 50.000; dnia 1 *octobris* roku tego zł. 50.000: dnia 1 *novembris* roku tego zł. 50.000; dnia 1 *decembris* roku tego zł. 50.000; dnia 1 *ianuarii* roku 1795 zł. 50.000. Stosownie do tego układu wyjdzie rezolucya do Komisyi Porządkowej, ażeby ta satysfakcyę podług tego rozkładu JKMci za kwitem obywatela Kickiego z Kasy generalnej uczynić zaleciła.

[Reperacya pałacu Krasińskich Solaremu polecona]

RZT..., chcąc przyspieszyć reperacyę pałacu Rzeczypospolitej, Krasiński zwanego, gdy z dwóch specyfikacyi, jednej przez obywatela Merliniego, drugiej przez obywatela Solarego komisarza porządkowego sporządzonych,

specyfikacyę obywatela Solarego oszczędniejszą znajduje, sądzi, iżby do ułatwienia takowej reperacyi najprzyzwoiciej pomieniony obywatel Solary jako budowniczy mógł być użyty, odsyłając przeto tę okoliczność do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, zaleca onejże, iżby Kasie generalnej na takową reperacyę żądane złp. 9.707 za kwitem pomienionego obywatela Solarego wypłacić i między wydatki wpisać kazała. Ostrzega zaś sobie Rada, iżby rachunek z pomienionej sumy, przed Komisyę Porządkową w czasie zdać się mający, był jej potem komunikowany.

[Uwolnienie Noffoka od dwóch deputacyi]

RZT..., chcąc więcej jak żądaniu obywatela Jana Noffoka w memoryale podanym wyrażonemu dogodzić, tegoż obywatela Noffoka od Deputacyi likwidacyjnej i do ratunku biednych wyznaczonych i zasiadania w takowych uwalnia, w zaufaniu, że w Dyrekcyi menniczej wyznaczony obowiązki swe z dokładnością zwykłą dopełniać będzie.

[Osoby z Rady wyznaczone do ułożenia etatu oficyalistów menniczych]

RZT..., przychylając się do żądania Dyrekcyi menniczej podanego i owszem takowemu dogadzając, do ułożenia etatu oficyalistów menniczych z pomiędzy siebie obywatelów Działyńskiego, Kochanowskiego i Zajączka konsyliarzy wyznacza i tymże ułożenie wspólnie z Deputacyą menniczą wyżej wzmiankowanego etatu polecając, przyniesienie takowego po zatwierdzenie do siebie ostrzega.

[Uniwersał względem nierozkładania poboru przez dziedziców na włościan]

RZT... z największym żalem odbiera wiadomości, że w tym ogólnym Powstania Narodowego zapale znajdują się przecież tak mało gorliwi i na siebie tylko samych pamiętni dziedzice i posesorowie dóbr tak z świeckiego jako i co nie jest bez zgorszenia z duchownego nawet stanu, którzy pobór na własne ich ustanowiony dochody rozkładają na włościan, na tych włościan, co przez konsystencyę wojska nieprzyjacielskiego, przez ich przechody i łupieztwa aż nadto ucierpieli. Rada krok taki nie może uważać jak tylko przeciwny Powstaniu Narodowemu, świętym celom przez Najwyższego Naczelnika ku odzyskaniu swobód ojczystych przedsięwziętym. Jeżeli go podyktowała chęć ochronienia majątku własnego, mało trzeba było mieć na to obywatelstwa, a razem bardzo wiele nieludzkości: jestże to bowiem obywatelstwo wtenczas żałować części niejakiej tegoż majątku, gdyśmy wszyscy nietylko majątki nasze ale i życie nawet na obronę ojczyzny ochoczo powinni? jestże to ludzkość obarczać ciężarem nienależnym już i tak dosyć uciśnionego włościana, od którego krwawej pracy całe kraju naszego bogactwa zależą i którego nie podatkami narzucać, ale raczej słodkim z nim obejściem się do wspólnej obrony zagrzewać powinniśmy? Nie czas, Obywa-

tele, myśleć o zbiorach, o ich oszczędzaniu, kiedy Ojczyznę wszystkimi siłami ratować należy. Występnym i owszem odrodnym ten jest Ojczyzny swej synem, co obowiązki własne zrzuca na drugich, co, zamiast pomnożenia zapału ku obronie powszechnej, studzi go i wytępia, nie dając włościanom z pod narzuconych przez siebie rozkładów odetchnąć. Jeżeli Rada postępku tego nie spodziewała się znaleźć w stanie świeckim, tym mniej spodziewać się go mogła w stanie duchownym; święte jego powołanie, nieoddzielne nigdy od obowiązków obywatelskich, czyliż tego niema między pierwszymi prawidłami swymi, ażeby los uciśnionych słodzić i dolę ich pomyślniejszą robić? możnaż te cele pogodzić z rozkładem poboru na włościan? Nie miała nigdy Rada w zamiarze nakazywać go od nich, bo była i jest przekonana, że lud ten dotąd nękany ledwie przy krwawym czoła pocie mógł swe utrzymać życie; chciała nim najistotniej dotknąć liczne posiadających intraty z dóbr, po większej części narodowych, ciągnionych, których zbytek gdy często bardzo przeciw Ojczyźnie był obracany, iżby ten raz przynajmniej na jej obronę skutecznie użyty został. Z tych powodów nie mogąc jak tylko wczesne zaradzenie tak przykremu i niespodziewanemu zdarzeniu uczynić, zaleca najmocniej, ażeby dziedzice i posesorowie wszelkich dóbr świeccy i duchowni w żaden sposób poboru z ich intrat nakazanego na włościan rozkładać nie ważyli się i owszem, jeżeli cośkolwiek od nich przez swój rozkład wybrali, iżby im to niezwłocznie powrócili, a to pod odpowiedzią w sądach kryminalnych w przypadku sprzeciwienia się niniejszemu urządzeniu, którego egzekucyę Rada poleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby je nietylko Deputacyom komisyjnym powiatowym i ziemiańskim Księstwa Mazowieckiego przesłała, ale iżby przez też Deputacye po parafiach i dworach rozsyłane i tak z ambon jako i po dworach przez wójtów lub inny zręczniejszy sposób ludowi ogłoszone zostało dopilnowała a o skutku niezwłocznym tego ogłoszenia Radzie doniosła.

[Uniwersał względem wieści płonnych o dysydentach]

RZT..., będąc w obowiązku czuwania równie nad ogólnym jako i nad szczególnym każdego mieszkańca bezpieczeństwem, gdy powtórzone już od Zgromadzenia ewangelickiego wyznania auszpurskiego odbiera przełożenia, że osoby, toż Zgromadzenie składające, zagrożone są różnymi płonnymi wieściami, jakoby z nieprzyjaciółmi Ojczyzny porozumiewać się i broń ich u siebie ukrywać mieli, Rada starała się najprzód przez wszelkie środki przekonać o tym, a gdy nie więcej jak płonne zarzuty bez najmniejszego dowodu znalazła i owszem o zupełnym tegoż Zgromadzenia ku Ojczyźnie i Rządowi przywiązaniu, o gorliwości onegoż i łącznych ku Powstaniu ogólnemu chęciach przeświadczyła się, wieści więc te rozsiane nie może Rada uważać tylko jako złośliwe środki ku zburzeniu wewnętrznej spokojności przedsiębrane przez tych, co zazdroszcząc szczęśliwemu Powstaniu naszemu, pra-

gnęliby nas widzieć znowu pogrążonych w bezrządzie i pod przemocą, z której nam się tak gorliwie dźwigać przychodzi. Rada przeto, oddając sprawiedliwość rzeczonemu zgromadzeniu, ostrzega razem i upomina tych wszystkich, co podobne wieści płonne roznosić, a przeto spokojność publiczną burzyć odważają się, iż jeżeliby tak szkodliwych zamiarów nie poprzestali, dochodzeni, jako burzyciele spokojności publicznej przykładnie karani będą. Rezolucyę tę Rada nietylko po rogach ulic przylepianą, ale i po ambonach w najpierwsze dni święta ogłoszoną mieć chce i egzekucyę tego Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego poleca.

[Asygnacya na złp. 6.000 na utrzymanie osób dyplomatycznych rosyjskich]

RZT... na przełożenie Deputacyi dozorczej, do zabezpieczenia osób do dyplomacyi rosyjskiej należących wyznaczonej, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta z Kasy generalnej na żywność dla tychże osób pod zabezpieczeniem będących sumę złotych 6.000 za kwitem obywatela Franciszka Gautier, konsyliarza Rady, wypłacić i te między ekspensami umieścić dysponowała.

[Asygnacya Dufourowi drukarzowi za papier i druk na złp. 3.600 dana]

RZT..., zapatrzywszy się na rachunek wydanego papieru na pisma drukowane od Rady wyszłe, jakoteż należytości za pracę drukarską przychodzące w sobie zamykający, przez obywatela Piotra Dufour, drukarza, i Łapińskiego, ekspedycyi druków intendenta, podpisany, z którego dwie sumy, pierwsza za papier złotych 1.130, druga złp. 2.796 obywatelowi Dufourowi do zapłacenia być winne okazują się, gdy od tej sumy, tytułem ofiary, obywatel Dufour złp. 326 odstępuje, zaczem, przyjmując chętnie takową ofiarę, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta z wyżej rzeczonych sum ogólnie czyniącą sumę złotych trzy tysiące sześćset za kwitem obywatela Dufour z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensami umieścić dysponowała.

XXXVI.

Działo się ... dnia dwudziestego czwartego miesiąca maja 1794 roku.

[Marek Lipczyński na miejsce Nieborowskiego do Deputacyi żywności nominowany]

RZT... Ponieważ obywatel Nieborowski dla zatrudnień, któremi jest w innych deputacyach obarczony, wymówił się z Deputacyi żywności, przeto na miejscu tem Rada obywatela Marka Lipczyńskiego do Deputacyi żywności załącza i niniejszą rezolucyę Deputacyi żywności komunikować kancelaryi swojej zaleca.

[Komunikacya raportu cyrkułu szóstego Deputacyi dozorczej]

RZT..., raport cyrkułu szóstego miasta Warszawy przesyła Deputacyi dozorczej nad więźniami ustanowionej i razem rekwiruje onąż, ażeby względem pozostałych w folwarku misyonarskim aresztantów, ile chorych, potrzebne zaradzenie niebawnie uczyniła.

[Przydanie osób do Deputacyi wyznaczonej do egzaminowania czynności Komisyi Edukacyjnej]

RZT..., stosując się do przełożenia Deputacyi do egzaminowania czynności Komisyi Edukacyjnej i odebrania od tejże rachunków, archiwum i innych papierów wyznaczonej o potrzebie powiększenia liczby osób do tejże Deputacyi nominowanych uczynionego, obywatelów Gostomskiego, Józefa Kalasantego Szaniawskiego i Jakóba Kuszla do tejże Deputacyi przydaje i dopełnienie obowiązków, dla Deputacyi przepisanych, łącznie z osobami dawniej wyznaczonemi poleca.

[Asygnacya na złp. 200.000 na potrzeby wojska]

RZT... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta za kwitem obywatela Mokronowskiego, komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, na potrzeby wojenne sumę złotych polskich dwakroć sto tysięcy z Kasy generalnej wypłacić i te między ekspensami powiększenia siły zbrojnej umieścić dysponowała.

[Pozwolenie dane Mostowskiemu, Debolemu, Działyńskiemu i Gottiemu wchodzenia do osób dyplomatycznych rosyjskich]

RZT... Gdy już obywatelom Mostowskiemu, Debolemu, Działyńskiemu i Gottiemu, konsyliarzom Rady swej, dała wolność dochodzenia do osób dyplomatycznych rosyjskich pod zabezpieczeniem narodowem zostających, którzy pod przepisy Deputacyi dozorczej nad więźniami ustanowionej nie podchodzą, lecz do Wydziału Dyplomatycznego należą, przeto wszystkim komendę w pałacu Brylowskim trzymającym wiadomo czyni, iżby pomienionym, z grona swego wybranym konsyliarzom wstępu do rzeczonych osób, których regestr przyłącza się, nie bronili i względem nich rozrządzenia pomienionych konsyliarzy dopełniali. Którą rezolucyę dla wiadomości Deputacyi dozorczej komunikowaną mieć chce.

XXXVII.

Działo się ... dnia dwudziestego siódmego miesiąca maja 1794 roku.

[Lenung dla pułku Kwaśniewskiego zapewniony]

RZT..., odpowiadając na przełożenie Mokronowskiego, komendanta Księstwa Mazowieckiego, względem lenungu i potrzeb dla komendy pułkownika Kwaśniewskiego, gdy tenże zaświadcza, iż pułkownik Kwaśniewski w pozy-

cyi swej będący z swoją komendą jest czynny i użyteczny, zaczem, zawiesiwszy aż do rezolucyi Najwyższego Naczelnika dalsze rekrutowanie i kompletowanie rzeczonego pułku, tymczasem w lenungi i wszelkie potrzeby żołnierzy tyle, ile dotąd czynnych w pułku pułkownika Kwaśniewskiego, opatrzonych być uznaje.

[Odebranie pieczęci koronnych i litewskich i opieczętowanie aktów determinowane]

RZT..., końcem odebrania pieczęci od wszystkich pieczętarzów, tak koronnych, jako i litewskich, tudzież w ich kancelaryach znajdujących się, jako też końcem aktów przy nich będących zapieczętowania, z grona swego Małachowskiego i Horaina, konsyliarzy, wyznacza; onymże takowego odebrania uskutecznienie poleca niezwłocznie.

[Asygnacya Boczkowskiemu dana na czerw. zł. 30]

RZT..., z zlecenia Najwyższego Naczelnika rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby ta za kwitem obywatela Boczkowskiego sumę czerwonych złotych trzydzieści z Kasy generalnej złotem wypłacić i te między ekspensy umieścić dysponowała.

[Suma czerw. zł. 4.600 po Szydłowskim zbiegłym znaleziona do Kasy wniesiona]

RZT..., odpowiadając na doniesienie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego względem sumy czerwonych złotych cztery tysiące sześćset po zbiegłym Adamie Szydłowskim odebranej, zaleca Komisyi Porządkowej, ażeby ta wspomnioną sumę czerwonych złotych cztery tysiące sześćset do Kasy generalnej całkowicie wnieść i te między sumy perceptowe w księdze rachunków Kasy generalnej umieścić dysponowała.

[Usprawiedliwienie się przed publicznością Rady]

RZT... Składamy w oczach ludu władzę, docześnie nam przez lud powierzoną a stwierdzeniem Najwyższego Naczelnika dotąd przedłużoną. Wyciągamy z niej ręce czyste i nieskażone. Obywatele! zostaje nam przed wami tylko ododpowiedzialność nasza: jeżeli kto ma co do wyrzucenia ustającej Radzie, niech rzeknie a każdy z nas gotów jest stanąć przed sądem narodowym i tam zdać sprawę nietylko z uczynków, ale i z chęci swoich. Niech ukazanie występków pierwszych, jeżeli te były, zabezpieczy naród od wykroczeń późniejszych. My teraz, z ochotą posłuszni opisom Powstania Narodowego i rozkazom Najwyższego Naczelnika, żegnamy was nie dlatego, ażebyśmy odtąd w gnuśnej spoczywali bezczynności, lecz dlatego, ażeby w inszym składzie każdy z nas służył wam jeszcze i zawsze piórem albo orężem.

Dominik Borakowski
Rady Tymczasowej Księstwa Mazowieckiego regent.

Tomasz Czech
Rady Zastępczej Tymczasowej regent.

Protokół rezolucyi i innych czynności

w Radzie Najwyższej Narodowej

zapadłych od dnia 28 maja 1794.

1.

Działo się w ratuszu miasta Warszawy dnia 28 miesiąca maja r. 1794.

Rada Najwyższa Narodowa pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki na mocy urządzeń jego, których osnowa takowa:

[Organizacya Rady Najwyższej Narodowej doczesnej dla Polski i Litwy]

„Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej.

Gdy już wola większej części narodu przez uroczyste Aktu Powstania Narodowego przyjęcie jest deklarowana, przeto dopełniając woli obywatelów i powinności mojej, wyrażonej pod artykułem II w tymże Akcie, nominuję Radę Najwyższą Narodową, następujące dając jej urządzenie i przepisy: 1° Co do składu Rady, 2° Co do ogólnych Rady obowiązków, 3° Co do podziału pracy między członki Rady i ich szczególnych obowiązków, 4° Co do sposobu postępowania w Radzie.

§ I. Skład Rady Najwyższej Narodowej.

1° Ośmiu radców i jeden Naczelnik siły zbrojnej narodowej składać będą Radę Najwyższą Narodową.

2° Będzie trzydziestu dwóch zastępców, którzy w przypadkach niżej opisanych zastępować mają miejsca radców. Naczelnik siły zbrojnej nie będzie miał zastępcy swego w Radzie.

3° Na radców nominuję: Ignacego Zakrzewskiego prezydenta warszawskiego, Tomasza Wawrzeckiego, Wielowiejskiego generała-majora, Franciszka Myszkowskiego prezydenta krakowskiego, Aloizego Sulistrowskiego, Ignacego Potockiego, Jana Jaśkiewicza, ks. Hugona Kołłątaja podkanclerzego koronnego. Na zastępców nominuję: Jana Kilińskiego, Michała Kochanowskiego, Eliasza Aloego, Józefa Weyssenhoffa, ks. Michała Tomaszewskiego, Wilhelma Horalika, Aleksandra Linowskiego, Franciszka Wasilewskiego, Józefa Sierakowskiego, Ignacego Zajączka, Jana Buchowieckiego, Jana Małachowskiego, Jana Horaina, ks. Franciszka Dmochowskiego, Daniela Buczyń-

skiego, Jędrzeja Kapostasa, Piotra Billinga, Franciszka Friebes, Tomasza Umiastowskiego, Antoniego Dzieduszyckiego, Krzysztofa Medeckiego prezydenta łuckiego, Augustyna Debolego, Tadeusza Mostowskiego, Franciszka Gautier, Ksawerego Działyńskiego, Józefa Dziarkowskiego, Antoniego Tykla, Józefa Szymanowskiego, Tadeusza Matuszewicza, Klemensa Węgierskiego, Józefa Wybickiego, ks. Sabę Palmowskiego prezesa Konsystorza greko-oryentalnego.

4° Gdyby który z radców lub zastępców stał się słusznie podejrzanym Naczelnikowi siły zbrojnej przez naród obranemu lub Radzie Najwyższej Narodowej o niewierność zamiarowi powstania obywatelów w wzmiankowanym ich Akcie wyrażonemu lub o złamanie przepisów tegoż Aktu, Rady obowiązkiem będzie oddalić go ze składu swego większością głosów, a jeżeli gatunek przestępstwa okaże się większy, odesłany być ma większością głosów do Sądu Najwyższego Kryminalnego. Na miejsce zaś tego radcy jeden z zastępców obrany zostanie.

5° Gdyby który z radców dla choroby lub nieprzytomności w miejscu Rady lub wezwany do innej jakiej publicznej posługi nie mógł w niej zasiadać, Rada weźmie tymczasowo jednego z zastępców na miejsce jego.

§ II. Ogólne obowiązki Rady.

1° Ogólne obowiązki Rady Najwyższej Narodowej są wyrażone w Akcie Powstania obywatelów pod artykułem V, VI, VII, VIII, XII, XIII i XIV. One są prawidłem nieprzestępnem dla Rady we wszystkich jej czynach.

2° Rada przepisze natychmiast organizacyę komisyi porządkowych, sądów kryminalnych, jako też Deputacyi Centralnej dla prowincyi Wielkiego Księstwa Litewskiego, której konieczna jest potrzeba dla bliższego dozoru i egzekucyi w tej prowincyi. Deputacya Centralna, do której wybranie osób Radzie powierzam, będzie narzędziem wykonawczem Naczelnika siły zbrojnej i Rady Najwyższej Narodowej tak, jak inne pośrednicze władze podług Aktu Powstania.

3° Rada Narodowa Najwyższa chronić się będzie takowych czynów, które są z pod jej władzy przez artykuł XI w Akcie Powstania narodowego wyjęte. Równie dostrzegać będzie, aby żadna z władz wykonawczych w najmniejszym punkcie przeciw temuż artykułowi nie wykraczała.

4° Gdy szczęśliwie cel Powstania Narodowego uskuteczniony zostanie, Rada wraz z Naczelnikiem zwoła obywatelów, przepisze im tymczasowo sposób wybrania reprezentantów na sejm walny, który odbierze rachunek ze wszystkich postępków od Naczelnika siły zbrojnej, od Rady Najwyższej, od wszystkich władz doczesnych, i który o konstytucyi narodowej stanowić będzie, jak jest rzeczono w Akcie Powstania obywatelów pod artykułem XII.

5° Rada Najwyższa Narodowa dla przesyłania swych rezolucyi i od-

bierania raportów będzie utrzymywała ciągłą i dostateczną korespondencyę z komisyami porządkowemi i sądami kryminalnymi wszystkich województw, ziem i powiatów.

6° Opatrzy całość i bezpieczeństwo narodowych archiwów i mieć je będzie pod dozorem swoim.

7° Przesyłać będzie co tydzień, a gdy będzie trzeba i częściej, nieprzytomnemu Naczelnikowi siły zbrojnej dokładny raport o wszelkich deliberacyach i rezolucyach swoich.

§ III. Podział pracy między radców Rady Najwyższej Narodowej i ich szczególne obowiązki.

1° Rada Najwyższa Narodowa podzielone mieć będzie prace swoje na ośm wydziałów, t. j. 1° Wydział Porządku, 2° Bezpieczeństwa, 3° Sprawiedliwości, 4° Skarbu, 5° Żywności, 6° Potrzeb wojskowych, 7° Interesów zagranicznych, 8° Instrukcyi narodowej.

2° Do Wydziału Porządku przeznaczam Alojzego Sulistrowskiego. Do Wydziału Bezpieczeństwa Tomasza Wawrzeckiego. Do Wydziału Sprawiedliwości Franciszka Myszkowskiego, prezydenta krakowskiego. Do Wydziału Skarbu ks. Hugona Kołłątaja, podkanclerzego koronnego. Do Wydziału Żywności Ignacego Zakrzewskiego, prezydenta warszawskiego. Do Wydziału Potrzeb wojskowych Wielowiejskiego, generała-majora. Do Wydziału Interesów zagranicznych Ignacego Potockiego. Do Wydziału Instrukcyi narodowej Jana Jaśkiewicza.

3° Każdy radca z tych ośmiu wydziałów będzie szczególniej zawiadywał wydziałem sobie powierzonym.

4° Do każdego wydziału Rada Narodowa wezwie zastępców odemnie nominowanych, którzy nieodstępnie w swoich wydziałach, do których wezwanymi zostaną, pod dozorem radcy swego pracować obowiązani będą, innych zaś użyje na wysyłanie ich do ziem, województw i powiatów, aby na miejscu dopilnowali skutku zaleceń odemnie lub Rady wychodzących, do czego ich potrzebnemi instrukcyami opatrywać będzie.

5° Do Wydziału Porządku należeć będą: 1° drogi, 2° poczta listowa i wozowa, 3° gońce, 4° przewozy czyli transporty ziemią i wodą, 5° ogłaszanie i przesyłanie wszelkich urządzeń i rezolucyi Naczelnika siły zbrojnej i Rady Najwyższej Narodowej.

6° Do Wydziału Bezpieczeństwa należeć będą: 1° rewizya papierów podejrzanych, 2° rewizya domów podejrzanych, 3° paszporty, 4° śledzenie oraz egzaminowanie ludzi podejrzanych i swawolnych, 5° aresztacye, 6° odsyłanie obwinionych do sądów kryminalnych, 7° więzienia publiczne i opatrzenie potrzeb więźniów.

7° Do Wydziału Sprawiedliwości należeć będzie: 1° opieka nad więźniami, 2° dozór postępowania sądów kryminalnych, 3° dozór egzekucyi wyroków sądowych.

8° Do Wydziału Skarbu należeć będą: 1° dozór całości i użycia dobrowolnych ofiar obywatelskich, 2° sekwestracya dóbr zdrajców ojczyzny, przekonanych sądownie, i dozór administracyi onych, 3° dozór administracyi dóbr narodowych i wszelkich przychodów publicznych, 4° dozór administracyi papierów narodowych, jeśli przez Radę Najwyższą Narodową ustanowione będą, 5° sposób zrobienia pożyczki na potrzeby narodu, bądź w kraju, bądź zagranicą, 6° opłacanie procentu od długów narodowych, 7° dozór administracyi Kasy narodowej, tak co do jej przychodu, jako i wydatku, 8° zarządzenie Mennicą.

9° Do Wydziału Żywności należeć będzie: 1° dozór gospodarstwa rolniczego i staranie się, aby ziemia odłogiem nie zostawała, 2° wiadomość dostateczna o wielości i gatunku żywności, 3° założenie magazynów żywności i furażów, oraz dozór konserwacyi onych, 3° przygotowanie wszelkich furażów i żywności do użycia, 5° dozór nad młynami, wiatrakami, piekarniami i browarami, 6° zapomożenie publiczne dla obywateli żywności potrzebujących, 7° handel wewnętrzny i zewnętrzny z produktów krajowych.

10° Do Wydziału Potrzeb wojskowych należeć będzie: 1° uskutecznienie rekwizycyi ludzi do wojska, żądanej przez Naczelnika siły zbrojnej, 2° dozór ćwiczenia wojskowego miejscowego podług przepisów Najwyższego Naczelnika, 3° dozór uzbrojenia i ćwiczenia wszystkich obywatelów, mieszkańców ziemi polskiej, po wsiach, miasteczkach i miastach podług przepisów tegoż Naczelnika, 4° dozór fabryk i rękodzieł potrzebnych do zapewnienia żołnierzowi wszelkiego odzienia, oraz broni i wszelkiej amunicyi wojennej, 5° zakupywanie broni, odzienia, amunicyi itd., 6° składy wojenne i zbrojownie, 7° dostarczenie koni wojennych, 8° dostarczenie dla wojska narodowego wszelkich jego potrzeb podług rekwizycyi Naczelnika siły zbrojnej, 9° opatrzenie we wszystko miejsc obronnych podług rekwizycyi tegoż Naczelnika.

11° Do Wydziału Interesów zagranicznych należeć będzie: 1° korespondencya zagraniczna, 2° wysyłanie posłów i ajentów dyplomatycznych za granicę, 3° traktowanie z obcemi mocarstwami, 4° zawieranie umów i ugód tymczasowych.

12° Do Wydziału Instrukcyi należeć będzie: 1° dozór oświecenia powszechnego, tj. dozór nad szkołami głównemi, wydziałowemi, podwydziałowemi i parafialnemi, tudzież nad wszystkiemi ustanowieniami do edukacyi ściągającemi się, tak duchownemi, jako i świeckiemi, 2° rozszerzenie ducha narodowego przez gazety i inne pisma, przez nauki ludowi dawać się mające, tak w kościołach, jako i na wszelkich publicznych schadzkach, przez zaba-

wy i ćwiczenia, które w tym celu Rada ustanowi, 3° administracya i dozór wszelkiego funduszu edukacyjnego.

13° Każdy z radców, wyznaczonych do jednego z tych ośmiu wydziałów, będzie miał dozór szczególny nad osobami do tego wydziału użytemi i sam za ich przestępstwa i złe sprawowanie się będzie w odpowiedzi, gdyby mu dowiedzionem było, że, wiedząc o tem, nie doniósł winnych Radzie Narodowej. Co się ma rozumieć równie o zastępcach, gdy który z nich miejsce radcy zasiądzie.

14° Każdy będzie uwiadamiał Radę o stanie rzeczy do wydziału jemu powierzonego należących, oraz będzie podawał przygotowane projekta do rezolucyi i dyspozycyi Rady Narodowej.

15° Każdy z nich w wydziale sobie poruczonym utrzymywać i dozierać będzie korespondencyę, do której obowiązana jest Rada Narodowa podług artykułu II w punkcie Organizacyi.

§ IV. Sposób postępowania w Radzie Narodowej.

1° Komplet Rady składać się będzie z pięciu osób najmniej.

2° Radcy prezydować będą na sesyach kolejno porządkiem starszeństwa wieku. Prezydencya każdego trwać będzie przez tydzień jeden.

3° Wszystko w Radzie stanowione będzie większością zdań głośnych; równość zdań prezydujący rozwiąże.

4° Gdy przechodzić będą w Radzie takie materye, któreby na czas wyciągały sekretu, Rada ścisłe jego zachowanie przez osobną decyzyę radcom zaleci, a ktoby sekret wydał, oddalony będzie z Rady i jako zdrajca do Sądu Najwyższego Kryminalnego oddany.

5° Rada mieć będzie tyle osobnych protokółów na zapisywanie dyspozycyi i rezolucyi swoich, ile jest wydziałów jej pracy. Nadto mieć będzie jeden protokół ogólny, w którym krótko treść wszystkich jej dyspozycyi i rezolucyi zapisywana będzie, z wyrażeniem radców przytomnych na na każdej sesyi i zdań ich w każdej materyi decydowanej w Radzie.

6° Osoby do Rady wezwane, jako i zastępcy, wykonają przysięgę na następującą rotę: Ja, N. N., przysięgam w obliczu Boga całemu narodowi polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samowładności narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego.

7° Inne wszystkie szczególne urządzenie Rada sama przepisze tak dla siebie, jak dla wydziałów i kancelaryi swojej.

8° Zachowuję sobie rozszerzenie i wyszczególnienie tej organizacyi, jako też przydanie osób do Rady, gdy albo z żądania obywatelów, albo ze

zdania Rady, albo z mego własnego przekonania ujrzę w tem istotną potrzebę narodu. Dan w obozie pod Połańcem dnia 10 maja 1794 roku. (L. S.) Podpisano na oryginale: T. Kościuszko".

[Proklamacya Tadeusza Kościuszki do obywatelów Polski i Litwy]

„Tadeusz Kościuszko, Naczelnik Najwyższy siły zbrojnej narodowej.

Do Obywatelów Polski i Litwy!

Podobało się wam, obywatele, dać mi największej ufności dowody. Bo nietylko całą siłę zbrojną i onej użycie w rękach moich złożyliście, lecz nadto w czasie powstania, nie sądząc się sami w sposobności uczynienia porządnego wyboru osób do RNN, mnieście ten wybór powierzyli; im większą widzę obszerność zaufania we mnie powszechnego, tem troskliwszy jestem, abym mu, dogodnie życzeniom waszym i potrzebom narodu, odpowiedział. Trafienie w chęci wasze samo i mnie spokojnym i was bezpiecznymi uczynić może. Tej uwagi trzymałem się w nominowaniu osób do Rady; chciałem taki uczynić wybór, jakibyście wy sami uczynili. Spojrzałem więc na obywatelów godnych publicznej ufności; uważałem, którzy w prywatnem i publicznem życiu nieskażonej cnoty powinności dochowali, którzy stale do praw narodu i praw ludu przywiązani byli, którzy w czasie nieszczęścia ojczyzny, kiedy przemoc obca i zbrodnia domowa miotała swawolnie losami kraju, najwięcej za swe obywatelstwo i usługi ucierpieli. Takich po większej części wezwałem mężów do RNN, łącząc do nich ludzi oświeceniem i cnotą zaszczyconych i przydając zastępców zdatnych do pomagania im w ważnych obowiązkach. Macie, obywatele, Radę Narodową, która w czasie powstania naszego jest najwyższą egzekucyjną władzą. Obowiązki jej opisane w artykule V Aktu Powstania. Ona wszystkie narodu potrzeby opatrywać, wszystkiego dozierać, wszystkiemu zaradzać powinna, wyjąwszy siłę zbrojną, której użycie w mojeście ręce szczególniej powierzyli. Ogłaszam zatem, że RRZT warszawska i wileńska ustają i że obowiązane są sprawić się ze wszystkich czynów swoich przed RNN. Niemasz potrzeby przekładania wam obszernie, dlaczego w małej liczbie osób zamknąłem RNN. Przykłady narodów najwięcej o wolność swoją troskliwych widocznie wam okazują, iż dla dania tęgości egzekucyi władzę wykonawczą w niewielkiej liczbie umieszczać należy. Jakoż, jeżeli zawsze mocna egzekucya jest potrzebna, bo bez niej najlepsze przedsięwzięcia pełznąć muszą, najpotrzebniejsza jest w czasie rewolucyi, gdzie dawnego rządu intryga wpływ swój odzyskać pragnie, gdzie fałszywy patryotyzm pod zwodniczą maską psuć lub zwlekać najzbawienniejsze zamiary usiłuje, gdzie nakoniec gwałtowne okoliczności prędkich i silnych sposobów wyciągają. Ta jest przyczyna, dla której ośmiu tylko radców do ośmiu wydziałów, obejmujących ogólne i istotne potrzeby narodu, wyznaczyłem, jak to wyszczególnia Organizacya Rady. Winienem Wam jeszcze wytłó-

maczyć się, czemu zaraz nie nominowałem Rady, choć mi ją natychmiast Akt Powstania, ogłoszony w Krakowie, złożyć zalecił. Oto czekałem, obywatele, póki ten Akt od większej części narodu zatwierdzony nie będzie. Bo nie chciałem Rady dawać narodowi z woli jednego województwa, lecz z woli całej, a przynajmniej większej części Polski i Litwy. Skąd wynikło, iż w pierwszych i gwałtownych potrzebach wolałem w województwach za insurekcyą deklarujących się sam dawać rozkazy i czynić urządzenia, które w Akcie Radzie są powierzone, niżeli też Radę stanowić, póki mnie jeszcze wyraźnie głosy innych województw nie upoważniły. Z radością widzę zbliżoną porę, w której już nic usprawiedliwićby mnie nie mogło od najmniejszego uchybienia granicom, któreście władzy mojej założyli. Szanuję je, bo są sprawiedliwe, bo wytknięte są z woli waszej, która jest dla mnie najświętszem prawem. Spodziewam się, że nietylko teraz, ale kiedy, da Bóg, uwolnimy ojczyznę z nieprzyjaciół, rzucę miecz mój pod nogi narodu, nikt mnie o przestąpienie ich nie obwini. Obywatele! na wzajemnej ufności, na świetle i prawości w radzeniu i dzielności w czynieniu zawisło zbawienie nasze. Wykonywajcie z największą usilnością rozkazy władz rządowych, słuchajcie ich przestróg, szanujcie siebie w ich powadze. Nie może się naród ocalić bez rządu, lecz rząd nie może być czynnym bez zaufania, posłuszeństwa i gorliwości ludu. Widzicie, że tacy do rąk biorą kierowanie rzeczy publicznej, których całość osobista z całością powszechną ściśle jest złączona i na którychby najsroższą zemstę wywarł nieprzyjaciel, gdyby się ojczyzna uratować nie mogła. Ale uratujemy ją, bracia, tylko myślmy zgodnie, czyńmy dzielnie i bijmy się walecznie. Dan w obozie pod Sieczkowem dnia 21 maja 1794 r. (L. S.) T. Kościuszko".

[Wezwanie osób z zastępców do zastąpienia nieprzytomnych radców]

»Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej.

Uczyniwszy zadosyć troskliwości mojej i oczekiwaniu narodu w nominowaniu osób do RNN, pragnę, aby taż Rada obowiązki swoje jak najprędzej rozpoczęła. Pośpiech w zaradzaniu gwałtownym kraju potrzebom wyciąga tego koniecznie. Jedność w działaniu po województwach, ziemiach i powiatach nastąpić nie może prędzej, póki od jednego centrum wszystkie rezolucye nie zaczną wychodzić. Do tego sam zatrudniony będąc kierowaniem siły zbrojnej, chcę od siebie oddalić wszystkie interesa cywilne, które podług Aktu Powstania jedynie do RNN należą. Lecz zważając, że niektóre osoby nominowane do Rady nie tak prędko z odległych granic Polski i Litwy do Warszawy zjechać mogą, a dłuższe odwlekanie rozpoczęcia Rady mogłoby wstrzymać lub zamieszać bieg egzekucyi a przez to być szkodliwe celom powstania naszego, przeto następującym środkiem takowemu przypad-

kowi zaradzam. Jeśli na dzień 24 maja nie będzie się znajdować na miejscu osób pięć do kompletu Rady, wzywam tymczasem zastępców do zasiadania na miejsce nieprzytomnych radców, tj. Michała Kochanowskiego, Tadeusza Matuszewicza, Józefa Szymanowskiego i ks. Franciszka Dmochowskiego. Wzmiankowani zastępcy póty obowiązków radców dopełniać będą, póki ci osobiście miejsc swoich nie zasiędą. Dan w obozie pod Sieczkowem dnia 21 maja 1794 roku (L. S.) T. Kościuszko«.

po wykonanej przez radców i ich zastępców przysiędze, jak obszerniej w Dzienniku znajduje się, przystąpiła do czynności następujących:

[Wyznaczenie osób zastępców nieprzytomnych radców zastępujących do szczególnych wydziałów]

RNN..., stosownie do zalecenia Najwyższego Naczelnika w obozie pod Sieczkowem dnia 21 miesiąca i roku bieżących datowanego, wezwanych od tegoż Naczelnika zastępców na miejsce nieprzytomnych radców wyznacza do wakujących wydziałów, tj. obywatelów: Matuszewicza do Wydziału Potrzeb wojskowych, Kochanowskiego do Wydziału Bezpieczeństwa, Szymanowskiego do Wydziału Sprawiedliwości, ks. Dmochowskiego do Wydziału Instrukcyi narodowej, którym pełnienie obowiązków przepisanych dopóty, dopóki radcy do tych wydziałów wyznaczeni miejsc swoich nie zasiądą, poleca.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego i wszystkim deputacyom kontynuowania swych czynności]

RNN..., nie chcąc tamować biegu urządzeniom przez RZT postanowionym dopóty, dopóki zupełnej sprawy z jej czynności nie odbierze, zaleca tak Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, jako i wszelkim deputacyom, niemniej Sądowi kryminalnemu, przez tęż RZT ustanowionemu, ażeby w czynnościach swych nie ustawały, aż do zdania sprawy RNN i odebrania od niej przyszłych urządzeń, którą rezolucyę Rada nietylko pomienionym Komisyi deputacyom i Sądowi kryminalnemu przesłaną, ale i przez druk ogłoszoną mieć chce.

2.

Działo się ... dnia 29 miesiąca maja roku 1794.

[Pozwolenie Wydziałowi Bezpieczeństwa wydawania paszportów z warunkami pewnymi]

RNN..., ułatwiając wniosek obywatela Kochanowskiego, obowiązkami

radcy w Wydziale Bezpieczeństwa tymczasowo trudniącego się, względem wydawania lub nie paszportów osobom, żądającym onychże, gdy nie sądzi przyzwoitością, ażeby osoby, które podejrzeniu nie podlegają i które urzędowaniem jakimkolwiek, tak przed Powstaniem Narodowem, jako i w czasie już powstania, zajęte nie były, nad chęć własną w Warszawie zatrzymywane zostały, dozwala pomienionemu obywatelowi, ażeby, nim projekt organizacyi swego wydziału do decyzyi Rady przyniesie, tymczasem sam wydawanie paszportów urządził w sposób najdogodniejszy, stosownie do powyższych Rady swej prawideł i z zachowaniem warunków przez ustałą RZT w tej mierze przepisanych.

[Umocowanie Wydziału Potrzeb wojskowych do czynienia wszelkich dyspozycyi i użycia rekwizytów wojennych do dalszej Najwyższego Naczelnika dyspozycyi]

RNN..., gdy przez obywatela Matuszewicza, obowiązkami radcy w Wydziale Potrzeb wojskowych tymczasowo trudniącego się, zawiadomioną zostaje o rekwizycyach do tegoż Wydziału czynionych przez komendy wojsk w oddaleniu od Najwyższego Naczelnika konsystujące względem dostarczenia amunicyi i innych potrzeb wojennych, których wstrzymanie aż do doniesienia Najwyższemu Naczelnikowi i odebrania od niego, stosownie do organizacyi RNN, zlecenia mogłoby nietylko zatamować konieczne wojska operacye, ale nadto przyprawiłoby toż wojsko o nieszczęśliwe wypadki, czemu Rada jak najskuteczniej zaradzić pragnie, dlaczego co do tak nagłych tylko zdarzeń rozwalnia tymczasowo władzę Wydziału Wojskowego, dając moc obywatelowi Matuszewiczowi użycia potrzeb wojennych tam, tyle razy i wtenczas, gdzie, ile i kiedy zbawienie ojczyzny znanej jego gorliwości wskazywać będzie, którą moc Rada póty trwałą mieć chce, dopóki Najwyższy Naczelnik, od Rady uwiadomiony, wyraźnego w tej mierze zalecenia nie nadeśle; kiedy zaś podług przełożenia wspomnianego obywatela Matuszewicza częste związki z komendantem siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego wypadają, które dla ułatwienia potrzeb wojennych wspólnego z nim naradzania się wymagają, przeto Rada chętnie przychyla się, ażeby rzeczony komendant na sesye Wydziału Potrzeb wojskowych wezwanym i do wspólnych rad użytym został, ku czemu obywatela Matuszewicza zupełnie upoważnia.

[Zalecenie powiatowi kobryńskiemu urządzenia się podług dyspozycyi Najwyższego Naczelnika Komisyi Brzeskiej Litewskiej przesłanej]

RNN..., rezolwując żądanie obywatela Wyganowskiego, komisarza porządkowego brzeskiego-litewskiego, imieniem Komisyi Porządkowej Brzeskiej Litewskiej względem powiatu kobryńskiego, oddzielnie od pomienionej Komisyi w celu powszechnej obrony urządzać się chcącego, gdy nic bardziej też powszechną obronę silną uczynić nie może, jak jedność środków ku niej

przedsiębranych, dlatego zaleca powiatowi kobryńskiemu, ażeby się urządzał stosownie do zalecenia przez Najwyższego Naczelnika Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej przesłanego, tak względem kantonistów, jako i względem poboru dopóty, dopóki Rada ogólne swe względem komisyi wszystkich porządkowych nie ogłosi urządzenie.

[Rekwizycya do Komisyi Drohickiej Porządkowej o dostawienie koni 74 do transportu armat do Litwy]

RNN..., nim urzędowne prześle obwieszczenie o rozpoczętych w dniu 28 miesiąca i roku bieżących czynnościach swoich i nim z mocy sobie przez Akt Powstania Narodowego udzielonej stałe i nieodmienne dla wszystkich komisyi porządkowych przepisze urządzenie, zaradzając wypadkom nagłego ułatwienia potrzebującym, rekwiruje Komisyę Porządkową ziemi drohickiej, ażeby niebawnie przysposobiła koni 74 najmniej dla przeprowadzenia części amunicyi do Wilna z Warszawy przesyłanej, która stosownie do wydanej przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego marszruty w Wągrowie stanąć ma dnia 1 czerwca w południe. Rada przyłącza tym końcem pomienioną marszrutę Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej, ażeby nietylko względem dalszego transportowania potrzebne ułatwienie obmyśliła, ale razem zniosła się z komendą wojskową tamże konsystującą, iżby przez tę przyzwoity i zabezpieczający konwój dostawiony został, uwiadomienie oraz, że drugi transport podobny ruszy dnia 3 przyszłego miesiąca czerwca.

[Rekwizycya takaż, jak wyżej, do Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej]

RNN..., nim urzędowne prześle obwieszczenie o rozpoczętych w dniu 28 miesiąca i roku bieżących czynnościach swoich i nim z mocy sobie przez Akt Powstania Narodowego udzielonej stałe i nieodmienne dla wszystkich komisyi porządkowych przepisze urządzenie, zaradzając wypadkom nagłego ułatwienia potrzebującym, rekwiruje Komisyę Porządkową ziemi bielskiej, ażeby niebawnie przysposobiła koni 74 najmniej dla przeprowadzenia części amunicyi do Wilna z Warszawy przesyłanej, która, stosownie do wydanej, przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego marszruty, w Węgrowie stanąć ma dnia 1 czerwca w południe. Rada przyłącza tym końcem pomienioną marszrutę Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, ażeby nietylko względem dalszego transportowania potrzebne ułatwienie obmyśliła, ale razem zniosła się z komendą wojskową tamże konsystującą, iżby przez tę przyzwoity i zabezpieczający konwój dostawiony został. Uwiadamia oraz, iż drugi transport podobny ruszy dnia 3 przyszłego miesiąca czerwca.

[Rekwizycya, jak wyżej, do Komisyi Grodzieńskiej]

RNN... nim urzędowne przyśle obwieszczenie o rozpoczętych w dniu 28 miesiąca i roku bieżących czynnościach swoich i nim z mocy sobie przez Akt Powstania Narodowego udzielonej stałe i nieodmienne dla wszyst-

kich komisyi porządkowych przepisze urządzenie, zaradzając wypadkom nagłego ułatwienia potrzebującym, rekwiruje Komisyę Porządkową Grodzieńską, ażeby niebawnie przysposobiła koni 74 najmniej dla przeprowadzenia części amunicyi do Wilna z Warszawy przesyłanej, która, stosownie do wydanej przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego marszruty, w Węgrowie stanąć ma dnia 1 czerwca w południe. Rada przyłącza tym końcem pomienicną marszrutę Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, ażeby nietylko względem dalszego transportowania potrzebne ułatwienie obmyśliła, ale razem zniosła się z komendą wojskową tamże konsystującą, iżby przez tę przyzwoity i zabezpieczający konwój dostawiony został. Uwiadamia oraz, iż drugi transport podobny ruszy dnia 3 przyszłego miesiąca czerwca.

[Rekwizycya takaż, jak wyżej, do Komisyi Porządkowej Mereckiej]

RNN... nim urzędowne prześle obwieszczenie o rozpoczętych w dniu 28 miesiąca i roku bieżących czynnościach swoich i nim z mocy sobie przez Akt Powstania Narodowego udzielonej stałe i nieodmienne dla wszystkich komisyi porządkowych przepisze urządzenie, zaradzając wypadkom nagłego ułatwienia potrzebującym, rekwiruje Komisyę Porządkową Merecką, ażeby niebawnie przysposobiła koni 74 najmniej dla przeprowadzenia części amunicyi do Wilna z Warszawy przesyłanej, która, stosownie do wydanej przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego marszruty, w Węgrowie stanąć ma dnia 1 czerwca w południe. Rada przyłącza tym końcem pomienioną marszrutę Komisyi Porządkowej Mereckiej, aby nietylko względem dalszego transportowania potrzebne ułatwienie obmyśliła, ale razem zniosła się z komendą wojskową tamże konsystującą, iżby przez tę przyzwoity i zabezpieczający konwój dostawiony został. Uwiadamia oraz, iż drugi transport podobny ruszy dnia 3 przyszłego miesiąca czerwca.

3.

Działo się ... dnia trzydziestego miesiąca maja roku 1794.

[Zalecenie Deputacyi dozorczej nad więźniami zatrzymania jeńców rosyjskich w pałacu Krasińskim]

RNN... nim od Wydziału Bezpieczeństwa o wynalezieniu najdogodniejszego miejsca, w którymby jeńcy nieprzyjacielscy ulokowani być mogli, relacyę odbierze, zaleca Deputacyi dozorczej nad więźniami ustanowionej, iżby pomienieni jeńcy dotąd w pałacu Rzplitej Krasińskim zwanym strzeżeni tamże aż do dalszej Rady swej rezolucyi zostawali.

[Dozwolenie łączenia się z Księstwem Mazowieckiem obywatelom rawskim aż do oswobodzenia ich siedliska obrad od nieprzyjaciół]

RNN... oświadczenie obywateli mieszkańców województwa rawskiego, pragnących jak najprędzej łączyć się do Powstania Narodowego, przyjmuje z przyzwoitem gorliwości ich uwielbieniem, a gdy dotąd siedlisko obradom województwa tego przeznaczone, jako nieprzyjacielskim najazdem zajęte, nie pozwala, iżby w niem patryotyczne ich zamiary ogłoszone zostały, chęć tychże obywateli łączenia się tymczasowo z Księstwem Mazowieckiem bierze Rada za tem mocniejsze siebie przekonanie, że ci gorliwi obywatele przy ogólnem kraju całego powstaniu nie do miejsca ale do potrzeb ojczyzny wspólną jej obronę przywiązują. Oświadcza wszakże Rada i najuroczyściej rzeczonych obywateli zapewnionych mieć chce, iż skoro tylko litująca się nad prześladowaną dotąd Polską Opatrzność ziemię ich od nieprzyjaciół oswobodzić dozwoli, województwo rawskie oddzielne, wzorem innych województw i ziem, magistratury przeznaczone mieć będzie, a gdy Rada wiadomość o uskutkowanem powstaniu teraźniejszem odbierze, tak natychmiast stosowne do żądań obywatelskich zalecenia, tak Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego względem przyjęcia nominować się mających komisarzy, jako i Wydziałowi Potrzeb wojskowych względem zostawienia przy patentowanym od Najwyższego Naczelnika generale kantonistów, uczynić nie omieszka.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wyliczenia złp. 400.000 na potrzeby wojskowe]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych o wydatkach, które teraz dla wojska czynione być mają, a na których załatwienie sumy czterechkroć sto tysięcy złotych polskich potrzeba, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby takową sumę czterechkroć sto tysięcy złotych polskich z Kasy generalnej za kwitem obywatela Mokronowskiego, komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, wypłacić nakazał.

[Rekwizycya do Magistratu warszawskiego i urzędów cyrkułowych, aby podług opisu Sejmu konstytucyjnego rozpoczęły swe czynności]

RNN... niszcząc do szczętu te wszystkie władze, które z przemocy powstały, rekwiruje Magistrat miasta wolnego Warszawy i urzędy w nim cyrkułowe podług opisów Sejmu konstytucyjnego obrane, iżby czynności swoje w dniu 6 przyszłego miesiąca czerwca roku bieżącego 1794 rozpoczęły. Rada zaś przez wzgląd, że wyższe jurysdykcye wstrzymane zostały, wydać nie omieszka ordynacyę, jakie sprawy przez pomieniony Magistrat i urzędy cyrkułowe sądzone być mają.

[Organizacya porządku czynności i postępowania w RNN]

RNN..., ażeby sobie ułatwiła pracę i okazała publiczności, jak używa drogiego dla ojczyzny czasu, następujące dla siebie przepisuje prawidła:

1° Sesye Rady odprawiać się będą codzień, nie wyłączając dni niedzielnych.

2° Oprócz codziennych sesyi ekstraordynaryjne zwoływane będą, ilekroć tego prezydujący uzna potrzebę.

3° Sesye zaczynać się będą o godzinie 5 po południu, a trwać mają dopóty, póki interesy w owym dniu wniesione ułatwione nie zostaną.

4° Każda sesya zaczynać się będzie od załatwienia rzeczy zwłoki niecierpiących. Dlatego zapytani będą radcy od prezydującego, czy nie mają w wydziałach swoich takich okoliczności, które natychmiast rezolucyi wymagają.

5° Po załatwieniu takich okoliczności radcy koleją wprowadzać będą materye pod swoim wydziałem. Na Wydział Skarbowy i Potrzeb wojskowych przeznacza się niedziela. Na Wydział Żywności i Bezpieczeństwa poniedziałek. Na Wydział Interesów zagranicznych, Sprawiedliwości, Porządku i Instrukcyi narodowej wtorek. Powtórnie w tygodniu na Wydział Skarbowy i Potrzeb wojskowych środa, na Wydział Żywności i Bezpieczeństwa czwartek, na Wydział Interesów zagranicznych i Sprawiedliwości piątek, na Wydział Instrukcyi Narodowej i Porządku sobota.

6° Cały czas ranny obrócić powinni radcy na pracowanie z przybranymi zastępcami w wydziałach swoich i przygotowanie projektów do deliberacyi i rezolucyi Rady.

7° Żądania, bądź od prywatnych obywatelów, bądź od tych, którzy na publicznych urzędach zostają, przychodzące, oddawane będą radcom podług gatunku rzeczy do ich wydziału. Dopiero na następnej sesyi z przyniesioną już o nich radcy opinią przez Radę rozwiązane będą, wyjąwszy te, któreby *periculum in mora* oznaczały.

8° Radcy od godziny 1 do 2 słuchać mają przełożeń obywatelów, odbierać od nich pisma bądź w prywatnych bądź w publicznych interesach i albo je sami rozwiązywać, gdy już do tego albo Aktem Powstania Narodu, albo już zaszłemi rezolucyami RNN są umocowani, albo, gdy rzecz rezolucyi Rady wyciągać będzie, pod zdanie tejże Rady one przynosić. Dlatego obowiązują się radcy, aby przez ten czas w domach swoich zostawali.

9° Dla oszczędzenia czasu obowiązują się radcy obiadów wielkich nie dawać, ani się na nich znajdować.

10° Każdy radca co tydzień osobno ze swego wydziału raport do

Naczelnika ułoży, który, w Radzie przeczytany, wraz z innymi Naczelnikowi siły zbrojnej przesłany będzie.

11⁰ Pieczęć jedną Rada mieć będzie ogólną, która się ma kłaść na rezolucyach Rady *in pleno* decydowanych. Drugą każdy radca mieć będzie szczególną, którą kłaść ma na rezolucyach do swego wydziału należących. Na obydwóch pieczęciach napis na środku: *Wolność, całość i niepodległość.* Wkoło napis pierwszej pieczęci: *Pieczęć Rady Najwyższej Narodowej*, drugiej: *Pieczęć Wydziału N. N. w Radzie Najwyższej Narodowej.*

12⁰ Radcy wszyscy z zastępcami w każdej porze alarmu znajdować się powinni na miejscu sesyom swym radnym przeznaczonym.

[Odpowiedź na raport generała Karwowskiego ziemi bielskiej względem dostawienia rekrutów]

RNN..., odpowiadając na raport generała ziemi bielskiej Karwowskiego, dnia 25 maja w Bielsku datowany, Radzie zeszłej Zastępczej przesłany, nie może jak tylko pochwalić jego gorliwość w celu zatrzymania zbliżającego się ku pograniczu podlaskiemu nieprzyjaciela. A co się tyczy dalszych przedsięwziętych środków żołnierza tejże ziemi od napaści nieprzyjacielskiej, oświadczonej jego gorliwości obywatelskiej zupełnie porucza; wysłanie rekrutów w liczbie 690 głów tu do Warszawy potwierdza. Co zaś do przyjmowania niewolników moskiewskich w służbę wojskową Rzplitej, w tej mierze przyłącza ekscerpt z rozkazu Najwyższego Naczelnika generałowi Mokronowskiemu danego.

[Wyznaczenie osób radców do odebrania sprawy z czynności od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego i deputacyów]

RNN..., chcąc odebrać sprawę z czynności ustałej RZT i deputacyi przez nią wyznaczonych, a tem samem przyśpieszyć organizacyę wydziałów, Radę swą składających, upoważnia pomienione wydziały czyli osoby do nich przeznaczone do odebrania sprawy, tak od ustałej RZT, jako i od deputacyi w następujący sposób:

1⁰ Obywatel Kochanowski, Wydziałem Bezpieczeństwa tymczasowo trudniący się, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1⁰ Dyrekcyi Policyi, 2⁰ Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego w tych objektach, którymi zarządzała przed ustanowieniem poniższych deputacyi, 3⁰ Deputacyi indagacyjnej, 4⁰ Składu do rewizyi papierów wyznaczonego co do swego objektu, 5⁰ Deputacyi paszportowej, 6⁰ Deputacyi indagacyjnej nad szpiegami, 7⁰ Deputacyi dozorczej nad więźniami, 8⁰ Deputacyi pocztowej.

2⁰ Obywatel Szymanowski, Wydziałem Sprawiedliwości tymczasowo trudniący się, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1⁰ Deputacyi dozorczej nad więźniami co do swego objektu, 2⁰ Deputacyi do zabezpieczenia

majątku osób wyznaczonej w objekcie osób aresztowanych a jeszcze nieosądzonych, 3° Sądów kryminalnych.

3° Ksiądz Kołłątaj, jako do Wydziału Skarbu wyznaczony, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1° Wydziału skarbowego w ustałej RZT. 2° Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego w objektach skarbowych i tych, którymi taż Komisya zarządzała przed ustanowieniem poniższych deputacyi, 3° Odbierze sprawę od komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego z wielości pieniędzy, przez niego z Skarbu wziętych, 4° Również od Deputacyi dozorczej nad więźniami co do swego objektu, 5° Od Deputacyi do zabezpieczenia żywności ustanowionej w takimże sposobie, 6° Od Deputacyi do wejrzenia w stan podupadłych w takimże sposobie, 7° Od Deputacyi do odbierania ofiar, 8° Od Deputacyi do zabezpieczenia majątków osób zbiegłych, aresztowanych i osądzonych, 9° Od Deputacyi co do swego objektu do ułożenia projektu cyrkulacyi pieniędzy, 10° Od Deputacyi mennicznej, 11° Od Dyrekcyi mennicznej, 12° Od Deputacyi do odbierania rachunków od Komisyi Edukacyjnej co do objektu skarbowego.

4° Obywatel Zakrzewski, do Wydziału Żywności wyznaczony, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1° Deputacyi żywności, 2° Komisaryatu Wojskowego co do swego objektu, 3° Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego co do uskutecznionej lub nie organizacyi magazynów przez ustałą RZT nakazanych, 4° Dyrekcyi policyjnej względem dowozu produktów do Warszawy, 5° Deputacyi do wejrzenia w stan podupadłych wyznaczonej.

5° Obywatel Matuszewicz, Wydziałem Potrzeb wojskowych tymczasowo trudniący się, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1° Wydziału Wojskowego ustałej RZT, z Radą wojenną złączonego, 2° Komisaryatu Wojennego, 3° Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego i deputacyi porządkowych ziemiańskich względem swego objektu, 4° Dyrekcyi policyjnej co do spisania ludności, broni, amunicyi, koni etc.

6° Obywatel Potocki, do Wydziału Interesów zagranicznych wyznaczony, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności: 1° Wydziału Dyplomatycznego ustałej RZT, 2° Składu do rewizyi papierów wyznaczonego.

7° Ksiądz Dmochowski, Wydziałem Instrukcyi tymczasowo trudniący się, odbierze sprawę i roztrząśnie czynności Deputacyi do odebrania rachunku od Komisyi Edukacyjnej wyznaczonej.

Wszyscy ci obywatele starać się będą jak najprędzej obowiązki swoje dopełnić a o dopełnionych niebawną RNN uczynią relacyę, dadzą oraz zdanie o potrzebie dalszego utrzymania lub odmiany tych deputacyi, które przez nich roztrząsane będą.

8° Obywatel Sulistrowski, do Wydziału Porządku wyznaczony, zniesie się z Dyrekcyą poczty i Deputacyą do niej ustanowioną, niemniej z Komisaryatem mostowym, tudzież z Komisyą Porządkową Księstwa Mazowieckiego,

jakich dotąd używała sposobów do przesyłania ekspedycyi, i tak on, jako i wszyscy powyżsi obywatele, *respective* swych wydziałów uformują projekta organizacyi rządu w tychże wydziałach najdogodniejsze i oneż pod roztrząśnienie RNN przyniosą.

[Obwieszczenie Narodu o rozpoczęciu się RNN]

RNN... do Narodu. Wezwani od Najwyższego Naczelnika Siły zbrojnej do RNN obwieszczamy was obywatele, iż przystąpiliśmy do pełnienia obowiązków w Akcie Powstania na nas włożonych a w Organizacyi Rady wyszczególnionych. Nie taimy przed wami, bo nie taimy przed sobą, całej onych obszerności i wielkości. Jeżeli publiczna usługa zawsze jest ogromnym a często i niebezpiecznym dla sprawującego ciężarem, tedy w czasię Powstania Narodowego, w czasie tym, gdzie musimy walczyć z dwowa spiknionymi na zgubę naszą sąsiadami, gdzie dla odparcia ich zamachów trzeba nam najdzielniejszych używać środków, gdzie intryga domowa zaburzać i waśnić zechce obywatelów, aby ich podzieliwszy i nieufnością osłabiwszy, łatwiej na łup obcej przemocy wydała, obowiązki urzędników publicznych osobliwszej wyciągają mocy duszy, stałości, ostrożności i dzielności. Najmniejsze uchybienie, najmniejsza zwłoka pociągnąć może najszkodliwsze dla ojczyzny skutki. Ochranianię szczególnych osób wystawi na nieszczęście naród cały. Uleganie przesądom lub namiętnościom zaćmi najistotniejsze prawdy, któremi się w tym gwałtownym czasie rządzić powinniśmy. A jednak za to wszystko ścisła odpowiedzialność przed Bogiem, narodem i potomnością wisi nad ich głowami. Lecz gdy nas zaufanie Naczelnika, któremu zaufał naród cały i którego ulitowane nad nieszczęściami Polski niebo usposobiło na to, aby był pogromcą gwałtów sąsiedzkich i zbawcą swojej ojczyzny, do tych powinności powołało, nie moglibyśmy się wymówić od usługi dla wspólnej ojczyzny. Przynieśliśmy jej w ofierze całe siły i prace nasze. Zaręczamy, iż poświęciwszy się dla niej całkowicie, w jej zbawieniu zakładamy całość naszą, od jej losów, choćby najnieszczęśliwszych, nigdy naszych nie oddzielimy. A jeżeli obowiązki nasze pokażą się wyższymi nad zdolność, ustąpimy chętnie miejsca zdatniejszym, ciesząc się, iż przez nich lepiej kierowana będzie rzecz publiczna, której pomyślność jest jedynym celem chęci i usiłowań naszych. Ale przekonani jesteśmy, że duch wolności, duch męstwa, który natchnął serca Polaków, połączony z duchem jedności, z duchem braterstwa i ufności, ułatwi nam wykonywanie ważnych obowiązków naszych.

Nie z uczuciem trwogi, lecz z ukontentowaniem widzimy w Organizacyi Rady obostrzoną surowość na radców i zastępców niewiernych celowi powstania. Poddajemy pod nią chętnie głowy nasze, bo przekonani jesteśmy, iż najmniejsze w tej mierze uchybienie jest głównym grzechem w urzędniku, powołanym do piastowania losów ojczyzny i wolności. Niewierny jest

powstaniu ten, który się pierwej na siebie, niż na rzecz publiczną, ogląda. Niewierny ten, który dla zyskania popularnej opinii zamilcza prawdę, a pochlebia namiętnościom lub przesądom. Niewierny ten, który dla powiększenia znaczenia swego robi partye, który oddziela stany od stanów, ludzi od ludzi, gdy wszystkich węzłem braterstwa i jedności przywiązywać potrzeba do ratunku ojczyzny. Wszyscy powinniśmy zapomnieć o sobie, a jedynie myśleć o Rzeczplitej. W jej chwale wszyscy chwalebni, w jej znaczeniu wszyscy znaczący, w jej szczęściu wszyscy szczęśliwymi będziemy. Inaczej, oglądając się więcej na dogodzenie osobistym żądzom, niż na ogólny interes kraju, zgubimy ojczyznę, a z nią i siebie samych.

Ma jeszcze za pierwszy swój obowiązek Rada ostrzedz was, obywatele, przeciwko pozornym patryotom. Fałszywe obywatelstwo szkodliwsze jest powstaniu naszemu, aniżeli jawnie wypowiedziana wojna własnemu krajowi. Miecz sprawiedliwości ukarze otwartych tych zdrajców, lecz fałszywa gorliwość prędzej kraj o nieszczęście przywieść może, niżeli jej kara sprawiedliwa dosięgnie. Nie dajcie się uwodzić ich gorącemi oświadczeniami, ani nawet darami. Z nieczystej ręki upominki niegodne są, aby były złożone na ołtarzu ojczyzny. Nadewszystko chrońcie się tych, którzy idą za okolicznościami. Przemaga Moskwa, oni są Moskalami; podnosi się kraj, oni się niby nikomu w patryotyzmie uprzedzać nie dają. Nie z mów zapalonych, nie z jednego czynu, ale z całego życia obywatelskiego sądzić trzeba o ludziach. Tym sposobem zaszczepi się stały charakter w narodzie, kiedy ludzie chwiejący się, albo, jak mówią, wszędzie dobrzy, w dziele prawdziwie dobrem miejsca mieć nie będą. Już też czas, żeby się Polacy jedni na drugich poznali. Sejm konstytucyjny, rokosz Targowicki i Zjazd Grodzieński otworzyły aż nadto obszerne pole, na którem każdy pokazał się tem, czem jest w istocie. A jeżeli do tego czasu gubiła Polskę zmienność, bojaźliwość, upór, występek, nie może jej podnieść tylko stałość, zgodność, odwaga i cnota.

Przejęta temi prawdami RNN odzywa się z niemi do was, obywatele, do was wszyscy urzędnicy, sprawujący dzisiaj najważniejsze w Rzplitej obowiązki. Pamiętajcie, iż w rękach waszych zostają losy ojczyzny, że nigdy nadto troskliwymi, ostrożnymi i pracowitymi być nie możecie, że nakoniec to jest ostatnia pora, w której, obywatelską prowadzeni rozpaczą, postanowiliśmy albo zginąć, albo ocalić wolność i ziemię naszą. Pracujcie z największą gorliwością, wykonywajcie zalecenia od Naczelnika i RNN przychodzące, ułatwiajcie w swoich województwach i powiatach środki do ratunku ojczyzny. RNN podług Aktu Powstania niezwłocznie wam przepisze i prześle organizacyę tak komisyi porządkowych jako i sądów kryminalnych, abyście mieli jednakie postępowania prawidła.

Taż Rada donosić będzie regularnie publiczności o sprawach i uchwałach swoich, jako też o obrotach siły zbrojnej, których jej Najwyższy Na-

czelnik udzielać będzie, bo będąc odpowiadalną narodowi, chce go mieć świadkiem i sędzią wszystkiego, co dla uskutecznienia celów powstania wewnątrz i zewnątrz przedsięweźmie. Dan na sesyi RNN dnia 30 maja roku 1794.

[Organizacya dla wszystkich ogólnie komisyów porządkowych]

RNN..., dopełniając woli obywatelów w Akcie Powstania pod artykułem szóstym wyrażonej, następujące ogłasza urządzenie i przepisy dla wszystkich komisyi porządkowych w Polsce i Litwie: 1° Co do składu komisyi. 2° Co do ogólnych komisyi obowiązków. 3° Co do podziału pracy między członki komisyi i ich szczególnych obowiązków. 4° Co do sposobu postępowania w komisyi.

§ I. Skład komisyi porządkowych.

1° Komisya porządkowa składać się będzie z osób 21.

2° Osoby te sami z pomiędzy siebie wybiorą obywatele, znane z gorliwości, cnoty obywatelskiej i nieskalanego w niczem życia, tak w prywatnych jak w publicznych obowiązkach, a to w tym składzie, aby było ośm osób z właścicieli ziemskich, ośm z miejskich, a pięć z duchownych. Zważać także mają obywatele, aby w tych miejscach, gdzie znajdują się obywatele wyznania unickiego lub greko-oryentalnych, tak świeccy, jak i duchowni, do składu komisyi wezwanymi byli, o czem raportować powinni RNN.

3° Gdyby przypadkiem osoba jaka nieobywatelskiego ducha, lub mniej zdatna, albo opieszała w wykonywaniu swych obowiązków weszła w grono komisyi, RNN zainformowana o tem, mocna będzie oddalić ją a inną na jej miejsce wyznaczyć.

4° Gdyby który z komisarzów stał się słusznie podejrzanym Naczelnikowi siły zbrojnej, lub RNN, lub samejże komisyi, o niewierność zamiarowi w Akcie Powstania obywatelów wyrażonemu, albo o złamanie przepisów tegoż Aktu, albo o niedopełnienie zaleceń od Naczelnika siły zbrojnej i od RNN przychodzących, Rady obowiązkiem będzie oddalić go od składu komisyi, a gdyby był większy gatunek przestępstwa, odesłać go większością głosów do Sądu Najwyższego Kryminalnego, na jego zaś miejsce inną osobę nominować.

5° Równie, gdyby który z komisarzów do innych dla ojczyzny obowiązków od Naczelnika lub RNN był wezwany, Rada innego na jego miejsce nominować ma.

§ II. Ogólne obowiązki komisyi.

1° Ogólne obowiązki komisyi objęte są w Akcie Powstania obywatelów pod artykułem VI w słowach: »Komisya będzie jedynem narzędziem wykonawczem Naczelnika siły zbrojnej narodowej i RNN. Dopełniać powinna wszelkich ich rozkazów i urządzeń stosownych do opisów władzy, którąśmy im w powyższych punktach powierzyli«.

2° Komisyi zatem powinnością jest wypełniać ścisłe zalecenia Naczelnika siły zbrojnej lub RNN, nad które nic sama ani uchwalić, ani tłómaczyć, ani wykonywać nie powinna pod odpowiedzialnością. Co więc niżej powiedziano będzie o wydziałach porządku, bezpieczeństwa, sprawiedliwości, skarbu, żywności, potrzeb wojskowych, instrukcyi narodowej, we wszystkich tych objektach tyle tylko komisya porządkowa czynną będzie, ile jej to wyraźnie Naczelnik siły zbrojnej lub RNN zaleci.

3° Dla ułatwienia porządnego wykonania i zapewnienia się o niem podzieli komisya swoje województwo lub powiat na dozory, tysiąc a najwięcej tysiąc dwustu mieszkańców gospodarzów obejmujące; nada im nazwiska od głównej wsi lub miasteczka, postanowi w każdym dozorcę, człowieka zdatnego i poczciwego, i co tydzień sobie o stanie dozoru, do każdego dozorcy należącego, i o wykonaniu w nim zaleceń, przez siebie ogłoszonych, raport dawać nakaże.

4° Komisye porządkowe będą utrzymywały ciągłą i dostateczną korespondencyę z RNN a w Wielkiem Księstwie Litewskiem z Deputacyą Centralną, którym co tydzień, a gdy będzie trzeba i częściej, raport przesyłać powinny. Komisya zaś miejscowa, gdzie się Naczelnik znajdować będzie, oprócz raportu zwyczajnego do Rady, takoweż raporta Naczelnikowi przesyłać ma, równie i każda inna, którejby to Naczelnik zalecił.

5° Komisye opatrzą całość i bezpieczeństwo archiwów publicznych, w swojem województwie lub powiecie znajdujących się, i mieć je będą pod dozorem swoim.

§ III. Podział pracy między członki komisyi porządkowych i ich szczególne obowiązki.

1° Komisye porządkowe podzielą prace swoje na siedm wydziałów, tj.: 1 wydział porządku, 2 bezpieczeństwa, 3 sprawiedliwości, 4 skarbowy, 5 żywności, 6 potrzeb wojskowych, 7 instrukcyi narodowej.

2° Do każdego z tych siedmiu wydziałów przeznaczą po trzech komisarzów, którzy będą szczególnie wydziałem sobie powierzonym zawiadywali i nawzajem siebie wyręczali. Przy każdym wydziale jeden przynajmniej komisarz ciągle znajdować się powinien.

3° Do wydziału porządku należeć będą: 1° drogi, 2° poczta listowa i wozowa, 3° gońce, 4° przewozy czyli transporty ziemią i wodą, 5° ogłaszanie i przesyłanie, do kogo należy, wszelkich urządzeń i rezolucyi Naczelnika siły zbrojnej, RNN, Deputacyi Centralnej w Litwie i komisyi porządkowej miejscowej.

4° Do wydziału bezpieczeństwa należeć będą: 1° rewizya papierów podejrzanych, 2° rewizya domów podejrzanych, 3° paszporty, 4° śledzenie oraz egzaminowanie ludzi podejrzanych i swawolnych, 5° aresztacye albo za delacyą wyraźną z podpisem donoszącego, albo za dostarczeniem dowodów, albo za znalezieniem ich przez sam wydział bezpieczeństwa, 6° dozór nad więźniami i opatrywanie ich potrzeb, 7° donoszenie o aresztowanych sądowi kryminalnemu, ażeby ten wedle obowiązków swych postąpił.

5° Do wydziału sprawiedliwości należeć będą: 1° opieka nad więźniami, 2° dozór nad regularnem zasiadaniem i pilnem sprawiedliwości odbywaniem przez sądy kryminalne, 3° dozór egzekucyi wyroków sądowych. Dozór ten w województwie ta komisya mieć będzie, przy której znajduje się sąd kryminalny.

6° Do wydziału skarbu należeć będą: 1° dozór dobrowolnych ofiar obywatelskich, 2° dozór wszelkich dochodów publicznych podług instruktarza od RNN przepisać się mającego.

7° Do wydziału żywności należeć będzie: 1° Zachęcanie i staranie się, aby ziemia odłogiem nie zostawała. 2° Wiadomość dostateczna o gatunku i wielości żywności. 3° Dozór nad magazynami żywności i furażami, oraz dozór konserwacyi onych. 4° Przygotowanie wszelkich furażów i żywności do użycia. 5° Dozór nad młynami, wiatrakami, piekarniami i browarami. 6° Zapomożenia publiczne dla obywatelów żywności potrzebujących. 7° Handel wewnętrzny i zewnętrzny z produktów krajowych.

8° Do wydziału potrzeb wojskowych należeć będzie: 1° uskutecznienie rekwizycyi ludzi do wojska, żądanej przez Naczelnika siły zbrojnej. 2° Dozór ćwiczenia wojskowego miejscowego, wyjąwszy fortece i miejsca obronne, gdzieby do tego od Naczelnika komendant był umocowany. W takim przypadku komendant komunikować będzie komisyi swoje układy, do których od komisyi wszelką pomoc daną mieć powinien, a komisya Radzie o tem, co komendant czyni względem obrony miejscowej, wiernie donosić ma. 3° Dozór uzbrojenia i ćwiczenia wszystkich mieszkańców województwa lub powiatu po wsiach, miasteczkach i miastach podług przepisów tegoż Naczelnika. 4° Dozór fabryk i rękodzieł potrzebnych do zapewnienia żołnierzowi wszelkiego odzienia, oraz broni i wszelkich amunicyi wojennych. 5° Zakupienie broni, odzienia, amunicyi i t. d. 6° Składy wojenne i zbrojownie. 7° Dostarczenie koni dla wojska. 8° Dostarczenie dla wojska narodowego wszelkich jego potrzeb, podług rekwizycyi Naczelnika siły zbrojnej, lub jego

podkomendnych do tego umocowanych. 9° Opatrzenie we wszystko miejsc obronnych podług rekwizycyi tegoż Naczelnika, lub jego podkomendnych do tego umocowanych.

10° Do wydziału instrukcyi należeć będzie: 1° Dozór oświecenia powszechnego, t. j. dozór nad wszystkiemi szkołami, tudzież nad wszystkiemi ustanowieniami do edukacyi ściągającemi się. 2° Rozszerzenie ducha narodowego przez gazety i inne pisma, przez nauki ludowi dawać się mające tak w kościołach, jak na wszelkich publicznych schadzkach, przez zabawy i ćwiczenia, które w tym celu Rada ustanowi. 3° Dozór nad funduszem edukacyjnym.

10° Komisarze, do jednego z tych siedmiu wydziałów wyznaczeni, będą mieli dozór szczególny nad osobami do swych wydziałów użytemi i sami za ich przestępstwa i złe sprawowanie się będą w odpowiedzi, gdyby im dowiedzionem było, że, wiedząc o tem, nie donieśli komisyi winnych.

11° Komisarze donosić będą komisyi o stanie rzeczy do wydziału swego należących, uwiadamiając ją, co jest uskutecznione, co nie, i podawać będą sposoby do ułatwienia egzekucyi zaleceń Naczelnika siły zbrojnej lub RNN.

12° Komisarze w wydziałach sobie powierzonych układać będą raporta do RNN, które komisya tejże Radzie, z dołączeniem swego, prześle podług artykułu II w punkcie 4 organizacyi komisyi.

13° Ostrzega się, iż we wszystkich wydziałach wyżej wzmiankowanych komisye porządkowe tyle czynne będą, ile ich do tego zalecenia Naczelnika siły zbrojnej lub RNN upoważnią.

§ IV. Sposób postępowania w komisyach porządkowych.

1° Komplet komisyi składać się będzie z siedmiu członków najmniej.

2° Prezydować w niej będą komisarze kolejno porządkiem starszeństwa wieku. Prezydencya każdego trwać będzie przez tydzień jeden.

3° Gdy komisya *in pleno* zasiada, wstęp na jej posiedzenia nikomu bez potrzeby nie powinien być dozwalany.

4° Zalecenia, przychodzące od Naczelnika lub od RNN, a w Litwie i od Deputacyi Centralnej, w całym składzie komisyi czytane będą i natychmiast do każdego wydziału dla egzekucyi podług gatunku rzeczy oddane zostaną.

5° Żądania, imieniem komisyi do Naczelnika siły zbrojnej lub do Rady iść mające, większością zdań komisarzów stanowione będą. Równość zdań prezydujący rozwiąże.

6° Lubo komisye podług Aktu Powstania Narodowego są czystem na-

rzędziem wykonawczem, gdyby jednak w nagłym i nieprzewidzianym przypadku przyszło im jaką przedsiębrać rezolucyę, stanowić ją mają provisorie większością głosów podług punktu poprzedzającego i natychmiast o tem Radzie raportować.

7° Komisye mieć będą tyle osobnych protokółów na zapisywanie dyspozycyi Naczelnika i Rady, ile jest wydziałów ich pracy, w które i raporta od komisarzów, szczególnymi wydziałami zatrudniających się, wpisywać mają. Nadto mieć będą jeden protokół ogólny, w którym krótko treść wszystkich dyspozycyi i rezolucyi zapisywana będzie, z wyrażeniem komisarzów przytomnych na każdej sesyi i zdań ich w każdej materyi przechodzącej w komisyi, oraz z wyrażeniem nieprzytomnych, lub z sesyi przed czasem wychodzących i dla jakiej przyczyny.

8° Ponieważ komisye porządkowe nie mogą się obejść bez wydatku, a ofiary dobrowolne podług swego przeznaczenia powinny iść na potrzeby kraju, przeto używać mają prawa Sejmu konstytucyjnego, obmyślającego fundusz na wydatki komisyi porządkowych, cywilno-wojskowemi zwanych.

9° Osoby, do komisyi wezwane, wykonają przysięgę przed komisarzem najstarszym wiekiem, a ten, po odebraniu od nich przysięgi, sam ją wykona przed jednym z komisarzów, który będzie po nim najstarszym wiekiem. Przysięga ta ma być w obliczu ludu wykonana na następującą rotę: »Ja N. N. przysięgam w obliczu Boga, iż zalecenia Naczelnika siły zbrojnej i RNN (w Litwie Deputacyi Centralnej) wiernie wykonywać będę, władzy mi powierzonej na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości kraju, odzyskania samowładności narodu i ugruntowania jego wolności używać będę. Tak mi Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego«.

10° Inne wszystkie szczególne urządzenia komisya sama przepisze tak dla siebie, jak dla wydziałów i kancelaryi swojej.

11° Zachowuje sobie RNN rozszerzenie i wyszczególnienie tej organizacyi, jako też przydanie osób do komisyi porządkowych, gdy tego potrzeba województwa lub powiatu, albo też ogólny interes narodu wyciągać będzie.

[Uniwersał wolność zupełną i powinności dla włościan przepisujący]

RNN... odebrała od Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika uniwersał, urządzający włościan i skuteczną dla nich opiekę rządową zapewniający, w osnowie następującej:

»Tadeusz Kościuszko Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej.

Do komisyi porządkowych wszystkich ziem i powiatów.

Nigdyby Polakom broń ich nieprzyjaciół straszną nie była, gdyby, sami pomiędzy sobą zgodni, znali swą siłę, całej tej siły użyć umieli; nigdyby, mówię, orężem Polaków pokonać nie można, gdyby chytry nieprzyjaciel przewrotnością, zdradą i podstępami nie niszczył i chęci i sposobów odporu. Cały

ciąg tyranii moskiewskiej w Polsce jest dowodem, do jakiego stopnia ta przemoc miotała losem naszym i używając koleją przekupstwa, zwodniczych przyrzeczeń, podchlebiania przesądom, głaskania namiętności, burzenia jednych przeciwko drugim, czernienia u obcych, wszystkiego słowem, co złość piekielna, z chytrością najprzewrotniejszą połączona, wymyśleć może. W tylokrotnych zdarzeniach, w których Polacy do broni przeciw niej się porywali, możeż ten ród rozbójników liczyć jedno nad nimi prawdziwe zwycięstwo? a przecież zawsze koniec śmiałości polskiej był ten, że zwyciężony nieprzyjaciel wracał na karki zwycięzców jarzmo na moment ulżone. Skąd więc pochodził taki rzeczy polskich obrót? Czemu ten naród jęczał bez sposobu wydobycia się? oto stąd, że chytrość moskiewskich intryg, mocniejsza niż broń, gubiła zawsze Polaków samymi Polakami. Dzieliły nadto nieszczęśliwych Polaków mniemania rządowe i opinie względem prawideł, na których wolność i organizacya narodu gruntowanemi być miały, a do niewinnej opinii różnicy występny duch miłości własnej i osobistych widoków mieszał upór, zwłokę i skłonność wiązania się z obcymi, a zatem podłego onym ulegania.

Czas przyszedł, dopełnieniem miary nieszczęść i cierpień przyśpieszony, czas ostatecznego losu Polski, epoka, w której jeden cel, jeden niewątpliwy i sprzeczce podpadać nie mogący zamiar zjednoczyć powinien serca i umysły i nie zostawić od związku ogólnego oddzielonych Polaków, chyba zdrajców uznanych lub lękliwych i niepewnych własnego sposobu myślenia obywatelów. Powstanie Narodu teraźniejsze chce Polsce wrócić wolność, całość i niepodległość, zostawia swobodniejszemu czasowi i woli narodu stanowić, pod jakim on zechce być rządem. Powód więc rozmaitości opiniów zawieszony, a cel święty i oczywisty czyni dzielnie nad sercami i zbiera do kupy tych nawet, co ich wielorakie dotąd różnić mogły przyczyny. Czas ten przeto, albo raczej moment, chwycony być ma z największą gorliwością. Wywrze nieprzyjaciel całą moc swoją, aby przeszkodzić korzystaniu z tej pory, użyje broni, lecz tę mieć można za najmniej niebezpieczne przemocy jego narzędzie. Naprzeciw kupie strwożonych już niewolników postawmy masę potężną swobodnych mieszkańców, którzy, o własne szczęście walcząc, nie mogą chybić zwycięstwa, a to, czem nas dotąd pokonywali, to narzędzie gadzin milczkiem gryzących, ten obmierzły machiawelizmu przemysł pokona baczność nasza, gorliwość poczciwych obywatelów i groźny miecz sprawiedliwości, który dosięgnie wszędzie, gdzie się zdrada lub przewrotność szkodliwa narodowi okaże.

Los tedy Polski od tego zawisł, abyśmy skruszyli podwójną siłę nieprzyjaciół naszych, tj. siłę oręża i siłę intrygi. Winienem przeto podać wiadomości narodowej, że Moskale szukają sposobów poburzenia wiejskiego ludu przeciwko nam, wystawując mu arbitralność panów, dawną ich nędzę i na-

koniec pomyślniejszą przyszłość za pomocą moskiewską. To mówiąc, zachęcają i przypuszczają lud wiejski do wspólnego dworów rabunku. Prostota, częstokroć potrzebą omylona, może wpadać i wpada w samej rzeczy w te sidła, a nawet już jest doświadczenie, że uwiedzionych czy gwałtem wziętych w mundury swoje ubierają. Z żalem to wyznać muszę, iż często srogie obchodzenie się z ludem daje miejsce Moskalom do powszechnej na cały naród potwarzy. Odbieram ustawiczne skargi od żołnierzy i rekrutów, że żony ich i dzieci nietylko żadnego osłodzenia nie mają, ale za to prawie, że służą Rzplitej ich mężowie i ojcowie, wystawieni są na największe uciążliwości. Jakowe postępki w wielu miejscach są zapewne bez wiedzy i przeciw woli dziedziców, lecz w drugich muszą być skutkiem złej chęci lub obcego natchnienia, aby zupełnie zapał od obrony ojczyzny w sercach ludu ostudzić. Ale ludzkość, sprawiedliwość i dobro ojczyzny wskazuje nam łatwe i pewne środki, przez które podstępom złości domowej lub zagranicznej intrygi zapobiedz możemy. Rzeknijmy, że lud nie dopiero zostaje pod opieką rządu krajowego, że uciśniony człowiek ma gotową ucieczkę do komisyi porządkowej swego województwa, że ciemiężyciel, prześladowca obrońców kraju, jako nieprzyjaciel i zdrajca ojczyzny karany będzie. Sposób ten z sprawiedliwością wspaniałego narodu zgodny, duszom tkliwym miły, a osobistemu interesowi lekką tylko kosztujący ofiarę, przywiąże lud do sprawy publicznej i uchroni go od sideł nieprzyjacielskich. Zalecam przeto komisyom porządkowym województw i ziem w całym kraju, aby następujące urządzenie do wszystkich dziedziców, posesorów i miejsce ich zastępujących rządców wydały:

1° Ogłosi ludowi, iż podług prawa zostaje pod opieką rządu krajowego.

2° Że osoba wszelkiego włościanina jest wolna.

3° Że lud ma ulżenie w robociznach tak, iż ten, który robi dni 5 lub 6 w tygodniu, ma mieć dwa dni opuszczone w tygodniu; który robił 3 lub 4 w tygodniu, ma mieć opuszczony dzień jeden; kto robił dni 2, ma mieć opuszczony dzień jeden; kto robił w tygodniu dzień jeden, ma teraz robić w dwóch tygodniach dzień jeden. Do tego, kto robił pańszczyznę we dwoje, mają mu być opuszczone dni po dwoje. Kto robił pojedyńczo, mają mu być opuszczone pojedyńczo. Takowe opuszczenie trwać będzie przez czas insurekcyi, póki w czasie władza prawodawcza stałego w tej mierze urządzenia nie uczyni.

4° Zwierzchności miejscowe starać się będą, aby tych, którzy zostają w wojsku Rzplitej, gospodarstwo nie upadało i żeby ziemia, która jest źródłem bogactw naszych, odłogiem nie leżała, do czego równie dwory, jako i gromady przykładać się powinny.

5° Od tych, którzy będą wezwani na pospolite ruszenie, póki tylko

będą zostawali pod bronią, pańszczyzna przez ten czas nie będzie wyciągana, lecz dopiero rozpocznie się od powrotu ich do domu.

6° Własność posiadanego gruntu, z obowiązkami do niego przywiązanymi podług wyżej wyrażonej ulgi, nie może być od dziedzica żadnemu włościaninowi odjęta, chybaby się wprzód o to przed dozorcą miejscowym rozprawił i dowiódł, że włościanin obowiązkom swoim zadosyć nie czyni.

7° Któryby podstarości, ekonom lub komisarz wykroczył przeciw niniejszemu urządzeniu i czyniłby jakie uciążliwości ludowi, taki ma być wzięty, przed komisyę stawiony i do sądu kryminalnego oddany.

8° Gdyby dziedzice, czego się nie spodziewam, nakazywali lub popełniali podobne uciski, jako przeciwni celowi powstania do odpowiedzi pociągnięci będą.

9° Wzajemnie lud wiejski, doznając sprawiedliwości i dobroci rządu, powinien gorliwie pozostałe dni pańszczyzny odbywać, zwierzchności swojej być posłusznym, gospodarstwa pilnować, role dobrze uprawiać i zasiewać, a gdy takowa ulga uczyniona jest dla włościan z pobudek ratunku ojczyzny i właściciele przez miłość ojczyzny chętnie ją przyjmują, przeto włościanie nie mają się wymawiać od najmów potrzebnych dworom za przyzwoitą zapłatę.

10° Dla łatwiejszego dopilnowania porządku i zapewnienia się o skutku tych zaleceń, podzielą komisye porządkowe, jak jest rzeczono w ich organizacyi, województwa albo ziemie lub powiaty swoje na dozory tak, żeby każdy dozór tysiąc a najwięcej tysiąc dwustu gospodarzy mieszkańców obejmował. Nadadzą tym dozorom nazwiska od głównej wsi lub miasteczka i w takim zamkną je okręgu, żeby łatwa komunikacya być mogła.

11° W każdym dozorze wyznaczą dozorcę, człowieka zdatnego i poczciwego, który, prócz włożonych na siebie obowiązków w organizacyi komisyi porządkowych, będzie odbierał skargi od ludu w jego uciskach i od dworu w przypadku nieposłuszeństwa lub niesforności ludu; powinnością jego będzie rozsądzać spory, gdyby strony nie były kontente do komisyi porządkowej je odsyłać.

12° Dobrodziejstwo rządu w ulżeniu ludowi ciężarów zachęcić go powinno bardziej jeszcze do pracy, do rolnictwa, do obrony ojczyzny. Gdyby więc hultaje jacy, na złe używając dobroci i sprawiedliwości rządu, odwodzili lud od pracy, buntowali przeciwko dziedzicom, odmawiali od obrony ojczyzny, komisye porządkowe w swoich województwach i powiatach pilne na to mieć będą oko i natychmiast takich hultajów łapać rozkażą i do sądu kryminalnego oddadzą. Niemniej komisye porządkowe czuwać mają nad włóczęgami, którzyby w tym czasie domy porzucali i po kraju włóczyli się, wszystkich takowych ludzi chwytać i do wydziału bezpieczeństwa,

w każdej komisyi będącego, oddawać trzeba, a po zrobionym egzaminie, gdy się tułaczami i próżniakami okażą, do robót publicznych używać.

13° Duchowni, najbliżsi ludu nauczyciele, powinni mu przekładać, jakie ma obowiązki dla ojczyzny, która się prawdziwą matką względem niego pokazuje. Ciż duchowni oświecać lud powinni, że, pracując pilnie koło roli swojej i dworskiej, równie miłą czyni ojczyźnie ofiarę, jak ten, który ją orężem od zdzierstw i rabunków żołnierza nieprzyjacielskiego zasłania, że pełniąc powinność względem dworów, zwłaszcza tak sfolgowaną przez niniejsze urządzenie, nic innego nie czyni, tylko winny dług wypłaca dziedzicom, od których grunta trzyma.

14° Duchowni obojga obrządków niniejsze urządzenie ogłaszać będą z ambon po kościołach i cerkwiach ciągle przez niedziel cztery. Prócz tego komisye porządkowe z grona swego lub z obywatelów, gorliwych o dobro ojczyzny, wyznaczą osoby, które objeżdżać będą gromady po wsiach i parafiach i onym toż urządzenie głośno czytać, z zachęceniem ich, aby, wdzięczni tak wielkiego dobrodziejstwa Rzplitej, szczerą ochotą w jej obronie wypłacali się. Dan w obozie pod Połańcem dnia 7 maja 1794. T. Kościuszko *mp.*"

Zaleca się przeto komisyom porządkowym wszystkich ziem i powiatów, ażeby pomieniony uniwersał po wszystkich wsiach i parafiach jak najśpieszniej ogłosić i do egzekucyi przywieść starały się i tejże egzekucyi jak najściślej pilnowały. Dan w Warszawie dnia 30 maja 1794.

4.

Działo się ... dnia trzydziestego pierwszego miesiąca maja 1794 r.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu zaliczenia 1.000 złp. dla kancelaryi Wydziału Potrzeb wojskowych]

RNN..., na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych względem zaliczenia sumy tysiąca złp. na potrzeby kancelaryi, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby takową sumę złp. tysiąc z Kasy generalnej za kwitem obywatela Matuszewicza, Wydziałem Potrzeb wojskowych tymczasowo trudniącego się, wypłacić kazał.

[Zalecenie temuż Wydziałowi Skarbu wypłacenia 6.000 złp. na utrzymanie więźniów]

RNN..., na przełożenie Deputacyi dozorczej nad więźniami względem zaliczenia sumy na utrzymywanie więźniów potrzebnej, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby sumę złp. 6.000 z Kasy generalnej za kwitem pomienionej Deputacyi dozorczej wypłacić kazał.

[Polecenie Wydziałowi Sprawiedliwości, aby rekwirował Sąd kryminalny Księstwa Mazowieckiego o dawanie sobie raportu codziennego, i deklaracya względem niewypuszczania aresztowanych za kaucyą]

RNN..., chcąc mieć ciągłą wiadomość o postępowaniu Sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego, poleca Wydziałowi Sprawiedliwości, iżby ten rekwirował pomieniony Sąd o dawanie codziennego z czynności swych raportu, deklaruje oraz, iż ktokolwiek z woli Rządu był, jest, lub będzie aresztowanym, ten nigdy za żadną kaucyą z aresztu przed oczyszczeniem się puszczanym być nie ma, którą deklaracyę tak Sądowi kryminalnemu przez Wydział Sprawiedliwości, jako i Wydziałowi Bezpieczeństwa komunikować zaleca.

[Ordynacya dla Wydziału Skarbu]

RNN... w uskutecznieniu woli Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, dnia 10 maja 1794 w obozie pod Połańcem datowanej, przez którą ma sobie poleconem, ażeby tak dla siebie, jak dla wydziałów i kancelaryi swojej szczególne urządzenia przepisała, chcąc, ażeby wszelkie polecone Wydziałowi czynności z użytkiem i pośpiechem, tak dla dobra kraju, jako też obywateli, odbywanemi były, następującą dla Wydziału Skarbowego przepisuje ordynacyę:

1° Sesye Wydziału Skarbowego codziennie oprócz niedzieli odbywać się powinny w miejscu przez prezydującego na ten koniec wyznaczyć się mającem od godziny ósmej zrana i trwać dotąd, dopokąd prezydujący Wydziału Skarbowego widzieć będzie potrzebę; oprócz takowych sesyi ordynaryjnych wolno będzie prezydującemu w przypadkach ekstraordynaryjnych lub z woli RNN w każdym czasie sesye Wydziału Skarbowego naznaczać.

2° Na sesyach Wydziału Skarbowego oprócz prezydującego wszyscy zastępcy tego Wydziału znajdować się powinni i od takowej przytomności sama tylko choroba, lub gdyby do jakiej czynności zastępca delegowanym był, jedynie wymawiać mogą.

3° Na tychże sesyach pisarz i rejent Wydziału Skarbowego znajdować się powinni, inni zaś oficyaliści, *ad latus* Wydziału potrzebni, w kancelaryi wydziałowej zawsze znajdować się mają, ażeby na każde zawołanie potrzebne eksplikacye na sesyi czynili.

4° Jeden z zastępców dziennik wszystkich czynności Wydziału Skarbowego codziennie zapisywać ma, w którym dzienniku naprzód przytomność prezydującego i zastępców na początku każdej sesyi zapisze, a takowy dziennik prezydujący Wydziału Skarbowego codziennie podpisze. Do tego samego dziennika każdemu z zastępców wolno będzie zdanie swoje ręką swoją zapisać a to mu odmówionem być nie może.

5° Oprócz dziennika ma być protokół, w którym wszystkie czynności wydziałowe pod dozorem pisarza i rejenta *per extensum* wciągnięte być powinny; takowy protokół podobnież prezydujący pod każdą sesyą podpisywać ma.

6° Dla łatwiejszego i prędszego interesów ekspedyowania Wydział Skarbowy następującym porządkiem czynności odbywać będzie, tj. w poniedziałek interesa przychodów stałych, we wtorek interesa przychodów niestałych, w środę dyrekcya papierów krajowych i interesa kasowe, w czwartek administracya dóbr narodowych, w piątek interesa menniczne, w sobotę interesa kasowe, wyjąwszy przypadki gwałtowne lub z woli RNN rezolucyi wyciągające, które oprócz przepisanego porządku ułatwionymi być powinny.

7° Wszelkie z manipulacyi dochodów skarbowych lub z urządzeń RNN wynikające interesy Wydział skarbowy ułatwiać swą decyzyą będzie; asygnacyi jednak żadnej bez wiedzy RNN wydawać nie może.

8° Manipulacya dochodów publicznych ma być czynioną przez oficyalistów skarbowych, a gdyby wypadała potrzeba użycia pomocy komisyi porządkowych, polecenia w tej mierze komisyom porządkowym prezydujący Wydziału Skarbowego czynić może, a komisye porządkowe to, co im będzie poleconem, dopełniać mają.

9° Prezydujący w Wydziale Skarbowym, uznawszy, jacy oficyaliści do manipulacyi dochodów skarbowych są potrzebni, takowych liczbę ułoży i onych ustanowi a niepotrzebnych, do dalszej woli Rzplitej, od sprawowania obowiązki zawiesi.

10° Wszystkie wychodzące do Skarbu narodowego asygnacye po zapisaniu onych do dziennika sam prezydujący podpisywać będzie, inne zaś ekspedycye ekstraktami z protokółu z podpisem pisarza lub rejenta i pieczęcią wychodzić mają.

11° Pieczęć Wydziału Skarbowego ma być z napisem w środku: »*Wolność, całość i niepodległość*«, a naokoło słowa: »*Pieczęć Wydziału Skarbowego w RNN*«.

12° Deputacya Centralna dla Litwy wyznaczona, jako narzędziem wykonawczem Naczelnika siły zbrojnej i RNN będąca, zupełnie pod rządem prezydującego Wydziału Skarbowego RNN co do interesów skarbowych być ma, jego zalecenia we wszystkiem pełnić i asygnacye uskuteczniać powinna a oprócz takowych prezydującego assygnacyi żadnych innych wypłat czynić nie może.

Oficyalistów skarbowych, za uznaniem potrzeby przez Wydział Skarbowy RNN, Deputacya Centralna w Litwie dobierać i bezpieczeństwa skarbowego w takowym wyborze upatrywać będzie, albowiem, w przypadku wyniknąć mogącej szkody, za takowy wybór osoby Deputacya odpowiadać będzie.

[Deklaracya względem dawania przez Wydział Interesów zagranicznych zaświadczeń do paszportów osobom zagranicznym]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa deklaruje, że zaświadczenia, które dotąd przez Wydział Dyplomatyczny ustałej RZT osobom zagranicznym, żądającym paszportów, dawane były, odtąd przez Wydział w Radzie swej do interesów zagranicznych wyznaczony wydawane być powinny.

[Odesłanie noty Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej względem zabranych 28 flisów do batalionu Krasińskiego do Najwyższego Naczelnika]

RNN..., odpowiadając na notę Komisyi Porządkowej województwa brzeskiego-litewskiego pod dniem 21 miesiąca i roku bieżących do zeszłej RZT przesłaną, z przyłączonemi zażaleniami Pawła Jagmina, zwierzchnika dóbr ekonomicznych, i Jana Niemcewicza, obywatelów, mieszkańców województwa brzeskiego-litewskiego, o zabór 28 flisów przez komendy batalionu pułkownika Krasińskiego dopełniony, do wspomnionej Komisyi Brzeskiej podanemi, gdy RNN przepisem Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika same tylko cywilne interesa ma sprawowaniu swemu oddane, do władzy zaś nad wojskiem, całkowicie przez naród w ręce Najwyższego Naczelnika powierzonej, mieszać się, a zatem rozkazów do przełożonego przypadku stosownych pułkownikowi Krasińskiemu wydawać nie może, notę Komisyi Porządkowej województwa brzeskiego-litewskiego z przyłączonemi zażaleniami zwierzchniej komendzie przesłać i pod jej decyzyę poddać nie zaniedba.

[Danie mocy Kasie brygady Ożarowskiego sum, na spłacenie rang Brodowskiego i księcia Lubomirskiego zabranych, z ich funduszów poszukiwania]

RNN..., rezolwując przyniesioną do zeszłej RZT, na dniu 24 miesiąca i roku bieżących, przez komendanta siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego notę, podaną jemu od Dąbrowskiego, porucznika kawaleryi narodowej brygady Ożarowskiego, z przełożeniem, iż z kasy tejże, za *sancitum* z rokoszu Targowickiego Zjazdu grodzieńskiego, zabrano na spłacenie rang, jako to: Brodowskiemu generał-majorowi złotych 25.000, księciu Józefowi Lubomirskiemu złp. 32.000, *in summa* złp. 57.000, z których przyczyn taż brygada w czasie teraźniejszym gwałtownych potrzeb zastąpić nie jest mocna, gdy już zeszła RZT rezolucyą swoją, w dniu 17 marca i roku bieżących wydaną, wszelkie takowe *sancita* nieważnymi i zyski przez kogokolwiek drogą takowych sancitów na własności Skarbu powszechnego otrzymane do zwrócenia Skarbowi należnymi ogłosiła, RNN takową zeszłej RZT rezolucyę stwierdzając, że Kasa brygady Ożarowskiego ma prawo sum z niej na spła-

cenie rang Brodowskiego i księcia Józefa Lubomirskiego zabranych na wszelkich ichże funduszach poszukiwania, deklaruje.

[Zalecenie Deputacyi do zabezpieczenia majątku osób zbiegłych etc. wydania rzeczy żądanych dla Szydłowskiej]

RNN... przesyła Deputacyi do zabezpieczenia majątków osób zbiegłych wyznaczonej notę przez obywatela Dominika Kuczyńskiego, imieniem Wiktoryi Szydłowskiej, siostry swojej, podaną i razem zaleca tejże Deputacyi, ażeby rzeczy, przez pomienioną Szydłowską żądane, za jej rewersem wydała.

5.

Działo się ... dnia pierwszego miesiąca czerwca 1794 roku.

[Delegowanie ob. Sulistrowskiego do W. Ks. Litewskiego końcem przywrócenia tamże jedności]

RNN..., odebrawszy ekspedycyę Komisyi Porządkowej powiatu grodzieńskiego, pod dniem 30 maja roku bieżącego 1794 datowaną, przez wyznaczonego z jej grona obywatela Jana Kamińskiego przesłaną, i ustnych jego przełożeń wysłuchawszy, dla skutecznego zaradzenia wypadłym okolicznościom wyznaczyła z grona swego obywatela ufnością publiczną zaszczyconego do zjechania na miejsce, któremu zupełną moc przywrócenia tamże jedności środkami najdogodniejszymi oddała, o czem rzeczoną Komisyę Porządkową powiatu grodzieńskiego w odpowiedzi na jej żądanie uwiadamia.

[Wyznaczenie ob. Sulistrowskiego do wojska litewskiego z zupełną władzą przywrócenia jedności]

RNN..., przekonawszy się o potrzebie najprędszego zaradzenia sytuacyi W. Ks. litewskiego z powodu nieporozumienia się i niejednostajności w dywizyach wojska litewskiego i operacyach tamże wojennych, wyznacza obywatela Alojzego Sulistrowskiego z grona swego celem zapobieżenia powyższym niebezpieczeństwa publicznego powodom z zupełną władzą przywrócenia jedności środkami, jakie ku temu najdogodniejsze widzieć będzie.

[Zalecenie ob. Zakrzewskiemu prezydentowi, ażeby suma w schowaniu miejskiem będąca, z ofiar podczas Sejmu konstytucyjnego warszawskiego, do Kasy generalnej złożoną była]

RNN... na uczynione sobie przez Wydział Skarbu doniesienie, z powodu podanego do niego memoryału o znajdującej się w schowaniu miejskiem sumie ze składek dobrowolnych od obywateli, mieszkańców warszawskich, w czasie Sejmu konstytucyjnego uzbieranej, zaleciła obywatelowi Zakrzewskiemu, prezydentowi miasta Warszawy, ażeby suma takowa, jaka

z księgi do ofiar, tym końcem sporządzonej, okaże się, do Kasy generalnej skarbowej w depozyt aż do dalszego Rady urządzenia oddaną została.

[Deklaracya, iż sprawy o trucie i zajazdy do sądu kryminalnego należą]

RNN... na zapytanie Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, do jakiego sądu zajazdy i trucia należeć mają, daje swoją tejże Komisyi odpowiedź, iż występki o nastawanie na życie i wszystkie gwałty do sądu kryminalnego wojewódzkiego należeć powinny.

[Organizacya Deputacyi Centralnej Wielkiego Księstwa Litewskiego]

RNN... Gdy dla bliższego dozoru i dzielniejszej egzekucyi uznana jest potrzeba Deputacyi Centralnej w W. Ks. Litewskiem, przeto RNN, dopełniając włożonego na siebie obowiązku przez Naczelnika siły zbrojnej, następujące daje urządzenie i przepisy tejże Deputacyi: 1° Co do składu Deputacyi, 2° co do ogólnych Deputacyi obowiązków, 3° co do podziału pracy między członków Deputacyi i ich szczególnych obowiązków, 4° co do sposobu postępowania w Deputacyi.

§ I. Skład Deputacyi centralnej w W. Ks. Litewskiem.

1° Siedmiu deputowanych składać będzie Deputacyę Centralną w W. Ks. Litewskiem.

2° Będzie dwudziestu ośmiu zastępców, którzy w przypadkach niżej opisanych zastępować mają miejsca deputowanych i których obowiązki niżej wyszczególnione będą.

3° Na deputowanych nominuje RNN: Józefa Niesiołowskiego wojewodę nowogrodzkiego, Antoniego Tyzenhauza prezydenta wileńskiego, Jerzego Białopiotrowicza, Walentego Goreckiego, Stanisława Mirskiego, Benedykta Morykoniego, księdza Dawida Pilchowskiego. Na zastępców nominacyę osób 28 samejże Deputacyi Centralnej powierza, ażeby one z teraźniejszej Rady Zastępczej wybrała.

4° Gdyby który z deputowanych stał się słusznie podejrzanym Naczelnikowi siły zbrojnej przez naród obranemu, lub RNN, lub samejże Deputacyi, o niewierność zamiarowi w Akcie Powstania obywatelów wyrażonemu, albo o złamanie przepisów tegoż Aktu, albo o niedopełnienie zaleceń od Naczelnika siły zbrojnej lub od RNN przychodzących, Rada mocną będzie oddalić go ze składu Deputacyi większością głosów, a jeżeli gatunek przestępstwa okaże się większy, odesłać go większością głosów do Sądu Najwyższego Kryminalnego, na miejsce zaś tego deputowanego jeden z zastępców obranym zostanie.

5° Gdyby który z deputowanych dla choroby lub nieprzytomności w miejscu Deputacyi, lub wezwany do innej jakiej publicznej posługi, nie mógł w niej zasiadać, Deputacya wezwie tymczasowo jednego z zastępców na miejsce jego.

§ II. Ogólne obowiązki Deputacyi centralnej.

1° Ogólne obowiązki Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego wyrażone są w Organizacyi RNN w punkcie II. artykułu II w słowach: »Deputacya Centralna będzie narzędziem wykonawczem Naczelnika siły zbrojnej i RNN tak, jak inne pośrednicze władze podług Aktu Powstania«.

2° Deputacyi zatem Centralnej powinnością jest wypełniać ściśle zalecenia Naczelnika siły zbrojnej lub RNN, nad które nic sama ani uchwalać, ani tłómaczyć, ani wykonywać nie powinna pod odpowiedzialnością.

3° Deputacya Centralna dla przesyłania swych rezolucyi i odbierania raportów będzie utrzymywała ciągłą i dostateczną korespondencyę z komisyami porządkowemi i sądami kryminalnymi w W. Ks. Litewskiem.

4° Opatrzy całość i bezpieczeństwo archiwów narodowych w swojej prowincyi.

5° Przesyłać będzie co tydzień, a gdy będzie potrzeba i częściej, RNN raport o wszelkich deliberacyach i rezolucyach swoich tudzież doniesienia, jakie odbierać będzie od komisyi porządkowych i sądów kryminalnych w swojej prowincyi.

§ III. Podział pracy między członków Deputacyi Centralnej i szczególne ich obowiązki.

1° Deputacya Centralna podzielone mieć będzie prace swoje na siedem wydziałów, tj.: 1 Wydział Porządku, 2 Bezpieczeństwa, 3 Sprawiedliwości, 4 Skarbu, 5 Żywności, 6 Potrzeb wojskowych, 7 Instrukcyi narodowej.

2° Do Wydziału Porządku nominuje RNN Antoniego Tyzenhauza prezydenta wileńskiego, do Wydziału Bezpieczeństwa Walentego Goreckiego, do Wydziału Sprawiedliwości Stanisława Mirskiego, do Wydziału Skarbu Józefa Niesiołowskiego wojewodę nowogrodzkiego, do Wydziału Żywności Benedykta Morykoniego, do Wydziału Potrzeb wojskowych Jerzego Białopiotrowicza, do Wydziału Instrukcyi księdza Dawida Pilchowskiego.

3° Do każdego wydziału Deputacya wezwie zastępców, którzy w swoich wydziałach, do których wezwanymi zostaną, pod dozorem deputowanego pracować obowiązani będą, innych zaś użyje na wysyłanie ich do województw i powiatów, aby na miejscu dopilnowali skutku zaleceń od Naczel-

nika siły zbrojnej lub Rady wychodzących, do czego ich potrzebnemi instrukcyami opatrywać będzie.

4° Do Wydziału Porządku należeć będą: 1° drogi, 2° poczta listowa i wozowa, 3° gońce, 4° przewozy czyli transporty ziemią i wodą, 5° ogłaszanie i przesyłanie, do kogo należy, wszelkich urządzeń i rezolucyi Naczelnika siły zbrojnej, RNN i Deputacyi Centralnej.

5° Do Wydziału Bezpieczeństwa należeć będą: 1° rewizya papierów podejrzanych, 2° rewizya domów podejrzanych, 3° paszporty, 4° śledzenie oraz egzaminowanie ludzi podejrzanych i swawolnych, 5° aresztacye, albo za delacyą wyraźną i podpisem donoszącego, albo za dostarczeniem dowodów, albo za znalezieniem ich przez sam Wydział Bezpieczeństwa. 6° dozór nad więźniami i opatrywanie ich potrzeb, 7° odsyłanie obwinionych do Sądu kryminalnego.

6° Do Wydziału Sprawiedliwości należeć będą: 1° opieka nad więźniami, 2° dozór postępowania sądów kryminalnych, 3° dozór egzekucyi wyroków sądowych.

7° Do Wydziału Skarbu należeć będą: 1° dozór całości i użycia dobrowolnych ofiar obywatelskich, 2° sekwestracya dóbr zdrajców ojczyzny, przekonanych sądownie, i dozór administracyi onych, 3° dozór administracyi dóbr narodowych i wszelkich przychodów publicznych podług instruktarza od RNN przepisać się mającego, 4° dozór administracyi Kasy narodowej w W. Ks. Litewskiem, tak co do jej przychodu, jako i wydatku.

8° Do Wydziału Żywności należeć będzie: 1° dozór gospodarstwa rolniczego i staranie się, aby ziemia odłogiem nie zostawała, 2° wiadomość dostateczna o wielości i gatunku żywności, 3° założenie magazynów żywności i furażów, oraz dozór konserwacyi onych, 4° przygotowanie wszelkich furażów i żywności do użycia, 5° dozór nad młynami, wiatrakami, piekarniami i browarami, 6° zapomożenie publiczne dla obywatelów żywności potrzebujących, 7° handel wewnętrzny i zewnętrzny z produktów krajowych.

9° Do Wydziału Potrzeb wojskowych należeć będzie: 1° uskutecznienie rekwizycyi ludzi do wojska, żądanej przez Naczelnika siły zbrojnej, 2° dozór ćwiczenia wojskowego miejscowego podług przepisów Najwyższego Naczelnika, 3° dozór uzbrojenia i ćwiczenia wszystkich obywatelów, mieszkańców ziemi polskiej, po wsiach, miasteczkach i miastach podług przepisu tegoż Naczelnika, 4° dozór fabryk i rękodzieł potrzebnych do zapewnienia żołnierzowi wszelkiego odzienia oraz broni i wszelkiej amunicyi wojennej, 5° zakupywanie broni, odzienia, amunicyi itd., 6° składy wojenne i zbrojownie, 7° dostarczenie koni wojennych, 8° dostarczenie dla wojska narodowego wszelkich jego potrzeb podług rekwizycyi Naczelnika siły zbrojnej lub jego podkomendnych, do tego umocowanych, 9° opatrzenie we wszystko miejsc

obronnych podług rekwizycyi tegoż Naczelnika lub jego podkomendnych, do tego umocowanych.

10° Do Wydziału Instrukcyi należeć będzie: 1° dozór oświecenia powszechnego, t. j. dozór nad wszystkiemi szkołami, tudzież nad wszystkiemi ustanowieniami, do edukacyi ściągającemi się, 2° rozszerzenie ducha narodowego przez gazety i inne pisma, przez nauki ludowi dawać się mające tak w kościołach, jak na wszelkich publicznych schadzkach, przez zabawy i ćwiczenia, które w tym celu Rada ustanowi, 3° dozór nad funduszem edukacyjnym.

11° Każdy z deputowanych, wyznaczony do jednego z tych siedmiu wydziałów, będzie miał dozór szczególny nad osobami do jego wydziału użytemi i sam za przestępstwa i złe sprawowanie się będzie w odpowiedzi, gdyby mu dowiedzionem było, że, wiedząc o tem, nie doniósł winnych Deputacyi. Co się ma rozumieć równie o zastępcach, gdy który z nich miejsce deputowanego zasiądzie.

12° Deputowani donosić będą Deputacyi o stanie rzeczy do wydziału swego należących, uwiadamiając ją, co jest uskutecznione, co nie, i podawać będą sposoby do ułatwienia egzekucyi zaleceń Naczelnika siły zbrojnej lub RNN.

13° Deputowani w wydziałach sobie powierzonych układać będą raporty do RNN, które Deputacya tejże Radzie razem zebrane prześle podług artykułu II w punkcie 5 organizacyi Deputacyi Centralnej.

§ IV. Sposób postępowania w Deputacyi Centralnej.

1° Komplet Deputacyi składać się będzie z 5 osób najmniej.

2° Deputowani prezydować będą na sesyach kolejno porządkiem starszeństwa wieku. Prezydencya każdego trwać będzie tydzień jeden.

3° Gdy przechodzić będą w Deputacyi takie materye, któreby na czas wyciągały sekretu, Deputacya ścisłe jego zachowanie przez osobną decyzyę zaleci, a ktoby sekret wydał, oddalony będzie z Deputacyi i, jako zdrajca, do Sądu Najwyższego Kryminalnego oddany.

4° Zalecenia, przychodzące od Naczelnika lub od RNN, w całym składzie Deputacyi czytane będą i natychmiast do każdego wydziału dla egzekucyi, podług gatunku rzeczy, oddane zostaną.

5° Żądania imieniem Deputacyi do Naczelnika siły zbrojnej lub Rady iść mające, albo też zalecenia Deputacyi do komisyi porządkowych i sądów kryminalnych większością zdań deputowanych stanowione będą. Równość zdań prezydujący rozwiąże.

6° Lubo Deputacya jest czystem narzędziem wykonawczem, gdyby jednak w naglących przypadkach przyszło jej jaką przedsiębrać rezolucyę, sta-

nowić ją ma provisorie większością głosów podług punktu poprzedzającego i natychmiast Radzie o tem raportować.

7° Deputacya mieć będzie tyle osobnych protokółów na zapisywanie dyspozycyi Naczelnika i Rady, ile jest wydziałów jej pracy, w które i raporta od deputowanych, szczególnymi wydziałami zatrudniających się, zapisywane będą; nadto mieć będzie jeden protokół ogólny, w którym krótko treść wszystkich dyspozycyi i rezolucyi zapisywaną będzie, z wyrażeniem deputowanych przytomnych na każdej sesyi i zdań ich w każdej materyi przechodzącej w Deputacyi, oraz z wyrażeniem nieprzytomnych lub z sesyi przed czasem wychodzących i dla jakiej przyczyny.

8° Osoby do Deputacyi Centralnej wezwane wykonają przysięgę przed deputowanym najstarszym wiekiem, a ten, po odebraniu od nich przysięgi, sam ją wykona przed jednym z deputowanych, który będzie po nim najstarszym wiekiem. Przysięga ta ma być w obliczu ludu wykonana na następującą rotę: »Ja N. N. przysięgam w obliczu Boga, iż zalecenia Naczelnika siły zbrojnej i RNN wiernie wykonywać będę, władzy mi powierzonej na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości kraju, odzyskania samowładności narodu i ugruntowania jego wolności używać będę. Tak mi, Boże, dopomóż i niewinna męka Syna Jego«.

9° Inne wszystkie szczególne urządzenia Deputacya sama przepisze tak dla siebie, jak dla wydziałów i kancelaryi swojej.

10° Zachowuje sobie RNN rozszerzenie i wyszczególnienie tej organizacyi, jako też przydanie osób do Deputacyi Centralnej, gdy tego potrzeba prowincyi W. Ks. Litewskiego albo też ogólny interes narodu wyciągać będzie.

6.

Działo się ... dnia drugiego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych z komendantem zniesienia względem żądanego prochu i ołowiu przez Piotra Potockiego]

RNN ... Wydziałowi Potrzeb wojskowych znieść się z komendantem Księstwa Mazowieckiego w objekcie żądań generała-majora Potockiego względem dodania onemuż prochu i ołowiu i żądania takowe ile możności uskutecznić zaleciła.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 6.000 złp. dla Deputacyi dozorczej]

RNN..., na przełożenie Deputacyi dozorczej nad więźniami, przez Wydział Skarbu uczynione, względem zaliczenia sumy na utrzymanie więźniów

potrzebnej, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby sumę złp. 6.000 z Kasy generalnej, za kwitem pomienionej Deputacyi dozorczej, wypłacić kazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu względem wydania przez niego uniwersału o podatkach ordynaryjnych i o poborach]

RNN..., opisawszy organizacyę Wydziału Skarbowego RNN, zaleca temuż Wydziałowi Skarbowemu, ażeby przez uniwersały swoje obwieścił naród cały, iż podatki ordynaryjne, podług ustawy Sejmu konstytucyjnego co do Korony, a co do Litwy podług taryf, jakie przed dniem 1 februar 1792 egzekwowanymi były, w ratach zwyczajnych do Skarbu narodowego, a nadto i pobór do rąk egzaktorów skarbowych płaconymi były.

[Wysłanie osób do województwa lubelskiego i ziemi chełmskiej w celu dzielniejszej egzekucyi zaleceń Najwyższego Naczelnika]

RNN...., pragnąc tem dzielniej i skuteczniej przyśpieszyć uzbrojenie siły narodowej, stosownie do przepisu Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika, jakoteż opisy komisyi porządkowych do potrzebnej, a tej niezwłocznej egzekucyi doprowadzone widzieć, wysyła w imieniu swojem do Komisyi Porządkowej Lubelskiej obywatela Piotra Potockiego generała-majora, do Komisyi zaś Porządkowej Chełmskiej i województwa wołyńskiego Ignacego Krzuckiego, którym stosownie do potrzeb instrukcye przyłącza, ażeby w uskutecznieniu onych niezwłoczne, bez żadnych przeszkód albo spóźnień, ułatwienie znajdowali, pomienionym Komisyom Porządkowym zaleca.

[Ordynacya kancelaryi RNN i obowiązki jej oficyalistów]

RNN... dla zapewnienia porządku w swych czynnościach stanowi oficyalistów w kancelaryi swojej niżej wyrażonych i następujące dla nich przepisuje obowiązki:

1° Mieć będzie jednego sekretarza, dwóch rejentów, jednego archiwistę. Wszyscy ci przysięgę na pełnienie obowiązków sobie przepisanych przed Radą wykonają i pod zwierzchnim dozorem Wydziału Porządku zostawać będą.

2° Obowiązki onychże:

I. Obowiązki sekretarza: 1° Codziennie na sesyi Rady, i ilekroć przez prezydującego zwołaną zostanie, znajdować się. 2° Pisać dziennik czynności Rady i ten z jednej sesyi w następującej, przy zaczęciu onejże, odczytać. 3° Protokół takowego dziennika porządnie, z podpisami każdej sesyi przez prezydującego, utrzymywać. 4° Zdanie radców w każdej materyi, większością głosów decydowanej, w tymże dzienniku zapisywać. 5° Rezolucye Rady, stosownie do zapadłej decyzyi, formować i protokół osobny do zapisywania onychże, tudzież do wciągania opinii przez wydziały przynoszonych, a przez Radę przyję-

tych, utrzymywać. 6° Ekstrakty tychże rezolucyi z podpisem swoim i pieczęcią Rady wydawać.

II. Obowiązki rejenta do odbierania memoryałów wyznaczonego: 1° Codziennie zrana od 8 do 12, po południu od 3 do 5 znajdować się w pierwszej sali radnej i w niej oddawane sobie wszelkie przełożenia i memoryały odbierać. 2° Każde z tych żądań lub memoryałów porządkiem oddawania zanumerować, treść ich wyciągnąć i na wierzchu zapisać. 3° Tymże samym porządkiem tak numer memoryału, jako i treść jego, w protokóle w połowie jednej karty zapisać. 4° Do którego z wydziałów interes w memoryale wyrażony należeć okaże się, temu z napisem zaraz pod treścią i podpisem swym odsyłać, bądź oddawać, i to w pomienionym protokóle w drugiej połowie karty zapisać. 5° Gdyby interes niezwłocznej potrzebował rezolucyi dla nagłego jakiego zdarzenia, treść onego powyższym sposobem wypisawszy i wyrazy *periculum in mora* dodawszy, zaraz go całemu składowi Rady oddać i to również w protokóle zapisać.

III. Obowiązki rejenta do odbierania raportów wyznaczonego: 1° W tejże samej sali, co i pierwszy rejent, zrana od 8 do 12, od 4 po południu aż do końca sesyi znajdować się. 2° Raporta od komisyi porządkowych, sądów kryminalnych i z innych miejsc przychodzące odbierać. 3° Oneż stosownie do swych materyi właściwym wydziałom odsyłać, wyjąwszy tylko ekspedycye od Najwyższego Naczelnika, raporta wojskowe, z których pierwsze do RNN, drugie do Wydziału Potrzeb wojskowych prosto bez odpieczętowania odsyłać będzie powinien. 4° Trzymać protokół i w nim nietylko odbieranie raportów, ale i rozsyłanie onychże zapisywać, porządkiem dla rejenta do odbierania memoryałów przepisanym. 5° Dostrzegać, ażeby raporta od komisyi porządkowych, sądów kryminalnych, ciągle w czasach przepisanych oddawane były. 6° Nieoddających Wydziałowi Porządku donosić.

IV. Obowiązki archiwisty: 1°Odebrać protokóły ustałej RZT i anneksa do niej należne, niemniej deputacyi, które przez RNN za niepotrzebne uznane zostaną. 2° Żądane ekstrakty z nich z podpisem sekretarza i swoim wydawać. 3° Wszystkie anneksa i raporta, bądź przez wydziały Rady, bądź przez samego sekretarza sobie oddawane, odbierać, numerować i oneż porządkiem w protokóle swym konotować. 4° Przychodzące raporta wojenne i inne doniesienia, przez Wydział Instrukcyi ułożone i wydrukowane, odbierać i, żeby publiczności rozdawane były, dopilnować, oraz oneż Wydziałowi Porządku do rozsyłania po kraju w potrzebnej wielości oddawać.

Ogólne obowiązki: 1° Wszyscy powyżsi oficyaliści raport swych czynności Wydziałowi Porządku co tydzień oddawać będą. 2° Każdy z nich, tj. sekretarz czterech, a rejenci i archiwista po dwóch kancelistów mieć będą.

3° Oprócz tego każdego wydziału kancelarya przesyłać będzie podług potrzeby do wypisywania rezolucyi wydziału swego dotyczących się.

Pomimo powyższych oficyalistów stanowi Rada sekretarza do boku obywatela Zakrzewskiego, radcy, jako utrzymywanie korespondencyi w imieniu Rady z Najwyższym Naczelnikiem polecone mającego, a to końcem takowych korespondencyi pisania, jako też protokółu i anneksów tychże korespondencyi dotyczących się utrzymywania.

7.

Działo się... dnia trzeciego miesiąca czerwca 1794 roku.

[Instrukcye dla obywatela Piotra Potockiego do Wtwa lubelskiego delegowanego]

Gdy potrzeba wzmocnienia siły Rzeczypospolitej bliższego w województwie lubelskiem wymaga dozoru, przeto RNN przyzwoitą do tego mocą opatruje obywatela Piotra Potockiego, generała-majora województwa lubelskiego, i następującą mu przepisuje instrukcyę:

1° Generał-major Potocki dopilnuje, aby podług przepisanej od Rady organizacyi urządziła się Komisya Porządkowa województwa lubelskiego, do której wzywa obywatelów: Kajetana Potockiego, Reinbergera, Grabowskiego, Webera, ks. Lewkowicza, Kownackiego, Finke, ks. Trefflera, Adama Radzimińskiego, Kurowskiego, Pawła Stryjeńskiego, Dederka, ks. Radzimińskiego, Wilczopolskiego, Makarowicza, Zgliczyńskiego, Korna, ks. Wilczyńskiego, Adama Badowskiego, Grebera.

2° Generał-major Potocki zniesie się wprzód z generałem-lejtnantem Zajączkiem, jak wielka masa ludu jest potrzebna dla wsparcia wojska pod jego komendą, a po odebraniu od niego rezolucyi Komisya Porządkowa w żądanej ilości nakaże pospolite ruszenie nietylko włościan, ale i obywatelów miejskich i szlachty; największa jednak masa ludu połowę mieszkańców zdatnych do broni przechodzić nie powinna, i owszem, ta druga połowa w domach zostać ma, aby nietylko swego, lecz i braci swoich z bronią idących na nieprzyjaciela gospodarstwa pilnowała. Z pobliższych jednak okolic województwa masa ludu ruszyć się ma jak najprędzej podług rozporządzenia generała-majora Potockiego.

3° Szlachta nieposłuszni temu urządzeniu podług praw dawnych o pospolitem ruszeniu karani będą.

4° Przełoży generał-major Potocki imieniem Rady generałowi-lejtnantowi Zajączkowi, aby masa ludu nie była zbyt długo przy wojsku trzymana, żeby przeto nie odstręczano się od wypraw wojennych.

cznej przez wprowadzenie nieprzyjaciela do kraju, szpiegowanie, korespondencye, zmowy na ojczyznę z nieprzyjacielem, werbowanie dla niego i dostarczanie mu broni, zbrodnie uczynionego gwałtu osobie przez dobrowolne i rozmyślne odjęcie życia — karze śmierci podpadać będą, która najwięcej rzucać powinna postrachu, a zatem powinna być zawsze karą publiczną, spełnioną jednak prostem odjęciem życia bez żadnej męczarni na winowajcy.

2° Zbrodnie opornego nieposłuszeństwa rozkazom Naczelnika i narodowych magistratur, jako większą lub mniejszą ojczyźnie przynoszące szkodę, tak też kara dla nich równie stopniowaną być powinna, a zatem tej zbrodni podług jej wielkości kara więzienia, pozbawienia obywatelstwa, odsądzenia od urzędu wymierzana być powinna. Każda z tych kar zwolnioną lub stężoną być może przez przedłużenie lub skrócenie czasu, przez stracenie wszystkich prerogatyw, obywatelstwa, albo ich części, przez przydanie infamii i stracenie części majątku etc., etc...

3° Złączenie gwałtu z opornem nieposłuszeństwem straceniem wolności na zawsze karane być ma, a nawet i karze śmierci podlegać może.

4° Branie pensyi od obcych, przekupywanie osób na urzędach będących wygnaniem z kraju, konfiskatą majątku, odsądzeniem *ab omni activitate* i od możności posiadania jakiegokolwiek urzędu na zawsze, ukarane być powinny.

5° W czasie zaś Powstania Narodowego i wojny z nieprzyjacielem branie od nich pod jakimkolwiek pozorem pieniędzy śmiercią, karane być powinny.

6° Zabieranie dochodów publicznych karze wiecznego więzienia, infamii, nadgrodzenia z majątku w dwójnasób szkody Skarbowi, podpadać będzie.

7° Usunięcie się od obrony kraju lub usuwanie drugich sekwestracyą majątku, a za powtórzonem nieposłuszeństwem na zawołanie Rządu zabronieniem na zawsze powrotu do ojczyzny, z odpadnięciem własnego prawa do majątku, ukarane być powinno.

8° Zbrodnie gwałtu przeciwko wolności osobistej więzieniem publicznem, zbrodnie przez gwałtowne majątku wydarcie więzieniem publicznem i nadgrodzeniem szkody, kradzież więzieniem publicznem i pracą, z przeznaczeniem czasu, gatunku pracy, karanemi być mają.

§ IV. O postępowaniu w sądzie czyli procesie spraw kryminalnych.

1° Sprawy do tego sądu nie mogą być inne wprowadzane, tylko o zbrodnie, które w niniejszej organizacyi są wyrażone, kiedy albo delacya do sądu przez podającego ją obywatela na piśmie jest podaną i podpisaną,

albo kiedy od Wydziału Bezpieczeństwa dostarczone są sądowi kryminalnemu dowody na piśmie. Natenczas sąd rozkaże oskarżycielom publicznym, aby od nich podpisany pozew oskarżonemu, jeżeli jest w miejscu przytomny, albo już aresztowany, natychmiast był oddany, i sprawa we trzy dni do sądu wprowadzona być powinna. Jeżeli zaś osoba nie jest przytomna, tedy w miarę oddalenia jej od miejsca pozwy edyktalne po rogach miasta przybite i w gazetach ogłoszone, z terminem najdalej trzech miesięcy, powinny być wydane. W takowych wszystkich sprawach oskarżyciele publiczni, jeżeli nie będzie delatora, wraz z nim czynić powinni, i delator od skargi bez ściągnienia na siebie kary odstępować nie może. Delacye żony przeciwko mężowi, dzieci przeciwko rodzicom przyjmowane być nie mogą.

2° W sprawach przeciwko Powstaniu Narodowemu, zdrady publicznej, w sprawach zabójstwa i kradzieży, osoba oskarżona z aresztu, przez Wydział Bezpieczeństwa, albo przez sąd kryminalny nakazanego, odpowiadać będzie, który to areszt, nie będąc karą, ale środkiem sprawiedliwości, powinien być różnym od więzienia publicznego, tak, iżby w nim więźniowie żadnej niepotrzebnej nie doznawali przykrości i niewygody.

3° W przypadku fałszywej delacyi delator w proporcyi wielkości zbrodni zadanej dłuższem albo krótszem więzieniem publicznem, najmniej do dwóch niedziel, a najwyżej do pół roku, karanym być powinien.

4° Pozew ma być w słowach jasnych, wyrażać rzecz dokładnie, kto, kogo, o jaki występek, na skazanie jakiej kary i na jaki termin pozywa.

5° Sąd obwinionemu wyznaczy ku obronie i pomocy obrońcę, z poczciwości i biegłości w prawie znanego, od obwinionego wybranego, albo przynajmniej nie ekscypowanego, a obwinionemu samemu w swojej sprawie stawać, do obrony swego obrońcy przymawiać się, nigdy wzbronionem być niema.

6° Z przyczyny jednej tylko obwinionego choroby, świadectwem zaprzysięgłego doktora stwierdzonej, termin stawania może być przedłużony, inaczej na terminie, w pozwie wyznaczonym, sprawa w sądzie popierana być powinna. W sprawach zaocznych dekret niewzruszoną moc i wykonanie mieć będzie, zawsze jednak inkwizycyą z świadków poprzedzony i dowodami na piśmie poparty.

7° Od zaczęcia sprawy aż do jej końca całe postępowanie sądu kryminalnego jawnie i w przytomności arbitrów być powinno, oprócz indagacyi, inkwizycyi i namów, o których niżej.

8° Wszystkie akcesorya, jakie tylko w przypadłej sprawie mogą mieć miejsce, strony obydwie przełożyć naprzód powinni sądowi. Sąd wszystkie w całkowitem objęciu, wziąwszy na namowę, osobno na każde wotując wniesienie, za jednym i pierwszym ułatwi ustępem.

9° Im większy jest występek, im przykładniejszą ściąga karę, tem dowody przekonania winowajcy powinny być oczywistsze.

10° Indagacya dobrowolna z oskarżonego, równie jak inkwizycya, czyli sposób dojścia, jeżeli oskarżony winny jest występku, albo nie, słuchana będzie przed tym całym sądem, który wyrok na oskarżonego wydawać będzie.

11° Punkta do indagacyi, czyli dobrowolnego wyznania, zgodne być powinny z propozycyą w terminie wyrażoną i z dowodami na piśmie znajdującymi się, punkta do inkwizycyi stosownie do punktów indagacyi i do samegoż dobrowolnego zeznania.

12° Świadkowie przed zeznaniem świadectw przysiądz powinni, że prawdy nie zatają i samą prawdę zeznają; skarżący, że świadków nie przekupił. Z oskarżonego w żadnym przypadku przysięga wyciąganą być nie powinna. Przysięganie świadków przed słuchaniem świadectw być powinno. Każdy człowiek, mający zupełne zmysły i o żadną nie notowany zbrodnię, może być świadkiem, byleby nie miał żadnego wspólnictwa w występku, o który rzecz idzie.

13° Punkta do inkwizycyi powinny być obwinionemu komunikowane i uwagi względem nich od niegoż słuchane; po wysłuchanych inkwizycyach każdy punkt zeznania drugi raz głośno ma być przeczytany, ażeby zmyłki w zapisaniu nie było. Jeżeliby się jaka przeciwność w zeznaniach znajdowała, konfrontacya świadków przed tymże sądem ma nastąpić. Punkta zeznań świadków te, które obwinionego przekonywają, powinny być obwinionemu komunikowane, i jeżeliby żądał konfrontacyi ze świadkami, to mu odmówioną być nie powinna.

14° Po wysłuchanej inkwizycyi sąd przystąpi do ostatniego wyroku, w którym ma uznać: albo że obwinionemu występek nie jest dowiedziony, albo że obwinionemu zadany występek zupełnie jest dowiedziony. W pierwszym przypadku sąd ma ogłosić zupełną wolność, niewinność i nieskażony honor obwinionego, a na delatora, jeżeliby się w tej sprawie znajdował, wskaże karę wzwyż przepisaną. W drugim przypadku sąd obwinionego wolnym od kary ma uznać, równie jako i delatora. W trzecim przypadku sąd obwinionego winnym uzna i kary nań przepisane wskaże.

15° Ostatecznej rozpoczętej namowy sąd nigdy przerywać nie ma i wszyscy sędziowie kryminalni do końca ostatecznej decyzyi, zapisania onej w sentencyonarzu i ogłoszenia sentencyi przytomnymi być mają. Po takowem ogłoszeniu żadna strona nic więcej do sądu wnosić, ani przymawiać się nie może. Dekret, zastosowany do sentencyi, ma być krótki, jasny, obejmujący dowody występku i odwody, dokładnie pisany, i w przeciągu trzech najdalej dni po ogłoszonej sentencyi ma być publikowany.

16° Sąd nikogo winnym uznawać i na kary wskazywać nie ma, na

fundamencie presumpcyi. Lecz 1° ten ma być za winnego uznany, którego występek pewnymi i oczywistymi dowodami jest dowiedziony, 2° na taką winowajca skazany powinien być karę, jaka występkowi jest wyznaczoną. Dowody pewne i oczywiste są te: 1° świadectwo dwóch przynajmniej oczywistych świadków zgodnie względem jednej okoliczności zeznających, 2° pisma autentyczne, jasno i niewątpliwie rzecz, o którą idzie, okazujące, 3° dobrowolne, rozmyślne i stałe wyznanie obwinionego.

17° W każdym przypadku prawdziwej wątpliwości, tak względem prawa, jako względem dowodów popełnionego występku, sąd kryminalny nie przeciwko obwinionemu, lecz na stronę obwinionego w wyrokach swoich wątpliwość rozwiązywać będzie.

18° Wyroki sądów większością głosów zapadać będą. W przypadku równości kresek, sprawa ma być do Sądu Najwyższego Kryminalnego odesłana, z wyrażeniem zdań sędziów, za którą propozycyą który z nich był, i z podpisami onychże.

19° Egzekucya dekretu do Wydziału Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości należeć ma.

20° Dekreta zaoczne powinny być publikowane i w wyrokach swoich przez urzędy, do tego wyznaczone, co do konfiskat majątku dóbr przywiedzione.

21° Kary dotykać powinny tylko obwinionego, a zatem czci i honorowi dzieci i krewnych bynajmniej nie szkodzić. Ktoby im je wyrzucał, kryminalnie sądzony być powinien.

22° W konfiskatach majątku prawa żeńskie, dziecinne, z żeńskich wypływające, wypłata służącym, i długi, kredytorom zastrzeżone, w bezpieczeństwie swojem być powinny. I te obadwa punkta w dekretach umieszczane być mają.

23° Przysięga dla sędziów kryminalnych: »Ja N. N. przysięgam Panu Bogu, w Trójcy Świętej Jedynemu, że nominowanym będąc do sądów kryminalnych, sprawy przede mnie przychodzące podług prawa, sprawiedliwości i dowodów sądzić będę. Żadnymi względami, przyjaźnią lub nienawiścią uwodzić się nie będę, na przyjaciela, bogatego lub ubogiego żadnego względu mieć nie będę. Darów żadnych i obietnic nie przyjmę. Indagacye i inkwizycye wszelkie wiernie i sprawiedliwie notować będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego«.

Sędziowie! Oto prawidła, wyczerpane z praw przyrodzenia i społeczności, które waszemu urzędowaniu przepisuje RNN. Waszym rękom oddany jest miecz sprawiedliwości, którym karać zbrodnię powinniście. Używajcie go na ocalenie Rzplitej. Niechaj w was widzi postrach występek, lecz razem niech niewinność skuteczną znajdzie opiekę. Miejcie zawsze przed

w Kasie generalnej będącą, do ludwisarni na metal do lania armat z Kasy generalnej wydać rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia 6.000 złp. dla aresztantów moskiewskich i krajowych]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby na utrzymanie i potrzeby więźniów i aresztantów moskiewskich sumę złp. 6.000 z Kasy narodowej asygnował.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego wypłacenia czerw. zł. 489 i złp. 2 za zasługi służącym księcia Massalskiego z jego majątku]

RNN..., zapatrzywszy się tak na prośby zostających przy dworze księcia Massalskiego, biskupa wileńskiego, jakoteż specyfikacyą należytości dla nich, przez tegoż wobec Deputacyi dozorczej nad więźniami podpisaną, podług której dla nich wszystkich czterysta osiemdziesiąt dziewięć czerwonych złotych i złotych polskich dwa przypada, nie chcąc, ażeby należytość ta, jako wszelkiemi prawami upoważniona, bez zaspokojenia zostawała, odsyła pomienionych petycyonaryuszów do Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, iżby ta, bądź sama przez siebie, jeżeli w jej zarządzeniu jeszcze majątek rzeczonego księcia Massalskiego zostaje, bądź przez Deputacyę administracyjną, która na ulżenie jej zatrudnień przez ustałą RZT wyznaczoną została, pomienioną kwotę za kwitem księdza Hiacynta Rościeskiego, jako rządcy domu pomienionego księcia Massalskiego, wypłacić nakazała.

[Odezwa Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika do obywateli litewskich i komisyów porządkowych]

»Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej Narodowej.

Do obywatelów litewskich i do komisyów porządkowych.

Ostatni moment Polski, najważniejsza jej sprawa, zbawienie albo wieczna zguba i hańba; wolność osobista i niepodległość narodowa albo okropne jarzmo i jęki milionowego ludu; swoboda i szczęśliwość albo mściwe prześladowania obrażonych nieprzyjaciół; zatracenie imienia polskiego albo świetność jego znacząca w rzędzie narodów — te są widoki, ta jest kolej losów, które naród polski, które was, obywatele litewscy, zajmować mają. Wybuchnęła długo wstrzymywana rozpacz i czeka dzielnych środków, aby skuteczną stać się mogła dobyta jest broń wolnego ludu i czeka zgromadzenia się silnych ramion, któreby zrobić mogły twierdzę niezwyciężoną powszechnej obrony; poniósł nieprzyjaciel klęski, gotując zemstę za upokorzenie swoje, i czyż laury zwycięskie Polaków mają przy samem zwiędnąć rozkwitnieniu? Teraz, Polacy, teraz chwila odwiecznych poprawienia błędów, teraz czas przodków swoich stać się godnymi, zapomnieć siebie, aby ojczyznę zbawić, przytłumić w sobie głos nikczemny osobistego interesu, aby publicznemu usłużyć; teraz potrzeba ostatniego wydobycia sił i sposobów, aby

ziemię swoją oswobodzić, los swoim upewnić potomkom i przemoc uciążliwą, przemoc z hańby naszej naigrawającą się, przemoc wszystko nam wydzierającą zniszczyć, albo się w własnych zagrzebać ruinach... Zginąć i umrzeć umiejmy! I cóż to jest życie ludzkie? Cień znikomy i przemijający, tysiącznym podległy przypadkom, którego cena w oczach ludzi, godność swoją czujących, uważana być tylko może w miarę sławy, wolności i użyteczności dobru ogólnemu. Któryż Polak żyć może, jeżeli żyć ma w stanie, w którym dotąd wraz z współziomkami swoimi żyć był przymuszony? A cóż dopiero mówić o majątku, o fortunie, o zbiorach, których drapieżny cudzoziemiec lub domowy zdrajca pierwiej niż właściciel, pierwiej niż ojczyzna, panami byli bezkarnie i zuchwale. O ziomkowie! Jeżeli oszczędzacie życie, to na to, abyście nędznymi byli niewolnikami, jeżeli oszczędzać chcecie majątków, to na to, aby je obcy łupił najezdnik. Pomiarkujcie więc podług cnoty i rozsądku wasze przeznaczenie, uważcie rzetelne wasze dobro i prawdziwą waszą powinność, a uznacie, że wszystkie wasze siły, wasze możności, wasze majątki i życia ojczyźnie poświęcić, na obronę powszechną obrócić, waszym być powinno jedynem i nieprzełamanem przedsięwzięciem i czynem. I któż dość obrany z rozumu, lub dość lękliwy być może, aby wątpił, że zwyciężymy zapewne, kiedy zwyciężyć wszyscy dzielnie zechcemy. Litwo! ziomkowie i rodacy moi! Na waszej się urodziłem ziemi i w zapale poczciwym dla mojej oczyzny odzywa się we mnie szczególniejsza skłonność do tych, pomiędzy którymi pierwiastki rozpocząłem życia. Patrzy na was Polska cała, czeka waszej obywatelskiej energii. A wy spojrzyjcie na resztę narodu, którego częścią jesteście, patrzcie na ten lud z ochotą do powszechnego stawający uzbrojenia, łączący się z wojskiem liniowym, zwycięstwa z nim dzielący; patrzcie na tych ochotników już w każdym powiecie całej Korony gromadzących się, szukających nieprzyjaciela, opuszczających domy i familię dla ukochanej ojczyzny, zapalonych hasłem narodowym: »Umrzeć, albo zwyciężyć«! Jeszcze raz mówię — zwyciężymy. Bóg potężny wcześniej lub później upokarza dumę najezdników i wspomaga narody prześladowane, wierne Jemu, i wierne cnocie obywatelskiej. Zwyciężymy, ale bierzmy broń wszyscy, ale ją dajmy w ręce ludu licznego, ale zapomnijmy o wszystkich względach i widokach i nie miejmy na względzie i widoku, tylko zbawienie ojczyzny i dzielny odpór nieprzyjacielowi.

Litwo! sławna walecznością i obywatelstwem, długo nieszczęśliwa własnych synów zdradami, obiecuję sobie stanąć wpośród was z wdzięcznością za ufność waszą we mnie, kiedy mi obroty wojenne pozwolą. Jednością, energią i dzielnością ułatwiajcie całemu krajowi sposobność być wszędzie groźnym. Niech nieprzyjaciel nie zawadza na ziemi waszej, niech ja was zwycięzcami pozdrowię, niech wspólnem naszem staraniem dzielność narodu polskiego nauczy jego nieprzyjaciół szanować naszą wolność i nie-

podległość. Komisye porządkowe Księstwa Litewskiego! Waszą jest rzeczą dać czynom obywatelskim ducha jednostajności, wskazać im potrzeby wojska, onym dogodzić i zbierać w masę dobre chęci i usiłowania obywatelów wszystkich, lud oświecać i wspólnie zagrzewać interesem, czynić dzielnie, pracować z pośpiechem, być przykładem cnoty i odwagi. Dan w obozie pod Krzęcicami, dnia 2 czerwca 1794 roku. Zaleciłem w tym momencie RNN wydać do Litwy uniwersały do pospolitego ruszenia. T. Kościuszko«.

[Odezwa Najwyższego Naczelnika do duchowieństwa greko-oryentalnego]

»Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej.

Do Duchowieństwa polskiego greko-oryentalnego nieunickiego, tak zakonnego, jako i świeckiego.

Kapłani! Doznajecie codziennie, jaki jest los ludzi pod jarzmem despotycznem żyjących. Doznajecie codziennie, iż względy zmyślone, któremi was naokoło ten rząd mami, pochodzą nie z prawdziwego kapłanów uszanowania, ale z interesu niegodziwości, chcącej przez was lud w nędznej utrzymać niewoli, wiecie oraz, iż tron państwa moskiewskiego, na gwałtach i zaborach, na zbrodniach i przewrotności ufundowany, gorszy świat cały bezprawiami i nieludzkiem ludzi i narodów prześladowaniem, chcąc zawsze świętością religii i jej kapłanów pomocą bezbożność swoją popierać. Wy, którym oświecenie ludu jest powierzone i którzy jego szczęśliwość pielęgnować winniście, otwórzcie im oczy i, pamiętając o jego dobru i o swojem własnem, przekonajcie się, że prawdziwej ojczyźnie waszej wiernemi będąc, do narodu polskiego stateczne przywiązanie utrzymując, staniecie się godnymi używać praw i przywilejów wolności i wszelkich dobrodziejstw rządu słodkiego, którego się krwią swoją dokupują Polacy. Tak jest, kapłani! Jesteście z całym ludem niewolnikami moskiewskimi, z nami będziecie kapłanami szanownymi: wasz obowiązek, wasza własność, wasze dochody, w tej samej u nas są cenie, w jakiej naszych własnych kapłanów. Nie trwożcie się, aby różnica opinii i obrządku przeszkadzała nam kochać was, jak braci i współrodaków; i owszem, za główną sobie przepisujemy powinność dać wam uczuć różnicę panowania twardego i niesprawiedliwego, pod którem jesteście, z panowaniem prawa, wolności, do których was wzywamy. Przypomnijcie sobie, jak wielkiej ufności dał wam dowody Sejm warszawski, kiedy was na generalną kongregacyę wezwał do Pińska, wysłał na nią komisarzów z grona swego, pozwolił się wam urządzić i całe urządzenie Cerkwi greko-oryentalnej, przez was samych sporządzone, z uprzejmością przyjął. Mielibyście byli do tego czasu lepsze opatrzenie, mielibyście całą swoją hierarchię kościelną, swoich biskupów, nie cierpielibyście dłużej na czele kościoła kobiety, co dotąd, choć się wyraźnie świętej wierze i kanonom ŚŚ. Ojców sprzeciwia, cierpieć musicie; gdyby prace tego sławnego Sejmu

nagle przerwane nie zostały. Ale bądźcie pewni, że czego on nie dokonał, to dokonanem będzie, że wolność obrządku greko-oryentalnego, przyzwoite opatrzenie jego kapłanów jest w zamiarze naszym. Przychylnością, dobrodziejstwy chcemy was, braci naszych, do wspólnej ojczyzny przywiązać. Łączcie przeto serca wasze z Polakami, którzy swojej i waszej wolności bronią szukają. Niech lud za waszem zachęceniem uzbraja się i powstaje. Niech Polska uzna w waszej przychylności wiernych sobie synów. Bóg Wszechmocny jest i będzie pomocą tym, którzy bliźnich swoich ratować i ich szczęśliwość ogólną umocnić pragną, a Bóg upokorzy tych, którzy dla swojej dumy i ambicyi zapominają o jęku, o nędzy, o niewoli ludu nieszczęśliwego. Macie zatem otwartą drogę do szczęśliwości waszej i waszych potomków. Polacy wam podają rękę i zapewniają, że póty żaden z nas nie złoży broni, póki i my i wy, greko-oryentalnego wyznania obywatele, wolnymi i szczęśliwymi nie będziemy. Dan w obozie pod Połańcem, dnia 7 maja 1794 roku. T. Kościuszko«.

[Prawidła dla komisyów porządkowych względem wyboru osób skład ich formować mających]

RNN..., kiedy już stosownie do Aktu Powstania Narodowego ogólną komisyi porządkowych organizacyę przepisała, pragnąc ją jak najprędzej mieć do skutku doprowadzoną, następujące w szczególności każdej służyć mające stanowi urządzenia:

1° Nim oderwane gwałtem od ciała Rzplitej województwa, ziemie i powiaty orężem braci naszych odzyskane zostaną, względem swoich magistratur się urządzą, pozostałe części mają tym czasem podlegać komisyom porządkowym, z któremi najbliżej graniczą.

2° Przepis punktu 2 w artykule pierwszym o obraniu komisarzów tam tylko stosować się ma, gdzie dotąd komisarze porządkowi nie są obrani lub postanowieni.

3° Gdzie komisarze porządkowi albo obrani, albo postanowieni zostali, tam nowym wyborem obywatele trudnić się nie mają.

4° W którejkolwiek komisyi już egzystującej znajdowałoby się albo więcej osób nad opis organizacyi, albo niestosownie do tychże opisów, albo nakoniec mniej, RNN umniejszy lub doda osób tyle, ile według pomienionego opisu potrzeba będzie.

5° Dla czego wszystkie komisye porządkowe, dotąd egzystujące, powinny przesłać niebawnie Radzie: 1° listę osób teraźniejszy skład ich formujących, 2° listę osób, które do komisyi porządkowych podług przepisu Sejmu konkonstytucyjnego wybrane były.

6° RNN, po odebraniu takowych list, niezwłoczną wyda rezolucyę, z jakich osób składy rzeczonych komisyi formować się będą powinny. Nim to jednak nastąpi, komisya każda porządkowa w takim składzie osób, w ja-

kim znajduje się, ma nieodstępnie pełnić obowiązki, organizacyą sobie przepisane.

7° Każda komisya porządkowa w teraźniejszym składzie egzystująca po odebraniu organizacyi, podzieli się natychmiast na wydziały przeznaczone, Każdy z tych wydziałów osobne raporta czynności swych formować ma, które komisya *in pleno*, z dołączeniem swego raportu, RNN przesyłać razem powinna będzie. Co się ma ściągać do Polski.

8° W Litwie zaś komisye porządkowe raporta swoje w podobnymże sposobie co do oddzielności wydziałów Deputacyi Centralnej, a Deputacya Centralna RNN przesyłać będzie, z tym warunkiem, iż które komisye porządkowe litewskie bliżej są RNN niż Deputacyi Centralnej położone, te dwa zgodne raporta czynności swych formować i jeden Radzie, drugi Deputacyi Centralnej przesyłać powinny.

9° Ponieważ przez Akt Powstania Narodowego wybór osób do sądu kryminalnego powierzony jest RNN, iżby go z osób, które przez ostatnie wolne sejmiki ziemskie i elekcye miejskie na urząd sędziów były wybrane, uskuteczniła; dotąd zaś niektóre województwa i ziemie, sprawiedliwą powodowane gorliwością, niechcąc występków przeciw narodowi i powstaniu jego popełnione widzieć długo bezkarnymi, same do wyboru osób i ustanowienia sądów przystąpiły, przeto chcąc ich gorliwość z obowiązkami sobie przepisanymi połączyć, zaleca wszystkim komisyom porządkowym, ażeby listę osób, nietylko tych, które przez pomienione ostatnie sejmiki i elekcye miejskie wolne obrane, ale też i tych oddzielnie, które teraz do sądów kryminalnych postanowione zostały, spisały i oneż RNN przesłały.

[Danie mocy Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, stosownie do przepisu dla Korony, ustanowienia komisyi porządkowych i sądów kryminalnych wojewódzkich]

RNN..., przyśpieszając jak najprędzej uskutecznienie opisów tak dla komisyi porządkowych, jako i dla sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych, daje moc Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby ta, stosownie do rezolucyi RNN względem Korony pod dniem dzisiejszym wyszłej i prawideł w niej wyrażonych, tak komisye porządkowe, jako i sądy kryminalne co do osób w nich zasiadać mających w W. Ks. Litewskiem urządziła.

9.

Działo się ... dnia piątego miesiąca czerwca 1794 roku.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Drohickiej obrania komendanta swej ziemi i przystawienia rekrutów do korpusów]

RNN..., ponieważ obywatel Krasnodębski nie składa patentu na szarżę

generał-majora ziemiańskiego podlaskiego, — Najwyższy Naczelnik w odezwie swojej do Rady, z obozu pod Krzęcicami dnia 1 czerwca 1794 roku uczynionej, wyraźnie pisze, że pomieniony ob. Krasnodębski, jako nie mający patentu, na przeszkodzie być nie może — przeto, stosownie do tejże odezwy, zaleca Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej, ażeby na komendanta swej ziemi wybrała osobę do urządzenia tego zdatną i o wyborze swoim Najwyższemu Naczelnikowi doniosła, niemniej, iżby przyśpieszywszy wydanie rekrutów i o liczbie ich dotąd gotowej Najwyższego Naczelnika uwiadomiwszy, przystawiła takowych na dopełnienie korpusów wojska liniowego tam, gdzie od generała przez Najwyższego Naczelnika postanowionego zarekwirowaną zostanie.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 100.000 złp. na objekta Wydziału Żywności]

RNN... na przełożenie Wydziału Żywności zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na wydatki w objektach tegoż Wydziału Żywności i za kwitem jego sumę sto tysięcy złotych polskich z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wyliczenia 10.000 ob. Wielhorskiemu]

RNN... na rekwizycyę Najwyższego Naczelnika, pod dniem drugim maja 1794 daną, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby obywatelowi Wielhorskiemu, generałowi, sumę złotych polskich dziesięć tysięcy za kwitem jego z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby odezwę Najwyższego Naczelnika rozdrukowaną ogłosiła]

RNN..., odebrawszy odezwę Najwyższego Naczelnika do obywateli litewskich, w obozie pod Krzęcicami dnia 2 miesiąca i roku bieżących wydaną, przesyła onąż Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego z żądaniem, iżby rozdrukowanej ogłoszenie po całem W. Ks. Litewskiem komisyom porządkowym zaleciła.

[Odpowiedź na memoryał Kollegiaty i Konsystorza warszawskiego]

RNN... gdy uchybienie szczególnych osób rozciągane być nie może do całego zgromadzenia, a duchowieństwo, szczególniej zaś rząd Konsystorza i Kollegiata warszawska czułość swoją oświadczyła z okoliczności wyszłego obwieszczenia od RZT pod dniem 23 maja, oświadcza RNN, iż wyrazy tego uniwersału RZT bynajmniej nie stosują się do rządu Konsystorza i Kollegiaty warszawskiej.

10.

Działo się w Warszawie, w domie Raczyńskich zwanym, dnia szóstego miesiąca czerwca, roku 1794.

[Ordynacya dla Wydziału Interesów zagranicznych]

RNN.. w uskutecznieniu woli Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, dnia 10 maja 1794 roku w obozie pod Połańcem datowanej, przez którą ma sobie polecone, ażeby tak dla siebie, jak dla wydziałów i kancelaryi swojej szczególne urządzenia przepisała, chcąc, ażeby wszelkie polecone Wydziałowi czynności z użytkiem i pośpiechem tak dla dobra kraju, jakoteż obywatelów, odbywanemi były, następującą dla Wydziału Interesów zagranicznych przepisuje ordynacyę:

1° Sesye Wydziału Interesów zagranicznych odprawiać się powinny codzień, w miejscu przez prezydującego na ten koniec wyznaczonem, od godziny 10 z rana, i trwać dotąd, dopokąd prezydujący Wydziału widzieć będzie potrzebę. Od takowych sesyi wyłączone są niedziele, tudzież środy i soboty, jako dni ekspedycyi depesz za granicę, w których prezydujący do szczególniejszego dozoru pomienionych ekspedycyi i samej kancelaryi obowiązany.

2° Prócz ordynaryjnych sesyi wolno będzie prezydującemu w przypadkach naglejszych lub z woli RNN w każdym czasie sesye ekstraordynaryjne zwoływać.

3° Na sesyach Wydziału Interesów zagranicznych prezydujący i wszyscy zastępcy tego Wydziału znajdować się powinni, a od takowej przytomności sama tylko choroba, lub gdyby do jakiej czynności publicznej zastępca oddzielnie wyznaczonym był, wymawiać mogą.

4° Na tychże sesyach sekretarz Wydziału Interesów zagranicznych znajdować się powinien i mieć na zawołaniu swojem jednego z kuryerów tegoż Wydziału.

5° Obowiązkiem sekretarza będzie utrzymywać dziennik wszystkich spraw Wydziału Interesów zagranicznych, w którym codziennie zapisywać będzie na początku każdej sesyi przytomność prezydującego i zastępców, a do którego wolno będzie każdemu z zastępców zdanie swoje zapisać. Takowy dziennik prezydujący w Wydziale co sesya podpisywać winien.

6° Będzie także obowiązkiem sekretarza utrzymywać protokół wszystkich spraw Wydziału Interesów zagranicznych, zgodny z powyższym dziennikiem, w którym po każdej sesyi jak najporządniej i w sposób obszerniejszy wciągane być powinny sprawy, w dzienniku zapisane. Takowy protokół prezydujący, równie jak dziennik, podpisywać winien.

7° Na każdej sesyi po przeczytanym protokóle czynności sesyi osta-

tniej prezydujący wprowadzać będzie interesa porządkiem stosowanym 1° do rzeczy *directe* z istoty Wydziału Interesów zagranicznych wypływających, 2° do rzeczy ze zlecenia Najwyższego Naczelnika lub RNN wypadających, bacząc zawsze w jednym i drugim gatunku na potrzebę prędszej interesu każdego ekspedycyi.

8° Prezydujący w Wydziale Interesów zagranicznych, stosując się najściślej do aktualnej potrzeby Wydziału swego i względu na dzisiejszy stan publicznego Skarbu, listę osób do kancelaryi swojej ułoży, onych ustanowi, zbywające zaś osoby z dawniejszego układu kancelaryi Departamentu Interesów zagranicznych, znane z obywatelstwa, zdatności i przeszłych usług, uwolniwszy od pracy i pensyi, rozporządzeniu dalszemu Rzeczypospolitej zostawi i zaleci.

9° Powinności każdej osoby, kancelaryę interesów zagranicznych składającej, prezydujący określi, mając sam w dozorze dokonanie onychże.

10° Pieczęć Wydziału Interesów zagranicznych ma być z napisem w środku »*Wolność, całość i niepodległość*«, a wokoło słowa »*Pieczęć Wydziału Interesów Zagranicznych Rady Najwyższej Narodowej*«.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 36.000 ob. Medeckiemu]

RNN... z wyrażonego zalecenia Najwyższego Naczelnika, pod dniem 3 miesiąca i roku bieżących, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby obywatelowi Medeckiemu prezydentowi łuckiemu na nieuchronne koszta w interesie krajowym sumę czerwonych złotych dwa tysiące ze Skarbu narodowego wypłacił.

[Zalecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, aby ekonomie królewskie oddała w zarządzenie Króla Jmci z dochodami]

RNN..., gdy przez zlecenie Najwyższego Naczelnika ma sobie opatrzenie potrzeb Króla Jego Mości polecone, rekwiruje Deputacyę Centralną W. Ks. Litewskiego, ażeby dobra ekonomii królewskich, w tymże W. Ks. Litewskiem pod administracyę swoją objęte, natychmiast Królowi Jego Mości powrócić nakazała z dochodami, jeżeli już które w moc takowej administracyi partycypowane zostały.

[Rekwizycya do Kolegiaty warszawskiej o informacyę, jak się dobra biskupstwa poznańskiego od zaboru pozostałe obróciły]

RNN..., obowiązana do pilnej baczności na to wszystko, co tylko fundusze narodowe składa, rekwiruje Kollegiatę warszawską, ażeby niezwłoczną i dokładną Radzie dała wiadomość, jakim sposobem dobra, całkowity przedtem fundusz biskupstwa poznańskiego składające a od ostatniego zaboru przemocnego pozostałe, obróciły się.

[Deklaracya, iż dobra ekonomiczne Króla Jmci poborowi podlegać mają]

RNN... dla nagłych ojczyzny potrzeb, nie mogąc nikogo wyłączyć od poboru, za wzorem województwa krakowskiego, przez naród przyjętego, deklaruje, iż dobra ekonomii królewskich, tak w Koronie, jako i w Litwie, podlegać mają onemuż, zaleca przeto Wydziałowi Skarbu, iżby wybieranie rzeczonego poboru i z ekonomii królewskich podług kontraktów z posesorami zawartych nakazał.

[Zalecenie Deputacyi rewizyjnej wydania dokumentów Ożarowskiej do jej własnych interesów ściągających się]

RNN... na memoryał, w którym obywatel Franciszek Biliński, imieniem obywatelki Ożarowskiej pozostałej wdowy podający, doprasza się, aby papiery wszelkie, tyczące się własnych interesów i ekonomiki tejże obywatelce Ożarowskiej, z Deputacyi Dyplomatycznej oddane były, RNN zaleca rzeczonej Deputacyi dyplomatycznej i rewizyjnej papierów, aby pomienione dokumenta, w Deputacyi swojej znajdujące się, odłączywszy od innych papierów, obywatelce Ożarowskiej wdowie za rewersem wydała.

[Deklaracya dla ob. Rychtera, dekretem sądów kryminalnych Księstwa Mazowieckiego z aresztu uwolnionego, iż go RNN poleci Naczelnikowi względem rangi postradanej]

RNN... na przełożenie Wydziału Sprawiedliwości, rozwiązując punkt 9 raportu od sądów kryminalnych Księstwa Mazowieckiego względem obywatela Rychtera, jakoby o zabójstwo Teppera obwinionego, a dekretem tychże sądów kryminalnych oczyszczonego, dopraszającego się, aby ranga jego w pułku Rottenburga, przez czas czteroniedzielny aresztu postradana, przywróconą, lub równym w wojsku umieszczeniem nadgrodzoną była, RNN deklaruje, iż obywatela Rychtera poleci względom Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika.

[Uniwersał, stosowny do odezwy Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, do obywatelów Polski i Litwy względem wydawania rekrutów pieszych i konnych]

RNN... Do obywatelów Polski i Litwy. Cokolwiek umysł wolnego człowieka podnieść, cokolwiek może go zachęcić do miłości, do obrony ojczyzny, do dzieł bohaterskich, to wszystko w odezwach Najwyższego Naczelnika i w jego własnym przykładzie widzicie obywatele. Poświęcił on się całkowicie dla nas wszystkich, bo ufał swojemu narodowi, bo przekonany był o współrodakach, że dla nich największe ofiary są słodkie tam, gdzie idzie o całość, o wolność, o zbawienie ojczyzny. Znacie obywatele, iż w dzisiejszym stanie Rzplitej napół brane środki byłyby zawodne. Całej siły, całej energii i możności użyć potrzeba, żebyśmy mogli odzyskać prawa nasze,

postawić się w stanie szanownym i zemścić się tylu krzywd, gwałtów i obelg, z ostatnią pogardą i szyderstwem imieniowi polskiemu wyrządzonych. Tem przejęci uczuciem wzięliśmy się do oręża, w tem samem trwając uczuciu, póty powinniśmy trzymać miecz podniesiony, póki sobie ostrzem jego sprawiedliwości nie uczynimy. Rozpacz nasza zmienia się teraz w nadzieję, bo zamożność narodu wyrównywa przedsięwzięciu naszemu. Mamy dość ludzi, dość chleba i żelaza, potrafimy zatem wytrzymać wojnę i skończyć ją z chwałą. Przystawienie rekruta pieszego z pięciu, a konnego z 50 dymów, liczbę wojska Rzplitej do ogromnej siły podnosi. Uzbrojenie wszystkich obywatelów, mieszkańców ziemi polskiej, robi cały naród żołnierskim i gotuje w nim prędkie a silne wsparcie dla wojska, ilekroćby tego gwałtowna okoliczność wymagała. RNN, wchodząc w wielkie zamiary Najwyższego Naczelnika, a chcąc rozrządzenia jego, wykonywane już w województwach, które się naprzód za powstaniem oświadczyły, do całego rozciągnąć kraju, ogłasza je w następujących punktach i komisyom porządkowym w swoich województwach i powiatach jak najprędzej przywieść do skutku nakazuje:

1° Z pięciu dymów w miastach, miasteczkach i wsiach ma być dostawiony na rekruta jeden człowiek młody, zdrowy i czerstwy z bronią, tj. karabinem i z kilką ładunkami, albo piką 11 stóp długą, lub też kosą wprost osadzoną i siekierą; ubrany po wieśniacku, jak pospolicie wieśniacy na wsiach chodzą, żeby miał koszul dwie, buty dobre, czapkę, płachtę, czyli grube prześcieradło z dwóch brytów, żeby był opatrzony sucharami na dni sześć i lenung miał dany na jeden miesiąc, co czyni złotych 15.

2° Z pięćdziesiątego domu ma być dostarczony jeden rekrut konny, t. j. żeby miał konia wartującego złp. 250 z całem ubraniem do jeżdżenia, uzbrojony szablą, parą pistoletów i piką. Na takich rekrutów mają być wydani ludzie dobrze na koniach siedzieć umiejący, jacy są: masztalerze, myśliwcy i t. d.

3° Komisye porządkowe mają odbierać kwity od komendantów na wydanych rekrutów, tak pieszych, jak i konnych, a dawać je dostawującym obywatelom. Zaleca Rada wszystkim komisyom porządkowym, żeby jej doniosły w jak najkrótszym czasie, wiele wydały rekruta, a wiele jeszcze wydać go mają, Doniosą także Radzie, czy mają w swoich województwach lub powiatach ludzi wojskowych do odbierania i ćwiczenia rekruta, ażeby w niedostatku ich potrzebne mogły być wzięte środki.

4° Dla opatrzenia wojska w żywność i furaże komisye porządkowe nakażą z każdego dymu dostarczyć sucharów funtów 24, owsa garncy 8, siana funtów 24.

5° Dopilnują komisye porządkowe w swoich województwach i powiatach, ażeby wszyscy obywatele, mieszkańcy w miastach, miasteczkach

i wsiach, od lat 18 do 40, w broń, jaką będą mogli, t. j. karabiny, fuzye, piki, kosy wprost osadzone, pałasze uzbroili się, i żeby co niedziela każda wieś, miasto, lub miasteczko ćwiczenia żołnierskie odprawiała. Zalecenie to w przeciągu trzech tygodni od odebrania niniejszego uniwersału do skutku przyprowadzone być ma. Dlatego obowiązane są komisye porządkowe wysłać z grona swego, lub z obywatelów godnych ufności, lustratorów, którzyby na miejscu po wsiach, miastach i miasteczkach obaczyli, czy to urządzenie jest uskutecznione, aby tym sposobem były w stanie komisye raport dokładny przesłać RNN o uzbrojeniu wszystkich obywatelów i mieszkańców swoich województw i powiatów.

6° W którem województwie, powiecie lub też całej prowincyi wypadnie potrzeba pospolitego ruszenia, na zawołanie generała komenderującego toż pospolite ruszenie ma być uskutecznione w następujący sposób: 1° Połowa tylko z gromad ludzi zdatnych do boju ma być ruszona, a druga połowa przy gospodarstwie zostać, dla pilnowania nietylko swego gospodarstwa, ale i pomagania tym, którzy idą z bronią na nieprzyjaciela. 2° Ludzie z gromad idący na pospolite ruszenie na 10 dni żywnością mają być opatrzeni. Obywatel dziedzic ze wszystkimi służącymi ma się stawić na czele ludzi, idących ze wsi jego. 3° Ktoby był dla wieku lub zdrowia niezdatny, albo publiczną usługą zajęty, ten ma wysłać syna swego na czele ludu. 4° Ktoby nie miał syna w zdatnym wieku, albo nie był przytomnym w kraju, na tego miejscu ma stanąć 2 ludzi konnych, miesięcznym lenungiem opatrzonych, a to z każdej wsi z osobna. Obowiązek ten spada i na duchownych, jako obywatelów i właścicielów, w tym sposobie, iż ci duchowni, którzy nie mają nad 1.000 złp. intraty, jednego pieszego, którzy mają do 2.000 złp., jednego konnego, którzy zaś mają więcej nad 2.000 złp., dwóch konnych ludzi do pospolitego ruszenia przystawić powinni, a to z każdej z osobna wsi, którą posiadają. 5° Szlachta, którzy uszczupleni w majątkach jeden tylko dym mają, z każdego dymu albo sami stanąć osobiście, albo synów lub braci swoich przystawić powinni, pod karą, jaką przepisują prawa dawne na niestawającą szlachtę do pospolitego ruszenia. 6° Gdy wola jest Najwyższego Naczelnika, aby siła zbrojna W. Ks.Litewskiego pospolitem ruszeniem tej prowincyi wspartą była, Deputacya Centralna i komisye porządkowe W. Ks. Litewskiego dopilnować mają, aby toż pospolite ruszenie, czy całkowite, czy cząstkowe, na żądania generała komenderującego podług wyższych opisów uskutecznione zostało.

11.

Działo się... dnia siódmego miesiąca czerwca 1794 roku.

[Zalecenie kuryerom, ażeby konie na stacyach opłacali, tudzież pocztmistrzom, iżby nikomu bez autentycznego paszportu jadącemu koni nie dawali]

RNN..., odebrawszy doniesienie od Dyrektorium generalnego poczt koronnych i W. Ks. Litewskiego, iż przejeżdżający niektórzy kuryerowie, tak wojskowi, jako też i cywilni, odważają się po stacyach pocztowych koni do przewiezienia siebie bez opłaty ustanowionej od pocztmistrzów domagać się, a przeto uciążliwość tymże pocztmistrzom (którzy i tak wiele przez przechody wojsk nieprzyjacielskich ucierpieli) przynosić, zaleca jak najmocniej wszystkim tym, którzy jako kuryerowie jechać będą, ażeby odtąd każdy gotowymi pieniędzmi konie na pocztach opłacał, ile że na takową opłatę ma sobie pieniądze dane od tego, od kogo jest wysłanym. Przestępujący na potem takowy nakaz, gdy doniesieni zostaną, ukaranymi będą. Zaleca przytem RNN wszystkim pocztmistrzom, po stacyach będącym, aby ci komukolwiekbądź jechać pocztą chcącemu koni nie dawali, któryby nie miał dla siebie przyzwoitego i autentycznego paszportu, lub od komendantów dywizyą komenderujących, lub od komisyi porządkowej miejscowej, skąd wyjeżdża, z wyrażeniem nazwiska, kto, skąd i dokąd jedzie. Takowy rozkaz RNN, aby wszystkich doszedł wiadomości, Dyrektoryum poczt koronnych i W. Ks. Litewskiego ma kazać rozdrukować, do wszystkich stacyów rozesłać i na pocztamtach poprzybijać.

[Zalecenie komisyom porządkowym ustanowienia kres, czyli stojków gotowych, po traktach szczególnych i przy swej magistraturze]

RNN..., chcąc urządzenie Najwyższego Naczelnika narodu i siły zbrojnej w organizacyi sobie przepisanej jako najrychlej mieć uskutecznionem, a to co do ustanowienia kres cywilnych, ułatwienia wszelkich przepraw i przewozów końcem najspieszniejszego przesyłania urządzeń, tak od Najwyższego Naczelnika, jako i Rady swojej, zaleca niniejszym uniwersałem swoim komisyom porządkowym województw, ziem i powiatów, iżby te, każda w szczególności w okręgu swoim, zaleciwszy nasamprzód obywatelom sporządzenie dróg, mostów i przepraw rzecznych, kresy czyli stojki gotowe po traktach szczególnych i przy samej magistraturze swojej urządziły, z tem ostrzeżeniem, iżby takowy wzięty był rozkład, któryby zarówno i w proporcyę możności obywatelów, tak ziemskich własności, jako miast i miaste-

czek, dotykał, wszelka zaś ekspedycya, czyli od Najwyższego Naczelnika, czyli od Rady swojej, szybko i niezawodnie przeznaczenia swego dochodziła. Które to urządzenie komisye porządkowe jak najrychlej dopełniwszy, Radzie swojej, z adresem do Wydziału Porządkowego uczynionym, wyraziwszy dostateczne opisanie, na których traktach ciż gońcy ustanowieni są, komisye porządkowe ościenne najbliższe, w jakim porządku względem siebie znajdują się, raport dostateczny najdalej w przeciągu dni 14 od dojścia prześlą.

[Zalecenie komisyom porządkowym koronnym i litewskim, ażeby rekwirowały obywatelów, iżby koni na stacye pocztowe, gdzie ich brakuje, za opłatą dostarczali. Oraz dozwolenie przeniesienia stacyów pocztowych na inne miejsca wygodniejsze]

RNN... na przełożenie Pocztamtu Generalnego koronnego i W. Księstwa Litewskiego, przez Wydział Porządku uczynione, iż po wielu stacyach pocztowych, którędy wojska nieprzyjacielskie przechodziły, pocztmistrze z koni i z porządków wszelkich do przewożenia poczt i przejeżdżających ogołoceni zostali a przeto są w niesposobności uczynienia zadosyć wygodzie publicznej, zaczym ażeby bieg ordynaryjny i poczt listowych i sposobność dla obywateli, chcących jechać końmi pocztowemi, nieustawały, zaleca komisyom porządkowym w Koronie i w W. Księstwie Litewskim, iżby te wydały obwieszczenia do obywatelów po miastach i wsiach będących, gdzie stacye pocztowe znajdują się, dostarczania koni obywatelskich za rekwizycyą pocztmistrzów tyle, ile potrzebować będą, zawsze jednak za poprzedzającą opłatą dającemu konie swoje, podług ustanowionej taksy od Pocztamtu Generalnego za każdą milę od każdego konia. A gdy równie przez Wydział Porządku doniesione jest, że niektóre stacye pocztowe przez wojska nieprzyjacielskie osobliwie przy granicach zajmowane bywają a stąd komunikacya między stacyami przerywa się i poczty do zamierzonego miejsca nie dochodzą, zaczym w takowym przypadku komisye porządkowe miejscowe natychmiast stacyę, któraby przez wojsko obce zajęta była, w inne miejsce takie przenieść mają, iżby jak najbliższa komunikacya z przyległą a wolną od wojska obcego stacyą być mogła, starając się, ażeby na nowo ustanowionym miejscu ani na koniach, ani na potrzebnych do poczty rekwizycyach nie zbywało, co tylko dopóty ma trwać, dopóki stacya zajęta od nieprzyjacielskiego wojska uwolnioną nie zostanie.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 46.000 złp. na potrzeby Komisaryatu]

RZT... na przełożenie Wydziału Potrzeb Wojskowych zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby na potrzeby Komisaryatu Wojskowego sumę złotych

polskich czterdzieści sześć tysięcy za kwitem Wydziału Potrzeb Wojskowych wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia 4.000 złp. na oświecanie i utrzymanie pałaców Rzeczypospolitej w Warszawie będących]

RNN..., gdy utrzymanie i oświecanie od ulic pałaców Rzeczypospolitej w Warszawie sytuowanych nieuchronnego wymaga wydatku, przeto, stosując się do przełożenia Wydziału Skarbowego w tej mierze, zaleca, ażeby na takowe potrzeby pałaców Rzplitej sumę złotych polskich cztery tysiące wyznaczył, z których rachunek tenże Wydział odebrać powinien będzie.

[Dozwolenie Wydziałowi Skarbu użycia sum po duchowieństwie galicyjskiem na teraźniejsze Rzeczypospolitej potrzeby]

RNN..., odpowiadając na zapytanie Wydziału Skarbowego w RNN względem podnoszenia i użycia sum po duchowieństwie galicyjskiem prawem sejmu konstytucyjnego 1788 dozwolonego, takowe wszystkie sumy, skoro już nie kwestyonowane i od nich skarb prowizyą odbiera, nie już na żadną lokacyę, lecz prosto na załatwienie teraźniejszych potrzeb Rzplitej, że użytemi być mogą, deklaruje.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 10.000 złp. dla Deputacyi dozorczej nad więźniami]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby Deputacyi dozorczej nad więźniami sumę złotych polskich 10.000 za kwitem tegoż Wydziału Bezpieczeństwa wypłacić rozkazał.

[Zalecenie Deputacyi Likwidacyjnej wydania papierów Szmula liweranta moskiewskiego, liwrancyi tyczących się, dla Wydziału Żywności]

RNN..., na przełożenie Wydziału Żywności uczynione, zaleca Deputacyi Likwidacyjnej, ażeby papiery Szmula liweranta moskiewskiego u siebie znajdujące się a szczególniej objektu tejże liwerancyi dotyczące się, jako to: kontrakty z obywatelami o dostawienie furażów i innych produktów zawierane, tudzież porachunki z nimi i inne tym podobne dokumenta, natychmiast za odebraniem niniejszej rekwizycyi Wydziałowi Żywności za kwitem jego wydała.

[Domieszczenie ob. Jana Krasnodębskiego w Komisyi Porządkowej drohickiej]

RNN..., przychylając się do żądania przez delegowanych Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej, notą do siebie podaną oświadczonego, w liczbie komisarzy pomienionej Komisyi obywatela Jana Krasnodębskiego umieszcza.

[Ustanowienie komisyi porządkowych 4 w województwie sandomierskiem i do nich nominowane osoby]

RNN..., przepisawszy organizacyę jednaką dla wszystkich województw, ziem i powiatów, a chcąc, aby komisye porządkowe województwa sandomierskiego w jednakowych prawidłach, stosunkach i jednym porządku zaczęły odbywać ważne obowiązki swoje, i mając listę obywatelów, tak wybranych, jako żądanych do komisyi województwa sandomierskiego, stanowi: 1° Cztery komisye porządkowe mieć będzie województwo sandomierskie, jedną na powiat sandomierski i wiślicki w Sandomierzu, drugą na powiat chęciński i opoczyński w Kielcach, trzecią na powiat radomski w Radomiu, czwartą na ziemię stężycką w Stężycy, do której przyłącza się powiat garwoliński, graniczący z ziemią stężycką z tamtej strony Wisły.

2° Do Komisyi Porządkowej na powiat sandomierski i wiślicki mianuje i potwierdza obywatelów: Leopolda Kochanowskiego, Fabiańskiego z Sandomierza, Jerzego Dobrzańskiego, Gertlera, księdza Skotnickiego kanonika krakowskiego, Antoniego Lipskiego, Kubeszowskiego z Sandomierza, księdza Konarskiego, Stanisława Wodzickiego, Rogowskiego z Sandomierza, księdza Machaciewicza Norbertanina, Ludwika Różyckiego, Gogulskiego z Pińczowa, Smoleńskiego z Zawichosta, Antoniego Ledóchowskiego, Onufrego Popiela, Kicińskiego z Stobnicy, księdza Kochańskiego, Antoniego Lipowskiego, księdza Moszczeńskiego, Wróblewskiego z Nowego Miasta.

3° Do Komisyi Porządkowej na powiat chęciński i opoczyński mianuje i potwierdza obywatelów: Jędrzeja Dobieckiego, Jana Kantego Karwosieckiego, Klimeckiego z Opoczna, księdza Rykaczewskiego proboszcza przedborskiego, Jana Nepomucena Zlewińskiego, Moczydłowskiego z Chęcin, księdza Maja przeora sulejowskiego, Kazimierza Bystrzanowskiego, Stanisława Małachowskiego, Kłossowskiego z Chęcin, księdza Błędowskiego eksprowincyała bernardyńskiego, Ignacego Gosławskiego, Franciszka Dobieckiego, Molendowskiego z Borzęcina, Widulińskiego z Końskich, Karola Kochanowskiego, trzech zaś resztujących z miast komisarzów, tj.: dwóch z Kielc a jednego z Małogoszcza, tudzież dwóch duchownych sama Komisya wybierze.

4° Do Komisyi Porządkowej na powiat radomski mianuje i potwierdza obywatelów: Mikołaja księcia Radziwiłła, Antoniego Stadnickiego prezydenta radomskiego, Stanisława Stadnickiego, Antoniego Majewskiego, księdza Skórkowskiego, Józefa Lipińskiego, Dudzińskiego, księdza Mierzwińskiego profesora matematyki, Józefa Wąsowicza, Drzewieckiego, Joachima Kochanowskiego, Józefa Musielewicza, księdza Bystrzanowskiego, Kajetana Świdzińskiego, Szczepańskiego z Iłży, Jana Rogowskiego, Jastrzębskiego z Kozienic, Józefa Popiela, Maksymiliana Mireckiego, dwóch zaś brakujących komisarzy duchownych sama Komisya wybierze.

5° Do Komisyi Porządkowej na ziemię stężycką i powiat garwoliński

mianuje i potwierdza obywatelów: Franciszka Bielińskiego, Rafała Tarnowskiego, Adama Podowskiego, Kurowskiego landwójta stężyckiego, księdza Baltazara Tarkowskiego, Konstantego Rostworowskiego, Adama Szelutę, Michała Fabiańskiego, Karola Jezierskiego, księdza Pawła Krajewskiego, Jacka Bentkowskiego, Ignacego Sikorskiego, Kapuścińskiego, księdza Dąbrowskiego proboszcza cegłowskiego, Antoniego Rudzińskiego, księdza Żyrzyńskiego surogata stężyckiego, Antoniego Karskiego, Andrzeja Komorowskiego, księdza Wincentego Łotockiego, Michała Hełkowskiego, Jana Cichowskiego.

6° Wzmiankowani komisarze natychmiast na miejsca przeznaczone zjadą, podzielą się na wydziały podług organizacyi, odbiorą sprawę i księgi od przeszłego składu komisyi, obowiązki swoje rozpoczną, i o tem RNN raport dadzą.

12.

Działo się ... dnia ósmego miesiąca czerwca 1794 roku.

[Wyznaczenie na pełnomocnika do W. Księstwa Litewskiego ob. Kociełła z zaleceniem, ażeby wspólnie z ob. Sulistrowskim, dawniej już delegowanym, użyli środków do jedności w urządzeniach cywilnych potrzebnej przywrócenia i innych okoliczności ułatwienia]

RNN.. umocowanego od Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika ob. Józefa Kociełła do W. Księstwa Litewskiego z ramienia swego wyznacza, dając moc onemuż, ażeby, zniósłszy się z ob. Aloizym Sulistrowskim, z grona Rady pod dniem pierwszym miesiąca i roku bieżących do tegoż Księstwa wyznaczonym, wszelkich najskuteczniejszych użył środków, któremiby przywróciwszy potrzebną w urządzeniach cywilnych jedność, był również ku pomocy w objektach wojskowych komendantowi generalnemu, od Najwyższego Naczelnika nad wojskiem litewskiem ustanowionemu, i dla tychże wojsk dostawienie rekrutów, furażów i innych potrzeb ułatwiać, oraz pospolite ruszenie i uzbrojenie obywatelów, mieszkańców litewskich, w sposób przez rzeczonego Naczelnika opisany do skutku doprowadzić starał się, w czem wszystkiem potrzebne zalecenia i rekwizycye komisyom porządkowym, bądź wspólnie z ob. Sulistrowskim, bądź oddzielnie, jak się względem tego między sobą stosownie do wypadków ułożą, czyli przez Deputacyę Centralną W. Księstwa Litewskiego, czyli prosto do komisyów, jak do położenia miejsca dogodniej wypadnie, wydawać i o postępowaniu swojem Radzie raportować będzie. Poleca przeto Rada Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego, a komisye porządkowe tegoż Księstwa rekwiruje, ażeby pomienionego ob. Kociełła zalecenia i rekwizycye, bądź

łącznie z obywatelem Sulistrowskim, bądź też oddzielnie, niezwłocznie do skutku doprowadzały i o uskutecznieniu ich tak często rzeczonym obywatelom, Sulistrowskiemu i Kociełłowi, jakoteż i RNN raportowały, pod odpowiedzią z osób i majątków za sprzeciwienie się albo spóźnienie wydanych do siebie zaleceń i rekwizycyi.

[Uwiadomienie ob. Sulistrowskiego o wysłaniu do W. Księstwa Litewskiego ob. Kociełła]

RNN..., gdy umocowanego od Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika ob. Kociełła do wspólnych w W. Księstwie Litewskiem prac z ob. Sulistrowskim w dniu dzisiejszym wyznaczyła i znoszenie się z nim onemuż zaleciła, uwiadamia o tem pomienionego ob. Sulistrowskiego i razem go miłością dobra ogólnego zagrzewa, ażeby w rzeczonem Księstwie Litewskiem dopóty bytność swoją przedłużył, dopóki główniejsze przynajmniej potrzeby załatwione nie zostaną.

[Dodanie ob. Medeckiego do wspólnych czynności ob Krzuckiemu do województwa wołyńskiego i ziemi chełmskiej na pełnomocnika wyznaczonemu]

RNN... wyznaczonemu do ziemi chełmskiej i województwa wołyńskiego ob. Krzuckiemu ob. Krzysztofa Medeckiego od Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika umocowanego przydaje, mieć chcąc, ażeby czyli wspólnie, czyli oddzielnie, jak tego okoliczności wymagać będą, starali się za zniesieniem się z obywatelami z gorliwości swej znanymi powstanie narodowe w województwie wołyńskiem przyśpieszyć, urządzenia i przepisy tak Najwyższego Naczelnika, jako i Rady, względem komisyów porządkowych do skutku przyprowadzić, nadto, jaką pomoc dla komend tamże konsystujących, za zniesieniem się z niemi, tak co do przystawienia rekrutów, furażów i innych potrzeb wojskowych opatrzenia, uzbrojenia mieszkańców i pospolitego ruszenia wypadnie, onąż ułatwiać, i stosownie do tego rekwizycye do komisyów porządkowych czynić i o krokach swoich Radzie donosić powinni będą. Komisye zaś porządkowe powinne będą takowe rekwizycye niezwłocznie do skutku przyprowadzać i o nich Radzie raportować, pod odpowiedzią z osób i majątków za sprzeciwienie się albo spóźnienie onychże.

[Ustanowienie Dyrekcyi do biletów krajowych, tej obowiązki, walor biletów, karę na fałszerzów i nominacyę do Dyrekcyi osób przepisujące]

RNN... Nieuchronne i nagłe Rzpltej potrzeby, chęć jak najprędszego oswobodzenia ojczyzny naszej od obcej przemocy, zatamowanie cyrkulacyi pieniężnej, trudność negocyowania onych z zagranicy, niepodobieństwo ogołocenia obywatelów z gotowizny, a nadewszystko nie mając żadnego celu nadzwyczajnymi uciskać obywatelów podatkami wtenczas, kiedy naród własności narodowej na ratunek ojczyzny użyć jest winien, każą nam się

brać do środków ekstraordynaryjnych, któreby wszystkim tym zamiarom dogodzić, święte Powstanie Narodu najdzielniej wesprzeć, oraz nowy ruch zatamowanej cyrkulacyi pieniężnej oddać potrafiły. Tym celem RNN stanowi bilety skarbowe, które równy kurs, jako i pieniądze, we wszystkich krajach Rzeczypospolitej naszej mieć mają, a to do proporcyi kursu pieniędzy bitych po złotych ośmdziesiąt cztery i pół z grzywny kolońskiej. Ażeby zaś najzupełniejszą tymże biletom skarbowym u wszystkich ziemi naszej mieszkańców zapewnić ufność, stanowi i rozciąga hypotekę i bezpieczeństwo onych na wszelkich dobrach narodowych pod własność narodu teraz należących oraz w przyszłym czasie pod tęż własność należeć mogących. Na umorzenie zaś takowych biletów dobra narodowe sprzedawanemi będą, a najprzód od daty dzisiejszej najdalej za rok jeden przedanych będzie dóbr narodowych najmniej za dziesięć milionów, i tak następnie co rok najmniej za dziesięć milionów przedawane będą dobra narodowe, aż do zupełnego biletów skarbowych umorzenia. Każdy, dobra narodowe kupujący, walor kupionych dóbr nietylko biletami płacić może, ale nadto pięć procent na pożytek płacącego biletami skarb narodowy bonifikować będzie a takowe dobra tak krajowi, jako i zagraniczni, religii chrześciańskiej, bez różnicy stanu, kupować mogą. Za jaką zaś sumę dobra narodowe przedanymi zostaną, w tejże samej wielości bilety skarbowe publicznie spalonymi będą. Kiedy więc w tym sposobie pewność biletów, satysfakcya onych i zysk nawet zabezpieczonymi są, zatem te bilety skarbowe od każdego za wszelkie produkty krajowe, towary, za robotę, komorne i prowizyę opłacać się winne, przyjmowanymi być mają, wyjąwszy kapitały podług dawniejszych przed niniejszą ustawą poczynionych opisów, które kapitały gotowizną w tym gatunku, jak w opisie pożyczający opisał się, płaconymi być powinny. Gdyby zaś ktokolwiek tych biletów za towary, produkty krajowe, robotę i prowizye brać nie chciał, takowy w miarę przewinienia swego w sądach miejscowych policyjnych karanym będzie, to jest: za pierwszem tej uchwale sprzeciwieniem się dziesięć, za drugiem dwadzieścia od sta, od tej kwoty, jaką w papierach przyjąć nie chciał, na rzecz Skarbu zapłaci, a wszelako papiery takowe przyjąć obowiązany będzie, a za trzeciem sprzeciwieniem się tej uchwale, jeśli rzecz będzie o towar lub produkt, te na rzecz skarbu skonfiskowane zostaną a skarb towar lub produkt podług ceny umówionej z tym, co się uchwale sprzeciwił, kupującemu za też same papiery odprzeda; jeżeli o robotę lub prowizyę sprzeciwienie nastąpi, miejscowa zwierzchność zakwituje dłużnika w tym przypadku a papiery sprzeciwiającemu się należne na rzecz skarbu sposobem konfiskaty zabierze. Podobnież te bilety skarbowe w dochodach skarbowych całkowicie przyjmowane będą. Że zaś w czasie wojny wielorakie potrzeby gotowizną koniecznie opłacać potrzeba, zaczem dopóty, dopóki teraźniejsza wojna ukończoną nie będzie, wszyscy, wnoszący dochód do skarbu,

w połowie gotowizną, a w drugiej połowie biletami skarbowymi opłacać go winni. Chociaż zaś hypoteka na dobrach narodowych wszystkich ogólnie tak jest znaczną, iż najogromniejsze sumy pokryć może, gdy jednak zasilenie gwałtownych Rzeczypospolitej potrzeb miernej na teraz potrzebuje sumy, przeto tymczasowie bilety skarbowe nie na większą, jak na sześćdziesiąt milionów złp. zrobione będą, a to w klasyfikacyi, jaką Dyrekcya następnie ułoży i za zatwierdzeniem Rady ogłosi. Gdy zaś przykłady w innych narodach doświadczane słuszną czynią obawę, iżby bilety skarbowe fałszowanymi nie były, przeto karę śmierci i konfiskatę majątku na rzecz skarbu publicznego na fałszerzów biletów skarbowych stanowi a dla delatora fałszerzów nagrodę złp. pięćdziesiąt tysięcy ze Skarbu publicznego przeznacza, która suma za stawieniem i przekonaniem fałszerza delatorowi bez zwłoki zapłaconą będzie. Nadto, jeżeliby jakowa banda z tych ludzi fałszowane bilety robiła, wolno będzie chociaż wchodzącemu do tej niegodziwej roboty być delatorem naprzeciw współfałszerzom, a takowy, współwinowajców wydający, nie tylko od kary na fałszerzów przepisanej wolny będzie, lecz do tego wyznaczoną jako delator nagrodę złp. 50.000 otrzyma, jeżeli wszystkich wspólników swoich do sądu przystawi, a gdyby nie wszystkich przystawił, więc w proporcyi liczby przystawionych współwinowajców nagrodzonym będzie, gdyby zaś żadnego współwinowajcy przystawić nie mógł, więc tylko od kary śmierci uwolnionym zostanie, uwięzienia zaś cywilnego na całe życie uniknąć nie ma.

Do uskutecznienia takowych biletów skarbowych ustanawia RNN Dyrekcyę z obywatelów: Ksawerego Działyńskiego, Jędrzeja Kapostasa, Antoniego Dzieduszyckiego, Jerzego Poths, Antoniego Lanckorońskiego, Filipa Garlickiego i Jakóba Küssel, która to Dyrekcya, z powyższych osób złożona, manipulacyę biletów skarbowych ułoży i tę Radzie do aprobacyi poda, a Rada na ten czas, stosownie do wypadających obowiązków, pomienione osoby, Dyrekcyę składające, do przysięgi wykonania zobowiąże.

Gdy bilet skarbowy przez używanie przetartym zostanie, zamieniony być może na inny równego waloru, sposób zaś i miejsce tej zamiany ustanowić się mające Dyrekcya publiczności ogłosi.

[Uniwersał względem wnoszenia do Skarbu podatków, na Sejmie konstytucyjnym uchwalonych, tudzież poboru nadzwyczajnego]

RNN... Obywatele! Chcieliśmy się wydobyć z pod ciężaru ucisków, którymi przemoc ojczyznę naszą gnębiła. Powstaliśmy więc uzbrojeni męstwem i rozpaczą. Lecz powiedzmy sobie, iż nietyle nam zależało na rozpoczęciu dzieła tego, ile na stałem utrzymywaniu i szczęśliwem onego dokonaniu zależy. Cóż zastawimy rozdrażnionej dumie i nasrożonej zemście nieprzyjaciół naszych, jeżeli nie zbrojną walecznych wojsk naszych potęgę?

Czemże ją podnieść i utrzymać zdołamy, jeżeli nie opatrzymy tak Skarbu publicznego, iżby mógł wystarczyć licznym potrzebom wojny? Zwrócić więc na to najpilniejszą baczność RNN za najważniejszy obowiązek urzędowania swego poczytała. W celu dopełnienia jego obwieszcza was obywatele, iż wszelkiego rodzaju dawniejsze podatki, jakie na ostatnim Sejmie konstytucyjnym uchwalone, lub przezeń utwierdzone zostały i przez was do skarbu wnoszone były, te wszystkie zupełnie utrzymuje. A gdy niniejszy stan Rzpltej jak najobfitszego zasilenia dochodów narodowych wymaga, przeto i pobór nadzwyczajny, podług uchwały województwa krakowskiego, na cały kraj rozciąga. Urządzenie poboru tego co do rozkładu i sposobu wybierania Wydziałowi Skarbowemu poleca. W czem komisye porządkowe najmocniej obowiązuje, aby dane sobie od rzeczonego Wydziału zlecenia i przepisy jak najrychlej i najpilniej uskuteczniać starały się, i tego po gorliwości obywatelskiej osób powołanych do sprawowania władzy wykonawczej spodziewa się. Gdyby RNN powątpiewać mogła o powszechnej gorliwości narodu, mówiłaby do was: Bracia Obywatele! oddajmy część majątków naszych, abyśmy ochronili resztę, oddajmy resztę, abyśmy ocalili życie, nieśmy nawet na ofiarę życie, abyśmy odzyskali droższą nad życie wydartą nam od przemocy wolność, abyśmy powrócili ją zagarnionym pod jarzmo obcego panowania braciom naszym. Ale ten święty zapał miłości ojczyzny, którego uczucie wolnym tylko i cnotliwym umysłom jest znane, a którym zajęci w dziele powstania zaręczyliśmy sobie wszyscy nawzajem nie oszczędzać wszelkich ofiar i sposobów do odporu tyranii i zbrojnej przemocy, od tej ją potrzeby uwalnia. Smutne doświadczenia tylu klęsk, które utrapiły ojczyznę naszą i dosięgnęły każdego nieszczęśliwej ziemi polskiej mieszkańca, zastępują miejsce najsilniejszych do zachęcenia i przekonania pobudek.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego udania się do ob. Zakrzewskiego w przypadkach zdarzonych]

RNN... na doniesienie Komisyi Porządkowej, pod dniem dzisiejszym uczynione, powierzywszy ob. Zakrzewskiemu radcy z grona swego, ażeby tak przypadek w doniesieniu umieszczony, jako i inne jemu podobne w imieniu Rady ułatwił, rekwiruje Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego, ażeby w zdarzeniach takiego rodzaju, prosto do tegoż ob. Zakrzewskiego radcy udając się, z nim się znosiła i zalecenia jego wykonywała, ob. zaś Zakrzewski Radzie o skutku czynów swoich donosić będzie.

13.

Działo się ... dnia dziewiątego miesiąca czerwca 1794 r.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu odebrania 6 pak złota i srebra przez komisarzy porządkowych sandomierskich dostawionych]

RNN..., odebrawszy relacyę od ob. Ignacego Wykowskiego i tegoż imienia Gosławskiego, komisarzy porządkowych sandomierskich, o przystawionych sześciu pakach złota i srebra na mocy rezolucyi Komisyi Porządkowej województwa sandomierskiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby takowe paki odebrał i pomienionych ob. Wykowskiego i Gosławskiego z odebranych zakwitował.

[Zalecenie temuż wypłacenia 6.000 złp. księdzu Palmowskiemu]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. księdzu Sabbie Palmowskiemu, zastępcy w RNN, na potrzeby jemu wiadome i za kwitem jego sześć tysięcy złp. z Skarbu narodowego wypłacić rozkazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 100.000 złp. dla Wydziału żywności]

RNN... na przełożenie Wydziału Żywności, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na wydatki w objektach tegoż Wydziału Żywności dotyczących i za kwitem jego sumę sto tysięcy złp. wypłacić rozkazał z Skarbu narodowego.

[Przywrócenie ob. Popławskiego do urzędu pisarza aktowego ziemi bielskiej]

RNN... na podany memoryał do Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej od ob. Popławskiego, pisarza aktowego ziemi bielskiej, na sejmikach ziemiańskich z nakazu Sejmu wolnego warszawskiego odbytych prawnie obranego, dopraszającego się, iżby do urzędu swego był powrócony, zaleca Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, zawiadywać przez organizacyę swoją całością i bezpieczeństwem archiwów publicznych w swej ziemi powinnej, iżby takowe archiwum w zarządzenie rzeczonego pisarza aktowego oddawszy, zawsze zwierzchni dozór nad temiż aktami miała.

[Deklaracya na memoryał ob. Modzelewskiego, iż sprawa kompetencyi między dwoma koadjutorami opactwa sieciechowskiego teraz rozpatrzoną być nie może]

RNN..., odpowiadając na memoryał, w którym ob. Kazimierz Modzelewski, w okoliczności rozprawy, w sądzie przyzwoitym nastąpić mianej, między dwoma koadjutorami opactwa sieciechowskiego, na którem on wraz z innymi konsukcesorami ma przez dzisiejszego opata, jako swego krewnego, za tranzakcyą zapisany prowent, doprasza się o wyznaczenie administracyi

tegoż opactwa do czasu rozpoznania sądowego, pierwszeństwa i kompetencyi między dwoma koadjutorami, deklaruje: ponieważ wszystkie jurysdykcye krajowe sądowe *in causis iuris* są przez Akt Powstania Narodowego zawieszone, zaczem sprawa, w memoryale wyrażona, w teraźniejszym czasie rozpoznaną i rozsądzoną być nie może.

[Zalecenie komisyom porządkowym koronnym zrewidowania i odebrania protokółów dawnych sądów kryminalnych i takowych nowoustanowionym oddania]

RNN..., chcąc przywieść do skutku organizacyę teraźniejszą dla sądów kryminalnych, po województwach ustanowionych, oraz dokładną powziąć wiadomość o administrowanej sprawiedliwości w dawniejszych sądach, które po województwach przez poczynione w tychże akcesa, stosowne do Powstania Narodowego, otworzone zostały, zaleca komisyom porządkowym wojewódzkim w Koronie, pod których bokiem znajdują się rzeczone sądy, ażeby wejrzawszy przez Wydział Sprawiedliwości *respective* każdej komisyi porządkowej w wszelkie czynności od czasu onych otwarcia: 1° Protokół sądowy, sentencyonarz, dekretarz, i co tylko do tych sądów należącego w aktach znajdować się będzie, zrewidowały. 2° Dokładność lub niedokładność, oraz pilność w odbywaniu sesyi sądowych zanotowały. 3° Po zanotowaniu zaś księgi wszelkie w tym gatunku, z zaświadczeniem odbytej pod datą dnia i miesiąca rewizyi, podpisały. 4° RNN... nieodwłocznym raportem pod adresem Wydziału Sprawiedliwości w tej mierze o tem wszystkiem uwiadomiwszy akta zeszłych sądów nowo teraz ustanowionym oddały i od osób, te nowe sądy składać mających, podług przepisanej roty odebrały przysięgę. 5° Po odebranej przysiędze komisye porządkowe zalecą sądom, ażeby te codziennie do komisyów porządkowych *respective* swego województwa podawały raporta z specyfikacyą kompletu sądowego, punktualności i pilności w sądzeniu, z wyszczególnieniem wielości spraw osądzonych lub do sądzenia w pogotowiu będących lub też *in continuatione* pozostałych, z wyrażeniem zawsze rzeczy i osób, o co i między kim sprawa u sądu; informować także będą komisye swoje, czyli dekreta sądowe biorą egzekucyę i dlaczego nie mogłyby onej odbierać. 6° Komisye porządkowe także, co się tyczy Wydziału Sprawiedliwości, mają przesłać w zwykle oznaczonym przez RNN czasie raporta o osobach aresztowanych krajowych, miejscu i czasie onych aresztu, wygodzie tychże, która odłączna od więźniów już osądzonych być powinna, tak w czasie ich zdrowia, jako też i ich słabości.

[Rekwizycya do Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego, iżby również sobie w odebraniu protokółów i oddaniu nowoustanowionym sądom kryminalnym postąpiła]

RNN... rekwiruje Deputacyę Centralną W. Księstwa Litewskiego, iżby ta końcem odebrania sprawy od sądów kryminalnych i przywiedzenia do sku-

tku organizacyi teraźniejszej dla tychże sądów kryminalnych po województwach i powiatach ustanowionych oraz dla uczynienia dokładnej informacyi Rady o administrowanej sprawiedliwości w sądach kryminalnych, które w W. Księstwie Litewskiem po województwach i powiatach od czasu akcesu do Powstania Narodowego pootwierane zostały, zaleciła komisyom porządkowym przez Wydziały Sprawiedliwości: 1° Protokółów, dekretarzów sądów kryminalnych przejrzenie. 2° Dokładności lub nie, oraz pilności w odbywaniu sesyi sądowych zanotowanie. 3° Ksiąg wszelkich w tym gatunku zrewidowanych pod datą dnia i miesiąca skończonej rewizyi podpisanie. 4° Gdy takowe dzieło komisye porządkowe uskutecznią i nowym ustanowionym sądom kryminalnym akta zeszłych sądów oddadzą, odbiorą przysięgę od osób, te sądy składać mających, podług przepisanej roty a Deputacya Centralna odbierze od komisyów porządkowych o uskutecznieniu tego wszystkiego raporta końcem przesłania onych do RNN. 5° Komisye porządkowe zalecą sądom, ażeby te codziennie od komisyów porządkowych *respective* swego województwa lub powiatu podawały raporta z specyfikacyą kompletu sądowego, punktualności i pilności w sądzeniu z wyszczególnieniem wielości spraw osądzonych lub do sądzenia w pogotowiu będących, lub też *in continuatione* pozostałych, z wyrażeniem zawsze rzeczy i osób, o co i między kim sprawa u sądu; informować także będą komisye swoje, czyli dekreta sądowe biorą egzekucyę i dlaczego nie mogłyby onej odbierać. 6° Nakoniec komisye porządkowe, co się tyczy Wydziału Sprawiedliwości, mają przesyłać w oznaczonym czasie przez Deputacyę Centralną raporta o osobach aresztowanych krajowych, miejscu i czasie onych aresztu, wygodzie tychże, która odłączna od więźniów osądzonych być powinna, tak w czasie ich zdrowia jako też i słabości. Deputacya zaś Centralna W. Ks. Litewskiego o tem wszystkiem RNN w raportach zwykłych uwiadamiać będzie.

[Oddanie drukarni Komisyi Edukacyjnej pod dozór Wydziału Instrukcyi]

RNN... na przełożenie Wydziału Instrukcyi, że drukarnia Komisyi Edukacyjnej użyteczniejszą będzie dla Skarbu, gdy pod tegoż Wydziału dozorem zostanie, oddaje tęż drukarnię pod zupełne Wydziału Instrukcyi zarządzenie.

[Dozwolenie menonistom opłacenia rekruta osobistego]

RNN..., lubo przekonana jest, iż społeczność, złożona z takich ludzi, którzy z wiary swojej rozumieją, iż im się wojować nie godzi, utrzymaćby się nie mogła i byłaby łupem pierwszego najezdnika, jednakże nie chcąc czynić przymusu menonistom na ziemi polskiej mieszkającym w przystawieniu osobistego rekruta, pozwala na zastąpienie go pieniędzmi, a komisye porządkowe cenę na rekruta naznaczą i z funduszu tego dostarczenie onego obmyślą.

[Zalecenie, ażeby remanent, z Kasy edukacyjnej do Skarbu Rzpltej wniesiony, nazad do tejże Kasy edukacyjnej był zwrócony oraz żeby fundusze edukacyjne pod oddzielną administracyą zostały]

RNN..., stosując się do organizacyi sobie przepisanej, przez którą dozór nad funduszami edukacyjnymi Wydziałowi Instrukcyi jest powierzony, zaleca, aby remanent z Kasy edukacyjnej, do Kasy Skarbu Rzpltej wniesiony, nazad do tejże Kasy edukacyjnej był przywrócony. Stanowi oraz, aby fundusze edukacyjne pod oddzielną administracyą zostały.

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Porządkowej bielskiej względem podniesienia sumy 72.000 złp. wojewódzkiej u ob. Branickiej lokowanej i inne i takowej na zakupienie broni użycia dozwolenie]

RNN..., odpowiadając na przełożenie Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, dnia 4 *praesentis* datowane, z zapytaniem, 1° czyli sumę wojewódzką 72.000 zł. przez *laudum* u ob. Elżbiety Branickiej, kasztelanowej krakowskiej, lokowaną podnieść i na zakupienie broni ku obronie powszechnej, a mianowicie swego województwa, użyć bez sejmiku może, 2° czyli na rekwizycye ob. generała-majora Karwowskiego z kasy swojej poborowej pieniądze żądane na opłatę erygującego się korpusu milicyi komendy tegoż ob. Karwowskiego dostarczyć ma, nadesłane, deklaruje: *ad* 1^{m} do podniesienia sumy 72.000 złp., u ob. Elżbiety Branickiej, kasztelanowej krakowskiej, przez *laudum* lokowanej, Rada Komisyę Porządkową bielską autoryzuje, warując jak najmocniej, aby ta suma na zamiar proponowany użytą została, *salvo calculo* przez Komisyę Porządkową w czasie województwu swemu na pierwszych sejmikach a teraz niezwłocznie RNN; *ad* 2^{m} kasa poborowa każda i wszelki Skarb narodowy należy do rozrządzenia Wydziału Skarbowego w Radzie; podług jego przepisów ob. generał Karwowski, jak wola i przepisy Naczelnika mieć chcą, raport aktualnie znajdujących się głów korpusu swej erekcyi przesłać powinien do wyższej swojej komendy, a ta do Wydziału Potrzeb wojskowych w Radzie gdy się uda, przełożenie jej skutek swój przez Wydział Skarbowy odbierze. Co ażeby dogodniej stać się mogło, Wydział Skarbowy, nim swoje wyda urządzenie, powinien być uwiadomiony raportem Komisyi o stanie kasy jej poboru a Wydział Potrzeb wojskowych o aktualnym komplecie i użytku milicyi wystawionej. Co do kantonistów, już Wydział Potrzeb Wojskowych w Radzie przesłał swoją rekwizycyę do Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej o dostarczenie ich głów 1.200 dla regimentu 15, reszta zaś za zgłoszeniem się generała-lejtnanta Mokronowskiego podobnież do wojska liniowego dysponowana będzie, a to w zadosyćuczynieniu przepisom Najwyższego Naczelnika, ażeby naprzód regimenta liniowe kompletowane były z kantonistów a dopiero reszta zbywająca do

nowo erygowanych korpusów użyta była. O sposobie płacy i żywności czy to żołnierza, czy to kantonisty do wojska przystawionego, jak tylko Wydział Potrzeb wojskowych odbierze wyraźne przepisy Najwyższego Naczelnika, których oczekuje, te i Komisyi Porządkowej bielskiej udzielone będą. Nim zaś to nastąpi, Komisya Porządkowa żywność dla nich opatrywać powinna.

[Odpowiedź na notę ob. Strasza z dozwoleniem czasu dwuniedzielnego fabrykantom w Końskich na ukończenie roboty obywatelskiej]

RNN... w odpowiedzi na notę ob. Michała Strasza, dnia 5 miesiąca teraźniejszego datowaną, nie może zamilczeć swojego ukontentowania i tej aprobacyi, która się patryotyzmowi i gorliwości obywateli województwa sandomierskiego za ich pośpiech ku swojej bez wszelkiego oszczędzania obronie a tem samem łączenia się do powszechnej należy tak słusznie. Znajdą obywatele rzeczeni w swych sercach i uczuciach obywatelskich najwłaściwszą nadgrodę, której cenę sama tylko odzyskana wolność zakreślić zdoła. Ile zaś Rada ma powodów do szacunku i wdzięczności z tej miary województwu sandomierskiemu, tyleby chciała go mieć zapewnionym, że całość i dobro tego województwa, równie jak i wszystkich ziemi polskiej mieszkańców, jest i będzie jedynym jej starań i troskliwości celem. Dla czego, chcąc dogodzić przełożeniom w nocie podanej zawartym, Rada zaleciła Wydziałowi Potrzeb wojskowych, ażeby fabrykantom w Końskich czas dwuniedzielny dla ukończenia roboty przez obywatelów obstalowanej zostawił. Wątpić zaś nie może, iż ciż obywatele, interesu swego od interesu ojczyzny oddzielać nie umiejący, uczują ważność pobudek, które o przeniesieniu fabryki rzeczonej myśleć kazały, i korzyści, która dla tejże samej fabryki, tak potrzebnej krajowi, z takowej przeniesienia wyniknie.

[Odpowiedź na raport ob. Karwowskiego generała w objektach korpusu przez niego erygującego się]

RNN..., odpowiadając na raport ob. Karwowskiego, generał-majora ziemi bielskiej, dnia 6 miesiąca i roku bieżących z Bielska datowany: 1° względem niedogodnego postępowania i układów Komisyi Porządkowej, 2° względem uformowania z kantonistów piątego dymu korpusów, 3° z doniesieniem o przetransportowaniu artyleryi do Litwy i uspokojeniu obawy mieszkańców za powziętą wiadomością o posunięciu się wojsk moskiewskich ku Nieświeżowi, 4° względem zamiaru wkroczenia w kraje pruskie, za opatrzeniem go w broń i armaty, 5° względem obywatela Cetysa kapitana regimentu fizylierów, aby był z regimentu, w którym jest dotąd, do jego komendy przeniesiony, 6° względem dozwolenia oficerom regimentu fizylierów przejścia do korpusu erekcyi jego, 7° względem przybyłych siedmiu żołnierzy pruskich, pretendujących wejść do służby naszej, i osobno złapanych dwóch Bośniaków, którzy napowrót przez obywateli ziemi bielskiej Prusakom odda-

nemi zostali, oświadcza: co do pierwszego: gdy świeżo wyszły przepisy i organizacya nowa od Rady naszej dla komisyów porządkowych już ułożoną została, stosowanie się do tych przepisów z strony Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej powinno troskliwość przełożeń jego załatwić, tam bowiem jej skład, komplet i obowiązki są dostatecznie przepisane, a względem użycia sumy, u ob. Branickiej lokowanej, Rada Komisyi Porządkowej przesyła swój przepis na jej zapytanie. Co do drugiego: kantoniści, z piątego dymu wyrachowani, podług wyraźnej woli i przepisów Naczelnika należą do wojska liniowego na kompletowanie stałych regimentów, w zamiarze czego Wydział Potrzeb wojskowych w Radzie naszej, któremu dostarczenie wojsku rekruta jest polecone, rekwirował Komisyę Porządkową bielską o dostarczenie regimentowi 15-u kantonistów 1.200, a do tej destynacyi reszty oczekuje rekwizycyi generał-lejtenanta Mokronowskiego; co się zaś dotyczy erygowanych przez niego korpusów, Rada, pochwalając gorliwość jego, obowiązuje go, żeby wyższej swojej komendzie o nich donosił i od niej wychodzące rozporządzenia pełnił. Co do trzeciego: doniesienia jego Rada milę przyjmuje. Co do 4, 5, 6 i 7, rzecz do komendy wojskowej, od wyroków samego Naczelnika dependującej, należy. A obywatele, którzy Bośniaków pruskich, w kraje Rzpltej przychodzących, Prusakom wydali, mają być aresztowani i do odpowiedzi sądowej *respective* województwa lub ziemi przystawieni, jako występni przeciw dobru i Powstaniu Narodowemu.

[Rezolucya nakazująca odebranie przez setników przysięgi od osób do obrony miasta zapisanych]

RNN... na przełożenie ob. Zakrzewskiego radcy uczynione, ażeby, kiedy już komendanci cyrkułowi, tysiącznicy, setnicy i dziesiętnicy wykonali przysięgę, do równejże przysięgi wykonania obowiązani zostali wszyscy do obrony miasta zapisani, Rada, przychylając się do takowego przełożenia, decyduje, iżby takowa przysięga przez nich wykonaną była przed setnikami, do których należą, rotą następującą: »Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszechmocnemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, iż Narodowi polskiemu wiernym, a Tadeuszowi Kościuszce, Najwyższemu Naczelnikowi siły zbrojnej narodowej, w danych mi od niego, lub podkomendnych jego rozkazach posłusznym będę. Tak etc.«

[Opis administracyi majątków po osobach osądzonych, zbiegłych i aresztowanych pozostałych]

RNN... w dopełnieniu obowiązków, przez Akt Powstania Narodowego i w organizacyi sobie wskazanych, następujące względem majątków osób o występki przeciwko narodowi osądzonych, aresztowanych i zbiegłych, stanowi prawidła, a najprzód:

Co do osób osądzonych.

§ I. Co do dóbr po świeckich osobach:

1° Pod wyrazem majątku rozumieć się mają wszystkie dobra ruchome i nieruchome i sumy u kogożkolwiekbądź znajdujące się, a do własności osądzonych należące.

2° Od objęcia w posiadanie na Skarb dóbr nieruchomych same tylko przywileje *iuris communicativi* co do królewszczyzn, czyli dóbr narodowych, wyłączone być mają. Zachowani być także mają zastawnicy przy ich prawach a aresztowani posesorowie przy swoich arendownych kontraktach aż do ekspiracyi ich, a to jedynie co do dóbr dziedzicznych.

3° Z majątku osądzonego same tylko długi służących, rzemieślników i komorne, od roku zaległe, płacone być teraz powinno. Żony, wnioski swoje na dobrach mężowskich mające, procent tylko od nich po pięć od sta z dóbr rzeczonych przez Skarb płacony mieć będą, jeżeli pisaniem się za długi mężowskie swojej fortuny nie obciążyły. Równyż zyskują procent i dzieci z sum macierzyńskich sobie należnych. Żony zaś, które mają własne dobra, do nich powrócić powinny. Inne długi do otwarcia sądownictwa zawieszają się.

§ II. Co do dóbr po duchownych osobach:

1° Tych majątek, tak własny, jako i dobra funduszowe biskupie, opactwa, prelatury, probostwa kollacyi królewskiej na Skarb odebrane być powinny.

2° Żadne koadjutorye, od czasu spisku targowickiego uzyskane, jako nieprawne, pomienionemu dóbr objęciu przeszkadzać nie mają.

3° Jurysdykcya duchowna miejscowa do wakujących po osądzonych beneficyów, które tego potrzebować będą, wyda komendy, na których *congrua* z tychże samych dochodów Skarb za zniesieniem się pomienionych jurysdycyi wyznaczy.

4° Żadne długi takowych osądzonych osób oprócz służących, rzemieślników i komornego, od roku zaległego, płacone być nie powinny. Inne sposobem powyższym do otwarcia sądownictwa zawiesza się.

§ III. Co do sposobów postępowania w objęciu dóbr w obydwóch gatunkach:

1° Wydział Sprawiedliwości odda Wydziałowi Skarbu dekreta osób osądzonych i następnie, jakie wypadną, oddawać będzie.

2° Gdy majątek osądzonego na Skarb publiczny przyznanym zostanie, Wydział Skarbu w porządku objęcia onego wyda zlecenia komisyom porządkowym, pod któremi tenże majątek znajdować się będzie, z przydaniem oficyalistów skarbowych.

3° Komisye przeto porządkowe za odebranemi zleceniami od Wydziału Skarbowego powinny niezwłocznie przez wyznaczone z pomiędzy siebie osoby, wraz z przydanemi od tego Wydziału Skarbowego oficyalistami skarbowymi, objąć w zarządzenie swoje, stosownie do powyższych prawideł

pozostały po osądzonym majątek, regestr rzeczy ruchomych i nieruchomych porządnie spisać, tradycyjnych posesorów kalkulacyi wysłuchać, i jeżeliby należytość swoją wybrali, dobra od nich odebrać, jeżeliby zaś własności swojej nie wybrali, podług dekretu przy posesyi dalszej zostawić.

4° Do tych komisyi, za obwieszczeniem przez nie wydać się mającym, udadzą się służący, rzemieślnicy, gospodarze domów z należytościami, żony i dzieci osądzonego z prawami swojemi, a komisye takowe ich należytości i prawa w dziele swoim zakonotują, zweryfikują, i o realności ich opinie swoje przyłączą, i to wszystko wraz z powyższemi regestrami i inwentarzami do Wydziału Skarbu odeślą.

5° Przy odsyłaniu regestrów, inwentarzów i opinii o długach, odeślą razem i gotowe pieniądze, srebra, złoto i klejnoty, a względem dóbr nieruchomych dadzą opinię swoją, jaki jest szacunek i jaki z nich dochód być może. Sprzęty zaś i inne ruchomości otaksować każą i taksę do regestrów przyłączą.

6° Rada za przełożeniem Wydziału Skarbu wyda potem rezolucyę, czyli i jak dobra ruchome sprzedane, dobra zaś nieruchome kiedy i w jaki sposób rządzone i czyli też sprzedane być mają, oznaczy oraz sposób zaspokojenia powyższych dłużników i opłacenia procentów. Co nim nastąpi, komisye porządkowe z przydanymi do tego oficyalistami skarbowymi, objąwszy w niezwłoczne zarządzenie swoje tak dobra ruchome, jako i nieruchome, całości ich i bezpieczeństwa pod odpowiedzią z osób i majątków swoich pilnować mają.

Powtóre co do osób aresztowanych.

1° Dobra takowych osób, tak ruchome, jako i nieruchome, zostawać tylko będą w zabezpieczeniu narodowem dopóty, dopóki sąd kryminalny przyzwoity ostatecznego względem nich nie wyda wyroku.

2° Dlaczego z takowych dóbr nie będą płacone długi żadne, wyjąwszy tylko procenta dla żon i dzieci w powyższym sposobie, jeżeli im się należą, prawa zastawników, kontrakty arendowników i posesorów tradycyjnych warując.

3° Wydział więc Bezpieczeństwa poda i podawać będzie Wydziałowi Skarbu listę osób aresztowanych o występki przeciwko narodowi, który tak, jako wyżej, do komisyi porządkowych względem tymczasowego zarządzenia ich majątkami zalecenie wydawać będzie.

4° Zabezpieczenie to pod najwyższym Rady dozorem przez komisye porządkowe z przydanymi do tego oficyalistami skarbowymi pilnowane i skutkowane będzie, tak do dóbr świeckich, jako i dóbr duchownych, komendy zaś duchowne, które jurysdykcye miejscowe duchowne ustanowią, aż do ostatecznego wyroku sądu trwać mają.

5° Komisye porządkowe winne będą zdać sprawę z zarządzenia swo-

jego aresztowanemu, gdy uwolnionym zostanie przez sąd, Wydziałowi Skarbu w Radzie, gdy aresztowany przez sąd winnym uznany będzie, i dalsze od tegoż Wydziału odbiorą zalecenia do powyższych prawideł stosowne.

Po trzecie co do osób zbiegłych.

1° Zbiegłym nie ma być rozumiany, tylko ten, do którego osoby aresztowania Wydział Bezpieczeństwa miałby powody, gdyby się w kraju znajdował.

2° Listę takowych osób podać powinien Wydział Bezpieczeństwa jedną Wydziałowi Skarbu, drugą sądowi kryminalnemu przyzwoitemu.

3° Dobra zbiegłych, listą objętych, póki przez sąd kryminalny przyzwoity osądzonymi nie zostaną, mają być tym sposobem zarządzane, jak aresztowanych, po osądzeniu zaś Wydział Skarbowy postąpi sobie z niemi wedle wyroku, jaki zapadnie.

14.

Działo się ... dnia dziesiątego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 200.000 na potrzeby Komisaryatu]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby na potrzeby Komisaryatu Wojskowego sumę złotych polskich dwakroć sto tysięcy za kwitem Wydziału Potrzeb wojskowych wypłacić rozkazał.

[Deklaracya, iż wszyscy, przez wolonterów mimo wiadomość dziedziców wzięci za kantonistów rozumieni być mają]

RNN ... na zapytanie, przez Wydział Potrzeb wojskowych uczynione, jak mają być rozumieni kantoniści, którzy nie na skompletowanie wojska liniowego wydani byli, ale bądź do korpusów wolonterów, bądź też przez generałów ziemiańskich pomimo wiadomość komisyów porządkowych zabrani zostali, deklaruje, że takowi mają być przyjęci właścicielom i potrąceni z liczby kantonistów, przez nich dostawić się winnych.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Drohickiej wydania wołów 72 ob. Łaskiego i Truszkowskiego własnych z warunkiem]

RNN..., rezolwując tak przełożenie ob. Łoniewskiego względem zabrania wołów sztuk 72 ob. Kazimierza Łaskiego i Truszkowskiego własnych, do ziemi wiskiej wojskiem pruskiem zajętej pedzonych, jako eksplikacyę właścicielów tychże wołów, pod dniem 7 miesiąca i roku bieżących złożoną, oboje to przez Wydział Żywności przyniesione, zaleca Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej, iżby zatrzymane woły właścicielów ob. Łoniewskiemu wy-

dać zaleciła, z tem ostrzeżeniem, ażeby rzeczone bydło tylko w tych granicach przepędzane i sprzedawane było, gdzie ziemia polska od przemocy obcego wojska zajętą nie zostaje.

[Ordynacya dla Wydziału Sprawiedliwości]

RNN... w uskutecznieniu woli Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, dnia 10 maja 1794 w obozie pod Połańcem datowanej, przez którą ma sobie poleconem, ażeby tak dla siebie, jako dla wydziałów i kancelaryi swojej szczególne urządzenia przepisała, chcąc, ażeby wszelkie polecone wydziałom czynności z użytkiem i pośpiechem, tak dla dobra kraju, jakoteż obywateli, odbywanemi były, następującą dla Wydziału Sprawiedliwości przepisuje ordynacyę:

1° Sesye Wydziału Sprawiedliwości codziennie, oprócz niedzieli, odbywać się będą, w miejscu przez prezydującego lub przez RNN na ten koniec wyznaczonem, od godziny 9 z rana i trwać dotąd, dokąd prezydujący będzie widział potrzebę. Oprócz takowych sesyi ordynaryjnych wolno będzie prezydującemu w przypadkach ekstraordynaryjnych w każdym czasie sesye Wydziału Sprawiedliwości wyznaczyć.

2° Na sesyach wydziałowych oprócz prezydującego wszyscy zastępcy Wydziału tego znajdować się powinni, a od takowej przytomności sama tylko choroba lub do jakiej innej czynności zastępcy delegowanie jedynie wymawiać mogą.

3° Na tych sesyach kancelarya cała wydziałowa znajdować się powinna i na każde zawołanie Wydziału do pełnienia obowiązków podzielonej między siebie pracy być gotowa.

4° Manuał, czyli dziennik, z którego protokół formować się ma przez jednego z zastępców, codziennie zapisywany będzie. W nim naprzód przytomność prezydującego i zastępców na początku każdej sesyi zapisywana być powinna, a po każdej sesyi skończonej takowy manuał prezydujący wraz z przytomnymi na sesyi zastępcami podpisze. Do takowego manuału, czyli dziennika, każdemu z zastępców wolno będzie zdanie swoje ręką swoją zapisać i to mu odmówionem być nie może.

5° Protokół z manuału formowany być ma, w którym opinie Wydziału Sprawiedliwości w materyach, władzy swojej dotyczących, *in ordine* do rezolucyi RNN oświadczone, *per extensum* wpisywane będą. Takowy protokół wraz z innymi do składu Wydziału swego papierami sekretarz w dozorze swoim mieć będzie, który to protokół po każdej sesyi prezydujący podpisem zaświadczy.

6° Każda sesya zaczynać się będzie od czytania manuału zeszłej *immediate* sesyi, a czynności Wydziału, do opinii lub rezolucyi przychodzące porządkiem podania not, rekwizycyi i memoryałów odbywane będą, wyją-

wszy przypadki gwałtowne lub z woli RNN wymagające rezolucyi, które oprócz przepisanego porządku najpierwiej ułatwianymi być powinny.

7° Co się tyczy Deputacyi Centralnej w W. Ks. Litewskiem, ta znosić się z Wydziałem Sprawiedliwości ma w tem wszystkiem, co do tegoż Wydziału należy, i wszelkie tegoż z woli RNN uskuteczniać zalecenia.

8° Pieczęć Wydziału Sprawiedliwości ma być z napisem w środku tych słów: »*Wolność, Całość i Niepodległość*«, a naokoło napis: »*Pieczęć Wydziału Sprawiedliwości w Radzie Najwyższej Narodowej*«.

9° Kancelarya Wydziału Sprawiedliwości składać się ma z jednego sekretarza i dwóch subalternów, którym pełnienie obowiązków Wydział przepisze i przysięgę od nich na rotę przez siebie przepisaną odbierze.

10° Wolność poprawienia, odmienienia w niniejszej ordynacyi ułożonych punktów i obowiązków za wolą i wiadomością RNN podług okoliczności i potrzeby ostrzega się.

[Przywrócenie ob. księcia Macieja Radziwiłła do opieki nad majątkiem nieletniego Dominika księcia Radziwiłła]

RNN... na memoryał przez ob. Józefa Grotthusa imieniem ob. Macieja księcia Radziwiłła kasztelana wileńskiego podany względem przywrócenia go do opieki, jaka mu nad majątkiem na nieletniego księcia Dominika Radziwiłła spadłym służy, a która onemuż przez sancyt spisku targowickiego odjętą została, odpowiadając, gdy Akt Powstania Narodowego wyraźnie jest przeciwko wszelkim gwałtom i bezprawiom tak wewnętrznym jako i zewnętrznym, a tem samem wszelkie przemocne spisku targowickiego czyny niszczy i obala, przeto Rada, wszelkie interesa obywatelskie uważając za będące w takim stanie, w jakim przed ulężeniem się rzeczonego spisku zostawały, deklaruje, że i ob. Maciej książe Radziwiłł, kasztelan wileński, do praw sobie względem pomienionej opieki służących powraca.

[Instrukcya dla ob. Morskiego do komisyi ziemi stężyckiej z powiatem garwolińskim złączonej delegowanego]

RNN..., ażeby urządzenia przez nią wyszłe i spieszniej i skuteczniej dopełniane były, wyznacza do Komisyi Porządkowej stężyckiej z powiatem garwolińskim złączonej ob. Tadeusza Morskiego, któremu następujące przepisuje obowiązki:

1° Złożyć każe przed sobą wszystkie urządzenia tak dotąd od Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika wyszłe, jakoteż i przez Radę ogłoszone, czyli te i w jaki sposób dopełnione zostały.

2° Te, któreby dotąd albo Komisyi Porządkowej nie doszły, albo dopełnionemi nie były, ogłosi i do najściślejszej egzekucyi doprowadzi.

3° Zagrzeje obywatelów do uzbrojenia się i pospolitego ruszenia z włościanami w sposób uniwersałem, przez Radę pod dniem 6 miesiąca i roku bieżących wyszłym, przepisany.

4° Tak zgromadzoną masę ludu zbrojnego, w żywność przyzwoicie opatrzoną, doprowadzi do najbliższej komendy wojska liniowego, z którą wprzód o potrzebie wielości tegoż ludu i czasie, na jaki byłby zatrzymanym, zniesie się.

5° Starać się będzie, ażeby komenda, w ziemi tej konsystująca, w potrzebną żywność i furaże opatrzoną była.

6° Pomimo ogólnego uzbrojenia się i pospolitego ruszenia dołoży pilności, ażeby rekrut, tak pieszy, jako i konny, podług uniwersału Rady stosownie do przepisów Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika nakazany, do komend był dostawiony.

7° O wszystkich czynach swoich ciągłe raporta Radzie dawać i onąż o obrotach nieprzyjacielskich uwiadamiać będzie.

8° Będzie mocen, gdy okoliczności publiczne wyciągać tego będą, obrać i zostawić na miejscu swojem innego obywatela, z cnoty i gorliwości swej znanego, który w niebytności ob. Morskiego powyższe obowiązki dopełni.

Zgoła, gdy Rada powyżej wzmiankowanego obywatela, w ufności o jego obywatelstwie, z ramienia swego wysyła, ma prawo spodziewać się, iż w dopełnieniu tej instrukcyi, wybawienie ojczyzny od przemocy na szczególnym widoku mając, nic nie opuści, coby tak świętym celom odpowiadało i oneż ułatwiało. Będzie więc mocen pomieniony ob. Morski, znosząc się z komendą w ziemi konsystującą, czyli jej najbliższą, potrzebne a stosowne do tej instrukcyi wydawać rekwizycye w imieniu Rady do Komisyi Porządkowej, a ta dopełniać je najśpieszniej powinna będzie pod odpowiedzią z osób i majątków za sprzeciwienie się albo spóźnienie onychże.

[Instrukcya dla ob. Zielińskiego do ziemi łomżyńskiej, różańskiej i nurskiej delegowanego]

RNN..., ażeby urządzenia przez nią wyszłe i śpieszniej i skuteczniej dopełniane były, wyznacza do ziemi łomżyńskiej, nurskiej, rożańskiej ob. Zielińskiego, podkomorzego nurskiego, któremu następujące przepisuje obowiązki:

1° Złożyć każe przed sobą wszystkie urządzenia dotąd tak od Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika wyszłe, jako też i przez Radę ogłoszone, czyli te i w jaki sposób dopełnione zostały.

2° Te, któreby dotąd albo komisyi porządkowej nie doszły albo dopełnionemi nie były, ogłosi i do najściślejszej egzekucyi doprowadzi.

3° Zagrzeje obywatelów do uzbrojenia się i pospolitego ruszenia z włościanami i w sposób uniwersałem, przez Radę pod dniem 6 miesiąca i roku bieżących wyszłym, przepisany.

4° Tak zgromadzoną masę ludu zbrojnego, w żywność przyzwoicie opatrzoną, doprowadzi do najbliższej komendy wojska liniowego, z którą wprzód

o potrzebie wielości tegoż ludu i czasie, na jaki byłby zatrzymanym, zniesie się.

5° Starać się będzie, ażeby komenda, w ziemi tej konsystująca, w potrzebną żywność i furaże opatrzoną była.

6° Pomimo ogólnego uzbrojenia się i pospolitego ruszenia dołoży pilności, ażeby rekrut, tak pieszy, jako i konny, podług uniwersału Rady stosownie do przepisów Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika nakazany, do komend był dostawiony.

7° O wszystkich czynach swoich ciągłe raporta Radzie dawać i onąż o obrotach nieprzyjacielskich uwiadamiać będzie.

Zgoła, gdy Rada powyżej wzmiankowanego obywatela, w ufności o jego obywatelstwie, z ramienia swego wysyła, ma prawo spodziewać się, iż w dopełnieniu tej instrukcyi, wybawienie ojczyzny od przemocy na szczególnym widoku mając, nic nie opuści, coby tak świętym celom odpowiadało i onej ułatwiało. Będzie więc mocen pomieniony ob. Zieliński, znosząc się z komendą w ziemi konsystującą czyli jej najbliższą, potrzebne a stosowne do tej instrukcyi wydawać rekwizycye w imieniu Rady do Komisyi Porządkowej, a ta dopełniać je najśpieszniej powinna będzie pod odpowiedzią z osób i majątków za sprzeciwienie się albo spóźnienie onychże.

[Instrukcya dla ob. Grzybowskiego do ziemi liwskiej wyznaczonego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Józefa Grzybowskiego, do ziemi liwskiej delegowanego.

[Instrukcya dla ob. Wybickiego do ziemi warszawskiej i czerskiej delegowanego]

RNN... Takaż, jak wyżej, instrukcya dla ob. Józefa Wybickiego do ziemi warszawskiej i czerskiej przez RNN delegowanego.

[Odezwa do młodzieży, ażeby się do obozu ob. Sierakowskiego udała]

RNN... Do ochoczej młodzieży.

Z ukontentowaniem patrzała Rada na gorliwe uzbrajania się twoje, ochocza młodzieży! Patrzy się i dotąd z równem uczuciem na trwający w tobie zapał, który najlepsze dla ojczyzny rokuje nadzieje. Miłą więc i dla siebie i dla ciebie czyni odezwę, gdy ci przez nią podaje sposobność uskutecznienia twych chęci zbawiennych. Czas jest, młodzieży, ażebyś zapał twój przeniosła za te mury; czas jest, ażebyś nieprzyjaciołom pokazała, że nie na samym tylko przygotowaniu się do obrony kończysz gorliwość twoją. Niech ten nieprzyjaciel, co dotąd bezkarnie przewodził ojcom i powinowatym twoim, przekona się, że są mściciele krzywd przez nich poniesionych, że niemasz ręki, któraby zdolną była broń nosić a któraby ją teraz na obronę ogólną nie podniosła. Do broni, młodzieży ochocza! Do broni, jeżeli

nie chcesz zawieść nadziei ojczyzny o tobie, jeżeli pragniesz zasłużyć na wieńce, które dla ciebie taż ojczyzna gotuje. Niech z jej odrodzeniem się, rodzą się pomiędzy tobą rycerze, którzyby ją w tak nagłych potrzebach od ostatniej zguby uratowali i potem w stanie, da Bóg, kwitnącym utrzymać zdolni byli. Miłością tejże ojczyzny Rada zagrzewa cię, młodzieży ochocza, w ogólności, zagrzewa w szczególności z pomiędzy ciebie tych, co już uzbrojeni i w konie opatrzeni jesteście, wskazuje wam miejsce, do którego się udać macie, w którem skuteczne waleczności waszej dowody dać możecie. Ob. Sierakowski generał formuje pod Błoniem obóz; z nim się więc łączcie niebawnie, pamiętni, że sama tylko waleczność, z jednością złączona, ojczyznę uratować zdoła. Za sprawę świętą, bo za sprawę wolności bić się pójdziecie, a płatni despotycznych ukazów popieracze nie powinni być straszni tym, co się dobrowolnie pod chorągwie ojczyzny zaciągają. Wzywa więc was Rada do tak chwalebnego czynu i z skutku sądzić będzie o chęciach waszych.

15.

Działo się ... dnia jedenastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Chełmskiej, iżby w obozie wojska narodowego obecną była, dopóki ten w okręgu powiatu krasnostawskiego znajdować się będzie]

RNN..., odpowiadając na ekspedycyę ziemi chełmskiej i powiatu krasnostawskiego RNN, nie może jak tylko z ukontentowaniem widzieć, że taż Komisya urządzenia tak Najwyższego Naczelnika, jako i Rady, przez delegowanego od niej ob. Krzuckiego udzielone, dopełniać starała się. Gdy ojczyznę sama tylko stała i nieodmienna w przedsięwzięciach determinacya ocalić może, nadszedł moment, obywatele, że tyle męstwa pokazać potrzeba do zupełnego przemocy zniszczenia, ile się używało cierpliwości do jej znoszenia. Przeciwne wypadki nie powinny studzić ducha obywatelskiego, i owszem, potrzeba, ażeby były nową pobudką utrzymania zapału, gdzie się okazał, wzniecenia, gdzie jest uśpionym albo lękliwym; Rada przeto poleca Komisyi Porządkowej, ażeby, dopóki obóz i wojsko narodowe znajdować się będzie w okręgu powiatu krasnostawskiego, Komisya Porządkowa ziemi chełmskiej przy obozie obecną była i obowiązki swoje, szczególniej też w opatrywaniu potrzeb wojennych, troskliwie dopełniała.

[Zalecenie Wydziałowi Żywności formowania magazynów żywności i furażów, szczególniej tam, gdzie wojska narodowe obozować albo zbliżać się będą]

RNN..., przyspieszając opatrzenie żywności i furażów dla wojsk Rze-

czypospolitej, zaleca Wydziałowi Żywności w swej Radzie rozesłać nieodwłocznie po kraju, najpierwiej zaś tam, gdzie wojska obozują albo się zbliżać będą, osoby pewne i zdatne i nadać onym moc z instrukcyą dostateczną obierać miejsca na magazyny, zakupować żywności i furaże, stanowić dozorców do strzeżenia, sprowadzania i konserwacyi onych, znosić się z komisyami porządkowemi względem napełnienia tych magazynów, tak z kupna, jako i z zsypki powszechnej z każdego dymu, zgoła wykonywać zupełnie dyspozycye i prawidła jakie do tego Wydział przepisze.

[Dozwolenie ob. Małachowskiemu wyjazdu z Warszawy z powrotem ostrzeżonym]

RNN..., przychylając się do przełożeń ob. Jana Nepomucena Małachowskiego, zastępcy w RNN, onemuż wyjazdu z Warszawy do dóbr dozwala, ufna w jego obywatelstwie, iż skoro tylko naglące wypadki, dla których wyjazdu pragnie, załatwi, powrócić do swych obowiązków nie omieszka.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa delegowania osoby do otwarcia kancelaryi Rady Nieustającej zapieczętowanej i w przytomności jej odebrania rachunków z kasy tejże kancelaryi księdza Wołłowicza przez komisarzy porządkowych Księstwa Mazowieckiego]

RNN..., odpowiadając na memoryał księdza Andrzeja Wołłowicza, który, chcąc zdać rachunek z kasy kancelaryi dawniej Straży a później zgasłej Rady Nieustającej do rąk jego weszłej, oraz oddać do Skarbu resztującą w tejże kasie kancelaryi znajdującą się sumę, odpieczętowania kancelaryi, do której wejście pieczęcią RZT zapieczętowane jest a w której pomieniona kasa znajduje się, doprasza się, zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, iżby ten do odpieczętowania rzeczonej kancelaryi osobę z zastępców delegował, w którejby osoby przytomności wyznaczeni od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego ob. Sapalski i Billewicz kasę pod rządem księdza Wołłowicza będącą obrachowali i resztującą, w tej Kasie znajdować się mającą, sumę dla złożenia jej w Skarbie Narodowym do siebie odebrali, po której odbytej czynności delegowana osoba z Wydziału Bezpieczeństwa napowrót kancelaryę Rady zapieczętuje, a w tymże samym czasie Wydział Porządku zabierze stamtąd rekwizyta dla kancelaryi potrzebne.

[Deklaracya dla ob. Wulfersa aresztowanego, iż sprawa jego za otwarciem Sądów Kryminalnych Najwyższych najprzód wziętą będzie]

RNN... na przełożenie, które Magistrat miasta wolnego Rzeczypospolitej, Warszawy, przez prezydenta swego do RNN czyni o nakaz przyspieszenia indagacyi z aresztowanego obywatela swego Michała Wulfersa i podług tego, co z indagacyi okaże się, sądownie rzeczy ukończenia, RNN Magistratowi

miasta wolnego Warszawy oświadcza: iż, gdy areszt Michała Wulfersa, bywszego radnika w RZT, z okoliczności przestąpienia wyroku tejże Rady nastąpił, a sprawy w przypadkach wykroczenia osoby w Radzie będącej w Sądach Kryminalnych Najwyższych umieszczenie swoje mieć powinny, zaczem, skoro Sądy Kryminalne Najwyższe otworzone zostaną, w nich rozpoznanie sprawy ob. Wulfersa najpierwej nastąpi, i jeżeli pomieniony sąd uzna Michała Wulfersa niewinnym, użyje przyzwoitych zapewnie środków do ocalenia niewinności i dobrej sławy obywatela.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu zniesienia się z Komisyą ekonomiczną J. K. Mości w celu opatrzenia potrzeb Króla Jmci]

RNN..., odpowiadając na notę Komisyi ekonomicznej Skarbu J. K. Mości, pod dniem 9 miesiąca i roku bieżących podaną, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby się zniósł z tąż Komisyą względem opatrzenia potrzeb Króla JMci i projekt w tej mierze, wspólnie ułożony, pod roztrząśnienie i potwierdzenie Rady przyniósł.

[Odpowiedź na żądania Komisyi Porządkowej Mielnickiej względem dostawienia rekruta, ich uzbrojenia]

RNN..., ułatwiając żądania Komisyi Porządkowej ziemi mielnickiej przez ob. Piotra Bądzyńskiego podane, odpowiada. Co do pierwszego: już Rada wydała ogólną wszystkich komisyi porządkowych organizacyę, do której Komisya Mielnicka w teraźniejszym składzie postępowania swoje stosować będzie dopóty, dopóki Rada wyboru osób, skład tejże Komisyi formować mających, nie ustanowi. Co do drugiego: nie znajduje potrzeby, ażeby Komisya Porządkowa przysłała delegowanych od siebie, gdy potrzebną między nią a Radą komunikacyę zastąpi dopełnienie przepisanego przez ogólną organizacyę obowiązku, w ciągłym przesyłaniu dokładnych raportów, skutkowaniu urządzeń od Rady wyszłych i jeszcze wyjść mających. Co do trzeciego: już i względem rekrutów wydała Rada ogólny swój przepis, ażeby do najbliższych komend przystawiani byli. Co do czwartego: w jaką broń i w jakie potrzeby pomienieni rekruci opatrzeni być mają, wtenczas, gdy do komend odsyłani będą, już względem tego decydowała Rada przez uniwersał swój, pod dniem szóstym miesiąca i roku bieżących wydany; nie zostaje więc Komisyi, jak tylko skutku onegoż dopilnować, a dostawiony do komendy najbliższej rekrut przez tęż komendę stosownie do potrzeby ogólnej obrony uzbrojony zostanie. Co do piątego: Wydział Skarbu i taryfę żądaną prześle i egzaktora, gdy o potrzebie znajdowania się jego tamże przekona się, ustanowi. Tak ułatwiwszy żądania Komisyi Porządkowej ziemi mielnickiej, nie może Rada nie polecić tejże Komisyi jak najtroskliwsze dopilnowanie, ażeby urządzenia jej, dotąd wyszłe, bezzwłocznie do najściślejszej egzekucyi doprowadzone zostały.

[Nominacya osób do Sądów Kryminalnych Księstwa Mazowieckiego]

RNN... do Sądów Kryminalnych Księstwa Mazowieckiego wyznacza obywateli: Ksawerego Rostworowskiego, Józefa Rogalińskiego, Antoniego Krügera, Franciszka Dulfusa, Fryderyka Dahlen, Stanisława Kuszewskiego, Karola Morawskiego, Jana Białobrzeskiego wójta rawskiego, Franciszka Godlewskiego sędziego nurskiego, Teofila Szymanowskiego, Franciszka Raunachera, Jacka Szymańskiego.

[Odesłanie żądania ob. Hiżowej po rezolucyę do Najwyższego Naczelnika]

RNN..., odpowiadając na memoryał Anny Hiżowej, żony Hiża, kapitana w regimencie gwardyi pieszej litewskiej, przez wojsko nieprzyjacielskie zabranego w niewolę, tem więcej żądania jej za sprawiedliwe znajduje, im mocniej jest przekonana, że jak cnota i miłość ku ojczyźnie najpierwsze mieć powinny prawo do powszechnego szacunku, tak względy i opieka rządowe tym obywatelom najistotniej należą, którzy skazani zostali cierpieć za ojczyznę i cnotę; z tych powodów nie omieszka Najwyższemu siły zbrojnej narodowej Naczelnikowi przełożyć, iżby obywatelce Hiżowej połowa pensyi kapitańskiej płaconą była, a druga tejże pensyi połowa niezaprzeczoną męża jej własnością została, jakie zaś od Najwyższego Naczelnika zalecenie odbierze, takie chętnie do skutku doprowadzi.

16.

Działo się ... dnia dwunastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie sądom kryminalnym wielkim koronnym i litewskim obrania sobie oskarżycielów]

RNN..., przepisawszy już organizacyę sądów kryminalnych w województwach w Koronie, tudzież w województwach i powiatach w Litwie, zaleca tymże sądom kryminalnym, ażeby oskarżycielów publicznych obrały i im pełnienie obowiązków stosownie do opisów pomienionej organizacyi za poprzedzającem przysięgi od nich odebraniem zaleciły.

[Instrukcya dla ob. Popiela do powiatu sandomierskiego delegowanego]

RNN..., ażeby urządzenia przez nią wyszłe i spieszniej i skuteczniej dopełnione były, wyznacza do Komisyi Porządkowej powiatu sandomierskiego i wiślickiego ob. Onufrego Popiela, któremu następujące przepisuje obowiązki:

1° Złożyć każe Komisyi etc., *jak wyżej w akcie z 10 czerwca.*

[Instrukcya dla ob. Gosławskiego do powiatu chęcińskiego i opoczyńskiego wyznaczonego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Ignacego Gosławskiego do Komisyi Porządkowej powiatu chęcińskiego i opoczyńskiego wysłanego.

[Instrukcya dla ob. Kochanowskiego do powiatu radomskiego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Stanisława Kochanowskiego do Komisyi Porządkowej Radomskiej delegowanego.

[Instrukcya ob. Orsettiego do ziemi bielskiej delegowanego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Józefa Orsettiego do Komisyi Porządkowej Bielskiej wyznaczonego.

[Instrukcya dla ob. Bądzyńskiego do ziemi mielnickiej delegowanego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Ignacego Bądzyńskiego do Komisyi Porządkowej ziemi mielnickiej.

[Instrukcya dla ob. Kuczyńskiego, do ziemi drohickiej delegowanego]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Feliksa Kuczyńskiego do Komisyi ziemi drohickiej wyznaczonego.

[Proklamacya do obywateli prowincyi wielkopolskich]

RNN... Do Obywatelów prowincyi wielkopolskiej.

Kiedy niesprawiedliwość i bezwstydność dworu berlińskiego, tak w patencie 23 kwietnia, jako i w obwieszczeniu 16 maja, chce wmawiać w was, obywatele bracia nasi, mniemane i uroszczone obowiązki, RNN przypomina wam istotne, święte i niczem ani osłabione, ani zatarte, które wspólnej winniście ojczyźnie. I trzebaż nam odpowiadać, że początek wojny, że przyczyna wszystkich nieszczęść, które jej towarzyszyć muszą, nie jest z narodu polskiego, ale z chciwości i przewrotności gabinetu berlińskiego? Trzebaż nam usprawiedliwiać walecznych braci, że, ściągając się pod chorągwie ojczyzny, nie zgwałcili niczyjej ziemi, nie naruszyli niczyjej własności, ale szli ojczystym krajem, który sobie Fryderyk Wilhelm przemocnie przywłaszcza? Trzebaż dowodzić, że u nas niema żadnej wojny domowej, że my nie znamy innych nieprzyjaciół, tylko gwałtownych najezdników, którzy bez żadnego prawa, owszem wbrew wszystkim traktatom i umowom szarpią naszą ziemię, gwałcą swobody, niszczą domy i majątki nasze? Trzebaż nam odpowiadać na potwarz, że zdrowa część narodu pod nieszczęściami jęczy, gdzie cały naród skupia się przeciw swoim gwałcicielom? I należyż do Fryderyka Wilhelma sądzić o zdrowej części narodu polskiego i konstytucyjnym jego rządzie, gdy u niego tą zdrową częścią są hersztowie rokoszu targo-

wickiego i ci, którzy na Zjeździe Grodzieńskim zabory jego podpisali? Gdy u niego rząd konstytucyjny polski nie co innego jest, tylko absolutna wola posła moskiewskiego w Warszawie? Zmieniając podług interesu i okoliczności język, z pogardą pamięci i rozsądku powszechnego, oraz wstydu i uczciwości, dawszy imię prawdziwych patryotów i dobrych obywatelów w deklaracyi 12 października 1788 tym, którzy potem byli twórcami konstytucyi 3 maja, uwielbiwszy ich za to dzieło w depeszy 17 maja r. 1791, w deklaracyi 16 stycznia 1793 Fryderyk Wilhelm intrygantami polskimi ich nazwał. Onże więc jeszcze sądzić będzie o zdrowej części narodu polskiego? Mówi do was, bracia, Fryderyk Wilhelm jak do swoich poddanych, że dla waszego szczęścia i pokoju własną poświęcał spokojność. Któż go z Polaków o tę opiekę prosił? Jakie miał prawo do tej znacznej części ziemi polskiej, która jest najdawniejszem Polaków dziedzictwem a którą on Prusami południowemi nazwał? Nie zadając sobie pracy w wynalezieniu dowcipnych przynajmniej pozorów, wprowadził do krajów Rzplitej wojska w celu zasłonienia, jak mu się twierdzić podobało w deklaracyi 16 stycznia 1793, swoich prowincyi od jakobinizmu, osiadłego w Wielkiej Polsce. Lecz wkrótce, zmieniając bezwstyd w otwartą chciwość i drapiestwo, powiedział w deklaracyi 9 kwietnia 1793, iż bierze prowincye polskie w posesyę dla zasłonienia ich samych od jakobinizmu. Znalazłże między wami, bracia, choć jednego jakobina? I owszem, nie przestaje wmawiać w was, że wiernie do jego przywłaszczonego panowania przywiązani jesteście. Ale wstydliwa rzecz jest w sprawie najoczywistszej, w sprawie najsłuszniejszej odpowiadać na bezwstydne deklaracye gabinetu berlińskiego. Każdy z Polaków jest u niego jakobinem, który kocha wolność i ojczyznę swoją. Do was my samych, do was, bracia i współobywatele, przemawiamy. Czujecie sami, coście winni sobie i ojczyźnie waszej. Wojna dzisiejsza jest dla oswobodzenia nas wszystkich. Podnieśliśmy oręż, żebyśmy odzyskali wydarte nam niesłusznie kraje, przywrócili samowładność narodowi i was, braci naszych, wrócili na łono swobód i wolności.

Powstańcie więc! Łączcie z nami siły wasze, wspólną mocą prędzej do szczęśliwego końca dojdziemy. RNN, chcąc wam pewne wytknąć prawidła, których się w dzisiejszym stanie ojczyzny waszej trzymać powinniście, ogłasza za nieprawne zabory pruskie, niszczy gwałtownie na zbrodniczym Zjeździe Grodzieńskim wymuszone ratyfikacye, uważa województwa i ziemie prowincyi wielkopolskiej za nierozdzielne części Rzplitej, a mieszkańców ich za Polaków i współobywatelów; deklaruje, iż innego rządu uznawać nie macie nad rząd Polski, że obwieszczenia i rozkazy pruskie do żadnego was nie obowiązują posłuszeństwa, nakazuje wyraźnie wszystkim obywatelom, pod konfiskatą dóbr, na swoich zostać miejscach, odbywać obowiązki, do jakich od Rzplitej są wezwani, i obwieszcza, że ci za zdrajców

ojczyzny poczytani i karani będą, którzyby wmawiali jakąkolwiek podległość nieprawej przywłaścicielów i najezdników władzy.

[Polecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby osoby, z gorliwości znane, do wszystkich komisyi porządkowych wysłała końcem prędszej urządzeń Rady i Najwyższego Naczelnika egzekucyi]

RNN..., odebrawszy od Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika zalecenie, ażeby pospolite ruszenie najspiesznicj po całym kraju do skutku doprowadzone i przeciw nieprzyjaciołom Rzplitej użyte zostało, przedsięwzięła w Koronie wysłanie do każdej komisyi porządkowej delegowanego z ramienia swego, któryby wyszłych w tej mierze urządzeń dopilnował, ku czemu Rada potrzebną każdemu instrukcyę dała. Gdy toż pospolite ruszenie i w W. Ks. Litewskiem stosownie do woli Najwyższego Naczelnika i ordynansów do generała wojskiem tam konstytującem komenderującego wydanych dopełnione być ma, Rada poleca Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby równymże sposobem wybrała niebawnie osoby, z gorliwości znane, do każdej komisyi porządkowej, onychże równą mocą podług przyłączonej instrukcyi koronnej opatrzyła, oraz o tem tak temuż generałowi, jako następnie i Radzie doniosła.

[Zapewnienie satysfakcyi dla ob. Borowskiego w przypadku jakowej części posesyi jego zniesienia]

RNN..., odebrawszy memoryał ob. Jakóba Borowskiego, żalącego się, iż bez koniecznie wymagającej potrzeby ob. Zawadzki, podpułkownik inżynierów, domaga się zrzucenia części posesyi tegoż za rogatkami marymonckiemi będącej, jakoby dla robienia bateryi, z dopraszaniem się przytem zesłania osób urzędowych dla zrewidowania i udecydowania, jeżeli jest konieczna i nieodbita tego potrzeba, — zaleca, aby mający dyrekcyę nad robieniem okopów i bateryi około Warszawy w takowe zażalenie ob. Borowskiego wejrzeli i udecydowali, a jeśliby konieczność wymagała zrzucenia części jakowej z posesyi żalącego się, tedy ta za otaksowaniem i satysfakcyą wprzódy dla dziedzica nastąpić powinna, inaczej zaś takowa posesya nienaruszoną być ma.

[Zalecenie Magistratowi miasta Warszawy wybrania osób zaufanych na rewizorów do każdych rogatek]

RNN..., odpowiadając na memoryał przez obywateli mieszkańców miasta Warszawy podany, nie mogła tylko z czułością przyjąć ich wyrazy i gorliwość prawdziwie obywatelską uwielbić. Nigdy Rada nie dała pozwolenia, ażeby majątki z miasta tego wywożone były, bo jest przekonaną i każdego również przekonanym mieć pragnie, że jeżeli kiedy, to teraz nikt się od obrony ojczyzny uchylać nie powinien, lecz i owszem onejże, kiedy nie osobą, to przynajmniej majątkiem dopomagać; dla czego Rada, zaspakajając

sprawiedliwą obywateli troskliwość, przychyla się chętnie do oświadczonego przez nich żądania i miły zapewne dla tychże obywateli przedsiębierze środek, kiedy dopełnienie ich chęci zdaje Magistratowi miasta tego, mieć chcąc, ażeby ten na rewizorów do każdego szlaku wybrał obywateli dobrze w tem mieście osiadłych, którzyby przestrzegali, ażeby wyjeżdżający żadnych klejnotów, sreber i innych drogich sprzętów nie wywozili, ale się tylko nieuchronnemi w podróż potrzebami opatrywali; urządzenie w tej mierze Magistratu i wybór osób dogodzić zdoła troskliwości obywatelów.

[Odesłanie ob. Zgliczyńskiego i Boskiego końcem ułatwienia kwestyi o patent na generał-majora ziemi stężyckiej do komendanta Księstwa Mazowieckiego]

RNN... na memoryał ob. Zgliczyńskiego generał-majora, do ziemi stężyckiej od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej patentowanego, z dopraszaniem się o zalecenie Komisyi Porządkowej Stężyckiej, aby mógł mieć swoje w tejże ziemi znaczenie, oświadcza, iż gdy taż Rada uwiadomioną zostaje, że podobnymże patentem i do tej samej ziemi jest jeszcze nominowany na generał majora ob. Boski, zaczem aby między dwiema osobami sprzeczność nie zachodziła, szkodliwą w tym czasie być mogąca, przeto po rozwiązanie takowej kwestyi, która z dwóch patentowanych osób ma mieć w ziemi stężyckiej swoje znaczenie, odsyła do generał-lejtnanta w Księstwie Mazowieckiem korpusem komenderującego.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 2.000 czerw. zł. ob. Gołkowskiemu]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. Gołkowskiemu, brygadyerowi, czerwonych złotych dwa tysiące z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia złp. 1.000 dla Wydziału Porządku]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na wydatki Wydziału Porządku i za kwitem jego złotych polskich tysiąc z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Dozwolenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych najmowania ludzi do odbywania wart municypalnych na miejsce w Ludwisarni pracujących]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych pozwala Komisaryatowi Wojennemu, ażeby na wartę municypalną najmował innych ludzi wtenczas, gdy przyjdzie kolej na pracujących w Ludwisarni, ażeby od ciągłej roboty odrywani nie byli.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego i Magistratowi miasta Warszawy wydania księdzu Palmowskiemu aparatów i obrazów]

RNN... zaleca tak Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, jako i Magistratowi miasta wolnego Rzplitej Warszawy, ażeby ob księdzu Sabbie Palmowskiemu, zastępcy w RNN, tak aparaty, jako i obrazy, do sprawowania obrządków religii jego służące, a do ich składów w czasie Powstania Narodowego złożone, wydały.

[Zabronienie wydawania paszportów chcącym jechać w kraje wojskiem pruskiem zajęte]

RNN... zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby paszportów nikomu w prowincye wojskiem pruskiem zajęte nie wydawał, wyjąwszy tylko wysłanemu w rządowym interesie.

17.

Działo się ... dnia trzynastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Lubelskiej nieodstępowania obozu wojska narodowego, a to dla ułatwiania potrzeb wojska i innych urządzeń]

RNN... Raport przez Komisyę Porządkową Lubelską pod dniem 11 miesiąca i roku bieżących przesłany nie mógł jak tylko najmocniej zastanowić Radę, iż w moment, kiedy przytomność Komisyi najwięcej była potrzebną w Lublinie tak dla dzielnego dopilnowania pospolitego ruszenia, jakoteż zagrzania obywatelów do wspólnej obrony ojczyzny i silnego odparcia nieprzyjaciela, nakoniec dla ułatwienia potrzeb wojska liniowego, Komisya jednak jurysdykcyę swoją aż do Markuszewa przenieść starała się, czem zapewne jednych zwolniła gorliwość, w drugich wczesną trwogę wzbudziła. Rada krok ten nie może uważać za odpowiadający świętym celom Powstania Narodowego, którego hasłem jedynem było, jest i być powinno, albo żyć wolnymi, albo umierać, zaleca przeto Komisyi Porządkowej Lubelskiej, ażeby krok ten wzbudzeniem gorliwości obywatelskiej nagrodzić starała się, i tym końcem ażeby nieodstępnie przy obozie wojsk narodowych znajdując się, potrzeby tychże wojsk ułatwiała i onym tak przez pospolitego ruszenia skuteczne doprowadzenie, jako i ogólne mieszkańców tego województwa uzbrojenie w pomoc była, pod odpowiedzią z osób i majątków swoich.

[Rezolucya na zapytanie Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, iż żadna klasa ludzi od pospolitego ruszenia wyłączać się, ani pan służącemu tegoż wzbronić nie może]

RNN..., odpowiadając na zapytanie Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej,

pod dniem 10 miesiąca i roku bieżących przesłane, rezolucyę tejże Komisyi co do punktu 1 i 2, zgodną z zamiarami Powstania Narodowego znajdując, potwierdza. Co zaś do 3 i 4 punktu deklaruje, że ob. Kociełł powiózł już z sobą odezwę Najwyższego Naczelnika do obywatelów mieszkańców Litwy względem pospolitego ruszenia, które gdy podług uniwersału RNN, pod dniem 6 miesiąca i roku bieżących wydanego, i włościan obejmuje, żadna przeto klasa ludzi od tego pospolitego ruszenia wyjętą nie jest, ani wyłączać się może. Z tego również względu stanowi Rada, iż kiedy każdy, służbą prywatną obowiązany, w czasie powstania winien jest bronić ojczyzny, skoro więc sam chce pod jej chorągwie zaciągać się, nie powinno mu to być tamowane przez pana, u którego służy, z tym warunkiem, iż skrzywdzony w czem pan przez sługę swego będzie zawsze mocen udać się do obozu, a tam mu sprawiedliwość wymierzoną zostanie.

[Zawieszenie żądania obywateli ziemi liwskiej względem oddzielnej dla siebie Komisyi wyznaczenia aż do powrotu pełnomocników wysłanych]

RNN..., zaspakajając troskliwość obywatelów ziemi liwskiej, wyznaczenia oddzielnej Komisyi Porządkowej dla ziemi swojej żądających, oświadcza onym, że wysłała pełnomocników swoich do ziem Księstwa Mazowieckiego celem doprowadzenia do skutku tak zaleceń od Najwyższego Naczelnika wydanych, jako i urządzeń swoich; niżeli więc ci zlecenia swoje uskutecznią, Rada zatrzymuje w swojem trwaniu Komisyę Porządkową Księstwa Mazowieckiego i deputacye jej komisyjne ziemiańskie, dotąd egzystujące, zalecając onymże najmocniej, ażeby obowiązki swoje pełniły i urządzenia Rady uskuteczniały pod odpowiedzią z osób i majątków swoich. Skoro zaś rzeczeni pełnomocnicy zleceń swoich dopełnią, Rada nie omieszka wydać rezolucyę swoją, którą i do potrzeb ogólnych kraju i do żądań szczególnych ziem zastosować nie omieszka.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia zł. czerw. stu jadącemu w wiadomym interesie]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby wysłanemu w wiadomym jej interesie sto czerwonych złotych z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa i Żywności tymczasowie organizacyi swoich uskutecznienia, dopóki onych w czasie powolnym nie roztrząśnie]

RNN..., gdy dla ważnych a nagłych zatrudnień nie może roztrząsnąć organizacyi Wydziałów Żywności i Bezpieczeństwa, po kilkakrotnie już do decyzyi przynoszonych, zaleca przeto pomienionym wydziałom, ażeby takowe organizacye swoje tymczasowo do skutku doprowadziły, zachowuje sobie wszelako Rada, iż je w czasie powolniejszym roztrząśnie i w czem wypadać będzie, odmieni.

[Zatwierdzenie rezolucyi Rady zeszłej Zastępczej względem czerw. zł. 858 przez ob. Łempickiego podnieść ze Skarbu Narodowego żądanych]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. Floryana Łempickiego, żądającego wydania sumy czerwonych złotych osiemset pięćdziesiąt osiem, w depozycie Skarbu narodowego za rezolucyą zeszłej RZT aż do otwarcia sądowości zatrzymanej, gdy własność takowej sumy bez rozwiązania sądowego załatwioną być nie może, przeto póki takowa sądowość otwartą nie zostanie, RNN rezolucyę zeszłej RZT zatwierdza.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego uskutecznienia rekwizycyi komendanta względem fortyfikacyi miasta Pragi]

RNN... zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby rekwizycyę ob. komendanta warszawskiego, dawniej do siebie względem zasieków i fortyfikacyi Pragi uczynioną, przez zwołanie potrzebnej liczby włościan uskutecznić bez odwłoki starała się i potrzebne w tej mierze zniesienie się z obywatelem komendantem uczyniła.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 1.500 złp. dla ob. Orłowskiego, komendanta Księstwa Mazowieckiego]

RNN..., przychylając się do przełożenia ob. Orłowskiego, komendanta garnizonu warszawskiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem jego złp. 1.500 z Kasy narodowej wypłacić rozkazał. Wydział zaś Porządku za okazaniem niniejszej rezolucyi potrzebne meble dla tegoż obywatela komendanta wyznaczyć powinien będzie.

[Polecenie ob. Kochanowskiemu, zastępcy, ułożenia porządku między dworskimi, do obrony powszechnej łączącymi się]

RNN..., ofiarę imieniem dworskich, w prywatnych usługach będących, celem uzbrojenia się ku obronie powszechnej, przez trzech z pomiędzy nich podpisaną, jako dowód dobrych ku ojczyźnie chęci przyjmując, ułożenie z nimi przyzwoitego porządku powierza ob. Kochanowskiemu, zastępcy w RNN i prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa w tejże Radzie.

[Odesłanie skargi obywateli miasteczka Łaskarzewa do Komisyi Powiatowej Stężyckiej względem wymagania więcej robocizny nad przepis uniwersału Najwyższego Naczelnika]

RNN..., odpowiadając na memoryał, w którym obywatele: Wojciech Świądrowski burmistrz i Wojciech Waśkiewicz pisarz miasteczka Łaskarzewa, w ziemi stężyckiej sytuowanego, do biskupstwa poznańskiego należącego, przekładając uciski przez zwierzchność dworską wyrządzane i nakładane robocizny, dopraszają się od takowych zabezpieczenia, RNN

deklaruje, iż rzeczeni obywatele, imieniem miasteczka Łaskarzewa czyniący, w żądaniach swoich do Komisyi Porządkowej ziemi stężyckiej udać się mają, a ta stosownie do uniwersału, przez Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej pod dniem 1 miesiąca maja wydanego, a przez RNN na dniu 30 tegoż miesiąca maja ogłoszonego, w tej okoliczności postąpi.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej sandomierskiej wydania ob. Ożarowskiej papierów we wsi Bruzy znajdujących się, do jej interesów ściągających się]

RNN..., odpowiadając na memoryał, w którym ob. Franciszek Biliński, imieniem ob. Ożarowskiej wdowy, pozyskawszy rezolucyę Rady, zalecającą Deputacyi Dyplomatycznej wydania jej papierów własnych i ekonomicznych, doprasza się jeszcze o nakaz do Komisyi Porządkowej województwa sandomierskiego o oddanie jej podobnych papierów we wsi Bruzy pomiędzy innymi papierami znajdujących się, RNN zaleca Komisyi Porządkowej województwa sandomierskiego, aby ta, odłączywszy z papierów bywszego Ożarowskiego dokumenta do interesu majątku tylko właściwego ob. Ożarowskiej, pozostałej wdowy, stosowne, oneż za jej rewersem oddała.

[Deklaracya, iż posesorowie dóbr królewskich, intratę z pańszczyzny wyciągnioną mający, teraz żadnego ulżenia w opłatach zyskiwać nie mogą]

RNN..., odpowiadając na notę Wydziału Skarbowego w RNN względem posesorów dóbr królewskich, wyprowadzoną intratę z pańszczyzny mających, a całkowity czynsz z licytacyi skarbowi opłacających, którzy niemożność onego płacenia z powodu ulżenia włościanom przez Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej w dniach roboczych przekładają; nie mogąc zaś w teraźniejszych naglących Rzplitej potrzebach źródła podatku pomniejszać, podatek zatem ten tak, jak dotąd, płaconym być powinien, stanowi, lecz za uśmierzeniem okoliczności RNN za takowej natury posesorami końcem tymże sprawiedliwej uczynienia bonifikacyi w przyszłym sejmie swoje, że uczyni, przełożenia zapewnia.

[Deklaracya względem opłacania półprocentów prawem 1789 do opłaty z dóbr pojezuickich przydanych z zaległościami]

RNN... na przełożenie Wydziału Instrukcyi deklaruje, iż pół procentu, prawem 1789 r. do opłaty z dóbr pojezuickich przydanego, do Kasy funduszu edukacyjnego za kwitami kasyera generalnego, lub prowincyonalnych, zaraz z zabyłościami nieopłaconemi tegoż półprocentu opłacone mieć chce.

[Uniwersał względem spisania po kraju fabryk, rzemiosł i produktów]

RNN..., chcąc coraz dalej czynnie postępować w obowiązkach swoich, w których liczbie jest opatrzenie wojska we wszystkie jego potrzeby,

gdy sama z siebie bez władz pośredniczych wykonawczych w miarę swych usiłowań i chęci dzielnie i skutecznie we wszystkim czynić nie może, wzywa do swej pomocy, miłością dobra powszechnego obowiązując, władze miejscowe, jakiemi są: Deputacya Centralna Litewska i komisye porządkowe województw, ziem i powiatów w Koronie. A ile się przekonywa o słuszności zaufania, które ich na rzeczonych urzędach osadziło, tyle nie sądzi rzeczą potrzebną rozwodzić się nad zagrzewaniem gorliwości i obywatelstwa osób, rzeczone władze składających, bo głos Ojczyzny, wołającej na nas o obronę powszechną, równie zajmować powinien wszystkich Polaków. W tym więc zaufaniu RNN poleca Deputacyi Centralnej Litewskiej i wszystkim komisyom porządkowym w Koronie do uskutecznienia następujące artykuły:

1° Wszystkie fabryki, jakoto: sukienne, płócienne, garbarnie, papiernie, hamernie, rudy, młyny prochowe i inne do użytku wojennego i odzienia wojska służące, z całym swoim stanem i inwentarzem, z specyfikacyą głów rzemieślniczych i wielości, mogących się dostarczać na tydzień lub na miesiąc efektów, mają być dokładnie opisane z wyrażeniem, gdzie i czyje są.

2° Rzemieślnicy po miastach i miasteczkach znaczniejszych z wyrażeniem, gdzie są cechy ich, a gdzie nie masz, jako to: kowale, ślusarze rymarze, siodlarze, szewcy, krawcy, kuśnierze, rękawicznicy i inni ku potrzebom wojska przydatni, mają być zapisani, gdzie i jak wiele ich się znajduje.

3° Produkty, jakimi są skóry surowe i skóry wyprawne na obuwie, lederwerki, kulbaki i zaprząg, tudzież skóry baranie surowe i wyprawne na kożuchy, płótna dla żołnierza zdatne, sukna krajowe, siarka, saletra, rasa, i włóczka po miastach i miasteczkach e t. c., e t. c. i co tylko może być przydatnym, to wszystko ma być u właścicielów rekwirowane, spisane i za granicę w żaden sposób nie wypuszczone do dalszych w tej mierze RNN rozrządzeń.

4° Siły zbrojnej narodu w Litwie Deputacya Centralna Litewska przez swoje komisye porządkowe a w Koronie od siebie każda *respective* komisya porządkowa województwa, ziemi, lub powiatu zapisze z wyrażeniem, wiele z onych kantonistów, rachując z pięciu dymów jednego, wypada, wiele i gdzie dostawiono, wiele poszło wojska liniowego, a wiele do formujących się milicyi wojewódzkich użyto; czyli z lenungiem i żywnością na miesiąc, tudzież z odzieżą, stosownie do uniwersału RNN pod dniem 6 czerwca, są dostarczeni, lub nie; czyli stosownie do tegoż uniwersału z 50 dymów kantonista z koniem jest dostawiony, gdzieby zaś to uchybionem było, dopełnienie ma być zalecone bez zwłoki. Każdy z obywatelów, któryby, dostawiając kantonistę, lenungiem go miesięcznym, żywnością i odzieżą nie opatrzył, takowy lenung w kwocie, jaka na niego z proporcyi głów, od niego dostawionych lub należących, przypadać będzie, tudzież żywność i odzież

w tejże proporcyi nieodwłocznie w miejscowej komisyi porządkowej złożyć powinien. Niemniej opisać należy, wiele wolontaryuszów pieszych lub konnych, wiele strzelców celnych i gdzie znajdować się może, czyli lud w kosy i piki i po części w broń palną, tudzież wiele, w jaki gatunek broni są opatrzeni? Czyli beczki smolne do alarmu są w pogotowiu wszędzie? i egzekucyi tego wszystkiego jak najtroskliwiej dopilnować.

5° Wszystkich tych artykułów stan jak najdokładniej opisać i rychły raport o wszystkiem, co jest aktualne i co być może, Deputacya Centralna Litewska swoim *respective* komisyom porządkowym w Litwie sobie podać zaleci i do Wydziału Potrzeb wojskowych w Radzie przesłać zechce. A zaś w Koronie każda komisya porządkowa województwa, ziemi lub powiatu sama od siebie takiegoż raportu przesłać nie ubliży. W czem wszystkiem pośpiech i dzielną egzekucyę tak Deputacyi Centralnej Litewskiej, jako i komisyom porządkowym w Koronie Rada poleca. Ktokolwiekby zaś zamiarom niniejszego urządzenia sprzeciwiał się i dopełnienia onych unikał, takowy jako sprzeciwiający się dobru powszechnemu i zmniejszający sposobność oraz dzielność obrony narodowej, którą każdy mieszkaniec świętobliwie dla swej ojczyzny jest winien, do sądu za uchybienie zamiarom Powstania Narodowego pociągnięty i karany być ma.

[Uniwersał względem bicia monety podług stopnia nowoustanowionego]

RNN... Przeświadczył się naród cały na sejmie 1786, że moneta krajowa, od r. 1764 do 1786 w Mennicy JKMości i Rzplitej bita, w dobroci i walorze monety państw ościennych przewyższająca, prawie ze wszystkiem przez wychód jej za granicę wyginęła, a na to miejsce kraj nasz obcemi monetami, dobroci krajowej monety nie korespondującemi, zarzucony został, czemu zapobiegając Sejm 1786 ustanowienie nowej ligi mennicznej, stosownej do państw sąsiedzkich, z któremi waga handlu naszego jest największa, komisyom skarbowym polecił. Prawo to przywodząc do skutku, Komisya Skarbu koronnego z delegowanymi od Komisyi Skarbu litewskiego ligę monety krajowej do zł. pol. 83 i $^1/_2$ z grzywny kolońskiej bić się mających oznaczyła, podług której ligi dotąd monety w Mennicy polskiej wybijane były. Lecz kiedy do roztrząśnienia użytku tej ustawy przez władzę najwyższą narodową nie przyszło, a środek przez Komisyę Skarbową, co do ligi mennicznej użyty niedość jest mocną tamą wychodowi monety krajowej z państw Rzplitej, ościenne bowiem mennice, jako to: rosyjska zł. pol. 86, a pruska 84 i pół z grzywny kolońskiej bijąc, lepszą naszą monetę nawozem swoich a wywozem naszej wygubiają, przeto zapobiegając zniszczeniu przez ten sposób bogactw krajowych, a czyniąc stosunek waloru monety krajowej do obcych, stosując się oraz w tej mierze do wyraźnej woli Najwyższego Naczelnika dnia 3 maja 1794 pod Winiarami datowanej, ligę monety kra-

owej do złotych 84 i $^1/_2$ z grzywny kolońskiej bić się mającej stanowi, monetę w tej wartości z grzywny kolońskiej wybijaną mieć chce w sztukach, jako to: sześciozłotówkach, 2 złp., 1 złp. i 10 groszach. W takowych gatunkach moneta nowa wszędzie zarówno brana być ma tak, jak dawniej bita, której bieg i kurs podług ceny oznaczonej zostawia się. Upatrując oraz, jako miedź, dotąd bita, przez swój ciężar przykrość w przewozie i noszeniu osobliwie wojskowym w marszach sprawuje, dla zapobieżenia tej niewygodzie, wstrzymując dalsze bicie miedzi w Mennicy, stanowi, aby na miejsce miedzi drobne pieniądze srebrne, czyli biliony zwane, w sztukach sześć groszy miedzianych walor mieć mających, w proporcyi 4 części względem zwykłych *courant* pieniędzy bite były, a to pod stemplem z jednej strony Rzplitej a z drugiej z napisem sześciu groszy miedzianych, z wyrażeniem roku. Że zaś dotąd jedynie zysk na biciu miedzi był funduszem na opłacenie kosztów mennicznych, zaczem na zastąpienie tych kosztów stanowi, iż biliony sześciogroszowe, po zł. pol. 135 z grzywny kolońskiej rachując, bite być powinny a takowe biliony, czyli drobna moneta, równy kurs z monetą większą srebrną w państwach Rzplitej mieć i w podatkach w tej samej proporcyi, t. j. w czwartej części, przyjmowana być powinna; dla łatwości jednak kupna drobnych rzeczy RNN kurs monecie miedzianej od r. 1764 bitej zostawuje, która tak, jak dotąd, przez wszystkich braną być ma. Uregulowawszy tym sposobem monetę srebrną krajową, wywozu onej z kraju, jakoteż wszelkich sreber, stosownie do dawnych praw, zakazuje pod karą konfiskaty. Srebro przez kogokolwiek do Mennicy Rzplitej przystawione, Mennica na odtrącenie kosztów mennicznych, na przeliczenie i topienie wynikających, po zł. pol. 83 i pół płacić powinna. Ogłoszenie niniejszej ustawy, uregulowanie manipulacyi mennicznej na rzecz Skarbu narodowego, dobranie potrzebnych do tego subalternów, jako też dozór najpilniejszy Mennicy Wydziałowi Skarbowemu RNN poleca.

18.

Działo się ... dnia czternastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 10.000 złp. dla Deputacyi dozorczej nad jeńcami]

RNN ... na przełożenie Deputacyi dozorczej nad jeńcami wojennymi i aresztantami krajowymi, żądającej na żywność tychże wypłacenia sumy zł. pol. 10.000, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby takową sumę złp. dziesięć tysięcy za kwitem Deputacyi dozorczej nad jeńcami wojennymi i aresztantami krajowymi z Kasy generalnej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia czerw. zł. 200 ob. Sierakowskiemu]

RNN..., na przełożenie ob. Mokronowskiego, komendanta Księstwa Mazowieckiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby ob. Sierakowskiemu generałmajorowi, oddzielnym korpusem komenderującemu, czerwonych złotych dwieście na ekwipaż z Kasy narodowej i za jego kwitem wypłacić nakazał.

[Przeniesienie Komisyi Porządkowej ziemi stężyckiej z Stężycy do miasta Garwolina]

RNN..., przychylając się do przełożeń obywateli mieszkańców powiatu garwolińskiego i oneż za sprawiedliwe uznając, miejsce dla Komisyi Porządkowej ziemi stężyckiej, z pomienionym powiatem złączonej, przez poprzednią rezolucyę swoją w mieście Stężycy oznaczone, do miasta wolnego Rzplitej Garwolina przenosi.

[Deklaracya, iż wydane RZT rezolucye dopóty obowiązywać mają, dopóki przez RNN uchylone nie będą]

RNN..., nim czynności zeszłej RZT przez wydziały RNN roztrząśnione zostaną, deklaruje, iż wydane przez nią rezolucye dopóty obowiązywać mają, dopóki przez RNN odmienione albo uchylone nie zostaną.

[Wstrzymanie żądania obywateli brzeskich-litewskich i powiatu kobryńskiego aż do przesłania listy osób na komisarzy względem oddzielności komisyi]

RNN..., na odebrane memoryały komisyów porządkowych, jeden od województwa brzeskiego wraz z przyłączonymi anneksami, drugi od Komisyi Porządkowej powiatu kobryńskiego, takoż z anneksami, odpowiadając, gdy przedewszystkiem w liście Najwyższego Naczelnika dnia 20 maja 1794 w obozie pod Sieczkowem wolą jego, iżby Komisya Porządkowa powiatu kobryńskiego z parafiami od Brześcia przez konstytucyę 3 maja odłączonemi oddzielnie odbywała się, RNN stosowanie się do tegoż listu Najwyższego Naczelnika zaleca, a to dla prędszej egzekucyi tego wszystkiego, cokolwiekbądź od Naczelnika, bądź od Rady, przez uniwersały lub szczególną rekwizycyę zalecone będzie. Co się zaś tyczy osób z obywatelów powiatu kobryńskiego w Komisyi Brzeskiej zasiadających, RNN po odebraniu listy komisarzy tak brzeskich, jako i kobryńskich, podług ordynacyi dla komisarzów porządkowych przepisanej przesłać sobie dysponowanych, rzecz tę przez nominacyę ułatwi.

[Odpowiedź na zażalenia Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego względem wybierania przez komendy wojska narodowego ludzi, furażów i koni bez kwitów]

RNN... przełożenia Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego następną rezolwuje odpowiedzią:

ad 1^{m} Co do zażalenia na komendy przechodzące wojska narodowego i wolontaryuszów od tychże komend odrywających się, iż pomimo

wiadomość komisyów porządkowych ludzi, furaże i konie, z krzywdą obywatelów bez dawania kwitów zabierają i

ad 2^m Iż komendy, kantonistów wybierające, bez przyczyny w nich brakują i ludzi wolnych przyjmować nie chcą. Zażalenia takowe nie mogą nie ściągać baczności RNN, lecz gdy są jej ogólnie doniesione, bez wymienienia szczególnych komend i osób, do których stosowane być mogą, RNN żąda od Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby dokładnej w tej mierze zasiągnąwszy sama wiadomości, udzieliła jej Radzie w celu skutecznego podobnym zdarzeniom na przyszłość zapobieżenia; nim to zaś nastąpi, Rada komunikuje wspomnione zażalenie komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, żądając, ażeby ścisłe zachowywanie ordynansów, karność i porządek zalecających, obostrzył.

ad 3^m Co do żądanego zapewnienia przez obywatelów ziemi czerskiej, iż produkt na utrzymanie milicyi, którą formować zamyślają, w podatkach onym przyjęty będzie, RNN podobnego zapewnienia wydawać nie może, dopóki przez komendanta o aktualnej egzystencyi tej milicyi uwiadomioną nie będzie.

[Zalecenie komisyom spisania po miastach i wsiach tak w Koronie, jako i W. Księstwie Litewskiem ludności, niemniej włóczęgów i żebraków]

RNN..., mając najpilniejszą baczność, ażeby jeżeli kiedy, to w tym czasie, gdy kraj cały do wspólnej bierze się obrony i pokonania nieprzyjaciela, w granicach swoich będącego, lud z próżniactwa i samej włóczęgi żyjący, a częstokroć na szpiegów nieprzyjacielowi podejmujący się, do prac i użytecznych posług krajowi był używany, zaleca jak najmocniej komisyom porządkowym wszystkim, tak w Koronie, jako i w W. Księstwie Litewskiem będącym, tudzież magistratom miast wolnych, ażeby te uniwersały i urządzenia dawniejsze Komisyi Policyi obojga narodów na Sejmie konstytucyjnym ustanowionej, tak względem luźnych i włóczęgów, jakoteż żebraków i w prawdziwym kalectwie zostających wyszłe, jak najrychlej do skutku przywieść starały się, przykazując zabierać próżniaków i włóczęgów na rekrutów do regimentów lub do pracy krajowi użytecznej, żebraków zaś i kaleków osadzać po szpitalach i tam stosowną do możności każdego kaleki zatrudniać robotą, przydatną być mogącą lub rannym żołnierzom lub do potrzeb wojskowych ściągającą się. Z tego wypada konieczna potrzeba, ażeby nikt z mieszkańców w całym kraju, tak po miastach, jakoteż wsiach, karczmach, traktach i małych drogach, nikogo z jadących lub idących wszelkiego dostojeństwa, stanu i płci osób, ludzi luźnych i włóczęgów, bez urzędowych paszportów od komendantów wojskowych oraz od komisyów porządkowych, magistratów miast, z wyrażeniem imienia, nazwiska, i skąd oraz dokąd, z jakim interesem i którym traktem idzie, wydawać się powinnych, nie przepuszczał. A gdy zdarzy się, że albo bez paszportu, albo za nieurzędowym

a stąd podejrzanym paszportem ktokolwiek jedzie lub idzie, wtenczas każdy obywatel mieszkaniec takowego do komisyów porządkowych, magistratów miast, a te po wyegzaminowaniu do komend wojskowych narodowych lub sądów kryminalnych, gdzie uznają potrzebę, odsyłać nieodwłocznie obowiązanemi będą. A że w teraźniejszym czasie wiele na tem zależy rządowi, ażeby mógł być dokładnie informowanym, jakowa w całym kraju znajduje się ludność, tak w miastach, jako też po wsiach, zaczem zaleca się komisyom porządkowym, tak w Koronie, jako i w W. Księstwie Litewskiem będącym, tudzież magistratom wszystkich miast, iżby te konskrypcyę ludności dziedzicom i posesorom po miastach i wsiach podług przyłączonego schematu spisać i do swojej jurysdykcyi przesłać nakazawszy, potem tęż do RNN każda komisya porządkowa i każdy magistrat miasta nadesłały. Uskutecznienie tego wszystkiego, najprędsze i najdokładniejsze, oraz dopilnowanie regularnej egzekucyi RNN wszystkim komisyom porządkowym, magistratom miast w Koronie, w W. Księstwie Litewskiem, jakoteż szczególnie Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego ściśle porucza.

[Ustanowienie zaręczeń skarbowych, kurs swój na miejsce gotowizny mieć mających]

RNN..., chcąc nagłym i wielorakim potrzebom, z obrony wolności i ziemi ojczystej wynikającym, zadosyćuczynić, a oraz zawdzięczyć i zabezpieczyć gorliwość obywatelów, żądających produkta nad potrzebę miejscową posiadane Rządowi ustępować, stanowi, iż dopóki monety krajowej dostatecznie nie pomnoży Wydział Skarbowy, za rekwizycyami innych wydziałów, podpisanemi przez prezydującego i przynajmniej jednego zastępcę, na sumy należące obywatelom za przystawiane produkta i wszelkie potrzeby wydawać ma zaręczenia skarbowe, które przez prezydującego i przynajmniej jednego zastępcę tego Wydziału równie podpisywane będą i o których wydanych liczbie co tydzień prezydujący Wydziału Skarbowego Radzie doniesie. Takowe zaręczenia skarbowe, które niemniejsze jednak być mogą, jak na sumę 3.000 złp., mieć będą walor i kurs monety krajowej, za przekazaniem ich, podpisanym przez każdego właściciela, tudzież w opłatach podatkowych, poborowych i przyszłem kupnie dóbr narodowych przyjmowane zostaną, a za pomnożeniem monety krajowej w kasach i egzakcyach skarbowych każdego czasu nieodwłocznie na nią wymieniane będą z procentem czterech od sta na rok, który od czasu wydania zaręczeń aż do zwrócenia ich do Skarbu w proporcyę czasu rachowany i właścicielowi zaręczenia bonifikowany być ma.

[Przywrócenie hierarchii greko-orientalnej nieunickiej]

RNN... Ten jest zamiar Powstania Narodowego, aby zniszczyć wszelkie związki, które naród w podległości obcej przemocy trzymały. Pomyślny

skutek przedsięwzięcia naszego na ścisłem zjednoczeniu wszystkich mieszkańców ziemi polskiej najwięcej polega. Biorąc się przeto do oręża i siły dla zrzucenia jarzma przemocy, wyrzekliśmy się oraz wszelkich przesądów i opinii, które nas dotąd różniły. Jakieżkolwiek zdania w wierze nas dzielą, w jakikolwiek kto sposób Najwyższemu Jestestwu cześć winną wyrządza, i z praw przyrodzenia i z praw obywatelstwa i z praw religii bracia sobie jesteśmy. Niżeli więc przyjdzie Rzplitej, uspokojonej od nieprzyjaciół, trwałem postanowieniem wszystkich jej mieszkańcom należne i równe obwarować swobody, RNN sądzi się być w obowiązku takowe względem obywatelów greko-oryentalnego, nieunickiego wyznania uczynić urządzenia:

1° Jako zawsze oddawna cerkiew greko-oryentalna nieunicka miała swą oddzielną hierarchię i żadnej zagranicznej zwierzchności nie podlegała, a ta tylko przez zabór prowincyi polskich a z niemi cerkwi katedralnych przerwaną została, tak rzeczoną hierarchię oddzielną i niepodległą, oprócz materyi dogmatycznych, od patryarchy carogrodzkiego zawisłych, prawem Sejmu konstytucyjnego potwierdzoną mieć jest mocna i powinna.

2° Ponieważ zaś ustanowienie takowej hierarchii podług zwyczajów i praw cerkwi wschodniej, jako i wybór uczyniony Najwyższego Konsystorza na Kongresie Pińskim, roku 1791 z mocy prawa odbytym, rokosz Targowicki, wsparty bronią moskiewską, do skutku przywieść nie dozwolił, przeto niżeli naród oswobodzony od nieprzyjaciół stałe w tej mierze urządzenie przedsięweźmie, RNN ob. księdzu Sabbie Palmowskiemu, zastępcy w Radzie swojej a nominowanemu archimandrycie wileńskiemu, ihumenowi bielsko-podlaskiemu, jako Najwyższego greko-oryentalnego Konsystorza prezesowi zaleca, aby ten stosownie do prawa Sejmu konstytucyjnego Konsystorz Najwyższy zgromadził, a na miejsca brakujące osoby z cnoty, oświecenia i z gorliwości obywatelskiej zalecone dobrał.

3° Tenże ksiądz Sabba Palmowski wszystkie cerkwie, monastery oraz członki tegoż obrządku zapewni, iż Rząd krajowy obywatelów greko-oryentalnego nieunickiego wyznania uważając za współbraci swoich, onym wolne i publiczne sprawowanie obrządków swej religii, niepodległość w tej mierze innej zwierzchności, prócz własnej duchownej krajowej, równość prawa do posiadania urzędów cywilnych i wojskowych, równą sprawiedliwość i opiekę praw narodowych jak najmocniej zabezpiecza.

4° Owszem RNN wszystkim rządcom dyecezyalnym i ich urzędom namiestniczym duchownym religii katolickiej obojga obrządków, jako i wszystkim władzom wykonawczym świeckim zaleca, aby żaden wyznania greko-oryentalnego nieunickiego z powodu swej religii w mowach lub pismach, tak publicznych jako i prywatnych prześladowanym nie był, pod karami, przepisanemi przeciwko wzruszającym spokojność publiczną. Co aby powszechnej wszystkich doszło wiadomości, językiem polskim i ruskim wy-

drukować, do wszystkich komisyi porządkowych i magistratów miast rozesłać, Wydziałowi Instrukcyi w RNN poleca.

[Uniwersał względem spisania zaprzęgów do transportów lądowych i statków wodnych do spławów]

RNN..., gdy wiadomość znajdujących się u obywatelów zaprzęgów, koni i wołów do transportów lądowych, a statków wodnych do spławienia rzekami tychże transportów, niemniej śpichrzów nad brzegami rzek będących, sądzi być potrzebną, a to iżby w czasie potrzeby do transportowania jedni obywatele uciążonymi a drudzy wolnymi nie zostawali i iżby porządne tychże transportów uregulowania zachowane równie każdego obywatela dotykały, zaleca komisyom porządkowym i magistratom miast, ażeby wielość zaprzęgów konnych i wołowych do transportów lądem, a statków wodnych do spławiania rzekami i śpichrzów nadbrzeżnych do składów, każda komisya porządkowa w swojem województwie, ziemi lub powiecie, a magistraty w swoich miastach, w Koronie i Litwie nieodwłocznie według przyłączonego schematu spisawszy, do Wydziału Porządkowego w RNN, a w Litwie do Deputacyi Centralnej Litewskiej, a ta do tegoż Wydziału Porządkowego w RNN przesłały. A jako to spisanie zaprzęgów konnych i wołowych, oraz śpichrzów nadbrzeżnych, przez dziedziców, posesorów i rządców dóbr wszelkiego rodzaju nietylko bronione być nie może, lecz owszem uskutecznione być powinno, tak też spisanie tychże zaprzęgów, oraz statków wodnych i spichrzów, własności onych obywatelów uwłaczać nie będzie, lecz tylko dla wiadomości potrzebnej jest nakazane.

[Uniwersał względem spisania żywności po miastach i wsiach]

RNN... Kiedy całą masą narodu powstajemy na nieprzyjaciół naszej wolności, trzeba nam, obywatele, wziąć się za ręce po bratersku i tym czasem, gdy jedna część braci naszych walczy w polu z nieprzyjacielem, drugiej, przy gotowości do boju, trzeba przysposabiać i zgromadzać skarby tej obfitej ziemi, na której nas Opatrzność umieściła. Ma ona w swych wnętrznościach to wszystko, czego tylko do uzbrojenia i wyżywienia naszego potrzeba. Zacięta wściekłość nieprzyjaciela mogła zniszczyć gdzieniegdzie uzbierane płody tej ziemi, ale byleśmy pracy rąk naszych nie żałowali i ratowali po bratersku, znajdziemy jeszcze w tej samej ziemi środki do zemszczenia się na nim. Takimi następujące są środki do zebrania żywności i furażów, które wam, obywatele, RNN do wykonania podaje:

1° Nie trzeba wam wystawiać, obywatele, jak okropnym byłby dla nas teraz ten handel produktów naszych za granicę, który w czasach pokoju stanowi naszą pieniężną cyrkulacyę. Doświadczenie bowiem już w czasie tej rewolucyi nauczyło, jak drapieżny sąsiad poprzywłaszczał sobie i produkta i flisów, z którymi niektórzy puścili się do Gdańska. Ostrzegą zatem

komisye porządkowe swoich obywatelów, że żadne produkta za granicę puszczane nie będą, póki RNN wyraźnego na to nie ogłosi dozwolenia, a Wydział Skarbowy stosownych do tego zakazu nie wyda rozrządzeń do komór skarbowych. Nie troskajcie się obywatele, żeby ten zakaz nie zatamował pieniężnej cyrkulacyi, bo nie pieniądz, za który pospolicie zbytki przywoziliśmy z zagranicy, stanowi dostatek narodu, ale żywność, żelazo i pierwsze inne potrzeby, na których nam nigdy nie braknie, byleśmy w braterskiej jedności jedni walczyli, a drudzy około ziemi naszej pracowali. Wszakże gdyby kto mógł zamienić produkt swój za broń, proch, albo za potrzebne do tego materyały z zagranicy, temu komisya porządkowa może dozwolić takiej zamiany, skoro się dowodnie przekona, że ten towar zagraniczny bezpiecznie do tego kraju wnijdzie.

2° Ile szkodliwym byłby nam teraz handel zagraniczny, tyle pożytecznym jest handel wewnętrzny. Dlatego komisye porządkowe nietylko bynajmniej go tamować nie powinny, lecz i owszem obowiązuje ich Rada zachęcać swych obywatelów, żeby zbywające produkta od własnej koniecznej potrzeby i od nakazanej uniwersałem naszym dnia 6 *praesentis* zsypki wywozili do tych miejsc, gdzie magazyny są albo będą zakładane, lub gdzie zniszczeni przez nieprzyjaciela obywatele potrzebować ich będą. A że miasto Warszawa nietylko jest najludniejsze, ale i ustawiczną z całym krajem utrzymywać musi komunikacyę szczególniejszą, przeto komisye porządkowe na to baczność dadzą, żeby handel wewnętrzny z Warszawą jak najmocniej był zachęcany, utrzymywany i wspierany.

3° Że zaś bez dokładnej wiadomości tak o tych miejscach, gdzie są i w jakiej wielości produkta do zbycia, jako i o tych okolicach, których nie można było jeszcze zasłonić od zaciętej wściekłości nieprzyjaciela, RNN pewnych względem pierwszych i drugich przedsięwziąć nie może kroków, wzywa przeto przez miłość ojczyzny, przez gwałtowną potrzebę powszechnego ratunku wszystkich obywatelów i mieszkańców Polski i Litwy, tak w miastach jako i po wsiach, żeby w województwach mazowieckiem, podlaskiem, lubelskiem, krakowskiem i sandomierskiem najpóźniej na dzień 29 *praesentis*, w dalszych zaś od Warszawy województwach najpóźniej na dzień 10 następującego miesiąca lipca roku bieżącego zrobili konskrypcyę na przyłączonych wzorach drukowanych tym porządkiem: Skoro komisye porządkowe odbiorą ten uniwersał z wzorem w tylu egzemplarzach, ile ich dla każdego miasta i wsi potrzeba, roześlą ich natychmiast do swoich dozorców, a dozorcy do magistratów miast i do dworów po wsiach pod ich dozorem będących, i zalecą, żeby każdy magistrat u każdego w mieście gospodarza, a zaś każdy dwór u każdego we wsi gospodarza zlustrowali i spisali zbywające od potrzeby domowej produkta i żeby niezwłocznie oddali takowe

konskrypcye z podpisami swoimi dwory i magistraty dozorcom, a dozorcy komisyom porządkowym.

4° Do tej konskrypcyi wchodzić mają nietylko te produkta, które ma gospodarz w swych stertach, stogach, stodołach, magazynach, śpichrzach, śpiżarniach, oborach i stadach, ale i te, które mieć może sprowadzone do portów lub na statki uładowane.

5° Gdyby kto w tej gwałtownej ratunku potrzebie zataił jaką część swoich produktów lub całe temu nakazowi nie był posłuszny, taki podpadać będzie ścisłej lustracyi na miejscu przez komisyę porządkową i karze w sądach kryminalnych wojewódzkich jako nieprzyjaciel świętego powstania naszego.

6° W których województwach i powiatach już są założone magazyny dla wojsk Rzplitej, tam komisye porządkowe o wielości ogólnej znajdujących się w nich produktów, magistraty zaś w miastach a dwory we wsiach o wielości, jaką każdy dał gospodarz w szczególności, RNN zainformują.

7° Do tychże magazynów komisye porządkowe nakażą zgromadzić i te zsypki, które wspomnionym już uniwersałem naszym dnia 6 *praesentis* są zalecone, z każdego dymu owsa po garncy ośm, siana po funtów 24, sucharów po funtów 14, żeby zaś nie było zawodu w urządzeniu pieczywa sucharów, komisye porządkowe przyłączoną informacyę, jak robić suchary, do wszystkich miast i wsiów obrębu swego roześlą.

8° Niżeli staną po województwach i powiatach komisyanci, których Wydział Żywności w RNN rozsyłać będzie dla urządzenia magazynów, komisye porządkowe największą na to baczność dadzą, żeby te magazyny, które już się znajdują i które teraz zakładane będą, zabezpieczone były od wpadnienia w ręce nieprzyjaciela i żeby zakładane były w miejscach najzręczniejszych do zwózki i przewózki dla całego województwa lub powiatu. Który to uniwersał RNN dla wszystkich miast i wsiów Polski i Litwy wydrukować, wydrukowany do każdej komisyi porządkowej z dostateczną dla całego jej obrębu liczbą sztuk, a komisyom porządkowym do wszystkich dozorców miast i wsiów rozesłać i po kościołach z ambon publikować zaleca. *Ten uniwersał należy do aktu powyższego dnia 12 miesiąca czerwca roku 1794.*

19.

Działo się ... dnia piętnastego miesiąca czerwca 1794 r.

[Przyłączenie tymczasowe powiatu pińskiego pod urządzenie Komisyi powiatu kobryńskiego, dopóki w znaczniejszej części od nieprzyjaciela oswobodzonym nie zostanie]

RNN..., gorliwe zamiary obywatelów powiatu pińskiego, przez delegowanych

Najwyższemu siły zbrojnej narodowej Naczelnikowi oświadczone a przez tegoż do Rady odesłane, uwielbiając, chcąc je oraz do skutku żądanego doprowadzić, nim powiat piński od nieprzyjaciela oswobodzony zostanie, w takiej przynajmniej części, iżby oddzielnie na wzór innych powiatów mógł być urządzonym, część jego teraz od nieprzyjaciela wolną pod urządzenie Komisyi Porządkowej powiatu kobryńskiego, jako najbliższej, a tem samem obywatelom mieszkańcom pińskim najdogodniejszej, tymczasowie poddaje, żeby jednak tak zalecenia Najwyższego Naczelnika, jako i urządzenia RNN skuteczniej i łatwiej dopełniane być mogły, do składu pomienionej Komisyi powiatu kobryńskiego obywatelów z powiatu pińskiego, tj. obywatelów: Giedroycia generała, Ignacego Orzeszkę, Wincentego Suchodoka, Apolinara Sułkowskiego i Stanisława Gutowskiego, jako przez obywatelów życzonych i Sejmu konstytucyjnego komisarzami porządkowymi byłych, przydaje, polecając onymże wspólne z obywatelami komisarzami kobryńskimi obowiązków pełnienie. Ponieważ zaś Najwyższy Naczelnik już do tego powiatu generała ziemiańskiego nominował i patentował, przeto masa zbrojnego ludu, jaka w uskutecznieniu pospolitego ruszenia w powiecie tym formować się będzie, pod jego komendą zostanie. Rekrut tylko stosownie do zalecenia Najwyższego Naczelnika i urządzeń RNN dostawionym i do najbliższych komend wojska liniowego odsyłanym być ma, a jako obywatele mieszkańcy pozostałych od zaboru części powiatu pińskiego w celu tylko prędszego i skuteczniejszego ojczyzny ratunku do Komisyi powiatu kobryńskiego tymczasowie przyłączają się, tak ich Rada najuroczyściej zapewnionych mieć chce, iż to oddzielności ich powiatu żadnej przeszkody czynić niema, lecz i owszem, skoro walecznością swoją większą przynajmniej część powiatu tego od nieprzyjaciela oswobodzą, Rada nie omieszka natychmiast oddzielne dla nich samych wydać urządzenie i Komisyę w tymże powiecie Porządkową osobną ustanowić.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, ażeby sumy remanentowe na wojsko w Deputacyi Centralnej i Deputacyi Skarbowej Rady zeszłej wileńskiej za kwitem jego wypłacone zostały]

RNN... uwiadamia ob. Wielhorskiego, komendę w Litwie mającego: 1° że zleciła Wydziałowi Skarbowemu, ażeby wszystkie sumy remanentowe na wojsko w Deputacyi Centralnej i Deputacyi Skarbowej zeszłej Rady wileńskiej, jakoteż suma 500.000, w Olice będąca, za kwitem ob. Wielhorskiego wypłacone zostały; 2° rekwizycye o wypłatę wojsku nie będą odtąd przez Wydział Skarbowy ani Deputacyą Centralną przyjmowane, tylko przez samego ob. Wielhorskiego podpisane; 3° przy opłacie żołdu korpusom wszelkie produkta, *in natura* przez wojsko wybierane, powinny być potrącane z żołdu, stosując cenę produktów do wspomnianego żołdu; 4° gdy dostawiony przez obywateli podług postanowienia Rady wileńskiej rekrut z 25

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa wydania kufra ze srebrami ob. Podowskiego własnemi]

RNN... zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby kufer ob. Podowskiego ze srebrami jego własnemi, do schowania dany, między rzeczami znajdujący się, wydać rozkazał.

[Odesłanie żądania kahału miasteczka Sokołowa względem uwolnienia go od obowiązków nadzwyczajnych do Komisyi Porządkowej Drohickiej]

RNN... żądanie kahału miasteczka Sokołowa odsyła do Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej z zaleceniem, ażeby w skargę jego wejrzała i, jeżeli w celu powszechnej obrony do nadzwyczajnych obowiązków jest ciśniony, od takowych go uwolniła.

[Forma zaręczeń skarbowych]

RNN..., ustanowiwszy zaręczenia skarbowego dla prędszego załatwienia rekwizycyi pieniężnych, od Wydziałów Żywności i Potrzeb wojskowych do Wydziału Skarbowego wydawać się mających, następujący sposób postępowania między Wydziałem Skarbowym a innymi wydziałami urządza:

1° Rada wydawać będzie wydziałom asygnacye numerowane na sumy ryczałtowe z wyszczególnieniem, ile tej sumy w gotowiźnie, a ile w zaręczeniach skarbowych być ma; podług tego opisu Wydział Skarbowy wyda za kwitami Wydziału Żywności w gotowiźnie sumę 100.000, za rekwizycyami tegoż Wydziału w zaręczeniach skarbowych sumę 400.000 złotych.

2° Taką asygnacyę odebrawszy, Wydział Skarbowy będzie szczególne na nią sumy wydawał do kasy Wydziału Żywności za kwitami prezydującego co do gotowizny podług tego kwitu: »Wydział Skarbowy podług asygnacyi Rady dnia NN danej wypłaci do Kasy Wydziału Żywności sumę NN w gotowiźnie — podpis prezydującego — niżej na odebraną sumę podpis kasyera wydziałowego«.

3° Równie szczególne sumy Wydział Skarbowy wydawać będzie za rekwizycyami Wydziału Żywności w zaręczeniach skarbowych, których forma przyłączona *sub litera* A.

4° Wydział Żywności przy rekwizycyi swojej oddzielnie z wydanego zaręczenia Wydział Skarbowy zakwituje, obywatel za odebraniem zaręczenia skarbowego odda Wydziałowi Skarbowemu kwit Wydziału Żywności taki: »Wydział Żywności daje niniejszy kwit Wydziałowi Skarbowemu, jako odebrał od niego sumę NN dla obywatela NN w zaręczeniu skarbowem — podpis prezydującego«.

Na takowem zaręczeniu osobno rekwizycya Wydziału Żywności a osobno wydanie od Wydziału Skarbowego zanumerowane będą:

A. Wzór zaręczenia skarbowego: »Stosownie do asygnacyi przez RNN dnia N Wydziału NN *sub numero* N danej Wydział Skarbowy wyda

obywatelowi NN zaręczenie skarbowe na sumę NN, z której odebranej niżej podpisani Skarb narodowy kwitują. Dan na sesyi wydziałowej NN — podpisy prezydującego i zastępcy«.

Zaręczenia skarbowe według liczby tych, które Wydział Skarbowy już wydał: »Odebrawszy powyższą rekwizycyę Wydziału NN niniejsze zaręczenie skarbowe na sumę NN, które za przekazaniem, podpisanem przez właściciela, walor i kurs monety krajowej mieć będzie, tudzież w opłatach tak podatkowych poborowych i w przyszłem kupnie dóbr narodowych przyjęte, lub w kasach, komorach i egzakcyach wszelkich krajowych za pomnożeniem monety krajowej na tę zamienione zostaną z procentem czterech od sta na rok, który od daty niniejszego zaręczenia aż do zwrócenia onegoż do Skarbu w proporcyę czasu rachowany i właścicielowi bonifikowany będzie — podpis prezydującego i zastępcy Wydziału Skarbowego«.

Przekazania: »Przekazuję niniejsze zaręczenie skarbowe obywatelowi NN — podpis właściciela«.

20.

Działo się... dnia szesnastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 6.000 na utrzymanie osób dyplomatycznych rosyjskich]

RNN... na przełożenie Wydziału Interesów zagranicznych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na utrzymanie osób dyplomatycznych i innych rosyjskich, w zabezpieczeniu narodowem zostających, złp. 6.000 z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Zalecenie temuż Wydziałowi wypłacenia złp. 58.562 dla osób krajowych, za granicą bawiących, za kwitem Wydziału Interesów zagranicznych]

RNN... na przełożenie Wydziału Interesów zagranicznych o potrzebie zapłacenia osobom krajowym, za granicą bawiącym się, a do Wydziału tego należącym, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę 58.562 złp. z Kasy narodowej za kwitem tegoż Wydziału Interesów zagranicznych zapłacić nakazał, z których pomieniony Wydział rachunek zdać będzie winien.

[Zalecenie temuż Wydziałowi Skarbu wypłacenia 2.340 złp. księdzu Tobiszewskiemu]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. księdzu Tobiszewskiemu, w interesach publicznych wysłanemu, złp. 2.340 z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Polecenie ob. Zakrzewskiemu, jako prezydentowi miasta Warszawy, ułożenia artykułów wojskowych wraz z komendantem Księstwa Mazowieckiego]

RNN..., chcąc mieć zachowaną jak najlepszą subordynacyę w wartach municypalnych miasta wolnego Rzplitej Warszawy, deklaruje, iż wszelkie przestępstwa w czasie i z powodu służby wojskowej podpadać będą karom wojskowym, poleca przeto ob. Zakrzewskiemu radcy, jako prezydentowi tegoż miasta, ażeby się zniósł z komendantem Księstwa Mazowieckiego względem ułożenia w tej mierze artykułów wojennych i projekt wspólnie z nim ułożony Radzie do potwierdzenia podał.

[Zalecenie osobom do opatrywania potrzeb dla osób dyplomatycznych rosyjskich wyznaczonym, ażeby z ob. Zakrzewskim i komendantem Księstwa Mazowieckiego potrzebne zniesienie się względem spokojności ich uczynili]

RNN... w odpowiedzi na notę, podaną przez obywateli zastępców w RNN, wyznaczonych do opatrywania potrzeb dla osób dyplomatycznych i innych rosyjskich, w zabezpieczeniu narodowem zostających, zaleca onymże, ażeby z ob. Zakrzewskim radcą, jako prezydentem warszawskim, i z ob. komendantem Księstwa Mazowieckiego potrzebne zniesienie względem spokojności tychże osób i wart przy nich będących uczynili.

[Nakazanie spisania ludności w Warszawie podług przyłączonego schematu]

RNN... Kiedy naród zrzuca jarzmo niewoli, kiedy obcą i domową łamie przemoc, kiedy wielką z chytrym nieprzyjacielem rozpoczął wojnę, kiedy niemasz środka między zgubą a zwycięstwem, widoczną jest potrzebą, aby wszyscy obywatele wszystkiemi siłami i talentami swymi do tak wielkiego rozpoczętego dzieła przykładali się. Z tego powodu RNN, nie przestając na wiadomości, jaka jest liczba ogólna mieszkańców Warszawy do noszenia broni sposobnych, chciałaby być zainformowaną, do czegoby każdy w szczególności mieszkaniec w Warszawie mógł być ojczyźnie swojej, a mianowicie temu miastu, które jest istotnie średnim punktem wszelkich czynności naszego powstania, użytecznym. Na ten koniec chce RNN nową konskrypcyę mieszkańców Warszawy mieć sporządzoną przez prezydenta tegoż miasta, a to w następującym sposobie:

1° Dla każdego wójta cyrkułowego będzie wydanych przez prezydenta z kancelaryi Rady tyle arkuszy przepisanego na ten koniec schematu, ile w cyrkule każdego wójta znajduje się posesyi, czyli numerów, dymów, lub więcej, gdy tego będzie potrzeba.

2° Odebrawszy wójt takowe schemata, roześle one do każdego właściciela lub zawiadowcy domu w swoim cyrkule.

3° Gdy takowe schemma przez gospodarza domu odebranem zostanie,

gospodarz ten zacznie od siebie zapisywać w niem rubryki, a potem każdemu w szczególności komornikowi płci męskiej i służącemu do zapisywania poda.

4° Aby zaś nikt za nikogo rubryk w schemacie nie zapisywał a tym sposobem fałszywego o kim rządowi nie uczynił doniesienia, przeto zaleca się każdemu gospodarzowi, aby tego ściśle dopilnował, iżby każdy sam własną ręką w podane sobie schemma wpisał się, a gdyby kto pisać nie umiał, wtenczas w przytomności gospodarza zapisaną, a przez samego siebie zadyktowaną rubrykę trzema krzyżykami oznaczy.

5° Każdy w szczególności mieszkaniec Warszawy płci męzkiej, od 15 lat aż do najpóźniejszej starości, bez żadnej ekscepcyi, do podanego schematu podług rubryk wypisać się jest obowiązany.

6° Żydzi, osobną konskrypcyą będąc objęci, w niniejszej miejsca mieć będą.

7° Gdy schemma zapisanem przez wszystkich mieszkańców domu czyli numeru jednego zostanie, gospodarz domu nieodwłocznie do wójta cyrkułu swego takowe schemma odda, który to wójt porządnie wszystkie zapisane schemata ze wszystkich podległych sobie numerów zabrawszy, takowe prezydentowi miasta odda, a prezydent w Wydziale Bezpieczeństwa w Radzie złoży.

Obywatele! Zachęca was RNN, abyście przez najspieszniejsze dopełnienie jej zalecenia dopomogli w troskliwych jej o dobro wasze widokach. Trzeba się nam brać żywo do wspólnej obrony, a nie potrafimy dopiąć tego skuteczniej, jak kiedy każdy podług całej swojej sposobności siły swoje duszy i ciała na usługę ojczyzny poświęci.

[Komunikacya noty obywatela powiatu garwolińskiego względem dóbr pozostałych biskupstwa poznańskiego Kollegiacie warszawskiej]

RNN... notę przez obywatela powiatu garwolińskiego podaną komunikuje Kollegiacie warszawskiej i razem żąda od niej niezwłocznego zawiadomienia, jakim sposobem dobra, całkowity przedtem fundusz z biskupstwa poznańskiego składające a od ostatniego zaboru przemocnego pozostałe, obróciły się.

[Deklaracya dla Komisyi Porządkowej Stężyckiej i Deputacyi garwolińskiej]

RNN... na przełożenie obywatelów powiatu garwolińskiego deklaruje, iż Komisya Porządkowa Stężycka w swojem miejscu a Deputacya komisyjna garwolińska w swojem także miejscu obowiązki aż do dnia 28 tego miesiąca dopełniać mają, od dnia zaś 28 też obowiązki wspólnie w mieście wolnem Rzplitej Garwolinie, stosownie do rezolucyi Rady pod dniem 14 miesiąca i roku bieżących zapadłej, odbywać będą powinny.

Schemma do konskrypcyi mieszkańców miasta Warszawy, podług którego każdy to, co jest wyrażono w rubrykach, a szczególniej w jaki sposób chce służyć Ojczyźnie, ręką swoją zapisać powinien.

Cyrkuł	Numer domu	Ulica	Imię i nazwisko	Skąd rodem	Dawno zamieszkały w Warszawie	Wiele ma lat	Z czego żyje i czem się bawi	Do czego ma sposobność i w jakim rodzaju chciałby być użyty na usługę Ojczyzny

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby listę osób obwinionych Sądowi Kryminalnemu podał]

RNN... zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby podał Sądowi Kryminalnemu Księstwa Mazowieckiego listę osób, tak zbiegłych, jako i aresztowanych, przeciw którym znajdują się dowody w papierach, co w przeciągu trzech dni pomieniony Wydział dopełnić powinien będzie.

[Rezolucya na memoryał ob. Fryderyka Moszyńskiego]

RNN... na memoryał, w którym ob. Fryderyk Moszyński doprasza się przyśpieszenia sprawiedliwości uwolnienia siebie z pod aresztu, tudzież zwrotu zasekwestrowanego przez Skarb publiczny srebra i innych mobiliów, RNN deklaruje: co do pierwszego, iż dla osób, w areszcie będących, podług przepisanych prawideł w organizacyi teraźniejszych sądów kryminalnych sprawiedliwość dokładna przyśpieszoną zostanie; co zaś do drugiego żądania, taż RNN oświadcza, iż majątek osób aresztowanych a nie osądzonych w celu zabezpieczenia onego, ażeby żadnemu nie ulegał uszkodzeniu, w dozór i opiekę jest wzięty.

[Rezolucya dla ob. Wieprzewskich względem zawieszenia sądowości i w sprawach na kompromis zapisanych]

RNN..., odpowiadając na memoryał, w którym ob. Karol i Felicyanna Wieprzewscy małżonkowie żądają rezolucyi, jeżeli zawieszenie sądownictwa *in causis iuris* przez Akt Powstania Narodowego determinowane ściąga się i do sądów polubownych, RNN deklaruje, iż gdy Akt Powstania Narodowego, zawieszając jurysdykcye sądowe *in causis iuris*, spraw na kompromis zapisanych nie wyłączał, tem samem one również zawieszane mieć chciał.

[Zalecenie Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego zatrudnienia się wyborem osób do sądów kryminalnych]

RNN... zaleca Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego, aby ta, uskuteczniając organizacyę sądów kryminalnych, pod dniem 3 miesiąca czerwca *anni currentis* wydaną, przystąpiła do nominowania sędziów kryminalnych po województwach i powiatach w W. Księstwie Litewskiem, która to nominacya z osób tak sądy kryminalne aktualne składających, jako też z osób, dawniej w sądach ziemiańskich podług ostatniej elekcyi na mocy konstytucyi 1791 roku na sejmikach obranych, nastąpić powinna, listę zaś nominowanych osób, *respective* każdego województwa i powiatu, wraz z dołączonym raportem o zafundowaniu sądów kryminalnych, taż Deputacya Centralna W. Księstwa Litewskiego do RNN nieodwłocznie prześle.

[Deklaracya względem otwarcia akt ziemiańskich i miejskich]

RNN..., dogadzając potrzebom obywatelskim przy nadchodzących zwłaszcza czasach kontraktowych, nim sądowość, dotąd Aktem Powstania Narodu

zawieszona, urządzoną zostanie, dla wygody jednak obywatelów wszelkie akta ziemiańskie i miejskie miejscowe otwarte mieć chce, a w nich że nie inne tranzakcye, tylko majątków ruchomych i nieruchomych oraz spadków dotyczące się, przyjmowane być mogą, deklaruje, warując, iż sprzedaże dóbr lub zaciąganie długów przez osoby, które się okażą winnemi, nie dadzą bezpieczeństwa ani kupującym dobra ani powierzającym sumy. Czego dozór komisyom porządkowym ziemskim i powiatowym stosownie do organizacyi, dla nich przepisanej, poleca i tymże komisyom moc przywrócenia pisarzów aktowych ziemiańskich, z mocy Sejmu konstytucyjnego obranych, gdzieby jeszcze przywróconymi nie byli, nadaje.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa wzięcia w depozyt składu Kompanii pruskiej w Warszawie i innych wszelkich w kraju polskim]

RNN... Gdy Dwór berliński gwałci wszystkie traktaty z Rzplitą, gdy gwałtownie zabrawszy jej kraje, otwartą prześladuje wojną dźwigający się naród a wojska pruskie zdzierstwem, rabunkiem i wszelkiego rodzaju uciskiem niszczą mieszkańców polskich, przeto RNN, chcąc jakąkolwiek mieć rękojmię za tyle krzywd poniesionych, bierze w depozyt skład Kompanii pruskiej z całym jej handlem i kantorem, w Warszawie znajdującym się, tudzież składy solne i wszelkie inne Rządu pruskiego należytości i posesye, w krajach Rzplitej będące, a uskutecznienie tej rezolucyi z mocą zabezpieczenia osób, przy pomienionym kantorze, składach i własnościach zostających, dla dania eksplikacyi, których tego potrzeba wyciągać będzie, oddaje Wydziałowi Bezpieczeństwa, zalecając mu porozumienie się ze wszystkiemi władzami, których do wykonania tego wezwać za rzecz potrzebną osądzi.

21.

Działo się ... dnia siedemnastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 1.800 dla ob. Orłowskiego komendanta]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. Orłowskiemu, generałowi komenderującemu dywizyą w Księstwie Mazowieckiem, na sprawienie potrzebnych meblów do mieszkań w arsenale złp. tysiąc ośmset z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 8.804 dworskim księcia Massalskiego za zasługi i ob. Dorau złp. 963 przez niego kucharzowi tegoż księcia wyliczonych]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby z funduszu księcia biskupa

Massalskiego, depozytem do Skarbu publicznego wniesionego, tak dworskim jego zaległą należność złp. ośm tysięcy ośmset cztery wynoszącą, za kwitem księdza Hyacynta Rosińskiego, jakoteż i ob. Dorau złp. dziewięćset sześćdziesiąt trzy, odjeżdżającemu kucharzowi tegoż ks. Massalskiego przez niego wyliczone, zapłacić z Kasy narodowej nakazał.

[Deklaracya względem przeniesienia się Komisyi Porządkowej Sandomierskiej do obozu najbliższego wojska narodowego w przypadku zbliżania się nieprzyjaciela]

RNN..., odpowiadając na raport ob. Popiela, delegowanego od Rady do województwa sandomierskiego, którego dokładność z ukontentowaniem przyjęła, deklaruje, iż gdyby nieprzyjaciel w tamte strony miał się zbliżać, natenczas Komisya Porządkowa mocna będzie przenieść się do najbliższego obozu wojska narodowego, akta zaś ziemiańskie w miejscu, przez nią za najdogodniejsze upatrzonem, zabezpieczyć powinna. A co się dotycze żądanej odmiany poczty w Sandomierzu z listowej na konną, Rada zaleca Wydziałowi Porządku, ażeby się zniósł w tej mierze z Pocztamtem generalnym warszawskim, a co z nim ułoży, to Komisya Porządkowa przez tenże Wydział doniesione mieć będzie.

[Zalecenie ob. Orsettiemu najprzód ogłoszenia listy osób, Komisyę Porządkową Bielską składać mających, powtóre nadesłania listy osób sędziów ziemiańskich i apelacyjnych miejskich]

RNN... odebrała z ukontentowaniem dokładny raport ob. Franciszka Orsettiego, w dopełnieniu życzeń którego przystąpiła do wyboru osób, Komisyę Porządkową ziemi bielskiej składać mających, i tych listę przyłącza, żądając, ażeby ją ob. Orsetti natychmiast ogłosił i Komisyę Porządkową stosownie do przepisanej przez Radę organizacyi urządził. Poleca przytem Rada rzeczonemu obywatelowi, ażeby, gdy Sąd kryminalny województwa podlaskiego składać się będzie ze wszystkich ziem, starał się nadesłać listę obywatelów sędziów ziemiańskich i apelacyjnych miejskich, z Sejmu konstytucyjnego w pomienionem województwie wybranych, sposobem, jaki już w przesłaniu listy komisyów porządkowych przedsięwziął. Nakoniec Rada nietylko od delegowanego, ale i oddzielnie od Komisyi Porządkowej raporta o jej czynnościach przesyłane mieć chce.

[Zalecenie ob. Zgliczyńskiemu udania się do najbliższej komendy z rekrutami przez siebie zebranemi i onych pod jej komendę oddania]

RNN..., odpowiadając na ekspedycyę ob. Zgliczyńskiego, zaleca onemuż, ażeby się z rekrutami, przez siebie dotąd zebranymi, niezwłocznie udał do najbliższej komendy i pod jej ordynanse ich oddał, a rzeczona komenda nietylko lenungi wypłaci, ale też w potrzebną broń onychże opatrzy.

[Rekwizycya do Deputacyi Centralnej Litewskiej o nadesłanie raportu jej czynności]

RNN..., zadziwiona, że dotąd od Deputacyi Centralnej W. Księstwa Litewskiego żadnego nie odbiera uwiadomienia ani o jej uorganizowaniu, ani o obrotach tak cywilnych, jako i wojennych, rekwiruje pomienioną Deputacyę, ażeby jak najspieszniej od niej o tem wszystkiem raport miała sobie nadesłanym.

[Deklaracya względem zapłacenia złp. 237 Antoniemu Wolskiemu za poprzedzającą przysięgą]

RNN... Odpowiadając na memoryał, w którym Antoni Wolski żąda upłaty należących sobie złp. 237 za zasługi od Morończowa, pułkownika moskiewskiego, którego kareta za doniesieniem tegoż Wolskiego do Składu publicznego zabraną została, RNN deklaruje, iż domierzając sprawiedliwości Antoniemu Wolskiemu, jako w pretensyi przez Deputacyę likwidacyjną objętej i przyznanej, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, aby suma złp. 237 za poprzedzającą przysięgą Antoniemu Wolskiemu nieodwłocznie wyliczoną została.

[Odesłanie Płońskich z pretensyą ich do Deputacyi likwidacyjnej]

RNN... Odpowiadając na memoryał, w którym Jakób i Konstancya Płońscy małżonkowie żądają uzyskania opłaty czerw. zł. 60 za usługi i pranie bielizny od Lubowa i Apraksina, generałów rosyjskich, należących, których srebra przez tychże Płońskich zabrane i do Mennicy oddane zostały, w walorze złotych 3.046 wynoszące, RNN deklaruje, iż dla zatwierdzenia pretensyi swoich i onych dowodu Jakób i Konstancya Płońscy do Deputacyi likwidacyjnej udać się wprzód mają, po uzyskaniu zaś sprawiedliwej od tejże Deputacyi opinii i wymienionej należności kwocie takową sumę ciż Płońscy, za poprzedzającą przysięgą, od Wydziału Skarbowego wyliczoną mieć będą.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, ażeby Deputacyę do spisania inwentarzy Składu pruskiego wyznaczył a gotowe pieniądze do Skarbu wniósł i o tem Radę uwiadomił]

RNN..., odebrawszy raport od Wydziału Bezpieczeństwa o wziętym w depozyt składzie i wszelkich magazynów Kompanii pruskiej, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby takowy depozyt objąć i inwentarze porządne całego tego Składu spisać rozkazał, a to przez Deputacyę, na ten koniec postanowić się mającą, do której osoby zdatne i rządowi wierne wybierze. Po spisaniu zaś rzeczonego inwentarza i dokładnej informacyi o całym stanie powziętej Radzie o tem raport jak najrychlej dać nie omieszka i projekt administracyi przyniesie, wszelkie zaś pieniądze do Kasy Rzplitej przenieść rozkaże i o wielości onych uwiadomi.

Co się zaś tycze Składów solnych pruskich, te Wydział Żywności aż do sprzedania zupełnego soli rzeczonej w swą administracyę odbierze i o sprzedaniu jej, tudzież wnoszeniu pieniędzy, tak znajdujących się, jako za sprzedaną sól wchodzić mających, z Wydziałem Skarbowym znosić się będzie tak, aby zupełną za tęż sól należytość Skarb odebrał. Co do osób, przy kantorze Kompanii pruskiej będących, tudzież oficyalistów solnych, że za zaręczeniem obywatelów osiadłych, jako na każde zawołanie rządowe staną do eksplikacyi, uwolnionymi być mogą, deklaruje.

[Ustanowienie Deputacyi dyplomatycznej do rewizyi papierów moskiewskich]

RNN..., chcąc przyśpieszyć rewizyę papierów, w czasie powstania Warszawy nieprzyjaciołom zewnętrznym i domowym zabranych, a na ratuszu miasta Starej Warszawy złożonych, celem otrzymania najrychlejszego użytecznych i potrzebnych dla rządu krajowego wiadomości Deputacyę dyplomatyczną, do rewizyi papierów przez RZT Księstwa Mazowieckiego wyznaczoną, na oddzielną Deputacyę z osób od trzech wydziałów Rządu złożoną przemienia, a dla pewniejszego i coraz dokładniejszego ich powinności dopełnienia niniejsze czyni urządzenie:

1° Składać odtąd Deputacyę do rewizyi pomienionych papierów będą osoby następujące, to jest: z Wydziału Interesów zagranicznych — Eliasz Aloe, Augustyn Deboli; z Wydziału Sprawiedliwości — Dominik Szymanowski, Tomasz Maruszewski; z Wydziału Bezpieczeństwa — Jan Łuszczewski, Jan Mejer. Prezydującym w tym gronie kolejno co tydzień będzie jeden z deputowanych wedle lat starszeństwa. Do pomocy tymże deputowanym pomienione wydziały przydadzą jedną lub więcej osób wedle potrzeby, które wszystkie do posłuszeństwa i sekretu pod przysięgą obowiązane będą.

2° Wszystkie papiery, rewizyi pomienionej Deputacyi podległe, w rozkładzie swoim klasyfikowane będą na papiery, ściągające się: 1° do politycznych interesów, 2° do bezpieczeństwa i sprawiedliwości, 3° do interesów prywatnych tak osób krajowych jako i zagranicznych, aresztowanych lub zabezpieczonych od Rządu.

3° Aby jak najrychlej Rząd z takowej rewizyi papierów doświadczył oczekiwanego dla siebie użytku, pomieniona Deputacya czynność swą otworzy od rozdzielenia papierów w ten sposób, aby te wszystkie, które datę noszą *inclusive* od 1788 do bieżącego roku, od mnóstwa pomieszanych i rozrzuconych bez ładu wyłączone były i najpierwsze porządnej podpadały rewizyi.

4° Końcem tego oddziału papierów Deputacya do rewizyi zleci przydanym sobie od wydziałów pomocnikom przygotowanie na każdą sesyę sześciu plik papierów, z których każda zawierać będzie wedle losu i bez poprzedniego czytania 50 sztuk onychże papierów. Takowe pliki przygoto-

wane prezydujący każdemu z zasiadających do egzaminu na dzień następujący powierzy. Na rzut oka ruskim i niemieckim językiem pisane papiery subalterni Deputacyi w osobne pliki po sztuk 50 składać będą, a takowe prezydujący tym tylko deputowanym powierzy, którzy pomienionych języków i ich charakterów wiadomi.

5° Będzie ciągłym obowiązkiem każdego deputowanego na sesyę następną zdać sprawę z powierzonej sobie pliki, a to w następujący sposób: najprzód uwiadomi o sztukach, których wyraźna lub domyślna data należeć będzie do papierów od roku 1788; powtóre, w tym gatunku papierów zapisze *ad marginem*, która sztuka do jakiego z trzech wydziałów bliżej należy; po trzecie, ostrzeże na piśmie czyli jaki papier nie zawiera w sobie dowodu jakiego zmowy rodaków z zagraniczną potencyą lub innej zbrodni naprzeciw narodowi, tudzież czyli nie zawiera ze strony Moskwy lub Prusaka projektu lub propozycyi jakiej przeciwnej Porcie, Francyi, Austryi, Szwecyi, Danii. Po takowym raporcie papiery od roku 1788 składane będą w tekach dla każdego wydziału, stosownie do klasyfikacyi Nro 2, a *copiatim* annotacye egzaminatorów komunikowane będą temu wydziałowi, do którego wiadomość o rzeczy powzięta najbliżej ściąga się.

6° Względem papierów, których wyraźna lub domyślna data wyższa znajdzie się od roku 1788, deputowany, zdając sprawę z powierzonej sobie pliki, nic innego nie zapisze, tylko ostrzeżenie, do jakiego wydziału takowy papier należy, i takowe papiery prosto składane będą w paki, na każdy wydział przygotowane, które to paki skoro się napełnią, zapieczętowane pieczęcią Deputacyi, odsyłane w skład każdemu wydziałowi zostaną z zapisaniem tylko liczby zawartych w nich papierów i pod rewersem wydziału.

7° Do rewizyi papierów w interesach prywatnych tak osób krajowych, jako i zagranicznych, mianowicie tych papierów, które w osobnych kufrach zawarte, będzie mocna Deputacya wyznaczać osobne delegacye egzaminatorów z ludzi obywatelstwa i cnoty znanych, którym stosowną na pilność, wierność i sekret oznaczy przysięgę oraz instrukcyę w stosunkach, jakie te papiery mieć mogą z Wydziałami Bezpieczeństwa, Sprawiedliwości, Interesów Zagranicznych i Skarbu.

8° Karty wszystkie geograficzne lub militarne odeśle Deputacya Wydziałowi Porządku; papiery zaś, regulujące się do wydatków legacyi moskiewskiej ordynaryjnych, do raportów wojskowych, ceremoniałów, w osobną pakę z napisem papierów niepotrzebnych złoży.

9° Przysięga dla deputowanych do rewizyi papierów będzie następująca: »Ja N. N. przysięgam w obliczu Boga na to, iż wszelkie powinności w rozrządzeniu Najwyższej Rady urzędowi memu przepisane dokonam, papieru, żadnego z domysłu mego komunikować nikomu nie będę, żadnego przed Deputacyą nie zataję i przy sobie nie zatrzymam, sekretu o czynno-

ściach Deputacyi dochowam, a gdybym widział nieprzyzwoitość lub szkodę, dla Rzeczypospolitej z dzieła rewizyi papierów wynikającą, o onejże Radę Najwyższą uwiadomię«. Podobnąż przysięgę i subalterni od wydziałów do pomocy Deputacyi wyznaczeni wykonają.

10° Względem pieniędzy na wydatki w potrzebach swoich rekwirować ma Deputacya RNN.

11° Ilekroć Deputacya z toku roboty dostrzeże potrzebę urządzenia ak iego wewnętrznego, któryby przyspieszał jej dzieło, takowe sobie za przepis w czynnościach swoich postanowi i o zaszłem swem urządzeniu RNN doniesie.

[Organizacya Sądu Najwyższego Kryminalnego dla Korony i Litwy]

RNN... Żeby w szczęśliwej Powstania Narodu porze zabezpieczonym był naród od ucisku tych wszystkich urzędników, którzy, chlubne mając przeznaczenie przywodzić naród cały do szczęścia, do wolności, do niepodległości i ułatwić mu wewnątrz środki ku temu zamiarowi skuteczne, stać by się mogli przez zaniedbanie obowiązków swoich, nadużycie urzędu i zdradzenie ufności publicznej pierwszemi zguby ojczyzny swojej narzędziami, powodem było narodowi w Akcie Powstania ustanowić Sąd Najwyższy Kryminalny, a w obowiązkach Rady umieścić przepisane dla niego organizacye. RNN dopełnienie tego obowiązku tem chętniej przyspiesza, że sama jest na czele tychże narodowych urzędów i że każdy jej członek z przestępstw, uchowaj Boże, od siebie popełnionych w Sądzie tym odpowiadać będzie, prawidła dla Sądów Najwyższych Kryminalnych, tak w prowincyach koronnych, jako i litewskiej, przepisuje w pięciu następujących artykułach: 1° co do liczby i miejsca Sądów Najwyższych Kryminalnych, 2° co do składu tych sądów, 3° co do spraw do nich należących, 4° co do kar, 5° co do postępowania w Sądach Najwyższych Kryminalnych.

§ I. Liczba i miejsce Sądów Najwyższych Kryminalnych.

Dwa będą Sądy Najwyższe Kryminalne: jeden dla prowincyi koronnych w miejscu, gdzie RNN, drugi dla prowincyi litewskiej, gdzie Deputacya Centralna znajdować się będzie. Dla obydwu tych Sądów jednostajne Rada ustanawia prawidła.

§ II. Co do składu osób do Sądu Najwyższego Kryminalnego.

Sąd Najwyższy składać się będzie z osób szesnastu; komplet zamykać się będzie w osobach siedmiu; starszy wiekiem prezydować będzie. Sędziowie nominowani będą przez RNN do Sądu dla prowincyi koronnych; do

Sądu dla prowincyi litewskiej RNN nominacyę sędziów Deputacyi Centralnej powierza. Sąd Najwyższy Kryminalny dla prowincyi koronnych wykona przysięgę przed RNN, Sąd dla prowincyi litewskiej przed Deputacyą Centralną. Sesye swoje nieodwłocznie rozpoczną, pisarza, regenta Sądów swoich, tudzież oskarżycielów publicznych jednomyślnością albo większością głosów ustanowią i kancelaryę urządzą.

§ III. Co do spraw Sądom Najwyższym Kryminalnym należących.

1° Do Sądów Najwyższych Kryminalnych należeć będą sprawy urzędników w czasie Powstania Narodowego na urzędach znajdujących się, tudzież wszystkich usługę publiczną sprawujących. Urzędnicy prowincyi koronnych w Sądzie Najwyższym, przy boku RNN ustanowionym, urzędnicy litewscy w Sądzie Najwyższym, przy boku Deputacyi Centralnej będącym, odpowiadać będą. Odpowiadać zaś będą: 1° za zbrodnie, które w opisaniu sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych są wyłuszczone, 2° za zbrodnie urzędowe.

2° Zbrodnie urzędowe są następujące: 1° Używanie urzędu na ucisk prywatny obywatela, która to zbrodnia wtenczas popełnioną ma się rozumieć, kiedy jest skutkiem zemsty osobistej albo nadużyciem urzędu, z przepisanych mu granic wychodzącem; ta zbrodnia stopniowaną być może w miarę krzywdy i straty poniesionej albo przez partykularnego obywatela, albo przez część jaką społeczności, albo przez całą społeczność; 2° oporne nieposłuszeństwo rozkazom Naczelnika albo magistratur, od niego lub RNN uformowanych, której to zbrodni ciężkość stopniowaną być powinna w miarę szkody ojczyzny i w miarę powodów, które do jej dopełnienia służyły; 3° zwrócenie dochodów publicznych na własny użytek; 4° branie pieniędzy czyli korrupcya; 5° wydanie sekretu, jakie w organizacyi RNN dla radców jest opisane, a dla innych usługę publiczną sprawujących przysięgą obwarowane.

3° Do tego Sądu Najwyższego Kryminalnego należeć jeszcze będą sprawy, które z przyczyny *paritatis votorum* w sądach kryminalnych wojewódzkich i powiatowych do Sądu Najwyższego Kryminalnego odesłane wraz z inkwizycyami i podpisem każdego sędziego będą.

4° Nakoniec należeć będą sprawy i przeciw tym osobom, które są oskarżone o występki przeciw narodowi, a posesye ich są zajęte wojskiem nieprzyjacielskiem i dlatego w sądach kryminalnych wojewódzkich lub powiatowych miejscowych sądzonemi być nie mogą.

§ IV. Co do kar zbrodniom wymierzać się mających:

1° Zbrodnie, w organizacyi sądów kryminalnych wojewódzkich lub powiatowych opisane, mają tamże przeznaczone sobie kary.

2° Zbrodnie urzędowe: Zbrodnia, ucisk prywatny obywatelowi przynosząca, mogąc być stosowaną albo do majątku, albo do czci, wolności i życia obywatela, karaną być powinna: 1° nadgrodzeniem z majątku w dwójnasób ukrzywdzonemu z odpadnieniem od urzędu; 2° infamią i utratą prawa do obywatelstwa; 3° więzieniem publicznem na czas jaki albo na zawsze w miarę wielkości ucisku; naostatek śmiercią, jeżeli zbrodnia aż do umyślnego odjęcia życia obywatelowi posunięta. Zbrodnia ta, szkodę społeczności przynosząca, w miarę wielkości tej szkody temiż karami, zachowując w niej stopniowanie powyżej opisane, do stopnia zbrodni stosowne, ukarana być ma.

3° Zbrodnia opornego nieposłuszeństwa rozkazom Naczelnika albo najwyższych magistratur przez przeciwne opisom obowiązków urzędu dopełnienie, stosowana do powodów, które do jej spełnienia służyły, jeżeli te powody nie miały w zamiarze szkody lub zdrady ojczyzny, ale prostem i dobrowolnem tylko obowiązków urzędu były przestąpieniem, stratą urzędu na zawsze karaną być ma. Jeżeli szkodę ojczyźnie przyniosła, stratą urzędu i nadgrodzeniem w dwójnasób szkody publicznej ukarana będzie. Jeżeli nareszcie złączona była z gwałtem wzruszającym spokojność, albo zdradę Ojczyzny w zamiarze miała, śmierci karą, konfiskatą majątku wymierzona będzie.

4° Zbrodnia zwrócenia dochodów publicznych na własny użytek nadgrodzeniem szkody publicznej z majątku, infamią i odpadnięciem od praw obywatelstwa na zawsze ukaraną będzie.

5° Zbrodnia przekupstwa, czyli korrupcyi, równie przekupującego, jak przekupionego, dotykać powinna i utratą życia i konfiskatą dóbr ukarana będzie. Gdyby przekupujący wydał przekupionego lub przekupiony przekupującego, wolny będzie od kary. Gdyby tentowany wydał przekupującego, połowę majątku konfiskowanego ze Skarbu mieć będzie.

6° Wydanie sekretu, kiedy przez nieostrożność, odpadnięciem od urzędu, kiedy przez zdradę, karą śmierci i konfiskatą majątku ukaranem być ma.

§ V. O postępowaniu w Sądzie.

1° Sprawy do tego Sądu nie mogą być inne wprowadzone, tylko sprawy: 1° art. III. w punkcie 4 wyrażone, kiedy albo delacya do Sądu przez podającego ją obywatela na piśmie jest podana i podpisana, albo kiedy od Wydziału Bezpieczeństwa dostarczone są Sądowi Kryminalnemu dowody na

piśmie. 2° Zbrodnie w czasie Powstania Narodowego popełnione przez urzędników i które w niniejszej organizacyi są wyrażone. Gdyby zaś urzędnik był oskarżonym o zbrodnie przed Powstaniem Narodu, natenczas sprawa jego od Sądu Najwyższego, jako nie urzędnika, do sądu kryminalnego wojewódzkiego lub powiatowego odesłaną będzie.

2° Urzędnik, oskarżony przez rezolucyę RNN albo przez Deputacyę Centralną Litewską, z delacyą i dowodami na piśmie do Sądu Najwyższego Kryminalnego odesłanym będzie.

3° Nietylko urzędnik osobiście za wszystkie zbrodnie, ale cały komplet za przestąpienie urzędu swego granic, lub złe i na zgubę onychże dopełnienie, odpowiadać w Sądzie Najwyższym winni.

4° RNN w komplecie całym zapozywana do tego Sądu być nie może, gdyż z czynów swoich sejmowi odpowiadać winna. Radca atoli każdy oddzielnie od RNN, tak, jak w organizacyi tejże Rady jest przepisano, do Sądu Najwyższego odesłany, podpada wyrokom tegoż Sądu.

5° Postępowanie w Sądzie Najwyższym toż samo i podług tychże prawideł, tak względem przytomnych, jako i zbiegłych, być ma, jakie w opisach sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych jest przepisane.

6° W sprawach, od sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych do Sądu Najwyższego odesłanych, po wprowadzeniu sprawy przez oskarżycielów publicznych i odpowiedzi od oskarżonego wysłuchanej, Sąd przystąpi do namowy, w której, przeczytawszy inkwizycye odesłane i sentencye sędziów, *paritatem votorum* rozwiąże, a sędziów, którzy sprzecznie opisom dla sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych ustanowionym sentencyę dali, odsądzeniem od urzędu sędziego na zawsze i zawieszeniem na rok jeden *ab omni activitate* ukarze.

7° W przypadku równości zdań w Sądzie Najwyższym Kryminalnym sędziowie drugi raz wotować będą, a gdyby i w drugiem wotowaniu równość kresek znajdowała się, wtedy ją prezydujący rozwiąże.

8° Przysięga dla sędziów najwyższych kryminalnych jest taż sama, co dla sędziów wojewódzkich.

[Wzięcie w rekwizycyę wszystkich w kraju koni]

RNN..., widząc nagłą potrzebę koni dla wojska Rzplitej, w uskutecznieniu postanowienia swojego, dnia 10 miesiąca i roku bieżących zaszłego, deklaruje, iż wszystkie konie za kwitami pod rekwizycyę wzięte być powinny, wyjąwszy te, które do gospodarstwa rolniczego i domowej potrzeby na gruncie zostać mają. Zapewnia zaś Rada, iż takowe konie, wzięte podług rekwizycyi za kwitami, w których szacunek onychże wyrażony być ma, albo w podatkach przez Skarb przyjęte, albo też opłacone zostaną; dla czego komendy wojskowe do komisyi porządkowych *respective* ziem, w któ-

rych znajdować się będą, żądania swoje zanosić, a komisye o przystawienie liczby żądanych koni starać się powinne będą.

22.

Działo się ... dnia osiemnastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Odpowiedź na raport ob. Popiela z zaleceniem, aby rekrutów dostawiał]

RNN..., odpowiadając na odebrany przez ob. Popiela pełnomocnika raport, w Sandomierzu dnia 16 miesiąca i roku bieżących datowany, nie może jak tylko potwierdzić to wszystko, co dotąd przez niego przedsięwzięte i dokonane zostało, i owszem, przekonywając się przeto o gorliwych jego chęciach służenia ojczyźnie, zagrzewa go jej miłością, ażeby trwał w pełnieniu swych obowiązków, rekrutów, dopóki tylko będzie mógł, do obozu Najwyższego Naczelnika, bądź do pobliższych komend wojska narodowego odsyłał i RNN tak o swoich czynach, jako i o obrotach wojennych uwiadomiał.

[Odpowiedź na raport Komisyi Brzeskiej-Litewskiej z dołączeniem, że taż Komisya i Komisya powiatu kobryńskiego oddzielnie odbywały się]

RNN... z ukontentowaniem czytała raport Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej, pod dniem 13 miesiąca i roku bieżących datowany. Dokładność przesłanych list, pośpiech w doprowadzeniu do egzekucyi urządzeń, od RNN wyszłych, wszystko to przekonywa Radę o gorliwości pomienionej Komisyi. Spodziewa się Rada, że wszystkie jej urządzenia, jako przez Wydział Porządku przesłane, dojść ją przynajmniej teraz musiały, tem więc jest pewniejszą, że Komisya niezwłoczną ich egzekucyą zatrudni się. Co zaś do powiatu kobryńskiego, gdy ten przez Sejm konstytucyjny za oddzielny uznany został i obywatele mieszkańcy jego odebrali od Najwyższego Naczelnika odpowiedź, żeby się stosownie do urządzeń dla Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej organizowali, RNN do Komisyi Porządkowej Kobryńskiej obywatelów mieszkańców powiatu pińskiego tymczasowie przyłącza, przeto, że Komisya Porządkowa Brzeska-Litewska oddzielnie i Komisya Kobryńska oddzielnie obowiązki swe pełnić mają, stanowi. A gdy Rada jedne dla wszystkich komisyi porządkowych w celu obrony powszechnej przepisała prawidła, nie widzi przyczyny, dlaczegoby pomienione komisye, chociaż oddzielnie, ale podług jednych prawideł postępując, przeszkadzać sobie miały. Spodziewa się i owszem, że im więcej osób dopełnieniem urządzeń Rady zajętych będzie, tem spieszniej do skutku doprowadzonemi zostaną.

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Porządkowej Kobryńskiej względem przyjmowania złp. 50 za rekruta i innych okoliczności]

RNN . . ., odebrawszy przełożenie od Komisyi Porządkowej powiatu kobryńskiego w punktach następujących: 1° względem przyjmowania kwoty złp. 50 za rekruta, zostającego się od liczby przepisanej z 5 dymów, 2° względem szlachty zubożałej, drobne części gruntów w nierównych schedach posiadającej i nie mającej sposobu dostawienia ochotnika konnego, 3° względem oporządzenia kantonistów z dóbr stołowych ekonomicznych, oświadcza, iż co do 1° i 2° uwagi Komisyi Porządkowej Kobryńskiej za słuszne uznając, układ w tej mierze proponowany uskutecznić dozwala, co zaś do 3°, gdy zwierzchność ekonomiczna intraty z dóbr odbiera, należy, ażeby gromadom ciężar ten bonifikowała, co ażeby w skutku uiszczone było, dopilnować Komisyi Porządkowej powiatu kobryńskiego obowiązkiem będzie.

[Zapewnienie ob. Wasiutyńskiego i Michalewskiego, iż gdy zebrany przez nich korpus ochotników służbę wojskową zacznie, nieodwłocznie w potrzeby opatrzony będzie]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. Wasiutyńskiego i Michalewskiego, oświadcza: gorliwości ich w usłudze dla ojczyzny mile przyjmuje, paszporta na wolny przejazd w miejsca, przez nich wymienione, wydać zaleci; a gdy za uskutecznieniem ich obywatelskiego zamysłu zwerbowany przez nich korpus ochotników czynnie służbę wojskową pełnić zacznie, skoro od komendanta, pod rozkazy którego korpus takowy przyłączony zostanie, wiadomość odbierze, opatrzenie go w należące potrzeby Wydziałowi Potrzeb wojskowych zalecić nie omieszka.

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Porządkowej Nurskiej względem wydawania rekrutów przez szlachtę, pojedyncze dymy mającą, i innych okoliczności]

RNN..., odpowiadając na przełożenie Komisyi Porządkowej ziemi nurskiej z zapytaniem 1° względem opłaty, jaka ma należeć od szlachty, mającej pojedyncze dymy, dla tego, który z 5 dymu idzie za kantonistę, 2° względem szlachty, ochraniającej synów swoich od kantonów, 3° względem młodzieży szlacheckiej dorosłej, nie chcącej iść w służbę za kantonistów, 4° względem skarg obywatelskich, iż dla zaciągania się korpusy wolonterów nie mają skąd dostać kantonistów, 5° względem wolonterów, nieprzyzwoicie burzących włościan, 6° względem ofiar złożonych, przez Świderskiego rotmistrza zabranych, i względem dalszych, jakie na potem być mogą, dyspozycyi onych, dnia 16 *praesentis* odebrane, oświadcza: co do pierwszego — pięć dymów, razem wzięte, winne są dostawić jednego kantonistę z pomiędzy siebie, koniecznie *in natura*, z lenungiem, żywnością miesięczną i odzieżą, stosownie do uniwersału RNN pod dniem 6 czerwca wydanego; ugoda pomiędzy skła-

dającymi się na jednego kantonistę powinna być dobrowolna, spory zaś partykularne sama Komisya Porządkowa rozwiązywać ma prawo, tak jednak, aby cena za jednego kantonistę nie przenosiła złp. sto; co do 2°, dopełnienie sprawiedliwości uciśnionym jest obowiązkiem Komisyi Porządkowej, równie jako i dopilnowanie tego, aby kantoniści do wojska zdrowi i zdatni dostarczonymi byli, przestrzegając, ile tylko możność dozwoli, aby od żon i gruntów najmniej branych było; co do 3°, 4°, nikt od kantonowania wyłączony być nie może i, jak tylko nań obowiązek przypada, niemasz nic, coby go wymówić od tej powinności potrafiło; liczni zaś ludzie, od kantonów zbywający, do pospolitego ruszenia, generalnie teraz z woli Najwyższego Naczelnika nakazanego, zagarnieni być powinni; co do 5°, wszyscy wolontaryusze są pod subordynacyą komendantów wojska liniowego, a zatem ich przestępstwa, równie jako i burzenia nieprzyzwoite, z przepisami niezgodne, komendzie, pod którą zostają, odniesione być powinny; co do 6°, specyfikacya tego, co rotmistrz Świderski ze składów i ofiar zabrał, ma być nadesłana Radzie, dalsze zaś wszelkie składki i ofiary powinny być raportowane Wydziałowi Potrzeb wojskowych co do efektów, a Skarbowemu co do pieniędzy, tudzież srebra i złota w jakichkolwiekbądź sztukach, i nieinaczej wydawane być powinny, jak tylko za ich *respective* rekwizycyami.

[Rozwiązanie wątpliwości o stawieniu się na czele pospolitego ruszenia przez pewne osoby, przez ob. Szamockiego podanej]

RNN..., rezolwując zapytanie ob. Antoniego Szamockiego, w nocie jego na dniu 16 *praesentis* podanej wyrażone, czyli dziedzic lub posesor, niemający syna, a sam osobiście w wojsku służący, lub też sam będąc chorym, albo w wieku podeszłym, nie mając dzieci dorosłych, gdy małoletnie do wojska zaciąga i za nich daje sowity poczet, ma być pomimo to w obowiązku stawienia w pospolitem ruszeniu dwóch ludzi konnych na czele ludzi wsi swojej podług przepisu 6 punktu uniwersału RNN, pod dniem 6 czerwca wydanego, odpowiada: iż przyczyny, mogące uwolnić dziedzica lub posesora od stawienia się na czele pospolitego ruszenia, są dokładnie wyszczególnione w spomnionym uniwersale, między które i służba wojskowa osobista, jako usługa publiczna, policzona być powinna. Stawienie sowitych nie może być uważane za osobistą służbę. Każdy zaś, co tylko wyprawiać powinien pospolite ruszenie jako właściciel wsi lub miasta, a powyższemi kondycyami od osobistego stawienia się uwolniony jest, należy, aby koniecznie dla przewodnictwa ludziom rzeczonym dostarczył dwóch konnych podług przepisu tegoż uniwersału.

[Deklaracya na przełożenie ob. Skirmunta względem obowiązków narodu tatarskiego]

RNN..., rezolwując memoryał ob. Abrahama Skirmunta, rotmistrza

pułku szóstego przedniej straży W. Ks. Litewskiego, oświadcza, iż zaleca Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, ażeby w dopominaniu się powinności obywatelskich z dóbr ziemskich, przez naród tatarski posiadanych, stosowała się do przepisów w uniwersale RNN pod dniem 6 czerwca dla całego kraju ogłoszonych, nie mniej i niczego więcej nad takowe przepisy od narodu tatarskiego nie wyciągając.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu zapłacenia złp. 63.034 gr. 25 dla fabryki sukiennej grodzieńskiej]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych o zawartym z fabryką sukienną grodzieńską kontrakcie względem przystawienia sukna dla wojska narodowego, podług którego wyliczenie sumy 63.034 złp. groszy 25 wypada, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby pomienioną sumę dla tejże fabryki sukiennej i za jej kwitem z Kasy narodowej w Grodnie wypłacić nakazał.

[Zalecenie ob. Bieleckiemu, ażeby srebra miedniewickie, wraz z kasą przez niego tu dostawione, w Wydziale Skarbu złożył]

RNN... uwielbia gorliwość obywatela Bieleckiego, tak w mężnem odpieraniu nieprzyjaciela, jakoteż i w troskliwości, którą miał w zabezpieczaniu sreber miedniewickich, które gdy tu już przewiezione znajdują się, zaleca Rada ob. Bieleckiemu, ażeby przez niego do Wydziału Skarbu oddane zostały razem z zabraną przez niego kasą, złp. 364 podług podania przez niego wynoszącą. A kiedy waleczność oręża polskiego województwo rawskie od najazdu nieprzyjacielskiego oswobodzi, natenczas nietylko obywatel Woyczyński, jako od Najwyższego Naczelnika patentowany, ale i ob. Bielecki znajdą obszerną sposobność uskutecznienia swej gorliwości.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby jeńców rosyjskich za kwitem Deputacyi dozorczej złp. 6.000 wypłacił]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby tak na zgromadzenie gospodarskich sprzętów, jako i nieuchronne potrzeby jeńców rosyjskich, dla Deputacyi Dozorczej nad temiż jeńcami złp. sześć tysięcy z Kasy narodowej wypłacić nakazał, a to za kwitem obywateli Gastla i Hurtiga, jako Wydziału Bezpieczeństwa kasyerów.

[Odpowiedź na zapytania w liczbie 20 Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej]

RNN..., odebrawszy od delegowanych Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej zapytania, w liczbie 20 uczynione, oneż następującym ułatwi sposobem:

ad 1^{m} Urządzenia RZT, tak Warszawskiej, jako i Wileńskiej, były tylko tymczasowe, Komisya więc Porządkowa Grodzieńska, nie stosując się ani do pierwszych, ani do drugich, dopełniać będzie uniwersałów

Rady względem podatków poborów i innych rozrządzeń, które jej bądź przez Deputacyę Centralną W. Ks. Litewskiego, bądź prosto od RNN przesłane będą.

ad 2^{m} Już Rada przez dwie rezolucye swoje, jedną pod dniem jeszcze 4 a drugą pod dniem 16 miesiąca i roku bieżących, poleciła Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby się zatrudniła wyborem osób, komisye porządkowe w temże W. Ks. Litewskiem składać mających, ta więc Deputacya nie omieszka zapewne urządzić i Komisyę Porządkową Grodzieńską stosownie do organizacyi, przez RNN przepisanej.

ad 3^{m} RNN wydała uniwersały pod dniem 6 miesiąca i roku teraźniejszych względem dostawiania rekrutów, ten więc będzie prawidłem postępowania dla Komisyi.

ad 4^{m} Rada, nie naruszając paktów konwentów między narodem a Królem JM zawartych, już przez rezolucyę swoją, pod dniem 6 miesiąca i roku bieżących zapadłą, decydowała, żeby ekonomie królewskie nazad Królowi JM powrócone zostały, nie uwalniając wszelako też ekonomie od obowiązku znoszenia podatków, poborów i innych Rady urządzeń; Deputacya zatem Centralna W. Ks. Litewskiego, gdy takowe rezolucye już sobie ma przesłane, nie omieszka zapewne stosownego do nich uczynić do Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej zgłoszenia.

ad 5^{m}, 6^{m} Wydział Skarbu w RNN ma już przez tęż Radę przepisane sobie prawidła, podług których majątkami osób osądzonych, aresztowanych i zbiegłych zarządzać powinien, do tego więc Wydziału gdy obywatele delegowani udadzą się, od niego stosowne do zapytań swoich urządzenia odbiorą.

ad 7^{m} Srebra z ofiar obywatelskich i kościelne, tak z świeckich, jako i klasztornych kościołów, nie zajmując jednak cerkiewnych, ale te stosownie do woli Najwyższego Naczelnika przy pomienionych cerkwiach nienaruszenie zostawując, odsyłane być mają do Wydziału Skarbu w RNN do Warszawy pod bezpiecznem opatrzeniem.

ad 8^{m} Z zabraniem dzwonów wstrzyma się przeto Komisya Porządkowa aż do dalszego RNN urządzenia.

ad 9^{m}, 10^{m}, 11^{m} Spodziewała się Rada, że uniwersał o włościanach już Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej przez Deputacyę Centralną przesłany został, co gdy nie nastąpiło, Rada przyłącza go teraz i zaleca, ażeby niebawnie w całym powiecie grodzieńskim publikowany został. Przyłącza oraz uniwersał swój względem pospolitego ruszenia, a z tego przekona się Komisya Porządkowa nietylko o tem, że nikt wolnym od niego nie jest, ale też i o sposobach, jakimi ma być do skutku doprowadzone.

ad 12^{m} Gdy wszystkie czynności targowickie Aktem Powstania Narodowego zniszczone zostały, więc tem samem i wszystkie użytki, z nich wy-

padłe, jako nieprawnie do Skarbu narodowego zwrócone być powinny, Komisya więc Porządkowa stosownie do tych prawideł postąpi skutecznie, a jeżeliby zachowujący dotąd księgi Konfederacyi miejscowej Grodzieńskiej za jedną jeszcze rekwizycyą wydać je wzbraniali się, natenczas Komisya Porządkowa, zabezpieczywszy ich osoby, odda ich jako opornych i nieposłusznych pod Sąd kryminalny miejscowy.

ad 13^{m} Rada dała swą rezolucyę samemu obywatelowi księciu Lubeckiemu.

ad 14^{m} RNN urządzenia RZT Warszawskiej, urządzeniom swym dotąd wyszłym nieprzeciwne, zachowała dopóty, dopóki przez nią roztrząśnione lub uchylone nie zostaną. Co więc względem zwrotu pensyi na Zjeździe grodzieńskim uzyskanych nastąpiło co do Korony, to RNN rozciąga i do Litwy.

ad 15^{m} Wielość papierów, po nieprzyjacielu zabranych, nie dozwoliła jeszcze ukończyć porządnego ich rozkładu, Rada jednak pamiętać będzie o przełożeniu w tej mierze Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej.

ad 16^{m} Znani ze swych przestępstw za czasów przemocy targowickiej pozywani i karani być mają. Ci zaś, którzy się ich nie dopuścili, ale tylko przemocą lub postrachem wciągnieni zostali, mają teraz sposobność zmazania z siebie tej plamy przez ochocze i skuteczne do Powstania Narodowego przyłożenie się.

ad 17^{m} Komisya Porządkowa przez Wydział swój Skarbowy wejrzy i roztrząśnie zaległość należytości obywatelowi Hüblerowi, burgrabiemu zamku grodzieńskiego, i tak względem niej, jako i względem następować mającej nadal opłaty przyłączywszy opinię swoją, prześle to wszystko Wydziałowi Skarbu w RNN.

ad 18^{m} Okoliczność względem włościan starostwa przewalskiego przełoży Komisya Porządkowa najbliższej komendzie wojskowej i od niej załatwienia szukać będzie, za poprzedzającem wszelako gruntownem roztrząśnieniem całego zdarzenia i przyczyn, które go zrządziły.

ad 19^{m} Rada przepisze ogólne prawidła i prześle je do całego W. Ks. Litewskiego.

ad 20^{m} Właśnie teraz Rada zatrudnia się wynalezieniem funduszów, któremiby należytości obywatelskie od Rzplitej zaspokojonemi być mogły, po ich więc ustanowieniu da rezolucyę Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej względem ob. Jundziłła.

[Zalecenie ob. Piotrowi Potockiemu, ażeby z dywizyą swoją do obozu Naczelnika udał się]

RNN..., przeczytawszy tak raport pod dniem 16 miesiąca i roku bieżących, jako i notę przez ob. Piotra Potockiego, generała ziemiańskiego województwa lubelskiego, pod tymże samym dniem w Warszawie datowane,

gdy z nich zawiadomioną zostaje, że tenże obywatel ma do dwóch tysięcy dywizyi swojej, zaleca onemuż, ażeby z nią udał się niebawnie do obozu Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, od którego potrzebne ordynanse odbierze, skoro zaś województwo lubelskie z nieprzyjaciela oswobodzone zostanie, Rada nie omieszka wydać zalecenia do Komisyi Porządkowej Lubelskiej, jakich okoliczności wymagać będą.

[Rezolucya dla ob. księcia Lubeckiego względem wyjazdu jego]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. księcia Lubeckiego, gdy nie w innym celu powstał naród, jak tylko ażeby wolność, całość i niepodległość swoją odzyskać, Rada przeto, zabory kraju za gwałtowne uznając i wyparcie z nich nieprzyjaciół mając w celu, pozwalać nie może, ażeby zajęci z dobrami obywatele posłuszni byli ukazom nieprzyjacielskim, do dóbr ich stosowanym.

[Instrukcya dla pełnomocników przy wojsku, gdy do kraju przemocą zajętego wkraczać będzie]

RNN..., pragnąc, ażeby dzieło Powstania Narodowego najporządniej do skutku doprowadzone zostało, gdy wojska narodowe wkraczać będą do ziem przemocą dotąd przez nieprzyjaciela zagarniętych, obywatel N. najprzód:

1° Ogłosi Akt Powstania Narodowego, w Krakowie dnia 24 miesiąca marca roku bieżącego pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki nastąpiony.

2° Zagrzeje obywatelów mieszkańców miłością ojczyzny i potrzebą własnej obrony, ażeby się nietylko sami uzbrajali, ale i włościan uzbrojonych z sobą przeciwko nieprzyjacielowi prowadzili.

3° Tym końcem ogłosi uniwersał względem włościan pod dniem 30 maja roku bieżącego, jakoteż i pod dniem 6 miesiąca i roku idących względem pospolitego ruszenia i skutku ich dopilnuje.

4° Starać się będzie, ażeby pomienieni włościanie, w przyzwoitą żywność opatrzeni, albo z przechodzącemi komendami wojska liniowego łączyli się, albo do najbliższych doprowadzeni byli.

5° Pomimo tego pospolitego ruszenia dopilnuje, ażeby rekrut tak pieszy, jako i konny, i w liczbie uniwersałem Rady oznaczonej i z opatrzeniem przez tenże uniwersał przepisanem do najbliższych komend dostawiony został.

6° Przełoży obywatelom mieszkańcom konieczną potrzebę wspólnego ratowania się dla ocalenia ojczyzny i tym końcem pobudzi ich, ażeby sami starali się zachęcić włościan do wspólnej obrony, jużto z powodu opieki, którą rząd dla nich zapewnia, jużto przez osobiste onychże zachęcenie w ulżeniu i nadgrodzie, jakiej za mężne przy obronie ogólnej obstawanie spodziewać się będą mieli prawo i jaką im powyższy uniwersał już w skutku zapewnia.

7° Samych zaś dziedziców i posesorów, tudzież obywatelów mieszkańców miejskich do uskutecznienia powyższych urządzeń zagrzeje nietylko tem chlubnem znaczeniem, że się ojczyźnie swojej przez to dobrze zasłużą, ale że nadto do jej wdzięczności mieć będą prawo, i tym końcem delegowany obywatel N. N. w miejscach, w które wojsko narodowe wkraczać będzie, ogłosi zapewnienie imieniem Najwyższego Naczelnika pod dniem . . . . . uczynione, że wszyscy ci, co się walecznymi w obronie ojczyzny pokażą, odbiorą w nadgrodę części dóbr narodowych i te, które po zdrajcach ojczyzny konfiskowane będą, a które w miarę ich obywatelskich czynów udzielane im będą. Ogłosi przytem i odezwę Rady do obywatelów prowincyi wielkopolskich pod dniem 12 miesiąca i roku bieżących.

8° Kiedy wojsko narodowe z jednej w drugą ziemię wkraczać będzie, obywatel N, jeżeliby mu wypadło dalej z temże wojskiem postąpić, będzie mocen na miejscu zostawić innego obywatela, z cnoty i gorliwości znanego, z równąż mocą, jaka mu niniejszą instrukcyą udzieloną zostaje. Wprzód jednak powinien się starać zlecenia Najwyższego Naczelnika tak względem rekrutów, jako i względem pospolitego ruszenia i ogólnej obrony, do skutku doprowadzić; dla ułatwienia czego w oswobodzonej od nieprzyjaciela ziemi wezwie obywatelów nieposzlakowanego charakteru i z nimi imieniem Rady Komisyę Porządkową z osób również cnotliwych ustanowi, aż do dalszego RNN urządzenia trwać mającą, która stosownie do organizacyi, przez Radę Najwyższą przepisanej, urządzić się i obowiązki na siebie włożone dopełniać będzie powinna, a gdy o ustanowieniu swojem jak najprędszą da wiadomość, tam natychmiast przez Wydział Skarbu postanowieni będą egzaktorowie do wybierania podatków i poborów.

9° Tak obywatel delegowany N. czyli umocowany przez niego wspólnie z Komisyą Porządkową najusilniej starać się będą o to, ażeby wojsku liniowemu przechodzącemu na potrzebnych furażach i produktach nie zbywało, względem czego wcześnie z najbliższemi komendami znosić się będą, a obywatelów, do których palety swoje wydadzą, zapewnią, że co tylko przez nich dla wojska dostarczone zostanie, to wszystko przez Skarb narodowy bądź w podatkach przyjęte, bądź ceną w targu będącą zapłacone zostanie, sposobem i w czasie przez Radę oznaczonym.

10° Będzie obowiązkiem tak delegowanego obywatela N. czyli umocować się przez niego mającego, jakoteż i komisyów porządkowych, ustanowić się mających, wierny, ciągły i niezwłoczny o czynnościach swych RNN dawać raport.

[Lista osób do Komisyi Porządkowej Bielskiej nominowanych]

RNN... wyznacza do Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej obywateli: Feliksa Trojanowskiego, Jana Szyjkowskiego, Benedykta Jaroszewicza, Jana

Węgierskiego, ks. Jana Gołaszewskiego, Antoniego Strahowicza, Wilhelma Orsettiego, ks. Andrzeja Cychanowskiego, Pawła Szumowicza, Władysława Markowskiego, ks. Ignacego Michniakiewicza, Walentego Markowskiego, Michała Idźkowskiego, ks. . . . . ihumena bielskiego, Wojciecha Szafrańskiego, Stanisława Bartochowskiego, Andrzeja Gołyńskiego, Tomasza Zawistowskiego, Piotra Głowickiego, Antoniego Sztuardta Haliburtona i Szymona Karjanowicza.

23.

Działo się ... dnia dziewiętnastego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Magistratowi miasta Warszawy, iżby wyznaczył osoby do oszacowania posesyi z powodu fortyfikacyi miasta znosić się mających]

RNN... Gdy nieodbita wypada potrzeba zniesienia niektórych domów dla zabezpieczenia fortyfikacyi miasta wolnego Rzplitej Warszawy, przeto Rada zaleca Magistratowi tego miasta, ażeby wyznaczył osoby, któreby za poprzedzającem zniesieniem się z obywatelem komendantem Księstwa Mazowieckiego zeszły na miejsca, gdzie te domy znoszone być mają i oneż oszacowały, a Rada za uwiadomieniem siebie o wielości szacunku obmyśli sposoby, iżby właściciele tych posesyi bonifikacyę otrzymali.

24.

Działo się ... dnia dwudziestego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 2.000 dla ob. Dembowskiego pułkownika]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby stosownie do asygnacyi Najwyższego Naczelnika, w obozie pod Kozłowem dnia 17 miesiąca i roku bieżących wydanej, ob. Dembowskiemu pułkownikowi złp. 2.000 za jego kwitem z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Odpowiedź na raport ob. Popiela z zaleceniem, ażeby dopóty trwał w pełnieniu swych obowiązków, dopóki zbliżający się nieprzyjaciel mu pozwoli]

RNN... W odpowiedzi na odebrany powtórny od ob. Onufrego Popiela raport odwołuje się Rada do rezolucyi swojej pod dniem 18 miesiąca i roku bieżących i poleca gorliwości jego, ażeby, trwając w pełnieniu obowiązków

sobie zleconych dopóty, dopóki zbliżający się nieprzyjaciel dozwoli, donosił Radzie ciągle i dokładnie o wszystkich tegoż nieprzyjaciela obrotach.

[Odpowiedź na raport Komisyi Porządkowej Sandomierskiej z zaleceniem, aby za zbliżeniem się nieprzyjaciela do obozu narodowego udała się]

RNN... odebrała raport Komisyi Porządkowej Sandomierskiej pod dniem 17 miesiąca i roku bieżących pisany, na który odpowiadając, poleca onejże, ażeby za zbliżeniem się nieprzyjacielskiego wojska udała się do najbliższego obozu wojska narodowego, a zostając przy nim, potrzebne transporta ułatwiała.

[Odpowiedź na raport ob. Gosławskiego z odesłaniem go do rezolucyi Komisyi Sandomierskiej danej]

RNN... w odpowiedzi na przesłany sobie raport przez ob. Gosławskiego, od Rady delegowanego, gdy ten już w Sandomierzu datowanym znajdzie, więc odsyła onegoż do rezolucyi, Komisyi Porządkowej Sandomierskiej danej; a gdy powiat chęciński i opoczyński od nieprzyjaciela oswobodzony zostanie, natenczas ob. Gosławski polecone sobie obowiązki dopełniać będzie.

[Przyjęcie oświadczenia ob. Wiszowatego względem zaciągnienia ludzi 2.000]

RNN... oświadczenie obywatela Wiszowatego względem zaciągnienia i usposobienia 2.000 ludzi w puszczy ostrołęckiej i nowogrodzkiej ku obronie powszechnej z przyzwoitem gorliwości jego przyjmuje uwielbieniem, zalecając onemuż, ażeby się w tej mierze zniósł z ob. Zielińskim, generałem ziemiańskim, i z zaciągnionych przez siebie ludzi bataliony strzelców formował, Rada zaś nie omieszka donieść Najwyższemu Naczelnikowi, że tak ważną dla ojczyzny posługę, zrzekając się naznaczenia dla siebie jakiejkolwiek gaży, ofiaruje. Zapewnia oraz, iż Najwyższy Naczelnik nie ubliży go upatentować stosownie do fortragu, przez generała Zielińskiego wydać się mającego. O jakiej zaś liczbie już aktualnie zaciągnionych przez ob. Wiszowatego doniesie generał Zieliński ob. komendantowi Księstwa Mazowieckiego, na ten czas ażeby na taką liczbę lenungi wypłacone były i potrzeby przez Komisaryat Wojenny dostarczone zostały, Rada potrzebne wyda zalecenia.

[Zalecenie Wydziałowi Interesów zagranicznych, aby o konieczności wyjazdu z Warszawy posła pruskiego obwieścił]

RNN... Ponieważ tok dzisiejszej wojny wystawia Króla Imci pruskiego za pryncypalnie nieprzyjacielskie i zaczepne kroki popierającego przeciw Rzeczypospolitej, z woli RNN, a wedle prawa narodów, Wydział Interesów zagranicznych ostrzeże JP. Buchholza, pełnomocnego ministra pruskiego, o konieczności wyjazdu jego niezwłocznego z Warszawy i krajów Rzeczypospolitej.

Dla zabezpieczenia pomienionego posła i osób, do legacyi pruskiej należących, rekwirować ma tenże Wydział Interesów zagranicznych komendanta Księstwa Mazowieckiego o eskortę do najbliższej komendy pruskiej. Aby zaś z okazyi takowego odjazdu nie padło żadne podejrzenie o wywóz za granicę rzeczy, do legacyi pruskiej nienależących, efekta legacyi pruskiej podpadać mają rewizyi i obsigillacyi w domu pomienionego posła, a to w przytomności trzech osób, z wydziałów Bezpieczeństwa, Skarbu i Interesów zagranicznych wyznaczonych. Ostrzega się, iż archiwum legacyi pruskiej szczególnemu czytaniu i egzaminowaniu papierów nie podpada i ryczałtem tylko przy rewizyi uważane być powinno.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu zapłacenia dla ob. Zabłockiego rezydenta złp. 20.478 zaległych i złp. 4.000 na podróż z Berlina]

RNN... na przełożenie Wydziału Interesów zagranicznych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby dla ob. Zabłockiego, rezydenta w Berlinie, złp. 20.478 za zaległość jemu należącą, a złp. 4.000 na wydatki podróży za kwitem pomienionego Wydziału Interesów zagranicznych z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Układ z Komisyą ekonomiczną JKM a Wydziałem Skarbu uczyniony]

RNN..., przychylając się do dobrowolnego oświadczenia Komisyi JKM ekonomicznej, Wydziałowi Skarbu uczynionego, gdy Król Imć przez wzgląd na teraźniejsze kraju potrzeby nie więcej płacenia ze Skarbu publicznego na potrzeby swoje miesięczne, jak tylko 120.000 złp. żąda, przeto Rada, przychylenie się to JKM z wdzięcznością przyjmując, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby rzeczoną kwotę 120.000 złp. co miesiąc za kwitem Komisyi ekonomicznej z Kasy narodowej wypłacał. Kiedy dalej Król Imć, raz ofiarowane do Skarbu klejnoty swoje zwrócić teraz nie mogąc, oświadcza, iż je wartością pałacu mennicznego, machin i instrumentów mennicznych chce mieć bonifikowane, Rada jednak przyjmować nie może posesyi mennicznych, ażeby nie naruszała praw majestatycznych paktami konwentami dla Króla Imci warowanych, przeto zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby rzeczoną bonifikacyę raczej z remanentów mennicznych, dla Króla Imci przypadających, uskutecznił. Przychylając się nakoniec do przełożenia Komisyi ekonomicznej względem dozwolenia, ażeby dworscy królewscy pobór od ich pensyi, podług uniwersału przypadający, miesięcznie w proporcyi płaconej onymże gaży opłacali, zaleca także Wydziałowi Skarbu, ażeby stosownie do tego egzaktorom skarbowym zalecenia wydał.

[Pozwolenie ob. Michałowskiemu łączenia zebranego przez się ludu z komendą wojska liniowego]

RNN... przychyla się do żądania ob. Michałowskiego, memoryałem do

siebie podanego, i pozwala onemuż, ażeby z zebranym przez siebie ludem łącząc się z najbliższą komendą wojska liniowego, uwalniał z pod przemocy województwo mińskie, najazdem nieprzyjacielskim zajęte.

[Wyznaczenie pensyi czerw. zł. 10 na miesiąc dla ob. Möllerowej]

RNN..., czuła na los ob. Möllerowej, osieroconej z męża przy posłudze publicznej, gwałtownie przez wojsko pruskie zatrzymanego, gdy dla naglących Rzplitej wydatków przyzwoicie onąż opatrzyć nie może, chcąc przynajmniej jakąkolwiek ulgę przynieść, naznacza onejże tymczasowie po czerw. zł. dziesięć na miesiąc i zaleca Wydziałowi Skarbu, aby jej takową kwotę *anticipative* z Skarbu narodowego wypłacać nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia czerw. zł. 50, dla ob. Woyciechowskiej wyznaczonych]

RNN..., mając sobie zaleconą waleczność ob. Woyciechowskiego, tak przy powstaniu narodowem w Warszawie, jako i teraz przy wojsku liniowem dystyngwującego się, pozostałej tu małżonce ob. Antoninie Woyciechowskiej czerw. zł. 50 na wsparcie jej naznacza, i te ażeby przez Wydział Skarbu z Kasy narodowej zapłacone zostały, zaleca.

[Deklaracya względem prezydencyi w sądach kryminalnych]

RNN... na przełożenie Wydziału Sprawiedliwości z przyczyny zapytania się Sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego, czy sędzia starszy wiekiem na zawsze, czyli kolejno podług organizacyi samejże Rady ma prezydować, wątpliwość tę rozwiązując, oświadcza, że w sądach wojewódzkich i powiatowych kryminalnych, tak, jak w organizacyi Rady jest przepisano, starszy wiekiem kolejno co tydzień prezydować ma.

[Odpowiedź względem obrania komendantem ob. Węgierskiego do korpusu z dworskich ustanowić się mianego]

RNN..., odpowiadając na powtórne przełożenie obywateli Augusta Blumera i Macieja Zaworskiego, imieniem dworskich w prywatnych usługach będących uczynione, oświadcza, iż jak gorliwe ich chęci najistotniej od skutku zależą, tak Rada chętnie przychyli się, ażeby żądany przez nich ob. Węgierski, jako znany z swego obywatelstwa i w Powstaniu Narodowem przez swe cierpienia zasłużony, był ich komendantem; należy jednak, iżby pomienieni obywatele wprzód znieśli się z nim w tej mierze i oświadczenia swoje do skutku doprowadzili, a gdy o nich Rada przez Wydział Bezpieczeństwa, któremu to początkowie powierzyła, zawiadomioną zostanie, natenczas pierwsze żądania rozwiązać nie omieszka.

[Odpowiedź na memoryał ludzi dworskich ks. Skarszewskiego]

RNN..., odpowiadając na memoryał tak księdza Jana Woronicza, ja-

koteż i ob. Tretera, gdy Rada dotąd żadnej urzędowej nie odbierała wiadomości o zakwestyonowaniu dóbr, do biskupstwa chełmskiego-lubelskiego należących, przeto tychże obywateli odsyła do Komisyi Porządkowych, pod któremi pomienione dobra znajdują się.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu co rok wypłacania 676 złp. na utrzymanie Kobylańskiej, w domu poprawy z dekretu osadzonej]

RNN... na przełożenie Wydziału Sprawiedliwości względem Kobylańskiej, dekretem Sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego na siedzenie aż do śmierci w domie poprawy osadzonej, że utrzymanie jej z opłatą stancyi, żywności, opału i innych potrzeb złp. 676 rok rocznie wynosić będzie, zaleca Wydziałowi Skarbu, jako administracyę dóbr po osądzonych mającemu, ażeby suma takowa z majątku obojga Kobylańskich pozostałego zapewnioną i punktualnie opłacaną była.

25.

Działo się ... dnia dwudziestego pierwszego miesiąca czerwca roku 1794.

[Komunikacya ekspedycyi, od Komisyi Porządkowej Drohickiej odebranej, ob. Orłowskiemu, komendantowi Księstwa Mazowieckiego]

RNN... odebrała ekspedycyę Komisyi Porządkowej Drohickiej z doniesieniem o obrotach nieprzyjacielskich i tę wraz z raportem ob. Frankowskiego komunikowała komendantowi siły zbrojnej Księstwa Mazowieckiego, znanej zaś gorliwości Komisyi Porządkowej Drohickiej poleca, ażeby dalsze wiadomości, jakie mieć będzie o wojskach nieprzyjacielskich, Radzie przesyłała.

[Przepisy dla ob. Wiszowatego, korpus z 2.000 kurpików formować chcącego]

RNN... na przełożenie ob. Franciszka Wiszowatego zaleca ob. Jachackiemu i Lubowickiemu, ażeby onemuż dali pomoc do zgromadzenia kurpików na pospolite ruszenie z puszcz ostrołęckich i nowogrodzkich. Jeżeliby ci obywatele jako dozorcy leśnictw ostrołęckiego i nowogrodzkiego w tej mierze posłusznymi nie byli, tedy ob. Wiszowaty będzie mocny, zaaresztowawszy onych, do Sądu kryminalnego odesłać. Ci zaś, którzy pójdą do służby, przez cały jej przeciąg że wolni będą od opłaty czynszu, deklaruje Rada i ogłosić to każe. Dlatego rzeczeni kurpiki powinni się tak wybrać na wyprawę, jak jest przepisano o pospolitem ruszeniu w uniwersale Rady pod dniem szóstym miesiąca i roku bieżących. Ob. Wiszowaty uda się po

ordynans prosto do komendanta Ks. Mazowieckiego, nim mu ten przez Naczelnika za odezwą Rady nadesłany zostanie. Przełoży oraz komendantowi, aby dał ordynans do ob. Kwaśniewskiego i Zielińskiego, ażeby łącznie z obywatelem Wiszowatym wkroczyli w puszcze i tam pomagali do formowania pułków strzelców. Gdy ob. Wiszowaty zbierze kurpików i poda komendantowi Warszawy ich rotę, zaczną brać lenungi. Oficerów zaś sobie wybierać i fortragować będzie ob. Wiszowaty. Strzelba, jaka jest u kurpików, taką się obejść powinni, niżeli im będzie inna dostawiona, proch zaś i ołów wyda mu teraz za tą rezolucyą Wydział Potrzeb wojskowych, którego to ob. Wiszowatego obowiązkiem będzie o wszelkich czynnościach swoich tak Radę, jako i komendę przyzwoitą uwiadamiać.

[Pozwolenie ob. Matuszewiczowi wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika]

RNN..., przychylając się do żądania ob. Tadeusza Matuszewicza, zastępcy w RNN, onemu wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika dozwala.

[Takież dla ob. Kilińskiego]

RNN... Takież pozwolenie dla ob. Kilińskiego.

[Rękwizycya dla ob. Platera o wydanie akt miastu Brześciu-Litewskiemu]

RNN..., mając doniesione przez Komisyę Porządkową Brzeską-Litewską, że akta miejskie miasta wolnego Rzplitej Brześcia-Litewskiego, z mocy Sejmu konstytucyjnego zapadłe, przez ob. Platera zabrane zostały, rekwiruje onegoż, ażeby pomienione akta niezwłocznie temuż miastu oddał.

[Zalecenie ob. Kochanowskiemu, aby ludzi, do pospolitego ruszenia stawających, do komend doprowadzić starał się]

RNN... w odpowiedzi na raport ob. Kochanowskiego, do powiatu radomskiego przez Radę delegowanego, zaleca onemuż, ażeby, nie czekając na wygotowanie ubioru dla pospolitego ruszenia, przez niego przepisanego, starał się stawających do obrony powszechnej najspieszniej doprowadzić do komend najbliższych tak, jak są ubrani, ażeby tylko uzbrojeni i w potrzeby stosownie do uniwersału Rady opatrzeni byli.

[Zalecenie Wydziałowi Żywności zakupienia koni i wołów z pod Dubienki]

RNN... zaleca Wydziałowi Żywności, ażeby przybyłe z włościanami z pod Dubienki konie i woły na potrzeby wojska zakupić starał się.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego objęcia w administracyę dóbr od biskupstwa poznańskiego pozostałych]

RNN..., kiedy z odpowiedzi Kollegiaty warszawskiej przekonywa się, że Ks. Imć Prymas z dóbr, od biskupstwa poznańskiego pozostałych, nie

użytkował dla zajęcia poprzednio intrat przez Kapitułę poznańską i z gorliwości tylko obowiązkami administracyi w objektach duchownych trudni się, a Kollegiata warszawska z własnego wyznania takowych dóbr administrować nie może, przeto, ażeby i teraz takowe intraty przez Kapitułę poznańską zajęte więcej nie zostawały, zaleca Komisyi Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, ażeby dobra, do biskupstwa poznańskiego należące, a od ostatniego przemocnego zaboru pozostałe, w administracyę swoją objęła i dochody z nich do Skarbu narodowego aż do dalszego Rady urządzenia wnosiła, o czem Kollegiatę warszawską przez komunikowanie niniejszej rezolucyi uwiadomioną mieć chce.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 40.000 złp. dla Wydziału Bezpieczeństwa]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby i za kwitem jego złp. 40.000 z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia 600.000 złp. dla Wydziału Żywności częścią w gotowiźnie, w dwóch zaś w zaręczeniach]

RNN... na przełożenie Wydziału Żywności, sumy złp. 600.000 końcem wczesnego opatrzenia żywności żądającego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby dla tego Wydziału i za jego kwitem sumę złp. 200.000 gotowizną wypłacić, a sumę złp. 400.000 w zaręczeniach skarbowych wydać z Kasy narodowej rozkazał.

[Zalecenie Magistratowi warszawskiemu obrania i przywrócenia urzędników konstytucyjnych miejskich]

RNN... zaleca Magistratowi miasta wolnego Rzplitej Warszawy, ażeby wszelkich urzędników wedle prawa konstytucyjnego przywrócił a na miejsce niebędących innych obrał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia czerw. zł. 1.000 dla ob. generała Sierakowskiego]

RNN... na przełożenie ob. Orłowskiego, komendanta Ks. Mazowieckiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na nieprzewidziane wydatki obozowe dla ob. Sierakowskiego generała czerw. zł. tysiąc za kwitem pomienionego komendanta z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Wyznaczenie ob. Wittoffa do obozu ob. Sierakowskiego końcem opatrywania potrzeb wojska]

RNN... końcem skutecznego opatrzenia potrzeb dla wojska, obóz pod komendą ob. Sierakowskiego generała składającego, ob. Mikołaja Wittoffa wyznacza, któremu zaleca, ażeby, nieodstępnie pomienionego obozu pilnując, starał się o wczesne dostarczanie furażów i potrzebnych dla wojska żywności. Mocen

będzie przeto tym końcem nietylko komisyom porządkowym, przez które toż wojsko przechodzić będzie, stosownie do potrzeb jego wcześnie w imieniu Rady, wydawać dyspozycye, ale nadto, gdyby takowe komisye odległemi były, ma dyspozycye i patenty wydawać prosto do obywatelów, zaręczając onymże imieniem Rady, iż co tylko dla rzeczonego wojska dostawią tak z furażów, jako i żywności, to wszystko im ceną w targu pod ten czas będącą albo w podatkach i poborach przyjęte, albo zapłacone zostanie. Będzie także mocen pomieniony ob. Wittoff dopilnować, iżby i pospolite ruszenie do obozu generała Sierakowskiego doprowadzone było i rekrut dostawiony został, opatrzony w potrzeby uniwersałem Rady nakazane, w czem nietylko z generałem Sierakowskim, ale i z komisyami porządkowemi i generałami ziemiańskimi znosić się i wcześnie do nich dyspozycye wydawać będzie, ciągle i dokładnie o wszystkich krokach swoich i obrotach nieprzyjacielskich RNN czyniąc doniesienia.

26.

Działo się ... dnia dwudziestego drugiego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu odebrania sreber i z tych zakwitowania ob. Wykowskiego z uwielbieniem gorliwości jego]

RNN ... uwielbia gorliwość ob. Ignacego Wykowskiego, którą okazał w trwaniu w swych obowiązkach przy Komisyi Porządkowej Sandomierskiej i w przystawieniu tu sreber. Poleca onemuż, aby do najbliższego swej Komisyi obozu wojsk narodowych udał się i tam aż do zebrania kompletu tejże Komisyi znajdował się, Wydziałowi zaś Skarbu zaleca, ażeby srebra, przez rzeczonego ob. Wykowskiego przywiezione, odebrał i onegoż z oddanych zakwitował.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 4.000 złp. dla milicyi municypalnej]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem ob. Zakrzewskiego radcy na uorganizowanie milicyi municypalnej i opłatę miesięczną osób, służbę wojskową znających, którzy do tejże milicyi przydanemi będą, 4.000 złp. z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Ustanowienie Deputacyi indagacyjnej pod dozorem Wydziału Bezpieczeństwa]

RNN..., chcąc przyspieszyć wymierzenie sprawiedliwości dla obwinionych o występki przeciwko ojczyźnie, oraz uwolnienie dla tych, którzy, z posądzenia aresztowani, w rzeczy samej być mogą niewinni, chcąc oraz za-

bezpieczyć naród w czasie powstania od ludzi złych i skrycie przeciw ojczyźnie czyniących, ustanawia Deputacyę indagacyjną pod dozorem Wydziału Bezpieczeństwa i następujące tej daje przepisy:

§ I. Skład Deputacyi indagacyjnej:

1° Deputacya ta składać się będzie z osób ośmnastu pod prezydencyą jednego z zastępców lub innej osoby od prezesa Wydziału Bezpieczeństwa nominowanej. Obowiązki szczególniejsze prezydującego w artykule 4 są opisane.

2° Dzielić się ma na dwa kompleta, czyli oddziały.

3° Oddział pierwszy indagować będzie osoby, dotąd aresztowane lub przez aresztowanych powołane.

4° Oddział drugi dochodzić będzie obwinienia osób z papierów sobie od Deputacyi rewizyjnej przesłanych.

§ II. Obowiązki oddziału do indagacyi osób dotąd aresztowanych:

1° Mieć będzie regestr wszystkich osób aresztowanych, o winę i zdradę przeciw ojczyźnie oskarżonych.

2° Naprzód indagować będzie osoby, przeciwko którym ma już dowody od Deputacyi rewizyjnej sobie przysłane, i oneż wyindagowawszy, do Sądu kryminalnego przez Wydział Bezpieczeństwa odsyłać. W niedostarczeniu zaś takowych dowodów indagować będzie osoby, z posądzenia ogólnego w areszcie osadzone, dla przyspieszenia, gdy się oczyszczą, uwolnienia onychże.

3° Każda indagacya ma być odbywana przynajmniej przez osoby trzy i na dwie ręce pisana, żeby jeden egzemplarz w aktach Deputacyi, drugi do Wydziału Bezpieczeństwa końcem uwolnienia, lub odesłania do Sądu kryminalnego, mógł być przesłany. Te indagacye wszyscy indagujący oraz indagowany podpisać powinni.

4° Gdyby od Deputacyi rewizyjnej nie było przekonywających dowodów, a przeciw aresztowanemu mocne były presumpcye, w takowym przypadku wyszukiwać należy z bocznych, zawsze jednak pewnych zawiadomień, żeby z nich punkta do indagacyi uformowane być mogły, i na ten koniec na drzwiach miejsca sesyi wywieszona ma być tablica z nazwiskiem osób, do indagacyi przychodzić mających, ażeby każdy, jeżeli ma jakowe przeciw nim zarzuty, z temiż stawał. Jeżeliby zaś z odbytych indagacyi nie znajdował się żaden ślad winy na aresztowanego, zostaje jeszcze Deputacyi indagacyjnej obowiązek zapytania się Sądu kryminalnego, czyli w inkwizycyach z innych osób, w tymże składzie odbytych, nie będą jakie ślady przestępstwa przeciw oskarżonemu. Poczem dopiero Deputacya indagacyjna opinię względem uwolnienia lub dalszego przytrzymania aresztowanego pod decyzyę Wydziału Bezpieczeństwa poddać powinna.

5° Gdyby dla przekonania aresztowanego wypadło zasięgnąć wiado-

mości od innych jakowych wydziałów, lub na prowincyach agitujących się magistratur, czyli tamże bawiących osób partykularnych, w tem zdarzeniu powinna Deputacya donieść o tem Wydziałowi Bezpieczeństwa, iżby stosowne przedsięwziął środki.

6° Gdyby komplet indagacyjny z powołania którego aresztowanego uznał potrzebę zebezpieczenia osoby jakowej, której przytrzymanie większej wymagałoby ostrożności, doniesie o tem prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa. W innych zdarzeniach aresztować jest mocen, donosząc o tem natychmiast prezesowi tegoż Wydziału.

7° Za wypadnieniem okoliczności, że aresztowany albo dla słabości, albo dla innych ważnych przyczyn nie mógłby być przystawiony do indagacyi, Deputacya oznaczy trzy z pomiędzy siebie osoby, które sposobem wyżej przepisanym indagacyę z niego dopełnią i *ad plenum* przyniosą.

8° Na każdą rekwizycyę Deputacyi indagacyjnej Deputacya dozorcza osoby aresztowane, do indagowania potrzebne, pod przyzwoitą strażą zostawiać powinna.

9° Oddział ten Deputacyi sesye swoje w miejscu oznaczonem, nie wyłączając nawet niedzieli i świąt, dwa razy na dzień odbywać powinien, t. j. z rana od ósmej do dwunastej, a po południu od czwartej do siódmej godziny. Na rekwizycyę wszelako prezesa Wydziału Bezpieczeństwa w każdym czasie na sesye zbierać się będzie.

10° Tenże oddział ułoży, jak może najprędzej, krótką ordynacyę z dobraniem do kancelaryi osób koniecznie potrzebnych i to wszystko pod aprobatę prezesa Wydziału Bezpieczeństwa podda.

11° Tygodniowe swych czynności raporta do prezesa Wydziału Bezpieczeństwa przesyłać pewinien.

§ III. Obowiązki drugiego oddziału Deputacyi:

1° Oddział ten Deputacyi, jako szczególnie do dochodzenia winy osób z papierów od Deputacyi rewizyjnej i pocztowej sobie przesłanych oznaczony, po odebraniu takowych papierów, jeżeli te zamykać będą ślady lub dowody winy przeciw osobom już aresztowanym, a w takim przypadku też papiery z stosownym sumaryuszem przesłać ma niebawem do oddziału, osoby aresztowane indagującego. Gdyby zaś te papiery zawierały dowody przestępstw osób niearesztowanych, na ten czas tenże oddział doniesie o tem prezesowi indagacyi, z którego doniesienia jeżeli wyniknie potrzeba aresztowania osoby, aresztowany wraz z papierami wzięty będzie niezwłocznie na indagacyę. Jeżeliby zaś w tychże papierach nie znajdowały się dowody, lecz tylko ślad winy na osoby niearesztowane, wtedy tenże oddział dla dalszego śledzenia i wyszukiwania tychże dowodów doniesie o tem prezydującemu w indagacyi. Gdy zaś w papierach od Deputacyi rewizyjnej i pocztowej przesłanych będą dowody przestępstw osób w kraju nieprzyto-

mnych, natenczas Deputacya też papiery z sumaryuszem odesłać ma do Sądu kryminalnego za poprzedniczem doniesieniem prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa. Oddział ten co do miejsca przepisów i sposobu swego postępowania regulować się powinien do prawideł oddziałowi pierwszemu przepisanych.

§ IV. Obowiązki prezydującego w Deputacyi indagacyjnej:

Śledzenie osób, bądź z partykularnej delacyi, bądź z pism przejętych słusznemu podejrzeniu podpadać mogących, niemniej w ważnej potrzebie rewidowanie domów podejrzanych, tudzież w naglejszych przypadkach niezwłoczne aresztowanie osób podejrzanych i swawolnych, że silnej baczności i rychłej potrzebuje egzekucyi, poruczają się prezydującemu w Deputacyi indagacyjnej. Ponieważ zaś szczególne dla niego uformowane być nie mogą przepisy, przywiązanie do kraju, staranność, aby się wszystko podług woli i urządzeń najwyższej władzy działo, jego krokami kierować powinny. W przypadkach wszelako nagłej aresztowania potrzeby, lub konieczności rewizyi jakiego domu, niebawem o tem prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa donieść powinien, jeżeli mu czas przed uskutecznieniem tych czynności dozwoli, albo zaraz po uskutkowaniu, gdyby najmniejsze spóźnienie szkodliwem być mogło. Koszt potrzebny, ile być może oszczędny, na śledzenie i zabezpieczenie osób podejrzanych zostawuje roztropności prezydującego w Deputacyi, na którego rekwizycyę prezes Wydziału Bezpieczeństwa asygnacye do Kasy wydziałowej wydawać i z rozchodu wziętych pieniędzy ścisły rachunek odbierać będzie.

Rota przysięgi dla deputowanych: »Ja N. przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi polskiemu, iż obowiązków mnie poleconych dopełniać będę, indagacye wszelkie, bądź z osób, bądź z papierów, nie uwodząc się ani przyjaźnią, ani nienawiścią, pilnie i rzetelnie konnotować będę, władzy mi powierzonej na niczyj ucisk prywatny nie użyję, darów żadnych, ani obietnic nie przyjmę. Tak mi Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego.

Osoby do Deputacyi wyznaczone: Prezydujący Joachim Moszyński. Deputowani: Józef Orsetti, Konstanty Lipiński, Franciszek Zabłocki, Adam Mędrzecki, ... Walichnowski, Jan Drozdowski, Józef Tarkowski, Antoni Sienkiewicz, Wawrzyniec Żukowski, Onufry Kurzątkowski, Wojciech Bogusławski, Kalasanty Szaniawski, Kazimierz Zerwanicki, ... Hann, Telesfor Billewicz, Bartłomiej Szulecki, Tomasz Przytulski.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 6.000 dla Wydziału Instrukcyi]

RNN... na przełożenie Wydziału Instrukcyi na druki sumę 2.000 złp. naznacza, a 4.000 złp. na rozszerzenie ducha Powstania Narodowego przez użycie zdatnych do tego osób postanawia, z obydwóch zaś tych sum rachunek od Wydziału Instrukcyi przed sobą zastrzega i takowych dwóch sum wypłacenie Wydziałowi Skarbu zaleca.

[Pozwolenie Komisyi Porządkowej Bielskiej obrania rotmistrzów do pospolitego ruszenia]

RNN..., niżeli wszystkie zapytania przez Komisyę Porządkową Bielską do siebie pod dniem 20 miesiąca i roku bieżących przesłane ułatwi, piąte z nich, jako spiesznej odpowiedzi potrzebujące, rezolwując, pozwala, ażeby rotmistrze do prowadzenia pospolitego ruszenia wybrani byli, i najmocniej zaleca, ażeby toż pospolite ruszenie najprędzej do skutku doprowadzone zostało.

[Deklaracya względem kary na sędziów kryminalnych, komplet zrywających]

RNN... deklaruje, iż którykolwiekby z sędziów, bądź wojewódzkiego, bądź Najwyższego Sądu Kryminalnego, zerwał komplet, takowy w Sądzie Najwyższym Kryminalnym sądzony i kryminalnie karany być powinien.

27.

Działo się ... dnia dwudziestego trzeciego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Porządku, iżby rekwirował Pocztamt konny warszawski o niedawanie koni nikomu bez wiedzy jego]

RNN... zaleca Wydziałowi Porządku, żeby rekwirował Pocztamt konny warszawski, iżby żadnemu, wyjeżdżającemu z Warszawy, nie były dane konie bez tegoż Wydziału wiadomości, wyjąwszy kuryerów, od rządu i komendanta wysłanych.

[Wzięcie w rekwizycyę wszystkich drukarniów warszawskich]

RNN..., celem przyspieszenia egzekucyi urządzeń swoich, iżby te i prędzej drukowane i spieszniej po kraju rozsyłane być mogły, wszystkie drukarnie warszawskie bierze w rekwizycyę, iżby nic innego wprzód nie drukowały, jak pisma rządowe za opłatą z Skarbu, a dopiero gdyby tych nie starczyło, inne pod odpowiedzią i karami w przypadku nieposłuszeństwa, czego dozór Rada Wydziałowi Porządku oddaje.

[Odezwa do obywatelów warszawskich względem kończenia okopów]

RNN... Obywatele, mieszkańcy Warszawy, z jaką gorliwością zaczęliście wzmacniać okopami stolicę, z taką je kończyć starajcie się. Zrobiliście już tyle, iż niedokonanie dzieła tego byłoby hańbą dla was i niby was wymówić nie mogło, gdybyście się nie postawili w stanie skutecznej obrony. Spieszcie się więc dokończyć chwalebnie i gorliwie rozpoczęte dzieło. Wy-

maga tego bezpieczeństwo miasta. Nie spuszczajcie się na to, iż wojska ściągają się pod Warszawę, oddalą się one wkrótce dla oswobodzenia współbraci z niewoli. Do was obwarować należy miasto, żeby go w małej nawet liczbie napastować lub alarmować nie śmiał nieprzyjaciel. Weźcie się, obywatele, z nową i podwójną gorliwością do pracy. Woła o to Naczelnik, Rada was zagrzewa, a miłość własnych siedlisk, przywiązanie do ojczyzny, najdzielniej was pociąga.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, aby wyznaczył dla ob. Jaroszewskiego pułkownika folwark]

RNN..., dopełniając wolę Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby dla ob. Kazimierza Jaroszewskiego, pułkownika w regimencie trzecim, dobrze przy Powstaniu Narodowem zasłużonego, a dla podeszłości wieku już dalej służby wojskowej odbywać niemogącego, wyznaczył wójtowstwo jakie, 2.000 przynajmniej złp. rocznego dochodu czyniące, i żeby mu w posiadanie aż do ostatnich dni życia jego oddać zalecił.

Schemma do spisania ludności miasta

Cyrkuł		Imiona i nazwiska	Skąd rodem	Mężczyźni			Kobiety			Żydzi			Żydówki		
Ulica	Numer posesyi			od lat 15 do 50	nad lat 50	do lat 15	od lat 15 do 50	nad lat 50	do lat 15	od lat 15 do 50	nad lat 50	do lat 15	od lat 15 do 50	nad lat 50	do lat 15

Spisanie zaś statków wodnych i śpichrzów w osobnych raportach

[Wyznaczenie połowy gaży mężowskiej ob. Grochowskiej]

RNN..., uwielbiając pamięć cnotliwego i mężnego ob. Grochowskiego generała, który za wolność życie w obozie położył, dla pozostałej jego małżonki połowę gaży mężowskiej aż do najpóźniejszych dni życia z Skarbu narodowego naznacza i punktualne takowej sumy wypłacenie Wydziałowi Skarbu zaleca.

[Ustanowienie Komisyi Porządkowej Warszawskiej z listą osób, do niej nominowanych]

RNN... Nim wysłani przez nią do ziem, Ks. Mazowieckie składających, pełnomocnicy zleconych sobie obowiązków dopełnią i nazad powrócą, Rada ustanawia Komisyę Porządkową Warszawską, do której nominuje osoby obywatelów: Mikołaja Glinkę, Bonawenturę Solarego, Bonifacego Chmielewskiego, Jana Adama Bluma, Klemensa Jasińskiego, Szymona Sapalskiego, ks. Jerzego Makowieckiego, Piusa Kicińskiego, Jana Dembowskiego, Karola Bogumiła

wsi w dniu miesiąca 179. roku.

Z czego żyje	W czemby miał szczególniejszą sposobność służenia Ojczyźnie	Jaka przy kim broń znajduje się					Ładunki	Jakie ma zaprzęgi		Jakie ma powozy	
		karab., fuzje	pistolety	pałasze	kosy	piki		konie	woły	wozy	bryki

komisye porządkowe i magistraty miast mają przysłać do RNN.

Breninga, ks. Joachima Dembowskiego, ks. Ignacego Witoszyńskiego, ks. Jana Woronicza, Wojciecha Ślężańskiego, Michała Sadlera, Józefa Nieborowskiego, ks. . . . . Kuszla, Jana Nepomucena Łuszczewskiego, Jędrzeja Ciemniewskiego, Efraima Oszelewskiego i Placyda Izbińskiego, i onym podzielenie się podług przepisanej organizacyi, odebranie protokółów i archiwum przeszłej Komisyi Porządkowej, oraz pełnienie obowiązków jak najdzielniejsze zaleca; z ostrzeżeniem, iżby deputacye komisyjne, dotąd egzystujące, trwały i w związku z Komisyą Porządkową zostawały dopóty, dopóki za powrotem pełnomocników swoich Rada względem innych ziem, Ks. Mazowieckie składających, urządzenia swego nie wyda, co jednak ściągać się niema do powiatu garwolińskiego, który przez poprzednią Rady rezolucyę do Komisyi Porządkowej Stężyckiej przyłączony został.

[Ustanowienie regenta dozoru z przepisaniem obowiązków jego]

RNN..., celem przyspieszenia jak najprędszej egzekucyi wszelkich rezolucyi swoich postanawia regenta, którego obowiązkiem będzie: 1° wiedzieć codziennie o wszystkich rezolucyach, z RNN wypadłych, i do którego wydziału oneż należą, oddzielać; 2° dopilnować, ażeby niebawnie z kancelaryi radnej wydane i do Wydziału Porządku odsyłane były; 3° mieć baczność, ażeby przez kancelaryę Wydziału Porządku takowe rezolucye, które drukowanemi być będą powinny, do tegoż druku oddane, inne zaś, niepotrzebujące druku, w przeznaczone miejsca rozsyłane były, 4° dla czego mieć będzie protokół, w którym ciągle codzień zapisywać będzie z jednej strony, które rezolucye z kancelaryi radnej wydane będą, a z drugiej, które przez Wydział Porządku do druku oddane albo też rozesłane zostaną; 5° gdyby która rezolucya albo w wydaniu, albo w rozesłaniu wstrzymaną została, następującego zaraz dnia winien będzie Radę o tem uwiadomić. — Przysięga jego będzie w rotę następującą: »Ja N. przysięgam w obliczu Boga, jako przepisany mi przez Radę obowiązek, ażeby wychodzące od tejże Rady rezolucye i uniwersały w swoim czasie wydawane, rozdrukowane (które druku potrzebować będą) i po komisyach porządkowych najprzód, a potem i po innych miejscach niebawnie rozsyłane były, dopilnuję i sekretu nikomu nie wydam. Tak mi Boże dopomóż«.

28.

Działo się ... dnia dwudziestego czwartego miesiąca czerwca roku 1794.

[Ustanowienie pełnomocnikiem do ziemi stężyckiej ob. Sosnowskiego na miejsce ob. Morskiego]

RNN... Gdy ob. Tadeusz Morski, do ziemi stężyckiej od Rady delegowany, dla pilnych usług ojczyzny z miejsca Komisyi Porządkowej tejże zie-

mi oddalił się, przeto na miejsce ob. Stanisława Chodkowskiego, pełnomocnikiem przez niego substytuowanego, ob. Karola Sosnowskiego za pełnomocnika swego do pomienionej Komisyi Porządkowej Stężyckiej, z powiatem garwolińskim złączonej, wyznacza, który instrukcyę, dla ob. Morskiego przez Radę swą przepisaną, odebrawszy, obowiązki, nią polecone, z władzą i pod odpowiedzią, jaka w niej jest wyrażona, pełnić natychmiast zacznie, sprawę od ob. Chodkowskiego z czynności jego odbierze i o wszelkiem postępowaniu swem ciągłe raporta Radzie dawać będzie.

[Rekwizycya do Komisyi Porządkowej Stężyckiej o dostawienie sreber, na ofiarę w niej złożonych, do Warszawy]

RNN..., uwiadomioną będąc z raportu ob. Stanisława Chodkowskiego, pełnomocnika substytuowanego w ziemi stężyckiej, o ofiarach na wojsko tak w gotowych pieniądzach, jako i rzeczach, przez obywatelów ziemi tejże w Komisyi Porządkowej ziemi rzeczonej złożonych, tudzież o pozostałej z składki na opłatę łąk kwocie pieniężnej, pod dozór obywatela księdza Łotockiego oddanych, rekwiruje Komisyę Porządkową wzwyż wyrażonej ziemi stężyckiej, z powiatem garwolińskim złączonej, aby ofiary takowe i srebra wszelkie, w niej znajdujące się, do Warszawy do Wydziału Skarbu w Radzie swej niezwłocznie przesłała.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu zapłacenia czerw. zł. 1.000 dla ob. Cichockiego]

RNN... na przełożenie ob. Orłowskiego, generała komendanta Księstwa Mazowieckiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby tak na nadzwyczajne wydatki, z operacyi wojennych, ob. Cichockiemu generałowi-majorowi poleconych, wynikające, jako i na zapas ekspensy regularnej, dla tegoż ob. Cichockiego czerw. zł. tysiąc za kwitem pomienionego komendanta z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, ażeby dwie sumki, złp. 300 czyniące, na ekspens kancelaryów Wydziałów Sprawiedliwości i Sądów kryminalnych Księstwa Mazowieckiego wypłacił]

RNN... na przełożenie Wydziału Sprawiedliwości, wyznaczenia tymczasowie na wydatki kancelaryi Sądów kryminalnych Ks. Mazowieckiego złp. sto i na ekspensa kancelaryi Wydziału tegoż złp. dwieście żądającego, zaleca Wydziałowi Skarbu, aby rzeczone sumy obie dla wzwyż wyrażonego Wydziału i za kwitem jego z Kasy narodowej wypłacić nakazał.

[Zalecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby pomoc komisarzom, od Wydziału Żywności wysłanym, dawał]

RNN..., uwiadomiona, iż końcem opatrzenia w prowianta i furaże tak samej stolicy kraju, jako i dywizyi wojsk narodowych, ustanowił Wydział Żywności w Radzie komisarzów, których do różnych miejsc i korpu-

sów wysłał, chcąc tymże komisarzom ile możności załatwić dopełnienie osobną instrukcyą Wydziału Żywności włożonych na nich obowiązków, zaleca Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego i wszystkim komisyom porządkowym, ażeby wzwyż wyrażonym komisarzom Wydziału Żywności wszelką pomoc dawali, jakiej od nich w celu dopełnienia instrukcyi swojej potrzebować będą.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 200.000 złp. dla Komisaryatu Wojennego]

RNN..., przychylając się do żądania Wydziału Potrzeb wojskowych, potrzebę wydania asygnacyi na sumę dwakroć sto tysięcy złp. na nagłe sprawunki Komisaryatu Wojennego przekładającego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę takową do Kasy Komisaryatu Wojennego za kwitem wzwyż wyrażonego Wydziału z Kasy narodowej wypłacić rozkazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia złp. 6.000 dla Wydziału Instrukcyi]

RNN... na zapłacenie druków publicznych sumę złp. sześć tysięcy na ręce i za kwitem Wydziału Instrukcyi naznacza i wypłacenie onej Wydziałowi Skarbu zaleca, warując rachunek z tej sumy.

[Zalecenie metrykantom wydawania z ksiąg ekstraktów w sposobie dawniej praktykowanym]

RNN..., kiedy w przepisanych sobie od Najwyższego Naczelnika obowiązkach ma przez punkt szósty artykułu 2 organizacyi zlecone opatrzenie całości i bezpieczeństwa narodowych archiwów, a między temi archiwa Metryk, tak Koronnej, jako i Litewskiej, najbliższego jej dozoru wyciągają, przeto, zostawiwszy oneż w zawiadywaniu osób, przez które dotąd strzeżonemi były, zaleca onymże, iżby je w bacznym utrzymywali dozorze i potrzebującym z nich ekstrakty w dawnym sposobie, nic nowego do nich nie przyjmując, wydawali.

[Deklaracya względem wypłacania należytości służącym osób aresztowanych]

RNN..., przepisawszy już prawidła co do urządzenia dóbr po osobach osądzonych, aresztowanych i zbiegłych, gdy względem osądzonych zastrzegła, ażeby z ich majątków należytość służącym zapłaconą została, również zastrzeżenie i dla służących osób aresztowanych dołącza.

[Odesłanie zażalenia Żydów warszawskich do Magistratu miasta Warszawy względem zmniejszenia biletowego]

RNN... Ponieważ Żydzi warszawscy skarżą się, jakoby przez Magistrat w opłaceniu biletowego uciskanymi byli, przeto Rada tę ich prośbę odsyła do Magistratu miasta wolnego Rzplitej Warszawy z zaleceniem, ażeby, wzgląd mając na stan suplikantów, trudność tę w sposób słuszności i łagodności załatwić starał się.

29.

Działo się... dnia dwudziestego piątego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 10.000 dla Dyrekcyi biletów skarbowych]

RNN... na przełożenie Dyrekcyi biletów skarbowych, wyznaczenia złp. dziesięciu tysięcy na zakupienie dwóchset ryz papieru holenderskiego, na bilety dogodnego, i inną ekspens potoczną koniecznie potrzebną żądającej, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby wzwyż wyrażoną sumę dla pomienionej Dyrekcyi za kwitem jej prezydującego na potrzeby takowe z Kasy narodowej wypłacić rozkazał, ostrzegając rachunek z jej użycia.

[Komunikacya raportu Komisyi Porządkowej Łukowskiej dla ob. Zakrzewskiego]

RNN... nadesłany sobie raport od Komisyi Porządkowej ziemi łukowskiej, o wydanem przez nią zaleceniu dowozu zboża do Warszawy donoszący, komunikuje ob. Zakrzewskiemu, prezydentowi miasta Warszawy.

[Odpowiedź na raport komisarzy krakowskich z uwielbieniem ich patryotycznej gorliwości]

RNN..., odebrawszy raport od ob. Józefa Czecha, Teodora Dembowskiego i księdza Teodora Sołtyka, komisarzy porządkowych województwa krakowskiego, o zaszłem w mieście Krakowie dnia 15 miesiąca bieżącego zdarzeniu, wraz z przełożeniami, w punktach przyłączonemi, następującym one ułatwia sposobem: co do pierwszego i drugiego, poleca Wydziałowi Interesów zagranicznych zaniesienie rekwizycyi do rządu austryackiego o wolny powrót do kraju Rzplitej schronionych w Galicyi milicyi i kantonistów z garnizonu krakowskiego i wydanie broni i koni oraz innych rekwizytów wojskowych, onym odebranych; co do trzeciego, względem wywiezionych i ocalonych przez Komisyę kasy i pozostałych części sreber kościelnych oraz archiwum wydać dyspozycyę oświadcza; co do czwartego, uwielbiając w postępkach przybyłych obywateli komisarzy województwa krakowskiego gorliwość istotną i nieskażone obywatelstwo, zapisuje im w księgach swych pamięć szacunku i zasługi względem ojczyzny, a oddalonych mimochętnie od obowiązków urzędowania w województwie krakowskiem, niechcąc ich zostawić na jakkolwiekbądź krótki czas bezczynnymi, powołać ich do usług obywatelskich nie omieszka.

[Odpowiedź na notę ob. Orłowskiego, komendanta Ks. Mazowieckiego, tak względem dezerterów pruskich, jako i drzewa do lawetowania armat]

RNN..., odpowiadając na notę ob. Orłowskiego, generała komendanta Ks. Mazowieckiego, z zapytaniem względem funduszu, czyliby był jaki dla dawania na rękę dezerterom, z wojsk nieprzyjacielskich przychodzącym,

oznaczony podany, rekwiruje tegoż generała komendanta, aby o sumie, jakiej dla takowych dezerterów potrzebować będzie, Radzie swej doniósł, o której, gdy uwiadomioną zostanie, natychmiast ją do Skarbu narodowego zaasygnuje. Co się zaś tyczy uczynionego sobie doniesienia, w tejże nocie dołączonego, iż zaniesiona rekwizycya o sprowadzenie tego drzewa do lawetowania armat i na koła, we wsi Pieczyskach znajdującego się, nie wzięła skutku, zaleca Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby ku uskutecznieniu niezwłocznemu powyższej rekwizycyi względem sprowadzenia jak najspieszniejszego drzewa takowego do ludwisarni potrzebne wydała urządzenia.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Warszawskiej względem przystawienia drzewa na lawety]

RNN..., odebrawszy notę od ob. Orłowskiego, generała komendanta Ks. Mazowieckiego, z przełożeniem, iż uczyniona już rekwizycya o sprowadzenie drzewa do lawetowania armat i na koła, we wsi Pieczyskach ziemi czerskiej znajdującego się, dotąd nie wzięła skutku, sądzi potrzebą zalecić Komisyi Porządkowej Warszawskiej, iżby ku uskutecznieniu jak najspieszniejszemu powyższej rekwizycyi, w tak pilnej okoliczności zaniesionej, niezwłocznie, do kogo należy, wydała urządzenia i sprowadzenia jak najprędszego takowego drzewa do ludwisarni dopilnować zadysponowała, o czem raport Radzie swej przesłać nie omieszka.

[Odpowiedź na memoryał ob. Kownackiego z zaleceniem Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 2.000 dla fabrykantów]

RNN..., rezolwując memoryał ob. Kownackiego, dyrektora fabryki broni, pod liczbą 638 będący, doniesienie o sprowadzeniu tu, do Warszawy, fabrykantów kozienickich w liczbie ogólnej osób 27 i prośby o wyznaczenie dla nich dziennej jakiejkolwiek płacy na żywność, niemniej o bonifikacyę za szkody, przez rabunek żołnierza nieprzyjacielskiego im zrządzone, zawierający, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę złotych dwa tysiące dla wzwyż wyrażonych rzemieślników na bonifikacyę kosztu na podróż do Warszawy wyłożonego i na wikt dla nich, nim warsztaty dokończone będą, za kwitem pomienionego obywatela Kownackiego z Kasy narodowej wydać nakazał, ostrzegając rachunek z użycia jej, w którym tenże obywatel dyrektor przyzwoitą oszczędność zachować będzie powinien.

[Rekwizycya do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, aby osoby do Sądu Najwyższego Kryminalnego nominowała]

RNN... po przepisanej organizacyi sądów najwyższych kryminalnych przesyła Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego takową organizacyę, a oraz rekwiruje, aby taż Deputacya, uskuteczniając przepisy onejże, osoby, z gorliwości swej o powszechne dobro ojczyzny znane, do Sądu Najwyższego Kry-

[Instrukcya dla ob. Bądzyńskiego, pełnomocnika do ziemi mielnickiej]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Ignacego Bądzyńskiego, pełnomocnika w ziemi mielnickiej etc., *jak wyżej.*

[Instrukcya dla ob. Kuczyńskiego, pełnomocnika do ziemi drohickiej]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Feliksa Kuczyńskiego, pełnomocnika w ziemi drohickiej.

[Instrukcya dla ob. Grzybowskiego, pełnomocnika do ziemi liwskiej]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Józefa Grzybowskiego, pełnomocnika w ziemi liwskiej.

[Instrukcya dla ob. Wybickiego, pełnomocnika do ziemi warszawskiej]

RNN... Takaż instrukcya dla ob. Józefa Wybickiego, pełnomocnika w ziemi warszawskiej i czerskiej.

[Instrukcya dla ob. Zielińskiego, do ziemi łomżyńskiej, rożańskiej i nurskiej wysłanego]

RNN... Takaż dla ob. Zielińskiego, podkomorzego nurskiego, pełnomocnika w ziemiach łomżyńskiej, rożańskiej i nurskiej.

[Polecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, ażeby pełnomocników do powiatów obrała z instrukcyą przyłączoną]

RNN..., ułożywszy instrukcye dla pełnomocników swoich, do komisyi porządkowych w Koronie wysłanych, a to celem tak dopilnowania egzekucyi urządzeń swoich, jako też rozdysponowania pospolitego ruszenia wedle zaleceń Najwyższego siły zbrojnej Naczelnika, komunikuje takowe instrukcye Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, polecając onejże, ażeby równychże środków i w W. Ks. Litewskiem użyła dla skuteczniejszego zabezpieczenia się, iżby ogólna ojczyzny obrona przyspieszona i równymże wszędzie sposobem, przez Najwyższego Naczelnika zaleconym, urządzona została.

30.

Działo się ... dnia dwudziestego szóstego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 10.000 dla Wydziału Potrzeb wojskowych]

RNN... na przełożenie ob. Orłowskiego, komendanta Księstwa, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem Wydziału Potrzeb wojskowych na

potrzeby lazaretu sumę złp. dziesięć tysięcy z Kasy narodowej *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Deklaracya względem ustania Deputacyi, do egzaminowania szpiegów wyznaczonej]

RNN..., gdy przez opis Deputacyi Indagacyjnej obowiązki, któremi dotąd Deputacya do egzaminowania szpiegów przez RZT warszawską wyznaczona trudniła się, objęte zostały, deklaruje, że temsamem pomieniona Deputacya, samych tylko szpiegów egzaminująca, ustaje i od dalszego ich egzaminowania jest wolną.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu uczynienia obrachunku poboru z ekonomii JK. Mości, przypadającego z Komisyą Ekonomiczną JK. Mości]

RNN..., przychylając się do przełożenia Komisyi Ekonomicznej J. K. Mości, na dniu 25 miesiąca teraźniejszego do Wydziału Skarbu podanego, niemożność wypłacenia uchwalonych poborów wystawującego, a satysfakcyą należytości skarbowej w funduszu miesięcznych opłat na opatrzenie potrzeb J. K. Mości od Rady swojej przeznaczonym wskazującego, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby ten, z Komisyą Ekonomiczną do Skarbu narodowego płacić się miany, na części rozłożył, tę z przeznaczonego od Rady swojej miesięcznego na opatrzenie potrzeb J. K. Mości funduszu potrącić dysponował oraz o takowym rozkładzie swoim Deputacyę Centralną Litewską uwiadomił.

[Zalecenie deputacyom wszystkim, aby w objektach administracyi majątków po osobach osądzonych etc. Komisyi Porządkowej Warszawskiej sprawę zdały]

RNN..., ustanowiwszy na dniu 9 miesiąca teraźniejszego prawidła względem majątków i długów po osobach osądzonych, aresztowanych i zbiegłych, gdy w objektach tych Wydział Skarbowy w Radzie swojej i komisye porządkowe tylko czynnemi mieć chciała, przeto zaleca wszelkim deputacyom, tu w Warszawie od zeszłej RZT ustanowionym, a dotąd jeszcze objektami takowymi zatrudniającym się, ażeby ze wszelkich swoich czynności Komisyi Porządkowej teraźniejszej Ks. Mazowieckiego sprawę zdały zupełną, o wszystkiem informacyę onej na piśmie uczyniły i wszelkie akta i protokóły do tejże Komisyi komportowały, która onym kwity i zaświadczenia swoje na to wydać winna będzie.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 1.800 dla dezerterów pruskich]

RNN... na przełożenie ob. Orłowskiego, komendanta Ks. Mazowieckiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem jego na opłatę, dla dezerterów pruskich postanowioną, złp. tysiąc ośmset wypłacić z Kasy narodowej roz-

kazał, a gdy wydane zostaną, pomieniony ob. Orłowski komendant o inne Wydział Skarbu rekwirować ma.

[Zalecenie temuż wypłacenia złp. 200 dla Deputacyi do rewizyi papierów]

RNN... na przełożenie Deputacyi, do rewizyi papierów wyznaczonej, zaleca Wydziałowi Skarbu, iżby na nieuchronne tejże Deputacyi wydatki i za jej kwitem złp. dwieście z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Odpowiedź na memoryał ob. Piotrowskiego względem należytości za konie i brykę]

RNN... w odpowiedzi na memoryał ob. Józefa Piotrowskiego, żądającego albo zwrotu koni i bryki, do obozu generała Haumana wziętych, albo też zapłaty za nie, odsyła onegoż do Magistratu miasta wolnego Rzplitej Warszawy, ażeby przed nim przysięgę na wartość takowych koni, jakoteż bryki, wykonał. Wydziałowi zaś Potrzeb wojskowych zaleca, ażeby za okazaniem sobie dowodu o wykonanej takowej przysiędze sumę, zaprzysiądz się mającą, pomienionemu ob. Piotrowskiemu przez Komisaryat Wojenny wypłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu oddania czerw. zł. 230 i talarów 150 ob. Wolange uwolnionemu]

RNN... na zaświadczenie Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby Józefowi Wolange wzięte przy aresztowaniu czerw. zł. 230 w złocie i 150 talarów holenderskich, a w Kasie narodowej złożone, wydać z tejże Kasy za kwitem pomienionego Wolange lub jego pełnomocnika rozkazał.

[Rezolucya na memoryał cyrkułu 6 miasta Warszawy]

RNN... Odebrała RNN memoryał cyrkułu 6. Nieprzyzwoicie i nieumiarkowanie użyte w nim wyrazy są powodem do przełożenia cyrkułowi wzmiankowanemu, iż jedną jest z pierwszych powinności dobrych obywateli szanować prawo i urzędy, które są żyjącem prawem. Rzecz, o którą skarży się cyrkuł szósty, cale do niego nie należy, lecz do Magistratu. On sam, mając moc wzywać i wyznaczać oficyalistów, jako i uchylać ich, sam także za nich jest w odpowiedzi. Obywatele, troskliwi będąc o swoje prawa, najlepiej je zabezpieczycie, gdy świątobliwie prawa, urzędy i zwierzchność szanować będziecie.

[Odpowiedź na ob. Błońskiego memoryał]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. Walentego Błońskiego, nadgrody za dostawienie w czasie powstania Warszawy kasy moskiewskiej żądającego, gdy z przełożenia ob. Zakrzewskiego, radcy, jako prezydenta miasta tego, zawiadomioną została, że dwóch z pomienionego dostawienia kasy zasługi sobie roszcząc, jeden z nich już nadgrodę odebrał, a drugi, t. j. ob. Błoński, żąda jej jeszcze, i że końcem docieczenia w tej mierze prawdy

ob. prezydent zrobienie potrzebnych indagacyi wójtom cyrkułowym polecił, która jednak dotąd dopełnioną nie została, przeto Rada poleca rzeczonemu obywatelowi prezydentowi i całemu Magistratowi miasta wolnego Rzplitej, ażeby pomienionych wójtów, których się to dotycze, raz jeszcze rekwirował, a gdyby w najkrótszym czasie żadnych indagacyi nie uskutecznili, onych przykładnie, jako zwierzchności swej nieposłusznych, ukarał i kogo wartym nadgrody za dostawienie pomienionej kasy wynajdzie, tego po nią do Wydziału Skarbu odesłał.

[Odpowiedź na memoryał ob. Ożarowskiej]

RNN... w odpowiedzi na memoryał ob. Ożarowskiej zaleca onejże ażeby przywileje *iuris communicativi*, jakie mieć twierdzi na starostwa żarnowieckie i suraskie, przed Wydziałem Skarbu złożyła, a Wydział ten każe jej podać papiery na starostwa pomienione za dopełnieniem opłat, w takim przypadku przez prawo ustanowionych.

[Lista osób na sędziów, do Sądu Najwyższego Kryminalnego nominowanych]

RNN... do Sądu Najwyższego Kryminalnego nominuje ob.: Stefana Dembowskiego, Wacława Zakrzewskiego, Stanisława Ledóchowskiego, Franciszka Orsetti, Ignacego Gomólińskiego, Aleksandra Potockiego, Leona Kochanowskiego, Stanisława Baczyńskiego, Wawrzyńca Żukowskiego, Franciszka Makarowicza, ... Laskowskiego, ... Schadla, Tomasza Przytulskiego, ... Durantowicza, ... Kwajsera i Wojciecha Bęczkowskiego, i onym za poprzedzającem przysięgi wykonaniem rozpoczęcie sądownictwa i przepisanych obowiązków pełnienie poleca.

31.

Działo się ... dnia dwudziestego siódmego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu 20.000 dla ob. Mokronowskiego wypłacenia]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. Mokronowskiemu generałowi-lejtnantowi i za kwitem jego złp. dwadzieścia tysięcy na wydatki wojenne z Kasy narodowej *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Odezwa do obywatelów Polski i Litwy z powodu deklaracyi moskiewskich bezwstydnych]

RNN... Do obywatelów Polski i Litwy z okoliczności wyszłych deklaracyi moskiewskich. Wyszły ostatnich dni maja roku bieżącego bezwstydne deklaracye księcia Mikołaja Repnina i Sergiusza Golicyna, generałów carowej moskiewskiej, przy wstępie wojsk jej w granice litewskie i polskie.

Nałogiem od lat kilkunastu, ilekroć Moskwa wkracza w kraje Rzplitej, poprzedza jej najazd potwarz i obłuda. Właśnie kiedy naród cały pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki zrzuca z siebie jarzmo gwarancyi, aliansu i niewoli, generałowie moskiewscy prawne Narodu Powstanie buntem w deklaracyach swoich mianują, miłośników ojczyzny za jej zdrajców głoszą, chwalebne postępki miasta Wilna, a mianowicie Warszawy, w której wedle nich zgwałcone prawa narodowe w osobie ministra imperatorowej za dopełnienie buntowniczych kroków podają. Maż Moskwa prawo buntownikami nazywać Polaków niepodległych, nie poddanych sobie, knując i gwałcąc narzucane od siebie samej na Polskę, obmierzłe narodowi a gorszące Europę, traktaty? Moskwie to przystoi oskarżać naród polski o zdradę, przeciw niej wymierzoną? W postaci posłów wysyłając carowa rządców do Polski, jak do dziedzicznych swych krajów, którzy nie pośrednikami pokoju między dwoma narodami, ale raczej narzędziami dotąd jej despotyzmu w kraju naszym byli, możeż się ona odwoływać do prawa narodów, które w żadnym przypadku uzurpatorom obcym nie służą i które nie tamują nigdy najpierwszego w każdym narodzie prawa ścigania i niszczenia pod jakimkolwiek nazwiskiem domowego lub obcego tyrana? Ale niedość jest okazać w pomienionych deklaracyach przewrotność w wyrazach, których Moskwa używa końcem oczernienia narodu i ubarwienia swej zemsty, rzetelnym nadto tychże deklaracyi celem jest obłuda, chęć umorzenia w Polsce czucia obywatelskiego, zapału ojczystego i siły narodowej. Zna to dobrze Moskwicin, iż każdy naród, chcący rzetelnie być wolnym, wolnym być musi, zna, że najliczniejsze despotyzmu wojsko przekonać nie wydoła narodu, biorącego się ogółem do oręża, i dlatego wzywa pozornie część jedną narodu, do spokojności, aby łatwiej cały zgnębionym został. Obiecują zatem deklaracye moskiewskie gnuśno w domach swych mieszkającym obywatelom uchronienie ich, obiecują im tarczę w wojsku carowej, obronę wszelką, a mianowicie takowe obietnice w duchu zdrady czynione są niewinnym a ubogim wieśniakom. Podobnie lat temu dwie, przy zburzeniu Konstytucyi 3 maja, dawszy narodowi przyrzeczenia, nie tylko ich Moskwa nie dotrzymała, ale samych hersztów targowickich, posługaczów swoich do uciemiężenia Polski, na straty, wstyd i rozpacz wystawiła. O wy, włościanie polscy, którym wspólny nieprzyjaciel bezpieczeństwo i spokojność w sprawowaniu rolnictwa i gospodarstwa obiecuje, możecież spuszczać się na obietnice, niepodobne do dotrzymania w czasie wojny? na ludzkość swawolnego żołnierza, który chudobę waszą zagrabia, dobytek niszczy, chałupy w popiół obraca? I możecież dbać o zaręczoną wam spokojność pracy waszej, kiedy owoce tej pracy, żniwo ziemi przez was uprawionej, pochłonął Moskwicin. Możecież wierzyć zaręczeniu wam spokojności od tej potencyi, której poddani właśni od wieku żadnej spokojności nie mają, gdy ich ustawicznie na rzeź prowadzi?

Pytajcie się tylko własnych jej sołdatów i kozaków, od jak wielu lat oni spokojnego nie mieli momentu? Moskwali obiecywać wam może polepszenie stanu, gdy niemasz w świecie sroższej niewoli nad tę, w której ona lud rolniczy trzyma, gdy go na rynkach, jak bydlęta, przedawać dopuszcza? Niech więc ani szlachtę, ani lud wiejski nie łudzą fałszywe nadzieje deklaracyi moskiewskich. Do gnuśności wzywa Moskwa; do czynnego męstwa — Ojczyzna. Spokojne gospodarstwo zaręcza fałszywie Moskwa, Rząd polski zabezpieczyć wszystkim stanom owoce pracy i gospodarstwa raz na zawsze przyrzeka. Niewolę rządu, w Europie najuciążliwszego, chcą wyrazami słodzić deklaracye moskiewskie; powstanie narodowe pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki wolność prawą wszystkim Rzplitej mieszkańcom gotuje. Nakoniec do rozdwojenia i osłabienia obywatelów zmierzają deklaracye moskiewskie; Rząd polski zagrzewa Polaków do jedności i wspólnej obrony. Obywatele! Nie powinniżeście raczej wierzyć ziomkom, obrońcom, braciom waszym, aniżeli obcym gwałcicielom, nieprzyjaciołom imienia i rodu polskiego?

[Odesłanie żądania obywateli dubienieckich do Wydziału Żywności]

RNN... żądanie obywateli dubienieckich względem zapłacenia onym za żywność, do obozu generała Zajączka dostawioną, odsyła do Wydziału Żywności po roztrząśnienie, a jaką kwotę pomieniony Wydział za słusznie należącą się uzna, taką że Wydział Skarbu z Kasy narodowej zapłacić ma, deklaruje.

[Odpowiedź na memoryał ob. Koryckiego pułkownika]

RNN... na memoryał, w którym ob. Korycki, pułkownik w wojsku koronnem, doprasza się o przyspieszenie egzekucyi dekretu, w urzędzie Bielino na posesyi olszańskiej zyskanego, RNN całą tę okoliczność do otwarcia sądów tej sprawie przyzwoitych zawiesza.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej uskutecznienia uniwersału względem włościan]

RNN..., doniesienie Komisyi Porządkowej województwa brzeskiego-litewskiego, pod dniem 20 czerwca 1794 roku datowane, do Wydziału Porządku w Radzie swojej przesłane, rezolwując, odpowiada, iż uwagi i myśli Komisyi Porządkowej województwa brzeskiego-litewskiego, w doniesieniu jej wyrażone, lubo zna być z czułości obywatelskiej i pracowicie odbywanych obowiązków pochodzące, jednak gdy urządzenia Najwyższego Naczelnika i RNN tłómaczeniu żadnemu i odmianie podług przepisów organizacyi komisyów porządkowych, przez Radę ustanowionej, podpadać nie mogą, przeto iżby uniwersał, opiekę rządową włościanom wręczający i w pańszczyznach ulgę czyniący, tak, jak jest drukowany i na cały kraj polski wydany, natychmiast bez zwłoki w województwie brzeskiem ludowi był ogłoszonym, zaleca; że zaś urządzenie dozorów w województwie brzeskiem-litewskiem

iżby raporta też komisye porządkowe i magistraty miast o takowem urządzeniu kres, oraz o drogach, mostach i przeprawach rzecznych, do RNN natychmiast uczyniły i ciągle raportowały, nakazuje.

[Lista osób do Komisyi Brzeskiej-Litewskiej nominowanych]

RNN... do Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej nominuje i potwierdza obywateli: . . . . Jagmina, ks. Romana Sakowicza, Michała Żyttoka, ... Rayskiego, Jana Krópińskiego, Michała Zalewskiego, ks. Paszkiewicza, Stanisława Laskowskiego, ks. Rajmusa ihumena jabłeczyńskiego, Jacka Paszkowskiego, Jana Niemcewicza, Stanisława Klokockiego, ks. Kukiela proboszcza wołczyńskiego, Wincentego Wyganowskiego, ks. Buchowieckiego rektora i Klemensa Machwicza, którym, iżby przybrawszy jeszcze pięć osób z obywatelów mieszkańców miejskich i protokóły wszelkie od zeszłego składu Komisyi do siebie odebrawszy, obowiązki organizacyą dla wszystkich komisyi ogólną przepisane i wszelkie urządzenia tak Najwyższego Naczelnika jako i RNN dopełniać starali się oraz o czynnościach swoich Radzie raportowali, zaleca.

[Wzięcie w rekwizycyę wszelkiego płótna, w Warszawie znajdującego się, dla wojska zdatnego]

RNN... Gdy z przełożenia Wydziału Potrzeb wojskowych o koniecznej potrzebie dostawienia znacznej części płótna dla wojska narodowego i niemożności onego w prędkim czasie sprowadzenia uwiadomioną zostaje, chcąc najspieszniej takowemu niedostatkowi zaradzić, Rada wszystkie płótna, na składach i w sklepach tu w Warszawie będących znajdować się mogące a dla wojska na namioty, koszule i inne potrzeby zdatne, bierze w rekwizycyę i zapłatę za nie ze Skarbu zapewnia, zalecając najmocniej wszystkim ogólnie tegoż płótna właścicielom, ażeby takowego płótna nikomu innemu dopóty, dopóki Wydział Potrzeb wojskowych tychże potrzeb nie obrachuje i nie udeterminuje, nie sprzedawali pod odpowiedzią i karami w przypadku nieposłuszeństwa. Względem czego Wydział Potrzeb wojskowych do Magistratu miasta wolnego Rzplitej Warszawy udać się a Magistrat niniejszą rezolucyę Rady do skutku doprowadzić powinien będzie.

[Zalecenie względem użycia pomocy wojskowej do wydania rekrutów przez nieposłusznych odmawianych]

RNN..., odpowiadając na raport ob. Franciszka Orsettiego, pełnomocnika swego do Komisyi Porządkowej Bielskiej wysłanego, oświadcza, iż do wybrania rekruta uniwersałem Rady przepisanym nietylko może, ale i powinna być użyta z najbliższej komendy pomoc wojskowa przeciw nieposłusznym, wydania rekrutów wzbraniającym.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego oddania akt swych Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN..., kiedy już nowy skład Komisyi Porządkowej Warszawskiej z zachowaniem przy niej tymczasowie deputacyi komisyjnych, dawniej do Komisyi Ks. Mazowieckiego należących, wybrała, przeto zaleca tejże ustałej Komisyi, ażeby wszelkie akta i protokóły czynności swoich zdała nowo przez Radę wybranej.

[Ustanowienie pensyi dla oficyalistów kancelaryi Rady]

RNN..., nie chcąc mieć prace kancelaryi Rady bezpłatnemi, ażeby tem dokładniej i ochoczej przepisane sobie obowiązki pełniła, za nie, ile stan Skarbu narodowego w teraźniejszych okolicznościach dozwala, następujące roczne naznacza pensye, kwartałami *anticipative* opłacać się mające, jako to:

Sekretarzowi przy Radzie złp.	8.000
Regentowi dozoru	5.000
Sekretarzowi do ekspedycyi	4.000
Dwom regentom przy kancelaryi, każdemu po .	4.000
Jednemu archiwiście	4.000
Dwom protokólistom przy sekretarzu, każdemu po	1.500
Ośmiu kancelistom, każdemu po	1.200

A gdy rzeczone osoby kancelaryi Rady bardziej z gorliwości obywatelskiej, niźli w celu zyskania zupełnej nadgrody pracować oświadczywszy, toż swoje oświadczenie w czułem i dokładnem obowiązków pełnieniu uskuteczniać będą, RNN, gdy się o tem przeświadczy, zapewnia, że prace ich niezawodny znajdą szacunek i odpowiadającą w czasach szczęśliwych odbiorą nadgrodę.

32.

Działo się ... dnia dwudziestego ósmego miesiąca czerwca roku 1794.

RNN... Do obywatelów mieszkańców miasta wolnego Warszawy. Obywatele! Chcecie sprawiedliwości ze zdrajców ojczyzny, a któż jej nie chce? Który dobry Polak cierpieć może, aby ci uniknęli należytej swym zbrodniom kary, którzy obcym przedawali ojczyznę, a na głowy wasze podpisywali wyroki. Tak jest! będą i być muszą ukarani. Niech przynajmniej raz ojczyzna zemści się krzywdy swojej na tylu i tak długo bezkarnych wyrodnych synach swoich. Ale, obywatele! nie chciejcie pozorem przymusu kazić wyroku najświętszej sprawiedliwości. Nie chciejcie sami brać na siebie postać sędziów, gdy macie do tego urzędu wybrane z pomiędzy was osoby. Nie chciejcie przestąpieniem dróg słuszności kazić jej świętości i dawać powody do po-

twarzy niechętnym powstaniu naszemu, że w Polsce zbrodnie bardziej przez zapał ludu, niż przez wyrok prawa są ukarane. Będzie sprawiedliwość wymierzona, ile można najprędzej, ale trzeba, żeby godna była narodu polskiego, żeby wykonaną była podług tych świętych prawideł, na których zasadzony rząd wolny równie trwoży i karze zdrajców ojczyzny, jak zabezpiecza cnotliwych. Na miejsce do egzekucyi osądzonych wyznacza Rada plac Nalewek, gdzie od kilku wieków karane były zbrodnie przeciw ojczyźnie.

[Deklaracya względem sądzenia spraw kryminalnych]

RNN..., chcąc mieć sprawiedliwość przyspieszoną na posądzonych o zdradę ojczyzny, której odwlekanie w sprawiedliwą niespokojność wprawuje naród, deklaruje: 1° iż gdzie są oczywiste dowody na piśmie i takie, iż same są dostatecznem przekonaniem przeciwko obwinionemu, w takowych sprawach dosyć jest na samej z obwinionego indagacyi; 2° sądy kryminalne każdą sprawę do sądu swego przychodzącą najdalej w trzech dniach pod odpowiedzią i karami zakończyć powinny.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa, aby rekwirował Deputacyę Indagacyjną]

RNN... zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby rekwirował Deputacyę Indagacyjną, iżby ta wszystkich, co pensye od dworów zagranicznych brali, podała natychmiast sądom kryminalnym do sądzenia.

[Zalecenie ob. Zakrzewskiemu, aby do podkomendnych wydał dyspozycye]

RNN... celem zabezpieczenia z zewnątrz miasta wolnego Rzplitej Warszawy zaleca ob. Zakrzewskiemu radcy, jako prezydentowi i komendantowi milicyi miejskiej, ażeby do swoich podkomendnych potrzebne wydał dyspozycye, przy odgłosie trąby publikować się mające, iżby obywatele przy swoich słupach stanęli niebawnie.

[Rekwizycya do Magistratu, aby użył środków do przywrócenia spokojności miasta Warszawy]

RNN... celem użycia tych wszelkich środków, które do przywrócenia spokojności między obywatelstwem tej stolicy pomocne być mogą, rekwiruje Magistrat miasta Warszawy, aby ten z pomocą wszystkich urzędów miejscowych pośredniczych i oficyalistów policyjnych, pod zwierzchnictwem jego zostających, dołożył staranności i pilności, do władzy jego należnej, iżby bezpieczeństwo miasta tego utrzymane było.

[Zalecenie Magistratowi warszawskiemu, aby nakazał cyrkułom wybranie osób do Deputacyi Indagacyjnej]

RNN... Gdy dla mnogości papierów Deputacya Indagacyjna nie może tak prędko w pracy postępować, jak prędko chęć powszechna ukarania obwinionych wyciąga, przeto rekwiruje Rada Magistrat warszawski, aby ekstraordynaryjną złożywszy sesyę, zalecił natychmiast cyrkułom wybranie z ka-

żdego po trzy osoby do wzmiankowanej Deputacyi Indagacyjnej, któreby jej były pomocne do przyspieszenia sprawiedliwości.

[Zalecenie Deputacyi Indagacyjnej]

RNN... Zaleca Rada najprędszy pospiech Deputacyi Indagacyjnej z kontynuacyą pracy, póki się z nią wybrane z cyrkułów osoby nie złączą, których rozkład podług potrzeby uczyni.

33.

Działo się ... dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca czerwca roku 1794.

[Zalecenie kancelaryi Rady i wszystkim magistraturom dostarczenia dyaryuszów sesyi i czynności Gazecie Rządowej]

RNN... Gdy w celu oświecenia powszechnego wydanie Gazety Rządowej za środek potrzebny przez Wydział Instrukcyi jest uznane, zaleca RNN kancelaryi swojej, aby dyaryusz każdej sesyi Rady, jako i rezolucye swoje *per extensum* (prócz sekretnych), tudzież raporta od Deputacyi Centralnej, komisyi porządkowych i sądów kryminalnych przychodzące, ob. ks. Franciszkowi Dmochowskiemu, zastępcy i dozorcy wspomnionej gazety, regularnie codzień dostarczała. Zaleca równie wydziałom swoim i wszystkim magistraturom w wydziałach pracującym, jako Magistratowi warszawskiemu, aby niezwłocznie do Gazety Rządowej komunikowały wszystko, co tylko godne wiadomości publicznej być może.

34.

Działo się ... dnia trzydziestego miesiąca czerwca roku 1794.

[Dodanie ob. Müllera na miejsce ob. Działyńskiego do odwiedzania osób dyplomatycznych rosyjskich]

RNN... na przełożenie ob. Debolego, zastępcy w Wydziale Interesów zagranicznych, przydaje Rada ob. Franciszka Müllera na miejsce nieprzytomnego ob. Działyńskiego, a to końcem odwiedzania wspólnie z ob. Debolim osób dyplomatycznych rosyjskich, w zabezpieczeniu narodowem zostających.

[Zalecenie ob. Zakrzewskiemu, ażeby się zniósł z komendantem Ks. Mazowieckiego względem zastąpienia wart municypalnych wojskiem regularnem]

RNN... poleca ob. Zakrzewskiemu, radcy i prezydentowi miasta War-

szawy, ażeby końcem ulżenia obywatelom mieszkańcom tegoż miasta w wartach municypalnych, dotąd przez nich odbywanych, zniósł się z ob. komendantem Ks. Mazowieckiego, iżby ten starał się zastąpić wojskiem regularnem pomienionych wart tyle, ile mu wielość konsystującego tu garnizonu warszawskiego pozwoli.

[Zalecenie temuż, ażeby urządził patrole konne i piesze nocne końcem zabezpieczenia spokojności miasta Warszawy]

RNN... Gdy tego zabezpieczenie wewnętrznej miasta Warszawy spokojności wymaga, ażeby jak najpilniejszy był dozór dawany na burzliwe umysły, do rozruchów podniecać chcące, a Rada zawiadomioną zostaje, iż wielu tak cnotliwych znajduje się obywateli, którzy celem uśmierzenia w samem źródle podobnych burzycielów patrole nocne, tak konne, jako i piesze, odbywać oświadczają się, przeto poleca ob. Zakrzewskiemu radcy, jako prezydentowi miasta tego, iżby potrzebne w tej mierze tak z komendantami jako i z wójtami cyrkułowymi, zniesienie się uczyniwszy, rzeczone patrole nocne, konne i piesze, w sposób najdogodniejszy urządził.

[Polecenie ob. Zakrzewskiemu, aby stałą siłę zbrojną z milicyi municypalnej wyciągnął]

RNN... znanej gorliwości i doświadczonemu obywatelstwu ob. Zakrzewskiego, radcy i prezydenta miasta Warszawy, oddaje wyciągnienie stałej siły zbrojnej z milicyi municypalnej, dotąd egzystującej, któraby tem mocniejszem wewnętrznej miasta tego spokojności zabezpieczeniem być mogła; a jakich w tej mierze środków ob. Zakrzewski użyje i jakim sposobem pomienioną siłę zbrojną urządzi, RNN uwiadomić o tem nie omieszka, która z swej strony żadnych środków nie ubliży, przez jakieby przedsięwzięcie to skutecznem stać się mogło.

[Potwierdzenie etatu korpusu milicyi policyjnej z głów 400 składać się mającego]

RNN... przyniesiony przez ob. Zakrzewskiego, radcę i prezydenta miasta Warszawy, etat korpusu milicyi policyjnej, z głów 400 tymczasowie składać się mający, z rozkładem opłat należnych potwierdza, na opatrzenie i utrzymanie onegoż fundusz należyty obmyślić oświadcza, nie zagradzając powiększenia w czasie liczby głów, takowy korpus formować mających.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 67.461 na opłacenie chorągwi laski marszałkowskiej, oraz złp. 36.000 na urzędników marszałkowskich]

RNN..., potwierdziwszy w dniu dzisiejszym etat korpusu milicyi policyjnej, tymczasowie z głów 400 składać się mającego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na utrzymanie onegoż sumy dwie, jedną złp. sześćdziesiąt siedm tysięcy czterysta sześćdziesiąt jeden, dotąd na opłacanie chorągwi

laski marszałkowskiej, drugą złp. trzydzieści sześć tysięcy na urzędników jurysdykcyi marszałkowskiej koronnej, z Skarbu publicznego opłacane, czyli razem złączoną sumę złp. sto trzy tysiące czterysta sześćdziesiąt jeden z Kasy narodowej za kwitem ob. Zakrzewskiego, radcy i prezydenta miasta Warszawy, *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa, aby osoby przez Magistrat wybrane w Deputacyi Indagacyjnej umieścił]

RNN... przesyła Wydziałowi Bezpieczeństwa wyznaczenie osób z obywatelów mieszkańców miasta wolnego Rzplitej Warszawy w pomoc Deputacyi Indagacyjnej przez Magistrat rzeczonego miasta w moc rezolucyi Rady pod dniem 28 miesiąca i roku bieżących dopełnione i zaleca temuż Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby pomienione osoby w Deputacyi Indagacyjnej umieścił i do wspólnej z poprzednio wyznaczonymi pracy wezwał.

[Dozwolenie ob. Kilińskiemu werbunku ludzi luźnych, w Warszawie bawiących, z wyznaczeniem na to złp. 10.000]

RNN... obywatelskie oświadczenie ob. Jana Kilińskiego, zastępcy w RNN, ofiarującego się zatrudnić werbowaniem do służby Rzplitej wszystkich ludzi luźnych i bez żadnego do życia sposobu w Warszawie i okolicach bawiących się, tudzież odsyłaniem onychże do obozu Najwyższego Naczelnika, z przyzwoitem gorliwości jego uwielbieniem przyjmuje, werbunku takowego pozwala i że ob. komendanta Ks. Mazowieckiego o dodanie komendy z regularnego wojska, częścią piechoty, częścią kawaleryi, tak dla pilnowania rekrutów, jako i transportowania onychże do obozu, niemniej o wyznaczenie koszar, w którychby ciż rekruci tymczasowie aż do przesłania ich zaprowadzonymi być mogli, niezwłocznie rekwirować będzie, oświadcza. Na nieuchronne koszta, które takowy werbunek i opatrzenie rekruta wyciągać będzie, tymczasowie z Skarbu narodowego dziesięć tysięcy złp. przeznacza, a ob. Kilińskiego po wzięcie przepisów, jak ci rekruci zaciągani, ubierani i dostawiani być mają, do Najwyższego Naczelnika odsyła.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 10.000 złp. dla ob. Kilińskiego]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu ob. Janowi Kilińskiemu, zastępcy w RNN, na wydatki rekrutowania, którym w Warszawie zatrudnić się wziął na siebie obowiązek, i na opatrzenie pierwszych tegoż rekruta potrzeb złp. dziesięć tysięcy z Kasy narodowej za kwitem jego *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Polecenie ob. Orłowskiemu, aby miejsce na koszary dla rekrutów przez ob. Kilińskiego zwerbowanych wyznaczył i konwój dodał]

RNN... poleca ob. Orłowskiemu, komendantowi Ks. Mazowieckiego,

ażeby tak dla tymczasowego umieszczenia rekruta, przez ob. Jana Kilińskiego, zastępcę w RNN, zwerbować się mającego, koszary wyznaczył, jako też część piechoty, część jazdy proporcyonalną do liczby zrekrutować się mających dysponował, którąby nietylko pomienionych rekrutów pilnowała, ale też i przesyłanie onych do obozu Najwyższego Naczelnika zabezpieczyła.

[Zalecenie ob. Zakrzewskiemu nowej konskrypcyi ludności miasta Warszawy]

RNN... przełożenie ob. Kilińskiego, zastępcy w RNN, tak względem konskrypcyi ludności miasta Warszawy, jako i warunków przy niej zachować się mających, znajdując za sprawiedliwe, gdy, już takową konskrypcyę jeszcze pod dniem 16 miesiąca i roku bieżących nakazawszy, uskutecznienie onej ob. Zakrzewskiemu radcy jako prezydentowi miasta tego oddała, przeto poleca onemuż, ażeby pomimo rubryk, do rzeczonej konskrypcyi w schemacie wskazanych, kazał domieścić jeszcze jedną, w którejby dziedzice posesyi za swoich komorników, panowie za sług swoich zaręczenia umieszczali i oneż podpisywali z wyrazami, jako są ludzie niepodejrzani i spokojni, którzyby zaś z komorników i sług podobnych zaświadczeń nie mieli, że ci przez rząd miejscowy za luźnych uznani być i werbunkowi nakazanemu podlegać mają, deklaruje.

[Dodanie osób do Sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego]

RNN... na przełożenie Wydziału Sprawiedliwości do składu Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego przydaje obywatelów: Jana Gołaszewskiego, Marka Lipczyńskiego, Jana Pluskwińskiego, Jakóba Kubickiego, Józefa Nietyksę i Konotkiewicza, którym zaleca, ażeby wykonawszy przed tymże sądem przysięgę, obowiązki organizacyą przepisane wspólnie z innymi sędziami odbywali.

[Nominowanie osób do Sądu Kryminalnego Najwyższego na miejsce od zasiadania wymawiających się]

RNN..., kiedy obywatele Schadel i Kwajser, do Sądu Najwyższego Kryminalnego wyznaczeni, z słusznych przyczyn niemożnością zasiadania w tymże Sądzie tłómaczą się, przeto Rada do przełożenia ich przychyliwszy się, uwalnia ich z włożonego obowiązku, a na to miejsce obywateli Daniela Lotticha i Ludwika Kocha na sędziów kryminalnych Najwyższego Sądu nominuje, zalecając onymże, ażeby, wykonawszy przed tymże Sądem przysięgę, obowiązki organizacyą przepisane wspólnie z innymi sędziami odbywali.

[Wyznaczenie miejca do egzekucyi na Piaskach pod Warszawą]

RNN... na przełożenie imieniem Magistratu miasta wolnego Rzplitej Warszawy uczynione, iż miejsce do egzekucyi osądzonych, przez proklamacyę Rady w dniu 28 miesiąca i roku bieżących na Nalewkach oznaczone,

jako znacznie zabudowane, dogodne temu celowi być nie może, deklaruje, iż pomienione egzekucye już nie na Nalewkach, ale na Piaskach w miejscu dotąd używanem odbywać się powinny.

[Pozwolenie wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika ob. Horainowi]

RNN... ob. Janowi Horainowi, zastępcy w RNN, do obozu Najwyższego Naczelnika jechać pragnącemu, wyjazdu z Warszawy dozwala, ufna w obywatelstwie jego, iż do pełnienia przyjętych raz obowiązków powrócić nie omieszka.

[Takież ob. Dzieduszyckiemu]

RNN... Takież dozwolenie wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika ob. Antoniemu Dzieduszyckiemu.

[Takież dla ob. Kilińskiego zastępcy]

RNN... Podobneż dozwolenie wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika ob. Janowi Kilińskiemu, zastępcy w RNN.

[Takież ob. Sienkiewiczowi]

RNN... Podobneż dozwolenie wyjazdu do obozu Najwyższego Naczelnika ob. . . . . Sienkiewiczowi, członkowi w Deputacyi Indagacyjnej.

[Nakazanie egzekucyi rezolucyi względem oszacowania domów z powodu fortyfikacyi miasta Warszawy znieść się mających, za przybraniem nawet osób ziemiańskich]

RNN... Ponawiając wyrazy rezolucyi swojej, pod dniem 19 miesiąca i roku bieżących zapadłej, którą oszacowanie domów, dla ufortyfikowania miasta Warszawy znieść się mających, nakazała, gdy z strony Magistratu tegoż miasta przełożenia odbiera, iż nietylko obywatele, posesye swoje w miejscach tych mający, ale nawet i ci, co grunta i ogrody posiadają, szkody z tej przyczyny już ponieśli i jeszcze ponieść obowiązani będą, przeto Rada, ile w obronie publicznej nikogo nie chcąc mieć uszkodzonego, jak już raz przez rezolucyę swoją, powyżej z daty wytkniętą, szkód poniesionych co do domów rozpoznanie i oszacowanie Magistratowi miasta Warszawy nakazała, tak i niniejszą rezolucyą obowiązuje powtórnie pomieniony Magistrat do wyznaczenia osób, któreby zniósłszy się z ob. komendantem Ks. Mazowieckiego, niemniej wezwawszy Komisyę Porządkową Warszawską do wyznaczenia ku temu także celowi osób z obywateli ziemiańskich, wspólnie z niemi zeszły na miejsce, gdzie rzeczone domy, ogrody i grunta znajdują się, tak szkody, bądź już poniesione, bądź jeszcze stosownie do planu fortyfikacyi ponieść się mające, z użyciem nawet do taksy domów architektów przysięgłych, oszacowały i zwrot wartości dla właścicielów za poprzedzającą z nimi umową wynalazły i jakaby któremu obywatelowi nadgroda i za co wypadała, opisawszy dzieło swoje, po wynalezienie i uskutecznienie takowej nadgrody do Rady odesłały.

35.

Działo się ... dnia pierwszego miesiąca lipca roku 1794.

[Dozwolenie wyjazdu z Warszawy Boskampowi]

RNN... obywatelom Stanisławowi, Władysławowi i Eufrozynie Boskampom, braciom i siostrze, wyjazdu z Warszawy dozwala i onychże do Wydziału Bezpieczeństwa po otrzymanie paszportu odsyła.

[Wzięcie pod opiekę prawa ob. Majewskiej wdowy z wyznaczeniem dla niej połowy pensyi mężowskiej do dni życia]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. Katarzyny Majewskiej, proszącej o zasłonienie siebie od pretensyi, jakie brat jej męża do pozostałego po nim majątku rościć usiłuje, gdy prawo wyraźnie pozostałe wdowy biorąc pod opiekę, czas onymże do spisania inwentarza zamierzyło i dopiero po spisaniu onegoż rozpoznanie roszczonych pretensyi sądom oddało, przeto i ob. Majewska pod tąż opieką prawa zostając, że od nikogo przed czasem o wydanie, jeżeli wydać się należnego, majątku kłóconą być nie powinna, deklaruje. Litując się zaś Rada nad stanem tejże ob. Majewskiej, do którego przez okropny przypadek zgładzenia jej męża z tego świata przyprowadzoną została, i pragnąc smutną jej dolę, ile stan Skarbu publicznego w teraźniejszych okolicznościach dozwala, lżejszą uczynić, naznacza dla niej połowę pensyi przez męża branej, zaleca oraz Wydziałowi Skarbu, ażeby takową połowę pensyi pomienionej ob. Majewskiej aż do ostatnich dni jej życia z Kasy narodowej rokrocznie wypłacać nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Bezpieczeństwa uwolnienia Aubert z pod ścisłej straży, jako do rzędu osób dyplomatycznych rosyjskich należącego]

RNN... w uskutecznieniu rezolucyi swojej, pod dniem 29 zeszłego miesiąca czerwca zapadłej, przez którą Auberta za należnego do rzędu osób dyplomatycznych rosyjskich uznała, zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby pomieniony Aubert z pod ścisłej straży uwolniony i oddany został pod zabezpieczenie narodowe wraz z innemi osobami dyplomatycznemi rosyjskiemi.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia na wydatki wojenne 400.000 złp.

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby ob. Orłowskiemu, komendantowi Ks. Mazowieckiego, za kwitem jego sumę złp. czterykroć sto tysięcy na wydatki wojenne z Kasy narodowej *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Zalecenie temuż, aby ob. Stanisławowi Lubomirskiemu złp. 1.800 wypłacił i rzeczy niektóre po rodzicach jego wydał]

RNN..., wymierzając sprawiedliwość i litość ob. Stanisławowi Lubomirskiemu, od rodziców własnych opuszczonemu i wsparcia żadnego nie mającemu, a z gorliwości ku ojczyźnie w teraźniejszych okolicznościach w pułku ob. Ośmiałowskiego służbę wojskową już czyniącemu, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby z funduszów, po rodzicach jego zasekwestrowanych, kwotę złp. tysiąc osiemset onemu wypłacił i z ruchomości sukien, bielizny i broni, jeżeli się pod sekwestrem jakie po rodzicach znajdują, względnie potrzeb onego i za jego kwitem wydać nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi temuż, iżby rekwizycyę do Komisyi Porządkowej Stężyckiej względem objęcia dóbr, do biskupstwa poznańskiego należących, uczynił]

RNN..., lubo przez rezolucyę swoją, pod dniem 21 zeszłego miesiąca czerwca wydaną, dobra biskupstwa poznańskiego Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego w administracyę objąć i dochody z nich do Skarbu narodowego wnosić nakazała, gdy jednak znajdują się jeszcze takoweż dobra, w ziemi stężyckiej i powiecie garwolińskim leżące, przeto zleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby względem podobnegoż objęcia w administracyę rekwizycyę do Komisyi Porządkowej ziemi stężyckiej uczynił.

[Zalecenie temuż, ażeby dla Wydziału Potrzeb wojskowych 95.420 złp. wypłacił]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojennych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na zakupienie i opłacenie w Brześciu-Litewskiem sukien dla wojska złp. dziewięćdziesiąt pięć tysięcy czterysta dwadzieścia z Kasy narodowej za kwitem tegoż Wydziału wypłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 200.000 dla tegoż Wydziału Potrzeb wojennych]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojennych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby z Kasy narodowej na sprawunki dla wojska narodowego sumę złp. dwakroć sto tysięcy za kwitem pomienionego Wydziału wypłacić nakazał.

[Odpowiedź na przełożenie ob. Zielińskiego w objekcie pospolitego ruszenia]

RNN... na przełożenie ob. Aleksandra Zielińskiego, pod dniem 28 *iunii* w Garwolinie datowane, odpowiada:

1° W pospolitem ruszeniu, gdy nakazana uniwersałem żywność na dni 10 pikinierom i kosynierom brakować będzie, tedy naówczas z magazynów miejscowych żywność lub z publicznej Kasy lenung wydawany być

winien. Na co fundusz komendant Ks. Mazowieckiego komenderującemu przesłać jest umocowany.

2° Na wsparcie komend obywatelskich nad Narwią ob. Orłowski wojsko liniowe dysponował końcem dzielnego odparcia wojska nieprzyjacielskiego.

3° Ofiary, przez obywateli ziemi nurskiej złożone w różnych efektach, będą do Warszawy sprowadzone i Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego oddane wraz ze specyfikacyami wydanych różnym komendom za rezolucyami Deputacyi Nurskiej.

4° Co się tycze płacy na strzelców, gdy ob. Orłowski, generał komendant Ks. Mazowieckiego, podług ordynansu Najwyższego Naczelnika do zlustrowania onych ordynansował ob. Cichockiego generała-majora, przeto skoro ta lustracya dopełnioną zostanie, lenung lub żywność stosownie do przepisów Najwyższego Naczelnika wyznaczone im będą.

5° Gdy niedostatek broni w arsenale dostarczyć potrzebie ochotników, do ob. Zielińskiego garnących się, nie może, spodziewa się RNN, iż ob. gorliwy Aleksander Zieliński albo strzelców tamtejszych z gotową ich strzelbą przyjmować, albo u obywatelów, zbyteczną od własnej potrzeby mających, za ugodą i zaręczeniem opłaty nabyć starać się będzie.

6° A gdy korpusy na wyprawę idące zostają pod komendą generałów liniowych, przeto ob. Zieliński w potrzebach wojskowych do komendanta generalnego udawać się będzie końcem prędszego potrzebom swym zaradzenia. Dokładne raporta jednak i czynności swoich i operacyi wojennych do Rady Najwyższej przesyłać ma.

7° Nie ubliża Rada aprobacyi tych wszystkich starań i zabiegów, których ob. Zieliński w powstaniu narodu, w zachęceniu obywatelów, w pomnożeniu siły zbrojnej i w uskutecznieniu zamiarów Najwyższego Naczelnika sobie zleconych gorliwie przedsiębierze.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych, aby konie od furmanów wzięte opłacił]

RNN... w przychyleniu się do przełożeń Wydziału Potrzeb wojskowych, mając wzgląd na wielokrotne wygodzenie i w ogólności konfraternii furmańskiej i w szczególności furmanów po dostarczeniu i ustąpieniu koni do armat i innych transportów wojennych, zaleca Wydziałowi Potrzeb wojskowych, aby konie, od furmanów wzięte, podług dobrowolnej z nimi ugody i obywatelskiego umiarkowania Komisaryatowi opłacać dysponował.

[Zalecenie temuż, aby do lazaretu generalnego doktora i chirurgów ustanowił]

RNN..., chcąc mieć lazaret generalny jak najlepiej urządzony, równie do dozoru, jak do wygody chorych i rannych, zaleca Wydziałowi Potrzeb wojskowych, iżby po oddaleniu się Bergonzoniego, poprzedniego wojsk

Rzplitej medyka, dyspozycye swoje do Komisaryatu Wojennego wydawszy, doktora i chirurgów doskonałych ustanowić i wewnętrznie dozór i wygodę chorym i rannym urządzić i zapewnić starał się.

[Zalecenie Wydziałowi temuż, ażeby broń ob. Gorskiego, u Karmelitów znajdującą się, do arsenału zabrał]

RNN..., rezolwując notę Komisyi Porządkowej Warszawskiej, pod dniem 27 junii datowaną, Wydziałowi Potrzeb wojskowych donoszącą o broni ob. Gorskiego, komisarza wojskowego litewskiego, w składzie ojców Karmelitów na Lesznie znajdującej się, zaleca Wydziałowi Potrzeb wojskowych w Radzie, ażeby w powszechnej obronie zaradzając trudności sprowadzenia i niedostatkowi broni, broń rzeczoną zregestrować, otaksować, zarewersować i do zbrojowni Rzplitej zabrać kazał, zastrzegając, iż ta, jako dla wojska użyta, na rekwizycyę ob. Gorskiego, lub jego sukcesorów, w czasie z Skarbu Rzplitej opłacona, lub gdyby tenże obywatel, sam do obrony wspólnej stając, broni żądał, potrzeba jego takowa z arsenału Rzplitej opatrzona będzie.

[Rezolucya dla ob. Sadowskiego względem należytości za wynajęcie magazynu na skład Komisaryatu jemu przypadającej]

RNN..., gdy ob. Sadowski w dowód pretensyi swoich o niezapłacenie należytości za zeszłej Komisyi wojskowej zajętego od lat kilku na Solcu magazynu na skład efektów komisaryatowych nie składa oryginalnych ugodnych kontraktów i tylko się do protokółów wspomnianej Komisyi Wojskowej odwołuje, przeto skoro czynności zeszłej Komisyi Wojskowej, niemniej przychody i wydatki komisaryatowe, dokładnie roztrząśnione, istotę i wielość zaległości tej wyświecą, RNN okazaną należność ob. Sadowskiemu opłacić wskaże. Co się tyczy opłaty kwartału od powstania narodu od dnia 18 marca ciągnącego się, ten, iż przez Wydział Potrzeb wojskowych podług ustanowionej ceny opłacony być winien, decyduje. O dalsze zaś miesiące użycia magazynu na skład efektów komisaryatowych aby Komisaryat z względnością na czas i ekspensa skarbowe staranie i ugodę uczynił i kontrakt z rozkładem terminów opłacenia na kwartały zawarł, Wydział Potrzeb wojskowych temuż Komisaryatowi natychmiast zlecić ma.

[Deklaracya na raport Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego co do sądzenia spraw rozpoczętych i innych okoliczności]

RNN... Na przysłany raport od Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego z Wydziału Sprawiedliwości pod dniem 21 czerwca 1794 roku i w nim przełożone zapytania, RNN deklaruje: Co do pierwszego, czyli mogą być sprawy, rozpoczęte przed powstaniem narodu o kryminał popełniony, popierane i kończone w sądach teraźniejszych kryminalnych? po województwach i powiatach w prowincyi W. Ks. Litewskiego Sąd kryminalny

po przesądzeniu spraw osób aresztowanych i obwinionych o akcye, w czasie powstania lub po powstaniu narodu dopełnione, może przystąpić do kontynuowania spraw, w dawnych sądach rozpoczętych, w rodzaju tylko udziałanych kryminałów i gdy są osoby o nie obwinione w więzieniu osadzone. Co do drugiego, iż wyszło zalecenie od Wydziału Sprawiedliwości w Deputacyi Centralnej, aby z województw i powiatów nadesłana była lista sędziów ziemiańskich i miejskich dla wyznaczenia z niej osób do Sądu kryminalnego *respective* każdego województwa powiatu, odsyła się zatem raport od sądów kryminalnych dawniejszych powiatu wołkowyskiego do Wydziału Sprawiedliwości Deputacyi Centralnej, aby ta Sąd kryminalny podług przepisanej sobie organizacyi w tymże powiecie nominowała i od niego wszelkie przyjmowała odtąd raporta. Co do trzeciego, względem uczynionej rekwizycyi wydania wszelkich papierów, któreby w Warszawie znajdowały się, tyczące się więźniów litewskich, lub do powołania innych służące, RNN zaleci natychmiast Deputacyi, do rewizyi papierów wyznaczonej, aby ta, jak najprędzej odłączywszy papiery do osób prowincyi litewskiej ściągające się, odesłała one do Deputacyi, Centralnej Litewskiej. Co do czwartego, jak się ma rozumieć opieka nad więźniami, gdy areszty, dozór, śledzenie i opatrywanie potrzeb poruczone są Wydziałowi Bezpieczeństwa, RNN, odsyłając do opisów organizacyi, wyświeca, iż Wydział Sprawiedliwości, co się tyczy utrzymywania więźniów i opieki ich nad nimi, w tem wszystkiem znosić się i jak najściślej porozumiewać się ma z Wydziałem Bezpieczeństwa.

[Rezolucya na memoryał Ożarowskiej względem wydania papierów]

RNN... na podany memoryał ob. Franciszka Bilińskiego w imieniu Ożarowskiej wdowy w prośbach, aby Wydział Dyplomatyczny papiery do starostwa suraskiego i żarnowieckiego należące, na które jej *ius communicativum* przyznane, wydać raczył, RNN deklaruje, aby ob. Ożarowskiej wspomnione papiery, do jej interesu ściągające się, Wydział Dyplomatyczny i Deputacya do papierów przejrzenia wyznaczona nieodwłocznie wydała za rewersem.

[Rezolucya dla ob. Rozmyślańskiego]

RNN... na memoryał ob. Piotra Rozmyślańskiego w żądaniu wydania sobie należytości czerwonych zł. piętnastu za komorne od Sokołowa, kapitana rosyjskiego, podług wydanej od niegoż karty przychodzących, a którego rzeczy i sprzęty w Komisyi Porządkowej Warszawskiej Ks. Mazowieckiego są złożone, RNN deklaruje, iż wymierzając prośbom Piotra Rozmyślańskiego żądany skutek, jako w pretensyi opisem stwierdzonej i w Deputacyi likwidacyjnej przejrzanej, czyni zalecenie Wydziałowi Skarbowemu w RNN, aby suma czerw. zł. 15 *praevio iuramento* Rozmyślańskiemu zaliczoną została.

[Odpowiedź na zapytanie Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego względem sądzenia spraw w trzy dni]

RNN... na zapytanie Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego, jak się ma rozumieć punkt w rezolucyi Rady dla Sądu tegoż pod dniem 28 czerwca przepisanej, iżby każda sprawa we trzy dni była ukończona pod odpowiedzią i karami, daje swoją odpowiedź, iż ta rezolucya ściąga się tylko do spraw, które bez inkwizycyi kończonemi być mogą.

[Zalecenie wydziałom Rady i Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby donoszących o znajdowaniu się rzeczy po osobach osądzonych etc. do ob. Zakrzewskiego odsyłały]

RNN..., odbierając różnymi czasami doniesienia o znajdować się mających w ukryciu różnych rzeczach i majątku po osobach osądzonych i zbiegłych pozostałym, ażeby w podobnych zdarzeniach i Skarb publiczny krzywdy przez nieodzyskanie ukrytych rzeczy nie poniósł i donoszący z zatajeniem ich imion przyzwoitą za swoją gorliwość odbierali nadgrodę, zaleca tak wydziałom w Radzie swej, jako i Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby takowe doniesienia i donoszących odsyłali do ob. Zakrzewskiego, radcy i prezydenta miasta Warszawy, a ten, zapewniwszy się nietylko o istocie doniesienia, ale i o skutku onegoż, przyzwoitą donoszącym wymierzać będzie nadgrodę.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Warszawskiej, aby raport w tydzień dwa razy dawała]

RNN ... zaleca Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby, jako pod bokiem Rady będąca, przesyłała w każdy tydzień dwa razy raporta swych czynności z wyrażeniem oraz komisarzy, którzy której sesyi przytomnymi byli.

[Pozwolenie Wydziałowi Skarbu na mniejsze sumy wydawania zaręczeń swoich]

RNN..., ustanowiwszy w dniu 14 zeszłego miesiąca czerwca zaręczenia skarbowe w niemniejszej sumie, jak na trzy tysiące złp., wydawać się mające, gdy przez Wydział Żywności zawiadomioną zostaje, iż takowa kwota, na zaręczenia ustanowiona, trudni nabycia wiktuałów i furażów, a stąd przekonywa się, że celem powiększenia magazynów konieczna potrzeba zmniejszenia sum w rzeczonych zaręczeniach wypada, przeto Rada, chcąc ile z siebie nietylko opatrzenie żywności i furażów jak największe zabezpieczyć, ale razem i obywatelom, zbywać oneż chcącym, takowe zbycie ułatwić i razem dać im sposobność wnoszenia takowych zaręczeń do Skarbu w opłacie podatków od nich przypadających, rozwalnia wyrazy rzeczonej rezolucyi swojej, pod dniem 14 miesiąca czerwca zapadłej, i Wydziałowi Skarbu czę-

storzeczone zaręczenia nietylko na złotych trzy tysiące, ale i na tysiąc jeden, i na złotych pięćset, wydawać dozwala z zachowaniem uroczystości, przez tęż rezolucyę przepisanych.

36.

Działo się ... dnia drugiego miesiąca lipca roku 1794.

[Odpowiedź na żądanie delegowanych powiatu wołkowyskiego]

RNN... nie innym celem ustanowiła Deputacyę Centralną W. Ks. Litewskiego, jak tylko ażeby Komisye Porządkowe, w temże W. Ks. Litewskiem znajdujące się, w żądaniach swoich do niej początkowie udały się, i dlatego Rada starała się przesłać tejże Deputacyi wszelkie uniwersały i urządzenie przez siebie wydane, ażeby stosownie do nich żądania komisyi porządkowych ułatwiła i ich wątpliwości rozwiązywała. Nie chcąc jednak bez odpowiedzi zostawiać żądania delegowanych od powiatu wołkowyskiego, tak na nie odpowiada:

ad 1^{m} Już Rada deklarowała, że funkcye, przez spisek targowicki uzyskane, nie mogą się zostać przy osobach, które je posiadają. Wchodzących do tego spisku Rada uważa dwojako: raz tych, którzy do niego początkowo wpływali i następnie czynnie należeli; drugi raz tych, co albo mimo wiadomość swoją do tak niecnych robót wezwani zostali, albo uciskającej ich przemocy uledz musieli. Na pierwszych Rada nie może patrzyć, jak tylko jako na odrodnych ojczyzny synów, którzy zasłużonym za swe niecnoty karom uledz powinni. Drugich uznaje być ofiarą, częścią przemocy, częścią własnej ich słabości, i dlatego sądzi, że ci drudzy nie mogą mieć sposobniejszej pory zmazania zaciągnionej plamy, jak teraz przez silne i skuteczne do Powstania Narodowego przyłożenie się.

ad 2^{m} Potrzeba, ażeby Komisya powiatu wołkowyskiego dostawienie rekrutów od pospolitego ruszenia rozróżniła, bo jeden obowiązek ani przeszkadza drugiemu, ani go zajmuje. Jak rekrut, tak pieszy jako i konny, ma być z dymów dostawiony i w jakie potrzeby opatrzony, wyszczególnia to wyraźnie uniwersał Rady, pod dniem 6 czerwca wydany, skoro w nim napisano, że z pięciu dymów rekrut jeden pieszy, a z pięćdziesiąt jeden konny dostawiony być ma; to wyraźne dla Komisyi i obywatelów powiatu daje prawidło, że posesorowie pięciu dymów na jednego pieszego, a pięćdziesiąt na wystawienie i opatrzenie w przepisane potrzeby jednego konnego, w proporcyę do tychże dymów, składać się powinni.

ad 3^{m} Tenże sam uniwersał wyraźnie ma w sobie, iż pomimo opatrzenia przystawionego rekruta w potrzeby przepisane raz jeden na zawsze

złp. 15 dać mu potrzeba; jako bowiem rekrut, zaciągniony do liniowego wojska, brać będzie potem opłatę regimentową z Kasy narodowej, jaka na niego wypadnie, i to jest, co stanowi różnicę między rekrutem przystawionym a pospolitem ruszeniem. Raz przystawiony rekrut zostanie się przy wojsku liniowem, do którego użytym będzie. Pospolite zaś ruszenie wezwane zostanie tylko w czasie potrzeby, ażeby wojsku liniowemu w pomoc było, które po odbytej wyprawie do domów swoich powracać będzie. Wypada zatem, ażeby rzeczone pospolite ruszenie przyzwoicie uzbrojone gotowe było zawsze na dyspozycye, jakie bądź od bliższych komend, bądź od generałów swoich ziemiańskich odbierać będzie.

ad 4^{m} W tem delegowani udać się powinni do komenderujących najbliższemi dywizyami, a ci ich żądania załatwią. Resztujące zaś żądania delegowanych, a szczególniej względem nominacyi osób tak do Komisyi Porządkowej, jako i do Sądów kryminalnych, odsyła Rada do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, której, jako bliżej okoliczności przytomnej, Rada dopełnienie tego wszystkiego poleca.

[Odpowiedź na przełożenie Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN..., odebrawszy z uwielbieniem raport od Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego o rozpoczęciu swych czynności i ułożeniu dla siebie organizacyi, na uczynione niektóre przełożenia od tejże Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego oświadcza:

1^{0} Obywatel, nie Jan Paweł Łuszczewski, lecz Jan Nepomucen, tak jak jest nominowany, w Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego zasiadać powinien.

2^{0} Iż na miejsce ks. Kuszla kanonika, obowiązkami konsystorza warszawskiego zajętego, a przez to od zasiadania w Komisyi Porządkowej wymawiającego się, nominuje ks. Dorau, kanonika warszawskiego. Na miejsce zaś obywatelów: Józefa Nieborowskiego przy obowiązkach mennicznych, Michała Sadlera przy administracyi masy tepperowskiej będących, Andrzeja Ciemniewskiego, za granicą w tym czasie znajdującego się, a przez to niemogących w Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego zasiadać, nominuje obywatelów: Niewieścińskiego, Telesfora Billewicza i Gutowskiego. Co zaś do obywatelów: Efraima Oszelewskiego, który odbieraniem ofiar zatrudnia się, ten po zdaniu kalkulacyi z odebranych ofiar i zakwitowaniu siebie sam w osobie swojej w Komisyi Porządkowej zasiadać może, do dalszego zaś odbierania ofiar obywatelskich Komisya Porządkowa inną zdatną osobę wyznaczy; równie i Jan Adam Blum w tejże Komisyi Porządkowej zasiadać powinien, a Magistrat miasta Warszawy inną osobę na jego miejsce do asystencyi przy boku J. K. M. wyznaczy.

3^{0} Co zaś do przełożenia Komisyi Porządkowej względem ustanowienia

kancelaryi swojej, ludzi do usług potrzebnych, oznaczenia dla wszystkich oficyalistów pensyi oraz funduszu na ekspensa potoczne, Komisya Porządkowa Ks. Mazowieckiego ma podać opinię swoją do Rady, czyli liczba wyrażonych oficyalistów oraz ludzi do usług przez Komisyę Porządkową zmniejszoną być nie może, jakowa pensya dla każdego oficyalisty i suma na ekspens potoczny z oszczędnością koniecznie jest potrzebna, a Rada naówczas swoją rezolucyę Komisyi Porządkowej w tej mierze prześle.

[Przepis obowiązków dla Pocztamtu generalnego warszawskiego]

RNN..., chcąc jak najdokładniejszą w tym czasie mieć usługę dla narodu z poczt krajowych, następujące Pocztamtowi generalnemu do pełnienia jak najmocniej przepisuje obowiązki:

1° Aby Pocztamt generalny nakazał niezwłocznie wszystkim pocztmistrzom krajowym, pod rządem swoim zostającym, stosownie do dawniejszych instrukcyi w przepisie: Ogólnych obowiązkach pocztmistrzów, w paragrafie XIV wyrażonych, dawać co poczta znać do Pocztamtu generalnego o zbliżeniu się wojsk nieprzyjacielskich, ich sile i obrotach, a to wszystko ile możności najdokładniej i najregularniej, co tylko od przejeżdżających dowiedzieć się będą mogli pewnego, z wyrażeniem, czyli takową powzięli wiadomość od osób wiarygodnych i sobie znajomych, czyli też od osób nieznanych i mniej wiarygodnych.

2° Aby pocztmistrzowie w niektórych gwałtowniejszych przypadkach i zwłoki niecierpiących podobne wiadomości przez sztafety do Pocztamtu generalnego odsyłali pod adresem takowym: »Raport od pocztamtu N. N. do RNN«, który to raport pod kopertą Pocztamtu generalnego warszawskiego od pocztmistrzów przesyłany być powinien.

3° Zalecenie przysyłania takowych raportów ma nastąpić od Pocztamtu generalnego do pocztmistrzów krajowych w jak największym sekrecie, aby wiadomości nieprzyjaciół Powstania Narodowego nie doszło, z jak największą przytem bacznością, iżby skutek takowego zalecenia następował nieprzerwanie.

4° Pocztamt generalny, stosownie do instrukcyi dawniej sobie przepisanej w paragrafie XVI, ma wysłać najdalej w przeciągu dni ośmiu oficyalistę swojego do rewizyi traktów pocztowych, z obowiązkiem wiernego i prędkiego raportowania: 1° na jakich traktach drogi i mosty prędszej potrzebują poprawy a gdzie takowa reperacya okaże się być koniecznie potrzebną, ma o tem ostrzedz natychmiast Komisyę Porządkową miejscową, dopraszając się niezwłocznej reperacyi dróg i mostów, 2° wiele na której stacyi koni pocztowych znajduje się a wiele takowychże koni podług etatu pocztowego znajdować się powinno, a takowa rewizya zaraz od poczthalteryi warszawskiej zaczynać się powinna, 3° które stacye potrzebowałyby prze-

niesienia z przyczyny zajętych przez wojska obce stacyów nadgranicznych, komunikacyę z innemi stacyami przecinających.

[Rezolucya na memoryał ob. Żukowskiego z zaleceniem Wydziałowi Skarbu wypłacenia dla niego złp. 1.344]

RNN..., w odpowiedzi na memoryał ob. Kazimierza Żukowskiego zapłacenia sumy złp. 1.344 za zdobyty przez niego lichtarz srebrny, do Mennicy oddany, żądającego, stosując się do rezolucyi Wydziału Skarbu, pod dniem 30 zeszłego miesiąca czerwca onemuż wydanej, zaleca pomienionemu Wydziałowi, ażeby wzwyż wyrażoną sumę złp. tysiąc trzysta czterdzieści cztery ob. Kazimierzowi Żukowskiemu i za jego kwitem z Kasy narodowej zapłacić nakazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia ob. Maignien sztabs-felczerowi złp. 3.000]

RNN... dysponuje Wydziałowi Skarbowemu, ażeby ob. Maignien, sztabsfelczerowi obozowemu Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, sumę złp. trzy tysiące za poprzedzającym kwitem jego z Skarbu narodowego wypłacić nakazał.

[Deklaracya względem zastawów, do lombardu pruskiego wnoszonych]

RNN..., odpowiadając na zapytanie przez Wydział Skarbowy od Deputacyi do objęcia Składów pruskich uczynione względem tych, którzy do lombardu srebra i inne drogie efekta swoje na zastawy wnosili a chcą one mieć teraz wykupionemi, deklaruje, iż ci, jakimi pieniędzmi sumy liczone sobie mieli, takimi teraz przy odbieraniu zastawów płacić powinni, z tym tylko warunkiem, iż ponieważ biorący sumy monetą mieli sobie przez lombard pruski doliczane agio, uzupełniające trwający wówczas kurs złota, przeto i teraz, gdy monetą srebrną płacić będą, i agio sobie doliczone zwrócić są obowiązani. Takowe zaś agia ażeby w osobnej rubryce przez Deputacyę w księgach zapisywane były, zaleca.

[Rekwizycya do Wydziału Bezpieczeństwa o wydanie Magistratowi warszawskiemu papierów, po Wulfersie zapieczętowanych]

RNN... na przełożenie Magistratu miasta wolnego Rzeczypospolitej Warszawy przez ob. Zakrzewskiego radcę, jako tegoż miasta prezydenta, uczynione, rekwiruje Wydział Bezpieczeństwa, ażeby ten papiery, po Wulfersie pozostałe, dotąd w zapieczętowaniu zostające, odpieczętować kazał, a odjąwszy z nich te, któreby się pomiędzy nimi rządowe być okazały, resztujące pomienionemu Magistratowi czyli przezeń delegowanym wydać niebawnie zalecił.

[Zalecenie Wydziałowi Porządku przeniesienia Archiwum litewskiego z domu Chreptowiczowskiego]

RNN..., na przełożenie ob. Zakrzewskiego, że w domu Chreptowiczowskim znajduje się Archiwum litewskie zapieczętowane, zaleca Wydziałowi Porządku, ażeby takowe Archiwum z pomienionego domu w inne miejsce bezpieczne i ku temu przyzwoite przenieść starał się i o uskutecznieniu przeniesienia Radę uwiadomił.

[Udeterminowanie 400 egzemplarzy *Gazety Rządowej* dla magistratur i wojska]

RNN..., chcąc rozszerzyć wiadomość w kraju tak o obrotach siły zbrojnej, jak o postępkach, pracach i uchwałach wszystkich władz wykonawczych, gdy w tym celu pod dozorem Wydziału Instrukcyi *Gazeta Rządowa* jest przedsięwzięta, Rada tej gazety egzemplarzy 400 na rzecz publiczną bierze, z których jedne dla wojska, jakoteż dla wydziałów swoich, komisyi porządkowych i sądów kryminalnych, inne na miejsca publiczne miasta Warszawy oddawać zaleca a potrzebny na to wydatek wyznacza.

37.

Działo się ... dnia trzeciego miesiąca lipca roku 1794.

[Odpowiedź na odebrany akt ziemi wizkiej powstania z zachęceniem obywateli do powszechnej obrony]

RNN... z ukontentowaniem odebrała akt powstania ziemi wizkiej, sporządzony przez was, szanowni obywatele! Przystąpienie wasze do Aktu Powstania Narodowego, w Krakowie pod dniem 24 miesiąca marca roku bieżącego ogłoszonego, oświadczenie posłuszeństwa tym wszystkim władzom, które z pomienionego Aktu wypływają, chęć powszechnej obrony, wszystko to przekonywa Radę o gorliwości waszej i jedności w postępowaniu, jaką przedsiębierzecie w rzeczy samej, obywatele! Sama tylko jedność przy świętych powstania naszego zamiarach do żądanego kresu doprowadzić nas może, sama tylko jedność swobody nasze, wolność, całość i niepodległość naszą odzyskać i nas wszystkich zbawić potrafi. Nie żałujcie części majątków waszych na ocalenie reszty, na zabezpieczenie was samych, dążcie ochoczo ku powszechnej obronie, a dążcie wszyscy, bo tam, gdzie idzie o sprawę ojczyzny, żadne wyłączenia miejsca mieć nie powinny; niech was nie zrażają ani trudy, ani przeciwne czasem wypadki; te i owszem żywszą w was determinacyę wzbudzać i do silniejszego przemocy zgnębienia zagrzewać was powinny. Rada czekać będzie z utęsknieniem wiadomości o dalszych urządzeniach się waszych, a teraz, przesyłając wam życzenia najpo-

myślniejszych powodzeń, przyłącza razem wydane dotąd przez siebie dla innych ziem uchwały, ażebyście do nich czyny wasze stosowali.

[Ponowienie rekwizycyi do Komisyi Porządkowych Bielskiej i Drohickiej o uskutecznienie urządzeń Rady i przystawienia dla wojska liniowego furażów]

RNN..., odebrawszy od generała Karwowskiego raport o uskutecznionem już przez niego wkroczeniu do miejsc, dotąd w zajęciu nieprzyjacielskiem byłych, sądzi obowiązkiem swoim ponowić Komisyi Porządkowej Bielskiej i Drohickiej dawniejsze urządzenia i zlecenia swoje tak względem dostawiania rekrutów pieszych i konnych, którzyby jeszcze dostawionymi nie byli, jakoteż względem pospolitego ruszenia i powszechnego uzbrojenia się, niemniej względem dostarczania żywności i furażów dla wojska liniowego potrzebnych; jeżeli kiedy, to wtenczas, gdy pomienione wojsko czynnem jest istotnie, kiedy w odzyskaniu swobód ojczystych i krajów zabranych życie własne na ofiarę niesie, należy koniecznie, ażeby nietylko potrzebnemi żywnościami i furażami wsparte było, ale i liczbą wspólnie z nim walczyć mających obywateli posiłkowane i wzmocnione zostało. Dlaczego Rada raz jeszcze zagrzewa Komisyę Porządkową Bielską i Drohicką, ażeby nic ze swej strony nie zaniedbała, coby tym celom dogodzić mogło.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby generałów ziemiańskich 40.000 złp. wypłacił]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby wojenne generałów ziemiańskich dywizyi generałowi Cichockiemu złp. czterdzieści tysięcy z Kasy narodowej za kwitem jego *salvo calculo* wypłacić nakazał.

[Deklaracya względem odpieczętowania papierów Sartoryusza końcem ich rewizyi]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa deklaruje, że papiery Sartoryusza, w zapieczętowaniu zostające, końcem uczynienia ich rewizyi odpieczętowane przez tenże Wydział być mają i że indagacya z niego w protokół Deputacyi Indagacyjnej wciągniona być powinna.

[Rezolucya, samym gospodarzom na warty chodzić lub ludzi pewnych stawiać nakazująca]

RNN... dla tem mocniejszego zabezpieczenia się o wewnętrznej miasta Warszawy spokojności stanowi, ażeby sami gospodarze starali się odbywać przypadające na nich warty municypalne, a jeżeliby dla zatrudnień swoich innych ludzi przystawiali, natenczas za przystawionych przez siebie zaręczenie na piśmie komendantowi cyrkułowemu dać i w odpowiedzi za nich w przypadku zrządzenia jakowej niespokojności być powinni. Którą rezolucyę Rada ob. Zakrzewskiemu, jako prezydentowi i razem komendantowi tego miasta, komunikować zaleca.

[Odpowiedź na zapytanie Wydziału Bezpieczeństwa względem aresztu]

RNN... na zapytanie Wydziału Bezpieczeństwa, który, mając sobie od Rady polecone zabezpieczenie, w tych zwłaszcza momentach, spokojności w Warszawie, gdy dotąd czynił w tym celu, ile tylko mógł, czyli w dalszem osób podejrzanych aresztowaniu ma postępować, odpowiada Rada, iż rzeczony Wydział Bezpieczeństwa ma w organizacyi Rady wyraźnie dla siebie przepisane obowiązki, które jego kroków powinny być prawidłem.

[Dozwolenie wyjazdu z Warszawy ob. Mostowskiemu do obozu Najwyższego Naczelnika końcem przełożenia mu uwag]

RNN... na przełożenie przez ob. Tadeusza Mostowskiego zastępcę uczynione względem potrzeby wysłania zastępców na pełnomocników do dywizyi wojskowych z obszerniejszą władzą, niż dotąd przez Radę udzieloną mieli, jakoteż względem ustanowienia Komisyi korespondencyjnej centralnej wojskowej Rada obliguje pomienionego ob. Mostowskiego zastępcę, aby też same uwagi swoje Najwyższemu Naczelnikowi przełożył; dlatego onemuż wyjazdu do obozu dozwala.

[Dozwolenie wyjazdu ob. Horainowi z Warszawy]

RNN... dozwala wyjazdu z Warszawy ob. Janowi Horainowi zastępcy, jako przez Najwyższego Naczelnika do województwa brzeskiego-litewskiego ordynansowanemu, i onegoż po otrzymanie paszportu do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

[Pozwolenie ob. Sierpińskiemu werbowania kozaków]

RNN... pozwala ob. Sierpińskiemu, jako od Najwyższego Naczelnika upatentowanemu, werbowania kozaków z obowiązkiem, ażeby zarekrutowanych do przyzwoitej oddał komendy.

[Odesłanie skargi włościan wsi Księżenicy do Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN... skargę włościan wsi Księżenicy odsyła do Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby oneż roztrząsnęła i opinię swoją niebawnie Radzie przesłała.

[Odpowiedź na memoryał ob. Wasiutyńskiego i Michalewskiego, ochotników zbierać się oświadczających]

RNN..., odpowiadając na memoryał obywateli Wasiutyńskiego i Michalewskiego, co do pierwszego punktu, po zyskanie paszportu, odsyła onychże do Wydziału Bezpieczeństwa; co do drugiego, względem zbierania ofiar obywatelskich na opatrzenie zrekrutować się mającego przez nich żołnierza, Rada zdała już komisyom porządkowym ziemiańskim odbieranie ofiar od obywateli, raz więc postanowionego porządku odmieniać nie mając w zamiarze, zapewnia pomienionych obywateli, iż skoro tylko zrekrutowani przez

nich do najbliższych komend wojskowych dostawieni będą, tam w wszelkie potrzeby i lenungi opatrzeni zostaną.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu odebrania sumy przez ob. Logę przywiezionej]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby przywiezioną przez ob. Logę, komisarza od Wydziału Żywności ustanowionego, sumę złp. trzydzieści i trzy tysiące czterysta dziewięćdziesiąt cztery, z Miedzyrzeca tu do Warszawy przywiezioną, do Kasy narodowej odebrać i z niej pomienionego ob. Logę zakwitować rozkazał.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 30.000 złp. ob. Zakrzewskiemu na ekspedyowanie kuryerów]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na ekspedyowanie kuryerów i inne wydatki publiczne ob. Zakrzewskiemu, radcy i prezydentowi miasta Warszawy, złp. trzydzieści tysięcy z Kasy narodowej za kwitem jego *salvo calculo* wypłacić nakazał.

38.

Działo się ... dnia czwartego miesiąca lipca roku 1794.

[Deklaracya na zapytania Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego]

RNN... oznajmuje Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, że ekspedycya jej pod dniem 29 miesiąca zeszłego doszła Rady wraz z wszystkimi anneksami. W odpowiedzi zaś na uczynione sobie przez tęż Deputacyę zapytania deklaruje: Co do pierwszego, iż nie może, jak tylko zupełnie potwierdzić kroku Deputacyi w niezatamowaniu handlu produktami korupcyi podpadającemi; to przecież ostrzeżenie chce mieć w tej mierze dołączone iżby te tylko produkty z kraju wywożone były, któreby w kraju ani spotrzebowanymi, ani do potrzeb wojskowych zdatnymi być nie mogły; ten bowiem dwojaki cel Deputacya mieć będzie w swoim widoku i jak najtroskliwsze względem dopilnowania uczyni zalecenia. Co zaś do drugiego, już Rada poleciła Wydziałowi Potrzeb wojennych, ażeby ten niebawnym żądanej amunicyi przesłaniem zatrudnił się.

[Odesłanie ob. Aignera do Wydziału Bezpieczeństwa po jeńców do robienia pik potrzebnych]

RNN..., odpowiadając na memoryał ob. Aignera, odsyła onego do Wydziału Bezpieczeństwa, ażeby ten żądanych jeńców rosyjskich, do robienia pik potrzebnych, wydać rozkazał.

[Deklaracya względem obmyślenia funduszu dla żon i dzieci, mężów i ojców do wojska zarekrutowanych]

RNN... Na przełożenie ob. Zakrzewskiego, radcy i prezydenta miasta Warszawy, donoszącego, że przez teraźniejsze rekrutowanie znaczna liczba pozostała się żon i dzieci, które dotąd pracą i przemysłem zarekrutowanych mężów i ojców żywione będąc, teraz bez wszelkiego sposobu utrzymania życia zostają, i z tego powodu żądającego, ażeby na takowe żony i dzieci fundusz z Skarbu narodowego był obmyślony, Rada pragnąc, ile tylko w jej możności jest, osłodzić nietylko los pozostałych żon i dzieci, ale nadto przez opiekę skuteczną nad niemi wzbudzić tem większe męstwo i waleczność w ich mężach i ojcach, deklaruje, iż te wszystkie żony i dzieci, które żyły z pracy rąk mężów i ojców swoich, a którzy w dniach tych w Warszawie zaciągnięci do wojska zostali, bierze w opiekę rządową, i że im z Kasy narodowej pierwsze ich życia potrzeby opłacane będą, oświadcza. Ażeby jednak ten sprawiedliwy Rady wzgląd nie był zajmowanym przez tych, co do niego prawa nie mają, poleca Deputacyi ratunkowej, która dotąd tak chwalebnie dla przysługi ludzkości obowiązki swoje dopełnia, ażeby ta stan takowych niewiast i dzieci jak najściślej za użyciem nawet urzędowych dowodów i inkwizycyi wyśledziła, które osoby do opieki rządowej należeć powinny, uznała, wielość opłaty na ich potrzeby względnie na teraźniejsze Skarbu okoliczności udeterminowała, i po ich zaspokojenie do Wydziału Skarbu odsyłała, a Wydział Skarbu takowe kwoty, przez Deputacyę udeterminowane, wypłacać z Kasy narodowej winien będzie.

[Odpowiedź na memoryał ob. Czapskiego generała-majora]

RNN... w odpowiedzi na memoryał ob. Czapskiego generała-majora deklaruje, iż przesłanie przez niego samego rządowi pruskiemu uniwersału Rady pod dniem 12 czerwca względem obywatelów prowincyi wielkopolskich, zakazującego posłuszeństwo uniwersałom pruskim, tudzież zakaz paszportów do krajów pod panowaniem lub zaborem pruskim usprawiedliwić powinny niemożność ob. Czapskiego w zadosyćuczynieniu nakazom obcego rządu.

[Rezolucya na memoryał ob. Trojanowskiego]

RNN... Na memoryał, w którym ob. Anna Trojanowska doprasza się, aby syn jej, który majątek strwonił, po ojcu spadły, przez pomieszanie zmysłów, oddany był do szpitala ks. Bonifratrów, gdzie już wprzódy był osadzony a za ulepszeniem zdrowia wyprowadzony do pierwszej powtórnie wrócił się słabości, RNN, przychylając się do przełożonych żądań Anny Trojanowskiej matki, tudzież dla zabieżenia, aby Jan Trojanowski w miarę niezdrowia swojego nie stał się uszkodzenia innym przyczyną, jako też, aby przyzwoite w słabości miał opatrzenie, zaleca J. ks. Bonifratrom przy-

jęcie Trojanowskiego do szpitala, i aby stosowną z dochodów swoich miał wygodę, oraz do ulepszenia stanu zdrowia użyte były środki, zastrzega.

[Odesłanie przełożenia Komisyi Porządkowej Kowieńskiej do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego względem urządzenia furmanek]

RNN... W odpowiedzi na przełożenie Komisyi Porządkowej Kowieńskiej względem urządzenia furmanek do przewozu żywności odsyła Rada rzeczoną Komisyę do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, która, ile bliższa położenia miejsca, wnijdzie skuteczniej w projekt pomienionej Komisyi, i jeżeli go tak dla potrzeb teraźniejszych, jako i dla samychże obywateli dogodnym znajdzie, zapewne nietylko dla powiatu kowieńskiego przyjąć, ale i na całe W. Ks. Litewskie rozciągnąć nie omieszka.

[Nominacya ob. Dramińskiego do Departamentu umundurowania na miejsce ob. Molskiego]

RNN... na miejsce ob. Marcina Molskiego, porucznika kawaleryi narodowej, członka Departamentu umundurowania w Komisaryacie Wojskowym zasiadającego a teraz przez Najwyższego Naczelnika do obozu wezwanego, nominuje Rada ob. Jerzego Dramińskiego, jako też przez tenże departament umundurowania z obywatelstwa i zdatności zaleconego, i onemuż wspólne z innymi komisarzami obowiązków dla Komisaryatu Wojskowego przepisanych pełnienie zaleca.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych, aby rekwirował Komisaryat o płacenie koni po czerw. zł. 15 dla indzinierów]

RNN... na przełożenie ob. Jana Mechlera, podpułkownika korpusu indzinierów, do Wydziału Potrzeb wojskowych uczynione, zaleca temuż Wydziałowi, ażeby rekwirował Komisaryat Wojenny, iżby przez niego konie dla indzinierów po czerw. zł. 15 płacone były.

[Zalecenie temuż, aby zaniósł rekwizycyę o obszerniejsze mieszkanie dla Departamentu umundurowania]

RNN... zaleca Wydziałowi Potrzeb wojennych, ażeby tam, gdzie wypadać będzie, zaniósł rekwizycyę o obszerniejsze mieszkanie dla Departamentu umundurowania w Komisaryacie Wojennym.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 6.250 złp. dla szpitala Dzieciątka Jezus]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby należącą się dla szpitala Dzieciątka Jezus z Skarbu narodowego ratę kwartalną marcową, od 1 marca do ostatniego maja roku bieżącego zaległą, złp. sześć tysięcy dwieście pięćdziesiąt wynoszącą, z Kasy narodowej za kwitem rektora tegoż szpitala wypłacić nakazał.

gestratury należą, żeby mógł na każde zawołanie okazać ich stan pewny Wydziałowi Żywności, a Wydział Radzie.

8° Każdy regestrator mieć będzie z funduszu wydziałowego płacy rocznej złp. 3.000, a każdy kancelarzysta przy nim złp. 3.000.

9° Wszystkie te objekta Wydziału Żywności, których rachunki zatrudniać mają cztery regestratury, kiedy przechodzić będą przez rezolucyę Wydziału, ekspedyowane być mają przez dwie regencye wydziałowe tym porządkiem:

10° Do pierwszej regencyi należeć będą ekspedycye do i od Wydziału Żywności w rzeczach rolniczych i wszelkich produktów, bądź surowych, bądź przerobionych w ogólności, ile ich na ziemi polskiej corocznie znajdować się będzie.

11° Do drugiej regencyi należeć będą ekspedycye do i od Wydziału Żywności w rzeczach szczególnie magazynów i handlu.

12° Do każdej regencyi Wydział Żywności wybierze jednego regenta i jednego do pomocy kancelarzystę.

13° Każdego regenta powinnością będzie: 1 z wszelkich do Wydziału Żywności przychodzących ekspedycyi zbierać treści w dziennik swój tym porządkiem, jak przyszły, zapisywać i do rezolucyi Wydziału z gotowym do niej projektem podawać; 2 decyzye Wydziału w protokół swojej regencyi tym porządkiem jak wypadły, *per extensum* wpisywać i tam, gdzie należy, ekspedyować; 3 papiery sobie powierzone porządnie utrzymywać, a te, które tylko przez dziennik jego dla informacyi Wydziału przechodzić będą, do kontrolera, a od kontrolera do regestratury wiernie i wcześnie tamże oddawać.

14° Każdy regent mieć będzie z funduszu wydziałowego płacy rocznej złp. 4.000, a kancelarzysta przy nim płacy rocznej złp. 1.200.

15° Do szczególnego tych udzielnych czynności swoich dozoru Wydział Żywności będzie mieć przy sobie jednego kontrolera z dwoma kancelarzystami, jednego kasyera z jednym kancelarzystą i jednego pisarza z trzema kancelarzystami. Do szczególnego dozoru w kraju będzie mieć tylu komisarzów i dozorców, ile onych konieczna wyciągać będzie potrzeba, ogólnym zaś dozorem wszystkiego sam Wydział się zatrudni.

16° Do kontrolera należeć będzie: 1 dojrzeć, żeby te wszystkie raporta i ekspedycye, które do ksiąg kasy i regestratury wchodzić powinny, weszły w swym czasie i miejscu niezawodnie; 2 pilnować porządku i dokładności tak w rekwizycyach o pieniądze, jako też w asygnacyach i kwitach Wydziału Żywności; 3 weryfikować rachunki kasy i regestratury, w sposobie i czasie, jakie Wydział Żywności przepisze; 4 główne rachunki wszystkich Wydziału objektów takim porządkiem utrzymywać, żeby każdego

czasu wiadomy mógł być stan przychodu, rozchodu i regimentu Wydziału Żywności, jako też stan obfitości lub niedostatku całego kraju.

17° Kontroler ma mieć kaucyę dostateczną, a z funduszu wydziałowego będzie mieć rocznej płacy złp. 5.000, kancelarzyści zaś przy nim po złp. 1.200.

18° Kasyera obowiązkiem będzie: 1 zawiadywać wszelkiemi perceptami i wydatkami wydziałowymi, bądź one z asygnacyów Rady, bądź z zaręczeń skarbowych, bądź z biletów mennicznych, bądź z biletów skarbowych, bądź z gotowizny składać się będą; 2 utrzymywać udzielne rachunki, asygnacye i kwity z każdego rodzaju tej kasy.

19° Kasyer ma mieć kaucyę dostateczną, a z funduszu wydziałowego mieć będzie płacy rocznej złp. 5.000, kancelarzysta zaś przy nim płacy rocznej złp. 1.200.

20° Do pisarza należeć będzie: 1 zwierzchni dozór i dyrekcya wszystkich podziałów kancelaryi; 2 pilnowanie dokładności w protokółach, dziennikach i wszelkich aktach wydziałowych; 3 doglądanie porządku i całości archiwum; 4 utrzymywanie stosunku, jaki jest przepisany pomiędzy Radą *in pleno* a jej Wydziałami.

21° Pisarz mieć będzie z funduszu wydziałowego rocznej płacy złp. 6.000, a każdy kancelarzysta przy nim po złp. 1.200.

22° Na druki, sztafety, pocztę, posługę kancelaryi i wszelkie wydatki ekstraordynaryjne Wydział Żywności asygnować będzie podług potrzeby.

23° Co do komisarzów i dozorców żywności w kraju, Wydział Żywności trzymać się ma tych zasad: 1 żeby tyle ich stanowić, ile ich nieodbita wyciągać będzie potrzeba, 2 żeby każdego wierność zabezpieczyć kaucyą, 3 żeby każdemu przepisać stosowną do jego przeznaczenia instrukcyę, a co ta w sobie zamykać będzie, to ma być prawidłem nietylko dla komisarzów i dozorców, ale i dla tych pośredniczych w całym kraju urzędów, z którymi tamci do czynienia mieć będą.

24° Co się tyczy ogólnego dozoru, którym sam Wydział Żywności trudnić się jest obowiązany, RNN, zostawując własnemu jego urządzeniu szczególniejsze tak względem siebie, jako i względem oficyalistów i subalternów swoich przepisy, mieć chce, żeby te wszystkie urządzenia gruntowały się na zasadach następujących: 1 czuwać bez przerwy nad potrzebami narodu i wojska, żeby im przez opóźnienie zaradzenia na potrzebnej nie brakło żywności, 2 dzielić między zastępców prace, 3 wzbudzać wszelkimi sposobami dzielność i pośpiech w czynnościach komisarzów porządkowych i urzędów miejscowych, 4 wybierać na funkcye wydziałowe obywateli i z doświadczenia i z interesu niewątpliwych powstania naszego przyjaciół, 5 w dobieraniu zaś tych osób mieć wzgląd najpierwszy na zasługi gorliwych i pracowitych dawnych oficyalistów, 6 naostatek wprowa-

dzić w ścisłą egzekucyę tę koniecznie potrzebną w służbie publicznej subordynacyę, żeby każdy sługa publiczny pilnował nieodstępnie swoich powinności pod utratą swej płacy, a wreszcie i funkcyi.

[Deklaracya, iż Wydział Instrukcyi niektóre należytości osobom asygnować może]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na opłacenie etc. — *już wyżej wpisana pod tymże aktem.*

RNN..., na zapytanie Wydziału Instrukcyi odpowiadając, deklaruje, iż pomieniony Wydział z remanentów, po kasach edukacyjnych znajdujących się, asygnować może niektóre należytości osobom i zgromadzeniom zaległe.

40.

Działo się ... dnia szóstego miesiąca lipca roku 1794.

[Odesłanie żądania ob. Dybowskich względem zdobyczy do Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN... Ponieważ obywatele Dybowscy bracia oświadczają się mieć dowody, którymi pragną okazać, że zdobycz na Gawarkowskim, porucznika rosyjskim, przy nich się zostać powinna, a do której oddania rezolucyą zeszłej Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego bez poprzedniego z siebie tłómaczenia obowiązani zostali, przeto Rada, ważność takowej rezolucyi zawiesiwszy, odsyła obywatelów Dybowskich braci do Komisyi Porządkowej Warszawskiej, iżby ta w oświadczone przez nich dowody weszła, oneż roztrząsnęła i opinię swoją Radzie przesłała.

[Rezolucya dla ob. Rydeckiego względem należytości za konie]

RNN..., w odpowiedzi na żądanie ob. Ignacego Rydeckiego wydania pary koni jego własnych, przez Komisaryat Wojenny po Szmulu zabranych, i tym końcem wyznaczenia Sądu na dowód własności onychże dopraszającego się, gdy dotąd sądowość w zawieszeniu zostaje, przyspieszając pomienionemu ob. Rydeckiemu sprawiedliwość, odsyła onegoż do Wydziału Potrzeb wojskowych, ażeby przed nim własność rzeczonych koni przez siebie żądanych dowiódł, a po uskutecznionym dowodzie Wydział o wartość onychże ugodzić się i przez Komisaryat Wojenny zapłatę ugodzoną nakazać będzie powinien.

[Rekwizycya do Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej o uwiadomienie, jak się ob. Daszkiewicz major w niewolę dostał]

RNN... zanosi rekwizycyę do Komisyi Porządkowej powiatu grodzień-

skiego, ażeby się zainformowała, jakim sposobem ob. Daszkiewicz, major gwardyi litewskiej, dostał się w niewolę moskiewską, czyli przez podstęp, gwałt, lub w boju ten go los spotkał, i o tem jak najprędzej Radzie prosto doniosła.

[Deklaracya względem zatrzymania monety moskiewskiej]

RNN..., odpowiadając na zapytanie Wydziału Skarbu, czyli przystawiona do Kasy narodowej od Komisyi Porządkowej Brzeskiej-Litewskiej moneta srebrna moskiewska w sumie złp. 34.410 gr. 28 ma być na monetę krajową przebita, gdy sam Wydział Skarbu donosi, że na przebiciu takowej monety Skarb miałby decesu złp. 3.437 gr. 2, przeto deklaruje, że ma być zachowana w Kasie na przesłanie w czasie sposobnym do Litwy, gdzie ma wyższy kurs, niż w Koronie, a to końcem uniknienia powyższego decesu.

[Deklaracya na raport Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej względem fabryki sukiennej i sukna dla wojska]

RNN... z okoliczności raportu Komisyi Porządkowej powiatu grodzieńskiego, pod dniem 1 *praesentis* do Wydziału Potrzeb wojskowych w RNN datowanego, względem fabryki grodzieńskiej, sukno dla wojska przystawić obowiązanej, deklaruje:

1° Gdy Kasa powiatowa grodzieńska nie dostarcza na opłacenie sumy złp. 63.034 gr. 25, manufakturze za sukna należnej, przeto Wydział Skarbowy w RNN uczyni natychmiast układ i asygnacyę do Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej prześle, aby Kasa ekonomiczna grodzieńska rzeczoną sumę fabryce za kwitem Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej opłaciła, skoro manufaktura sukna podług zawartego z sobą kontraktu do składu i za rewersem Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej złoży.

2° Niewcześnie się manufaktura grodzieńska z niedostatku farb do kolorowania sukien dla wojska skontraktowanych wymawia, kiedy umocowany plenipotent od tej manufaktury przyjął obowiązek dostarczenia sukien w kolorach, w kontrakcie wymienionych. Ma zatem Komisya Porządkowa Grodzieńska zarekwirować i znaglić manufakturę, iżby sukno w kolorach wymienionych na czas przeznaczony dostarczone było.

3° Co się tycze przełożenia manufaktury, aby, zaradzając niesposobności dostawienia farb z Królewca, sukno dla wojska w białym kolorze przyjmowane było, w takim przypadku umówioną cenę sukna fabryka zmniejszyć powinna w względzie koloru, którym ufarbowanie postawu złp. 18—16 i t. d. mniej kosztować winno.

4° Zawarty kontrakt wyraźnie ustanowił szerokość sukna etatowego, dwa łokcie bez krajki trzymać powinnego, a zatem węższe sukno, czyniąc wielką dyferencyę w krajaniu mundurów, przynosiłoby oczywistą krzywdę Skarbowi Rzplitej; a jako fabryka nowodworska warsztaty swoje sukienne

na wzmiankowaną szerokość nastawiła, podobnież i fabryka grodzieńska urządzić one winna, gdy się do niej zawartym obowiązała kontraktem.

5⁰ Spodziewa się Rada po gorliwości i pilności Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, iż przedsięweźmie dzielne i skuteczne środki do utrzymania warunków kontraktu, z fabryką grodzieńską dobrowolnie zawartego, z którego tak późne wymawianie się, jako istotnie na uszkodzenie publiczne zamierzone, miejsca znaleść nie powinno.

[Zalecenie ob. Zakrzewskiemu, aby sprzedaż skór baranich zakazał i do Komisaryatu oddawał]

RNN... dla wczesnego na zimę kożuchów przygotowania, dla wojska przez Najwyższego Naczelnika dysponowanych, zaleca ob. Zakrzewskiemu, miasta wolnego Warszawy prezydentowi, aby skór baranich sprzedaż na prywatne użycie rzeźnikom wstrzymać, oneż do Komisaryatu Wojskowego dobrze wysuszone oddawać i skutku niniejszego zalecenia przez oficyalistów policyi dokładnie dojrzeć nakazał. Komisaryat zaś w miarę oddanych skór baranich i stosownie do ugody, zawrzeć się mianej, opłacać będzie winien.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu uczynienia z Komisyą Ekonomiczną J. K. M. układu względem wypłacenia przez nią sumy złp. 63.034 gr. 25 fabryce sukiennej grodzieńskiej]

RNN..., gdy Kasa powiatowa grodzieńska nie dostarcza na opłacenie sumy złp. 63.034 gr. 25 fabryce grodzieńskiej za sukna należnej, przeto zaleca Wydziałowi Skarbu niezwłoczne z Komisyą Ekonomiczną J. K. M. uczynienie układu, ażeby Kasa ekonomiczna grodzieńska rzeczoną sumę sześćdziesiąt trzy tysiące trzydzieści cztery złotych groszy dwadzieścia pięć tamecznej fabryce sukiennej za kwitem Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej wypłaciła.

[Prawidła dla Sądu Najwyższego Kryminalnego względem sądzenia obwinionych o zbrodnie, na dniu 28 czerwca popełnione]

RNN..., chcąc mieć jak najprędzej przywróconą spokojność publiczną, przez dopełnienie zbrodni w dniu 28 zeszłego miesiąca naruszoną, chcąc przez rychłe i przykładne zasłużonej kary wymierzenie dobrych i cnotliwych obywateli mieszkańców miasta tego bezpieczeństwo zawarować przyspieszeniem sprawiedliwości względem tych, którzy są oskarżonymi o podżeganie, przyłożenie się i dopełnienie zbrodni na dniu 28 *iunii* roku bieżącego zdziałanych, a nadto, stosując się do zalecenia Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, stanowi:

1⁰ Ażeby bieg sądzących się spraw w Sądzie kryminalnym Ks. Mazowieckiego nie był przerwany i prędkość oczekiwanej sprawiedliwości tamowaną nie została, Sąd Kryminalny Najwyższy, w mieście wolnem Rzplitej Warszawie agitujący się, ile w czasie teraźniejszym z przepisu organizacyi

rodzajem spraw sobie wyznaczonych niezatrudniony, wszystkich, obwinionych o akcye na dniu 28 czerwca popełnione, od Wydziału Bezpieczeństwa w RNN do Sądu dostawionych i o wspólnictwo powołanych, nieodwłocznie pod odpowiedzialnością sądził.

2° Aby tenże Sąd Najwyższy Kryminalny w teraźniejszem tylko zdarzeniu przestępstwa bez poprzedzających indagacyów, przez udzielną Deputacyę do wyciągnienia onych ustanowioną, sam przez siebie słuchał indagacyi, czyli egzaminu z obwinionych, i odbywał inkwizycye, dzieląc się po dwie osoby do słuchania takowych egzaminów i inkwizycyi dla przyspieszenia onychże, a po tych odbytych i wysłuchanych wyroki ukarania zbrodni w miarę ich wielkości stanowił i ogłosił, uniewinnionych z pod aresztu uwolnił; ku czemu Wydział Bezpieczeństwa wszystkie czynności i indagacye, przez Deputacyę Indagacyjną w tym przypadku dotąd sporządzone, do pomienionego Sądu odesłać będzie powinien.

3° Takowy końcem zwrócenia rychłego dla całego kraju i miasta Warszawy bezpieczeństwa oraz zbliżenia dogodnej dla wszystkich sprawiedliwości przepis ustawom Deputacyi Indagacyjnej w Wydziale Bezpieczeństwa, która podejrzane osoby nieustannie śledzić i aresztować powinna, tudzież prawidłom dla Sądu Kryminalnego Najwyższego i sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych w organizacyi ustanowionym że na potem w niczem przeszkadzać nie ma, deklaruje.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych, aby zniósłszy się z ob. Zakrzewskim z powodu oswobodzenia miasta Libawy, skuteczne względem przystawienia broni przedsięwziął środki]

RNN..., stosując się do zlecenia Najwyższego siły zbrojnej narodowej Naczelnika, zaleca Wydziałowi Potrzeb wojskowych, ażeby zniósłszy się z ob. Zakrzewskim radcą, prezydentem miasta Warszawy, skuteczne i niebawne przedsięwziął środki, którymiby z powodu oswobodzenia miasta Libawy, jako portowego, broń i potrzebne amunicye do wojsk narodowych dostarczone zostały.

[Odezwa do obywatelów Księstw Kurlandyi, Semigalii i powiatu piltyńskiego]

RNN... Do obywatelów Księstwa Kurlandyi, Semigalii i powiatu piltyńskiego.

Ile nas szczęście wspólnej ojczyzny zajmuje, tyle serce nasze uczuło radości, dowiedziawszy się o powstaniu waszym. Z największą pociechą widzimy, że święte hasło wolności i niepodległości narodu polskiego przeszło do serc waszych i obudziło ducha cnoty obywatelskiej w tych współziomkach, którym przewrotność obcych usiłowała narzucić podległość i obrzydzić braterstwo wolnego narodu. Polacy przecież w największych swoich

uciskach nie zapomnieli was, obywatele, jako swoich uważać braci, i dopóki miara wspólnych nieszczęść przebrana, dopóki ostatniej rozpaczy wybuchnienie nie dały narodowi temu broni w rękę, dopóty cierpiał ze wstrętem wszystko, co tylko nieznajdująca oporu zaciekłość dumy sąsiedzkiej jemu i wam tkliwego wyrządzić chciała. O nazbyt długo byliśmy razem igrzyskiem przemocy i podstępów, nazbyt długo i Polska i Kurlandya karmiły w łonie swoim niecnych obywatelów, którzy, służąc dla własnych zysków obcej przewrotności, kładli do zupełnego porozumienia się przeszkodę tym, którzy w jedności i połączeniu swoich sił znaleźć mogą poważną, wolną i swobodną bytność. Kryliśmy, że tak powiemy, w tajemnem czuciu drogi braterstwa pomiędzy nami węzeł i dlatego, w każdej burzy łatwo zachwiani, nie mieliśmy ojczyzny, spokojności, bezpieczeństwa, a obcy niezjednoczonym, wzburzonym lub osłabionym panowali bezkarnie. Akt powstania waszego nakoniec łączy nas węzłem, którego nie zdoła potargać nawykła burzyć i dzielić społeczności przemoc. Jedność nasza będzie przeciw niej tarczą, a święta wolność, niosąca z sobą rozkosz cnoty i światło prawdy, mocniejsza nad wszystkie zbrodnią, niesprawiedliwością i gwałtami wspierane potęgi. Wolność, ulubione duszom szlachetnym dobro, zajętym nią umysłom da środki, zapalonym nią sercom da męstwo, zdolne pokonać nieprzyjazne jej i ludzkości zamysły. RNN, obowiązana sumiennie tak was, jako i ziemi polskiej obywatelów w każdem zdarzeniu uważać jednej ojczyzny synami, wierzy wyrazom Aktu powstania waszego i zapewnia się, że stosownie do ducha Aktu tego, stosownie do przykładu walecznych Polaków, braci waszych, którzy mieli szczęście was w obronie ojczyzny uprzedzić, ale którym wy w gorliwości przewyższyć się zapewne nie dacie, że, mówimy, dzielnie i czynnie powstanie wasze utrzymywać, uzbrojenie powszechne do skutku jak najprędzej doprowadzić i nieprzyjaciół naszych, łącząc się z siłą zbrojną Rzplitej, niszczyć będziecie. Ziemia wasza wydała tylu dzielnych ludzi, którzy w różnych wojskach zbierali rycerskie dla obcych monarchów laury; czegoż się po was spodziewać nie można, kiedy broń w rękę weźmiecie za własne wasze swobody, za waszą wspólną ojczyznę, za wolność, którą sobie i potomkom naszym przedsięwzięliśmy na zawsze ubezpieczyć? Uroczyste przed Bogiem i światem jedności naszej zaręczenie ma na pierwszym teraz celu oswobodzenie się od obcego najezdnika i obronę wzajemną. Poświęćmy się przeto całkiem temu celowi! A kiedy zwycięska narodu ręka, broń zawiesiwszy, otworzy świątynię prawodawstwa, kiedy oswobodzony naród o dalszem i trwałem szczęściu swojem zacznie stanowić, Polska bez was o was radzić nie będzie. Zapyta się was samych, co wam miłego i pożytecznego być może, i co waszą zdoła ugruntować szczęśliwość, to nas wszystkich będzie życzeniem. Wtedy swobody i przywileje wasze milszem dla was samych staną się użyciem, kiedy ich dzielność wasza od

obcej zapewni napaści, a na ołtarzu ojczyzny położone obywatelskie wasze w obronie jej zasługi pociągną wdzięczny naród do podwojenia we wszystkiem źródeł uszczęśliwienia waszego. Nakoniec już rozwinięta jest chorągiew powstania i dobyta broń wolnego narodu! Wydane hasło boju z ust okrytego laurami rycerza i republikanina cnotliwego, którego ufność powszechna do Naczelnictwa wezwała. Powtarzane to hasło i przyjęte w głębię serc wszystkich ziemi naszej mieszkańców: »Zginąć, albo żyć wolnymi i niepodległymi!« Cóż więc zostaje, obywatele? Najdzielniejsza broń wolności jest jej słodycz, jej dobroczynne do uszczęśliwienia narodów skutki. Rozszerzajcie przeto jak najpowszechniej przedsięwzięcie nasze: przenieście w ościenne Inflanty i kraje, od Rzplitej oderwane, miłość prawdziwej ich ojczyzny, chęć wrócenia się do ciała Rzplitej, której swobody i wolność da im zapomnieć hańbę obcego jarzma; natchnijcie ich duchem naszym i waszym, a wkrótce wszyscy nawzajem bracia, długo rozłączeni i ciemiężeni, na łonie jednej i wspólnej ojczyzny złączeni znowu, damy przykład światu wolnego i rządnego narodu, powróconego niezaprzeczonym swym prawom niepodległości. Jakie są celniejsze urządzenia rządu teraźniejszego, wypływające od Najwyższego Naczelnika, wolą ogólną i wyraźną narodu upoważnionego, takie wam, współobywatele, RNN posyła. Jednostajność prawideł w powstaniu waszem idzie za jednostajnością celu i interesu ogólnego. W Akcie waszym ta się znajduje; w czynnościach RNN nieodstępnemi jej będziemy. Obywatele! Wierzcie honorowi i cnocie narodu, wszystko dla zbawienia swego, wszystko dla dobra ogólnego poświęcić umiejącego, wierzcie, iż pierwej w własnych zagrzebiemy się gruzach, niż sobie wzajemną być pomocą, niż interes was z naszym łączyć, niż jednej ojczyzny wolnej i niepodległej synami, a między sobą bracią i współobywatelami być przestaniemy.

[Zalecenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, aby z powodu oswobodzenia miasta Libawy o przysłanie broni starała się]

RNN.... Jak ważnem dla całego kraju stało się objęcie miasta Libawy w Kurlandyi, jest zapewne przeświadczoną Deputacya Centralna W. Ks. Litewskiego, ażeby wszelkich nie użyła środków, które użytymi być mogą ku zapewnieniu zysków, stąd wypływających. Nie wątpi Rada, iżby ich Deputacya Centralna W. Ks. Litewskiego nie przedsięwzięła, kiedy jednak wyraźne od Najwyższego Naczelnika odbiera w tej mierze zalecenie, przeto zna być swym obowiązkiem zalecić również Deputacyi, iżby niezwłoczne i skuteczne przedsięwzięła kroki, za którymiby z powodu oswobodzenia rzeczonego miasta Libawy, jako portowego, broń i potrzebne amunicye dla wojsk narodowych jak najspieszniej dostarczone zostały.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych, ażeby w Warszawie kartacze kuć rozkazał]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych zaleca onemuż, ażeby, dopóki kuźnice krajowe od wojsk nieprzyjacielskich oswobodzone nie zostaną, końcem przysporzenia potrzebnej dla wojska amunicyi kartacze tu w Warszawie kuć rozkazał.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Warszawskiej wydania ob. Czetwertyńskiej rzeczy]

RNN... zaleca Komisyi Porządkowej Warszawskiej, ażeby rzeczy ob. Czetwertyńskiej, przez nią żądane, za jej kwitem nieodwłocznie wydała.

41.

Działo się ... dnia siódmego miesiąca lipca roku 1794.

[Rekwizycya do ob. Orłowskiego względem wojskowych i ob. Zakrzewskiego względem municypalnych wart, iżby te wewnątrz stancyi jeńcom rosyjskim dostawione nie były]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa rekwiruje tak ob. Orłowskiego, komendanta Ks. Mazowieckiego, względem wojskowych, jakoteż ob. Zakrzewskiego radcę, jako prezydenta miasta Warszawy, względem municypalnych wart przy jeńcach i więźniach odbywanych, iżby te nie były dostawiane aresztantom wewnątrz ich mieszkań, ale tylko zewnątrz, a to dla uniknienia nieprzyzwoitości, stąd wyniknąć mogących.

[Rezolucya zdanie rachunku co miesiąc z percepty i ekspensy wydziałom nakazująca]

RNN..., chcąc być zawiadomioną tak o ogólnych Wydziału Skarbu, jako też i szczególnych każdego *respective* wydziału dochodach i wydatkach, decyduje, ażeby każdy wydział Rady przynosił co miesiąc do tejże Rady zupełne rachunki swych percept i ekspens.

[Zapisanie wdzięczności ob. Gautier, bezpłatnie urzędem kasyera w Wydziale Żywności trudnić się ofiarującego]

RNN... Kiedy ob. Franciszek Gautier, zastępca Rady w Wydziale Żywności, z gorliwości obywatelskiej bezpłatne kasy w tymże Wydziale utrzymywanie i nią zatrudnienie się oświadcza, przeto Rada nietylko onemuż wdzięczność za oszczędzenie Skarbu publicznego oświadcza, ale i dla pamiątki jego obywatelstwa oświadczone przez niego bezpłatne usługi publicznej dopełnianie w protokóle swym zapisane mieć chce.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia pensyi miesięcznej złp. 3.783 gr. 10 oficyalistom Wydziału Żywności]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby dla oficyalistów Wydziału Żywności ratę miesięczną za zeszły miesiąc czerwiec w sumie złp. trzy tysiące siedmset osiemdziesiąt trzy, groszy dziesięć, za kwitem tegoż Wydziału z Kasy narodowej zapłacić rozkazał.

[Ustanowienie pensyi rocznej dla oficyalistów Wydziału Porządku]

RNN..., oznaczywszy już pod dniem 27 czerwca roku bieżącego płacę dla oficyalistów kancelaryi swojej, gdy kancelarye wydziałów, RNN formujących równie czynnemi, a zatem równe prawo do nadgrody mającemi uznaje, następujące roczne dla oficyalistów Wydziału Porządku stosownie do poprzednio zapadłej względem oficyalistów Rady rezolucyi naznacza pensye i one miesięcznie *decursive*, zaczynając od dnia 1 czerwca roku bieżącego, z Kasy narodowej wypłacane mieć chce, jako to:

Sekretarzowi Wydziału Porządku	złp.	6.000
Dwóm regentom każdemu po	»	4.000
Jednemu archiwiście	»	4.000
Jednemu geometrze, prócz dyurnów, które w przypadku wysłania onegoż w drogę jemu oddzielnie wyznaczone będą, . .	»	1.800
Jednemu protokóliście	»	1.500
Pięciu kancelistom, każdemu po	»	1.200
Dwóm posługaczom w kancelaryi:		
Ignacemu Brudnickiemu	»	900
Franciszkowi Kowieskiemu	»	900
A zaś dwom woźnym, posługującym przy sesyach RNN, prócz pensyi ich w Magistracie, oddzielnej gratyfikacyi:		
Antoniemu Gołębiowskiemu	»	400
Sylwestrowi Perkowskiemu	»	400

A gdy rzeczone osoby kancelaryi Wydziału Porządku bardziej z gorliwości obywatelskiej, niźli w celu zyskania zupełnej nadgrody, pracować oświadczywszy, toż swoje oświadczenie w czułem i dokładnem obowiązków swych pełnieniu uskuteczniać będą, RNN, gdy się o tem przeświadczy, zapewnia, że prace ich niezawodny znajdą szacunek i odpowiadającą w czasach szczęśliwszych odbiorą nadgrodę.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia raty miesięcznej złp. 2.491 gr. 20 oficyalistom Wydziału Porządku]

RNN..., stosując się do rezolucyi swojej pod dniem dzisiejszym zapadłej, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby w moc pensyi, do kancelaryi Wy-

działu Porządku przez tęż rezolucyę wyznaczonej, pierwszą ratę miesięczną, za miesiąc czerwiec wypadającą, obywatelom:

Józefowi Świętorzeckiemu, sekretarzowi Wydziału Porządku,	złp.	500	gr. —
Franciszkowi Przeciszewskiemu, regentowi memoryałów .	»	333	» 10
Leonowi Czerwińskiemu, regentowi ekspedycyi . . .	»	333	» 10
Ignacemu Niemierze archiwiście	»	333	» 10
Andrzejowi Oknińskiemu geometrze	»	150	» —
Józefowi Staniszewskiemu protokóliście	»	125	» —
Franciszkowi Karwowskiemu kanceliście	»	100	» —
Aleksemu Świętorzeckiemu kanceliście	»	100	» —
Woyciechowi Dogielowi kanceliście	»	100	» —
Tomaszowi Gościckiemu kanceliście	»	100	» —
Woyciechowi Boleście kanceliście	»	100	» —
dwom posługaczom w kancelaryi:			
Ignacemu Brudnickiemu	»	75	» —
Franciszkowi Kowieskiemu	»	75	» —
a dwom woźnym, przy Radzie posługującym, swej przy sesyach gratyfikacyi, jako to:			
Antoniemu Gołębiowskiemu	»	33	» 10
Sylwestrowi Perkowskiemu	»	33	» 10
czyli ogólną sumę, ...	złp.	2491	gr. 20

wynoszącą, z Kasy narodowej za kwitami wspomnionych obywateli wypłacić nakazał.

[Obowiązki adjutantów Rady z oznaczeniem dla nich pensyi]

RNN... Gdy adjutanci, przez Radę dawniej Zastępczą ustanowieni, dotąd przy RNN ciągle czynią powinność, a Rada dalszą utrzymywania ich uznaje potrzebę, z tego powodu następujące dla nich przepisuje obowiązki: 1° każdego dnia po dwóch służbę odbywać będą, z których jeden tak w dzień, jak w nocy przy prezydencie miasta Warszawy, a drugi przy prezydującym w RNN znajdować się mają, na sesyi zaś Rady obydwa razem przytomni być powinni; 2° w czasie alarmu wszyscy czterej adjutanci znajdować się powinni przy boku RNN; 3° rozwożenie wszelkich ekspedycyi od Rady, prezydującego i prezydenta, obwieszczanie radców i zastępców o ekstraordynaryjnej sesyi, przez prezydującego zwołanej, powinnością ich będzie; 4° do prędszej zaś egzekucyi wszelkich ekspedycyi każdy adjutant utrzymywać dla siebie konia z pensyi oznaczonej jest obowiązany. Nie chcąc zaś, aby usługa była bezpłatną, następującą dla nich roczną oznacza pensyę i miesiącami *decursive*, zaczynając od dnia 1 czerwca roku bieżącego, ze Skarbu narodowego wypłaconą mieć chce, jako to:

Henrykowi Dulfusowi na rok . . . złp. 2.000
Tomaszowi Żarskiemu na rok . . . » 2.000
Józefowi Staniszewskiemu na rok . . » 2.000
Fortunatowi Kończy na rok . . . » 5.000

A gdy rzeczeni adjutanci bardziej z gorliwości obywatelskiej, niżeli w celu zyskania zupełnej nadgrody pracować oświadczywszy, toż swoje oświadczenie w czułem i dokładnem obowiązków swych pełnieniu uskuteczniać będą, RNN, gdy się o tem przeświadczy, zapewnia, że prace ich niezawodny znajdą szacunek i odpowiadającą w czasach szczęśliwych odbiorą nadgrodę.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 40.000 dla Wydziału Bezpieczeństwa]

RNN... na przełożenie Wydziału Bezpieczeństwa zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę złotych czterdzieści tysięcy na różne tegoż Wydziału Bezpieczeństwa potrzeby za kwitem prezydującego w nim z Kasy narodowej wypłacić zadysponował.

[Zalecenie temuż wypłacania co miesiąc czerw. zł. 30 na mieszkania dla Sądu Najwyższego Kryminalnego wynajęte[

RNN... na przełożenie Wydziału Porządku o potrzebie najęcia domu na sesye Sądów Najwyższych Kryminalnych i ugodzenia do tego zamiaru domu Potkańskich za czerw. zł. 30 na miesiąc zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę takową za kwitem prezydującego w Wydziale Porządku wypłacać dysponował.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 500 dla ob. Dolińskiego]

RNN..., mając wzgląd na sprawiedliwą prośbę ob. Dolińskiego, porucznika w wojsku Rzplitej i adjutanta Rady swojej, o powrócenie onemu wydatków na umundurowanie adjutanckie wyłożonych, które mu teraz, jako do dawnego pułku swego powracającemu, stało się nieużyteczne, do Rady swojej podaną, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę złotych pięćset za kwitem tegoż ob. Dolińskiego wypłacić zadysponował.

[Przepis do zaświadczeń służącym przez panów dawać się mających]

RNN..., chcąc zaradzić niedostatkowi ludzi bez sposobu do życia w mieście wolnem Rzplitej Warszawie zostających, a dopomódz wojskom narodowym zasileniem zdrowych i zdatnych ojczyzny obrońców, stanowi najprzód: 1° aby wszyscy obywatele, mieszkańcy miasta Warszawy, służącym swoim, rzemieślnicy zaś czeladnikom z zaręczeniem dobrego ich sprawowania się wydali zaświadczenia, którzy z takowem pismem, każdy *respective* swojego cyrkułu, do wójta, a z przyczyny zapisania sie w regestrze zdatnych

do bronienia ojczyzny do swojego tysiącznika udać się mają i zatwierdzenia wydanego sobie świadectwa od nich żądać powinni; 2° tysiącznicy i wójtowie, wydający takowe na mocy złożonych wprzódy od panów lub majstrów swoich świadectw, bezpłatnie zatwierdzenia one porządnie w księgach na to udzielnie sporządzonych, z wyrażeniem przezwiska panów i majstrów, od których pierwsze wydane są *testimonia*, zapisywać mają; 3° ktoby podług przepisanej tym sposobem reguły zaświadczenia nie miał, takowy od werbunku wolnym być nie może i owszem komendy wybierać takich ludzi do zaciągu pułków rekrutujących się obowiązane zostaną; 4° ułożenie tego rodzaju testimoniów i onych ekspedycya najdalej w przeciągu dni sześciu ułatwić się powinna.

[Zalecenie Wydziałowi Potrzeb wojskowych przedania 10.000 kos kupcom warszawskim]

RNN..., potrzebie gruntowej i wygodzie powszechnej dogadzając, zaleca Wydziałowi Potrzeb wojskowych, aby z transportu kos, do Warszawy sprowadzonych, liczbę 10.000 kos do handlu obywatelom kupcom miasta tego rozdać dysponował za poprzedzoną sta kos po złp. 180 do Skarbu opłatą, zastrzegając: 1° aby obywatele kupcy kosy nad złp. dwa sztukę drożej nie sprzedawali, 2° aby w znacznej liczbie jednej osobie, a tem bardziej podejrzanej, nie zbywali.

[Rekwizycya do Komisaryatu żywności, czyli odebrał zalecenie od Wydziału Żywności względem dostarczenia wiktuałów dla wojska]

RNN... z powodu uczynionego sobie przez ob. komendanta Ks. Mazowieckiego przełożenia rekwiruje Komisaryat żywności, przez Wydział Żywności ustanowiony, ażeby niezwłoczną dał rezolucyę, czyli od tegoż Wydziału odebrał zalecenie, ażeby dla wojska tu konsystującego dostarczał wiktuałów stosownie do urządzenia Najwyższego Naczelnika w jego obozie, i jeżeli odebrał, ażeby natychmiast dał z siebie usprawiedliwienie, czemu takowego zalecenia nie uskutecznił.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia raty miesięcznej złp. 500 dla adjutantów Rady]

RNN..., stosując się do rezolucyi swojej, pod dniem dzisiejszym zapadłej, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby w moc pensyi, dla adjutantów Rady przez tęż rezolucyę Rady wyznaczonej, pierwszą ratę miesięczną, za miesiąc czerwiec wypadającą, obywatelom:

Henrykowi Dulfusowi . .	złp.	166 gr.	20
Tomaszowi Żarskiemu . .	»	166 »	20
Fortunatowi Kończy . .	»	166 »	20
czyli ogólną sumę . .	złp.	500 gr.	—

wynoszącą z Kasy narodowej wspomnionym obywatelom za ich kwitami wypłacić nakazał.

[Uniwersał do obywatelów, usuwających się od pospolitego ruszenia, kary na niesłusznych oznaczający]

RNN... Od zaczęcia urzędowania wykonywając ciągle ze słodyczą trudne w dzisiejszym ojczyzny stanie obowiązki nasze, wyznajemy, iż ten, którego teraz dopełniamy, żalem i zasmuceniem serca nasze napełnia. Obowiązani przekładać obywatelom istotne powinności, które swojej winni ojczyźnie, to samo nie bez umartwienia jest dla nas, iż czujemy potrzebę przypominania onych. I Polakomże jeszcze trzeba dowodzić, iż wszyscy powinni bronić swojej ojczyzny? iż walczyć za wolność i niepodległość kraju jest świętą obywatela powinnością? iż lepiej jest wystawić się na wszystkie nieszczęścia wojny, niżeli patrzyć na rozszarpanie ziemi swojej, niżeli brząkać kajdanami niewoli, które na nas tyrania dwóch niesprawiedliwych sąsiadów włożyć usiłuje? To wszystko przecież, widząc tak gęste usuwanie się z ojczystej ziemi, musi wam, obywatele, powiedzieć RNN: któż będzie walczyć za prawa, za własności wasze, kiedy wy je pierwsi opuszczacie? kto będzie bronił ojczyzny prześladowanej od zewnętrznych nieprzyjaciół, kiedy wewnątrz bez sił, bez ludzi, bez sposobu zostanie? Zapał wielu cnotliwych, garnących się z ochotą pod chorągwie ojczyzny, pokazuje, że kochają wolność, że dla niej życie poświęcają. Lecz co mówić o tych, którzy zamiast łączenia się z wojskiem, zamiast odbywania posług, do których wzywa ich Rzplita, uchodzą za granicę i tam spokojnie patrzą na braci swoich, na ich prace i usiłowania, dla ojczyzny podejmowane? Sąż oni Polakami? nie okazują nagannej i godnej kary obojętności? U Ateńczyków w przypadku rozdwojenia obywatelów kara śmierci naznaczona była dla tych, którzyby się do żadnej nie łączyli strony. Nie zasługują sprawiedliwiej na karę ci, którzy w powszechnem powstaniu braci swoich opuszczają? *Kto się nie wiąże z tymi, którzy przysięgli krew swoją wylać dla ojczyzny, ten albo co przeciw niej zamyśla, albo jest obojętnym, a i to jest zbrodnią w obywatelu.* Oto zdanie, w którem ostrzegł w pierwszej odezwie współziomków swoich Naczelnik, zdanie, zasadzone na pierwszych fundamentach społeczeństw ludzkich, prawidło niewzruszone w rewolucyi, którem przejęta była Rada, stanowiąc kary w organizacyi sądów kryminalnych na usuwających się od pospolitej obrony. Ani to jest żadna nowa ustawa, jestto tylko przypomnienie praw dawnych, które powinność każdego stawania na pospolite ruszenie najsurowiej obostrzają, bo uchylającym się od pospolitej obrony zagrażają karą *sub ammissione bonorum.* Zajrzyjcie w przywileje pierwiastkowe i nadawcze dóbr tych, które posiadacie, znajdziecie w nich ten istotny warunek, iż każdy powinien stawać do boju, ile razy tego potrzeba ojczyzny wymagać będzie. Przejrzyjcie dzieje narodowe, te niechaj w przykładach przodków

waszych wskażą wam obowiązki, jakich niniejszy los ojczyzny od was wyciąga. Te niechaj zapał wasz utwierdzą i nadzieją najlepszych pomyślności pokrzepią. Do wieku szesnastego Polska stale utrzymywanego wojska nie znała, ale w potrzebie na zawołanie rządu każdy Polak stawał się żołnierzem. Takowy to żołnierz rozprzestrzeniał granice państwa, zasłaniał je od napaści sąsiadów, a gwałcących prawa narodów gromił mocą zwycięskiego oręża. Na hasło obrony ojczyzny rzucał każdy z pospiechem żonę, dzieci i siedlisko swoje; owszem żony same swych mężów, matki swych synów zapalały ochotę, a tak i płeć bezsilna dzieliła piękną obywatelstwa sławę. W każdej więc potrzebie stawały liczne hufce rycerza. Za jednem wezwaniem ujrzał Władysław Jagiełło przeszło 100.000 wojennego ludu. Kazimierz Jagiellończyk więcej nad 200.000 go liczył i takowym to zebranym ochotnikiem, trzynaście lat prowadząc wojnę zaczętą, pokonał Krzyżaków potęgę i do hołdu ich przymusił, Tatarów, Czechów, Węgrów najazdy uskromił. Jan Kazimierz pospolitem ruszeniem pod Beresteczkiem buntownicze kupy zwalczył. Nader liczne takowych wojen w dziejach naszych przykłady zjednały nam u świata chwałę bitnego i mężnego narodu. Zaiste, możeż być kto mężniejszy, jak ochotny swojej wolności i ziemi obrońca? Pospolite nasze ruszenie nie biegłością sztuki wojennej, nie ogromnością dział, nie zasłoną niedobytych twierdz, ale męstwem, które wzniecała w umysłach wolnych święta miłość ojczyzny, pokonywały zawsze nieprzyjaciół. Nie potrzeba wam, obywatele, przywodzić dowodów z obecnych czasów, że żadna i najogromniejsza siła wolnego narodu, byle tchnął szlachetnym duchem jedności i odwagi, zwyciężyć nie zdoła. Polacy! Bądźmy tym narodem, a tyrani, z pod których przemocy siebie i braci naszych wydobyć chcemy, zwyciężyć nas nie potrafią. Czegoż trzeba, abyśmy tym narodem być mogli? Oto, abyśmy siły nasze połączyli w siłę ogólną narodową. Ten jest dziś każdego dobrego obywatela obowiązek. Złym jest, kto się od niego usuwa, i powinien na siebie ściągać baczność rządu, aby i sam do pełnienia obowiązku swego przywiedzionym został i drugich gorszącym przykładem nie zdradzał. W tym celu RNN stanowi:

1° Wszyscy obywatele na pospolite ruszenie stawić się powinni podług warunków i opisów, przez Radę w uniwersale pod dniem 6 czerwca i roku bieżących umieszczonych, tych tylko wyjąwszy, których wspomniony uniwersał uwalnia.

2° Niedopełniający tego podpadać będzie utracie nietylko majątku swego, ale i wszelkiego prawa do obywatelstwa na zawsze.

3° Ujeżdżający w czasie powstania za granicę i w obcych krajach bez wiadomości i pozwolenia rządu bawiący się temuż rygorowi podpadają.

4° Znajdujący się za granicą w przeciągu najdalej 3 miesięcy do kraju

powrócić i powyższych obowiązków dopełnić będą powinni pod tąż samą kary surowością.

Dopełnienie tej ustawy poleca Rada komisyom porządkowym w Koronie, ażeby przez nie po całym kraju rozesłana, ogłoszona i do skutku doprowadzona była, zaś w W. Ks. Litewskiem oddaje Deputacyi Centralnej tegoż Księstwa, ażeby tej ustawy również przez komisye porządkowe dopilnowała. O sposobach najlepszego uskutecznienia komisye stanowić będą za zniesieniem się z generałami-majorami wojewódzkimi lub powiatowymi. Nieposłusznych tak komisye porządkowe w Koronie, jako i Deputacya Centralna w Litwie Wydziałowi Bezpieczeństwa w RNN donosić będą.

42.

Działo się ... dnia ósmego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia pensyi raty miesięcznej dla oficyalistów Wydziału Sprawiedliwości]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbowemu w RNN, aby na Wydział Sprawiedliwości dla oficyalisów, *idque:* dla sekretarza z pensyi naznaczonej ogólnej złp. 6.000 po złp. 500, z pensyi archiwisty złp. 2.000 po złp. 166 gr. 20, z pensyi protokólisty złp. 1.500 po złp. 125 co miesiąc *decursive,* zacząwszy *a die 1 iunii* roku bieżącego, za kwitem tych oficyalistów ze Skarbu opłacono było.

[Nominacya ob. Hryniewieckiego na adjutanta Rady]

RNN... Ponieważ ob. Józef Staniszewski z obowiązków adjutancyi przy Radzie, do których nominowany został, słabością zdrowia swego się wymawia, a ob. Stanisław Hryniewiecki chęć swoją do pełnienia takowych obowiązków oświadcza, przeto Rada to oświadczenie jego przyjmuje i onegoż na miejsce ob. Józefa Staniszewskiego nominuje.

[Potwierdzenie projektu administracyi Składów pruskich przez Wydział Skarbu przyniesionego]

RNN..., mając sobie doniesiono od Wydziału Skarbu, iż Deputacya do objęcia Składów pruskich, od tegoż Wydziału z mocy rezolucyi Rady wyznaczona, skończyła spisanie inwentarzów i te już w Wydziale Skarbu złożyła, odebrawszy oraz projekt administracyi, do tychże Składów pruskich przez Wydział ustanowić się mającej, tenże projekt podpisem prezydującego oznaczony potwierdza i tak nominacyę osób, administracyę składać mających, Wydziałowi Skarbu oddaje, jakoteż i egzekucyę onego niezwłoczną jemu zaleca. Ponieważ zaś zawiadomioną jest Rada, że oficyaliści pruscy

dostateczną ze wszystkich czynności swych uczynili eksplikacyę, zatem Rada takowych oficyalistów z pod rygoru kaucyi uwolnionymi mieć chce.

43.

Działo się ... dnia dziewiątego miesiąca lipca roku 1794.

[Przydanie osób do Sądu Kryminalnego Najwyższego]

RNN... na przełożenie Sądu Najwyższego Kryminalnego, przez Wydział Sprawiedliwości uczynione, obywateli: Leszczyńskiego starostę rawskiego, Aleksandra Walichnowskiego, Stanisława Rutkowskiego, Józefa Domańskiego, Adama Glezmera i Telesfora Billewicza na sędziów Najwyższego Sądu Kryminalnego nominuje, onychże po wykonanie przed tymże Sądem przysięgi odsyła i wspólne z innymi sędziami, poprzednio wyznaczonymi, obowiązków przepisanych pełnienie poleca.

[Wyznaczenie osób do wyśledzenia i wyegzaminowania osób o podpalenie prochowni przedsięwzięte aresztowanych]

RNN..., kiedy nie bez żalu odbiera wiadomość o złośliwym zamiarze podpalenia prochowni, w dniu dzisiejszym szczęśliwie odkrytym, ażeby tak niecnej roboty autorowie jak najprędzej odkryci zostali, Rada końcem zupełnego dojścia onychże, ścisłego wyegzaminowania osób, dotąd w tym celu aresztowanych, ile w rzeczy zwłoki niecierpiącej, wyznacza z pomiędzy siebie obywateli: Buchowieckiego, księdza Tomaszewskiego, Umiastowskiego, Linowskiego, Tykla i Moszyńskiego zastępców, którym jak najściślejszą w tej mierze indagacyę i niebawne jej do Rady przyniesienie poleca.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 200.000 w połowie gotowizną, w drugiej cedułami dla Wydziału Potrzeb wojskowych]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby wojenne sumę złp. dwakroć sto tysięcy, połową w gotowiźnie, a połową w cedułach mennicznych, za kwitem prezydującego w Wydziale Potrzeb wojskowych z Kasy narodowej wypłacić dysponował.

[Zalecenie temuż wypłacenia zaległej należytości Korpusowi kadetów]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych o zapłacenie należytości Korpusowi kadetów za miesiąc maj w sumie złp. 16.227 gr. $3^3/_4$, za miesiąc zaś czerwiec złp. 13.164 gr. $3^3/_4$, a to stosownie do podanych tabel przez ob. Wodzińskiego, chorążego i komendanta Korpusu ka-

detów, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby pomienioną sumę za miesiąc maj i czerwiec w kwocie złp. dwadzieścia dziewięć tysięcy trzysta dziewięćdziesiąt jeden, gr. siedem i pół, w jednej części w gotowiźnie, w dwóch częściach zaś w cedułach mennicznych, za kwitem prezydującego w Wydziale Potrzeb wojskowych wypłacić dysponował.

[Rekwizycya do ob. Orłowskiego, aby wartę na asystencyę Sądowi Kryminalnemu Najwyższemu dysponował]

RNN... rekwiruje ob. Orłowskiego, komendanta Ks. Mazowieckiego, ażeby od dnia jutrzejszego dysponował wartę wojskową na asystencyę Sądowi Najwyższemu Kryminalnemu, w domu Potkańskich sesye swe odbywającemu.

[Pozwolenie wyjazdu za granicę ob. Walickiemu]

RNN... pozwala ob. Walickiemu wyjazdu za granicę dla poratowania zdrowia za złożeniem w Wydziale Bezpieczeństwa zaświadczenia doktorów o aktualnej chorobie, zapewnienia, jako za trzy miesiące powróci do kraju i z warunkiem, ażeby ludzi do noszenia broni zdatnych, oprócz do koniecznej posługi potrzebnych, z sobą nie wywoził.

[Wyznaczenie osób do wejrzenia w istotne potrzeby Szkoły rycerskiej]

RNN... do wejrzenia w istotne potrzeby Szkoły rycerskiej co do życia i edukacyi wyznacza obywateli: Aleksandra Linowskiego, Tadeusza Mostowskiego, Michała Kochanowskiego, księdza Franciszka Dmochowskiego, zastępców w Radzie, i Tomasza Maruszewskiego, którzy po dopełnionem dziele Radzie przynieść go będą powinni.

44.

Działo się ... dnia dziesiątego miesiąca lipca 1794 roku.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Preńskiej sekwestrowania majątku osób, nieposłusznych urządzeniom Najwyższego Naczelnika i Rady]

RNN... gdy z ekspedycyi Komisyi Porządkowej Preńskiej, pod dniem 20 miesiąca i roku bieżących datowanej, zawiadomioną zostaje o stawiających się opornie Powstaniu Narodowemu i urządzeniom tak Najwyższego Naczelnika, jako i od Rady wyszłym nieposłusznych, a posesye swoje w powiecie preńskim mających, przeto nie może nie zalecić Komisyi Porządkowej Preńskiej, ażeby do nieodwłocznego sekwestrowania majątku takowych osób przystąpiła, onychże do Sądu kryminalnego oddała, czuwając oraz nad bezpieczeństwem granic, znosiła się w tej mierze z najbliższemi komendami

wojsk narodowych. A gdy pomieniona Komisya z położenia swojego bliżej miasta Wilna, w którem Deputacya Centralna W. Ks. Litewskiego odbywa się, niżeli miasta Warszawy znajduje się, przeto Rada stosownie do poprzednich rezolucyi swoich organizacyi dla tejże Deputacyi Centralnej przepisanej, zaleca Komisyi Porządkowej Preńskiej, ażeby się do niej, dla niemieszania jednostajności w postępowaniu, w żądaniach swych i wypadkach udawała.

[Wyznaczenie miejsc na lazaret dla chorych i rannych]

RNN..., przychylając się do przełożenia Wydziału Potrzeb wojskowych w Radzie względem potrzeby pomnożenia miejsc na lazaret dla chorych i rannych, wyznacza na ten koniec i użyć pozwala: 1° Teatru publicznego i Sali redutowej, 2° Pałacu Radziwiłłowskiego, 3° Pałacu Ogińskiego hetmana, 4° Folwarku Misyonarskiego na ulicy Świętokrzyskiej, z zapewnieniem nadgrody właścicielom.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 3.000 ob. Świderskiemu]

RNN... na wyraźną rekwizycyę Najwyższego Naczelnika zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby ob. Świderskiemu złp. trzy tysiące sześćset na kupienie koni wypłacić dysponował.

[Zalecenie Wydziałowi temuż wypłacenia złp. 9.000 dla ob. Potockiego]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych o zapłacenie złotych dziewięciu tysięcy na lenungi komendy ob. Piotra Potockiego generała ziemiańskiego lubelskiego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę takową za kwitem prezydującego w Wydziale Potrzeb wojskowych wypłacić dysponował.

[Rezolucya na memoryał ob. Walickiego]

RNN..., odpowiadając na memoryał, przez ob. Walickiego podany, ponieważ z złożonych przez niego asygnacyi na sumę 1.500 czerw. zł. złączoną, jako tylko czystą zależność tejże sumy od niegdy biskupa Kossakowskiego dowodzących, nie przekonywa się Rada, iżby order brylantowy, pierścień ametystowy i pugilares złoty były własnością tegoż ob. Walickiego, zwrotu onychże żądającego, lecz i owszem przez Wydział Bezpieczeństwa jako własność rzeczonego niegdy biskupa dochodzone, wynalezione i w Wydziale Skarbu złożone zostały, dlaczego, że ob. Walickiemu powrócone być nie mogą, deklaruje, lecz onegoż po poszukiwanie i zyskanie satysfakcyi w pretensyi czerw. zł. 1.500, asygnacyami dwiema objętej, stosownie do prawideł już w tej mierze Wydziałowi Skarbu przepisanych, tam, gdzie podług tychże prawideł wypada, odsyła.

[Odpowiedź na raport Komisyi Porządkowej Kowieńskiej z uwielbieniem gorliwości jej]

RNN... raport Komisyi Porządkowej powiatu kowieńskiego czytała z tem ukontentowaniem, jakie nietylko gorliwe przedsięwzięcia, ale razem i skuteczne onych dokonanie wzbudzać zwykło. Tyle trudów, ile sobie Komisya w dopilnowaniu urządzeń Rady zadaje, tyle gorliwości, ile obywatele rzeczonego powiatu, to w licznem przystawianiu rekrutów, to w ogólnem uzbrajaniu się, to nakoniec w hojnych ofiarach do najistotniejszych wojska potrzeb dążących okazali i okazują jeszcze, życzyć koniecznie każą Radzie, ażeby innych powiatów obywatele, tak patryotycznym zagrzani przykładem, z równąż gorliwością w obronie ojczyzny postępowali. Miłego zapewne dla siebie dopełnia obowiązku Rada, kiedy nietylko wdzięczność dla Komisyi Porządkowej z należnem dla niej uwielbieniem w protokóle swoim zapisuje, ale nadto poleca pomienionej Komisyi, ażeby jej imieniem obywatelom, powiat kowieński składającym, również czucie i uwielbienie oświadczyła. W celu nakoniec przeświadczenia publiczności, ile może miłość ojczyzny nad obywatelskiemi sercami, Rada pomieniony raport Komisyi i dla świadectwa cnocie i dla przykładu drugim drukowany mieć chce.

45.

Działo się ... dnia jedenastego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 900 dla ob. Sierpińskiego]

RNN... na wyraźne zalecenie Najwyższego Naczelnika zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem ob. Sierpińskiego podpułkownika złp. dziewięćset na lenungi dla ludzi, pod komendą jego będących, wypłacić dysponował.

[Zalecenie temuż wypłacenia 1.000 złp. dla ob. Józefowicza]

RNN... na przełożenie ob. Zakrzewskiego radcy zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby dla JP. Józefowicza, sekretarza ambasady moskiewskiej, jako licznem potomstwem obłożonego, i tak w czasie powstania, jako i następnie ze wszystkich ruchomości ogołoconego, na opatrzenie pierwszych i nieodbitych potrzeb złp. tysiąc z Kasy narodowej za kwitem jego wypłacić dysponował.

[Wyznaczenie dla Deputacyi do rewizyi papierów złp. 1000 na kwartał]

RNN..., gdy z przełożenia Deputacyi do rewizyi papierów wyzna-

czonej zawiadomioną zostaje, iż lubo niektórzy skład tejże Deputacyi formujący i z gorliwości obywatelskiej i z względu na liczne w czasie teraźniejszym ojczyzny potrzeby bezpłatne dla niej usługi ofiarują, są przecież między nimi tacy, którzy, ciągłą pracą zajęci, jaką taką nadgrodę, a raczej załatwienie pierwszych swych potrzeb zyskaćby powinni, przeto Rada, do przełożenia tak sprawiedliwego przychylając się, nie może najprzód nie uwielbić obywateli, bezpłatne usługi ofiarujących, a tak dla potrzebujących opłaty, jako i na inne wydatki Deputacyi po złotych tysiąc polskich co kwartał z Kasy narodowej wyznacza, które rzeczona Deputacya dogodnie tym celom rozdzielić będzie powinna.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 1000 dla Deputacyi do rewizyi papierów]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby Deputacyi do rewizyi papierów wyznaczonej i osób w niej pracujących co kwartał po złp. tysiąc przez czas jej trwania za kwitem prezydującego w niej z Kasy narodowej wypłacać dysponował.

[Przydanie ob. Dziarkowskiego do osób celem wejrzenia w istotne potrzeby Szkoły rycerskiej wyznaczonych]

RNN... do wyznaczonych osób, którym wejrzenie w istotne potrzeby Szkoły rycerskiej zaleciła, ob. Dziarkowskiego zastępcę przydaje.

[Odpowiedź na memoryał ob. Jarnowskiego].

RNN... odpowiadając na memoryał ob. Jarnowskiego, deklaruje, iż skoro znajdzie wakujące miejsce, któreby przymiotom jego i zdatności odpowiadało, tak natychmiast umieścić onegoż w niem nie omieszka.

[Odpowiedź na memoryał ob. Sapalskiego].

RNN... odpowiadając na memoryał ob. Sapalskiego, swoim i ks. biskupa krakowskiego imieniem z prośbą o przeniesienie z pałacu tegoż biskupa krakowskiego sesyi komisaryatowych, tam lokowanych, bez daty podany, oświadcza, iż też same patryotyczne ku ojczyźnie swojej dowody, które w osobie księcia biskupa krakowskiego zna powszechność, równie jako i te, do których ob. Sapalski odwołuje się, spodziewać się dają, iż w tak wielkiej potrzebie publicznej nie wzbronią w pałacu mieszkań, lokatorami niezajętych, z zapewnieniem w czasie od Rzplitej nadgrody lub bonifikacyi, podług układu, a ile ojczyzna i publiczny interes ma prawo do wszystkich swych obywateli wsparcia, tak szczęśliwe jej postawienie się będzie dostatecznem osłodzeniem mienionych przykrości i niewygód.

[Rezolucya na memoryał Mennonistów]

RNN... na podany memoryał od Mennonistów pod dniem 8 lipca z prośbą o nakaz wydania mennonisty Johanna Frantza, gwałtem od Głuska, wójta Małej wsi, za kantonistę wydanego, oświadcza, iż gdy rezolucya RNN dozwoliła Mennonistom zamiast dostawiania *in natura* kantonistów opłacić

kwotę pieniężną, na mocy przeto takowej rezolucyi, po dopełnieniu onej, skarżących się Mennonistów do komendanta korpusu, w którym Johann Frantz znajduje się, odsyła.

[Rezolucya dla ob. Kazanowskiego generała-majora względem udzielenia mu broni dla korpusu]

RNN... Przełożone żądania ob. Kazanowskiego, generała-majora powiatu grodzieńskiego, względem opatrzenia go bronią i innymi rekwizytami dla pułku nowoerygowanego, w jakiej części uskutecznione być zdołają, takowa z Komisaryatu i z arsenału za rekwizycyą Wydziału Potrzeb wojskowych w RNN wydana będzie.

[Deklaracya na raport Komisyi Porządkowej Drohickiej względem wydania kantonistów z zaleceniem sekwestrowania dóbr nieposłusznych]

RNN... na raport Komisyi Porządkowej ziemi drohickiej, dnia 28 czerwca z Drohiczyna datowany, do RNN nadesłany, oświadcza, iż wydany nakaz dostawienia ludzi do mustry i zachęcenia szlachty wydawania z piątego dymu *in natura* rekrutów odpowiada włożonym na Komisyę Porządkową obowiązkom. Jeśli zaś znajdują się tacy obywatele, którzy pomimo uczynionego przez Komisyę Porządkową rozkładu, stosownie do wydanego uniwersału, wskazanych nie dostawiają rekrutów, tacy, jako nieposłuszni, do zadosyćuczynienia egzekucyą przyciśnieni być winni, równie jak ci, którzy w czasie oznaczonym winnego nie złożą podatku. Chroniący się od kantonów po lasach, jako próżniaki, włóczęgi i w czasie Powstania Narodowego użytecznymi być niechcący, od kogokolwiek schwytani być mogą i do komend najbliższych oddawani. Rozrządzenie dostawionymi kantonistami zupełnie od woli komenderujących generałów zawisło, którzy, zważając sposobność kantonisty i potrzebę korpusów, użyją go do kawaleryi lub infanteryi podług okoliczności a zatem kantonista wybierać sobie rodzaj służby i o tem w Komisyi Porządkowej umawiać się nie może; dopilnować zatem ściśle powinna Komisya Porządkowa ziemi drohickiej, aby należni z 5 dymu kantoniści, jeżeli od wydawania korpusom pozostawać będą, niezwłocznie tu do Warszawy podług dawniejszej rekwizycyi dostawieni byli. Wyszłe dyspozycye Komisyi Drohickiej względem dostawienia podług uniwersału kantonistów konnych Rada pochwala, a czy takowi kantoniści dostarczeni zostali, oraz o całej sile zbrojnej pospolitego ruszenia ziemi drohickiej raportu oczekuje.

[Odpowiedź na raport ob. Kuczyńskiego z zapewnieniem dostawienia obywatelom drohickim amunicyi]

RNN... w odpowiedzi na raport ob. Kuczyńskiego, pełnomocnika RNN, z Drohiczyna dnia 3 lipca datowany, z doniesieniem o obrotach nieprzyjacielskich i broni u obywateli ziemi drohickiej znajdującej się oraz prośbą

o amunicyę do tejże RNN nadesłany, oświadcza, iż dopełnienie powinności pełnomocnika w doniesieniu Radzie o obrotach wojska nieprzyjacielskiego pochwala, a jako w powołaniu ob. Kuczyńskiego do takowego urzędowania miała na względzie jego obywatelstwo, tak nie wątpi, iż ob. Kuczyński zechce natężyć wszystkie usiłowania swoje, iżby skutki urzędowania jego odpowiadały opinii Rady. Ma zatem ob. Kuczyński wszystko, co tylko zarekwirowanem zostanie, starać się, aby najdokładniej i najspieszniej wykonanem zostało. Zawiadamia Rada ob. Kuczyńskiego, iż ob. Horain, zastępca RNN, jest od Najwyższego Naczelnika ustanowiony pełnomocnikiem przy wojskach zawiślańskich, a przeto winien jest ob. Kuczyński wszelkie dopełnić jego rekwizycye, jak gdyby prosto od Najwyższego Naczelnika lub RNN sobie miał dane. Obowiązuje Rada ob. Kuczyńskiego, ażeby dzielne przedsięwziął środki dla dopilnowania skutku danych pod dniem dzisiejszym w odpowiedzi na raport Komisyi Porządkowej Drohickiej zaleceń.

[Odpowiedź na żądania ob. Opackiego w okoliczności powstania ziemi wiskiej]

RNN na punkta ob. Chryzantego Opackiego w okoliczności powstania ziemi wiskiej i urządzenia siły zbrojnej następujące daje rezolucye:

ad 1^m^. Gdy RZT pod dniem 30 *aprilis a. c.* nominowała do Deputacyi Wiskiej osoby, które następną rezolucyą potwierdzone zostały, przeto do arbitralności ob. Opackiego nominacyi oddać nie może.

ad 2^m^. Urządzenie i ustanowienie milicyi ziemiańskiej zależy zupełnie od woli i decyzyi Najwyższego Naczelnika.

ad 3^m^. Użycie do pospolitego ruszenia uniwersałem RNN przeznaczonych do formowania korpusu milicyi ziemiańskiej zdaje się niepodobne, gdy w pierwszym służby rodzaju tymczasowo i w niektórych zdarzeniach ludzie z miejsc swych ruszeni bywają, w drugim ciągle trzymani i żołdowani być muszą.

ad 4^m^. Przyłączenie powiatu jednej ziemi do drugiej przez prawo stanowić się nie może.

ad 5^m^. Potrzeby liniowego wojska zapasy arsenałowe opatrzyć nie dostarczają, przeto w tym czasie przeznaczyć broń dla ziemi wiskiej nie może. Spodziewa się jednak, iż gorliwość obywatelska w partykularnych składach pomoc znajdzie za poprzedniczą ugodą i zaręczeniem opłacenia jej w czasie uspokojenia Rzeczpospolitej lub potrącenia w podatkach.

ad 6^m^. Wojsko liniowe ani w swoim etacie, ani w zasobie na przypadki nie ma jeszcze dostatecznej głów liczby i dlatego dostawianie kantonistów do Warszawy dla formowania ich na zakład korpusom liniowym, uszkodzić się w biegu wojny mogącym, Rada komisyom porządkowym i deputacyom zleciła. Formowanie milicyi ziemiańskiej dependuje od woli

obywatelów i aprobacyi Najwyższego Naczelnika. Zaczem takowa okoliczność przez samego Najwyższego Naczelnika urządzoną szczególnie być może.

ad 7^m^. W czasie, w którym kraj największą siłą przeciw nieprzyjaciołom stawić się jest przymuszony, odrywać półtorasta przećwiczonego żołnierza i jeszcze do formowania milicyi, nie rychło zebrać się i wyegzercytować mogącej, nie jest rzecz z potrzebą aktualną zgodna i dlatego sądzi Rada, iż pospolite ruszenie przy dobrem urządzeniu prędsze skutki pomocy przynieść zdoła.

ad 8^m^. Nieosiedli i włóczęgi winni być albo do pospolitego ruszenia włączeni, albo korpusom liniowym odsyłani.

ad 9^m^. Spodziewa się Rada po gorliwości obywateli ziemi wiskiej, iż żywność w sprawiedliwem uproporcyonowaniu dla wojska w potrzebie dostarczać się nie ubliży.

ad 10^m^. Ile zapasy tutejsze dozwolą, tyle prochu i kul za rekwizycyą Deputacyi Komisyjnej dostarczone będzie.

ad 11^m^. Szczupłość fabryk sukiennych w kraju nie wydoływa na potrzeby wojska liniowego, zaczem niech każdy obywatel i mieszkaniec ku powszechnej obronie stawi się w takiej sukni, jaką pospolicie nosi.

ad 12^m^. Żołdowanie z kasy publicznej ludzi Najwyższy Naczelnik wtedy dopiero wskazuje, kiedy do wyprawy na nieprzyjaciela są użyci, dostawiani zaś kantoniści piesi i konni lenungiem miesięcznym opatrzyć się są uniwersałem nakazani, przeto suma, z różnych percept dawnych zebrana, do Skarbu Rzplitej przez Deputacyę Wiską importowaną być winna.

ad 13^m^. Arsenał w tym czasie armat dostarczyć nie jest w stanie, które, czekając uformowania milicyi, próżnoby w ziemi wiskiej stały, skuteczniej zatem będzie, kiedy obywatele wiscy, z innym ludem i wojskiem liniowym złączeni, nieprzyjaciela wspólnie prześladować będą.

[Odezwa do Narodu względem zdarzenia na dniu 27 czerwca].

RNN... Do Narodu. Okropne zdarzenie na dniu 28 czerwca w Warszawie, dniu, który jest przyczyną żałoby i smutku wszystkich poczciwych Polaków, już zapewne doszło do wiadomości odległych nawet Rzplitej prowincyi, już doszło do obcych. Nie omieszka potwarz, czerniąca ciągle Powstanie Narodu Polskiego, korzystać z tego zdarzenia i występku szczególnych osób nietylko do mieszkańców Warszawy, ale do całego kraju rozciągać! Ci, którzy na imię polskie nie mając żadnego pozoru, najzłośliwsze miotali obelgi, podwoją je zapewne teraz, mając pod ręką dogodny swojej złości wypadek. Lecz jeżeli ten jest los w najcnotliwszym zamiarze przedsięwziętych działań ludzkich, że je albo nierozsądny zapał, albo chytra intryga odciąga od swego celu

i przez gwałtowne poruszenie zniszczyć lub oczernić pragnie, do rządu należy stałych trzymać się prawideł, uskramiać szkodliwe zapędy, karać przestępnych i przez jednostajność swego postępowania usprawiedliwiać zasady i cele, a zawstydzać potwarze. Przyspieszenia sprawiedliwości na obwinionych i aresztowanych końcem ukarania winnych, a uwolnienia tych, którzyby się niewinnymi okazali, było jednem z pierwszych starań RNN. Dlatego niezwłocznie przepisała organizacyę tak dla sądów kryminalnych wojewódzkich i powiatowych, jak i dla Najwyższego Sądu Kryminalnego, wybrała osoby stosownie do Aktu Powstania i ciągłe zasiadanie sądom zaleciła. Wziął się Sąd ks. Mazowieckiego do odbywania swych obowiązków z tą gorliwością, jakiej po wyborze osób spodziewała się RNN. Lecz przetrząsanie licznych pism, połączenie osób, wyśledzenie z jednej winy innych, pasmem z sobą powiązanych, nie dozwoliły mu tak prędko pisać swoich wyroków, jak ich publiczna niecierpliwość, oczekująca kary na obwinionych o zdradę ojczyzny, żądała. Tego powodu użyli złośliwi do zburzenia części ludu. Przyszedł on, licznie zgromadzony, przed dom sesyi Rady, domagając się, aby obwinieni w tymże samym dniu zaraz egzekwowani zostali. Zaręczyła Rada przyspieszenie sprawiedliwości, lecz nie mogła zezwolić na żądanie przeciwne prawu, uwłaczające powadze sądów i oczywistym przymusem każące świętość ich wyroków. Większa część ludzi przestała na tych przełożeniach i uspokojoną być zdawała się, lecz inna w tymże czasie, niewczesnym uniesiona zapałem, a raczej podżegniona od intrygantów i burzycielów, rzuciła się na więzienia publiczne i kilka osób na wystawionych jeszcze w nocy szubienicach, mimo wszelkie starania rządu w uspokojeniu poburzonego ludu, z życia wyzuła. Takim sposobem popełniona została w Warszawie zbrodnia z zasmuceniem wszystkich cnotliwych ludzi. Rząd dzisiejszy Rzplitej, jako wszelkich użył środków do powściągnienia od jej dopełnienia, tak zaraz wziął się do sposobów, przez któreby ukarał sprawców tej zbrodni i spokojność przywrócił. Najwyższy Naczelnik, zganiwszy w odezwie swojej postępek tak nieprawy, udzielił potrzebnej pomocy dla ugruntowania bezpieczeństwa w stolicy. RNN Sąd Najwyższy Kryminalny, jako innemi teraz niezaprzątniony sprawami, umocowała do sądzenia obwinionych o gwałty, na dniu 28 czerwca w Warszawie popełnione. Policya miejscowa dzielniejszych użyła środków do utrzymania spokojności publicznej. Spodziewać się należy, iż rewolucya polska, w najsprawiedliwszym celu podźwignienia uciśnionego i rozszarpanego narodu przedsięwzięta, a dotąd najczystszą cnotą, patryotyzmem i męstwem zaszczycona, więcej podobnymi występkami splamioną nie będzie.

Narodzie! Nie smuć się więcej ze zdarzenia, które, od kilku zbrodniarzów popełnione, nic z tobą wspólnego nie ma. Postępuj w duchu cnoty

i męstwa, w którem powstanie twoje zacząłeś. Wy, urzędnicy, czuwajcie nad publicznem i prywatnem bezpieczeństwem. Będzie zapewne złość obca usiłowała przez zakupienie kilku łotrów i zdrajców kazić dzieło rewolucyi, lecz wasza przezorność wyśledzić ich potrafi i dostawi sądom po odebranie sprawiedliwej kary.

46.

Działo się ... dnia dwunastego miesiąca lipca roku 1794.

[Ustanowienie pensyi dla oficyalistów Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN... na przełożenie Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego, o wyznaczenie pensyów dla oficyalistów kancelaryi tejże Komisyi Porządkowej uczynione, lubo organizacya, dla komisyów porządkowych przepisana, na ekspensa kancelaryów komisyjnych fundusz z szelężnego, przy podatkach publicznych opłacającego się, wyznaczyła, gdy jednak w Ks. Mazowieckiem, z dziesięciu ziem składającem się, deputacye, w ziemi każdej osobno utrzymane, tenże fundusz szelężnego na swoje kancelarye zatrzymując, zmniejszyły na pensye oficyalistów Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego fundusz, a szelężne z jednej ziemi warszawskiej na też pensye dostatecznem być nie może, kiedy Komisya Porządkowa Ks. Mazowieckiego, w Warszawie odbywająca się, przez zlecone szczególne sobie od Rady obowiązki, niemniej przez komunikacyę z wydziałami Rady, policyą, Magistratem, sądami kryminalnymi i deputacyami tak wydziałów Rady, jakoteż miejscowemi ziem Ks. Mazowieckiego czynić się powinną wiele mając czynności, bez oficyalistów, pracy Komisyi wystarczać mogących, obejść się nie może, dlatego Rada, chcąc mieć czynną Komisyę Porządkową Ks. Mazowieckiego i jej oficyalistów kancelaryi, z uwagi, iż szelężne ziemi warszawskiej na pensye tychże oficyalistów dostarczyć nie może, dlatego dla tychże oficyalistów pensye roczne, miesięcznie a 1 *iunii decursive* opłacać się z Skarbu publicznego powinne, ustanawia, t. j.:

dwom regentom, każdemu po	złp.	3,000
jednemu archiwiście	»	2,000
siedmiu kancelarzystom, każdemu po	»	1,000
siedmiu dozorcom po	»	600
jednemu stróżowi	»	360
na ekspensa kancelaryi, papier, lak, pióra, atrament na rok *salvo calculo*	»	300

i takową pensyę miesięczną ażeby Wydział Skarbowy wyrażonym oficyalistom za kwitem opłacił, zaleca.

[Deklaracya na przełożenie ob. Grzybowskiego względem rekrutów i nieposłusznych urządzeniom Rady]

RNN... na przełożenie ob. Grzybowskiego, pełnomocnika od Rady do ziemi liwskiej wysłanego, pod dniem 5 lipca 1794 datowane, oświadcza:

1° Iż wydany nakaz dostawiania ludzi do mustry, zachęcenia obywatelów wydawania z 5 dymu pieszego, a z 50 konnego rekrutów odpowiada włożonym na Komisyę Porządkową obowiązkom, jeśli zaś znajdują się tacy obywatele, którzy pomimo uczynionego przez Deputacyę Liwską rozkładu, stosownie do wydanych od RNN rozrządzeń, wskazanych nie dostawiają rekrutów, tacy jako nieposłuszni do zadosyćuczynienia egzekwowani być mają, równie jak ci, którzy w czasie oznaczonym winnego nie złożą podatku, zsypki zbożowej, furażu, jakoteż konskrypcyi produktów nie zrobią, ulegać tejże egzekucyi będą. Chroniący się od kantonów po lasach, jako próżniaki, włóczęgi i w czasie Powstania Narodowego użytecznymi być niechcący, od kogokolwiek schwytani być mogą i do komend najbliższych oddawani. Rozrządzenie dostawionymi kantonistami zupełnie od woli komenderujących generałów zawisło, którzy, zważając sposobność kantonisty i potrzebę korpusów, użyją go do kawaleryi lub infanteryi podług okoliczności, a zatem kantonista wybierać sobie rodzaj służby i o ten w Komisyi Porządkowej umawiać się nie może. Dopilnować oraz Deputacya Liwska ściśle powinna, ażeby należni kantoniści piesi i konni niezwłocznie wybrani i do komend najbliższych dostawieni byli, do czego dla egzekucyi tego wszystkiego o pomoc wojskową dostateczną u komendy najbliższej rekwirować ma, a komenda tej pomocy, przez Deputacyę Liwską żądać się mającej, odmówić nie może.

2° Gdy Rada dla zatrudnień i przeszkód nominować osoby do Deputacyi Liwskiej dotąd nie mogła, dlatego, stosując się do rezolucyi swojej, pod dniem 4 czerwca 1794 wyszłej, zaleca, aby Deputacya Liwska dawnego składu obowiązki sobie przepisane dotąd pełniła, dopóki nominacya nowa osób nie nastąpi, a po nominacyi że Deputacya Liwska na wydziały dla komisyów porządkowych przeznaczone podzielić się będzie obowiązana, ostrzega.

3° Dozory, w ziemi liwskiej przez pełnomocnika uczynione, i dozorcy ustanowieni, chwalebnej gorliwości skutkiem tegoż pełnomocnika gdy są uskutecznione, Rada, za egzekucyę tego wdzięczność oświadczając, rzeczony rozkład dozorców utrzymuje i wedle prawideł, dozorców tyczących się, szczególną instrukcyą przepisanych, zachowanie się ścisłe zaleca.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu, aby Deputacyę z osób 24 składać się mającą ustanowił]

RNN... na przełożenie Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego, iż Wydział skarbowy, z trzech tylko osób tejże Komisyi składający się, nie jest

w stanie uczynienia zadosyć obowiązkom, do niego przywiązanym, jakie są: administracya znacznych majątków ruchomych i nieruchomych po osobach osądzonych, aresztowanych i zbiegłych, a po różnych miejscach rozlokowanych, inwentarzami onych opisywanie, taksów odbywanie, pretensyi służących, rzemieślników egzaminowanie i roztrząsanie, rachunków i papierów od osób dawniej tem się zatrudniających odbieranie i innych przepisów podług prawideł, od Rady swojej wydanych, dopełnianie — zaleca Wydziałowi Skarbowemu RNN, ażeby ten Deputacyę z osób 24, w trzeciej części z oficyalistów skarbowych, stosownie do prawideł organizacyi, przez Radę przepisanych, wyznaczył, która pod dozorem i dyrekcyą Wydziału skarbowego Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego wyrażonymi objektami w miejscu do tego celu najdogodniejszem zatrudniać się i sesye swoje codziennie odbywać obligowana będzie.

[Polecenie Wydziałowi Skarbu ułatwienia żądań ob Pułaskiej]

RNN..., odebrawszy przełożenie ob. Antonii z Orańskich Pułaskiej w okolicznościach zwrotu dóbr jej własnych: Oranie, Puniczów i jurydyki w mieście Włodzimierzu, tudzież złożonego srebra w depozycie OO. Kapucynów w Włodzimierzu i naostatek opłacenia procentu od deputatu, na dobrach Winiary zapewnionego, tych wszystkich okoliczności załatwienie stosownie do prawideł organizacyi, przez Radę swą na dniu 9 miesiąca czerwca *anni currentis* po zbiegłych osobach przepisanej, Wydziałowi Skarbowemu oddaje.

[Zalecenie temuż, aby ob. Łapińskiemu złp. 714 wypłacić nakazał]

RNN... po roztrząśnieniu przez Wydział Skarbu memoryału ob. Łapińskiego, do intendencyi nad drukami przez RZT Ks. Mazowieckiego ustanowionego, i złożeniu regestru pretensyi tegoż, złp. 714 wynoszących, gdy Rada pretensye takowe ob. Łapińskiego, z powodu utrzymywania subalternów, oprawy ksiąg i roznoszenia druków wyłożone, za słuszne być uznaje, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę wzwyż rzeczoną złp. siedmset czternaście za kwitem tegoż ob. Łapińskiego wypłacić dysponował.

[Wyznaczenie połowy gaży mężowskiej ob. Zejdlowej, żonie ob. Zejdla, kapitana pod Zegrzem poległego]

RNN..., chcąc zawdzięczyć waleczność i męstwo ob. Zejdla, kapitana regimentu pieszego Rottenburga, któren w obronie ojczyzny dnia 8 teraźniejszego miesiąca na bateryi pod Zegrzem ze sławą poległ, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby pozostałej żonie tegoż ob. Zejdla połowę pensyi jego do zgonu życia jej ze Skarbu narodowego wypłacał.

[Rezolucya przeprowadzić do domu ob. Regulskiego końcem dokończenia stemplów do bicia złota pod strażą dozwalająca]

RNN..., odpowiadając na notę, w której Wydział Skarbowy w RNN przekłada Wydziałowi Sprawiedliwości w tejże Radzie potrzebę aresztowanego ob. Regulskiego, grawera mennicznego, dla ukończenia rznięcia stempli, do bicia złota koniecznie potrzebnych, z miejsca aresztu swego pod strażą do własnego domu przeprowadzenia, RNN daje rezolucyę, rekwirując Wydział Bezpieczeństwa w RNN, iżby zalecił Deputacyi dozorczej nad jeńcami, aby ta pomienionego aresztowanego grawera ob. Regulskiego pod przyzwoitą strażą do domu jego przeprowadzić dysponowała, tamże straż przyzwoitą jemu opatrzyła, a to końcem dokończenia przez tegoż obowiązków posługi swojej skarbowej w wygotowaniu potrzebnych stemplów, do bicia złota przez Wydział Skarbowy żądanych.

[Ustanowienie pensyi dla oficyalistów Sądu Najwyższego Kryminalnego]

RNN... na przełożenie Sądu Najwyższego Kryminalnego Koronnego, do Wydziału Sprawiedliwości przyniesione, a od tegoż Wydziału do RNN podane, aby oficyaliści i kancelarzyści Sądu Najwyższego Kryminalnego, posługę czyniący, i bez których żadną miarą Sąd obejść się nie może, pensyą przyzwoitą obowiązkom swoim opatrzeni być mogli, RNN, przychylając się do takowego żądania Sądu Kryminalnego Najwyższego Koronnego, dla jego oficyalistów, *idque*:

dla pisarza dekretowego . . .	złp.	3.000
dla regenta	»	2.000
dla dwóch oskarżycielów po . .	»	2.000
dla dwóch kancelarzystów po .	»	1.000
dla instygatora	»	1.000
dla woźnych dwóch po . . .	»	500

pensyi rocznej przeznacza.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia raty miesięcznej pensyi oficyalistom Sądu Najwyższego Kryminalnego oraz złp. 200 na ekspens]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbowemu w RNN, ażeby dla oficyalistów i kancelarzystów Sądu Najwyższego Kryminalnego Koronnego, t. j.: dla pisarza dekretowego z pensyi rocznej złp. 3.000 naznaczonej po złp. 250, z pensyi dla regenta złp. 2.000 złp. 166 gr. 20, dla instygatora z pensyi złp. 1.000 po złp. 83 gr. 10, z pensyi dla dwóch oskarżycielów, dla każdego po złp. 2.000, złp. 166 gr. 20, z pensyi dla dwóch kancelarzystów, dla każdego *specifice* złp. 1.000, po złp. 83 gr. 10, z pensyi dla dwóch woźnych, po złp. 500 dla każdego, złp. 41 gr. 20 co miesiąc *decursive*, za-

czącwszy *a die 1 iulii* roku bieżącego, za kwitami tychże oficyalistów ze Skarbu opłacono było. Także na ekstraordynaryjną ekspens tegoż Sądu Najwyższego Kryminalnego Koronnego złp. 200 *salvo calculo* zaliczyć Wydziałowi Skarbowemu przeznacza.

[Ustanowienie Dyrekcyi ekonomicznej lazaretowejl z nominacyą osób]

RNN... im więcej cnoty rycerskie w swych zamiarach uwielbia i szacuje, tem mocniej nad przypadkami w boju zdarzającymi się lituje się i ubolewa. Nie czczą w tej mierze chcąc czułość walczącym okazać mężom, przedsiębierze ustanowić urządzenie lazaretowe, aby żołnierz, ranami okryty, mógł znaleść przyzwoitą wygodę i potrzebne opatrzenie. W tym celu ustanawia Dyrekcyę ekonomiczną i lazaretową i następną przepisuje ordynacyę:

1° Skład osób w liczbie Dyrekcyi sześciu ma się zawierać, osoby te w poświęceniu usług swoich ojczyźnie mieć powinny znajomość potrzeb wszelkich, przeznaczeniu swemu odpowiadających.

2° Prezydować ma w tej Dyrekcyi jeden z zastępców Wydziału Potrzeb wojskowych lub w nieprzytomności jego pierwszy z porządku.

3° Doktór wojskowy względem zainformowania o potrzebie wielości osób w proporcyi liczby chorych i innych lazaretowych rekwizytów jest obowiązanym albo na sesyach zasiadać, lub dla zatrudnień na piśmie oneż podawać.

4° Sesye podzielą na: wydatkowe, które codzień, kalkulacyjne i weryfikacyjne, porazu na tydzień, których ordynacyę ułożywszy, przez Wydział do Rady podana, przez nią aprobowana być ma.

5° Podają się osoby do Dyrekcyi ekonomicznej: Antoni Geppert, Jędrzej Monfrl, Gottfried Keller, generalny sztabs-doktór, generalny sztabsfelczer i jeden z miejscowych premier-chirurgów. Na sekretarza zaś, kontrolera i gospodarza Dyrekcya ekonomiczna lazaretowa wybrawszy osoby, zdatne na kandydatów, do aprobacyi Wydziałowi Potrzeb wojskowych poda, którzy *cum voce consultiva* w Dyrekcyi zasiadać będą, Kasa zaś pod trzema kluczami u osób Dyrekcyi lazaretowej zostawać powinna.

6° Zasiadający przytomność swoją na każdej sesyi zapisywać będzie.

7° Z czynności swoich, t. j. wydatkowych, kalkulacyjnych i weryfikacyjnych, raport do Wydziału Potrzeb wojskowych w RNN raz w tydzień przesyłać ma.

8° Wszystkie dyspozycye, urządzenia, przepisy, zalecenia Rady i Wydziału Wojskowego do skutku pilnie przyprowadzać winna.

Obowiązki Dyrekcyi lazaretowej.

1° Zatrudniać się potrzebami wszelkiemi, tak co do żywności, jako i wygody chorych, i w tym względzie ma żądania swoje Dyrekcyi Centralnej

Komisaryatu Wojennego podawać, która, uznawszy żądania słuszność, rekwizycye swoje do Departamentu Żywności przesyłać będzie, a w ten koniec jeden, czyli kolejno, czy ciągle, w Dyrekcyi Centralnej Komisaryatowej z Dyrekcyi tamtej zasiadać winien.

2° Zawiadywać kasami sobie powierzonemi, t. j. z Kasy, już przeznaczonej dla oficyalistów, tymże wypłacać pensye, tudzież Kasę drugą zastępczą regimentową, szczególnie dla chorych i rannych do lazaretu przybywających mianą, jakoteż i tę, która przez zwierzchność na potrzeby, naczynia, instrumentów reparacyę, światła i tym podobne rzeczy ma być wyznaczoną. Żadnej jednak ekspensyi czynić arbitralnie nie ma, lecz jej potrzebę, w swojej Dyrekcyi ekonomicznej uznaną, Dyrekcyi Centralnej Komisaryatu Wojennego przekładać będzie.

3° Ułoży listę wszystkich oficyalistów nieodbicie potrzebnych i sług, onymże przyzwoitą pensyę z oszczędnością Skarbu oznaczy i tę Wydziałowi Potrzeb wojskowych do aprobaty poda.

4° Przepisze wszystkim oficyalistom urządzenie.

5° Obmyśli środki w wyżywieniu i wygodach dla chorych, przyzwoite, dogodne i Skarb oszczędzające; urządzi sposób dogodny względem lekarstw.

6° Mieć będzie pod dozorem wszystkie szczególne lazareta i tych dochodami, już etatami objętymi, rozrządzać będzie, za poprzedzoną jednak od Dyrekcyi Centralnej Komisaryatu aprobacyą.

7° Wszelkich dochodów i wpływów pod zarządzenie Dyrekcyi podanych porządną regestraturę utrzymywać i z nich ścisłą kalkulacyę zdać jest obowiązana.

8° W przypadku uchybienia w czynnościach obowiązków przez oficyalistów lub wykroczenia jakowego Dyrekcya ekonomiczna lazaretowa ma natychmiast donieść przez Dyrekcyę Centralną Komisaryatową Wydziałowi Potrzeb wojskowych, który, potrzebę odmienienia, ukarania i przybrania uznawszy, urządzenie swoje przesyłać będzie.

9° Aby nakoniec wszelkie rozrządzenia skutkowane pilnie były, nieodzownym obowiązkiem Dyrekcyi będzie dwóch delegowanych z grona swego wyznaczyć, którzyby przynajmniej raz w tydzień wszystkie lazareta rewidowali, i coby przeciwnego urządzeniom swoim znaleźli, wcześnie o tem *in pleno* Dyrekcyę uwiadomili, której najpierwszą będzie powinnością zaradzić wypadkom i zboczenia do swych karbów zwrócić.

10° Osoby, do Dyrekcyi lazaretowej wchodzące, jako też oficyaliści i słudzy przysięgą stosowną obowiązani będą, którą pierwsi w Wydziale Wojskowym, oficyaliści zaś i słudzy w Dyrekcyi lazaretowej wykonać powinni będą.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia *ad interim* złp. 10.000 na potrzeby lazaretu]

RNN..., mając sobie przez Wydział Potrzeb wojskowych przełożone potrzeby lazaretu głównego warszawskiego, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby *ad interim* sumę złp. dziesięć tysięcy za kwitem Wydziału Potrzeb wojskowych *salvo calculo* wypłacił.

[Zalecenie temuż wypłacenia dla korpusu ob. Zajączka złp. 100.000]

RNN... na mocy wyraźnego zalecenia Najwyższego Naczelnika zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby na lenungi i gażę oficerów korpusu ob. generała Zajączka złp. sto tysięcy za kwitem kasyera tegoż korpusu wypłacił.

[Prawidło względem pensyi inwalidowskiej przez Najwyższego Naczelnika przepisane]

RNN..., odebrawszy od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej prawidła względem pensyi inwalidowskich, w obozie pod Królikarnią dnia 11 lipca datowane, w osnowie następującej:

»Prawidło względem pensyi inwalidowskiej. Gdy fundusz inwalidowski, przez Rzplitę ustanowiony, na pensye żołnierzom nie w miarę istotnych zasług, ale przemożności protektorów za nimi wdających się był szafunkowany, przeto nie wchodząc w teraźniejszym rzeczy składzie w rozpoznawanie powodów, z jakich kto na pomienionym funduszu umieszczony został, ale zastanawiając się na realne zasługi żołnierza polskiego, jakie dziś w ojczyźnie pokłada, i wglądając w liczne wydatki a szczupłość dochodów Skarbu publicznego, takie względem oznaczenia pensyi dla dawniejszych i teraźniejszych inwalidów przepisuję prawidła:

1° Inwalidzi, za dawniejszemi rezolucyami na funduszu umieszczeni, będąc obowiązani wraz z innymi obywatelami ofiarę ojczyźnie uczynić, połowę pensyi poprzedniczo sobie oznaczonej odbierać kwartalnie mają, rachując epokę od czasu powstania narodu w Warszawie, skąd ten fundusz bywał im opłacany.

2° Rozpoznawanie i opłacenie zaległości, o jaką inwalidzi pretensye do Skarbu formować mogą, do czasu ukończenia rewolucyi zawiesza się.

3° Jako ci tylko opieki rządu doznawać winni, którzy osobą, czynem lub duchem obywatelskim realnie pod nim zostają, tak też osoby, które w obrębie Powstania Narodu nie znajdowały się, które do Aktu Powstania Narodu dotąd nie przystąpiły, które za wojskami nieprzyjacielskiemi schronienia się lub bezpieczeństwa szukali, pensyi inwalidowskiej odbierać nie zasługują i nie powinny.

4° Osoby, które majątkiem własnym lub przedsięwziętym życia procederem sustentować się mogą, pensyę inwalidowską w czasie krytycznym ojczyzny utracać powinny.

5° Zaś oficerowie, którzy dla wieku rang swych przy Powstaniu Narodu zdatniejszym oficerom odstąpili, połowę gaży, randze swej przywiązanej, odbierać będą, byleby od generała dywizyą komenderującego autentyczne pod pieczęcią z podpisem świadectwo o tem rzetelne mieli.

6° Kiedy zaś idzie o rycerzów, aktualnie w obronie kraju mężnie dziś stawających i na placu prawdziwej zasługi blizny lub stratę życia ponoszących, rząd winien z najbaczniejszą dla nich spieszyć opieką, a zatem stanowię, iż oficer, któryby dla odniesionych ran i kalectwa służyć dłużej nie mógł, połowę gaży rangi, w której *immediate* zostawał, odbierać będzie.

7° Gdyby zaś oficer w potyczce lub z odniesionych ran życie utracił, żona lub pozostałe potomstwo czwartą część gaży odbierać będą, lub połowę, których mężowie na szczególniejsze względy w ojczyźnie zasłużyli.

8° Co się ma także rozumieć o oficerach, w poprzedniczej z Moskwą kampanii kalectwu służby pozbawiającemu lub śmierci podpadłych, z tą różnicą, że czwartą częścią gaży kontentować się mają.

9° Gemejnom, którzy czy w przeddwuletniej z Moskalami kampanii, czy w teraźniejszej wojnie kalectwo lub śmierć odnieśli lub odniosą, w pierwszem zdarzeniu żołd gemejnowski do ich śmierci, w drugiem dla ich żon lub potomstwa połowę żołdu gemejnowskiego wyznaczam i z Skarbu opłacać dysponuję.

10° Aby zaś sprawiedliwe tylko zasługi nadgrodę odbierały, a żadne podejście miejsca względów nie znajdowało, mieć chcę, iż nikomu pensya inwalidowska opłacona być niema, któryby: 1° z dawniejszych nie złożył autentycznego urzędowego świadectwa względem warunków w punkcie 3 zastrzeżonych, 2° z teraźniejszych zaś świadectwa generała dywizyą komenderującego o konduicie swojej w wojsku, o akcyi, w której się dystyngwował, o miejscu i dniu potyczki, w których kalectwo lub śmierć odniósł.

11° Które to prawidła aby nietylko RNN i Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego oraz Wydziałowi Wojskowemu, ale i każdemu w szczególności wiadome były, końcem słusznego domagania się i sprawiedliwego wymierzenia nadgrody, dysponuję, aby drukiem ogłoszone i publiczności podane były. Dan w obozie pod Królikarnią 11 lipca 1794 r. T. Kościuszko«. oneż do wiadomości publicznej podane, ogłoszone i skutkowane mieć chce.

47.

Działo się... dnia trzynastego miesiąca lipca roku 1794.

[Rekwizycya Sądu Najwyższego Kryminalnego o niezwłoczne ukończenie sprawy z okoliczności zbrodni dnia 28]

RNN... zalecenie, jakie od Najwyższego Naczelnika odebrała, przesyła

Sądowi Najwyższemu Kryminalnemu i rekwiruje najmocniej tenże Sąd, ażeby stosownie tak do niego, jako i do przepisów, sobie przez Radę danych, wziął się jak najdzielniej do niezwłocznego ukończenia sprawy, o którą rzecz.

[Rekwizycya tegoż Sądu o ukończenie rzeczonej sprawy]

RNN... rekwiruje Sąd Kryminalny Najwyższy Narodowy, ażeby odtąd bez żadnej wymówki czynności swoje w osądzeniu zdarzeń dnia 28 miesiąca czerwca nietylko codziennie, żadnej nie opuszczając sesyi, kontynuował, ale oneż niebawnie ukończył, winnych ukarał, a tych, którzy się niewinnymi okażą, uwolnił.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu uskutecznienia nakazu względem sreber kościelnych]

RNN... z niemałym żalem odbiera zawiadomienie, że zalecenie Najwyższego Naczelnika względem sreber kościelnych, już od dwóch miesięcy wyszłe, dotąd w Ks. Mazowieckiem, a szczególniej w Warszawie, uskutecznione nie jest, dlatego jak najmocniej zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby jak najdzielniejszych użył środków do rychłego i niezwłocznego dopełnienia pomienionego zalecenia, a to przez wyznaczenie nawet osób, które, tą jedynie pracą zajęte, prędzejby onąż uskuteczniły, względem czego Rada raportu od Wydziału Skarbu oczekiwać będzie.

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Brzeskiej Litewskiej, z odesłaniem onej w żądaniach do ob. Horain, pełnomocnika]

RNN..., odpowiadając na zapytania Komisyi Brzeskiej-Litewskiej, pochwala najprzód gorliwość onejże, iż starała się przed nieprzyjacielem uwieść akta i sposobu do zabezpieczenia ich użyła. Dziś jeszcze Rada czyni odezwę do Komisyi Bielskiej, ażeby jej była pomocną w tem wszystkiem, co tylko od niej zależeć będzie. Kiedy zaś ob. Horain pełnomocnikiem od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej zawiślańskiej aż do Brześcia postanowionym został, przeto Komisya Brzeska Litewska w żądaniach swoich do niego co do tego objektu udawać się ma, zaleca jednak, iżby ani rzeczona Komisya Brzeska Litewska, ani ob. Kuligowski, egzaktor, dopóty do Brześcia nie wracali, dopóki w tej mierze wyraźnego przepisu od ob. Horaina pełnomocnika nie odbiorą, któremu równie Rada tak o reszcie siły zbrojnej brzeskiej litewskiej, jako i o pospolitem ruszeniu kobryńskiem donosi.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Bielskiej dawania pomocy Komisyi Brzeskiej Litewskiej, jakiej żądać będzie]

RNN..., gdy od Komisyi Brzeskiej Litewskiej odbiera wiadomość, że się z Brześcia Litewskiego dla nadchodzącego nieprzyjaciela usunąć musiała

i że tak dla zabezpieczenia aktów, jako i w innych potrzebach swoich pomocy od Komisyi Porządkowej Bielskiej mieć żąda, przeto zaleca tejże Komisyi Porządkowej Bielskiej, ażeby jej nie odmawiała takowej pomocy, jakowa w jej sposobności będzie.

48.

Działo się ... dnia czternastego miesiąca lipca roku 1794.

[Deklaracya na zapytanie Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego w sprawie Cassiniego]

RNN... z zadziwieniem odbiera zapytanie Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego do Wydziału Sprawiedliwości uczynione, jak oskarżony i w areszcie zostający Cassini ma być uważany. Gdy Wydział Interesów zagranicznych przez Deputacyę indagacyjną dał już dawniej temuż Sądowi odpowiedź, że do składu dyplomatycznego nie należy, a gdy nadto przez Deputacyę do rewizyi papierów wyznaczoną ma sobie pomieniony Sąd dostarczone dokumenta, Rada z tych powodów deklaruje, że często rzeczony Sąd w sprawie Cassiniego co do uznania winy lub nie, stosownie do dowodów, jakie z tychże dokumentów wypływają, a co do kar stosownie do organizacyi, przez Radę przepisanej, niezwłocznie postąpić powinien.

[Dozwolenie Deputacyi ratunkowej przybrania do składu swego osób]

RNN... na przełożenie Deputacyi ratunkowej, żądającej, ażeby jej wolno było przybrać do grona swego: Koszutskiego, Bełdowskiego, Bielskiego, Milberga, Nako, Bellendario, Szuberta, Fleury, Gronkowskiego, Rada takowego przybrania osób, ile przez samą Deputacyę żądanych, a to końcem zabezpieczenia jej kompletu, dozwala i oneż potwierdza.

[Prawidła względem sądzenia osób do Spisku targowieckiego i Zjazdu Grodzieńskiego wchodzących]

RNN... na podaną notę od Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego pod dniem 12 lipca 1794 r. do Wydziału Sprawiedliwości w RNN, a od tegoż Wydziału na dniu dzisiejszym po rozpoznanie do RNN przyniesioną, w zapytaniu, jak ma Sąd kryminalny postąpić w osądzeniu tych osób, które nominowane były na konsyliarzów Spisku targowickiego, przysięgę wykonali, posłani byli na Zjazd Grodzieński i podpisali zaborowe traktaty dla mocarstw moskiewskiego i pruskiego, a tych lista od Wydziału Bezpieczeństwa w RNN do Sądu odesłaną została, w organizacyi zaś dla sądów kryminalnych stosownych dla takowego widoku nie znajduje opisów, RNN, odpowiadając, stanowi następujące prawidła:

Najprzód, sama tylko przysięga na konsyliarstwo targowickie i samo zostanie posłem na Zjazd Grodzieński do odpowiedzialności pociągać nie ma, a zatem żadnym karom nie podlega.

Powtóre, ci, którzy w czasie Zjazdu Grodzieńskiego do wotowania na rozbiór kraju i do podpisywania traktatów podziałowych należeli, w dwojakim względzie rozumiani być mają: 1° jako osoby ulegające gwałtowi, 2° jako osoby usługujące gwałcicielom.

Po trzecie, co do osób, ulegających gwałtowi, Sąd kryminalny rozróżniać powinien: 1° osoby wyznaczone do podpisywania traktatów zaboru Polski, które podpisywały tylko traktaty podziału a z miejsca swego wotowały przeciwko takowym traktatom lub protestacye czyniły, ci żadnej karze ulegać nie będą; 2° osoby, które dla bojaźni oczywistych gwałtów i zagrażającej przemocy wotowały na rozbiór kraju i wyznaczone do Deputacyi podziałowe podpisywały traktaty, ci wszyscy tracą na zawsze prawo do ufności publicznej i oddaleniem od sprawowania wszelkich urzędów ukarani być powinni.

Po czwarte, co do osób usługujących gwałcicielom: 1° którzy na Zjeździe Grodzieńskim propozycye wszelkie i projekta, ułatwiające podział Polski utrzymywali, którzy za takowymi projektami głosy mieli, one promowowali i do decyzyi sejmującą izbę pociągali, ci oprócz usunięcia od sprawowania wszelkich w obywatelstwie urzędów konfiskatą majątku i zabraniem onego na Skarb publiczny ukarani zostaną; 2° którzy sami przez się projekty zaboru do izby wprowadzali, którzy w tymże czasie Zjazdu Grodzieńskiego pensye i gratyfikacye od Moskwy lub Prusaka brali, ci karze śmierci a majątek ich konfiskacie podpadną.

Po piąte, ci, którzy po województwach, ziemiach i powiatach do Spisku targowickiego gwałtem lub przekupstwem współobywatelów naglili, takoż karze śmierci a majątek konfiskacie podlegać powinien. Takowego rodzaju przestępcy od oskarżycielów publicznych lub przez kogokolwiekbądź, za podaną na piśmie delacyą, do Sądu kryminalnego względnie każdego województwa i powiatu, tak w Koronie, jako też w W. Ks. Litewskiem, najrychlej powołani zostaną.

Po szóste, ci zaś, którzy pierwsi Spisek targowicki zawiązali i nieprzyjaciela w kraj Rzplitej wprowadzili, odesłani są udzielną deklaracyą do Sądu Najwyższego Kryminalnego, który podług ustanowionych opisów postąpić z nimi obowiązany będzie.

[Rekwizycya Komisyi Porządkowej Mielnickiej o przysłanie listy sędziów ziemiańskich i wydziałowych w porządku nominacyi sędziów kryminalnych województwa podlaskiego]

RNN... rekwiruje Komisyę Porządkową Mielnicką, ażeby w porządku

nominacyi sędziów kryminalnych województwa podlaskiego przysłała jeszcze raz listę sędziów, tak ziemiańskich, jako i miejskich wydziałowych, z Sejmu konstytucyjnego obranych.

49.

Działo się ... dnia piętnastego miesiąca lipca roku 1794.

[Deklaracya, iż wszyscy posesorowie, jakiegokolwiek tytułu, na pospolite ruszenie stawać mają]

RNN... na przełożenie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, czyli zastawni i arendowni posesorowie oraz dzierżawcy dóbr królewskich i stołowych stawić się powinni na pospolite ruszenie, deklaruje, iż posesorowie jakiegokolwiekbądź nazwiska od obowiązku pospolitego ruszenia wyjmować się nie mogą i że dopełnić winni wszystkich tych warunków, które się znajdują w uniwersale Rady, pod dniem 6 czerwca roku bieżącego wydanym.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 3.000 dla osób dyplomatycznych rosyjskich]

RNN... na przełożenie Wydziału Interesów zagranicznych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na potrzeby osób dyplomatycznych rosyjskich, pod zabezpieczeniem narodowem zostających, sumę złp. trzy tysiące za kwitem ob. Franciszka Gautier z Kasy narodowej wyliczyć kazał.

[Nominowanie ob. Aloe na miejsce ob. Müllera do odwiedzania osób dyplomatycznych rosyjskich]

RNN..., kiedy ob. Franciszek Müller, do odwiedzania wraz z ob. Debolim osób dyplomatycznych rosyjskich, w zabezpieczeniu narodowem będących, wyznaczony, niemożnością dopełnienia takowych obowiązków z powodu licznych zatrudnień swoich wymawia się, przeto Rada na jego miejsce ob. Eliasza Aloe nominuje i onemuż wspólne tychże obowiązków wraz z ob. Debolim zastępcą pełnienie poleca.

[Zalecenie Deputacyi indagacyjnej nieużywania wyrazów pochwał w zaświadczeniach dla uwolnionych]

RNN..., kiedy Deputacya indagacyjna same tylko dochodzenie, czyli przeciw aresztowanym i obwinionym znajdują się jakie dowody, lub nie, ma sobie organizacyą Rady przepisane, przeto zaleca onejże, nie wdając się w wyrazy pochwał, jakiemi teraz zaświadczenia dla uwolnionych przez siebie osób napełnia, prosto tylko wyrażała, czyli na indagowanych przez nią znajdują się jakie dowody winy, lub nie, i żeby takowe zdanie przed ogło-

szeniem onegoż Wydziałowi Bezpieczeństwa, stosownie do organizacyi, komunikowała.

[Wyznaczenie po złp. 1 dla ludzi, przy okopach od godziny do godziny stojących, a z pracy rąk tylko żyjących]

RNN..., chcąc dać wsparcie publiczne ludziom z pracy rąk jedynie siebie i familię swoją utrzymującym, a dzisiaj dla obrony pospolitej odrywającym się od pracy, stanowi: 1° iż wszyscy wyrobnicy i ci, którzy jedynie z pracy rąk swoich siebie i familię swoją utrzymują, za ten czas, przez który od godziny do godziny przy okopach znajdować się będą, mają mieć zapłacony złp. jeden ze Skarbu Rzplitej; 2° egzekucyę tego urządzenia prezydentowi i Magistratowi miasta wolnego Warszawy oddaje.

[Przydanie ob. Kubickiego do Departamentu uzbrojenia]

RNN... w objektach tak wielkiej wagi i nagłości, jakimi Departament uzbrojenia zatrudniać się musi, chcąc i trudności ułatwić i skutków pożądanych przyspieszyć, przychyla się do przełożenia Wydziału Potrzeb wojskowych i ob. Jakóba Kubickiego do zasiadania w wzmiankowanym Departamencie nominuje, który łącznie z Departamentem wystawieniem nowej ludwisarni, urządzeniem fabryki broni i młynów prochowych, niemniej młyna do szlifowania broni, zgoła wszystkimi szczegółami i ogółami pilnie zatrudniać się ma, a tak Rada pomyślnych już i obfitych skutków w przyspieszeniu i udoskonaleniu fabryk, a w nich roboty, oczekiwać i dopominać się będzie.

[Rezolucya probostwo wołpińskie z pod sekwestru uwalniająca]

RNN..., rozwiązując memoryał ob. Józefa Kossakowskiego, sekretarza Wydziału Bezpieczeństwa, przekładającego, iż probostwo wołpińskie, którego koadjutorya księdzu Janowi Kossakowskiemu w roku jeszcze 1789 podpisana, pod sekwestracyę podpadać nie powinno i że śmierć zeszłego biskupa inflanckiego, duchowną tę posesyę na osobę koadjutora przenosząc, czyni ją tem samem wolną od wyroku, rozciągnionego do majątku biskupa Kossakowskiego, uznaje słuszność tego przełożenia, wzmiankowane probostwo w stanie, w jakim się w moment objęcia znajdowało, na rzecz ks. Jana Kossakowskiego z sekwestru uwalnia, a uskutecznienie tej rezolucyi Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego poleca.

[Rezolucya na memoryał ob. Koperskiego, ob. Biernackiego o zabranie temuż ob. Koperskiemu koni pocztowych oskarżający]

RNN... na podany od ob. Jana Pawła Koperskiego, poczhaltera warszawskiego, pod dniem 9 lipca 1794, skarżący ob. Biernackiego o zabranie regestrów, pieniędzy, handlu winnego i o zabranie poczty i koni

pocztowych i używanie tychże koni do pracy i fabryk swoich partykularnych, przez co o wyniszczenie tychże koni, z notą *Directorium* poczt koronnych i litewskich pod tymże dniem memoryał, po uczynionej rzeczonego memoryału ob. Koperskiego ob. Biernackiemu przez Wydział Porządku w RNN komunikacyi i po odpisaniu przez ob. Biernackiego na tenże memoryał rezolucyi i jej Wydziałowi Porządku nadesłaniu odpowiadając, iż gdy sam ob. Biernacki w swojej odpowiedzi, że patent na poczhalteryę warszawską na imię ob. Koperskiego jest wydany i za nim tenże ob. Koperski pocztę konną do momentu zabrania jej przez ob. Biernackiego utrzymywał, wyznaje, gdy zachodzące między ob. Biernackim a ob. Koperskim o handel winny, regestra, pieniądze, jakoteż o własność koni pocztowych spory, do sądu przyzwoitego w czasie otworzyć się mających subselliów należąc, w Radzie miejsca mieć nie mogą, a zabranie koni pocztowych ob Koperskiemu od ob. Biernackiego regularność i porządek ekspedycyi pocztowych wstrzymuje, z tego powodu RNN, rzecz między ob. Koperskim a ob. Biernackim o rozrachunki i dalsze pretensye w sądzie przyzwoitym zostawiając, że ob. Biernacki ob. Koperskiemu pocztę i konie pocztowe powrócić jest winien, oświadcza.

50.

Działo się ... dnia szesnastego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu przesłania sum do Kasy Deputacyi Centralnej Litewskiej tymczasowie przeznaczonych]

RNN..., odebrawszy od Deputacyi Centralnej Litewskiej opis stanu teraźniejszego kas pod zarządzeniem Deputacyi Centralnej Litewskiej zostających, gdy stąd przekonana zostaje, iż Kasa litewska rychłego zasilenia potrzebuje, nie omieszkuje użyć środków, które tylko w mocy Rady być mogą, ażeby niedostatkowi temu skutecznie i jak najprędzej zaradzić można. I tym celem zaleciła Rada Wydziałowi Skarbu, ażeby przywiezione do Kasy generalnej tutejszej z egzakcyi brzeskiej-litewskiej podług kurrencyi, w Litwie ustanowionej, 50.835 złp. groszy 20 w monecie srebrnej moskiewskiej niezwłocznie do Wilna przesłane były. Ścieśnione sposoby i zagarnione przez nieprzyjaciół źrzódła dochodów publicznych nie dozwalają Radzie w ten moment przesłania większego zapasu Deputacyi Centralnej. Mennica nawet narodowa, choć jest obfitymi założona funduszami, gdy na liczne a codzienne wydatki sama tylko teraz dostarczać musi, nie jest w tej sposobności, ażeby mogła udzielać jaką znaczną sumę dla opatrzenia potrzeb

Deputacyi Centralnej. Lecz jeżeli ta użyć zechce sposobu, którym dotychczas Rada pryncypalnym teraz zaradza potrzebom, przez wydawanie biletów mennicznych, które tu równy kurs z monetą krajową mają, i opłacenie nimi wszelkich potrzeb wojskowych, może Rada niezwłocznie przesłać Deputacyi Centralnej na złp. 350.000 takowych biletów, w jednej części na złp. 250, w drugiej na złp. 500, a w trzeciej na złp. 1000, z terminem najbliższym za miesięcy dwa. Deputacya Centralna może być przekonaną, że Rada nie zaniedbuje myśleć o sposobach, któreby kurrencyę pieniężną w kraju skutecznie pomnożyć i bez uciśnienia obywatelów ciężarem podatków na wszelkie wydatki, ku poparciu świętej rewolucyi naszej potrzebne, wydostarczyć mogły. Prócz sreber, z ofiar obywatelskich oraz z kościołów zgromadzonych, które Mennica na pieniądze przebija, prócz zaręczeń skarbowych, gotuje nadto Rada przez wyznaczoną tym końcem dyrekcyę bilety skarbowe, najrozciąglejszą na wszystkich funduszach Rzplitej hipotekę mające, i te, niebawnie w kurs puszczone, staną się ulgą dla obywatelów i zastąpią wszystkie potrzeby krajowe. W krótkim już czasie odbierze Deputacya Centralna uniwersał Rady, takowe bilety skarbowe ustanawiający, nim zaś skutek uniwersału tego nastąpi, spodziewa się Rada, że suma złp. 50.835 gr. 20, w gotowiźnie teraz przesłana, oraz 350.000 złp. w mincetlach, tudzież pomoc w zaręczeniach skarbowych, postawią Deputacyę Centralną w tym stanie, iż zdoła opatrzyć nieuchronne wydatki, których wojsko i konieczne krajowe potrzeby wyciągają. Ażeby zaś Deputacya Centralna uwiadomioną została, wiele spodziewać się może gotowizny z przesłanych do Warszawy sreber, oraz jak wiele percepty z Brześcia Litewskiego do Kasy generalnej tutejszej wpłynęło, zaleciła Rada Wydziałowi Skarbu, iżby ten przesłał Deputacyi Centralnej dokładny obrachunek tak wyważonego srebra w Mennicy, z Litwy tu przystawionego, jako i percepty, z Brześcia przywiezionej. Nie tym celem jednak Rada obrachunek takowy Deputacyi Centralnej przesłać zleciła, ażeby kiedykolwiek oddzielne z Litwą formować miała rachunki, lecz szczególnie dlatego, ażeby obywatele litewscy wiedzieli, że wszystko, co jest ich własnością, Rząd narodowy na ich szczególną poświęca obronę. Jeden tu tylko jest odgłos, tak w Radzie, jako i w tej części narodu, którą przez zwyczaj Koroną dotąd nazywano: wszyscyśmy Polacy, wszyscyśmy bracia, wszyscyśmy współobywatele, niemasz między nami rozdziału, lecz jest jeden naród, który siły i majątki swoje łączyć chce, ażeby się z pod ohydnej wyłamać przemocy i zrzucić jarzmo haniebne despotów, którzy go uciskali. Nie wątpi Rada, że obywatele litewscy, równym przejęci duchem łączenia się jak najściślej dla wspólnej obrony, po tylu danych już dowodach najgorliwszego patryotyzmu zechcą mieć ufność w współobywatelach swoich, za jedyne hasło *śmierć lub zwycięstwo* mających, iż ci nie oszczędzą, co tylko do wsparcia i ratunku gorliwych i walecznych obywatelów litewskich,

bądź w gotowiźnie, bądź w broni, bądź w amunicyach potrzebnem będzie, tyle, ile im własne siły i sposoby dozwolą. Oczekiwać będzie Rada przesłania sobie od Deputacyi Centralnej sperandy dochodów, jakie z województw i powiatów do Kasy Deputacyi Centralnej wpłynąć mogą. Mincetle zaś, czyli bilety menniczne, na ostatni dzień tego miesiąca wygotowane będą na sumę złp. 300.000 i po te Deputacya Centralna na ten dzień może umocowanego od siebie zesłać.

[Potwierdzenie na ten raz dozwolenia wywozu produktów krajowych za granicę z nakazem Deputacyi Centralnej Litewskiej trzymania się pierwszej rezolucyi Rady, wywozu zakazującej]

RNN..., stanowiąc zakaz wywożenia wszelkich produktów krajowych do państw ościennych, nietylko miała w objekcie niewypuszczania tych artykułów, które do żywności należą, ale oraz wszelkich innych, które do uzbrojenia i wzmocnienia siły nieprzyjaciół Rzplitej przydatnymi być mogą, takimi są: drzewo, pienka i potaże. Odjąć nieprzyjaciołom naszym sposobność wzmocnienia ich siły, wprawić ich w niedostatek zapasów, w jakimkolwiek rodzaju i sposobie do uzbrojenia im potrzebnych, ten był widok pryncypalny Rady wtenczas, gdy rezolucyą swoją wywozu wszelkich krajowych produktów za granicę wzbroniła; lecz prócz tego nie mniejszy wzgląd należało mieć Radzie i na to, że liczny mieszkaniec Polski, prowadzący wspomnione produkta, mógł się stać łupem chytrej a zawsze na zgubę krajów Rzplitej czuwającej nieprzyjaciół naszych polityki, bo przez zatrzymanie flisów nie tylko odjąłby nieprzyjaciel Polsce tysiące rąk od rolnictwa, aleby je nawet mógł użyć na walczenie przeciwko wojskom Rzplitej, zabierając sposobem gwałtownym na rekrutów do wojsk swoich flisów, produkta wspomnione prowadzących. Ważyła Rada w ustanowieniu takowej rezolucyi swojej wszystkie zyski i straty, z pomienionego rozkazu wyniknąć mogące, widziała z największem uczuciem przez to momentalne ścieśnienie handlu szkody niektórych partykularnych obywatelów, lecz mając na względzie bezpieczeństwo Rzplitej, było jej powinnością przychylić się do tego, co ogólne jej i wszystkich mieszkańców dobro stanowić może, chociaż niektórą cząstkę obywatelów dotyka, i ten był powód, dla którego postanowiła wszelkich produktów z krajów Rzplitej wywozu zakazać. Gdy jednak Rada ma sobie przełożone od Deputacyi Centralnej Litewskiej, iż niektórzy obywatele, a najwięcej Żydzi, niedość wcześnie o takowym zakazie ostrzeżeni, mogliby zupełnej majątków swoich podpaść ruinie, i że Deputacya Centralna w tej mierze *provisorie* przepuszczanie towarów wzwyż wyrażonych za granicę pomimo wyraźnej rezolucyi Rady już udeterminowała, przeto, ulegając tym naglącym przyczynom, które Deputacyę Centralną do rozwolnienia wspomnianej rezolucyi Rady nakłoniły, potwierdza na ten

jeden raz rozrządzenie Deputacyi Centralnej, chcąc, ażeby ta za odebraniem niniejszej rezolucyi natychmiast rozesłała dyspozycye, do kogo należeć będzie, ażeby pierwiastkowa rezolucya Rady, zakazująca wywozu wszelkich produktów zagranicę nieprzyjacielską, w całej swej rozciągłości odtąd uskuteczniona była, z rygorem kasacyi nawet na oficyalistów skarbowych, którzyby niniejsze urządzenie przełamać lub pod jakimkolwiek pozorem tłómaczyć ważyli się. Od tego zaś zakazu wyłączają się wszelkie statki, któreby z portów kurlandzkich, w posesyi Rzplitej będących, do Szwecyi lub Danii z produktami krajowymi wychodziły.

[Dozwolenie Magistratowi miasta Warszawy sądzenia spraw o zgwałcenie bezpieczeństwa osób magistratowych i urzędników policyjnych]

RNN... Na przełożenie Magistratu miasta wolnego Rzplitej Warszawy, pod dniem 15 *praesentis* podane, RNN, przychylając się do żądań w celu zbliżenia trwałej egzekucyi tegoż Magistratu i przyspieszenia sprawiedliwości, zachowawszy ordynacyę, 1791 roku miesiąca października 3 dnia dla Magistratu przepisaną, z tegoż prawa artykuł IV, *titulo*: »W każdem mieście, niemającem cyrkułów, lub na cyrkuły podzielonem, ustanowiony jest magistrat z władzą sądzenia urzędników policyjnych, przez siebie ustanowionych, obranych, i ekonomicznych, tudzież własnych oficyalistów. Tenże magistrat sądzić będzie sprawy o zgwałcenie bezpieczeństwa osób magistratowych lub oficyalistów magistratu w miejscu ich urzędowania, z tym warunkiem, jaki jest umieszczony pod opisem bezpieczeństwa Sądu miejskiego miejscowego«, egzekwować Magistratowi miejskiemu nieodwłocznie zaleca. Co się zaś tyczy paragrafu drugiego pod tymże artykułem, iż od takowych wyroków wolna jest apelacya do Komisyi policyi i asesoryi, gdy takowe jurysdykcye w czasie teraźniejszego powstania w egzekucyi są zatrzymane, przeto i apelacya od wyroków magistratu w tych tylko sprawach, jakie powyższym artykułem są wyjaśnione, dopuszczona nie będzie aż do zaspokojenia w kraju i wyraźnej w tej mierze od RNN mogącej się wydać rezolucyi, wyjąwszy sprawy kryminalne, które z opisu swojego do sądów kryminalnych są przeznaczone.

[Wyznaczenie sumy na załogę, jak wyżej, po złp. 1, dla osób z pracy żyjących, a przy okopach bawiących się]

RNN... Chęć zasilenia ludu, do obrony okopów zawołanego, była powodem Radzie do wyznaczenia po złp. 1 dla ludzi jedynie z pracy rąk żyjących, od godziny do godziny bawiących z bronią przy okopach. Ale aby ten wydatek pewniejszą przysposobił obronę okopów, a obywatelom folgę uczynił, RNN sumę, jakiej potrzeba, naznacza na utrzymanie pewnej załogi przy okopach, a to do czasu, póki w bliskości Warszawy nieprzyja-

ciel znajdować się będzie. Uskutecznienie tego urządzenia od dnia dzisiejszego prezydentowi miasta Warszawy, jako komendantowi, oddaje.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 12.000 złp. na potrzeby garnizonu przy okopach]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę złp. dwanaście tysięcy za kwitem ob. Zakrzewskiego na potrzeby garnizonu przy okopach z Kasy narodowej wypłacił.

[Deklaracya względem wzbraniających się przyjąć urzędów]

RNN... na doniesienie Komisyi Porządkowej ziemi bielskiej, iż niektórzy obywatele wzbraniają się od przyjęcia obowiązku dozorców, w dozorach, organizacyi Komisyi Porządkowej, ustanowionych, deklaruje, iż imiona takowych obywatelów, jako ludzi nieczynnych i oziębłych, zapisywane będą w księgach komisyi porządkowych, że ktokolwiek w dzisiejszym ojczyzny stanie wymawia się od publicznego obowiązku i nie chce czynić ofiary dla ojczyzny z zdatności i talentów swoich, taki w przyszłym czasie wstępu do żadnego publicznego urzędu mieć nie będzie.

[Odesłanie przełożenia Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego]

RNN... przełożenie ob. Bouffała, prezydującego w Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, jako i przełożenie, imieniem całej tej Komisyi uczynione, względem przydania osób do składu Komisyi i względem zmiany niektórych osób w Sądzie kryminalnym odsyła do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu uskutecznienia rezolucyi względem sreber kościelnych]

RNN..., zaleciwszy pod dniem 13 miesiąca teraźniejszego Wydziałowi Skarbowemu przedsięwzięcie najdzielniejszych środków do zabrania sreber kościelnych, powtarza takowe swe zalecenie z użyciem najskuteczniejszych sposobów egzekucyjnych, aby rozrządzenie Rady literalnie dopełnione zostało. Uporni zaś księża do Deputacyi indagacyjnej doniesieni być mają.

[Wyznaczenie osób do roztrząśnienia projektu apteki polowej]

RNN... Gdy Wydział Potrzeb wojskowych w Radzie, opis apteki polowej, czyli medykamentów snadnie preparować się mogących, przez ob. Wasilewskiego zastępcę podany i podpisany, składając, wnosi potrzebę wyznaczenia osób do roztrząśnienia i dania opinii, Rada, przychylając się do tego, obywateli: Böcklera, Dunkera, Arnolda, Monfrel, Dziarkowskiego doktorów, tudzież Stoola generalnego sztabs-felczera, wyznacza i onych rekwiruje, aby dzieło wspomnione dokładnie roztrząsnęli, w czem potrzebę uznają, popra-

wili, odmienili lub dodali, a za zgodne przez siebie przyznane do aprobacyi Rady podali.

[Odpowiedź na raport ob. Kwaśniewskiego pułkownika]

RNN... z ukontentowaniem czytała raport ob. Kwaśniewskiego o przeprawieniu się z komendą za Narew, ściganiu Prusaków i spotkaniu się z nimi pod Kolnem. Te szczęśliwe początki dają rokować nadal pomyślne skutki jego ekspedycyi. Rada cały ten raport komunikowała Najwyższemu Naczelnikowi, aby żołnierz dystyngwujący się odebrał zaletę i nadgrodę okazanej swej waleczności. Żądanie ob. Kwaśniewskiego pułkownika opatrzenia potrzeb korpusu jego w buty, koszule i t. d. poleciła Rada Wydziałowi Potrzeb wojskowych, który w miarę możności dostarczających rzemieślników udzielić nie ubliży.

[Odpowiedź na raport ob. Bądzyńskiego pełnomocnika]

RNN... w raporcie ob. Piotra Bądzyńskiego, pod dniem 11 tego miesiąca w Łosicach datowanym, zostaje uwiadomioną o obrotach wojska nieprzyjacielskiego i polskiego, o usunięciu się Komisyi Mielnickiej ostatecznie do Międzyrzecza, o dyspozycyach ob. Horaina pełnomocnika, tak względem wysłania pospolitego ruszenia do Konstantynowa, jako zabrania zboża, przez ob. Logę zakupionego. Nie wątpi Rada, iż obywatele z winną gorliwością dopełnią urządzenia ob. Horaina i przyspieszą oddanie rekruta konnego, tak dawno uniwersałem Rady nakazanego. Co się tyczy chęci obywateli złożenia pieniędzy na zakup broni dla takowego rekruta, Rada oświadcza, iż kiedy Wydział Potrzeb wojskowych w zbliżeniu się teraz wojska nieprzyjacielskiego bezpieczeństwa transportu nie zapewnia, przeto w późniejszym chyba czasie zaradzić nie omieszka, teraz jednak z taką bronią stawać mają, jaką mieć pod ręką podług opisu uniwersału mogą.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 150.000 dla Kasy Najwyższego Naczelnika]

RNN..., stosownie do wyraźnego zalecenia Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, do Wydziału Skarbu na dniu 15 *praesentis* uczynionego, zaleca temuż Wydziałowi Skarbowemu, ażeby sumę złp. sto pięćdziesiąt tysięcy do Kasy generalnej, przy boku Najwyższego Naczelnika zostającej, (wytrąciwszy dla ob. Morawskiego złp. siedem tysięcy i Fontany złp. dwieście pięćdziesiąt, z Kasy Skarbu narodowego zaspokojonej) importować nakazał.

[Zalecenie temuż wypłacenia złp. 50.835 gr. 20 dla Kasy Deputacyi Centralnej Litewskiej]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu Rady swojej, ażeby sumę złp. pięćdziesiąt tysięcy osiemset trzydzieści pięć groszy dwadzieścia, w monecie srebrnej litewskiej z Brześcia Litewskiego przywiezioną, niezwłocznie, celem przesłania onej do Kasy Deputacyi Centralnej za kwitem ob. Prozora, obożnego litewskiego, wypłacił. Sumę zaś złp. 350.000 w biletach mennicznych na

dzień ostatni tego miesiąca za kwitem delegowanego z Deputacyi Centralnej wypłacić Dyrekcyi mennicznej zaleci, oraz tabelę tak przystawionego srebra z Litwy, jako i gotowych pieniędzy, do Deputacyi Centralnej prześle.

[Pozwolenie wyjazdu za granicę ob. Potockiej, Zabiełłowej i innym]

RNN... obywatelkom Teresie Potockiej z córką, Maryannie Zabiełłowej z synem i Grassiemu malarzowi z Janem Nidermanem uczniem wyjazdu za granicę pozwala i po zyskanie paszportów onychże do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

[Zalecenie Komisyi Porządkowej Warszawskiej oddania wszelkiej własności ob. Czetwertyńskiej]

RNN..., odbierając od ob. Czetwertyńskiej zażalenie, iż Komisya Porządkowa Warszawska pomimo rezolucyi Rady, pod dniem 6 miesiąca i roku bieżących zapadłej, powrócenie rzeczy jej własnych zalecającej, wydania jednakowoż pieniędzy i sreber odmawia, które taż ob. Czetwertyńska własnymi być mieni, przeto zaleca powtórnie Komisyi Porządkowej, ażeby, uskuteczniając powyższą rezolucyę, ob. Czetwertyńskiej wszelką jej własność, przez nią dowiedzioną, niezwłocznie wydała.

[Wyznaczenie połowy gaży majorskiej ob. Daszkiewiczowej do powrotu z niewoli jej męża]

RNN..., zainformowaną będąc, iż ob. Daszkiewicz, major gwardyi pieszej litewskiej, dostał się w niewolę moskiewską z przyczyny, iż go dla obywatelstwa podejrzanym sobie miała przemoc, dla ob. Daszkiewiczowej, póki mąż jej nie powróci z niewoli, połowę gaży jej męża ze Skarbu Rzplitej naznacza.

[Zapewnienie połowy gaży kapitańskiej dzieciom ob. Zejdla kapitana]

RNN..., przychylając się do poprzedniej rezolucyi swojej, pod dniem 12 miesiąca teraźniejszego zapadłej, gdy już wyznaczyła dla ob. Zejdlowej wdowy pensyę, czyli połowę gaży, odbieranej przez męża jej, kapitana regimentu pieszego wojsk narodowych, na dniu 8 miesiąca i roku teraźniejszych pod Zegrzem w potyczce z Prusakami zaszłej zabitego, teraz zaś zawiadomioną zostaje, że i pomieniona ob. Zejdlowa życie swoje skończyła, słodząc los pozostałego potomstwa, czyli dzieci z obojga rodziców osierociałych, tęż samą połowę gaży dla nich aż do ostatnich dni ich życia ze Skarbu Rzplitej naznacza.

51.

Działo się ... dnia siedemnastego miesiąca lipca roku 1794.

[Uwielbienie gorliwości Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego w poczynionych urządzeniach]

RNN... Odebrawszy tak raporta, jako i doniesienia o różnych urządzeniach względem zabezpieczenia wewnętrznej miasta Wilna spokojności przez przyspieszenie sądów kryminalnych i o innych środkach, przez Deputacyę Centralną W. Ks. Litewskiego przedsięwziętych, nie może Rada jak tylko oneż za najprzyzwoitsze co do teraźniejszych wypadków uznać. Uwielbić gorliwość Deputacyi, jestto jej winną istotnie sprawiedliwość oddać, ażeby przy niej często rzeczona Deputacya, tak czynnie obowiązki swoje dopełniająca, tem większe miała prawo do wdzięczności ojczyzny, co Rada z najmilszem dla siebie ukontentowaniem w czasie przyzwoitym dopełnić nie omieszka.

[Odpowiedź na memoryał mieszkańców miasteczka Latowicza]

RNN..., odpowiadając na memoryał mieszkańców miasteczka Latowicza, którym przekładają, że oni pontony, na nieprzyjacielu przez siebie zdobyte, tu do Warszawy przyprowadzili, i dlatego żądających jeżeli nie nadgrody, to przynajmniej opatrzenia w żywność na podróż, Rada pochwala ich waleczność, że się mężnie nieprzyjacielowi stawiwszy, korzyść nad nim odnieśli, a co do żądanego przez nich opatrzenia, odsyła onychże do Wydziału Żywności.

[Pozwolenie ob. Mirskiej i innym wyjazdu za granicę]

RNN... pozwala obywatelkom Mirskiej pisarzowej litewskiej, Sołtanowej marszałkowej litewskiej, Wielopolskiej starościnie krakowskiej, Szumskiej koniuszynie wileńskiej wyjazdu za granicę i po wydanie paszportów onechże do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

[Organizacya Wydziału Bezpieczeństwa z wyznaczeniem 4 deputacyów]

RNN... stosownie do organizacyi swojej, z woli Tadeusza Kościuszki, Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej, dnia 10 maja roku bieżącego w obozie pod Połańcem datowanej, przez którą ma sobie polecono, ażeby tak dla siebie, jako i wydziałów szczególne wskazała prawidła, następującą dla Wydziału Bezpieczeństwa przepisuje ordynacyę:

Art. I. Skład Wydziału Bezpieczeństwa.

Dla porządniejszego dopełnienia obszernych obowiązków, organizacyą Rady pod nr. 6 artykułu III na Wydział Bezpieczeństwa włożonych, Wy-

dział ten oprócz ogólnych sesyi podzieli jeszcze prace swoje na cztery deputacye, t. j.: Deputacyę indagacyjną, Deputacyę dozorczą, Deputacyę pocztową i Deputacyę paszportową, z których każda pod dozorem prezesa Wydziału a prezydencyą jednego z zastępców będzie oddzielnie w przepisanym sobie porządku sesye swoje odbywać.

Art. 2. Skład i obowiązki Deputacyi indagacyjnej:

§ 1. Skład Deputacyi indagacyjnej:

1° Deputacya ta składać się będzie z osób 25 pod prezydencyą jednego z zastępców lub pierwszego z początku nominacyi. Obowiązki szczególniejsze prezydującego w § 4 są opisane.

2° Dzielić się ma na dwa komplety czyli oddziały.

3° Oddział pierwszy indagować będzie osoby aresztowane lub przez aresztowanych powołane.

4° Oddział drugi dochodzić będzie obwinienia osób z papierów od Deputacyi rewizyjnej sobie przesłanych.

§ 2. Obowiązki oddziału do indagacyi osób aresztowanych:

1° Mieć będzie regestr wszystkich osób aresztowanych, o winę i zdradę przeciw ojczyźnie oskarżonych.

2° Najprzód indagować będzie osoby, przeciwko którym ma już dowody od Deputacyi rewizyjnej sobie przysłane, i oneż wyindagowawszy do Sądu kryminalnego przez Wydział Bezpieczeństwa odsyłać. W niedostarczeniu zaś takowych dowodów indagować będzie osoby, z posądzenia ogólnego w areszcie osadzone, dla przyspieszenia, gdy się oczyszczą, uwolnienia onychże.

3° Każda indagacya ma być odbywana przynajmniej przez osób trzy i na dwie ręce pisana, żeby jeden egzemplarz w aktach Deputacyi, drugi do Wydziału Bezpieczeństwa końcem uwolnienia lub odesłania do Sądu kryminalnego mógł być przesłany. Te indagacye wszyscy indagujący oraz indagowany podpisać powinni.

4° Gdyby od Deputacyi rewizyjnej nie było przekonywających dowodów, a przeciw aresztowanemu mocne były presumpcye, w takowym przypadku wyszukiwać należy z bocznych, zawsze jednak pewnych zawiadomień, żeby z nich punkta do indagacyi uformowane być mogły. I na ten koniec na drzwiach miejsca sesyi wywieszona ma być tablica z nazwiskiem osób, do indagacyi przychodzić mających, ażeby każdy, jeżeli ma jakowe przeciw niemu zarzuty, z temiż stawał. Jeżeliby zaś z odbytych indagacyi nie znajdował się żaden ślad winy na aresztowanego, zostaje jeszcze Deputacyi Indagacyjnej obowiązek zapytania się Sądu kryminalnego, czyli w inkwizycyach z innych osób w tymże sądzie odbytych nie będą jakowe ślady

przestępstwa przeciw oskarżonemu. Poczem dopiero Deputacya indagacyjna opinię względem uwolnienia lub dalszego przytrzymania aresztowanego pod decyzyę Wydziału Bezpieczeństwa poddać powinna.

5° Gdyby dla przekonania aresztowanego wypadło zasięgnąć wiadomości od innych jakowych wydziałów, lub na prowincyach agitujących się magistratur, czyli tamże bawiących osób partykularnych, w tem zdarzeniu powinna Deputacya donieść o tem Wydziałowi Bezpieczeństwa, żeby stosowne przedsięwziął środki.

6° Gdyby komplet indagacyjny z powołania którego aresztowanego uznał potrzebę zabezpieczenia osoby jakowej, której przytrzymanie większej wymagałoby ostrożności, doniesie o tem Wydziałowi Bezpieczeństwa. W innych zdarzeniach aresztować jest mocen, donosząc o tem natychmiast prezesowi Wydziału tegoż.

7° Za wypadnieniem okoliczności, że aresztowany albo dla słabości, albo dla innych przyczyn nie mógłby być przystawiony do indagacyi, Deputacya oznaczy trzy z pomiędzy siebie osoby, które sposobem wyżej przepisanym indagacyę z niego dopełnią i *ad plenum* przyniosą.

8° Za każdą uznaną potrzebą Deputacya indagacyjna ma rekwirować u Deputacyi dozorczej lub komendy, nad aresztami przełożonej, o dostawienie pod strażą potrzebnego do indagacyi aresztanta.

9° Oddział ten Deputacyi sesye swoje w miejscu oznaczonem, nie wyłączając nawet niedziel i świąt, dwa razy na tydzień odbywać powinien, t. j. z rana od ósmej do dwunastej, a popołudniu od czwartej do siódmej godziny. Na rekwizycyę wszelako prezesa Wydziału Bezpieczeństwa w każdym czasie na sesye zbierać się będzie.

10° Tenże oddział ułoży, jak może najprędzej, krótką ordynacyę, z dobraniem do kancelaryi osób koniecznie potrzebnych, i to wszystko pod aprobatę prezesa Wydziału Bezpieczeństwa podda.

11° Tygodniowe swych czynności raporta do prezesa Wydziału Bezpieczeństwa przesyłać powinien.

§ 3. Obowiązki drugiego oddziału Deputacyi:

1° Oddział ten Deputacyi, jako szczególnie do dochodzenia winy osób z papierów od Deputacyi rewizyjnej i pocztowej sobie przesłanych oznaczony, po odebraniu takowych papierów, jeżeli te zamykać będą ślady lub dowody winy przeciw osobom już aresztowanym, w takim przypadku też papiery z stosownym sumaryuszem przesłać ma niebawem do oddziału, osoby aresztowane indagującego. Gdyby zaś te papiery zawierały dowody przestępstw osób niearesztowanych, natenczas tenże oddział doniesie o tem prezesowi indagacyi, z którego doniesienia jeżeli wyniknie potrzeba aresztowania osoby, aresztowany wraz z papierami wzięty będzie niezwłocznie na indagacyę. Jeżeliby zaś w tychże papierach nie znajdowały się dowody

lecz tylko ślad winy na osoby niearesztowane, wtedy tenże oddział dla dalszego śledzenia i wyszukiwania tychże dowodów doniesie o tem prezydującemu w indagacyi. Gdy zaś w papierach, od Deputacyi rewizyjnej i pocztowej przesłanych, będą dowody przestępstw osób w kraju nieprzytomnych, natenczas Deputacya też papiery z sumaryuszem odesłać ma do Sądu kryminalnego za poprzedniczem doniesieniem prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa. Oddział ten co do miejsca, przepisów i sposobu swego postępowania regulować się powinien do prawideł, oddziałowi pierwszemu przepisanych.

§ 4. Obowiązki prezydującego w Deputacyi indagacyjnej:

Śledzenie osób, bądź z partykularnej delacyi, bądź z pism przejętych słusznemu podejrzeniu podpadać mogących, niemniej w ważnej potrzebie rewidowania domów podejrzanych, tudzież w naglejszych przypadkach niezwłoczne aresztowanie osób podejrzanych i swawolnych że silnej baczności i rychłej potrzebują egzekucyi, poruczają się prezydującemu w Deputacyi indagacyjnej. Ponieważ zaś szczególne dla niego uformowane być nie mogą przepisy, przywiązanie do kraju, staranność, aby się wszystko podług woli i urządzeń najwyższej władzy działo, jego krokami kierować powinny. W przypadkach wszelako nagłej aresztowania potrzeby lub konieczności rewizyi jakiego domu niebawem o tem prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa donieść powinien, jeżeli mu czas przed uskutkowaniem tych czynności dozwoli, albo zaraz po uskutkowaniu, gdyby najmniejsze spóźnienie szkodliwem być mogło. Z podejrzenia aresztowany w trzech dniach ma być indawany. Koszt potrzebny, ile być może oszczędny, na śledzenie i zabezpieczenie osób podejrzanych zostawuje się roztropności prezydującego w Deputacyi, na którego rekwizycyę prezes Wydziału Bezpieczeństwa asygnacye do Kasy wydziałowej wydawać i z rozchodu wziętych pieniędzy ścisły rachunek odbierać będzie.

Rota przysięgi dla deputowanych:

»Ja N. przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż obowiązków mi poleconych dopełniać będę, indagacye wszelkie, bądź z osób, bądź z papierów, nie uwodząc się ani przyjaźnią, ani nienawiścią, pilnie i rzetelnie konnotować będę, władzy mi powierzonej na niczyj prywatny ucisk nie użyję, darów żadnych ani obietnic nie przyjmę. Tak mi Boże dopomóż«.

Nominacya osób do Deputacyi indagacyjnej:

Joachim Moszyński, zastępca RNN, prezydujący.

Deputowani: Józef Orsetti, Franciszek Zabłocki, Wojciech Bogusławski, Adam Mędrzecki, Jan Drozdowski, Józef Tarkowski, Onufry Kurzątkowski protokół trzymający, Kalasanty Szaniawski, Kazimierz Zerwanicki, Jan Hann, Bartłomiej Szulecki, Onufry Grabowski, Wojciech Załęski, Feliks Hering, Jan

Bienkiewicz, Aleksander Muradowicz, Feliks Borakowski, Jan Rose, Franciszek Guzowski, Maciej Fontana, Bonifacy Szperliński, Gotfryd Keller, . . . Szczepański, Tomasz Kuśmierski, . . . Ekrowski.

Kancelarya pod dozorem trzymającego protokół. Kanceliści: . . . Szawłowski, Michał Pluciński, Franciszek Kochanowski, . . . Litwiński, Jakób Wroczyński.

Art. 3. Skład i obowiązki Deputacyi dozorczej.

1° Deputacya ta składać się będzie z osób 20 pod prezydencyą jednego z zastępców RNN. Sesye ordynaryjne dwa razy na dzień odbywać ma, t. j. z rana od ósmej do dwunastej, po południu od trzeciej do szóstej godziny. Na rekwizycyę jednak prezesa Wydziału w każdym czasie zbierać się będzie. W nieprzytomności zastępcy pierwszy z rzędu nominacyi prezydować będzie, a komplet z osób pięciu składać się koniecznie powinien.

2° Do dozoru tej Deputacyi należeć będą wszyscy jeńcy wojenni i aresztanci krajowi, od dnia 17 kwietnia roku teraźniejszego w więzieniach znajdujący się i znajdować się nadal mogący, wyjąwszy osoby dyplomacyi rosyjskiej, lub do ich listy przez RNN dołączone, które osobnemu są poruczone dozorowi; dla czego o każdym aresztowanym, czy uwolnionym, Deputacya dozorcza ma być uwiadomiona.

3° Deputacya dozorcza najbezpieczniejsze, ile być może, domy na więzienia obmyśli i one Wydziałowi swemu do zatwierdzenia poda. Co się zaś tyczy straży, tę komendant siły zbrojnej lub prezydent miasta Warszawy na rekwizycyę Deputacyi podług uznanej przez nią potrzeby w każdym czasie przystawi, a straże takowe, urządzeniom Deputacyi podległe, przepisaną sobie od niej instrukcyę ściśle zachowają, o osadzonych w więzieniu lub z niego uwolnionych przez Sąd kryminalny, Deputacyę indagacyjną lub policyę miejscową aresztantach Deputacyę uwiadamiać będą. Generalny zaś onych komendant codzienny raport podług przepisać się mającego na to schematu Deputacyi dawać będzie powinien, którego to raportu konotowaną przez prezydującego swego kopię Deputacya dozorcza Wydziałowi Bezpieczeństwa codziennie odsyłać obowiązana. Przestrzegać ma Deputacya jak najściślej, aby jeńcy, a szczególniej aresztanci krajowi, szkodliwej komunikacyi z obcymi i między sobą nie mieli, dla czego przy osadzaniu tych ostatnich na to baczność Deputacya mieć będzie i każdego zrewidować rozkaże, a znalezione przy nich znaczniejsze pieniądze, ruchomości i sprzęty, niemniej kałamarz, pióro, ołówek i papier, do Komisyi Porządkowej, a pisma wszelkie do Wydziału Bezpieczeństwa za rewersem odeśle, nie zostawiwszy aresztantom jak tylko sprzęty i rzeczy do wygody życia i ochędóstwa nieodbicie potrzebne. Mającym ważny interes widzenia

się z jeńcem lub aresztantem Deputacya Dozorcza mocna jest dać pozwolenie, nie inaczej jednak, jak w przytomności jednego z członków swoich. Podobnaż ostrożność ma się zachować co do korespondencyi w interesie jakim dozwalanych, aby te otwarte do Deputacyi oddawane i przez nią wprzód roztrząsane były.

4° Aresztanci krajowi, przez którąkolwiek z władz legalnych do Deputacyi dozorczej dla osadzenia w areszcie odsyłani, stosownie do rekwizycyi tychże władz, na piśmie podawać się mającej, z informacyą, kto ściślej i osobno, a kto wolniej lub wraz z innymi mieszczonym być może, lokowanymi zostaną. Jeńcy zaś wojenni, skoro przyprowadzeni będą, rzeczy onych lub pieniądze, nad konieczną potrzebę zbywające, jako ich własność w depozycie Deputacyi składane będą końcem udzielenia onych na potrzebę właścicielów.

5° Do utrzymania, ile być może wygodnego, jeńców i aresztowanych ponieważ nietylko należy artykuł ich żywności, ale razem miejsce aresztu zdrowe i wygodne potrzebna dla ochędóstwa odzież, prędki w słabości ratunek i tym podobne zaradzenie niezwłoczne w takowych okolicznościach, jako jest ludzkości i honoru narodowego objektem, tak Deputacyi dozorczej szczególniejszym zamiarem być powinno.

6° W celu zaś ułatwienia wydarzyć się mogących trudności w żywieniu różnego gatunku więźniów a oraz uproporcyonowania raz na zawsze wydatku na te potrzeby, Deputacya jeńców wojennych na ich rangi a aresztantów krajowych na klasy podzieli, i cenę przyzwoitą dla każdego z nich na codzienną żywność udeterminowawszy, oną do aprobaty Wydziałowi Bezpieczeństwa poda, a podług tej tak gażę jeńców, jako też dzienną należytość aresztantom opłacać będzie, ułatwiwszy onym sposobność dostania za gotowe pieniądze przyzwoitej żywności; wolno jednak będzie i z własnej żyć kuchni, byleby z przyzwoitą użytą w tem ostrożnością. Pieniądze, na wzwyż wymienione wydatki potrzebne, za poprzedzoną od Deputacyi dozorczej do Wydziału Bezpieczeństwa, a od tego do RNN rekwizycyą zaasygnowane do Skarbu Rzplitej zostaną. Do utrzymania kasy tak Deputacyi Dozorczej, jako i ogólnej wydziałowej, dwie osoby z grona Deputacyi przez Wydział Bezpieczeństwa nominowane będą, którzy rachunki z ekspensy i percepty co miesiąc, a nawet częściej, gdyby tego prezes Wydziału rekwirował, zdawać będą obowiązani.

7° Deputacya dozorcza obmyśli takoż, aby tak jeńcy wojenni, jakoteż i aresztanci krajowi mogli w dni święte stosownie do wyznania ich religii odprawiane mieć sobie nabożeństwo i administrowane sakramenta. Pozwoli takoż oficerom jeńcom wojennym, jakoteż i aresztantom krajowym, słabym, lub mniej ściśle osadzonym, potrzebnej dla zdrowia przechadzki z przyzwoitą do tego ostrożnością. Lazarety dla chorych urządzi, lekarzy i felcze-

rów do ratowania onych weźmie, a łaźnie dla jeńców gemejnów obmyśli i urządzi.

8° Jeżeliby kto z jeńców lub aresztantów żądał mieć przy sobie służącego, dobrowolnie się na to ofiarującego, tedy to wzbronionem mu nie będzie, takowy atoli służący nie ma nigdy z miejsca aresztu wychodzić. Tu jednak i powyżej wzmiankowane wygody, jeńcom wojennym i aresztantom nieosądzonym pozwolone, służyć nie mogą kryminalistom, wyrokiem Sądu skazanym, którym nieuchronne tylko życia i sumienia potrzeby dozwolone być mogą.

9° Listę generalną rozgatunkowanych jeńców i aresztantów Deputacya Wydziałowi swemu poda w ułożonym na to schemacie, o przybyciu zaś onych lub ubyciu co tydzień, a o każdym nadzwyczajnym wypadku natychmiast raportować powinna.

Przysięga dla deputowanych:

»Ja N. przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż, wezwany do Deputacyi dozorczej nad jeńcami i aresztantami krajowymi, obowiązków organizacyą RNN dla tejże Deputacyi przepisanych wiernie i pilnie dopełniać będę, dając szczególniejszą baczność, aby ciż szkodliwej z kimkolwiek komunikacyi nie mieli, również aby podług oznaczenia Rady udeterminowane na ich żywność pieniądze w całości onychże dochodziły, urządzenia najlepszej, ile być może, dla nich wygody dopilnuję, zgoła we wszystkiem podług przepisów i obywatelstwa sprawiać się będę, nie uwodząc się ani datkiem, ani przyjaźnią, ani obietnicą. Tak mi Boże dopomóż«.

Nominacya osób do Deputacyi dozorczej:

Jan Buchowiecki, zastępca RNN, prezydujący.

Deputowani: Stanisław Domaszewski, Antoni Zabłocki, Mikołaj Okołowicz, Jan Lasocki, Józef Gastel, Kasper Hurtig, Walenty Hering, Jacek Dziarkowski, Stanisław Pieniążek, Antoni Zadera, Franciszek Lipczyński, Józef Jaźwiński, Walenty Szczęski, . . . Arnold, . . . Świtanowski, . . . Malinowski, . . . Jabłoński, Stanisław Latour, Michał Krajewski, Mi. Jasiński pióro i dozór nad kancelaryą utrzymujący.

Kanceliści: . . . Wasiutyński, . . . Stroynowski.

Art. 4. Skład i obowiązki Deputacyi Pocztowej.

Deputacya ta składać się będzie z osób sześciu. Obowiązkiem jej ogólnym: przeglądając ekspedycye, pocztą, sztafetą lub jakimkolwiek innym sposobem doszłe, troskliwie dostrzegać tego wszystkiego, coby teraźniejszemu narodu powstaniu szkodliwem, przeciwnem lub podejrzanem być mogło, niemniej pilną mieć baczność na wszelką korespondencyę osób aresztowanych, obwi-

nionych, podejrzanych, niełączących się do Aktu Powstania i związki dawniej z nieprzyjaciołami ojczyzny mających, jakoteż bez wiadomości rządu za granicą bawiących. Dlatego, będąc umocowaną do zatrzymania wszelkich ekspedycyi, któreby ślad z tej chęci, a tem bardziej dowód występku lub podejrzenia w sobie zawierały, przyłączać je będzie do raportów, Wydziałowi Bezpieczeństwa dawać mianych, przy których i lista osób podejrzanych podawana będzie. Tejże Deputacyi będzie obowiązkiem pilnować, aby stosownie do zalecenia, od RNN dawniej komisyom porządkowym wydanego, korespondencya w języku greckim i hebrajskim zupełnie przecięta była na poczcie. Od rewizyi, która się niniejszej Deputacyi powierza, wyłączone być mają ekspedycye JKM., Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej, RNN, jej wydziałów i członków, jakoteż magistratur, nakoniec ministrów dworów zagranicznych. Listy od osób aresztowanych i do nich pisane nie będą mogły być przyjmowane na pocztę i z niej wydawane, tylko za zniesieniem się urzędowem z osobami, mającemi dozór nad więźniami. Osoby, niniejszą Deputacyę składające, jak najściślejszy sekret zachować są obowiązane tak względem zatrzymanych listów, jako i w wiadomościach, które przy rewizyi powziąć mogą w interesach partykularnych. Dla porządnego i dokładnego powyższych przepisów dopełnienia Deputacya pocztowa powinna będzie sesye swoje codziennie na generalnym pocztamcie w osobnych izbach i zawsze na ustępie odbywać, pieczęć i stempel mieć przy sobie, te na listach onych przykładać, juki z przychodzącemi pocztami kazać sobie otwierać i dziennik czynności swoich przez jednego z deputowanych porządnie utrzymywać. Raporta zaś dwa razy w tydzień, oprócz okoliczności zwłoki niecierpiących, jeden z deputowanych prezesowi Wydziału Bezpieczeństwa podawać jest obowiązany.

Przysięga dla deputowanych:

»Ja N. przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż o listach, przy rewizyi poczty znalezionych, a Powstaniu Narodowemu szkodliwych, przeciwnych lub podejrzanych, wiernie zwierzchności donosić będę, iż sekret we wszystkiem zachowam i powierzonej mi mocy na szkodę lub krzywdę obywatela nie użyję. Tak mi Boże dopomóż«.

Nominacya osób do Deputacyi pocztowej:

Ignacy Tański, Antoni Magier, . . . Plath, Michał Wyszkowski, Franciszek Piaskowski, . . . Makarowicz.

Art. 5. Skład i obowiązki Deputacyi paszportowej.

1° Deputacya paszportowa składać się będzie z jednego zastępcy RNN, jednego regenta Wydziału Bezpieczeństwa i dwóch asesorów, których Magistrat warszawski z grona swego ku temu celowi wyznaczy.

2° Sesye Deputacyi paszportowej dwa razy na dzień, nie wyłączając i dni świąt, odbywać się mają, t. j. z rana od godziny ósmej do godziny jedenastej, po południu od godziny czwartej do szóstej. Gdyby zaś który z asesorów na czas sesyom Deputacyi oznaczony nie przybył, zastępca Rady, jako prezes Deputacyi, mocen będzie ułatwiać żądania rekwirujących o paszporta. W przypadku zaś różności zdań decyzya zastępcy rzecz ułatwiać będzie, każdemu zaś w Deputacyi zasiadającemu będzie wolno powody swego zdania ręką własną zapisać w protokóle.

3° Obowiązkiem będzie Deputacyi mieć baczność w wydawaniu paszportów tak co do uwagi względem osób rekwirujących o paszporta, jako i miejsca w kraju, któreby bezpieczeństwu powszechnemu zdawało się być szkodliwe.

4° Dla tem pewniejszego ubezpieczenia wszelkiej ostrożności, aby przybywające do Warszawy i ubywające z niej osoby należały do wiadomości Deputacyi, będzie powinnością Deputacyi za zniesieniem się z urzędem policyjnym przepisać instrukcye intendantom i rewizorom wjazdów wszystkich warszawskich, którzyto intendanci, wraz z rewizorami u rogatek postanowieni, takowe instrukcye ściśle dopełniać pod odpowiedzią obowiązani będą.

5° Starannością być powinno Deputacyi, aby przybywający z produktami i żywnością do Warszawy, mianowicie z kraju wojskiem nieprzyjacielskiem niezajętego, wolny wyjazd ułatwiany mieć mogli.

6° Dostrzegać ma Deputacya, żeby osoby, na urzędach lub funkcyach publicznych zostające, bez zezwolenia swej magistratury paszportów zyskiwać nie mogły. Nie będzie mocna Deputacya wydawać paszporta za granicę osobom krajowym lub w państwach Rzplitej zamieszkałym, tudzież wszystkim rzemieślnikom, którzyby do opatrzenia potrzeb wojennych zdatnymi być mogli, bez wyraźnego na to od Najwyższego Naczelnika lub RNN pozwolenia. Nie będą mogły być wydawane paszporta osobom z produktami krajowymi wychodzącym za granicę, czylito z obywatelów polskich zagranicznych dotąd, póki rekwirujący paszportu wyraźnej w tej mierze od Wydziału Żywności nie złoży opinii. Nie będzie mocna Deputacya wydawać paszportu osobom z zagranicy do obcego kraju przejeżdżającym lub przechodzącym bez udzielnej w takowem zdarzeniu Wydziału Interesów zagranicznych opinii. Przestrzegać ma Deputacya, żeby osoby, w Warszawie posesye mające lub zamieszkałe, bez złożenia kwitu z należnej opłaty podatku i poborowego paszportu nie zyskiwały.

7° Osoby, za zezwoleniem Najwyższego Naczelnika lub RNN w prywatnym interesie z kraju oddalające się, nie będą brać mogły z sobą jak jednego tylko służącego mężczyznę; w nadgrodę zaś zmniejszenia mocy wspólnej krajowej od każdej głowy męskiej, z kraju za granicę ubywającej,

do Skarbu za kwitem regenta, utrzymującego Kasę Deputacyi paszportowej, opłacą złp. sto. Równie doglądać ma Deputacya, żeby osoby, zamieszkałe w Warszawie, choćby nie za granicę, ale w kraju Rzplitej na przedłuższe jednak mieszkanie wyjeżdżające, przy braniu paszportów od każdej głowy męskiej z powodu zmniejszenia siły zbrojnej miejscowej opłacały do Kasy paszportowej na Skarb Rzplitej po złp. osiemnaście.

8° Będzie powinnością Deputacyi ułożyć schemę paszportów, odpowiadającą bezpieczeństwu, wygodzie powszechnej i łatwemu onychże ekspedyowaniu. Wszystkie paszporta z Deputacyi wychodzące podpisywane będą przez zastępcę RNN, w tejże Deputacyi prezydującego, regenta z Wydziału Bezpieczeństwa i asesorów z Magistratu warszawskiego, do Deputacyi przeznaczonych.

9° Biorący paszport od Deputacyi za kraj Rzplitej winien będzie zapłacić od każdego konia złp. dwa, w granice zaś Rzplitej od każdego konia gr. $7^1/_2$. Od tej opłaty wyłączają się wszyscy z produktami lub żywnością do Warszawy przybywający, tudzież osoby w potrzebach Rzplitej tak od władz rządowych, jako też od komend wysłane.

10° Przestrzegać będzie Deputacya, aby prowenienc̨ya paszportowa, powyższymi opisami objęta, jak najdokładniej doglądaną i w zupełnem bezpieczeństwie utrzymywaną była, z którejto prowenienc̨yi, jako i wszelkich swych czynności, ściśle przed Wydziałem Bezpieczeństwa co tydzień rachować się będzie obowiązaną.

11° Dla niespóźnienia pilniejszych w interesie publicznym ekspedyc̨yi, na każdą rekwizycyę prezesów w Radzie i wydziałach Deputacya za rewersem biorącego wyda i w protokóle na imię tegoż zapisze tyle paszportów, ile ich było żądano. Nakoniec ordynacyę kancelaryi własnej ułoży i tę pod aprobatę Wydziałowi Bezpieczeństwa podda.

Nominacya osób do Deputacyi paszportowej: Józef Dziarkowski, zastępca RNN, prezydujący; Antoni Michalski, regent Wydziału Bezpieczeństwa. Asesorowie: Stanisław Rafałowicz, radca Magistratu warszawskiego, . . . Lignan, ławnik Magistratu warszawskiego. Kancelarzyści: 1) Marcin Chłopicki, 2) Jakub Maciejewski.

Art. 6. Organizacya sesyi ogólnych Wydziału Bezpieczeństwa.

1° Sesye ogólne Wydziału Bezpieczeństwa codzień, nie wyłączając i niedzieli, gdyby tego nagła wymagała potrzeba, odbywać się będą z rana od godziny dziesiątej do godziny pierwszej w miejscu przez prezydującego w Wydziale oznaczonym. Oprócz tych ordynaryjnych sesyi wolno będzie

prezydującemu w przypadkach ekstraordynaryjnych lub z woli RNN w każdym czasie sesye naznaczać.

2⁰ Na sesyach Wydziału oprócz prezydującego wszyscy zastępcy tegoż Wydziału znajdować się powinni, a przytomność ich ma być w dzienniku zapisywana, któryto dziennik prezes Wydziału Bezpieczeństwa codziennie podpisywać będzie.

3⁰ Sesye ogólne wydziałowe zaczynać się będą od ułatwienia wydanych od RNN zaleceń, toż roztrząsania nadeszłych raportów, doniesień, niemniej zapytań różnych innych wydziałów i deputacyi, toż dopiero partykularne różne memoryały ułatwiane być mają. Po załatwieniu zaś tych układane być powinny projekta do decyzyi RNN w materyach, które przez organizacyę tejże Rady Wydziałowi Bezpieczeństwa są polecone.

4⁰ Wydział Bezpieczeństwa mieć będzie trzech sekretarzów i archiwistę; wszyscy ci przysięgę na pełnienie obowiązków sobie przepisanych wykonać mają.

Obowiązki ich są następujące:

Co do pierwszego sekretarza:

1 Pisać będzie dziennik czynności wydziałowych i ten z każdej jednej sesyi przy zaczęciu drugiej odczytać.

2 Protokół takowego dziennika porządnie z podpisami każdej sesyi przez prezydującego utrzymywać.

3 Rezolucye Wydziału stosownie do zapadłej decyzyi formować i protokół osobny do zapisywania onychże, tudzież do wciągania opinii przez deputacye wydziałowe przynoszonych, a przez Wydział przyjętych, utrzymywać.

4 Raport tygodniowy wszelkich Wydziału czynności formować i ten z podpisem prezydującego do RNN przesyłać.

Co do drugiego sekretarza:

1 Wszelkie przełożenia i memoryały od osób partykularnych odbierać.

2 Każde z tych żądań lub memoryałów porządkiem oddawania zanumerować, treść ich wciągnąć i na wierzchu zapisać.

3 Tymże samym porządkiem tak numer memoryału, jako i treść jego w protokóle, w połowie jednej karty, zapisać.

4 Projekty do rezolucyi Wydziału wraz z memoryałami potrzebnymi przygotowywać.

5 Gdyby interes niezwłocznej potrzebował rezolucyi dla nagłego jakiego zdarzenia, treść onego powyższym sposobem wypisawszy, zaraz go prezesowi oddać i to równie w protokóle zapisać.

Co do trzeciego sekretarza:

1 Ekspedycye od Rady, jej wydziałów, Deputacyi Centralnej, Komisyi Porządkowej i z innych miejsc przychodzące odbierać.

2 Protokół onychże i w nim nietylko odbieranie ekspedycyi i ra-

portów, ale i rozsyłanie onychże zapisywać porządkiem do odbierania memoryałów opisanym.

3 Projekta odpowiedzi, stosownych do zapytania onychże, formować i potrzebne do tego materyały przygotować.

4 Dostrzegać, ażeby raporta od deputacyi wydziałowych i komisyi porządkowych ciągle w czasach przepisanych oddawane były.

5 Dostrzegać pewności dochodzenia wydziałowych na prowincye ekspedycyi i te czy na pocztę, czy przez Wydział Porządku za rewersem oddawać.

Obowiązki archiwisty:

1 Wszystkie memoryały, anneksa i raporta, w oryginałach sobie przez sekretarzów oddawane, odbierać, numerować i one porządnie w protokóle swym konotować.

2 Księgi i protokóły, oddane sobie, toż druki radnych i wydziałowych rezolucyi w porządku utrzymywać.

3 Papieru, piór, atramentu etc. Wydziałowi dostarczać i wziętych na to pieniędzy porządny utrzymywać rachunek.

4 Pieczęć wydziałową pod swoim mieć dozorem, i aby ta prócz sekretarzów przez nikogo użytą nie była, przestrzegać.

Obowiązki ogólne:

1 Sekretarze ułożą między sobą kolej, podług której jeden z nich codziennie w miejscu sesyi Wydziału rano i po południu znajdować się powinien będzie dla przygotowania materyałów do sesyi i różnych zdarzeń przytrafić się mogących.

2 Mieć będzie każdy po jednym dodanym kancelarzyście, którzy ciągle zawsze w wyznaczonych godzinach, t. j. z rana od ósmej do końca sesyi, po południu od trzeciej do szóstej, lub dłużej, gdyby potrzeba wymagała, w kancelaryi znajdować się będą obowiązani, wraz z archiwistą, który w czasie tym w kancelaryi znajdować się powinien.

3 Pieczęć Wydziału Bezpieczeństwa będzie z napisem w środku: *Wolność, Całość, Niepodległość*, w około zaś: *Pieczęć Wydziału Bezpieczeństwa w Radzie Najwyższej Narodowej.*

Nominacya osób do kancelaryi Wydziału Bezpieczeństwa:

Józef Kossakowski, Augustyn Gliński, Franciszek Rudzki — sekretarze
Jakób Lekszycki — archiwista
Stefan Wągrocki, Kajetan Roksycki, . . . Gąsecki — kancelarzyści

52.

Działo się ... dnia osiemnastego miesiąca lipca roku 1794.

[Odpowiedź na memoryał ob. Woyniłłowiczowej względem przyspieszenia sprawiedliwości dla jej męża]

RNN..., odpowiadając na memoryał, przez ob. Woyniłłowiczową podany, z prośbą o przyspieszenie sprawiedliwości dla powtórnie już aresztowanego jej męża, Woyniłłowicza, stosując się oraz do rekwizycyi Najwyższego Naczelnika, zaleca Wydziałowi Bezpieczeństwa, ażeby tegoż oskarżonego i aresztowanego Woyniłłowicza, oraz z delacyą przeciwko niemu uczynioną, odesłał pod przyzwoitą strażą do Sądu Najwyższego Kryminalnego Litewskiego, tak z powodu być tam mających przeciwko niemu dowodów, jako też i z powodu, że miejsce Sądu kryminalnego nowogrodzkiego, w którymby rzeczony Woyniłłowicz z posesyi swojej odpowiadać powinien, zajęte jest wojskiem nieprzyjacielskim.

[Pozwolenie wyjazdu ob. Jabłonowskiej i innym]

RNN... pozwala wyjazdu obywatelkom: Tekli Jabłonowskiej kasztelanowej krakowskiej, Marcie Radziwiłłowej, Julii z Lubomirskich Potockiej, Szymanowskiej starościnie wyszogrodzkiej, Szymanowskiej pułkownikowej, Wesslowej starościnie golubskiej z córką, Pułaskiej i Horainównie kanoniczkom, niemniej ks. Dąbrowskiemu, i po otrzymanie paszportów odsyła onychże do Wydziału Bezpieczeństwa.

[Odesłanie po skutek żądania adjntantów przy boku Rady do Wydziału Żywności]

RNN... żądanie obywateli adjutantów przy Radzie swej, proszących, ażeby im furaż na konie z magazynu skarbowego w cenie, jaka jest dla wszystkich wojskowych ustanowiona, był wydawany, za sprawiedliwe uznaje i po skutek onegoż rzeczonych obywateli adjutantów do Wydziału Żywności odsyła.

[Odpowiedź na memoryał ob. Wiśniewskiego z deklaracyą, iż wszystkie dekreta zawieszają się]

RNN..., odpowiadając na memoryał, w którym ob. Karol Wiśniewski, imieniem ob. Sylwestra Karnkowskiego podający, przedkładając, iż burmistrz cyrkułu pierwszego, otworzywszy Sąd komorniany z woli RZT, wzbrania się egzekwować dekret Sądów asesorskich, z Zjazdu Grodzieńskiego ustanowionych, między Karnkowskim a Manugiewiczami zapadły, dekreta poprzednicze, pierwszy cyrkułowy w roku 1792 30 marca, drugi Sądów ławniczych miasta Starej Warszawy w roku 1793 9 kwietnia, przesądzający, doprasza się o nakaz pomienionemu burmistrzowi cyrkułu pierwszego, aby dekreta zeszłych Sądów asesorskich, w tej okoliczności zapadłe, do egzekucyi przypro-

53.

Działo się ... dnia dziewiętnastego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 200.000 gotówką i mincetlami]

RNN... na przełożenie Wydziału Potrzeb wojskowych zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby sumę złp. 200.000 w połowie w gotowiźnie, w połowie mincetlami, za kwitem prezydującego w Wydziale Potrzeb wojskowych wypłacić dysponował.

[Delegowanie osób do Najwyższego Naczelnika końcem przełożenia interesu pewnego]

RNN..., odebrawszy od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej zalecenie, dnia dzisiejszego w obozie pod Mokotowem datowane, deleguje z pomiędzy siebie obywatelów: Szymanowskiego, Mostowskiego i Kochanowskiego, zastępców, którym poleca, ażeby Najwyższemu Naczelnikowi stan interesu, przez niego zaleconego, w jakim stopniu znajduje się, przełożyli, o wszystkich krokach w tej mierze przez Radę użytych donieśli i dalsze jego zalecenia odebrali.

[Deklaracya, iż kontrakty między obywatelami polskimi i pruskimi zaszłe do czasu pokoju zawieszają się]

RNN... na zapytanie Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego, czyli kontrakty i umowy między obywatelami polskimi z jednej a obywatelami pruskimi z drugiej strony zawarte w czasie teraźniejszym dotrzymane być mają lub nie, odpowiadając: gdy komunikacya przez trwanie takowych kontraktów szkodliwe dla kraju polskiego, jako w czasie otwartej wojny, przynieśćby mogła skutki, przeto z tego powodu i nowe kontrakty zawierane być nie mają i dawniejsze w dotrzymaniu swojem do końca wojny zawieszone być powinny, deklaruje.

[Pozwolenie wyjazdu za granicę ob. Baumanowi]

RNN... pozwala wyjazdu za granicę Bogumiłowi Baumanowi, obywatelowi angielskiemu, z żoną, siostrą, mamką i dzieckiem wyjeżdżającemu, i po otrzymanie paszportu onegoż do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

[Rezolucya na memoryał Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej względem dostawiania zastępców]

RNN... memoryał Komisyi Porządkowej powiatu grodzieńskiego, pod dniem 10 lipca 1794 roku datowany, rezolwuje:

ad 1^{m} Iż z funduszu jednego, czyli wsi jednej, która do trzech obywateli przedtem należała i w osobną taryfę dymów wpisaną była, a później przez jednego skupiona i w jedno złączona została, obywatele do pospolitego ruszenia obowiązani, a sami dla wieku, niezdrowia lub urzędowania

gregacya, zaleca Wydziałowi Skarbowemu, ażeby złp. ośmnaście tysięcy za kwitem ob. Stanisława Ożarowskiego generała-majora wypłacił, a przy nastąpionej w czasie segregacyi majątku takową sumę z części na ob. Ożarowskich, synów niegdyś Piotra Ożarowskiego osądzonego, przypadającej potrącił i zwrot tejże sumy do Skarbu zabezpieczył.

[Odesłanie zażalenia ob. Raszyńskiego do Komisyi Porządkowej Warszawskiej]

RNN... zażalenie ob. Marcina Raszyńskiego względem zdobytego przez niego na nieprzyjacielu konia, pary pistoletów i pałasza, i onych ob. Bagińskiemu, gospodarzowi plebanii radzymińskiej, powierzonych, w memoryale przeciw temuż ob. Bagińskiemu wyrażone, wraz z tymże memoryałem do Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego do rozpoznania i załatwienia odsyła.

[Pozwolenie wyjazdu ob. Kossowskim, podskarbim koronnym]

RNN... ob. Kossowskiemu, podskarbiemu koronnemu, do dóbr w Lubelskie, a samej ob. podskarbinie Kossowskiej wyjazdu za granicę pozwala i dla pozyskania paszportu onych do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

[Zalecenie Wydziałowi żywności najęcia podwód na najem do obozu przystawionych]

RNN..., mając sobie przełożono, iż podwody, do obozów przystawione, w niedostatku żywności zostając, nie mogą do domów swych dla konsystujących wojsk nieprzyjacielskich powrócić, czemu pragnąc najskuteczniej zaradzić, zaleca Wydziałowi żywności w Komisyi Porządkowej Ks. Mazowieckiego, aby, ugodziwszy pomienione fury na najem, one do Wydziału Żywności w Radzie niebawnie odesłał.

[Organizacya Wydziału Instrukcyi]

RNN... Wydział Instrukcyi, stosując urządzenie swoje do tych prawideł, jakie w organizacyi RNN od Najwyższego Naczelnika siły zbrojnej narodowej ma sobie wskazane, następujących w urzędowaniu swojem trzymać się będzie przepisów:

1° Wydział Instrukcyi dwojakie sesye miewać będzie: zwyczajne, które codzień, oprócz niedzieli, odbywać się powinny, i nadzwyczajne wtenczas, gdy z jakiej potrzeby RNN złożyć je każe.

2° Prezydujący Wydziału dogodne miejsce tak dla odbywania sesyi, jako i dla umieszczenia kancelaryi wydziałowej naznaczy.

3° Sesye zwyczajne o godzinie dziesiątej z rana zaczynać się mają, a kończyć się będą po ułatwieniu przedsięwziętych objektów lub gdy prezydujący uzna skończenia sesyi potrzebę.

4° Nietylko prezydujący, ale i zastępcy wszyscy, do tegoż Wydziału należący, znajdować się na każdej sesyi powinni. Jedna tylko choroba

lub wezwanie którego zastępcy od RNN do innej usługi publicznej od przytomności uwalniać mogą.

5° Zastanawiając się nad wartością głównego obowiązku swego co do szerzenia ducha obywatelskiego, dla tem pewniejszego dosyć mu uczynienia stanowi przybrać do pomocy sobie w tym objekcie osoby gorliwe i światłe, które zobowiąże do znajdowania się na sesyach, przynajmniej tych, które w tym objekcie odbywać się będą.

6° Prezydujący wnosić będzie materye do traktowania na sesyach, co jednak nie przeszkadza, aby i zastępcy w Radzie równie także i od siebie tychże materyi podawać nie mogli.

7° Na każdej sesyi objekta, bądź z pilnej potrzeby, bądź z woli RNN, prędszej rezolucyi wymagające, przed wszystkimi innymi do ułatwienia brane będą.

8° Jeden z zastępców sentencyonarz Wydziału Instrukcyi utrzymywać ma, w którym czyny każdej sesyi w treści zapisywać będzie. Każdemu zastępcy, gdy zechce, wolno ma być w tymże sentencyonarzu zdanie swoje zapisać. Przytomności osób na sesyi zaświadczeniem mają być ich podpisy, przed aktem sesyi położone, może jednak i sekretarz pod okiem składających sesyę tenże sentencyonarz do ich podpisu konotować.

9° Prócz sentencyonarza ma być księga druga na protokół, w który rezolucye, krótko na sesyi w sentencyonarzu odnotowane, mają być *per extensum*, tak jak wychodzą z aktów, wciągane i do podpisu prezydującego po przeczytaniu pierwej *in pleno* podane. Protokół nie później ma być do podpisu prezydującego wygotowany, jak na następującą zaraz sesyę.

10° Wydział postanowi oficyalistów do kancelaryi i obowiązki ich przepisze.

55.

Działo się ... dnia dwudziestego pierwszego miesiąca czerwca roku 1794.

[Odpowiedź na memoryał ob. Woyniłłowiczowej]

RNN..., na podany przez ob. Woyniłłowiczową memoryał z prośbą, aby sprawa przeciwko jej mężowi nie w Sądzie Litewskim, ale tu w Warszawie sądzoną była, odpowiadając, gdy już w tej mierze przez rezolucyę Rady, na dniu 18 miesiąca i roku bieżących zapadłą, z przyczyn, w tejże rezolucyi wyrażonych, sprawa przeciw rzeczonemu ob. Woyniłłowiczowi do Sądu Najwyższego Kryminalnego Litewskiego jest odesłana, przeto tęż rezolucyę, w dniu 18 miesiąca teraźniejszego zaszłą, skutkowaną mieć chce.

[Deklaracya względem wydawania rekrutów na przełożenie ob. Wereszczyńskiego, komisarza ziemi chełmskiej]

RNN... Rezolwując żądania ob. Wereszczyńskiego, komisarza ziemi

chełmskiej i powiatu krasnostawskiego, pod dniem 16 *praesentis* datowane, Rada deklaruje: 1° iż z wsiów rekrut kantonowy z dymów rolniczych tylko dostawiony być ma, 2° iż w miastach dymy rachowane do oddania rekrutów być winne podług klasyfikacyi przez RZT ustanowionej, 3° żydzi, gdy sami na rekrutów brani być nie mogą, winni innych dostawić w proporcyi na nich wypadającej, 4° klasztory (wyjąwszy *mendicantium*), w miastach i wsiach znajdujące się, od oddania rekrutów wyłączone być nie mogą, 5° dymy puste, w niektórych miejscach znajdować się mogące, zmniejszenia kantonistów sprawiać nie mogą, bo inne, w osiadłych pomnożone, zastąpić ich winny, 6° szpitale, ubogich chorych lub dzieci mieszczące, od dawania rekruta wyłączone być mają.

[Deklaracya względem połowy pensyi dla Hiżowej przeznaczonej co do czasu]

RNN... W stosunku do zaświadczenia Komisyi Porządkowej Grodzieńskiej, pod dniem 10 *praesentis* danego, iż Hiż, kapitan regimentu gwardyi litewskiej, przez wojsko moskiewskie gwałtem w niewolę zabrany został, deklaruje, iż do czasu uwolnienia onego połowa gaży kapitańskiej, zaczynając od ostatniego kwitu z gaży roku bieżącego, z Skarbu Rzplitej żonie jego i za jej kwitem opłacaną być ma.

[Odpowiedź na żądania Komisyi Porządkowej Bielskiej w materyi rekrutów i pospolitego ruszenia]

RNN..., odpowiadając na żądania Komisyi Porządkowej województwa podlaskiego ziemi bielskiej, przez ob. Jana Węgierskiego, do transportu Kasy użytego, na dniu 1 *praesentis* uczynione, a na dniu dzisiejszym podane, deklaruje:

1° W pospolitem ruszeniu dostarczona żywność na dni 10 gdy zbywać będzie, komenderujący opatrzeniem żywnością zatrudniać się będzie.

2° Podobnież i kantoniści, z dymów wydani, po skonsumowaniu miesięcznej z domu wziętej żywności przez korpusy, do których są przyłączeni, lenungowani być mają; którzy zbywający aby do Warszawy dostawieni byli, Wydział Potrzeb wojskowych tylekroć rekwirował.

3° Ofiary dobrowolne w pobór rachowane i potrącane być nie mogą, i przeto rekrut z 50 dymów naznaczony niczem wymówiony i odtrącony być nie może.

4° Dawne prawa przepisały warunki do zyskania allewiacyi w podatkach wsiom i miastom przez pożar ogniowy uszkodzonym i do nich się RNN regulować przepisuje.

5° Niedających rekruta, niedopuszczających lustrowania, egzekucyą wojskową przynaglić należy i w tej mierze każda komenda, czy wojska liniowego, czy woluntaryuszów, czy milicyi ziemiańskiej, na rekwizycyę urzę-

dową Komisyi Porządkowej miejscowej pomoc potrzebną dać jest obligowana.

6⁰ Gdy Najwyższy Naczelnik pełnomocnikiem swoim obrał i ustanowił ob. Horaina, o czem już RNN donosiła, przeto w tych i podobnych zdarzeniach Komisya Porządkowa ziemi bielskiej do niegoż referować się winna.

7⁰ Skoro Komisya Porządkowa Mielnicka przyśle regestr sędziów ziemiańskich konstytucyjnych i sędziów kryminalnych końcem wybrania z nich także sędziów do Sądu kryminalnego, natenczas Sąd kryminalny nominowany będzie dla województwa podlaskiego w Bielsku.

[Odpowiedź na żądanie ob. Kazanowskiego, generała-majora powiatu grodzieńskiego, w okoliczności korpusu jego]

RNN... w okoliczności przełożonego pod dniem 18 *praesentis*, w Grodnie datowanego, żądania ob. Kazanowskiego, generała-majora powiatu grodzieńskiego, aby za jego rekwizycyami i kwitami Kasa grodzieńska na gaże, lenungi i contingensa pieniądze opłacała, daje odpowiedź, iż gdy porządek Skarbu i przepis RNN przeznacza, aby dochody jego za asygnacyami Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego wypłacane były, i gdy Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej kreacyę oficerów, gażę onym, lenungi korpusom, nie prędzej opłacać wskazał, aż pewny głów komplet dopełniony, przez komenderującego generała zaświadczony, do lenungowania podany zostanie, przeto ob. Kazanowski generał-major, stosując się do tego, winien rekwizycyę od generalnego komendanta do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego zyskiwać, która asygnacye swoje do Kasy powiatu grodzieńskiego wydawać będzie. Podobnież i fundusz na kontingensa pułkowe generalny komendant rekwizycyą swoją do Deputacyi Centralnej W. Ks. Litewskiego zanosić i asygnacye zyskane dla korpusu ob. Kazanowskiego przesyłać będzie.

[Odpowiedź na doniesienie ob. Wereszczyńskiego o ustałej Komisyi Porządkowej Chełmskiej]

RNN... za doniesieniem przez ob. Kacpra Wereszczyńskiego, komisarza porządkowego ziemi chełmskiej, w dniu 16 lipca 1794 roku uczynionem, że ziemia chełmska po batalii w dniu 8 czerwca ma przerwane urzędowanie w Komisyi Porządkowej, a osoby, tęż Komisyę składać powinne, w kordonie cesarskim znajdują się, odpowiada, iż rzeczona Komisya Porządkowa ziemi chełmskiej niezwłocznie w komplecie, jaki w tym czasie zebrać się może, natychmiast urzędowanie swoje rozpocząć obowiązana i urządzenia najwyższego rządu bez zwłoki uskuteczniać powinna, a końcem nominowania potrzebnych osób do kompletu listę komisarzy porządkowych swej ziemi z wyszczególnieniem, którzy egzekwują swój obowiązek, a którzy za kordon wyjechali, przysłać niezwłocznie do Rady ma. Po nadesłaniu zatem rzeczonej

listy Rada nominować osoby do Komisyi Porządkowej Chełmskiej oświadcza. Przytem do potrzebnej urządzeń rządowych egzekucyi Wydziałowi Porządku wszystkie uniwersały, organizacyę komisyów porządkowych i inne urządzenia dla Komisyi Porządkowej Chełmskiej przesłać zaleciła.

[Rezolucya dla ob. Frankowskiego, majora kawaleryi narodowej korpusu towarzyskiego]

RNN... na przełożenie ob. Frankowskiego, majora kawaleryi narodowej korpusu towarzyskiego, przy złożeniu tak ordynansu od Najwyższego Naczelnika w słowach: »Tadeusz Kościuszko, Najwyższy Naczelnik siły zbrojnej narodowej. Daję ordynans Frankowskiemu, majorowi kawaleryi narodowej korpusu towarzyskiego, aby wziąwszy dwóch oficerów i towarzystwa czterech wyjechał na werbunek tam, gdzie mu się zdarzy sposobność, zaciągał towarzystwa z szeregowymi, tak sowitych, jako i przytomnych, z nich szwadrony formował podług etatu, zaciągnionych zaś utrzymywał w ścisłej karności, i z tymiż zawerbowanymi przybywał do mego obozu, a gdy równe szwadrony w przepisanej etatem służbie zawerbuje, za przymaszerowaniem do obozu dopiero korpus uformowany zostanie. Dat. w obozie pod Królikarnią dnia 12 lipca 1794. T. Kościuszko. Tego korpusu sam będzie komendantem (mp.)«, jako i rezolucyi tegoż Naczelnika w tych wyrazach: »Werbowanie ochotników, jako i wybieranie rekrutów konnych podług uniwersałów dozwala się, gdzie nie jest dotąd wybrany, ale lenung ich zaczynać się ma, gdy do obozu przydą, lub czynnymi będą, przyłączywszy się do jakiego korpusu. Dnia 16 *iulii*. T. Kościuszko« — zaleca komisyom porządkowym, aby w uskutecznieniu wyrażonych tu od Najwyższego Naczelnika dyspozycyi pomienionemu ob. Frankowskiemu majorowi byli w pomocy.

[Rezolucya powtórnie ks. Malinowskiego, proboszcza Panny Maryi, o wydanie sreber kościelnych rekwirować Wydziałowi Skarbu zalecająca]

RNN..., odebrawszy doniesienie od Wydziału Skarbu, iż ob. ksiądz Malinowski, proboszcz Panny Maryi, wydanej rezolucyi Rady względem oddania rzetelnego wszystkich sreber, do ozdoby w kościołach służących, stał się nietylko opornym, ale oraz przysięgi przed delegowanymi do odbierania tychże sreber wykonać nie chciał, przeto RNN zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby niezwłocznie do pomienionego ob. ks. Malinowskiego tychże delegowanych zesłał, którzy wykonania na rzetelny inwentarz srebra kościelnego przysięgi od tegoż ob. Malinowskiego rekwirować mają. Gdyby zaś takowej rekwizycyi rzeczony Malinowski powtórnie sprzeciwił się, natenczas Wydział Skarbowy tegoż księdza Malinowskiego, proboszcza kościoła Panny Maryi, jako opornego i Powstaniu Narodowemu przeciwnego oskarżycielom publicznym doniesie, końcem zapozwania onego do Sądu kryminalnego Ks. Mazowieckiego.

[Deklaracya względem majątku pozostałego po osobach dnia 28 czerwca gwałtownie straconych]

RNN..., rozwiązując zapytanie Wydziału Skarbowego, pod dniem 18 miesiąca lipca 1794 roku podane, jak ma sobie postąpić z majątkiem po osobach na dniu 28 miesiąca czerwca haniebnie straconych, z powodu, iż majątki wyrokiem tylko sądu pod konfiskatę skazane do Skarbu wpływać i na użytek Rzplitej obrócone być powinny, wzmiankowane zaś osoby bez poprzedzającego zginęły sądu i nie zostając już przy życiu, a zatem będąc bez właściwej obrony, która zapewnia jedynie świętość wyroków sądowych, ulegać już więcej sądowi nie mogą, deklaruje, iż nieosądzonych majątku dotykać się nie będąc w mocy, zostawuje prawo objęcia onego sukcesorom właściwym, którzy mającym do nich pretensye dłużnikom z tegoż majątku odpowiadać według opisu praw są winni.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 10.000 na pensyę kwartalną kancelaryi Wydziałowi Bezpieczeństwa]

RNN... zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na opłacenie pensyi kwartalnej dla osób, kancelaryę Wydziału Bezpieczeństwa składających, sumę dziesięć tysięcy złp. z Kasy narodowej za kwitem prezydującego w tymże Wydziale Bezpieczeństwa wypłacić dysponował.

[Odpowiedź na memoryał ob. Czetwertyńskiej]

RNN... na podany memoryał ob. Czetwertyńskiej, w którym przekłada, że, odebrawszy za rezolucyami Rady niektóre swe rzeczy od Komisyi Porządkowej Warszawskiej, innych po mężu swym pozostałych z powodu mianej wątpliwości taż Komisya Porządkowa wydania odmawia, odpowiadając, że gdy RNN przez rezolucyę swoją, na dniu dzisiejszym zapadłą, deklarowała, iż do majątku po osobach na dniu 28 miesiąca przeszłego czerwca, jako bez wyroku sądu haniebnie straconych, mają prawo właściwi ich sukcesorowie, przeto i ob. Czetwertyńska ma w tem dla siebie zapewnienie dowolnego odebrania od Komisyi Porządkowej Warszawskiej rzeczy, jakie się tam jeszcze nieodebrane po mężu jej znajdują.

56.

Działo się ... dnia dwudziestego drugiego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Magistratowi Warszawskiemu, iżby się na wydziały podzielił]

RNN... zaleca Magistratowi miasta Warszawy, ażeby tak dla ulgi całego składu Magistratu, jako łatwiejszej egzekucyi wszelkich rozrządzeń poczynił do prac swych wydziały na wzór komisyi porządkowych, projekt organizacyi względem tego ułożył i ten do aprobacyi RNN przyniósł.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia czerw. zł. 200 dla ob. Horain pełnomocnika]

RNN..., zważając, iż urząd pełnomocnika Naczelnika i Rady, którym ob. Horain zastępca jest od Najwyższego Naczelnika zaszczycony, potrzebuje nieuchronnych i częstych wydatków, przeto zaleca Rada Wydziałowi Skarbu, ażeby tak na pocztę, kuryerów, jako i ekspens podróżną czerw. zł. dwieście za kwitem tegoż ob. Horaina *salvo calculo* z egzakcyi bielskiej wypłacić zalecił.

[Zalecenie Wydziałowi Instrukcyi pisania do profesorów Akademii Wileńskiej o powrót do pełnienia swych obowiązków]

RNN... zaleca Wydziałowi Instrukcyi, ażeby do medyków i chirurgów profesorów Akademii Wileńskiej, którzy z miejsca swojego wyjechali, uczynił odezwę, aby powracali do pełnienia swoich obowiązków, a razem dozorem i zarządzeniem szpitalów i lazaretów, mających teraz większą liczbę chorych, zatrudniali się.

[Rekwizycya do Magistratu warszawskiego o zachęcenie obywateli do oddania broni]

RNN..., chcąc zwrócić broń Rzplitej, z arsenału rozebraną, która w rękach prywatnych niezreparowana i niezdatna do użycia znajduje się, rekwiruje Magistrat miasta wolnego Warszawy, aby zachęcił obywateli do oddania broni. Broń skarbowa, jako dług Rzplitej, darmo wrócona być powinna; jeżeli kto własny koszt wyłożył na reparacyę, powrócony mu będzie. Broń na nieprzyjacielu zdobyta każdemu będzie zapłacona, a to w tym sposobie: tysiącznicy, odebrawszy broń, odniosą ją do Departamentu uzbrojenia, dając zaświadczenie obywatelom, ile sztuk od każdego odebrali, a obywatel, z tem zaświadczeniem udawszy się do Wydziału Potrzeb wojskowych, podług szacunku przyzwoitą odbierze zapłatę. Zachęcając nadgrodą dobrych obywatelów do złożenia mało im użytecznej a wojsku potrzebnej broni, oświadcza Rada, iż ukrywający broń, jako zmniejszający siłę narodową, karany będzie.

[Odpowiedź na zapytania Komisyi Porządkowej Łukowskiej względem pańszczyzny]

RNN... na dwa zapytania Komisyi Porządkowej ziemi łukowskiej, jedno pod dniem 25 czerwca, drugie pod dniem 11 lipca 1794 roku, odpowiada:

1° Iż uniwersał, przez Najwyższego Naczelnika pod dniem 7 maja wydany, a przez RNN dnia 30 maja 1794 roku ogłoszony, urządzający powinności gruntowe włościan i zapewniający dla nich skuteczną opiekę rządową, bezpieczeństwo własności i sprawiedliwości, co do ulgi w pańszczyźnie w punkcie w słowach: »Kto robił pańszczyznę po dwoje, mają mu być opuszczone dni po dwoje«, rozumiany być ma, że jeśli który włościanin robił dni 5 lub 6 po jednemu, ma mieć opuszczone dwa dni po jednemu,

ktoby robił dni 3 lub 4 po jednemu, ma być opuszczony dzień jeden pojedynczy, kto robił dni 2 po jednemu, ma być opuszczony dzień jeden po jednemu, kto robił w tygodniu dzień jeden po jednemu, ma teraz robić w dwóch tygodniach dzień jeden po jednemu, któryby zaś z włościan robił takowe dni 5, 6, 4, 3, 2 i 1 po dwoje, co ich pańszczyznę powiększało w dwójnasób, tedy takim włościanom w równej proporcyi dni mają być opuszczone po dwoje.

2º Na skutek urządzeń swoich za przysłaną ziemi łukowskiej listą, gdy z niej Rada jest informowaną, że osób 16 komisarzy porządkowych łukowskich znajduje się, przeto dobranie osób do liczby 21 z obywatelów, zaufanie powszechne posiadających, komisarzom teraz będącym z właścicielów ziemiańskich, gdy posesorowie w miastach nie znajdą się, porucza, który wybór Rada przyjąć, oświadczając, ażeby Komisya na siedem wydziałów po trzy osoby rozdzieliła się i uorganizowała, zaleca. A znajdując w doniesieniach Komisyi Porządkowej Łukowskiej dowód gorliwości obywatelskiej i chęć uskutecznienia urządzeń rządowych, one pochwala, a do dalszego pełnienia obowiązków tęż Komisyę Porządkową Łukowską obowiązuje.

[Odłożenie odpowiedzi na żądanie ob. Jastrzębskiego]

RNN... z powodu podanego od ob. Pawła Jastrzębskiego, rotmistrza z Jeziorny, pod dniem 19 lipca 1794 roku memoryału, przekładającego, iż przez nieprzyjaciela zrabowany bez sposobu zostaje, o umieszczenie syna jego w Korpusie kadetów dopraszającego się, gdy Pocztamt generalny, od Wydziału Porządku rekwirowany, o zrabowanie ob. Jastrzębskiego przez nieprzyjaciela dla zajęcia Jeziorny wojskiem nieprzyjacielskiem i niemożności powzięcia o tem dostatecznej informacyi nie upewnił, dlatego Rada odpowiedź na żądanie ob. Jastrzębskiego odkłada.

[Pozwolenie wyjazdu za granicę ob. Sułkowskiej]

RNN... pozwala wyjazdu do dóbr swoich, za granicą będących, z Prebendowskich ob. księżnie Sułkowskiej i po otrzymanie paszportu onąż do Wydziału Bezpieczeństwa odsyła.

57.

Działo się... dnia dwudziestego trzeciego miesiąca lipca roku 1794.

[Zalecenie Sądowi Najwyższemu Kryminalnemu trzymania się prawideł od Najwyższego Naczelnika pisanych]

RNN..., zważywszy, iż Sąd Najwyższy Kryminalny, mając sobie prócz organizacyi pierwiastkowej przepisane z woli Najwyższego Naczelnika wyraźne do postępowania swego prawidła, a przez Radę jemu przesłane, do wzmienionych prawideł Sąd Najwyższy Kryminalny odsyła, aby tak względem kwestyi na dniu dzisiejszym przez Sąd do Rady zaniesionej, jak we

wszelkiem postępowaniu swojem onych się zupełnie i ściśle trzymał, a jeżeliby dotąd te prawidła przestąpił, do nich wrócić się powinien.

[Zalecenie Wydziałom Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, aby o osobach uwolnionych i osądzonych Wydziałowi Skarbu urzędownie donosiły]

RNN... Aby porządniej i bezpieczniej wracane były osobom majątki, gdy uwolnionemi, albo szły na rzecz Skarbu, gdy osądzonemi zostaną, zaleca RNN Wydziałom Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, żeby o osobach tak uwolnionych, jak osądzonych, urzędownie Wydział Skarbowy uwiadomiały.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 18.000 dla ob. Ożarowskich z cofnieniem dawnej rezolucyi w tej mierze]

RNN..., patrząc z uwielbieniem na męstwo ob. Ożarowskich, które w całym ciągu Powstania Narodowego nie przestają okazywać, nadewszystko chcąc zawdzięczyć waleczność ob. Stanisława Ożarowskiego, generała-majora wojsk Rzplitej, której niezaprzeczone w każdym boju naprzeciwko nieprzyjaciołom ojczyzny daje dowody, nim będzie w stanie przyzwoicie tych szlachetnych republikantów nadgrodzić zasługi, naznacza tymczasowo tymże obywatelom na mocy wyraźnej woli Najwyższego Naczelnika złotych osiemnaście tysięcy, zalecając Wydziałowi Skarbu, ażeby pomienioną sumę złp. 18.000 za kwitem ob. Stanisława Ożarowskiego, generała-majora wypłacić i między wydatki zapisać dysponował. Rezolucyę zaś swoją, pod dniem 20 w tej samej okoliczności zapadłą, za cofnioną mieć chce.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia 20.000 złp. na wykupno broni od obywatelów warszawskich]

RNN... na mocy przełożenia ob. Zakrzewskiego, prezydenta miasta Warszawy, iż potrzebuje gotowych pieniędzy na wykupno broni kalibrowej, pomiędzy obywatelami miasta Warszawy znajdującej się, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na ten koniec sumę złotych dwadzieścia tysięcy za kwitem ob. Zakrzewskiego, prezydenta miasta Warszawy, wypłacić i między wydatki zapisać dysponował.

[Odesłanie memoryału ob. Jastrzębskiego do Wydziału Potrzeb wojskowych względem zapłaty za konie i zaprzęgi]

RNN... memoryał ob. Jastrzębskiego, pocztmajstra Jeziorny, względem koni swych szesnastu, do Departamentu koni i zaprzęgów od niego wziętych, a przez taksę na złotych osiemset siedem wraz z zaprzęgami oszacowanych, na takową taksę użalającego się, do Rady podany, odsyła do Wydziału Potrzeb wojskowych, ażeby zalecił Departamentowi koni i zaprzęgów uczynienia w tej mierze ugody z pomienionym ob. Jastrzębskim.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 5.000 na fundusz inwalidów]

RNN..., stosownie do prawideł Najwyższego Naczelnika względem opatrzenia wdów i dzieci obywateli wojskowych, w boju naprzeciw nieprzyjaciołom ojczyzny poległych, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na fundusz inwalidów tymczasowo złp. pięć tysięcy za kwitem prezydującego w Wydziale Potrzeb wojskowych wypłacić i między wydatki zapisać dysponował.

[Zalecenie Wydziałowi Skarbu wypłacenia złp. 12.000 na opłatę obywatelów ubogich przy okopach stojących]

RNN... na przełożenie Magistratu miasta Warszawy, iż wyznaczone dawniej złp. 12.000 celem opłacenia uboższych obywatelów służby przy okopach czyniących już wydane zostały, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby na ten koniec złp. dwanaście tysięcy za kwitem ob. Zakrzewskiego, prezydenta miasta Warszawy, wypłacić i między wydatki zapisać dysponował.

[Zalecenie temuż wypłacenia do Kasy obozu Najwyższego Naczelnika złp. 200.000]

RNN... na mocy zalecenia Najwyższego Naczelnika, na dniu dzisiejszym datowanego, zaleca Wydziałowi Skarbu, ażeby za kwitem ob. Krauza, kasyera obozu Najwyższego Naczelnika, złp. dwakroć sto tysięcy wypłacić i między wydatki zapisać dysponował.

[Deklaracya komisyom porządkowym zalecająca posłuszeństwo rekwizycyom wydziałów Rady]

RNN... Gdy niektóre komisye porządkowe oświadczają wątpliwość, czy winne są równe posłuszeństwo rekwizycyom od wydziałów Rady przychodzącym, tak, jak rekwizycyom samejże Rady, RNN deklaruje: Ponieważ wydziały Rady są w odpowiedzialności za swoje czyny i że rekwizycye ich zasadzają się albo na mocy, jaka im jest dana w organizacyi, albo na rezolucyach Rady, przeto z tych powodów komisye porządkowe, jako narzędzia wykonawcze Rady i jej wydziałów, winne są posłuszeństwo takowym rekwizycyom, a za sprzeciwienie się lub zwłokę będą w odpowiedzi.

[Zalecenie Wydziałowi Instrukcyi uczynienia rekwizycyi do zwierzchności duchownej o dziękczynienie Bogu za odparcie nieprzyjaciół od Wilna]

RNN... z okoliczności pomyślnego z Wilna doniesienia zaleca Wydziałowi Instrukcyi uczynienia rekwizycyi do zwierzchności duchownej, żeby uroczyste dziękczynienie Bogu za pomyślne odparcie nieprzyjaciela od Wilna przez śpiewanie *Te Deum* uczynione było.

Koniec protokółu pierwszego.

Tomasz Czech
Rady Najwyższej Narodowej sekretarz.

BIBLIOTEKA NAUKOWA
WAP
J.1
32646/2